K. FEDIN

OPERE

КОНСТ. ФЕДИН

СОЧИНЕНИЯ
В ШЕСТИ ТОМАХ

ТОМ ВТОРОЙ

Братья

РОМАН

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

МОСКВА 1952

KONST. FEDIN

OPERE
IN ȘASE VOLUME

VOLUMUL II

Frații

ROMAN

EDITURA CARTEA RUSĂ

București 1955

Traducere de
I. PELTZ şi N. MOROŞANU

Prezentarea grafică: I. PETRESCU

Adio, adio, şi dacă-i pentru totdeauna,
atunci pentru totdeauna, adio.

BYRON

Surorii mele Alexandra Alexandrovna Solonina.

O NOAPTE

CAPITOLUL I

Doctorul Matvei Karev ajunsese, în cel de al 54-lea an de viaţă, obosit de glorie, de muncă şi chiar de sine însuşi. Era profesor universitar, dar nici titlul acesta, după cum nici chiar cuvîntul „profesor" nu-i produceau vreo plăcere. După vizita făcută secţiei sale din spitalul imens, de o murdărie fără leac din cauza vechimii, după cursurile cu studenţii şi după consultarea bolnavilor, se înapoia acasă. Aici, în spaţioasa sală de aşteptare, pe jumătate întunecoasă, cu pereţii încărcaţi de tablouri, îi ieşea în întîmpinare — aproape întotdeauna — o umbră tremurătoare de om, iar o voce strangulată de groază, de nădejde şi linguşire, rostea :

— Profesore, pentru dumnezeu !...

Atunci doctorul se încovoia, capul parcă-i devenea mai greu, părul cărunt părea şi mai nins în lumina tulbure şi fumurie a înserării şi, pentru a douăzecea oară în acea zi, el se apropia de spălător să-şi spele mîinile.

De cîţiva ani în şir, Karev îşi rînduia în bibliotecă mapele, portţigaretele, *coupe-papier*-urile — toate acele mărunţişuri de aur şi argint, scrijelite de gravori, pe care le ascundea în aşa fel, încît să nu-i

cadă sub ochi cuvîntul profesor; căuta să le vîre cît mai departe, în spatele cărților și albumelor.

Cu toate acestea, pe biroul său se afla un masiv serviciu de scris, pe al cărui postament de aur era gravată o dedicație:

„Cu prilejul împlinirii a douăzeci și cinci de ani de activitate științifică a profesorului...“

iar pe capacele călimărilor se vedeau niște buburuze grosolane făcute din rubine, care nu semănau de loc cu cele vii.

Cîteodată era chemat la Moscova să vadă vreun bolnav pe a cărui viață se punea mare preț. Ca fulgerul se răspîndea în oraș vestea sosirii sale și timp de două-trei zile îl vedeai în cîte o trăsură, purtat de colo-colo pe caldarîmul desfundat. Și, ca și la el acasă, își spăla mîinile des și foarte grijuliu.

În acest timp, acasă îl așteptau diferite bilețele, telegrame locale și o listă plictisitoare de numere de telefon, caligrafiate de o mînă de femeie, în blocnotesul de pe birou.

Toate cazurile pentru care se apela la dînsul erau urgente, dar profesorul se obișnuise cu această urgență și de aceea aproape niciodată nu se grăbea, așa încît mersul îi devenise de multă vreme oarecum greoi.

La vîrsta de 54 de ani, doctorul Karev se simțea obosit. Începuse să îndrăgească sindrofiile din casă, evenimentele familiale neașteptate și plimbările înafara orașului. Cîteodată, în chip de surpriză, aducea seara cîte un coș de nuiele, strîns legat cu sfoară și umplut pînă la refuz cu tot felul de pachete și pachețele. Profesorul urmărea personal felul în care se pregătea masa, cum se desfăceau pungile de hîrtie trandafirie, albastră sau cenușie, cum se deschideau cutiile și se destupau sticlele.

Apoi, ridica de pe furcă receptorul telefonului din vestibul, și în același timp înștiința slujnica:

— Nu sînt acasă, — şi se îndrepta spre camera fiicei.

Cînd o conducea în sufragerie şi aprindea lumina, fiică-sa bătea entuziasmată din palme şi, oarecum stîngaci, copilăreşte, se repezea spre masă, exclamînd :

— Tată ! Dar smochine sînt ? D-alea cu zahăr ?

Doctorul Karev îşi trăgea peste buze mustăţile sale cărunte şi îngălbenite, ca şi cum s-ar fi ruşinat să zîmbească şi, cu o voce stinsă, răspundea în doi peri :

— Nu ştiu din care or fi, uită-te şi tu.

Şi, urmărindu-şi cu atenţie fata care cotrobăia prin cutiile de turtă dulce şi de fructe, obrazul său căpăta o expresie mai calmă.

— Hai să petrecem, — îi spunea apoi, tatăl.

Şi petrecerea începea.

Această mică sindrofie era minunată, nu datorită migdalelor sau alunelor care trosneau mărunt între dinţii tineri, nici rahatului în care limba se încleia plăcut şi nici chiar halvalei cu nuci, care plăcea atît de mult elevilor.

În camera lungă, semănînd oarecum a coridor, şi care începea să îmbătrînească — cu lampa ruginită, cu căminul crăpat pe dinafară — începea dintr-o dată să joace neastîmpărul tinereţii. Tot ce se afla în jur devenea dintr-odată, fără nici o pricină, hazliu ; toate începeau să pară vesele, amuzante.

Toată seara doctorul Karev îşi mişca molatic buzele groase, ascunse sub perdeaua mustăţilor cărunte şi îngălbenite. Şi numai pentru o clipă, prin cameră parcă trecea, în fugă, o adiere rece de vînt, atunci cînd Irina îşi deschidea guriţa încleiată de rahat şi-l întreba peltic :

— Dar de ce n-ai chemat-o şi pe mama ? Hai s-o chemăm ! Vrei ?

Doctorul îşi ştergea atunci fruntea cu palma sa lată, pornind de sus în jos, îl năpădea un căscat uşor şi răspundea alene :

— Mi se pare că a venit cineva la ea...

Apoi din nou totul reîntinerea.

Da, într-adevăr, doctorul Matvei Karev, cu fiecare an care trecea, obosea tot mai mult și găsea tot mai multă plăcere în odihnă. Iată de ce petrecerile în sînul familiei se făceau pe picior mare, cu mulți oaspeți, iată de ce onomastica soției sale — Sofia Andreevna — se sărbătorea, după obiceiul rusesc, cu cină, cu dansuri, cu mare forfotă la bucătărie, cu valuri de lichioruri și votci, cu bacșișuri de trei ruble date portarilor, valetului, bucătarului, bucătăreselor, cu zăpăceală, alergătură, larmă, zgomot — și toate acestea noaptea întreagă, pînă în zori...

De multă vreme oare, am pierdut noi prin tainițele memoriei imaginea Petersburgului împietrit și înălțător, și asta cu ușurința cu care am scăpat din mînă, pe bulevard, un pachețel neînsemnat, legat cu o sforicică? Ani grei, furtunoși și tulburi au îndepărtat de pe fața Petersburgului moațele, nasturii, zorzoanele, fundulițele, și orașul a apărut în fața noastră în toată goliciunea sa austeră. A pălit, a apus măreția fațadelor, au împietrit ca niște degete înghețate macaralele inerte ale șantierelor navale, ale debarcaderului și portului, iar oamenii zgribuliți de frig s-au grăbit să despoaie orașul încremenit de ger, acolo unde mai era încă acoperit.

Dar nu există încercare, nu există opreliște care ar putea zdruncina credința oamenilor în înviere și oamenii erau convinși că orașul va învia. Și pentru fiecare, după credința sa, orașul a înviat. Cu un scîrțîit ruginit, a început să-și miște degetele înghețate, au prins viață macaralele șantierelor navale, orașul a început să respire și, odată cu ivirea zorilor, fumuri subțiri ca un abur au purces să urce în văzduh.

Și iată că de prin toate crăpăturile, văgăunile și ascunzișurile, de prin fundăturile din Vasilevski-Ostrov, mărețe prin fațadele caselor năpădite de brusturi și urzici, de prin Ohta cu fabricile ei de brînzeturi și strada veșnic împînzită de bidoane de lapte, de prin cartierul Lesnoi, cu casele sale de lemn, de pe sub porțile palatelor și de prin feres-

trele sparte ale cartierului Rot, de pretutindeni, se revărsa Petersburgul de modă veche, care nu demult fusese desființat.

Unde oare se pitiseră zorzoanele, fundulițele, moațele și nasturii? În ce lăzi au stat ascunse și cu ce fel de naftalină au fost presărate sacourile de șeviot, podoabele dantelate de cap, redingotele funcționarilor din departamente și pantalonii din stofă „cu dunguliță" ai uniformei căilor ferate? Cine a reușit să scape de acele zile și nopți friguroase cu lazaretele lor de tifos exantematic, cu duba sanitară, cu viscolele și foamea? Cine a reușit să păstreze toate aceste vechituri împopoțonate, în fața cărora s-ar fi sfîșiat de înduioșare și inima nemuritoarei prescurărese din Kaluga?

Dar iată că apare o întreagă falangă de modiste, *coupeur*-i și croitori. A pornit la defilare o întreagă cavalcadă imaculată de coafori care se țin țanțoși pe cal, apoi trec — în liniște, scuturînd doar din vîrful șervetelor — regimente întregi de chelneri, și — unul cîte unul — fanfare de vînzători: cum doriți — nu, vă rog — da, vă rog! Cum doriți — nu, vă rog — da, vă rog!

— Să transformăm? Să întoarcem? Să ajustăm?

— Colonie? Loțiune? Puțină pudră?

— Filet soté? Chateaubriand?

— Cum doriți — nu, vă rog — da, vă rog!

Și iată, pe caldarîmul cîrpit, din calupuri de lemn, al bulevardelor, se apropie o haraba cît un tanc, garnisită jur împrejur cu torturi și plăcinte; în mijlocul ghivecelor de flori încinse cu împletituri colorate și al ortensiilor și iacintelor, dedesubtul unei turte dulci zaharisite în forma unui opt gigantic, ce atîrnă ocrotitor pe cer, tronează triumfător sfintele prăznuite de întreaga Rusie: Vera [1]), Nadejda [2]), Liubovi [3]) și mama lor, Sofia [4]).

---

1) Credința. (N. trad.)
2) Speranța. (N. trad.)
3) Dragostea. (N. trad.)
4) Înțelepciunea. (N. trad.)

Erau puţintel restaurate aceste fecioare antice, dar era greu să te îndoieşti de adevărata lor tinereţe privind la strălucirea unghiilor lăcuite sau trăgînd pe nări parfumul proaspăt pe care-l răspîndea „le rouge pour les lèvres[1])“.

O, această seară înainte de închiderea prăvăliilor şi pasajelor, acest moment febril al cuminecăturii, era preludiul, presimţirea unei nopţi sărbătoreşti! Cu o mînă tremurîndă, meşterul bijutier termină de scrijelit cifra sacramentală pe o zaharniţă sau pe o solniţă; în cofetărie se împachetează cel de al o sută patruzecilea funt de praline într-o cutie pe capacul căreia e reprodus „Crîngul de mesteceni“ al lui Kuindji; în florărie, vînzătoarele cu degetele pline de înţepături trec sîrmuliţe prin tulpinele unor ferigi veştede; negustorul de fructe, cu privire de sculptor care-şi examinează modelul, cercetează pentru ultima oară coşul cu mere, cu struguri, şi întoarce, cu partea putredă în jos, o piersică nu prea arătoasă.

Totul e gata. Uşile s-au închis, obloanele s-au tras, cheile au fost răsucite.

Sărbătoritele îmbrăcate în bleu, în roz şi în alb vaporos, aşteaptă oaspeţi.

Tramvaie iscînd zgomote asurzitoare poartă, dintr-un capăt la celălalt al oraşului, o omenire pudrată, cu hainele transformate, întoarse, ajustate. Din cartierul Vîborg spre Port, din insula Aptekarski spre Peski. Chiar şi părintele Ghenadi, proaspăt venit de la ţară, care îşi petrecuse întregul an în stare de anabioză, reînvie încet şi — la timpul potrivit, împreună cu preoteasa, ocrotit de legile republicii — se pune în mişcare întocmai ca un spărgător de gheaţă, pe o rută bine stabilită...

Sofia Andreevna Kareva n-avusese în ziua aceea nici măcar timp să ofteze mai adînc. Toate energiile casei se străduiau să menţină o imaginară ordine ideală, potrivit căreia urma să i se serbeze onomastica. Se făcea absolut tot ceeace ar putea intra cu

[1]) Roşul de buze (în limba franceză). (N. trad.)

cinste într-o enciclopedie a sărbătorilor rusești. Fiecare însă înțelegea ordinea în felul său, și se apuca ba de un lucru, ba de altul, trebăluind, agitîndu-se, potrivit ideilor sale. Dintr-odată se constată că nu mai e timp de nimic, că e tîrziu, că o mulțime de treburi vor rămîne neisprăvite, că oaspeții se revarsă ca o cascadă în sufragerie, că s-a și băut primul rînd de carafe, că furculițele au sfîrtecat nisetrul, cega și salatele, și că însuși Matvei Karev — în fruntea herghelei dresate de doctorași și de studenți, — acu' acu' o să lăcrămeze.

— Liniș-te, sst, sst!

— Sst! Are cuvîntul Matvei Vasilici! Sst, Sst!

Cuțitele zăngănesc în farfurii, pocalele de cristal sună aidoma clopoțeilor, flecurile de la pantofii studenților, puse anume, în cinstea acestei seri, bat cu nerăbdare parchetul.

— Sst! Sst! Matvei Vasilici!

— Fie, domnilor, — rostește încet gazda, sprijinindu-se cu degetele sale noduroase de marginea mesei, — fie...

Și rămîne așa, puțin adus din spate, în redingota sa neagră, veche, care-i vine pe corp cum numai hainele de doctori — profesori universitari — sînt în stare să atîrne, cedînd parcă prejudecăților societății, strîmbe, cu un rever mai jos, ca o haină de casă. Pe sub mustăți și în ochi îi tremură un zîmbet și n-ai putea spune dacă Matvei Karev rîde de propriile sale cuvinte sau de felul cum i se uită în gură studenții, sau poate de Arseni Arsenievici Bach, un savant biolog și publicist, care răsare din spatele mesei drept în fața gazdei, asemenea unei ciuperci zbîrcite.

— Fie, domnilor, — repetă Matvei Karev, — dar ce anume aș putea să vă spun? Iată, nu demult, în aulă, Arseni Arsenievici a susținut că în viață totul e orînduit după legi, iar că poporul rus s-a schimbat în timpul revoluției, tocmai atît cît a trebuit să se schimbe. Eu însă, domnilor, cred că poporul rus nu s-a schimbat de loc.

— Oho! — exclamă unul dintre oaspeţi după un păhărel de erofeici [1]).

— Eu cred că, la fel ca mai înainte, sînt şi oameni buni şi oameni răi şi că oricît ne-am strădui noi să viciem poporul rus, n-o să izbutim.

— Sfînt adevăr, Matvei Vasilici! — strigă cineva cu voce răsunătoare de tenor, căruia i s-ar fi potrivit mai curînd o scenă spaţioasă.

În acest timp, Arseni Arsenievici, foarte preocupat, înfulecă o felie de şuncă. Şi se pare că el mestecă nu cu fălcile, ci cu întreaga-i faţă brăzdată de cute în lung şi-n lat, alcătuind mici figuri geometrice. Romburi, pătrăţele, dreptunghiuri de piele subţire, galbenă, i se mişcă pe faţă ca rotiţele unui extrem de complicat mecanism. Şi mişcarea buzelor supte se transmite obrajilor, de la obraji trece spre tîmple, iar de la tîmple alunecă pe frunte în valuri mărunte care se pierd pe chelia înaltă, parcă făcînd înconjurul craniului, şi înapoindu-se la gură.

Arseni Arsenievici îl priveşte atent pe Karev. Din cînd în cînd vecinii săi, cu o bunăvoinţă timidă, îi pun pe farfurie cîte o bucăţică de şuncă. Fără a se întoarce, avîntîndu-şi profilul drept înainte după obiceiul său, Arseni Arsenievici mulţumeşte pentru şuncă cu solemnitate şi măreţie, de parcă i s-ar fi înmînat diploma vreunei academii străine. El îl cunoaşte demult pe Matvei Karev, cunoaşte toată casa, cu legendara ei dezordine ospitalieră, cu ritualul discursurilor şi al toasturilor, cu toate slăbiciunile unor oameni oarecum lipsiţi de logică şi ridicoli, dar în fond făpturi cumsecade, care încep a îmbătrîni.

El ştie dinainte că profesorul va fi împiedicat să-şi sfîrşească discursul, ştie de asemenea că în cuvîntarea sa vor apărea tot mai des cuvintele „poporul rus“, că oratorul se va simţi mişcat, că-l va privi numai pe el, Bach — aşa cum priveşte acum — cu ochii blînzi şi înceţoşaţi, iar el îi va răspunde cu o

---

[1]) Rachiu care poartă numele celui care l-a preparat pentru prima oară. (N. trad.)

privire de compătimire, lăsînd să se înţeleagă că, deşi nu-i împărtăşeşte opiniile, e totuşi mulţumit.
Apoi Matvei Karev se va lăsa greoi pe scaun, va ridica un pahar mare şi, cu un zîmbet plin de tîlc, îi va face semn lui Bach, strivindu-şi cu degetul arătător o lacrimă...

Atunci, în jurul lui Arseni Arsenievici se va stîrni la început o rumoare respectuoasă, apoi stăruitoare, obsedantă. Scaunul său va fi înconjurat de doamne durdulii şi îmbujorate şi de doctori de la catedra de terapie generală, şi, aplecîndu-se din ce în ce mai mult asupră-i, preţuitorii talentelor şi ospitalităţii familiei Karev vor începe să-i ceară :

— Cîteva cuvinte, numai cîteva cuvinte, Arseni Arsenievici ! Vă rugăm ! Sst !

Cu mîna-i zbîrcită şi uscăţivă, aidoma obrazului, Arseni Arsenievici va respinge cererea împăciuitor, dar cu hotărîre :

— Nu, la ce bun ? Aici doar ne-am adunat ca să ne înveselim. Şi, ca un om care vede un anumit sens în veselie, va spune : — Haideţi mai bine să bem şi să mîncăm... vă rog chiar, daţi-mi puţină... şuncă !

Dă peste cap un păhărel de votcă şi un fel de vîrtej îi trece peste romburile, pătrăţelele şi dreptunghiurile de pe faţă. Apoi buzele i se îngustează într-un fel de suferinţă şi, dintr-odată, topindu-se în albeaţa de cretă a feţei, încreţiturile dispar cu totul. Şi numai ochii săi mari, puţin bulbucaţi, zîmbesc sfios vrînd parcă să spună : „Vă rog să mă iertaţi că sînt atît de zbîrcit, de neînsemnat şi de uscăţiv, că nu prea sînt potrivit pentru un chef, şi nu ştiu dacă mă va distra ceva din programul nostru de amatori".

— Să spună cîteva cuvinte Sofia Andreevna, — propune el.

Asta se întîmplă în pragul acelui sentiment de unanimitate care urmează după ce pofta oaspeţilor a fost oarecum potolită de gustările reci, iar deasupra bufetului se înalţă îmbietoarele rotocoale de aburi din sosuri. În ciocnitul şi în sunetul farfuriilor

care se schimbă, stăpîna casei, sărbătorita Sofia Andreevna, se ridică.

Oare obrajii nu-i sînt prea îmbujorați? Ochii și buzele îi sînt, oare, atît de tinerești? Oare într-adevăr, să nu fi meritat osteneala de a-și fi aranjat părul atît de vaporos și de provocător?

— Domnilor, — rostește Sofia Andreevna, și din pricina emoției îi tremură mîna, făcînd să i se prelingă pe degete puțin vin alb. Și cum începe să vorbească arătîndu-și dantura, se întîmplă un fenomen straniu de dedublare a chipului ei în chipul Irinei, așezată la capătul mesei, fapt care izbește pe oaspeții din sufrageria zgomotoasă — bărbați și femei — făcîndu-i să-și ațintească privirile asupra acesteia din urmă. Apoi își întorc privirea spre Matvei Karev și aproape cu toții, probabil chiar toți, își spun că asemănarea abia simțită dintre Irina și tatăl ei te tulbură mai mult decît frumusețea mamei reîntruchipată în fiică.

Sofia Andreevna tușește ușor, dregîndu-și glasul, toată dichiseala ei pare dintr-odată stîngace, respirația îi devine greoaie. Dintr-odată răgușește și, înainte de a fi sosit momentul prielnic, trece de-a dreptul la toast:

— Bucuria noastră... fericirea noastră... nu putem să nu ne exprimăm fericirea de a avea printre noi reprezentanți ai științei rusești, cum e prietenul nostru comun Arseni Arsenievici, ca Matvei Vasilievici... reprezentanți ai gîndirii rusești... de asemenea și arta noastră...

Și Sofia Andreevna pomenește mai bine de o duzină de oaspeți: pe pictor, pe doctori, pe bătrînul compozitor, pe tenor. Vocea i se ridică, cu mîna liberă arată spre capul mesei și, în zarva care se întețește, strigă:

— În sfîrșit, în mijlocul nostru se găsește slava și mîndria tinerei muzici rusești, fratele lui Matvei Vasilievici — Nikita Karev!

Și mîna, versată, deschide larg ușile, spre buna dispoziție generală care domnește la o petrecere, iar

societatea năvăleşte prin ele cu exclamaţii entuziaste. În această zarvă studenţii se grăbesc să pună mîna pe pahare cît mai mari, să le bea pînă la fund şi să le umple din nou; doctorii se ridică în picioare, dau la o parte scaunele şi îşi croiesc drum spre capătul celălalt al camerei; aşa cum un stol de porumbei speriaţi bat din aripi, doamnele entuziasmate bat din palme, iar bătrînul compozitor, greoi, semănînd cu Budha, îşi ridică încet ochii şi loveşte cu furculiţa peste găinuşa costelivă, întocmai ca un concert maestru care, vrînd să mulţumească dirijorului din partea orchestrei, loveşte vioara cu arcuşul.

— Nikita Karev! Nikita Karev! Trăiască Nikita Karev!...

Aşa se isprăvea, de fapt, prima parte a mesei, comună tuturor petrecerilor organizate de familia Karev. Din clipa în care Sofia Andreevna îşi alegea un nou favorit din rîndul nelipsitelor personalităţi care alcătuiau podoaba acestui dineu, petrecerea îşi afla, ca să zicem aşa, o fizionomie şi căpăta o individualitate. Şi, ce-i drept e drept — la aceste petreceri nu te plictiseai întotdeauna!

Trecuse destul de mult timp de cînd Nikita Karev se întorsese din pribegie. Ca şi înainte, trăia retras, oarecum sălbatic, şi se părea că pentru a-l vedea pe Matvei, îşi alegea dinadins acele ceasuri cînd casa se odihnea de oaspeţi, de pacienţi, de vizitele oamenilor de ştiinţă, colegi ai fratelui său, precum şi de favoriţii din teatru ai soţiei acestuia. Pentru prima oară, în ultimii ani, venise la o petrecere în casa fratelui său.

Şedea alături de Irina în capul mesei, în mijlocul oaspeţilor de mîna doua, care se găsesc întotdeauna într-o societate aleasă. Expresia feţei lor e delicată, aproape umilă, iar un zîmbet permanent îi face să semene cu nişte rude sărace. De privit poate să-i privească numai un om cu fire blîndă, echilibrată.

Se părea că Nikita nu băga în seamă pe vecinii săi de masă. Cînd doamnele începură să aplaude, iar oaspeţii încolonaţi porniră la atac înconjurîndu-şi

victima din flancuri, Nikita se apleca spre Irina şi-i şopti :

— Ce prostie !

Aceasta îl privi ştrengăreşte, ca o fetişcană, măsurîndu-l de jos în sus şi se pregăti să aştepte. El o înţelese şi adăugă încruntîndu-se :

— Inchizitorule !

Fără să-i răspundă, Irina rîse.

Gălăgia se întețea. Studenţii ţipau ca la galerie : „Nikita Karev ! Nikita Karev !" Bătrînul compozitor ciocănea uşor găinuşa cu furculiţa.

Fata îi aruncă din nou o privire, apoi, apropiindu-se grăbită, îi strigă (din pricina zgomotului era nevoită să strige) :

— Hai scoală-te, salută ! Doar eşti obişnuit să saluţi la concerte !

Nikita o privi drept în ochi. Ochii ei erau veseli, poznaşi şi atît de tineri, încît brusc, de parcă s-ar fi speriat, îşi întoarse privirea.

In această clipă Matvei Karev, croindu-şi drum larg printre oaspeţii înghesuiţi, se apropie de fratele său, îl apucă de cot silindu-l să se ridice, şi-l întoarse cu faţa spre dînsul. Apoi îl îmbrăţişă şi, cu buzele sale moi, adumbrite de mustaţă, îl sărută cu putere pe frunte, scuturîndu-i în acelaşi timp mîna. In timp ce făcea toate acestea, gălăgia creştea, devenea din ce în ce mai asurzitoare.

Nikita strînse mîna fratelui său. Matvei înţelese după mişcarea buzelor că acesta îi spusese : „Ce-i cu tine, ce-i cu tine, Matvei" ? şi din nou, discret şi impresionat, lăsă să-i cadă o lacrimă.

Chiar atunci Nikita zări printre cei care aplaudau în dreapta şi-n stînga, nişte mîini delicate, puţin cam firave şi foarte sprintene ; le recunoscu imediat şi se întoarse către Irina.

Copila se sprijinea cu un genunchi de scaunul care o împiedica să stea în picioare, rochia i se strînsese bine pe trup ; îmbujorată, bătea din palme des şi puternic, privind cînd spre Nikita, cînd spre tatăl ei, cînd din nou spre Nikita.

Nikita se îmbujoră, se apropie cu totul de masă şi făcu o plecăciune domoală. Apoi, îndreptîndu-se din şale, aruncă o căutătură spre compozitor şi, întîlnindu-i privirea ochilor şterşi înconjuraţi de pleoapele căzute, se înclină încăodată mai încet şi mai adînc.

Compozitorul puse de o parte furculiţa, lovi de trei ori cu degetele mîinii drepte palma stîngă şi, continuînd să rămînă neclintit pe scaun în aceeaşi poziţie de Budha, închise ochii pe jumătate, dînd a înţelege în acest fel, că răspunde la plecăciune.

Nikita ridică paharul şi-l bău dintr-o sorbitură.

Oaspeţii se dădură mulţumiţi la o parte, iar Sofia Andreevna, cu o voce gîtuită, exclamă:

— O, dar asta e o ovaţie, o adevărată ovaţie! — şi goli şi ea paharul de vin pe care-l ţinea între degetele tremurînde şi puţin cam palide.

Nikita voi să-i mulţumească Irinei. El îi apucă mîna aşezată pe masă. Irina n-o retrase. Nikita încercă să-i ridice mîna, s-o ducă la buze, dar chiar în clipa aceea, Irina începu să vorbească cu cineva şi Nikita simţi că fata în mod voit se sprijinea cu putere de masă.

Atunci privirea lui lunecă uimită şi plictisită peste chipurile oaspeţilor înghesuiţi în cameră, părînd că de-abia în clipa aceea i-a observat.

Se ridică repede şi ieşi în coridor.

CAPITOLUL II

In cabinet, singura lampă care ardea avea un cozoroc lung, aidoma unui chipiu de jocheu. Peste geamurile dulapului, peste spetezele lustruite ale fotoliilor, peste serviciul de birou, lunecau umbre întrerupte.

Nikita măsura camera în lung şi în lat, iar Matvei, cît era de mare şi de mătăhălos, şedea rezemat de perna de piele a canapelei. Fumau amîndoi; dîre de fum des se ţineau de Nikita, aşa încît părea că îi cresc dintr-odată şuviţe de păr cărunt care apoi dis-

par pe loc. Zgomotul din sufragerie ajungea cu greu pînă la ei.

— Văd că n-ai de gînd să-mi spui totul despre Rostislav, — rosti Matvei.

Nikita se opri lîngă dulap. In semiîntunericul sporit de fumul ţigărilor, faţa sa părea o pată tulbure de lumină care cădea pe geamul întunecat al mobilei. Nikita răspunse :

— Principalul îl ştii. Iar amănuntele — pe altă dată.

Şi abia vizibil, arătă cu capul spre uşă.

— Mereu aştept să-mi consacri şi mie un ceas.

— Eu vin din cînd în cînd pe la voi, — se scuză Nikita, după cîteva clipe, — dar tu eşti mereu ocupat.

Matvei oftă, mîinile îi lunecară pe canapea şi spuse fără plăcere :

— Obosesc. Timpul...

Şi amîndoi continuară să fumeze în tăcere. Apoi Nikita vorbi rar şi încet :

— Ceea ce a rămas pentru mine o taină de nepătruns în viaţă, e clipa aceea — îţi aduci aminte ? — acolo la colţul fundăturii Vahrameev, la trei paşi de casa noastră... Nici nu găsesc cuvinte ca să-ţi redau ce simt. Şi totuşi, toată amărăciunea şi toată bucuria, disperarea şi un fel de extaz — nu pot să înţeleg ce anume — toate astea împreună, toată viaţa noastră, se afla pe acea bucăţică de scîndură... Cînd mi-am ridicat capul — nu-mi aduc aminte de ce — am văzut-o, şi atunci... drace ! „Strada tovarăşului Karev !" Ce-i asta ? Ştii, literele scrise atît de stîngaci, se vede că nu de un meseriaş, vopseaua atît de subţire... iar sub ea se mai zăreşte : „Strada Atamanskaia..."

Nikita se opri, trase un fum şi, în luminiţa portocalie a ţigării, se aprinseră şi se stinseră privirile fixe ale ochilor săi. Repetă şi mai încet, cu pauze între cuvinte :

— Strada tovarăşului Karev...

Matvei răspunse zîmbind :

— Al treilea Karev al cărui nume e cunoscut...

— A treia generație, — spuse Nikita, — tu, eu și Rostislav.

Matvei se ridică cu greutate, se apropie de fratele său și-l luă de braț:

— Dacă-i așa, atunci Rostislav e al patrulea: primul e tata, Vasili Leontici. Nu se dă bătut moșneagul! Să mergem, am pregătit ceva pentru tine...

Și-l trase spre ușă.

Cînd trecură pe lîngă sufragerie, Matvei intră pentru o clipă și se înapoie cu o carafă de votcă, apoi îl conduse pe Nikita pînă la capătul celălalt al coridorului.

— Să mergem, să mergem!

Deasupra plitei, nori de aburi învăluiau pe bucătarul care sta acolo nemișcat, în chip de statuie. Cineva se agita alergînd dintr-un colț în celălalt al bucătăriei, altcineva scutura sîrguincios cenușa din samovar. Aici era sala de mașini a marii corăbii ieșite în larg a familiei Karev, în cabina căreia au și apărut bolnavii, inevitabili pe mare.

În întîmpinarea lui Karev porni legănat, din spatele mesei, un om mic de stat. Cuprins în norul de aburi care îl învălui în clipa aceea, omul părea destrămat ca o imagine în apă agitată: apăru întîi o mînă scurtă, apoi un umăr rotund, pieptul bombat, cu un rînd des de nasturi rotunzi, cum se poartă la pantofi, încheindu-i gulerul, iar în cele din urmă se ivi și capul împodobit de cîrlionți încărunțiți pe ici, pe colo.

Matvei își împinse ușor fratele care pășea încet. Nikita cercetă atent fața omului care se ivi clar din ceață, făcu un pas înapoi ca și cînd nu și-ar fi crezut ochilor, pentru ca imediat să-i întindă mîinile:

— Evgraf, tu? De unde?

Se repezi la el și-l îmbrățișă.

Mulțumită, liniștită și senină, ființa aceea mică și păroasă își arătă dinții îngălbeniți și clipi des din ochii vioi.

— Bună ziua, Nikita Vasilici.

— Bună, Evgraf, bună, prietene! De unde ai apărut? Demult eşti aici?

Părinteşte, blajin, Matvei turnă votcă într-un pahar. Nikita îl examina pe Evgraf, îi pipăia umerii, spatele rotunjit, şi parcă se mira descoperind că erau într-adevăr umerii, spatele, corpul lui Evgraf în carne şi oase. Nikita parcă îl adulmeca pe Evgraf şi i se părea că el miroase nu numai a mirodenii de bucătărie, ci şi a stepă, a mere şi încă a ceva — rece şi neaerisit, ce amintea de spital.

— Şi ce-i cu tine, unde eşti acum, de cînd ai venit? — întreba mereu Nikita. — Toarnă-mi şi mie Matvei, să ciocnesc cu Evgraf.

Cineva se repezi în sufragerie după un păhărel. Bucătarul, plin de importanţă, ignorînd cu totul prezenţa lui Evgraf, şterse cu şorţul un colţişor al mesei şi, păstrînd mereu aceeaşi atitudine, puse în faţa lui Nikita o tigăiţă cu tocană de ciuperci.

Evgraf luă paharul, privi cu gingăşie pe Matvei, pe Nikita, şi le ură:

— Ei, bine v-am găsit!

După ce bău, îşi şterse cu palma gura-i păroasă şi examină ciupercile.

— Ia, ia, Evgraf, — se grăbi Nikita să-l îmbie, împingînd spre el tigăiţa. — De ce taci?

— Aştept să aud ce spui tu, — rosti Evgraf şi, coborînd vocea, adăugă: — Am auzit, am auzit de cinstea care ţi s-a făcut, Nikita Vasilici.

— Care cinste?

— Mare cinste, — repetă Evgraf. — Adineauri cînd te ridicau în slavă, dincolo, în casă, am privit prin crăpătura uşii — tare mult m-am bucurat pentru tine. Mi-am spus: fără doar şi poate a meritat!

— Mai bine povesteşte despre tine, unde eşti acum?

Evgraf se scutură, faţa-i păroasă se zburli şi răspunse domol şi cam aspru:

— Ca şi înainte, pe lîngă catedra de anatomie. Mulţumită lui Matvei Vasilici, m-am înapoiat la munca mea cu cadavrele.

Rîzînd, Matvei spuse:

— Mi-a trimis o scrisoare rugîndu-mă să-i obţin iarăşi numirea pe lîngă catedra de anatomie, zicea că i s-a urît prin locurile natale, că în toată împrejurimea nu se află nici un medic ca lumea, doar un felcer, pe cînd la Piter, auzise că iar se mănîncă pîine, iar a început poporul să agonisească. Şi atunci i-am scris să vină.

— Doar ştii că el m-a salvat! — exclamă Nikita. — Parcă ţi-am povestit, Matvei? Îţi aduci aminte, Evgraf, cum am stat împreună în gheretă? Ţii minte?

— Nimeni nu-i în stare să salveze pe altul, — răspunse Evgraf nemulţumit şi oarecum aspru. — Fiecare e propriul său salvator.

— Bine, fie, — îl întrerupse Nikita. — Pe la tata te mai duci?...

Evgraf se învioră parcă dintr-odată. Ochii îi scînteiară, ameţeala pesemne că îi ajunsese la cap, şi el răspunse în grabă, cu o nuanţă de viclenie:

— L-am întrecut pe Vasili Leontici! El îmi tot spunea: „Am să rezist", iar eu îi răspundeam: „Minţi, Vasili Leontici, n-ai să rezişti". L-au dat gata. M-a certat. O, s-a mîniat rău de tot!

Intrînd buzna în bucătărie şi dînd cu ochii de taică-său şi de Nikita, Irina exclamă:

— Aici eraţi? Şi lumea vă caută!

— Irina, uite-o pe dădaca mea, îl cunoşti? — întrebă Nikita cu vioiciune.

Irina privi prietenos spre Evgraf.

— Îl cunosc. Cu nici un preţ nu vrea să-mi spună cîţi ani are!

— Încearcă, încearcă să afli, — spuse Evgraf ironic şi încurajator, cu vocea sa de bas. Apoi, arătînd cu capul spre Irina, se adresă lui Nikita:

— Uite, aşa o fată să fi avut, Nikita Vasilici!

Nikita tresări, gura i se strînse într-un zîmbet trist, iar ochii i se micşorară de parcă nimerise dintr-odată în întuneric.

— Ei, rămîi cu bine, Evgraf, — rosti el scurt, — vino pe la mine. Ştii unde stau?

— Or şti oamenii buni, — răspunse Evgraf.

— La revedere, — încheie şi mai sec Nikita.

Pe coridor, mergînd în urma Irinei, Matvei îi spunea fratelui :

— Ceea ce e minunat la acest Evgraf, e sufletul său rusesc, un adevărat suflet rusesc.

Şi în vocea lui tremura emoţia omului care îmbătrîneşte.

Nikita tăcea.

Din sufragerie ieşeau oaspeţii. Se înghesuiau în coridorul îngust, croindu-şi încet drum spre vestibul, legau discuţii, se opreau, pentru ca apoi să pornească spre salon. Un bărbat deslînat, deşirat, fără dinţi, îmbrăcat în smoching, trecea de la un musafir la altul şi, nu se ştie de ce, spunea încet şi misterios, rînjindu-şi rădăcinile negre ale dinţilor înfipte în gingiile albe:

— *Gewalt, gewalt,* [1]) — şi rîdea.

I se răspundea cu rîsete, oamenii încetinind paşii, adunîndu-se grămadă şi închizînd intrarea spre salon cu trupurile lor obosite, greoaie.

În clipa cînd Nikita, împreună cu fratele său, cu Irina şi cu Arseni Arsenievici ajunseră în vestibul, clopoţelul de la intrare se porni să ţîrîie. Karev se afla tocmai lîngă uşă ; fără a mai face un pas, o descuie.

Şi imediat, răsuflînd greu, năvăli spre dînsul un matroz acoperit din cap pînă în picioare de promoroacă, de parcă se scăldase în ea. Pentru o clipă parcă se zăpăci, aruncă o privire prin cameră, dar îndată, cu vocea repezită — aşa cum nu se obişnuia a se vorbi în această casă — spuse :

— Am nevoie de profesorul Karev !

Îţi făcea impresia că toată această societate, îngrămădită din întîmplare în vestibul; se năpustise ea în locuinţa matrozului, în clipa cînd stăpînul casei nu aştepta pe nimeni. Acesta avea aerul că nu poate înţelege ce vor de la dînsul toţi aceşti oameni stranii.

[1]) Alarmă, alarmă (în limba germană). (N. trad.)

Matvei Vasilici se încovoie şi-şi încheie haina.

— Eu sînt, — răspunse el fără chef.

— Sînteţi chemat la un bolnav, jos vă aşteaptă maşina, — continuă matrozul pe un ton tot atît de răspicat.

Karev zîmbi şi dădu din cap arătînd spre oaspeţi, de parcă ar fi vrut să spună: „Ce tot îndrugi la prostii, nu vezi?“ Atunci matrozul, vîrîndu-şi mîna în buzunarul ud al vestonului, spuse rar, apăsînd pe cuvinte:

— Poftim şi hîrtia. S-a îmbolnăvit tovarăşul Şering.

Şi din nou îşi roti privirea prin vestibul, vrînd parcă să-şi dea seama ce impresie a produs rostirea acestui nume. Privirea îi lunecă peste telefon, se opri asupra receptorului ridicat şi un zîmbet fugar îi mişcă colţurile gurii înfundate, bine conturate, dar în aceeaşi clipă îl zări pe Nikita.

De cînd dăduse buzna în casă nu trecuseră mai mult de treizeci de secunde. Oaspeţii se opriră dintr-odată. Cei care-şi croiseră drum spre salon, acum se întorceau, iar alţii continuau să vină dinspre coridor în vestibul. Nu s-ar putea spune că se opriseră în loc din pricina zăpăcelii, însă dintr-odată îşi dădură seama că această vizită e cu totul neobişnuită, iar cînd matrozul pronunţă numele lui Şering, amuţiră cu toţii. Nimeni nu mai scoase un cuvînt şi toţi parcă aşteptau să se întîmple ceva mai important decît vestea bolii tovarăşului Şering.

Nikita, chiar din clipa în care matrozul începuse să vorbească, îl pătrundea cu privirea şi se îndrepta încetişor către el.

Înmînîndu-i lui Matvei Vasilici scrisoarea şi apoi observîndu-l pe Nikita, matrozul îşi arcui dintr-odată sprîncenele şi, tot atît de repede, peste faţa lui trecu o grimasă dureroasă.

— Cum de te afli dumneata aici? — întrebă el, dar dîndu-şi seama adăugă: — A, sînteţi fraţi! Şi arătă spre Matvei Vasilici care, cu capul dat pe

spate, ţinînd hîrtia la distanţă, descifra, bătrîneşte, scrisoarea.

— Uite că ne-am mai întîlnit odată, — rosti cam şovăielnic Nikita.

Matrozul îl privea acum stăruitor, avînd aerul că se străduieşte să-şi reprime o dorinţă puternică. Nici el şi nici Karev, care stătea în faţa lui, nu s-au mai mişcat unul spre celălalt, şi cine ştie cum s-ar fi sfîrşit aşteptarea asta mută şi confuză, dacă între timp nu s-ar fi produs alte două întîlniri neprevăzute şi ciudate.

Matvei Vasilici termină de citit scrisoarea.

— Iertaţi-mă, domnilor, — se adresă el oaspeţilor tulburat, şi zîmbi oftînd, — trebuie să vă las pentru cîteva momente!

Dar nu reuşi să plece imediat.

Trăgînd cu delicateţă de mînecile şi poalele hainelor vecinilor săi, Arseni Arsenievici îşi croi drum şi apăru pe neaşteptate între Nikita şi matroz. Avîntîndu-şi profilul (Arseni Arsenievici era omul profilului; podoaba îi fusese dăruită de natură şi îl înfrumuseţa nespus de mult; trebuie subliniat că în decursul anilor ea creştea mereu, aşa încît pe Bach nimeni nu-l cunoştea altfel decît din profil; aşa se posta el în faţa auditoriului cînd prezenta un referat, aşa vorbea cu prietenii, aşa cumpăra scrumbii la cooperativa oamenilor de ştiinţă — mereu din profil; la urma urmei, mica cocoaşă a nasului, ochiul bulbucat, osul frontal proeminent şi rotunjit, bărbia moale şi linia buzelor subţiri — toate acestea exprimau schematic esenţa ascunsă a lui Arseni Arsenievici) avîntîndu-şi profilul, pronunţă laconic, în spiritul antichităţii clasice, ca şi cum ar fi spus *„Deus ex machina"*:

— Bună ziua, Rodion.

În această clipă, sîngele tînăr năvăli în obrajii matrozului colorîndu-i faţa naivă, şi Rodion, fîstîcit ca un şcolar, se lăsă de pe un picior pe altul.

Şi se auzi un nou *„Deus ex machina"* clasic.

— Sînt bucuros că te văd, Rodion.

Şi mîna uscăţivă şi zbîrcită se întinse măreţ şi blînd (nu era un gest, ci o chemare), legănîndu-se în faţa matrozului.

De-abia atinse Rodion mîna lui Arseni Arsenievici, parcă temîndu-se să nu care cumva s-o vatăme, că imediat, ca şi cînd s-ar fi eliberat de o povară, şi simţi că-şi revine, cînd, iată, uşa de la intrare, care rămăsese neîncuiată, se deschise încet.

Sosise clipa cea mai uimitoare, cea mai stranie, cea mai mută, din seara petrecerii.

În prag se ivi o femeie care-şi scutura de pe palton, fulgii mari şi topiţi de zăpadă pretimpurie. Urmele umede ale zăpezii îi lipiră voalul şi femeia, cu multă băgare de seamă, căutînd să nu-şi ude faţa, îşi ridică voalul de pe bărbie. Dar cu toate acestea, faţa ei fu împînzită de picături mărunte, strălucitoare, şi poate de aceea părea foarte proaspătă, alături de feţele palide ale oaspeţilor obosiţi de cină. Culorile feţei sale erau peste măsură de strălucitoare, parcă nefireşti, şi sănătatea ei, care îţi sărea în ochi, putea mai curînd să te respingă.

— Vă rog să mă iertaţi, că am pătruns aşa, dintr-odată, — spuse femeia cu atîta simplitate, de parcă ar fi petrecut cu oaspeţii Karevilor toată seara, — dar am nevoie de acest om aiurit.

Şi dînsa îl apucă de braţ pe Rodion.

Acesta stătea cu spatele la uşă, ţinînd încă în mîna sa mîna lui Arseni Arsenievici. Cînd auzi glasul femeii, îşi îndreptă umerii şi încremeni. Femeia încercă să-l întoarcă cu faţa spre dînsa, dar Rodion îşi smuci brusc mîna, făcu un pas înlături şi se sprijini de jumătatea închisă a uşii.

— Nu putem pierde nici o clipă, — spuse el încruntat, adresîndu-se lui Matvei Vasilievici.

— Ce om ciudat! — exclamă femeia.

Rîzînd, ea deveni şi mai frapantă printre figurile stingherite şi uluite ale musafirilor care, rămaşi înţepeniţi pe loc, mureau de curiozitate să afle despre ce e vorba.

— Ce te ascunzi ? — continuă necunoscuta rîzînd. — Te-am văzut cum te-ai oprit aici și m-am hotărît să aflu numaidecît ce-i cu tine ? Ce-i cu conspirația asta ? Cum o duce Lenka cu sănătatea ?

Matrozul stătea nemișcat, cu capul plecat, cu buzele atît de strînse, încît colțurile gurii i se afundară și mai tare. La auzul numelui „Lenka“, peste fața sa trecu din nou o grimasă și, ridicîndu-și ochii, îi pironi asupra lui Nikita. Privirea era grea, furioasă, ca a unei fiare încolțite, și durerea abia perceptibilă, care-i rătăcea pe față, accentua și mai mult această asemănare.

— Mă îmbrac imediat, — bolborosi Matvei Vasilievici cu totul buimăcit, și o porni spre coridor.

Femeia, tot privindu-l pe Rodion, îi urmări căutătura, se întoarse grăbită și dădu cu ochii de Nikita.

— Karev ! — exclamă ea din nou. — Karev ! Zău, e cît se poate de minunat ! Uite, numai la asta nu m-am așteptat ! Bună seara, ei, bună seara ! Doamne, parcă ați fi cu toții de lemn ! Ești de nerecunoscut... Ce se petrece aici la voi ? De ce a venit încoace Rodion ? Hai, spune odată, Karev ! Oare, într-adevăr v-am speriat atît de tare ?... Curios mai ești, zău !

— Varvara Mihailovna, — rosti cu greu Nikita, — totul e atît de neașteptat...

— Păi tocmai asta și spuneam: că e minunat! Numai că nu pot înțelege de ce ești atît de înțepenit ? Nu ești bucuros să mă vezi ? V-am stingherit cu ceva ?

Se uită în jur, sprîncenele i se încruntară pentru o clipă, și un zîmbet făcu să-i tresară puternic pleoapele măslinii.

— A-a — rosti ea, tărăgănat și încet, și în aceeași clipă, parcă întrerupîndu-și gîndurile, spuse și mai repede, și mai simplu :

— Asta-i nepoata dumitale ? Dacă nu mă înșel, Irina ? Ei, haide Karev, prezintă-mă !

Trăgîndu-și anevoie mînecile paltonului greu, Matvei Vasilici își făcu loc prin coridor și, dînd din cap binevoitor, spuse :

— Vă cunoaşteţi, Nikita? Invit-o să-şi scoată haina, eu plec. Iertaţi-mă, domnilor. Să mergem, — se adresă răstit matrozului.

Matrozul puse mîna pe clanţă.

— Rodion! — strigă Varvara Mihailovna, desprinzîndu-se de lîngă Irina. — Stai, stai! De ce nu-mi spui nimic?

Matrozul privi încruntat spre Irina, spre Nikita, apoi spre Varvara Mihailovna, îşi descleştă încet gura şi, pe cînd păşea peste prag înclinîndu-şi tot corpul înainte, gata-gata să cadă, desfigurat de o strîmbătură, stoarse dintr-însul cu o voce răguşită:

— Secătură!

Matvei Vasilievici îl împinse afară şi trînti cu putere uşa în urma sa...

— Ei, hai, prezintă-mă nepoatei dumitale, Karev, — stărui Varvara Mihailovna cu acelaşi aer firesc şi cu un zîmbet fermecător, care-ţi pricinuia puţină teamă; întreaga ei fiinţă părea să spună că acolo nu s-a întîmplat nimic, că prin cameră nici măcar n-a trecut vreun matroz, cu toate că ecoul uşii trîntite de Rodion mai stăruia încă în aer.

— Fă cunoştinţă, Irina, — spuse Nikita fără nici o tragere de inimă, mişcînd doar buzele.

Îndreptîndu-se mlădioasă către Irina, Varvara Mihailovna întinse mîna. Privind fata drept în ochi, fără să-şi schimbe zîmbetul, se recomandă cu vocea scăzută:

— Şerstobitova.

Irina, privind şi ea drept în ochii Varvarei Mihailovna, fără să clipească, învingînd întunericul lacrimilor ce o podideau, parcă mai înaltă şi mai slabă ca de obicei, îşi duse mîinile la spate, şi fără grabă, reţinîndu-se, încordîndu-şi voinţa, se întoarse şi porni spre salon.

Aproape speriaţi, cei din jur îi făcură loc să treacă.

Atunci Varvara Mihailovna, atentă, examină amănunţit faţa încremenită a lui Nikita şi, izbucnind dintr-odată într-un rîs asurzitor, se repezi pe uşă, afară.

O clipă rîsul ei mai răzbătu de pe scară ca un ecou, apoi se mistui.

Așa cum sta încremenit, cu capul ridicat, Nikita părea dezgolit de viață, adîncit în umbra brazdelor care-i tăiau obrazul.

Cu o însuflețire plină de delicatețǎ, oaspeții — fără nici un rost — începură să vorbească despre teatru, despre nivelul apei din Neva, despre nord-vest, precum și despre dificultățile profesiunii de doctor.

CAPITOLUL III

Pînă atunci, Șering nu băgase de seamă cît e de incomodă canapeaua. Noaptea, cînd Șering se lungea cîteva ceasuri în așternut, rămînînd așa într-o stare de toropeală vecină cu somnul, canapeaua devenea pat. Și patul își îndeplinea misiunea : era larg, moale și călduros. În fiecare seară canapeaua era acoperită cu un cearceaf și cu o plapumă, iar pe sulul mare de piele se găsea o pernă proaspăt înfățată, așa încît desprinzîndu-te de la birou, fără să mai stai pe gînduri, puteai să te descalți, să te dezbraci și să te culci. Șering nu băgase de seamă să-l fi stingherit vreodată ceva.

Dar asta fusese o iluzie, o amăgire de sine — absurdă, fără sens.

Canapeaua nu era bună de nimic și demult trebuia aruncată, vîndută ca vechitură vreunui tătar. Poate că tătarul i-ar fi găsit o întrebuințare în vreo cîrciumă sau dracu' știe unde.

Dar să stai lungit, ba, mai mult, să dormi într-însa în fiecare noapte, să-i încredințezi puținele și salvatoarele tale ore de odihnă, era pur și simplu o bătaie de joc la adresa bunului simț.

„Chiar mîine am să spun să fie scoasă de aici, își spuse Șering și am să-mi cumpăr un pat. Am să spun să se cumpere un pat. Trebuie să-mi cruț sănătatea. Așa nu mai merge !"

Canapeaua era scurtă. Tălpile se propteau în sulul de piele, perna apăsa prea puternic umerii, ca și cum

Şering iar fi dus o povară într-un coş incomod. Intr-adevăr, aceasta era senzaţia: o împletitură de nuiele elastice, plesnite puţin la îndoituri, care îi intrau în umeri.

Salteluţa aşternută sub cearceaf era prea subţire şi prin ea simţeai pielea rece a canapelei.

Dar ceea ce-l stingherea mai mult era faptul că speteaza nu-i îngăduia să-şi întindă mîna stîngă. Mîna îl durea sîcîitor, simţea nevoia odihnei, voia să se întindă, dar speteaza nu-i permitea. Şi apoi durerea din omoplatul stîng. Şi nici nu-ţi poţi da seama de unde vine buba. Să se tragă oare totul de la omoplat? O, de ar putea să se întoarcă pe o parte! Şi blestematul ăsta de sloi de gheaţă, îngrămădit la picioare! Te pomeneşti că nici nu e nevoie de gheaţă. Parcă poţi avea încredere într-un doctor atît de tînăr? Auzi întrebare la el:

— Tovarăşe Şering, puteţi să nu respiraţi?

Păi tocmai aici e nenorocirea, că nu poate să respire, că pierde respiraţia, că tovarăşul Şering *nu* respiră!

O, de-ar veni mai repede un doctor, adică un doctor adevărat, un doctor priceput, un doctor bătrîn. Dracu' ştie ce-i dezordinea asta! De mai bine de un ceas se sună la toate telefoanele, au fost trimise prin oraş o duzină de maşini, şi — nimeni. Şi apoi, unde s-or fi împrăştiat toţi? Înainte se înghesuiau cu toţii în juru-i, ca la sinagogă, iar acum, parcă i-ar fi împrăştiat cineva cu mîna, nu-i nici ţipenie de om aici!

Dar nu-i nimic. Clipele de groază au trecut. Ba chiar e mai bine să rămîi singur. Groază? Tovarăşul Şering şi groază? Şi cu toate astea: da, groază! Cum altfel să numeşti starea asta de cumplită pustietate? Beznă, prăpastie, pustiu. Şi toate se întîmplă uluitor de repede: din camera plină de oameni, din cercul de prieteni pe care-i cunoşti pînă în cele mai mici amănunte, să treci direct în pustietate, într-o linişte de moarte, în singurătatea neagră. Cum dracu' să numeşti asta?

Acum e mai bine. E mai puţin frig, iar durerea din

spate, ca şi cea din mînă, e suportabilă. Totuşi, parcă nişte sfredele se înşurubează în omoplat, nuiele îi apasă umerii. Iar de respirat poţi să respiri liniştit, încet, chiar mai încet decît de obicei. După cum a spus acest doctoraş, *poţi* să nu respiri. Şi ce sfîrşeală, ce sfîrşeală reconfortantă, care te copleşeşte. Fireşte că e reconfortantă. Ceea ce se cere însă, în primul rînd, e să stai liniştit, să nu mişti nici un deget, să rămîi culcat, să te gîndeşti, să te gîndeşti la orice — căci acum poţi să te gîndeşti la ce-ţi place! Şi să respiri.

Ei, de n-ar fi canapeaua asta stupidă, cu nenorocita aia de spetează.

„Chiar mîine am să spun să o vîndă", gîndi iarăşi Şering.

Încremeni ascultînd, căută să prindă un zgomot depărtat şi neclar. Privirea i se învioră şi şopti abia auzit.

— Mi se pare că a sosit...

Matvei Vasilici fu întîmpinat de cîţiva oameni. Observă cum e cercetat cu un aer iscoditor, cum lumea aşteaptă să audă ce anume va spune. Rodion îi ajută să-şi scoată paltonul, iar un tînăr, cu o cruciuliţă roşie prinsă de buzunarul tunicei, luă poziţia de drepţi.

— Unde e bolnavul? — întrebă Matvei Vasilici.

Cineva îl corectă repede, apăsînd pe cuvinte:

— Tovarăşul Şering...

— Unde e bolnavul? — repetă Matvei Vasilici. — Conduceţi-mă la bolnav.

— Poftiţi, profesore, — vorbi repede tînărul cu cruciuliţă, rostind cuvintele în chip hotărît şi în acelaşi timp disperat, aducînd — la înfăţişare şi ţinută — a şef de pompieri. — Poftiţi, — şi îşi îndreptă arătătorul spre fundul unei camere goale, ca şi cum acolo, prin fum, ar pîndi nişte primejdii necunoscute.

În urma lui Matvei Vasilici porni un şir de oameni îngrijoraţi.

— Cine a dat primul ajutor? — întrebă Karev fără să se adreseze cuiva anume.

— Eu, profesore, doctorul Zvanțev, — rosti pe nerăsuflate, tînărul cu cruciuliță. — Se vede clar că bolnavul...

— Îmi pare bine, — îl întrerupse Matvei Vasilici, și-i întinse mîna.

Dînd impresia că e gata să-l asculte pe tînărul său coleg, doctorul Karev încetini pasul și începu să dea obosit din cap, de parcă ar fi vrut să spună că el, profesorul, bănuia că omul suferă de bolile despre care îi vorbește doctorul Zvanțev, că trebuiau să se aștepte de mult la toate acestea și că nu-i nimic de făcut.

— Caracteristic, foarte caracteristic, — se grăbea să spună Zvanțev, căutînd să se exprime în termeni latinești și poticnindu-se mereu în asemenea expresii, — fără îndoială, e ceva cronic... vreau să spun că e o miocardită progresivă. In orice caz e anginá, vreau să spun, *angina pectoris...*

— Da, da, — răspundea Matvei Vasilici, dînd din cap în semn că înțelege, și îmbrățișă cu privirea pe cei din jur care încercau să pătrundă discuția. In același timp, examină tunica roasă a doctorului Zvanțev și se gîndi că e greu, foarte greu, unui astfel de medic să înceapă practicarea profesiunii pe cont propriu.

— Din păcate, în ultimul timp s-au semnalat dese maladii ale cordului, — spuse Zvanțev întorcîndu-se spre șirul de oameni care ascultau atenți. — Ce să-i faci, — adăugă el, — oamenii au obosit. Să intrăm...

— Bună ziua, — spuse Matvei Vasilici cu voce tare, apropiindu-se de canapea; scoțînd batista din buzunar, își șterse fără grabă ochii, urechile și barba.

In prag încremeniră tînărul doctor Zvanțev și Rodion, iar în spatele lor se agitau nelămurit capetele zburlite ale celorlalți.

— Ce noroi e afară! — spuse ca pentru sine Matvei Vasilici, — ți se lipesc picioarele de zloată, de nu le poți mișca.

Apoi privi în jur. Doctorul Zvanțev se repezi și-i oferi un scaun.

Matvei Vasilici se așeză, un zîmbet înțelegător îi mișcă mustățile și privi atent fața bolnavului, parcă vrînd să spună: „Ei ce-i ?... da, înțeleg, înțeleg".

Șering îl cîntărea pe medic, fixîndu-și ochii asupră-i. În fața sa se afla un necunoscut căruia trebuia să-i încredințeze ceva. Omul era bătrîn, greoi în mișcări, iar dincolo de zîmbetul său binevoitor, se ascundea o oarecare asprime. Haina sa de medic era bine păstrată. Haina asta își vădea în chip neîndoielnic superioritatea asupra tunicii cu cruciuliță roșie: fără doar și poate, omul acesta era un adevărat doctor!

Șering simțea nevoia să-l întrebe: „Dumneata ești Karev ?" (Nu se știe cum îi veni în minte acest nume), dar își dete seama că acest om îi va răspunde: „Eu sînt doctor". Și-i va zîmbi cu un zîmbet care îl va dezarma. Da, fără îndoială, fără nici o îndoială, așa îi va răspunde și așa îi va zîmbi. Au ei, specialiștii, un fel al lor de a fi!

Și Șering îi răspunse lui Karev printr-un zîmbet ironic, îndulcit de o expresie de neputință și de încuviințare. Doctorul trecuse examenul. Șering știa că poate avea încredere în el.

— Lăsați-ne singuri, — rosti Matvei Vasilici, ridicînd din sprîncene către doctorul Zvanțev.

Tunica dispăru fără zgomot, trăgînd după sine ușa.

— Ridică-te puțin, — propuse Matvei Vasilici.

Șering îl privi speriat. Poate i s-a părut ? Poate în cameră mai e cineva înafară de ei ? Lui îi e greu, imposibil, de neînchipuit, să miște măcar o mînă, iar doctorul... Da, da, doctorul îl apucă pe Șering de umăr, îl trage spre el și-l obligă să se așeze, scoțîndu-i stîngaci cămașa.

Consultația începu...

Consultația începu, iar în camera de alături, goală, fără nici o mobilă, se așternu liniștea. Rodion se îndreptă șontîc-șontîc spre geam, cu aerul unui om încălțat cu cizme prea mari și care încearcă să meargă pe vîrfuri, și se așeză pe pervaz.

În fața lui, în semiîntuneric, împietriră capetele zburlite ale celor cu nume mai puțin sonore decît al lui Șering. Rodion trebuia să aștepte răbdător, împreună cu ei, ca să audă ce va spune Karev și la fel cu ei trebuia să fie atent la orice zgomot de dincolo de ușă.

Dar împotriva voinței sale, în întunericul tulbure în care pluteau niște rezonanțe stranii, printre capetele zburlite, i se părea că zărește, albind într-o sclipire palidă, un șirag regulat de dinți; și abia își aținte a Rodion privirea asupra lor, că imaginea se și completa cu un obraz stropit de fulgi de zăpadă care se topeau. Rodion închidea ochii, o strîmbătură îi slutea obrazul, privea în altă parte, dar din nou în fața lui sclipea un șirag alb de dinți, și în urechi parcă îi răsuna o voce puternică :

„Ce om ciudat... Cum o duce Lenka cu sănătatea ?"

Atunci, cu claritatea cu care îți apar lucrurile în miez de zi, văzu trupșorul goluț al Lenkăi, pe care șerpuiau șuvițe argintii de apă săpunită, stînd în covățică, și în liniștea din jur auzi clar ciripitul ei :

„Tăticule, tăticuțule ! Ai căutat buricelul ? Uite-l !"

Și Rodion văzu din nou cum Lenka se căznea să-și tragă în sus pielea de pe burticica ei rotundă și lunecoasă din cauza săpunului, vrînd să privească mai bine „buricelul" și din nou o voce înspăimîntător de apropiată, dar în același timp străină, curma ciripitul Lenkăi :

„Ce-i cu conspirația asta ?"

Și iar îi apăru pe dinaintea ochilor șirul impecabil al dinților strălucitori, însoțindu-se cu imaginea rece și orbitor de proaspătă a unui obraz.

Rodion își frecă mîinile de parcă ar fi fost înghețate, sări de pe pervaz și păși bocănind din cizme.

Capetele zburlite îi strigară într-un glas :

— Sst ! Liniște ! Care ești acolo ?

— Ei, Rodion, mai încet !

Rodion încremeni, aducîndu-și aminte că trebuie să se gîndească la Șering, la primejdia care-l amenință pe acesta și că trebuie să aștepte hotărîrea cu privire la soarta tovarășului Șering.

În această clipă se deschise uşa şi profesorul Karev, scoţînd capul din camera bolnavului, chemă :

— Colega, doctore ! Trebuiesc pregătite sticle de apă fierbinte !

Ca şi cum ar fi aflat în sfîrşit un rezultat important, oamenii porniră cu toţii în urma doctorului Zvanţev.

— Va să zică nu gheaţă, ci sticle, sticle calde, iar tu puneai gheaţă. Ce-i asta ? Nu cumva într-adins ? Tu îţi dai seama ce ai făcut ? Punea gheaţă cînd era nevoie de...

— Al-ter-na-tiv ! — strigă atît de neaşteptat doctorul Zvanţev, încît toţi se opriră. — Înţelegeţi ? Alternativ ! Băi calde şi reci la picioare, alternativ, pentru ca să vină sîngele spre picioare. Înţelegeţi ?...

Grupul, devenit dintr-odată tăcut, se împărţi în două. Unii se îndreptară iute spre bucătărie şi acolo o puseră pe roate pe bucătăreasă. Trebuia să aprindă focul în plită ca să încălzească apa ; doctorul Zvanţev apucă primusul şi începu să-l curețe cu un ac înnegrit de fum.

Rodion avu pentru o clipă impresia că Şering n-are nimic. Că, pur şi simplu, fusese convocată aici o plenară, că se ajunsese la discuţii aprinse şi iată, în pauză începură să se agite prin camere obişnuitele chipuri preocupate. Printre ei, Zvanţev, de la serviciul sanitar gubernial, întotdeauna cu ţinuta dreaptă ca a unui soldat, apoi piticul de secretar — fără să se pună la socoteală Rodion (Rodion e de-al casei) şi iată, acuşi are să iasă Şering, are să-i facă un semn din cap şi are să-i spună :

— Noroc ! Eşti aici ? Cum merg treburile ? Pe noi, după cum vezi, ne aşteaptă o noapte grea, nu glumă...

Dar intrînd cu celălalt grup de oameni într-o cameră alături de bucătărie, Rodion simţi furnicîndu-l răceala unei panici neobişnuite.

Secretarul scund, ciupit de vărsat, smiorcăindu-şi nasul pe care rămăsese o dungă roşie din pricina oche-

larilor, ţinea receptorul la ureche şi toţi îl priveau aşteptînd cu încordare ceva.

Încet, parcă într-adins, el articula în receptor :

— Paginatorul ?... Cum ?... La stereotip ?... Nu s-a stabilit încă... Aşteptăm să auzim ce-o să spună Karev. În orice caz... o clipă...

Secretarul acoperi cu palma receptorul şi privi printre gene spre tovarăşi. Neadresîndu-i nimeni vreun cuvînt, el reîncepu să smiorcăie puternic şi luă palma de pe receptor :

— În orice caz, n-o să reuşim să mai publicăm ceva. Daţi-i drumul, tipăriţi... Da... Adică staţi puţin...

Şi repede, ca un miop, îşi repezi faţa înainte, privind din nou printre gene, dar fu întîmpinat de aceeaşi tăcere şi dintr-odată rosti şi mai încet :

— Lăsaţi doi lucrători la maşina de mînă... Da, zeţari... Poate că...

Şi fără să sfîrşească vorba, cu un gest repezit, atîrnă receptorul în furcă, se întoarse neîndemînatic întîi cu faţa spre perete, apoi se depărtă încet, întorcîndu-se cu spatele la perete.

Atunci Rodion simţi dorinţa să-şi ascundă privirile şi, fără să se mai uite la cineva, ieşi...

Matvei Vasilici îşi încheia haina ; un rever îi sta mai sus decît celălalt. Karev îl tot trăgea în jos şi, cu un aer important, explica pentru a doua oară ce anume trebuie făcut bolnavului. Şi din nou, întocmai ca la începutul vizitei, zîmbi, ceea ce voia să însemne că, pentru el, Şering e un simplu bolnav şi că el — Karev — ştie cum trebuie să se poarte cu bolnavii şi, în fine, că în împrejurarea de faţă nu poate face nimic mai mult.

— Fă-te bine, — spuse Karev atingînd mîna lui Şering şi strîngîndu-i-o, aşa cum se afla pe plapumă. Şi în chipul în care îi strînse mîna, preîntîmpinînd o mişcare de prisos a bolnavului, era ceva aspru şi în acelaşi timp mîngîietor, ceva care te biruia, aşa încît Şering răspunse printr'un zîmbet şi dintr-odată, ridicîndu-se într-un cot, întrebă îngrijorat :

— Plecaţi ?

Şi în aceeaşi clipă se lăsă pe pernă, îşi trecu mîna peste faţă, ca şi cum ar fi vrut să şteargă o expresie întîmplătoare, nepotrivită, şi întrebă cu un aer preocupat :

— Am vrut să vă întreb : aveţi copii ?...

— Am, — răspunse Matvei Vasilici, — dar dumneata ?

Ca şi cum ar fi stat să cumpănească unde poate duce această discuţie începută nu se ştie de ce, încreţindu-şi fruntea ca de obicei, Şering răspunse :

— Am un băiat. Are optsprezece ani... Şi niciodată nu-i acasă, — adăugă, dintr-odată mînios.

— Oho, un adevărat ostaş ! Dar nu trebuie să vorbeşti, nu trebuie ! Rămîi cu bine, pe mîine.

În această clipă, Şering se mişcă din nou şi cămaşa neîncheiată, lunecîndu-i spre umăr, îi dezveli mîna albă, întinsă moale şi şovăielnic spre Karev :

— Am vrut să vă spun... să vă întreb...

— N-ai voie să te agiţi, — îl întrerupse Karev.

Deodată Şering spuse rece, duşmănos, învingîndu-şi un simţămînt neînţeles de repulsie.

— Dar ce, întotdeauna se manifestă starea asta păcătoasă ?... Dracu' ştie ce mai e şi asta ! E un fel de... un fel...

Şi cu totul furios, spuse repede :

— Adică la boala asta, vă întreb, întotdeauna e aşa ?... E desigur o stare pur fiziologică...

— Da, desigur, — răspunse liniştit Karev. — E totuşi inima în joc, mă înţelegi ! Inima, însăşi viaţa, punctul ei central. Desigur, întotdeauna. Lucrul cel mai de seamă e liniştea.

— Vă rog, — strigă Şering, chemaţi-l...

Apoi se întrerupse brusc şi adăugă cu glas scăzut :

— Să vină Rodion !...

— Bine. Principalul însă e liniştea, — repetă Karev şi ieşi.

Şering stătea nemişcat, ochii i se stinseră şi privirea lor rătăcea leneş pe pereţi. Putea medita la orice şi poate tocmai de aceea faţa sa nu exprima nici un fel de preocupare. Işi opri privirea la cotoarele groase

ale unui dicţionar german care demult se plictisea pe raft. Cotoarele erau greoaie, solide, cu dungi de aur sus şi jos şi cu aplicaţii din piele de culoare vişinie; cu litere de aur se afla tipărit pe ele clar numele lui Meyer, repetat obositor pe fiecare cotor: Meyer, Meyer, Meyer! Acest respectabil nume german a irosit pentru sine atîta amar de poleială, încît ar fi ajuns pentru toate tunicile de senatori, judecători, dregători din întreaga lume şi chiar pentru toată omenirea de-a lungul istoriei. Dar, la drept vorbind, aurul trebuia să merite o astfel de cinste de a încununa numele de Meyer, pentru că toţi Meyer-ii înfăptuiau ceva minunat, şi tatăl Meyer-ilor înfăptuise un lucru minunat, şi unchiul, şi bunicul Meyer-ilor, cu toţii săvîrşiseră acelaşi lucru — opera cu adevărat minunată a Meyer-ilor. Aurul repeta impunător şi la nesfîrşit: Meyer, Meyer, Meyer; apoi se transforma într-o panglică sclipitoare care-ţi juca înaintea ochilor, destrăma ceaţa apăsătoare în fîşii galbene, străpungea cu vîrfuri ascuţite şi sclipitoare tristeţea din jur, iar în fiecare din aceste vîrfuri ascuţite, parcă se repeta la nesfîrşit: yer, er, er, apoi iar apărea un rînd auriu desluşit: Şer, Şer, Şering, Şering, Şering. Aurul într-adevăr a meritat cinstea de a împodobi un astfel de nume ca Şering, fiindcă toţi cîţi au purtat numele de Şering au înfăptuit lucruri minunate; tatăl lui Şering a fugit peste graniţă ca să scape de persecuţii şi însuşi Şering s-a întors de curînd în Rusia, şi fiul său, Şering... Şer, er, er... eyer, Meyer, Meyer...

— Ce-i asta? Ce-i asta? — întrebă Şering, tresărind din tot corpul.

— Eu sînt, eu, — răspunse sfios Rodion.

— Tu eşti? — şopti Şering.

— Da, — îi răspunse Rodion, tot pe şoptite.

Stătea cu coatele puţin ridicate, iar de podele se atingea doar cu vîrfurile, de parcă era gata să-şi ia vînt. Teama şi tulburarea îi dădeau înfăţişarea unei păsări.

— Iarăşi? — şopti din nou Şering.

— Ce iarăşi ? Eu habar n-am de nimic, abia am intrat...

— Cum ?

— Am intrat şi mă uit...

— A plecat ? — întrebă Şering străduindu-se să facă semn cu sprîncenele spre uşă.

— A plecat. Să-l întorc ? Il întorc îndată.

Rodion se repezi spre uşă fără să-şi ia ochii de la Şering.

— Aşteaptă.

Alături de cearceaful şi de faţa de pernă, obrazul bolnavului părea că bate în cenuşiu, iar vîrfurile sprîncenelor care se ascuţeau spre tîmple păreau mai negre ca de obicei.

Deodată Şering îşi apăsă ceafa în pernă, mîinile i se lungiră în mod neobişnuit, îndoindu-se în coate ca la femei, înlăuntru. Faţa sa cenuşie fu împînzită de broboane de sudoare, picăturile sporeau, se măreau cu o iuţeală neobişnuită.

Rodion se aplecă spre Şering, desfăcîndu-şi larg şi neputincios mîinile deasupra lui, asemenea unei păsări care-şi desface aripile rănite. Cuprins de o groază nemaipomenită, dezgustătoare, privea cum prin pielea cadaverică a lui Şering, apăreau broboane de sudoare de mărimea unei gămălii.

Aşa trecură cîteva secunde. Şering oftă sacadat, ca după plîns, şi agăţîndu-se de mîna lui Rodion, şopti :

— Ce s-a întîmplat ? Nu, nu ! De ce ? Nu-i nimic.

Şi căutînd parcă să se scuze, încerca să zîmbească, dar chipul său deveni atît de vrednic de compătimire, atît de jalnic — ud şi schimonosit de durere cum era — încît Rodion mormăi disperat :

— Tu... nu te teme... Ai înţeles ? Nu-ţi fie teamă... Aşa-i frate, aşa-i întotdeauna... Principalul... să nu-ţi fie frică...

Şi în aceeaşi clipă, ruşinat, ca şi cînd şi-ar fi amintit de ceva foarte important, se întrerupse singur :

— Fii liniştit. O să facem tot ce trebuie. Ai încredere în noi. Totul, aşa cum se cuvine. Aşa încît poţi fi liniştit... Noi...

Şering îl privea cu ochi sticloşi, inexpresivi, şi buzele i se mişcau. Rodion se plecă spre el, atingînd cu urechea, vîrful nasului rece şi umed al bolnavului.

— Cheamă-l...

— Pe cine?

— Băiatul... — spuse Şering oftînd.

Apoi exclamă cu glas neaşteptat de tare:

— Nu se poate!... — Şi înţepeni într-un chip straniu.

Cînd Matvei Vasilici se întoarse acasă şi păşi pragul vestibulului, îl izbi sunetul strident şi prelung al telefonului. Fără să se dezbrace, se duse de-a dreptul la telefon.

— Alo, — spuse Karev. Sprîncenele i se ridicară agale, iar cu mîna îşi pipăi buzunarele căutînd portţigaretul.

— Iarăşi?... Da, dar maşina a plecat... Alta?

Îşi scoase pălăria, o aruncă într-un fotoliu, şi, dînd din umeri, se încovoie şi răspunse:

— De, ce să-i fac... Bine!

Apoi trecu în salon. Nu era nimeni. Intr-un colţ al camerei, un bec portocaliu răspîndea o lumină leneşă. Peste tot se zăreau urmele petrecerii gălăgioase, cu lume multă: fotolii îngrămădite, covorul făcut sul, mucuri de ţigări pe podea lîngă cămin, note împrăştiate pe pianul cu coadă. Privind toate acestea cu tristeţe, Matvei Vasilici se întoarse în vestibul apoi trecu prin coridor. Se opri lîngă sufragerie şi întredeschise uşa. Acolo mai şedeau cîţiva oaspeţi întîrziaţi, adormiţi, moleşiţi, continuînd să golească ceea ce mai rămăsese pe fundul sticlelor de diferite dimensiuni. Sofia Andreevna căuta să-l convingă de ceva pe ştirbul în smoching, dar acesta nu voia să audă nimic, îşi rînjea rădăcinile negre ale dinţilor şi, beat, repeta cu încăpăţînare: *„Gewalt, gewalt!"*

Matvei Vasilici izbuti în cele din urmă să dea de portţigaretul aflat în buzunarul de la spate, să-l deschidă, dar nu găsi nici o ţigară. Cînd ajunse în cabi-

netul său își aprinse o țigare și, parcă temîndu-se să se așeze, porni spre camera fetei, împrăștiind prin întuneric șuvițe subțiri de fum siniliu.

Irina nu-l auzi intrînd. Ședea sprijinită în cot în capul patului, cu fața ascunsă în mîini. Matvei Vasilici o privea în tăcere așteptînd să se miște. Dar fiica sa era parcă încremenită. Karev o strigă.

Irina tresări, apucă batista de pe pat și își șterse ochii în grabă.

— Tu ești ? Mă pregăteam să mă culc...

— Ce-i cu tine ?

— Cu mine ?... Dar tu de ce ești în palton ? Abia acum te-ai întors ?

— Ești indispusă ? — întrebă Matvei Vasilici apropiindu-se de ea.

Dar fiica sa continua să-i pună, grăbită, un torent de întrebări.

— O fi tîrziu ? S-a făcut dimineață ? S-o fi luminînd de ziuă, nu ? Dar de ce nu te-ai dezbrăcat ?

— Trebuie să plec din nou.

— Din nou ? Dar asta nu se poate. Cînd ai să te odihnești ?

Matvei Vasilici își cuprinse fata cu o mînă, și, privind-o în ochi, îi strînse puternic umărul de pieptul său. Ii spuse :

— Taci puțin.

Fața ei măslinie deveni și mai oacheșă, semănînd mai mult decît de obicei cu o mulatră. (Această trăsătură o deosebea de Karevi, era o particularitate personală, nemoștenită, și-i dădea, oarecum, un aer deosebit). Irina îl îndepărtă.

— Sînt tare obosită.

— Ai plîns ?

— Nu, doar îți spun că sînt obosită, — repetă fiică-sa, ușor nemulțumită. — Auzi, a sunat cineva în vestibul.

— Au venit după mine, — spuse Matvei Vasilici.

Iși sărută fiica și încruntat, greoi, plecă.

...Afară se legănau zorile tulburi; căzuse brumă. Un automobil roşcat aştepta la intrare, lucind umed în ceaţă. Şoferul privea nerăbdător la chipul în care Karev se urca în automobil — încet şi greoi — şi, fără a-l mai aştepta pe doctor să închidă portiera, îi şi dădu drumul maşinii.

Matvei Vasilici se sprijini de perne şi închise ochii. Dar automobilul se legăna dintr-o parte într-alta, sălta la hopuri ca o minge şi trebuia să te ţii de cureaua de piele ca să nu-ţi zdrobeşti capul.

— Fir-ar al dracului de drum, — bombăni Karev.

Examină interiorul automobilului. Era un vehicul vechi, uzat, care îşi depăşise epoca, văzuse înfrîngeri şi victorii, fusese martor al eroismului şi al mîrşăviei, un fel de căruţă cu motor, căreia i se şi pregătise un loc în muzeul revoluţiei; această maşină era o epavă mecanizată care îşi dăduse cu abnegaţie şi sîrguinţă aportul în războiul civil. Strapontinele, ridicate spre partea din faţă a vehiculului, erau deterionate, podeaua maşinii roasă de mii de picioare, tapiseria pătată, ruptă, iar pe ici, pe colo, se aflau bătute şipculiţe de placaj, mărturie a spiritului de inventivitate al noului stăpîn — şoferul, care s-a hotărît să-şi încerce norocul la staţia de taxiuri. Cu trosnete, vuiete şi bubuituri, descărcîndu-se ca o mitralieră pe poligonul de tragere, motorul peticit, reparat şi sudat, gonea această dihanie prin nemărginirea umedă şi întunecoasă, scuturînd-o, săltînd-o de parcă intenţiona s-o lepede, la vreo cotitură, de pe şasiul scund şi scîrţiitor.

— Străzile... — bombăni Matvei Vasilici, legănîndu-se din nou şi agăţîndu-se de mîner.

Işi aduse aminte la cine merge şi deodată fu cuprins de o oarecare enervare. Bodogăni fără întrerupere, supărat pe chemările la bolnavi în timpul nopţii, pe noroi şi lapoviţă, pe bubuitul motorului, pe noaptea albă, pe oaspeţii care stau atît de tîrziu la Sofia Andreevna şi pe întreaga-i viaţă incomodă şi obositoare.

— Ar trebui să-i spun, — şoptea Karev bătînd mă-

tănii din cauza zguduiturilor maşinii şi gîndindu-se la bolnav, — ar trebui să-i spun... pînă unde au ajuns lucrurile... ţi-i greaţă să te uiţi... o ruină, o ruină totală...

Deodată fu repezit puternic înainte, aproape că lunecă de pe pernă : maşina se oprise.

Matvei Vasilici urcă cu greu pînă la apartamentul lui Şering. Oboseala îl încovoia fără milă, faţa îi era ca de ceară, încît părea că se contopeşte cu mustăţile îngălbenite de tutun, iar mîinile îi atîrnau greu, fără vlagă. In timp ce urca scara, se hotărî să le spună că el consideră de prisos această chemare şi că trebuiau să aştepte pînă dimineaţa şi să execute întocmai ceea ce prescrisese dînsul.

Dar fu întîmpinat în chip atît de ciudat şi oarecum ostil, încît, cu instinctul lui de medic bătrîn, simţi că devenise de prisos.

— V-am chemat, — spuse cineva, — ca să semnaţi buletinul.

Iar o voce liniştită şi strict oficială completă :

— Ca să alcătuim şi să iscălim împreună buletinul de moarte al tovarăşului Şering.

— Da, da, — spuse Matvei Vasilici, şi-şi desfăcu larg mîinile-i grele, — să trecem totuşi în camera lui.

Se opriră o clipă lîngă uşa deschisă a unei camere şi Karev zări un omuleţ scund care ţinea strîns la ureche telefonul şi vorbea făcînd gesturi de vădită nerăbdare :

— ...Culege, da... Din cinci, da, din cinci persoane nu din şase, comisia e formată din cinci persoane... Numără şi tu după nume... Buletinul ţi-l trimitem peste douăzeci de minute...

La intrarea în salonul mare şi gol, Karev zări faţa palidă a lui Rodion, lipită parcă de perete. Nu-l recunoscu şi desigur nici nu auzi cum acesta, privind în urma lui şi măsurîndu-l atent din cap pînă-n picioare, murmură printre dinţi :

— Ei, voi, surtucarilor !

Ce ar fi dacă toţi nebunii, toţi bezmeticii, toţi Herostraţii [1]) s-ar aduna în acest oraş?

El e încă plin de himere, iar pietrele învăluite în umezeală par transparente. Aici nu există spaţiu aşa cum s-a obişnuit ochiul să-l vadă, aici dimineaţa începe la amiază şi lămpile se aprind din nou înainte de a fi avut timp să se răcească.

Nu stafii, ci oameni vii lunecă de-a lungul zidurilor şubrede, se scurg peste podurile aruncate dintr-un gol tulbure spre alt gol tulbure, şi se mişcă precum ceaţa deasupra pieţelor palide.

Şi totuşi, parcă n-ar fi oameni vii, ci stafii, stafii, stafii...

Desprinzîndu-se din rafturile bibliotecilor, foşnind ca filele cărţilor, ele s-au prefăcut a fi nişte simpli oameni, lucruri obişnuite, materie palpabilă, supusă putrefacţiei.

Şi ele vorbesc, ele te învaţă, se multiplică întocmai ca tipăriturile, ele au convins omenirea despre materialitatea, despre animalitatea naturii lor.

Dar acesta e Dickens, sînt operele complete ale lui Charles Dickens, prezentate în împrejurări fără precedent.

Aici oamenii zîmbesc în aşa fel, încît o singură privire pe care le-o arunci îţi evocă un cămin fericit, aici oamenii îşi lasă favoriţi după moda olandeză, pentru ca să-i poată mîngîia cu acel gest neuitat al mîinii cu degetele îndoite, aici sînt plînşi micuţii orfani care au murit, se aşază coroniţe din iarbă neagră pe mormintele marinarilor pieriţi în naufragiu, dar cea mai mare şi mai plăcută distracţie, care mişcă pînă la lacrimi privirile nobile, continuă să fie simpla polcă şi bătrînul cadril familiar.

Da, da, în acest oraş palid, stafiile omeneşti născocite de sentimentalul englez s-au instalat temeinic, şi un întreg stat republican, poate chiar republica, apar-

---

[1]) Herostrat — a dat foc Efesului, în noaptea în care s-a născut Alexandru cel Mare (365 î.e.n.). (N. trad.)

ține în mod exclusiv căminului, favoriților, micuților nenorociți, coronițelor de iarbă neagră și cadrilului familiar.

Insulă, cîntată insulă, republică a academicienilor și cîrmacilor! Nici un furtun n-ar putea spăla minunatul tău aspect seducător.

Corăbii triste, de construcție antică, se îndepărtează solitare în necunoscut, iar căpitani grosolani, încotoșmănați în colțuroase pelerine de cauciuc, fac cruce peste catarămile centurilor; în biserici se slujesc liturghii austere, iar astronomul bărbos răsucește telescoapele observatorului în timp ce aspiranții își întorc capul după giruetа turnului stațiunii meteorologice, iar uzinele, ca niște fumători, aruncă trist inele verzui de resturi de clor.

La fel ca și Calea Lactee toate contururile de aici sînt neclare și amăgitoare și, la fel ca și în Calea Lactee, se află neînțeles de multe vedenii.

Noaptea, republica insulară își trimite prin tot orașul stafiile de cetățeni, albi ca de hîrtie, și poeți costelivi îngînă prin canale versuri lipsite de talent, iar femei înțepenite, aplecate peste balustradele podurilor, privesc în apă; oratori ratați se opresc la porțile bisericilor, întinzînd după pomană, mîinile lor demult nespălate.

Teatrul își scoate masca și chiar cel mai rece pedant vede clar cît de nedibaci se prefac ziua eroii. Și iată, îl vezi cum el însuși este năpădit de paloare, mersul său măsurat devine șovăielnic, el însuși începe să fie transparent, să foșnească în loc să reflecte lumină și să bocăne cu cizmele; vagul care descompune totul l-a înghițit și pe pedantul treaz și iată-l, noul personaj al lui Charles Dickens, iată vedenia, iată o imagine vie a omului!

Ce-ar fi dacă într-adevăr toți nebunii, toți bezmeticii și toți Herostrații s-ar aduna în acest oraș?

Unde, unde oare ar putea să-l mai ducă pe Nikita Karev, peregrinările sale agitate?

Chiar în mersul lui era ceva neobișnuit, călca drept, de parcă s-ar fi desprins de pe pămînt. Cum

s-a întîmplat că din întreaga familie a Karevilor, numai el, Nikita Karev, n-a moştenit nimic de la tatăl său, de la bunic, de la toţi străbunicii săi — cazaci de mîna întîia de pe fluviul Ural şi de pe Iaik ? Unde a dispărut curbura tălpilor cu vîrfurile înăuntru, formată de scările chirghize, unde a dispărut elasticitatea genunchilor, grosimea inflexibilă a mijlocului, a acelor şolduri cu tăria cărora se poate făli cazacul ? Dar, oare a stat vreodată Nikita în şa ?

De undeva s-a născut plăcerea de a umbla şi pămîntul îl purta uşor, cu o grijă deosebită, ca nu cumva să ştirbească ceva din ţinuta-i dreaptă, nu cumva să-i strîmbe călcătura. Şi el umbla, umbla fără să ia aminte la nimic, umbla unde-l duceau picioarele, privind mereu înainte cu ochi leneşi, aproape împietriţi.

...În această noapte, ieşind de la fratele său, cufundîndu-se în vîrtejul fulgilor grei care se topeau în zbor, Nikita dispăru repede în întuneric. Avea o singură dorinţă : să meargă. Ceea ce lăsase în casa lui Matvei i se părea ceva cu totul haotic. El nu putea pricepe nimic din privirile, din mişcările oamenilor care într-un fel sau altul îi erau apropiaţi. Dar întîlnirea brutală cu Rodion şi cu Varvara Mihailovna fusese repede eclipsată de o durere cunoscută care i-a intrat aproape în sînge şi care crescuse acum şi mai mult : durerea pentru Irina.

Numai cu această tristeţe, numai cu acest chin, puteai rătăci fără ţintă, în mijlocul taifunului de zăpadă, în mijlocul vîrtejului şuierător şi umed. Şi, înlănţuit de vîrtejul vijeliei, dispărînd în iureşul pestriţ al miilor de pete, Nikita rătăcea pe străzile nesfîrşite şi oarbe ale oraşului.

Il însoţea un vuiet puternic, neîntrerupt : gîlgîiau şuvoaiele de apă scurgîndu-se prin burlane, plescăiau peste acoperişuri şi drumuri picăturile grele de ploaie. Şi în acest vuiet a răsunat ca un geamăt un val prelung de sunete. Valul se rostogolea spre Nikita, creştea mereu gata să-l mistuie din drum, să-l zvîrle şi să-l zdrobească, să curme înlănţuirea neplăcută şi sîcîitoare a sunetelor. El auzea notele care trebuiau să

rezolve această înlănţuire, ele se găseau într-însul, le cunoştea, erau vreo cinci, pe care chiar le îngîna una după alta, pe nas, scurt, de parcă ar fi vrut să dea tonul timpului nepăsător şi nesupus; ba chiar exclamă:

— Ehei, destul!

Şi din nou încercă pe nas cele cinci note care-l obsedau, singurele care puteau să zdrobească creasta valului, s-o răstoarne, s-o facă una cu suprafaţa torentului. Dar valul continua să se năpustească asupră-i, înteţindu-şi zgomotul, revărsîndu-se în larg, cuprinzîndu-l din toate părţile şi menţinîndu-se cu încăpăţînare la aceeaşi înălţime încordată şi chinuitoare. Nikita ar fi vrut ca valul să-l izbească în piept, ar fi vrut să-l spintece şi iuţi paşii, o luă la fugă, copleşit de acel sentiment de tristeţe care îl apasă pe om după un vis chinuitor.

Împotriva voinţei sale îşi aduse aminte vag şi stăruitor, de visul pe care-l avusese de curînd şi care îl stăpînise chinuitor toată dimineaţa.

Se făcea că se află într-un oraş care semăna cu toate oraşele pe care le văzuse sau poate, cu acelea pe care nu le văzuse niciodată. Era o seară cu lumini, trăsuri şi oameni. O casă mare, întunecoasă, de o construcţie străină, se înălţa undeva în oraş. Şi iată ceva ce nu putea înţelege de loc: se făcea că nu el privea visul ca un spectator, ba el nici nu se vedea pe sine în vis, ci nişte suflete străine sufereau în locul lui; dar era de la sine înţeles — atît pentru aceste suflete străine, cît şi pentru Nikita — că el este cel care priveşte, vede şi suferă. Intr-un cuvînt, cîndva, în tinereţe, Nikita studiase la Conservatorul din Dresda. Acolo întîlnise o fată şi au trăit împreună, bineînţeles fără să ştie că asta era adevărata viaţă; la fel ca toţi oamenii, credeau şi ei că viaţa adevărată e în viitor. Mai tîrziu, fata a murit. Poate că Nikita a pierdut-o numai, fapt e că a înţeles dintr-odată că viaţa adevărată a rămas în urmă. Se făcea însă că fata n-a murit, ci trăieşte în casa cea mare care se înalţă în această seară în oraş. Şi fata se numeşte

Anna. Da, da, o chema într-adevăr Anna și a sosit chiar acum în această casă mare. Stă în același apartament cu o altă fată, pe care însă n-o știe. Și iat-o pe Anna, îl privește pe Nikita drept în ochi, îi ia capul între mîinile ei calde și el aude cum îi spune că-l iubește. Atunci simte din nou o fericire ucigătoare și-i spune că niciodată n-a crezut și nici n-ar putea crede pentru nimic în lume că ea ar fi murit. Iar atunci cînd l-au silit să creadă că e moartă, cînd sfîrșise prin a crede, atunci el a plecat spre dînsa, spre orașul ei, spre orașul lor. În fața ferestrei casei în care locuia Anna se afla un magazin cu o oglindă enormă. In vitrină se expuneau întotdeauna manechine îmbrăcate în rochii la modă, iar oamenii se opreau adesea să le privească. Și el întîrzia totdeauna în fața oglinzii, dar nu vedea manechinele. Privea în oglindă ca să vadă fereastra ei. Stătea și aștepta ca ea să se apropie de fereastră și să-i facă un semn cu capul. Doar ea știa că el o privește prin oglindă și-ntotdeauna răspundea, cu un scurt semn din cap, salutului său. Trebuiau să tăinuiască dragostea lor și erau prudenți. Nikita tot aștepta ca fata să apară la fereastra deschisă, să apară în rochia de vară — cu dungi albastru deschis pe alb — și să-i facă un semn cu capul. Dar Anna n-a apărut, și el s-a dus să-i caute mormîntul.

Și în timp ce Nikita îi povestea Annei despre toate acestea, el vedea cum ochii ei se măresc și cum începe să-i înțeleagă taina ; să înțeleagă că el este legat de încă cineva ! Și odată cu Anna a înțeles și el că totul a ieșit la iveală, că Anna a ghicit cine a stat cu dînsa în aceeași locuință. Și Nikita vede cum în fiecare seară, la aceeași oră, se întoarce pe furiș în casa aceea mare, cealaltă fată — Irina, și cum Anna ghicește că ea vine de la Nikita. Dar poate nu-i Irina, poate e dubluna Annei care se strecoară pe furiș prin casa mare unde trăiește cealaltă, adică Anna cea adevărată, care desigur nu putuse să nu înțeleagă totul, absolut totul, cînd Nikita i-a povestit cum privise spre geamul ei prin oglinda din vitrina magazinului. Fiindcă, se întreba : cine alta, dacă nu Anna poate să

știe despre această dragoste a lui Nikita față de acest ceva tainic, ascuns și amăgitor, cine poate să știe mai bine decît Anna despre acea forță de neînlăturat care îl silea să privească prin oglindă? Da, desigur, atunci el privea spre geamul Annei, nădăjduind cu disperare să vadă apărînd chipul Irinei. Oare nu în această dedublare a Irinei și Annei se afla taina plăcerii ucigătoare a visului?...

Nikita făcu o ultimă sforțare pentru a-și reaminti visul în chip mai clar și mai amănunțit. Valul sunetelor neplăcut înlănțuite fu înlocuit de un sunet monoton și gol — fulgii de zăpadă dispărură, și cineva smulse parcă vălul pestriț și învălmășit de pe stradă.

Nikita stătea pe bulevardul slab luminat, în fața enormei oglinzi a magazinului, și privea spre imaginea mare și întunecată a unei case. Ferestrele erau mohorîte, nici o umbră nu luneca dincolo de ele. Nici o fereastră nu se deschise. Se părea că Nikita întradevăr aștepta ca la fereastră să apară Irina, să privească spre oglindă și să-l salute pe furiș din cap.

Nikita spuse cu voce tare:

— A murit, desigur a murit. N-ar trebui oare să mă duc, să-i caut mormîntul? — Și deodată rîse zgomotos. — Ca în vis! — exclamă el.

Apoi, pornind de-a lungul bulevardului, cu zîmbetul încă întipărit pe față, întrebă tot cu voce tare:

— Totuși, poate se va repeta?...

Deodată Nikita simți un frig puternic, pătrunzător, paltonul îi era ud și-i atîrna greu pe umeri, iar de pe pălărie i se scurgeau, căzînd pe piept, picături de apă. Nikita zări un felinar mare, alb-albăstrui, care își cernea lumina la intrarea unei clădiri vechi. Spre intrare, ieșind din întunericul de nepătruns, se aliniaseră un șir de trăsuri. Siluetele gîrbovite ale unor oameni tremurau în lumina alb-albăstruie. Nikita recunoscu casa și o tristă dorință de căldură îl împinse spre intrare. Se scutură, își descheie paltonul și intră.

Fu întîmpinat de mai multe rînduri de cuiere umflate de hainele atîrnate pe ele, de parcă s-ar fi

aflat în prăvălia vreunui bogat negustor de haine vechi. Un covor cu nişte rosături sure, pămîntii, urca pe scară, asemenea unei reptile pătate. O măsuţă cu picioare subţiri, acoperită cu un ziar, îi tăie pentru o clipă calea. Pe măsuţă se găseau monede de argint şi de aramă care-şi pierduseră strălucirea, iar alături stăteau înfoiate carneţele roz cu bilete de intrare. În grădina de iarnă verdeaţa artificială a palmierilor păstra cu grijă straturile de praf violet, fără viaţă, iar în micul bazin cu apă, împietriseră fără, viaţă, spinările violete ale crapilor şi caracudelor. Lampioane multicolore înconjurau palmierii într-o ghirlandă rară şi în pîlpîitul lor uniform părea că se ascunde o tristeţe atît de chinuitoare, de mormînt, încît Nikita porni aproape fugind, înainte.

Dar aceasta era numai anticamera unui cavou.

În sala de joc, pe scaune înşirate de-a lungul pereţilor, şedeau tolănite, desfigurate de suferinţă, cadavre de culoare violetă. Capul unora era aruncat pe spate, iar gurile căscate erau ca nişte găuri negre. Altora nu li se vedea faţa — doar ceafa nemişcată, rotundă şi groasă, se înălţa deasupra trupurilor încovoiate. Scoşi din uz, sleiţi, sfîrşiţi, fără nici un pic de sînge, învineţiţi de ciudă ca nişte spînzuraţi, jucătorii se dăruiau în neştire unui somn adînc, de moarte. Şi cînd pe neaşteptate cineva, bombănind din somn, sărea în picioare şi se repezea spre masă, ţi se părea că mortul se alătură goanei tăcute după cîştig, pentru ca apoi să rămînă iar în urmă, să i se scurgă din nou sîngele şi să se prăbuşească fără viaţă undeva de o parte, suflînd disperarea cu gura căscată şi neagră.

Şi numai la mese se mişcau alene manechine violete, ca de ceară, gătite ca nişte oameni, şi acest panopticum taciturn era dirijat fără greş de arbitrul fericirii, răguşit ca un beţiv înveterat, care-şi trezea manechinele printr-o invitaţie surdă :

— E un loc la masă ! Faceţi jocurile ! E un loc la masă !

Atunci femeile începeau să-şi roadă unghiile murdare, degetele scurte ale bătrînilor pipăiau buzunarele jiletcilor şi pantalonilor, iar pe scaunele îndepărtate, cadavrele tresăreau ascultînd cu durere, răguşeala vrăjită şi atotputernică :

— Este un loc la masa de baccara! Faceţi jocurile!

Nikita fu învăluit de o înăbuşeală dulceagă, făcu în grabă un ocol prin sală ţinîndu-se aproape de mese, temîndu-se parcă să nu cadă, şi apoi se întoarse în grădină. Dar frigul nu-l părăsea şi, dorind să se încălzească, îşi alese un colţişor retras în spatele unui palmier pletos şi se aşeză la o masă.

Dar abia se lăsă pe scaun, cînd chiar în faţa sa se opri cineva. Nikita înălţă capul.

Îmbujorată, răspîndind prospeţime, îi zîmbea, parcă din altă lume, faţa Varvarei Mihailovna. Nikita se trase înapoi neputîndu-şi crede ochilor, dar imediat îşi reluă aerul obişnuit, reţinut, puţin prea important, şi se ridică. Varvara Mihailovna izbucni în rîs şi, parcă zădărîndu-l, îşi apropie faţa de a lui. Nikita simţi o adiere de aer rece şi parfumat, pe care femeia îl adusese de pe stradă. Strălucirea ei parcă îi linişti îngrijorarea şi el zîmbi. Atunci Varvara Mihailovna rîse şi mai tare, îl luă de braţ şi, mulţumită de sine, rosti :

— Bine te mai cunosc, Karev !

— Ai ştiut că am să vin încoace? — întrebă Nikita.

— Nu, nicidecum ! Am rătăcit pur şi simplu împreună cu dumneata pe străzi, şi numai dracu' ştie pe unde te-au mai purtat paşii ! Sînt udă leoarcă. După ce am ieşit în fugă de la frăţiorul dumitale, mi-am dat îndată seama că n-ai să poţi suporta toată încurcătura asta, doar am produs destulă zăpăceală. Da, ştiam că nu vei suporta şi desigur vei ieşi numaidecît să hoinăreşti, să umbli. Şi am avut dreptate, nu-i aşa Karev ? N-am aşteptat mult, n-au trecut nici zece minute şi te-am şi văzut cum ai ieşit şi ai început să pluteşti pe străzi.

Şi Varvara Mihailovna rîse din nou. În vocea ei se simţea compătimire împletită cu duioşie feminină,

caldă. Totuşi continua să-l ironizeże şi, poate puţin cam de sus, observă :

— Intr-adevăr, Karev, chiar aşa e: dumneata nu mergi, ci pluteşti. Sau nu, nu. Chiar dacă umbli, apoi nu umbli pe străzi şi desigur în nici un caz pe trotuar — cum se spune pe la noi — ci calci peste e-po-că, peste con-tem-po-ra-ne-i-tate, sau, cum îi zice! Peste lumi, da, peste lumi ! Aşa e ? In jurul dumitale e gheaţă, într-o formă, uite aşa. Cum îi spune ? Sferoid, sau cum ? Ha-ha, un friguleţ sferoidal...

Varvara Mihailovna îşi încruntă brusc sprîncenele de parcă ar fi vrut ca dintr-o singură privire să ghicească bine ce se petrecea în Nikita.

— Ascultă, Karev...

Dar, pe neaşteptate, întrerupîndu-se, îl întrebă cu o voce străină :

— Spune-mi drept, Nikita : dumneata ai alergat după mine, adică ai vrut să mă vezi, ori... ori pur şi simplu nepoata dumitale ţi-a făcut o scenă ?

Nikita privea absent, iar expresia ochilor săi imobili rămînea neschimbată, în timp ce o paloare nelămurită îi acoperea încet buzele.

— Dealtfel ea nu e dintre acelea care fac scene, — reluă Varvara Mihailovna cu un zîmbet uşor. — Nu-i aşa ?

— Nu ştiu, — răspunse în cele din urmă Nikita. — Mi-a fost neplăcut şi greu. Şi am plecat.

Varvara Mihailovna rîse din nou şi iarăşi o căldură tulburătoare îi încălzi vocea.

— Sărmane Karev, din toate astea n-o să iasă nimic. Oare într-adevăr speri ceva ? Cîţi ani are ? Şaptesprezece.

Deodată Nikita îşi aminti de Evgraf, un tremur uşor îi scutură umerii, şi întrebă aspru :

— De ce eşti atît de rea ?

Pentru o clipă Varvara Mihailovna se fîstîci. Dar deodată se plecă spre Karev şi îi şopti grăbit :

— Nu, nu, Karev ! Nu sînt rea, nu ! Dar gîndeşte-te : toată viaţa, în curînd va fi *toată* viaţa, şi de ce să mă mint ? Toată viaţa te-am urmărit...

— De ce? — exclamă Karev, dar Varvara Mihailovna nu-i dădu răgaz să vorbească și continuă să șoptească grăbit, aproape lipindu-și fața de el:

— Și nu-i vorba de mine, Karev. Te cunosc Karev, te cunosc cît se poate de bine...

Varvara Mihailovna se întrerupse, îi strînse mîna și spuse simplu, dar ferm:

— Fără mine, nu poți fi fericit!

Karev se trase din fața Varvarei Mihailovna, o privi cu atenție de parcă s-ar fi uitat la un om străin, care pentru prima oară i-a ieșit în cale, și rîse șovăielnic.

— Mi-e frică de dumneata!

— Mă iubești, — spuse și mai simplu Varvara Mihailovna.

Karev închise ochii și cîteva clipe nu scoase nici o vorbă.

— Nu, — îngînă apoi abia auzit.

Din nou, pe neașteptate, Varvara Mihailovna rîse în hohote de parcă demult se căznise să-și stăpînească rîsul ce o chinuia și căruia în cele din urmă îi dăduse frîu liber.

— Ai fost nevoit să spui asta, Karev. Altfel în ce situație neghioabă, caraghioasă, te-ai afla! De douăzeci de ani ești îndrăgostit în taină! E formidabil!

— Ești iritată astăzi!

— Demult n-am mai vorbit cu dumneata, Karev!

Il privea fix, fără să se ascundă, într-un fel oarecum disprețuitor și provocator. In ochii ei era ceva neplăcut, poate convingerea puțin cam grosolană că sînt frumoși. Și într-adevăr, ochii ei erau frumoși, adumbriți de linia precisă a sprîncenelor, despărțită de o cută subțire, dreaptă. Din cînd în cînd cuta se adîncea și atunci, îmbinîndu-se cu o expresie de încăpățînare, pe fața Varvarei Mihailovna se ivea ceva care era cu totul străin de dînsa, ceva blînd, dezorientat — ceva care semăna poate a implorare — își cerea iertare pentru această implorare ascunsă și timidă.

Karev se simţi stînjenit şi întrebă cu vocea vădit schimbată, arătînd că discuţia avută înainte s-a terminat:

— Dar ce s-a întîmplat între dumneata şi Rodion?

— L-am părăsit.

— L-ai părăsit?

— Da, am plecat de la el.

— Dar atunci de ce l-ai căutat astăzi?

— E gelos din cauza Lenkăi. Turbă de mînie cînd vin s-o văd. Şi, închipuieşte-ţi, s-a mutat pe ascuns, dumnezeu ştie unde, mi se pare că tocmai pe Vasilievski-Ostrov, iar eu îl caut ca o proastă.

— De ce?

— Cum, de ce? Dar Lenka? Doar e o fetiţă minunată, o iubesc nespus de mult. Numai de ai auzi-o cum ciripeşte. I-am făgăduit în dar o căsuţă, iar ea mă întreabă: dar căsuţa o să aibă un „deschide-te" şi un „închide-te"? Inţelegi? Nu? Adică zăvor. Minunată fetiţă. Cărţile le numeşte „pe-ruseşte şi pe-nemţeşte" iar cercel la ea e „negel"; sau, cunoşti dumneata un astfel de număr: „jumătate-sprezece?" Sînt nebună după ea, Karev.

— Atunci de ce ai părăsit-o? — exclamă Nikita.

— Nici prin gînd nu mi-a trecut! L-am lăsat pe Rodion, iar el nu vrea să mi-o dea pe Lenka. Şi el e mort după fetiţă, ţine la ea ca un nebun.

— Atunci, de ce ai plecat de la Rodion?

— Karev, Karev, dar ăsta e pur şi simplu un interogatoriu! Niciodată nu m-am aşteptat ca dumneata să-mi porţi atîta interes. Şi drept să-ţi spun, sînt foarte măgulită. Ha-ha! Ei bine, află că m-am săturat de Rodion. El şi-a îndeplinit misiunea.

— Ce misiune?

— De a fi tatăl copilului meu.

— Numai pentru asta ai avut nevoie de Rodion? — întrebă uluit Nikita.

Din vîrful prăfuit al palmierilor violeţi se rostogoli vuietul orchestrei. In grădină se făcu gălăgie şi, pentru a fi auzit, trebuia să strigi. Varvara Mihailovna se apropie de Nikita şi strigă:

— Dar dumneata nici nu-ţi dai seama? Desigur, aş fi preferat un alt tată pentru copilul meu, cu toate că şi el e un tată minunat. Dar aş mai vrea un copil... de la dumneata, Karev!

Şi Varvara Mihailovna, cu o mişcare lină, dar în acelaşi timp plină de forţă, îşi legănă în faţa lui Nikita umerii ei laţi şi pieptul, vrînd parcă să dezvăluie forţa lor maternă, iar buzele îi dezveliră un şirag drept şi strălucitor de dinţi:

— Ca să mă părăseşti, cînd mi-oi... îndeplini misiunea? — întrebă Nikita cu un zîmbet ironic şi vorbind atît de încet, de părea că nu putea fi auzit.

Dar Varvara Mihailovna îl înţelese şi răspunse:

— Pe dumneata nu te-aş părăsi.

Şi apropiindu-se cît se poate de mult de dînsul, spuse clar, de parcă voia să dăltuiască în Karev cuvintele puternice, răspicate.

— N-o să te părăsesc niciodată, Karev. Iar dumneata trebuie să-ţi eliberezi minunatul dumitale cap de obsesia că nu eşti potrivit pentru mine şi că mi-ar trebui fiinţe deosebite, nişte Rodioni.

— Nu e nici o obsesie, — spuse Nikita, clătinîndu-şi capul.

— E o prostie, — strigă Varvara Mihailovna. — Şi o frică, o frică copilărească...

— Imposibil, — spuse Karev zîmbind şi clătinînd mereu din cap, — dumneata vorbeşti de lucruri imposibile. Din păcate, omul este legat de trecut. Noi acum nu procedăm cum am vrea, ci în mod inevitabil *trebuie* să procedăm aşa cum ne dictează trecutul nostru. Fiecare pas de-al nostru lasă nu numai urmele prezentului, ci şi ale trecutului. Trecutul şi prezentul alcătuiesc un singur tot. In acest sens, timpul nu există, cel puţin el nu există pentru o anumită persoană. Iar dumneata vrei...

— In primul rînd, vreau, — îl întrerupse Varvara Mihailovna, — vreau să nu vorbeşti cu mine cu atîta condescendenţă şi, afară de asta, să nu prezinţi nişte fleacuri drept filozofie.

Nikita se ridică, fața i se schimonosi dureros și privi în sus, de unde se rostogolea ca mazărea sunetul mărunt al tobei. Varvara Mihailovna îi luă din nou mîna și se ridică și ea.

— Nu mai pot! Plec, — hotărî Nikita.

— Am să trec pe la dumneata, Karev, — îi spuse ea repede la ureche.

— Bine, — răspunse Karev.

— Și am să trec curînd, — adăugă Varvara Mihailovna, strîngîndu-i mîna.

Și în aceeași clipă exclamă vesel:

— Și o să am un copil de la dumneata!

La jumătatea exclamației sale, zgomotul orchestrei care cînta forte se frînse, și vocea puternică a Varvarei Mihailovna răsună în liniștea grădinii.

...copil de la dumneata.

Strigătul acesta a fost atît de puternic, încît parese că și peștii violeți din aquarium au auzit aceste neașteptate cuvinte și și-au mișcat spinările lor lipsite de viață.

În jur, toți se întoarseră spre Varvara Mihailovna. Ea stătea cu o mînă proptită în șold, dezvelindu-și linia nemișcată a dinților ei imaculați.

Nikita ieși repede.

Ajungînd în stradă, respiră cu bucurie prospețimea înțepătoare a zorilor.

Dar pe neașteptate și în chip cu totul neplăcut, un flux puternic de sînge îl încălzi din cap pînă în picioare. Își înfundă mai adînc mîinile în buzunare și porni grăbit.

I se păru că zeci, sute de ochi, privesc cu mustrare și cu animozitate, ba chiar cu ură, fața, ceafa, pălăria boțită și udă, paltonul său stropit de noroi. Îi era silă să-și privească propria-i făptură, ca și cum noroiul i-ar fi murdărit nu numai hainele, ci însuși trupul.

Era o dimineață ca oricare alta. Oameni mătăhăloși încotoșmănați în șube mițoase se mișcau greoi pe linia tramvaiului; lovituri grăbite de baros se

rostogoleau cu sunet de fier în văzduh, ajungînd din urmă ecoul şi dîndu-i brînci; în lumina lăptoasă a scînteilor electrice, tremurau şi se legănau spinările încovoiate ale sudorilor de şine. Clătinîndu-se şi vuind din roţile grăbite, fugeau în depărtare platformele cenuşii ale tramvaielor de serviciu. În întîmpinarea lui Nikita, încrucişîndu-se cu el, întrecîndu-l şi ocolindu-l, mergeau grăbiţi tot felul de oameni care-şi îndesau mîinile înroşite de frig cît puteau mai mult în mînecile scurteicilor şi, păşind cu tălpile lor scîlciate, împroşcau noroiul de pe trotuare.

Nikita încercă să desluşească feţele care lunecau pe lîngă el. Erau feţe concentrate asupra vreunui gînd. În cutele lor era întipărită o severitate reţinută, ca şi cum, cu inima strînsă, aceşti oameni recunoscuseră, odată pentru totdeauna, inevitabilitatea încăpăţînată a unor astfel de zori orăşeneşti — cu figuri grăbite, şterse, cu sunetul metalic al loviturilor peste şine, cu lumina tremurătoare, lăptoasă, a sudurei.

Asemenea zori închipuiau un fel de datorie, o datorie omenească, cînd lumea aleargă, aleargă, pentru ca să ajungă mai repede, cît e cu putinţă mai repede la ţintă şi să se includă, părticică infimă, într-o maşină cu multe griji.

Ruşinea îl stingherea. Îi era ruşine de lumina zilei, îi era ruşine de ziua care începea, de oamenii care alergau. El ar fi vrut să le semene, să se piardă printre dînşii. Dar simţea că faţa îl trădează, că nu poate să ascundă urmele nopţii jalnice, stupide, care a trecut.

Ajungînd pe cheiul Fontanka, Nikita oftă uşurat. Păşea altfel, mai sprinten. Lumina îi frînse pasul, precum frîngea, ştergea contururile vagi şi abia simţite ale străzilor în înserare, în noapte.

Oraşul se întindea calm şi mare. Totul în jur era plin de sens. Coloritul, zidurile, colţurile, grilajele, totul era bine ales, făcut cu socoteală, gîndit. Totul

avea spaţiu din belşug, şi un aer plin de demnitate. Totul se afla la locul său.

Nikita coborî în fugă de pe dealul ce urca spre podul Anicikov.

La un moment dat, cineva îl apucă de braţ.

— Iertaţi-mă !

Nikita îşi smuci cotul şi se întoarse.

— Iertaţi-mă, cetăţene, — spuse un omuleţ cu aer de pehlivan, săltîndu-şi şapca, — mii de scuze dacă mă înşel.

Şi nişte ochi gălbui, cu cearcăne liliachii, căutau scrutător spre Nikita. Necunoscutul parcă într-adins îşi vîrî cu grabă mîinile în mînecile jerpelite ale unui palton ieşit la soare.

— Iertaţi-mă, e frig şi nu vă pot întinde mîna. Nu pentru ca să cerşesc, nu. N-am ajuns încă pînă acolo. Ci pentru ca să am şi eu cinstea de a strînge mîna cunoscutului, celebrului Nikita Karev. Sînt convins că nu m-am înşelat. Scuzaţi-mă — sînteţi Nikita Vasilici ?

— Dar dumneata cine eşti ?

— Vra să zică e adevărat... Lui Nikita Vasilici — onoarea, respectul, stima şi — faimă mare... Sînt gata să aplaud, dar mă împiedică gerul.

— Mă cunoşti ? Dar cine eşti ?

— Dacă vă cunosc ? Bineînţeles, odată ce vă spun pe nume, înseamnă că vă cunosc. Numele meu însă, fără doar şi poate nu e atît de celebru. Dar dumitale s-ar putea să-ţi pară cunoscut, Ciuprîkov. În memoria dumitale acest nume s-ar fi putut păstra destul de bine, mai cu seamă după numele cel mic : Vitka, Vitka Ciuprîkov.

— Îmi aduc aminte, — răspunse sec Nikita. — Dumneata ai slujit la familia Şerstobitov ?

— Chiar aşa. Dar mai tîrziu i-am părăsit, urmînd propriul meu îndemn şi intrînd în eroica Armată Roşie. Vă rog să reţineţi : am intrat în Armata Roşie la îndemnul meu, şi nu îndemnat. Am luat parte la campanii mari, am fost rănit şi am fost demobilizat ca invalid patruzeci la sută. Am suferit conştient şi

nu-mi pare rău: urmînd propriul meu îndemn, am luptat pentru adevăr.

— Dar cum ai ajuns aici... şi ce doreşti de la mine?

— De la dumneata — nimic. Consider ca o mare cinste faptul că am putut schimba cîteva cuvinte. Numele dumitale e pe buzele tuturor. L-am citit pe afişe şi am fost mişcat. Era tipărit cu litere mari: simfonie de Nikita Karev, dirijează autorul. Am stat la intrare şi am urmărit publicul. Desigur, fără doar şi poate, numele meu de soldat cinstit nu se poate compara cu numele dumitale. Totuşi cîteodată cad pe gînduri, din cauza înclinării mele de a judeca...

Nikita ridică din umeri şi porni mai departe.

— Trebuie să plec.

— Mă rog, nu vă pot reţine. Iertaţi-mă, dar permiteţi-mi să vă conduc. Mi se pare că nu staţi departe?

— Dar dumneata de unde ştii?

— Am observat. M-am obişnuit să observ!

— Eşti demult pe aici?

— Nu prea. Dar asta nu schimbă cu nimic situaţia. De dimineaţă sînt în căutare de lucru. Am fost mai întîi la Saratov, apoi la Moscova. Îmi căutam o slujbă, dar n-am reuşit nimic. Cu toate că desigur şi fără doar şi poate, peste tot au recunoscut că Ciuprîkov şi-a cîştigat acest drept, luptînd neprecupeţit în rîndurile armatei muncitorilor şi a ţăranilor. Totuşi, la drept vorbind, am reuşit ceva: la Saratov mi se plăteau şase ruble şi jumătate pe lună pentru patruzeci la sută invaliditate, aici mi se plătesc zece ruble. Cu un astfel de venit, iertaţi, vă rog, nici să mori cumsecade nu poţi.

Şi Ciuprîkov se privi de sus pînă jos, subliniindu-şi prin acest gest mizeria.

— Nu-mi rămîne nici un prisos, ca să mă spăl, ca să mă curăţ, — spuse el zîmbind.

Apoi îşi cumpăni pasul şi se opri.

— Iertaţi, mi se pare că vă grăbiţi spre casă?

— Dar de unde știi dumneata unde mi-e casa? — exclamă Nikita.

Ciuprîkov se apropie de Karev și, săltînd punga liliachie de sub ochiul drept, rosti tărăgănat, cu vocea-i puțin răgușită și tremurîndă:

— Eu știu multe, Nikita Vasilici, mult stimatul meu Nikita Vasilici.

— Nu cumva, — întrebă aspru Karev, — te-a trimis Varvara Mihailovna?

— O, nu-u, nu! — rîse Ciuprîkov. — Cu toate că noi, desigur și fără doar și poate, Variușa și cu mine ne avem ca frații și eu știu că dînsa, sufletelul meu, se află aici în Piter, dar deocamdată n-am văzut-o. Între noi e un fel de pauză în relații și apoi eu îmi dau seama că e din altă clasă... Iar despre dumneata eu știu...

— Ce știi? — îl zori nerăbdător Nikita.

Și, fapt surprinzător, Ciuprîkov șovăi să răspundă, își scoase din mînecile puloverului mîinile înroșite, le frecă cu poftă, de parcă punea la cale ceva foarte plăcut și important, după care își îndreptă șapca.

— Despre dumneata știu destul de multe, — începu el cu glasul tărăgănat. — Știu cum ai plecat, și știu cum te-ai întors. Și apoi mai știu cum ai fost *acolo*, da, *acolo*...

Și din nou făcu să tresalte pungile liliachii de sub ochi și arătă tainic într-o anumită direcție.

— Ei și ce? — întrebă furios Nikita. — Și ce vrei — ce vrei să zici cu asta?

— Deocamdată nu m-am folosit de cele ce știu, nu m-am folosit. Dar din obișnuința de a gîndi... Da-a. Iaca, mă gîndesc: rătăcește pe stradă un om și iată alt om. Unul, să zicem, e Vitka în zdrențe și căutînd mereu de lucru ca să-și cîștige un funt de pîine. Dar acest om are merite de erou și-i invalid, s-a luptat pentru adevăr urmîndu-și propriul său îndemn. Celălalt, să zicem, e un om ilustru. Și umblă și el. Dar e îmbrăcat, e încălțat, e respectat și prețuit. Cu toate că în trecut, adică în vremurile din

trecut, acest om avea... Da-a! Şi încă cum mai umblă!?...

Cu o şiretenie veselă, Vitka îi făcu semn cu ochiul, se îndreptă din şale, îşi săltă capul şi se ridică pe vîrfuri.

— Iată cum umblă acum! Ha-ha! Ca şi cum ar spune: de aia sînt o personalitate. Iubeşte-mă alb, că roşior oricare o să mă iubească!

Şi începu să rîdă zgomotos şi mărunt, apoi îl ghionti uşurel pe Nikita în coastă şi-i repetă cu deosebită plăcere:

— Iubeşte-mă alb... Şi, iertaţi-mă, ei vă iubesc. Vă iubesc desigur şi fără doar şi poate îşi exprimă faţă de dumneavoastră toată stima! Ori pe roşiori, drept să-ţi spun, nu oricare îi iubeşte, nu-u-u, asta nu. Roşiorului — cu chiu cu vai, o roşioară [1]) pe lună, şi asta pentru invaliditate patruzeci la sută. Iac' aşa!

Nikita ar fi vrut să plece, dar ceva îl reţinea lîngă Vitka. Te dezgusta să-l vezi cum face cu ochiul, cum se strîmbă, era oribil să-i simţi ghionturile prieteneşti cu cotul şi să-i auzi răguşeala aceea mieroasă. Se înjosea în mod voit şi numai atît cît era nevoie ca să dea o nuanţă enigmatică aluziilor sale insistente. Dar ce putea să ştie despre Nikita, acest om care a răsărit parcă de sub pămînt? Şi, oare, viaţa lui Nikita nu putea fi arătată ca-n palmă lumii întregi?

— Nu mai trăncăni fără rost, — îl întrerupse Nikita cu scîrbă.

Dar, privind întîmplător în ochii interlocutorului său, se înfioră şi făcu un pas înapoi. Galbenul acelor ochi i se păru complet transparent, de parcă ar fi fost ochi de pisică, şi în adîncimea lor nu prea mare, văzu impertinenţa, goală şi limpede ca ziua. Niciodată nu mai întîlnise asemenea ochi.

— Fără rost aţi binevoit să spuneţi? — rosti Ciu-

---

[1]) Hîrtia de zece ruble fiind de culoare roşie, i se spunea roşioară. (N. trad.)

prîkov cu un zîmbet ironic. — Şi cînd colo văd că te înfiori !?

Se aflau lîngă poarta de fontă, deschisă, a palatului Şeremetiev. Numai un singur pas şi Nikita ar fi fost în curte. Acesta îşi desprinse privirea din ochii lui Ciuprîkov şi-i îndreptă dincolo de Fontanka.

Acolo, pe dărîmăturile mătăhăloase ale unei case distruse, forfoteau muncitorii, alergînd şi aşezînd cărămizile în stive. Lucrul era în toi şi un nor cenuşiu de praf plutea deasupra dărîmăturilor, iar pe podeţele de scînduri se rostogoleau huruind, roabele încărcate cu cărămizi.

Vitka urmări privirea lui Karev, îşi aţinti ochii asupra casei dărîmate şi o clipă rămase tăcut. Apoi îl înghionti din nou şi, arătînd cu degetul mare spre Fontanka, spuse răutăcios :

— Producţia de cărămizi...

Dar în aceeaşi clipă tresări. În mobilitatea feţei sale, în tot corpul său se produse o ciocnire bruscă de mişcări contrarii. Îl privea pe Nikita cu îndoială, iscoditor, cu ură şi în acelaşi timp gura i se strîmbă într-un zîmbet linguşitor şi înţelegător.

Şi din nou Vitka îşi frecă mîinile, de data asta umilitor şi deschise gura să spună ceva.

Dar Nikita şi izbucnise în rîs. Sub privirea sa biruitoare, ochii înguşti ai lui Ciuprîkov începură să joace ca nişte suveici de maşină.

— Roşiori spui ? — întrebă Nikita, încercînd să prindă ochii lui Vitka, ochii care acum jucau în toate părţile, şi imitîndu-i ultima întrebare : — Şi cînd colo văd că te-nfiori !

Apoi se întoarse şi rîzînd, intră pe poarta palatului.

Vitka tăcea.

Desigur, se trădase. Dar cum ar fi putut rezista în faţa unui asemenea cuvînt, atît de ademenitor ?

Privi din nou spre casa dărîmată şi zîmbi ironic.

Apoi dădu din cap în urma lui Nikita, parcă spunînd : „Vedem noi !“

INFERNO

CAPITOLUL I

Familia Karev era uriaşă, ramificată şi bogată în suflete. Copiii creşteau în trei generaţii. Cei mari aproape că nu-i cunoşteau pe cei mici, fetele se măritaseră; la rîndul lor născuseră copii care înfloreau ca nişte boboci, iar în acest timp întemeietorul familiei, taica Vasili Leontici, aducea pe lume noi Karevi. El avea nepoţi mai mari decît propriii săi copii şi, ultimul fecior — Rostislav — în clipa cînd s-a născut, avea o mulţime de nepoţi, dintre care unul umbla fercheş în uniforma nou-nouţă a liceului real. Uniforma era croită după modelul căzăcesc, cu o panglică lată, zmeurie, la chipiu, şi cu o vipuşcă de aceeaşi culoare la pantaloni. Karevii erau împrăştiaţi în cele mai îndepărtate colţuri, dar cîteodată se adunau aproape cu toţii şi atunci Vasili Leontici, sosit şi el acasă, îşi trecea în revistă întreaga familie, parcă socotindu-şi veniturile.

— Ei, acum ai terminat, eşti doctor? — îl întreba pe Matvei, suflînd greu şi lăsîndu-şi grijuliu, pe marginea patului, corpul umflat, obez. — De ce ţi-ai tuns barba de parcă ai fi avocat? Barba nu-i o unghie, nu se frînge. Cum? De curăţenie? Dar multă murdărie încape oare în barbă? Toţi năzuiesc să fie mai cu

moţ... Ai început să cîştigi bani, asta-i bine, înseamnă că s-a luat o greutate de pe umerii lui taică-tău, că eu, slava domnului, am destule... Te însori degrabă?... Cum? Să înveţi? Iar să înveţi? Cum, profesor universitar? Bun, fie. Numai ia seama, însoară-te mai repede, că fără nevastă e răsfăţ...

Cu multă greutate, Vasili Leontici îşi purta iar trupul pe picioare şi, clătinîndu-se, trecea în cealaltă cameră.

— Dar cu tine ce-i, Mastria, — se adresa el fie-si. — Îmi spune maică-ta că te-ai făcut peste măsură de evlavioasă, asta mă rog de unde ai mai luat-o? Ei, ia să te vedem... N-arăţi bine, măiculiţă, n-arăţi bine. Trebuie să te măriţi. Cum? Prea devreme? Eu aş spune că e numai bine, altfel parcă te văd bătînd drumul mînăstirilor şi o să fie tîrziu. Ei, hai, vino, sărută-mă.

Şi Vasili Leontici, atît cît îi îngăduia gîtul său gros, apleca spre fiică-sa micul său cap castaniu, ţocăia aerul cu buzele, în timp ce cu coada ochiului se şi uita spre altă fată care se apropia de el să-i dea bună ziua.

— Bună ziua, Polia, bine ai venit! Ai născut? Slavă domnului! Al cîtelea? Al doilea? Ce nume i-aţi dat? Ivan? Bun nume, numai că e cam prea simplu, ca de mujic. Aţi uitat cu totul că sînteţi cazaci. Ar fi trebuit să-l numiţi Vasili. Cum, nu-i nume căzăcesc? Da tat-tu ce-i, nu-i cazac? Mai e unul Vasili? Care-i acela? Al Katerinei? Dar ce ai tu cu Katerina, ea are un Vasili şi tu ai fi avut un Vasili, doar nu dormiţi într-un pat, nu i-aţi fi încurcat...

Apoi, rostogolindu-se ca un butoi, se ducea în curte, la cei mici. Le împărţea bomboane, scoţînd zaharicale din buzunarele adînci, lăbărţate, ale hainei sale ale cărei colţuri îi atîrnau peste genunchi. După ce-şi vedea toţi urmaşii, se întorcea la nevastă-sa ca să-i comunice impresiile şi să controleze datele personale, cu registrul principal.

Şi într-adevăr, nevastă-sa era registrul principal al inventarului uman şi material atît de numeros în gos-

podăria familiei Karev. Te întrebi cum reușea să se descurce cu toate bolile mamelor, să-i crească pe cei mici, să-i ajute pe cei mari, să aibă grijă de casă, chiar de cîteva case, să fie şi în oraş şi în livadă şi la avanpost? Şi toate acestea le făcea cu o nemaipomenită linişte şi întotdeauna le izbutea pe toate.

— Slavă domnului, — dădea raportul Vasili Leontici suflînd greu după această inspecţie scurtă, dar obositoare. — Totul e aşa cum se cuvine într-o casă de oameni. Iar în ceea ce o priveşte pe Mastrida, tu, maică, mai gîndeşte-te. Dar cine n-a venit? Natalia? Nu s-a terminat şcoala? Femeia învăţată nu ştie altceva decît să tocească cărţile. Nu pricep de ce e atît de tăcut Nikita, e mai rău ca o fată. Matvei însă — bravo lui! De partea lui sînt liniştit, o s-o ducă la capăt — e un adevărat cazac...

Vasili Leontici era cazac prin obîrşie, prin sînge, prin locul său de baştină — întinsul plin de libertate al stepei Uralului — iar taică-său avusese prilejul să galopeze în fruntea unei sotnii de cazaci. Cît despre Vasili Leontici, îi mersese faima de ostaş care prefera trăsura. Şi cu toate că de mic fusese învăţat ca din fuga calului să tragă liniştit pe ambele-i nări cîte o bună priză de tabac — şi asta nu cînd calul galopează, ci cînd zboară ca vîntul — deşi fusese deprins cu toate acestea, Vasili Leontici începuse să se ocupe cu dragoste şi îndemînare de o slujbă administrativă, şi curînd vădi semne de îngrăşare.

Se lăţea peste măsură şi cu o nemaipomenită uşurinţă, de la o zi la alta, şi pe cît se îngrăşa, pe atît se umfla şi îi creştea renumele în oraş, la avanposturi, precum şi în părţile Buharei de dincolo de Ural. În cel de al patruzecilea an al vieţii sale, Vasili Leontici cîntărea peste opt puduri şi nici în vis măcar nu mai umbla călare, iar cînd se urca în brişcă, ruga pe cineva să-i ajute să-şi treacă piciorul peste scaun. Iar brişca i se lucra într-un chip anumit, pe arcuri, nu pe stîlpişori, şi arcurile erau ca de trăsură, ca să fie cît mai rezistente, şi, cum în Uralsk nu

se afla un brişcar potrivit pentru asta, omul pleca tocmai pe Volga, într-un oraş de gubernie.

Vasili Leontici aproape că nu cobora din brişcă. Se întîmpla ca, luînd o gustare, s-adoarmă în brişcă, intinzîndu-şi picioarele scurte peste lădiţa cu provizii, legată la spatele scaunului. Slujba sa era foarte agitată, cu multă bătaie de cap ; mereu trebuia să se deplaseze, aşa încît la ce să tot urci şi să cobori din brişcă : te-ai aşezat de dimineaţă, apoi şezi acolo pînă seara.

Era Vasili Leontici vătaf boieresc, cin care în nici o lege nu se afla însemnat cu de-amănuntul, însă era atotputernic, cu drepturi multe, cu osebire dacă stăpînul moşiei avea un nume răsunător şi-şi făcea veleatul prin Petersburg. La toate cele agonisite de stăpînul moşiei se alăturau bogăţiile cuvenite de drept cazacilor (stăpînul era dintr-o veche viţă căzăcească) şi avuţiile erau multe, curgeau avuţiile puhoi, iar de administrat le administra după capul său, le înmulţea singur, Vasili Leontici.

Dincolo de graniţa pămînturilor căzăceşti, în cîmpiile Samarei, se întindeau moşii unde se semănau ogoarele, se înmulţeau vitele de soi, se ţineau herghelii de cai. Proprietarului, chiar la graniţa pămînturilor căzăceşti, în stepele Uralului, încă din timpurile străvechi i s-a făcut parte din fîneţe, fîneţe de stepă cu iarbă fragedă, bogată ; iar în regiunea Ciaganului liniştit, pe lîngă regiunea căzăcească de pe rîul Iaik, prin văioage întortochiate, înfloreau livezi parfumate de meri ; şi chiar în regiunea căzăcească, în Uralsk, îmbătrîneau mari case de lemn ; dincolo de rîu, în părţile Buharei, la kirghizi, creşteau turme de oi arvunite, pentru ca vara, pînă a nu se fi pîrlit stepa, să fie trecute într-un nor de praf, peste Ural, peste Ciagan, în stepă, spre luncile Volgăi, în oraşe.

Dar Vasili Leontici era şi el cazac, şi fiii săi tot cazaci, şi el nu numai că gospodărea bunurile străine, dar le avea şi pe ale sale şi pe ale fiilor săi ; şi lui i se făcea parte în stepă de fîneţe, precum şi fiilor săi,

iar în regiunea Ciaganului şi lui i se făcea parte de pămînturi pentru livezi de meri, ca şi fiilor săi. Şi, o doamne! Cine, afară de Vasili Leontici, ar putea să se descurce arătînd unde se termină ceea ce-i al lui, al familiei Karev, şi unde încep pămînturile străine? Pămînturile erau întinse, fără sfîrşit, caii mulţi, oile fără număr, stepa de necuprins, fînul de necîntărit, iar mere — atîtea că n-aveai unde le aduna.

Şi Vasili Leontici mergea cu brişca, brişca mergea cu el din cîmpiile Samarei în stepa Uralului, din stepă în regiunea livezilor, iar de acolo spre porţile Buharei la kirghizi. Vasili Leontici respira greu, sufla pe nas, îşi rostogolea trupul rotund pe picioarele scurte şi-şi ştergea cu palma puhavă, fruntea asudată, prăfuită, arsă de soare.

Cu timpul, în el rămînea tot mai puţin şi mai puţin din ceea ce s-ar putea numi duh căzăcesc. Deprinsese alte obiceiuri, noi progenituri veneau să surpe stîlpii pe care din străbuni îşi construise cazacul casa. Cîteodată Vasili Leontici parcă îşi aducea aminte de ceva şi atunci dovedea o încăpăţînare sălbatică. În astfel de clipe se spunea despre el: pe tătuţa l-a lovit încăpăţînarea.

— V-aţi ţărănit, — spunea el sufocîndu-se, — vreţi să deveniţi negustori, cărturari? Dar eu ce vă sînt? Tată? Nu? Ei, atunci, basta! Aşa cum am spus, aşa va fi!

Şi într-adevăr, aşa a şi fost. Pe una din fiicele sale a botezat-o Mastridia, fiindcă, lovit tocmai atunci de încăpăţînare, îşi adusese aminte de minunatele nume căzăceşti (or cazacii sînt renumiţi pentru numele pe care le dau, încît pînă şi astăzi împodobesc pămîntul o mulţime de Agafangheli şi Tavrioni, Olimpiade şi Artemii). Şi cine ar putea şti? Poate şi Nikita datora încăpăţînării tatălui, faptul că a devenit muzician?

Nikita îşi aducea aminte cu o putere chinuitoare de o vară care a trecut peste el ca un nor uşor şi verde, şi adesea, mai tîrziu, i se părea că a fost într-adevăr ultima lui vară fericită, cu adevărat fericită.

În luna mai plecau ca nişte kirghizi, cu toată familia, din locurile unde iernaseră, din regiunile de avanposturi, spre Ciagan, în livezi. Stepa care înghiţise pe săturate zăpezile bogate se desfăşura în zare, iar pe înserat era deosebit de liniştită, covîrşită de tăcere.

Mult mai tîrziu, cînd viaţa îi fu copleşită de zgomote şi de scîrţîituri, în clipe plăcute de răgaz, Nikita îşi aducea aminte de această linişte a stepei, şi atunci se simţea de parcă ar fi pierdut totul şi pentru totdeauna.

Ţinea minte cum odată se opriseră pe înserat să înnopteze, şi el fugise din tabără şi, din depărtare, vedea deasupra ierburilor gîturile nemişcate şi îndoite ale cămilelor şi hulubele subţiri şi ridicate ale căruţelor şi briştelor. Capetele cămilelor, luminate de ultimele raze ale unui soare în asfinţit, erau de un cărămiziu aprins, iar peste nările lor spînzurau, ca nişte firicele subţiri, căpestrele.

Deasupra lui Nikita trecu obosit un şoim. De jos se vedea că pasărea avea o aripă zdrenţuită, prin care trecea lumina, şi timp îndelungat Nikita auzi geamătul ei măsurat şi şuieratul zborului. Apoi din nou se lăsă o astfel de linişte, o linişte atît de neobişnuită, încît Nikita izbucni deodată în lacrimi şi, speriat, alergă spre maică-sa.

De bunăseamă, simţise pentru prima oară că trăieşte într-o lume nemăsurat de mare şi că această lume este neînţeles de aspră.

Dar vara nu era aspră.

La Ciagan, familia Karev a fost întîmpinată de Evgraf, o fiinţă preocupată de gospodărie, om chibzuit. În familie juca un rol de vază, iar în unele împrejurări chiar de tiran, cu toate că gradul său nu era mare: odinioară Evgraf fusese îngrijitor la livadă. Cei mari rîdeau de el, dar foarte rar i se împotriveau, fiindcă fără gălăgie şi sfadă, pe tăcute, el ştia să obţină ceea ce voia. Între cei mici şi Evgraf se legă o prietenie puternică, şi prin livadă se

ţineau ca umbra după el, iar acesta — fără grabă şi cu îndemînare, ca o dădacă — reuşea să se descurce în treburile plictisitoare de muiere.

Evgraf ajunsese demult mai marele peste grădini, un fel de supraveghetor, un fel de poliţai, şi pentru că-şi dăduse seama de importanţa sa, deveni foarte scump la vorbă.

Pînă să vină familia Karev, el pregătea livezile pentru a fi stropite, lucrările de primăvară erau terminate şi Evgraf avea destulă vreme de dăruit copiilor familiei. Nikita mergea pe cel de al optulea an, era deci timpul să fie învăţat cum să pună peremetele şi cum să aşeze vîrşele, cum să conducă barca cu o scurtătură de vîslă, cum să tragă cu arma de vînătoare şi cum să călărească...

Si iată s-a mişcat şi a pornit plutind norul verde al lui Nikita.

În jurul izbei lui Evgraf se pregătea, seara, cina pentru lucrătorii care munceau livada. Timpul era prielnic, lucrătorii tăcuţi de oboseală şi domoli în mişcări se aşezau roată în jurul cazanului atîrnat de capră, care fierbea şi răspîndea o aromă îmbietoare. Cîteodată se legau discuţii despre meleaguri depărtate şi minunate, despre nisetrul pe care nu l-a putut scoate din Ural întreaga oaste căzăcească, despre bogăţia kirghizilor, şi apoi despre tot felul de fapte mărețe şi vitejeşti.

Dar aproape în fiecare seară, cînd se întuneca, lucrătorii se îngrămădeau lîngă cerdacul casei lui Evgraf, privind şarpele de casă care ieşea împreună cu şerpişorii săi după lapte. Minunat dresat, şarpele, fără a privi la cineva, bea liniştit laptele şi doar din cînd în cînd îşi sălta capul îngust de la hîrbul cu lapte şi, întocmai unei păsări, şi-l lăsa pe spate. Sclipiri roşii de foc luceau în ochii-i mici şi Nikita avea senzaţia că vietatea tîrîtoare prevesteşte ceva rău, că e plină de cruzime, dar dintr-odată căpuşorul se pleca blînd asupra hîrbului, urmat în chip caraghios de micii şerpişori, ce păreau daţi cu smalţ.

Evgraf, plin de importanţă şi de bunăvoinţă de

parcă ar fi fost un neamț care arată stimatului public o menajerie, explica:

— Năpîrcile nu seamănă una cu alta. Pe unele, nici cînd le zdrobești capul cu cizma, nu le-ai pedepsit destul, atît sînt de ticăloase — altele însă nu săvîrșesc nici un rău nimănui. Șarpele de casă i-a făcut un mare bine omului. Cînd străbunul nostru, patruzeci de zile și patruzeci de nopți plutit-a deasupra pămîntului ca pe mare, o scîrnăvie de șoarec a tot ros corabia pînă i-a făcut o gaură. Și iată, se ivește acest șarpe de casă, care cu trupul său o astupă și așa a scăpat de înec corabia. Poate că noi trebuie să fim recunoscători acestei năpîrci pentru viața noastră...

Nikita se minuna de Evgraf. Un om atît de simplu și ușor de înțeles, cu mîini lungi și bătătorite, cu fața arsă ca a tuturor țăranilor, umblînd în livadă desculț, pe sub bolta merilor — un asemenea om, de unde putea ști atîtea și atîtea lucruri minunate, despre care de la nimeni altul și niciodată n-ai să auzi? Și cît de ușor, cît de liniștit se simțea Nikita cînd era împreună cu Evgraf!

Cînd stepa fusese arsă de soare și crăpase toată devenind cenușie ca o piele prea uscată, Evgraf își găsise de lucru ca să mai cîștige un ban: mergea să vîneze popîndăi, prinzîndu-i chiar în borțile lor. Un birou oarecare din oraș plătea, de fiecare popîndău ucis, unsprezece copeici; pentru numărătoare, trebuia să prezinți cozile și labele de dinapoi — pielicica nu intra la socoteală.

Stepa întinsă și goală era împînzită cu borțile negre ale jivinelor și numai istețimea lui Evgraf era în stare să dibuiască, în această mulțime de găuri, adevăratul adăpost al popîndăului. Vînătoarea se făcea aproape de apa Ciaganului sau în preajma vreunei băltoace pe care soarele încă n-apucase s-o sece. Evgraf aducea apa cu căldările, iar Nikita o turna în vizuini.

Pămîntul o înghițea cu lăcomie devenind negru-închis și moale. Căldare după căldare dispărea la

iuţeală în adîncul vizuinii, în vreme ce Evgraf căra neobosit la apă şi-l lămurea pe Nikita.

— Intîi o să bea. Adicătelea, mai întîi cum l-o ajunge apa, o să se retragă în cel mai îndepărtat colţ şi o să aştepte. Cînd o vedea că apa fuge după el în adînc, o să înceapă s-o bea. Dar o să-şi dea pînă la urmă seama că n-o s-o poată bea toată. Atunci o să astupe gaura cu dosul. Iaca, stai să vezi!

Şi Nikita înclina cîte puţin căldarea deasupra găurii, apa se scurgea fără zgomot în pămînt, apoi începea să bolborosească şi dintr-odată se revărsa afară ca dintr-o sticlă umplută peste măsură.

— Ai văzut? — continua Evgraf. — Acuma a astupat-o cu dosul şi ţine, nu se lasă. Cu toate astea mult n-o să poată rezista. O să se retragă. Ia, ia mai toarnă! Uite aşa. Ţine tot timpul apa la nivel cu pămîntul ca să-i fie cît mai greu.

Cîteva clipe rămîneau tăcuţi turnînd apa din căldare cu mîinile făcute căuş. Şi, dintr-odată, pe neaşteptate, apa era absorbită de gaură de parcă ar fi trecut printr-o pîlnie şi atunci Evgraf rînjea:

— N-a rezistat, scîrnăvia. Hai să mergem!

Se dădeau cu cîţiva paşi înlături, în timp ce Evgraf se uita în juru-i, urmărind ceva, apoi glăsuia:

— Uite-l, a ieşit! Ai văzut tocmai unde are ieşirea?

Nikita fugea pînă la gaură.

Din pămînt se ivea un bot murdar şi ud, ca de şobolan. Buimăcit cu totul, neputîndu-şi veni în fire şi avînd aerul că n-a zărit oamenii, popîndăul apărea cu greu la lumină, abia tîrîndu-şi burta diformă, umflată de apă.

— Te-ai săturat! — spunea Evgraf cu dispreţ. Şi, ridicîndu-şi bîta, îl croia peste scăfîrlie.

— Au! — striga Nikita.

— Ţi-e milă? — îl întreba Evgraf. — Trebuie să ştii de cine se cuvine să-ţi fie milă. Am cîştigat împreună unsprezece copeici şi asta înseamnă patru funturi de pîine. Oare păcătosul de popîndău, în

timpul iernii numai patru funturi ar fi crăpat? Şi tu de colo îl jeleşti!

Şi porneau amîndoi să caute o altă vizuină...

Dar cel mai minunat lucru, din vara aceea fericită a lui Nikita, a fost prima sa călărie.

Aproape că se înăbuşea de plăcere şi de teamă cînd Evgraf îl sui pe un căluţ căzăcesc, murg, prizărit. Calul nu era nici înşeuat, nici cu frîul pus şi, în loc de frîu, i-au trecut peste coama stufoasă o bucată de sfoară. Evgraf îl sili pe Nikita să strîngă cît mai tare între pulpe coastele murgului (genunchii călăreţului ajungeau la nivelul şirii spinării calului), să-şi îndrepte mijlocul, să nu se gîrbovească şi să ţină sfoara într-o singură mînă. Apoi lovi calul peste crupă şi animalul porni.

O porni de-a lungul aleii de mesteceni care despărţeau pepiniera de meri de livada bătrînă, o porni agale în pas măsurat, parcă şi-ar fi dat seama că poartă pe grumazul său o sarcină fragilă.

Lui Nikita îi era teamă chiar să se mişte. Şedea de parcă ar fi fost legat şi observa cu groază, totuşi, cum parcă ar creşte în el dorinţa să smucească de frîu, să strige la cal.

Cum arăta el în clipa aceea? Pălăria îi alunecase pe ceafă, era roşu de căldură, de sforţările tăinuite ale întregului corp, fruntea îi era presărată cu broboane mici de sudoare, iar el aştepta ceva hotărîtor, definitiv şi neobişnuit.

In cele din urmă, împotriva voinţii, mîna se întinse şi smuci frîul.

— Hi-i! Dă-i drumul! — şopti Nikita cu vocea sugrumată, în timp ce sudoarea îi curgea şiroaie de pe tîmple.

Şi atunci, acel ceva hotărîtor începu. Calul mişcă binevoitor din urechi, vrînd parcă să întrebe dacă l-a priceput bine pe călăreţ şi, din obişnuinţă, trecu cu plăcere în trap.

Nikita n-a căzut; nu, nu, nici măcar n-a alunecat într-o parte, ba nici nu s-a apucat de coamă, ci doar a început să salte pe spinarea calului întocmai ca o

minge — tăcut și în ritm egal. Dintr-odată încrederea în sine izbucni ca o bucurie: zîmbea și își asculta cu plăcere vocea clară și fermă, care întretăia hazliu trapul mărunt:

— Hi-i, dă-i dru-mu'!

Dar dintr-odată:

— Stai! Trr-rr-rr!

Chiar în fața lor, tăindu-le calea, se întindea un șanț adînc, lat de vreo doi pași.

Murgul se opri. Nikita descălecă. Ce era de făcut? Să se întoarcă? Era caraghios măcar să te gîndești la așa ceva: abia a început să se plimbe, abia, abia a învățat să alerge călare, da, da, să alerge în trap ca un adevărat cazac! În fața sa, dincolo de șanț, se desfășura o pajiște cu tufe de mure și hamei, cu copaci înalți și scorburoși, cu cărări și poteci înguste — un loc întins, sălbatic și neumblat.

Nikita se hotărî să treacă dincolo.

Multă vreme se căzni să zvîrle sfoara după grumazul calului tot sărind în sus și ridicîndu-se pe vîrfuri, dar murgul nu-i pricepea mișcările timide și stîngace. În cele din urmă își plecă ușor capul și, plictisit, luă o gură de iarbă. Nikita, în semn de mulțumire, îl bătu peste grumaz — nu fără teamă — și, sărind în șanț, îl trase de frîu.

Animalul însă nu-i da ascultare. Rămăsese nemișcat de parcă ar fi fost împietrit acolo, pe loc, și Nikita avu simțămîntul că deslușește în ochii calului o dojană nelămurită. Încercă de cîteva ori să-l silească cu un „hi, hi" rostit anume cu o voce groasă, străină, apoi chiar plescăi din limbă și la urmă încercă să-l convingă cu vorbă bună:

— Ei, Karinka, hai înainte, înainte!

Dar totul era în zadar. Calul nu se mișca.

Atunci Nikita ieși din șanț și, întristat, căzu pe gînduri. Din fericire, calul începu din nou să pască iarbă și Nikita reuși să treacă sfoara peste capul încăpățînatului. Apoi îi înfipse mîna în coamă, se săltă și i se cățără în spate, se așeză și se hotărî să facă

calea întoarsă. Dar în aceeaşi clipă calul se trase un pas înapoi, şi, pe neaşteptate, sări peste şanţ.

Nikita nici nu-şi dădu seama cum de-a izbutit să nu cadă. Cînd îşi reveni, era aproape culcat pe spinarea calului, cu o mînă căutînd de zor vreun sprijin pe crupa înclinată, iar cu cealaltă ţinîndu-se de sfoara lungă şi întinsă. Picioarele i se bălăbăneau neputincioase, încurcate în coama calului. De spaimă nici nu strigă, ci căută din toate puterile să se îndrepte şi să se aşeze ca lumea.

L-a salvat faptul că, după ce sări şanţul, calul porni îndată în galop.

Dar iată că Nikita se îndreptă, se aşeză de-a binelea şi apucă sfoara cu amîndouă mîinile.

Şi dintr-odată o căldură neobişnuită şi pe care niciodată n-o mai simţise i se revărsă în tot corpul — încercă pentru cal o duioşie caldă, ca pentru un om. Se ruşină de cal pentru că fusese cît p-aci să cadă. Dar se ruşină mai ales din pricina lipsei de încredere pe care o arătase acestui cuminte şi admirabil animal, de a cărui inimă — atît de nobilă şi de vitează — se îndoise, fiind gata să dea în chip ruşinos înapoi la primul obstacol. Cum să-i fi putut trece prin minte că acest cal îl va urma în şanţ ? Doar el nu-i o broască ţestoasă oarecare, nu-i o jivină tîrîtoare, nu-i o năpîrcă !

Şi Nikita, uluit în taină de faptul că e mult mai uşor şi mai la îndemînă să galopezi decît să mergi în trap, prinzînd curaj, plin de fericire, lovi calul cu partea liberă a frîului.

— Mişcă !

Galopa peste întinsul văioagei umbroase şi răcoroase, atingînd cu capul frunzele sălciilor şi răchiţilor. N-avea pălărie, ea rămăsese dincolo de şanţ, dar Nikita nici nu băgase de seamă asta. Gonea, şi murgul prizărit i se înfăţişa aidoma unei antilope iuţi ca săgeata, iar mustăţile încurcate ale hameiului i se păreau un desiş de oleandri vechi de cînd lumea, aşa cum le-a văzut în cărticica de pe care îl învăţau surorile să citească.

Înapoindu-se, îi povesti lui Evgraf cum sărise peste şanţ, tăinuind însă faptul că întîi coborîse şi încercase să tragă şi calul după el.

— Şi te-ai ţinut? — întrebă cam neîncrezător Evgraf, iar cînd Nikita se jură în grabă şi cu foc că izbutise, celălalt rosti cu indiferenţă:

— Călăreţul e ca şi vînătorul: nu spune minciuni!

Nikita fu cumplit de necăjit că Evgraf nu-l crezuse şi de aceea vru să-i mărturisească totul, dar fericirea sa era atît de mare, încît acoperise întreaga obidă...

Curînd după întîmplarea asta se petrecu ceva care curmase pe neaşteptate bucuriile lui Nikita din vara aceea şi-i îndreptă în chip straniu întreaga viaţă, pe o cale nouă, aspră şi nemiloasă.

De fapt a fost ceva cu totul neînsemnat, un fleac, o nevinovată întîmplare de copil.

Niciodată — în curgerea anilor — nu s-a putut dumeri Nikita din ce anume pricină s-a pomenit în Uralsk, pe strada Mihailovskaia şi de ce a fost lăsat singur în faţa vitrinei unui magazin de jucării.

Stătea şi privea la grămada multicoloră de peticuţe, de jucării de plumb, tablă şi poleială. Jucăriile străluceau de-i părea lui Nikita că se afla în faţa unei pajişti înrourate, sclipind în soare. Şi Nikita avea destul timp: privea jucăriile cu multă atenţie, fără grabă...

Şi într-un colţ al vitrinei, alături de o păpuşă în haine pestriţe de măscărici, cu clopoţei, Nikita zări o vioară.

Era de fapt o jucărie obişnuită, fabricată din lemn simplu de brad, vopsită într-o culoare galbenă ca de canar, cu cuie de culoare roz şi cu un arcuş lung cît instrumentul. Pe partea de deasupra a cutiei se holba, ca un ochi de culoare închisă, un ciot tăiat, astfel că vioara părea aidoma uneia autentice: avea căluş, coarde, tăieturi pe faţă — un instrument minunat!

De-ar avea Nikita o asemenea vioară! În locul jucăriilor şi a tot felului de nimicuri plicticoase, o vioară ca asta! Lucrul cel mai de seamă era că vioara părea a fi adevărată, aşa că îţi dădea mîna să te lipseşti de

celelalte fleacuri. Dacă Nikita ar primi în dar o astfel de vioară, ba mai bine chiar pe asta, cu ciotul acela şi cuiele roz, atunci el ar renunţa odată pentru totdeauna la orice alte jucării. La ce-i sînt de folos? Fac numai murdărie. Vioara însă ar atîrna-o deasupra patului, iar înainte de a adormi s-ar uita la ea de sub plapomă şi i-ar atinge coardele. Iar coardele sînt adevărate, cele mai adevărate, şi probabil sună. In ceea ce priveşte ciotul acela, e chiar mai frumos cu el. Şi cînd te gîndeşti că lui Nikita doar nu i se dăruiseră chiar atît de multe jucării. De ce atunci nu s-ar putea să i se aducă în dar această vioară? Asta ar fi chiar şi mai lesnicios pentru ei, pentru cei mari, mai lesnicios. Ar cumpăra odată pentru totdeauna o vioară, şi cu asta-basta; nici un alt fel de daruri nu trebuie să i se mai facă, pînă cînd va fi mare. Atunci el o să-şi cumpere tot ce o să-i poftească inima. Şi ce arcuş subţirel are vioara. E-hei!...

Nu mai lipsea mult ca Nikita să izbucnească în plîns. Dar în clipa aceea fu luat de mînă şi îndepărtat.

Şi iarăşi Nikita nu-şi putea aminti cine l-a luat din faţa vitrinei. Pare-se că una dintre surori, dar care anume, nu-şi aducea aminte. Tot drumul nu încetă să vorbească de vioară, aşa că în cele din urmă se răstiră la el, şi de obidă i se puse un nod în gît, iar bărbia începu să-i tremure.

Seara, acasă, Nikita nu se mai putu stăpîni şi izbucni în lacrimi: vioara nu-i da pace. Era, poate, îndurerat de faptul că toţi socoteau dorinţa sa de a avea vioara, ca o izmeneală de copil răsfăţat. Iar el nu era un răsfăţat şi rar, foarte rar, cerea ceva. Şi mai la urma-urmii ce vină avea că s-a născut într-o familie atît de numeroasă în care mereu se iveau tot felul de dorinţe, de nu se mai putea descurca nimeni în ele? De aceea poate dorinţa lui a devenit de nesuportat, sîcîitoare ca o durere, şi zi şi noapte nu înceta să vorbească de vioara mult visată.

Dar întîmplarea asta avu deodată un sfîrşit neaşteptat.

Tăicuța Vasili Leontici, sosind din oraș, a adus cu dînsul în brișcă, o vioară. Nu se știe pe ce cale, prin ce împrejurare, au ajuns pînă la Vasili Leontici lacrimile fiului său.

— Ei, Nikita, — spuse tăicuța răsuflînd din greu, — am auzit că tot scîncești. Na, poftim, ți-am adus, ia-o !

Și Vasili Leontici puse pe masă o cutie neagră, lungă, cu închizătoare de aramă și cu mîner.

Toți s-au îngrămădit în jurul mesei.

Nikita — palid, cu ochii holbați, — urmărea cum taică-său deschise închizătoarele și ridică ușor capacul. Acolo, în cutia căptușită cu hîrtie verde înflorată, se afla vioara.

Și încă ce vioară ! Mare, de culoare închisă, strălucind de proaspăt lustruită ce era, cu cuiele negre, cu un arcuș lung și încovoiat, prins într-un fel de răsucitoare.

Nikita era adînc mișcat. Nu putea scoate nici un cuvînt. Privea spre vioară, iar pe față i se citea o spaimă cumplită.

Vasili Leontici spuse măgulit :

— Nu te-ai așteptat ? Vezi cum te...

— Dar asta e una adevărată, cu totul adevărată !

— Păi cum altfel, — răspunse încîntat Vasili Leontici. — M-am dus cu un cunoscător s-o cumpăr. E așa cum îți trebuie ție, tocmai pe măsura ta.

— Dar pe asta trebuie să cînți... Iar eu, tată, nu știu să cînt ! — scînci iar Nikita.

— Ai să înveți. Dacă ai să vrei, ai să înveți !

— Tată, tată ! Eu nu vreau... eu n-am vrut să învăț ! Eu am vrut numai așa... am vrut aia galbenă...

— Nu te întreabă nimeni, — îl întrerupse taică-său dojenitor, — ce vrei și ce nu vrei ; știm și fără tine.

— Dar tată, eu am cerut cu totul altceva...

— Hai, du-te de aici, prostule ! — încheie Vasili Leontici.

Cum ar fi putut Nikita să-i lămurească lui taică-său, să-i lămurească pe toți cei mari, oameni proști,

că el a vrut s-o capete pe aia, vioara aia galbenă, cu un ciot pe partea de deasupra? Vioara aia o dorise. Of, oare se poate, se poate aşa ceva? Nikita voia doar vioara aia care era ca şi una adevărată, dar nu chiar una adevărată, nu vioara asta groaznică, la care era silit să înveţe a cînta de-adevăratelea, întocmai ca oamenii mari. Cum se poate aşa ceva?

Şi Nikita o porni în fugă spre Evgraf.

Il imploră să-l înduplece pe taică-său să vîndă vioara, să nu-l înveţe să cînte. Şi se jura că renunţă şi la aceea, la prima, la vioara aceea galbenă, şi că niciodată în viaţă, pentru nimic în lume, nu va mai cere nimic, numai să nu-l silească să înveţe să cînte la vioară. Şi Nikita reuşi să-i stîrnească mila.

— Ia te uită în ce hal l-au adus pe flăcăiaş, — constată Evgraf şi o porni spre stăpînu-său.

Dar ca un făcut, Vasili Leontici tocmai atunci trecea printr-o criză de încăpăţînare şi-l alungă pe Evgraf. Ieşise Evgraf din casă mai întunecat decît un nor şi cu atîta obidă îl ţistui pe Nikita, încît băiatul înţelese: totul, şi pentru totdeauna, s-a sfîrşit pentru el!

Nikita fugi departe, se aşeză într-un şanţ, da, chiar în şanţul peste care nu demult sărise călare, şi dădu frîu liber unor lacrimi amare.

Şi într-adevăr, dacă din acest ceas nu se sfîrşise încă totul şi pentru totdeauna, apoi multe îşi aveau aci începutul.

Toamna, Nikita a fost trimis la o mătuşă de-a lui, care locuia într-un mare oraş de pe Volga; acolo trebuia să înveţe carte.

Nu cu mult înainte de a părăsi Nikita casa, a plecat şi Evgraf la Petersburg, unde îl chemase în slujbă fiul mai mare al lui Karev — doctorul Matvei Vasilici. Mult mai tîrziu s-a aflat că Evgraf a fost acela care l-a stîrnit pe doctor să-l cheme. In acest chip a lăsat familia bătrînului Karev, şi asta din pricina lui Vasili Leontici care l-a umilit adînc în împrejurarea aceea, cînd a pus o vorbă bună pentru Nikita.

Despărţirea dintre Nikita şi Evgraf a fost foarte prietenoasă, dar nici măcar cu vreun cuvînt sau cu vreo aluzie, n-a trădat Evgraf faţă de elevul său, pricina plecării sale. Spuse doar atît :

— Doar nici tu n-ai să mai locuieşti aici : începi învăţătura, începi un drum greu, o să ai de trecut prin multe. Lumea toată e plină de cărări şi de poteci...

O potecă i se deschidea lui Nikita, dar el nu voia să pornească pe ea. De ce oare creşte într-însul presimţirea chinuitoare că nu va izbuti, că-l aşteaptă nu ştiu ce greutăţi în viitor ? Era cu neputinţă să ştie şi să mediteze asupra acestui fapt. Şi Nikita fu cuprins de un simţămînt de tristeţe, de îngrijorare şi de o oarecare teamă.

Se plămădea destinul unui muzician, destinul său, al lui Nikita, inferno-ul său.

CAPITOLUL II

După şcoala lui Bériot, prima gamă începe cu sol natural (muzicienii îi spun „deschis“, „gol“). E coarda a patra, din marginea stîngă, o coardă de bas. Apoi vine : re-terţă, la-secundă, mi-quintă de la stînga spre dreapta. Toate acestea sînt explicate minunat de Bériot, şi-ţi rămîn întipărite în minte fără greutate.

Dacă vei întoarce mîna stîngă cu palma spre faţă şi apoi vei strînge pumnul foarte încet, fără sforţare, căutînd ca mezinul să se atingă de palmă înaintea celorlalte degete, atunci imediat palma va ocupa singură poziţia pe care trebuie s-o aibă pe gîtul viorii. Degetul arătător este considerat primul, cel mijlociu — al doilea şi aşa mai departe (în denumirea degetelor, violoniştii se deosebesc de pianişti).

Despre astea, tot în Bériot se spune şi, deosebit de ele, Iakov Moiseevici Goldman i-a însemnat lui Nikita pe o bucăţică de hîrtie cu portative, următoarele :

arătătorul — primul
mijlociul — al doilea

inelarul — al treilea

mezinul — al patrulea

Degetul mare, după cum se vede din această însemnare, nu intră la socoteală. El stă la Nikita proțăpit în partea stîngă a gîtului viorii, îndoit ca un cîrlig, și din cînd în cînd Iakov Moiseevici îl atinge cu cîte-un bobîrnac, tocmai ca să nu stea proțăpit, ci să țină gîtul viorii în așa fel, încît să nu-i stea culcat pe palmă, iar degetul mare să nu ajungă pînă peste cuiul coardei sol.

Pentru ca să începi să cînți, trebuie să gîndești. Și de gîndit, trebuie, în primul rînd, să te gîndești la picioare. Trebuie să stai în așa fel, încît greutatea corpului să cadă pe talpa piciorului stîng. Piciorul drept slujește de fapt numai ca decor. Iakov Moiseevici, fără doar și poate, n-ar fi avut nimic împotrivă dacă tramvaiul ar fi tăiat, pur și simplu, piciorul drept al lui Nikita. Piciorul drept trebuie să fie puțin, puțin adus înainte și cu oarecare neglijență (ei, uite exact așa ca să-ți dea impresia că e absolut de prisos).

— Mai liber, mai liber! — strigă Iakov Moiseevici dînd, pe la spate, o lovitură cu mîna, în genunchiul drept al lui Nikita, întocmai cum fac școlarii cînd se joacă.

Cum anume vine asta: „mai liber“, Nikita habar n-avea, iar cuvîntul îi părea cu desăvîrșire sălbatic.

Apoi trebuia să te gîndești la brațul stîng. De brațul stîng nu te poți lipsi; și, firește, de astădată și lui Iakov Moiseevici i-ar fi părut cu adevărat rău dacă — de pildă — tramvaiul i-ar fi tăiat lui Nikita brațul stîng.

Cotul brațului stîng trebuie să-ți vie în dreptul inimii, dar de sprijinit n-ai voie să ți-l sprijini de piept. Cotul trebuie să atîrne liber, în aer. Deasupra-i trece linia mijlocie a fundului viorii. Mai bine zis, așa trebuie să treacă, dar la Nikita ea nu trece. La el și cotul, și vioara, o iau înlături, în jos, la stînga, și Iakov Moiseevici, apucînd vioara, o smucește în sus, așa încît cordarul îl tot lovește pe Nikita sub bărbie, iar marginea de jos a cutiei — peste claviculă.

— Ei, să încercăm, să începem.

Asta nu înseamnă de loc să începem prima gamă după Bériot. Nu! Să începem, asta înseamnă să pui arcuşul peste coarda sol. Dar trebuie să-l pui în aşa fel, încît să se atingă de coardă cu toată suprafaţa părului şi încă cu suprafaţa mai lată, adică chiar cu partea de jos. În acest timp, mîna dreaptă trebuie să spînzure într-un anumit fel din încheietură, cu totul liber, uşor, iar degetele trebuie să-ţi ajungă cam pe la vîrful nasului. Degetul mare n-ai voie să-l scoţi mai departe de mijlocul caprei (în acest loc de obicei este făcută o uşoară adîncitură), iar celelalte degete...

— Iată aşa, aşa, aşa, aşa, — spune răguşit Iakov Moiseevici, mînuind pe rînd degetele lui Nikita şi împingîndu-le în lemnul arcuşului, înfăşurat chiar în partea de jos, într-o sîrmă argintie.

— Mai li-ber, cu totul liber, uşor! — strigă Iakov Moiseevici. — Ei, să începem, unu, doi, trei, patru, unu...

S-ar părea că totul este pus la punct întocmai cum prevede Bériot: piciorul drept e scos puţin înafară, cotul braţului stîng e liber, de asemenea şi al celui drept, iar degetele stau pe arcuş uşor, nestînjenite de nimic.

Dar, odată cu hîrîitul viorii care parcă îţi smulge sufletul, tavanul scund al camerei rostogoleşte peste tine urletul lui Iakov Moiseevici:

— Vai, ai, ah, ah, ah!

El îşi înfige degetele în coama sa neagră şi cîrlionţată, apoi se apucă să-l învîrte pe Nikita ca pe o păpuşe şi să strige:

— Parcă ăsta-i băiat? Ăsta nu-i băiat! Ăsta-i un dulap de stejar, ăsta-i o scîndură de stejar, e o masă de bucătărie de stejar!

Şi într-adevăr, Nikita simţi că a înlemnit, că nu mai poate aştepta nimic de la propriile-i coate, de la degetele sale, de la bărbie, de la picioare.

— Încă odată! Unu, doi, trei, patru...

Arcuşul trebuie să-l tragi pînă la capăt, pînă în vîrf, dar fără să schimbi poziţia cotului drept şi apoi... Dar

ceea ce trebuie să faci în timp ce se numără şi se trece arcuşul peste coardă pînă în vîrf — ceea ce trebuie să facă mîna dreaptă, n-ar putea descrie nici chiar însuşi Bériot.

Nu, nu! Niciodată, pentru nimic în lume, Nikita nu va reuşi să facă acest lucru.

Şi de unde au mai scos-o că Nikita vrea să devină muzician? Cine a mai scornit-o şi p-asta? El nu poate suferi muzica, nu poate suferi vioara, nu-l poate suferi nici pe Iakov Moiseevici şi, într-adevăr, uite acuşi are să iasă în fugă pe stradă, are să se arunce sub tramvai şi, fie ce-o fi! O să se culce într-adins pe şine ca să-i taie şi mîna şi piciorul şi va trăi apoi şi fără mînă şi fără picior. Ei, atunci să vă vedem!

— Mai sus, mai sus, mai sus! — urlă profesorul. -- Si, si, si natural. Iar acum do, mai jos, mai jos, alături de al doilea, alături! Do-o-o-patru, re-e-trei-patru...

Foarte plăcut e atunci cînd slăbeşte o coardă, cînd se strică vreun cui sau se întîmplă altceva.

— Iarăşi, dr-r-race! — scrîşneşte Iakov Moiseevici smulgînd vioara din mîna lui Nikita şi începînd s-o acordeze.

Atunci ai cîştigat cîteva clipe de odihnă; poţi să mai stai de capu' tău ca toţi oamenii, nu cum vrea Bériot.

Şi asta, fireşte, e mult mai plăcut decît să tragi de arcuş frîngîndu-ţi mîinile; ce bine e să stai aşa fără nici o treabă. Dar şi mai bine ar fi să se termine lecţia, să încetezi de a mai exersa şi să pleci, să fugi din subsolul lui Iacov Moiseevici!

Doamne, dumnezeule, cît de înfricoşător şi de înăbuşitor e în subsolul lui Iakov Moiseevici!

Iată, dă buzna în cameră tatăl lui Iakov Moiseevici, un bătrînel vioi şi mărunţel şi tot atît de cîrlionţat ca şi fiu-său. Mînecile îi sînt suflecate pînă la coate; tîrăşte după el o carte enormă, fără scoarţe, lăsînd în urmă-i un miros de clei. Vine fuga spre o maşină mare şi cumplită, apucă de o roată, o învîrte grăbit şi, cu voce tare de răsună în tot subsolul, ţine isonul lui fii-su:

— Mi-i-trei-patru, fa-a-a-patru, sol-doi-trei-patru...

Apoi rînduieşte cartea în maşină şi dă drumul la roată în sens invers. — Urechea lui Nikita înregistrează zgomotul cuţitului greu care taie hîrtia şi, ca o armonică fină, resturile tăiate se rostogolesc pe podea cu un fîşîit. Nikita e cutremurat de un fior şi cîntă fals.

— Fals! — strigă Iakov Moiseevici.

— Fals! — răspunde ca un ecou vesel şi tare în spatele lui Nikita, legătorul de cărţi.

— Fals! Fals! Fals! — strigă şi mai tare fiu-său.

— Fals! Fals! Fals! — răspunde tatăl, furişîndu-se, în papucii săi moi, spre Nikita.

Nikita nu se poate corija. El cîntă din ce în ce mai fals, degetele i se înţepenesc şi zăreşte prin uşă cum apare capul mamei lui Iakov Moiseevici. E bolnavă de gălbenare, are o faţă înspăimîntătoare, dar zîmbeşte privind cînd la soţul ei, cînd la fiul ei care îl sperie pe elev. În gură i se vede un singur dinte mare, sclipind slab în semiîntunericul subsolului.

— Fals! Fals! — strigă supărat profesorul, în urechea elevului.

— Fals, fals! — îi strigă şi tatăl profesorului, în cealaltă ureche.

— De ce te sperii? — rîde legătorul de cărţi privindu-l blînd pe Nikita, drept în faţă. — Doar glumim!

Frumoasă glumă! Mai bine ar tăcea. Cuvintele astea stîrnesc în el o tristeţe chinuitoare, îl năpădesc sudorile, mîinile moarte îi cad în jos şi Nikita se roagă cu o voce plîngăreaţă:

— Iakov Moiseevici, am obosit.

Fredonînd gama, legătorul de cărţi dispare după uşă, lăsînd un iz de clei umed şi odată cu el dispare şi faţa aceea cu un singur dinte. De plictiseală, Iakov Moiseevici agită strunele viorii lui Nikita.

Îşi ia apoi vioara de pe masa de lucru a lui taică-său — e un instrument de culoarea vişinei putrede, acoperit de praful alburiu al sacîzului — şi fără să se sprijine în gîtul viorii, începe să cînte uşor, legănîndu-se.

În subsol se revarsă şuvoaie de sunete, foşnetele şi vocile de dincolo de perete se sting. Nu se mai aud paşii grăbiţi ai trecătorilor de pe stradă, iar picioarele lor care lunecă deasupra capului lui Nikita, trecînd prin faţa geamului înalt, parcă nici nu ating trotuarul. Şuvoaiele gîlgîie inundînd colţurile întunecate ale atelierului de legătorie, şi numai geamurile de la intrare zbîrnîie zgomotos cînd trece tramvaiul tras de cai.

Ridicînd încet perdeaua care desparte camera vecină, apare din nou, palid şi tăcut, tatăl lui Iakov Moiseevici, săltînd înfrigurat în tactul muzicii, pe vîrfurile moi ale papucilor săi.

Apoi, după ce fiul său — profesorul — termină de cîntat, tatăl vine fericit în fugă spre dînsul.

— Iakov, Iakov! — exclamă el dînd din mîini şi legănîndu-se fericit cum se leagănă violoniştii, — tare frumos acest tára-ta-tira-ta-tára-ta-ramta.

Iakov Moiseevici repetă finalul, apoi cîntă un fragment clocotitor şi greu de înţeles.

Nikita priveşte zăpăcit la degetele care, aidoma unui şurub vesel, lunecă peste gîtul viorii pînă la căluş, şi capătă convingerea că, spre a izbuti, trebuie neapărat să vezi lumina soarelui într-un subsol cu o maşină de legătorie şi clei; Nikita are impresia că întotdeauna l-a iubit cu duioşie pe minunatul său profesor.

— Iakov! Iakov! Ce trecere!

— Ce vrei? — răspunde mîndru Iakov Moiseevici, e doar Sarasate.

— Tocmai asta şi spuneam. Cine altul poate aşa ceva, dacă nu Sarasate? Támtara-rrita-tarámta-tarrámta!

Tatăl şi fiul uită cu totul de Nikita, dau din mîini, din arcuş, din vioară, bătrînul execută cu o voce de tenor triluri mărunte şi ameţitoare, în timp ce fiu-său bate tactul cu talpa pe lespezile de ciment.

— Rrám-ta-ta-rrimta!

În cele din urmă, potolindu-se, tatăl lui Iakov Moiseevici se întoarce către Nikita. Ochii îi sticlesc, în inelele cîrlionţilor îi atîrnă, după ureche, ca o codiţă,

un mosorel de ață groasă și, beat de fericire, îl bate pe elev peste umăr, exclamînd :

— Iată cum trebuie să cînți, domnule Nikita !

— Dacă o să-și dea silința o să învețe, — observă fără milă Iakov Moiseevici, și din nou se ocupă de elev :

— Să începem. Unu, doi, trei, patru...

O ! De s-ar prăbuși acest subsol cu toate viorile, cu cleiul, cu armonica foșnitoare a resturilor de hîrtie care cad de sub cuțitul mașinii, de s-ar prăpădi și legătorul, și nevastă-sa, și fiu-său, Iakov Moiseevici, pe care Nikita l-a urît dintotdeauna, dintotdeauna, dintotdeauna, mai mult decît orice pe lume !...

Dar zilele fugeau ca tramvaiul cu cai, sunînd, scîrțîind, oprindu-se pentru un răstimp ca să se odihnească (se întîmpla ca pe Iakov Moiseevici să-l doară dinții, atunci lecția se amîna). Și apoi iar alergau, alergau. Și în pofida dorinței sale, uneori chiar împotriva voinței sale, el învăța o gamă, apoi alta, după școala Bériot ; se obișnui să nu lase să-i cadă brațul stîng cîte zece, douăzeci de minute, își însuși trăsăturile arcușului, iar degetele sale făcură bătături.

În timpul iernii, Nikita reuși să termine poziția întîia după școala Bériot și trecu la gamele celei de a doua.

Și din nou Bériot explică ușor : poziția a doua.

Omul a învățat carte, a memorat treizeci și șase de litere, a început să citească. Atunci cei din juru-i, bucurîndu-se că știe să citească, i-au spus : ei, acum dezvață-te, ca să înveți altfel. Ceea ce ai știut că e B, va fi A, iar C nu e C ci B și așa pînă la sfîrșitul alfabetului.

Pentru ce toate astea ? De ce pe do de jos să-l iei cu degetul doi, dacă se ia cu degetul trei ? Oare e mai la îndemînă să te cațări cu degetul patru, dumnezeu știe unde pe coarda sol, cînd blestematul de mi, din pricina căruia îți rupi mezinul, e mult mai ușor să-l scoți cu degetul întîi pe terță ? Oare într-adevăr asta să se facă numai pentru ca să scoți încă un do țipător pe quintă ?

Dealtfel, pe Nikita nu-l stingherea chiar atît de tare poziţia a doua. La urma urmei tot trebuie să pieri, viaţa s-a sfîrşit, ce mai rămîne de făcut? Dar a venit vara — fierbinte, arzătoare ca soarele şi iată aşa, dintr-odată, pe cerul senin bubuie un tunet care suna astfel: plecarea acasă în stepă, la Ciagan, nu este permisă. Vacanţa e numai de o lună şi în această lună trebuie să exerseze patru game din cea de a doua poziţie, precum şi toate gamele din prima poziţie, după aceeaşi şcoală Bériot.

Oare l-a răbdat vreodată pămîntul pe Bériot în carne şi oase? Dacă l-a răbdat, atunci ce fel de monstru a mai fost şi ăsta?

Cu toate acestea, Nikita aştepta vacanţa cu o tristă nelinişte: o lună întreagă nu va fi nevoit să mai coboare în subsol, o lună întreagă nu va mai vedea cîrlionţii lui Iakov Moiseevici şi nici sticlele ochelarilor săi care seamănă cu inelele negre ale cîrlionţilor şi care-i tremură pe cocoaşa nasului. Nu va mai auzi nici huruitul tramvaiului cu cai care te sperie şi te îndeamnă la răzbunare.

Vara îi pregătea chiar o bucurie: la scrisorile sale tînguitoare, mamă-sa îi răspunse cu duioşie, făgăduindu-i să vie în ospeţie la mătuşă-sa.

Dar, cu toată bucuria revederii de care era pătruns, la ţară pleca un alt Nikita: cu două poziţii după metoda Bériot, cu un caieţel de note şi cu inima plină de amărăciune.

In partea de jos a oraşului, la vreo patruzeci de verste, Volga se mişcă uşor ca un şuvoi lin. În calea ei nu întîlneşte nici o insulă, nici un vad. Iar dacă priveşti de pe un mal pe celălalt, dincolo vezi doar o dungă subţirică, abia desluşită, verzuie.

Malul drept e abrupt, stîncile coboară spre apă aproape vertical. Iar sus, pe vîrful lor, pe un strat galben, lutos, cresc crînguri de stejar. Rădăcinile vînoase ale arborilor spînzură de pe stîncile abrupte, ţepene ca nişte mustăţi uriaşe şi întortochiate. Pe alocuri, stejarii se înalţă chiar pe marginea prăpastiei şi, dacă-i priveşti de jos, ţi se pare că ei cresc în aer.

În locurile cu povîrnişuri line, panta muntelui e acoperită cu un prundiş siniliu care se rostogoleşte de sub talpă, în jos, pe mal, şi de acolo în apă.

Nikita stă lîngă un stejar bătrîn şi scorburos, chiar pe marginea prăpastiei. Sub picioarele sale stînca e atît de abruptă, că privind-o ţi se opreşte răsuflarea; prin încîlceala rădăcinilor aspre, se vede firul malului, iar acolo două grămăjoare de haine. În apropierea malului, mama lui Nikita se cufundă în apă împrăştiind la suprafaţă, ca o pînză de păianjen, cercuri sclipitoare. Mult mai departe, pe suprafaţa de plumb a apei, se leagănă ca o geamandură, capul mic al Nadejdei Nikolaevna, învăţătoarea lui Nikita. S-a legat cu o basma albă ale cărei margini întinse bat ca nişte aripi, încît de departe ţi se pare că o pasăre pluteşte deasupra apei.

Nadejda Nikolaevna scoate din apă mîna ei strălucitoare, de parcă ar fi fost o nuia verde de lozie cojită, face semn şi strigă:

— Ni-ki-ta!

Şi vocea ei se rostogoleşte de-a lungul apei, se caţără pe stînci, ajunge la Nikita ca pe nişte trepte şi el aude:

— Ni-i-ki-ta-a!

Şi îi răspunde:

— Au-u! — apoi fuge spre trecătoarea malului abrupt pe unde coboară spre apă în pantă lină drumul siniliu, acoperit de prundiş. Nikita se aşază, întinde picioarele, îşi face vînt şi zboară în jos ca un bolovan, ca o sanie pe panta de zăpadă. În urma lui, întrecîndu-l şi adunîndu-i-se în spate ca o avalanşă, se rostogolesc pîraiele zgomotoase de pietricele de prundiş, iar în urma lor, mult în urmă, lunecă leneşi, nori de praf.

Nikita se scutură pe mal, lîngă apă.

Pîntecul de plumb al apei creşte, devine bombat şi gălbui, malul abrupt i se înalţă deasupra capului, iar stejarii care atîrnă în aer par mici, uşori, ca într-o poză.

Mama lui Nikita şi Nadejda Nikolaevna ies din apă, îşi scutură de pe ele cu palmele argintul picătu-

rilor și pîrîiașelor și, țopăind, aleargă spre grămăjoarele de haine.

Pielea Nadejdei Nikolaevna e negricioasă, trupul ei e întins ca o coardă lucioasă, vioi — învățătoarea aduce oarecum cu un cal îngrijit.

Mama lui Nikita are pielea albă, iar mișcările ei, pașii ei, răsucirile trupului, îndoirea spinării, toate îi sînt deslînate și greoaie. Și cînd, punîndu-și cămașa, își avîntă în sus mîinile, se vede cum îi cade abdomenul imens.

Femeile se îmbracă repede și simplu, țărănește, și pornesc spre sat. Pe drum trec un pîrîu care clipocește vioi pe fundul unei viroage. Nikita caută prin viroagă scoici zvîrlite încoace de rîu. Aude în vorba femeilor un cuvînt straniu, rostit cu voce mai înceată : însărcinată. Acest cuvînt, nu știe nici el de ce, îi trezește în minte chipul unei fete de țară cu albeață pe ochi, și Nikita întreabă :

— Despre ce vorbiți ?

Atunci Nadejda Nikolaevna rîde zgomotos și-l stîrnește :

Fără pantaloni, un rac,
Aducînd leit a drac,
Coborît-a în viroagă
Scoici, zurliul, să culeagă.

— De ce fără pantaloni ? — întrebă Nikita.

— Ei, ei, vezi și tu, — îl ațîță din nou Nadejda Nikolaevna.

Își pipăi pantalonii și băgă de seamă că la spate erau zdrențuiți de parcă-l hărtăniseră cîinii.

— Uite, colo, am pățit-o pe pietre, — bodogănește Nikita, vîrîndu-și stîngaci zdrențele în găurile pantalonilor.

— Ei, ei ! Rac fără pantaloni, — cîntă și rîde învățătoarea.

Din minte îi zboară și fata cu albeața la ochi și cuvîntul neînțeles și scoicile, totul, totul...

Apoi Nikita împreună cu mamă-sa se opresc în sat sub un stejar secular. Pe ieșiturile roase și goale ale

rădăcinilor, odihneşte un cîrd de babe, mişcînd andrelele şi ţinînd în poalele fustelor negre, gheme pestriţe de lînă groasă. Broboadele bătrînelor sînt aduse pînă peste ochi, ca nişte umbrele, iar de sub ele împung, înfipte în păr, pene de gîscă muiate în gaz ca să le apere de musculiţe. Vorbind între ele, babele dau din cap, dar atît de încet, încît mişcările se observă numai după vîrful penelor de gîscă, şi o fac ba de sus în jos, ba dintr-o parte în alta : precum se vede, vorbele bătrînelor nu se împletesc mai greu decît ciorapii.

Din casa acoperită pe jumătate de stejar, iese în fugă Rodka, băiatul cîrmaciului. Din mers, mestecă o bucată de pîine şi spune grăbit :

— Nikita, hai la bărci !

Nikita priveşte rugător spre maică-sa.

— Intîi îţi faci lecţia de muzică, Nikita, — spune mama, — apoi te poţi duce.

Şi Nikita vede puzderie de musculiţe roind fără astîmpăr deasupra capetelor bătrînelor, vede coroana deasă şi întunecoasă a stejarului şi cerul albastru fără pată.

Rodka se opreşte nedumerit, îşi trece privirea de la Nikita la maică-sa şi iar spre Nikita.

— Ei, ce zici, mergi ? — întreabă el cu voce gravă parcă vrînd să spună că a fost oprit pe degeaba.

Era mai bine, îşi spunea Nikita, să nici nu fi venit în sat, să fi rămas acolo în subsolul lui Iakov Moiseevici, pentru totdeauna. Pînă şi bătrînele cu pene de gîscă în păr sînt mai fericite, mai norocoase decît dînsul.

— Iar ai să zdrîngăneşti din vioară ? — întreabă Rodka şi, apropiindu-se cam nehotărît de Nikita, înghiţind anevoie bucata de pîine, se roagă :

— Nikit, ei, Nikit, ai să-mi arăţi şi mie ? Că de cînd îmi tot făgăduieşti...

Nikita priveşte spre maică-sa, apoi îl apucă pe Rodka cu bucurie de mînecă şi-l trage după dînsul în casă.

Odată intrat în casă, scoate solemn vioara din cutie şi o arată lui Rodka.

Acesta face sforţări să-şi ţină mîinile la spate, mîrîie ceva pe nas şi se lasă cînd pe un picior, cînd pe altul. Apoi priveşte cu coada ochiului către Nikita şi atinge uşor cu mîna coarda sol. Nikita împinge vioara mai într-o parte, în aşa fel încît degetul lui Rodka să vină mai departe de căluş. Rodka însă înţelege asta în felul său, îşi ascunde mîna şi se aşază pe laiţă.

— Ei, — îl îndemnă Rodka săltînd într-un anumit chip din umăr şi din cap, ceea ce de bunăseamă voia să însemne: „Cîntă“ !

Dintre bucăţile alcătuite de Bériot pentru poziţia întîia, Nikita o alege pe cea mai grea pe care o învăţase. Se aşază în poziţia reglementară, ia vioara şi arcuşul respectînd toate regulile şi indicaţiile. Pentru prima dată de cînd a început să ia lecţii, începe să cînte plin de mîndrie. In răstimpul pauzelor pe care le subliniază bătînd stăruitor şi zgomotos cu vîrful pantofului în podea, priveşte cu emoţie la Rodka.

Acesta urmăreşte degetele lui Nikita, arcuşul, şi ochii săi vioi se opresc, se încruntă, ca şi cum s-ar gîndi la ce-ar putea folosi un astfel de instrument ca vioara. Apoi scrutează cu de-amănuntul odaia, obiectele orăşeneşti aduse de mătuşa lui Nikita, se ridică încet, se învîrteşte pe lîngă cutia viorii, se apropie de fereastră şi, privind o clipă în jur, scoate capul afară şi strigă ceva cu un aer războinic. Apoi spune grăbit:

— După ce termini, hai cu noi la bărci, — şi o zbugheşte afară.

Nu mai încape nici o îndoială că muzica l-a plictisit pe Rodka şi asta din pricina felului prost în care cîntă Nikita şi pentru că, la urma urmei, dacă stai să judeci, vioara este o îndeletnicire dezgustătoare şi fără rost. Copiii s-au strîns desigur la bărci să pescuiască, poate chiar au şi prins un crap (acu două zile Rodka a prins unul de patru funturi) sau poate

au găsit pe undeva o plasă veche, iar acum s-au dus să hoinărească de-a lungul țărmului.

Nikita, însă, trebuie să cînte.

In vacanță trebuie să exerseze cîte două ore pe zi. Se poate numi asta vacanță ?

Ca lecțiile să fie mai puțin chinuitoare, timpul de exerciții este împărțit în patru jumătăți de oră : două înainte de masă și două după.

Treizeci de minute încheiate, Nikita trage cu arcușul stînd în fața pupitrului și bătînd tactul din picior. Cîteodată se dă înlături, acordează îndelung vioara, apoi ridică repede arcușul și, cu o mișcare bruscă, dar fără să facă zgomot, mișcă acul înzorzonat al micului ceas de perete. După asta învață din nou sîrguincios gamele.

Nu care cumva învățătura asta face ca zilele de vară să devină parcă mai lungi și să se întîmple ca soarele să apună în miez de noapte ?

Da, da, lungi erau zilele, nesfîrșit de lungi, aceste zile triste, lipsite de bucurie. Inima lui Nikita era pîrjolită de un foc mocnit, domol, și el știa că nici nu va apuca să termine bine cazna primei jumătăți de oră, că va trebui s-o aștepte pe a doua, iar apoi pe a treia, pe a patra. Nikita dormea cu gîndul că a doua zi se va trezi la fel de nenorocit cum s-a culcat, întocmai ca astăzi și că în vis va vedea subsolul întunecos, mașina de tăiat hîrtie și pe veselul legător care, fredonînd, în locul hîrtiei îl va vîrî pe dînsul sub cuțit, fiindcă nu știe să-și găsească poziția după metoda lui Bériot.

Care inimă poate suporta oare cazna cumplită a unui foc mocnit și tăcut ? Există oare cineva care să nu se prăbușească pe genunchii mamei cu lacrimi și în hohote de plîns, și disperat să nu rostească în neștire cuvîntul mîntuitor și atotispășitor — mama?

— Mamă, mamă. De ce mă chinuiți ?

Și există oare vreo mamă care să nu strîngă atunci la piept căpșorul fierbinte și tremurînd al copilului, să nu-i mîngîie buclele, să nu-i vorbească cu mîhnire și compătimire, să nu-i spună că în viață —

vai! — întotdeauna și toate se desfășoară așa: întîi muncă, apoi tot muncă și în cele din urmă, la sfîrșit de tot, iarăși muncă, și că trebuie să fii bărbat, să fii tare — să-ți spuie că n-ai voie să-ți pierzi curajul, fiindcă numai cei tari au parte de fericire și ceea ce ție, scump copil, ți se pare în clipa de față o nenorocire, cîndva negreșit va deveni bucuria ta; care mamă oare nu va rosti aceste cuvinte triste, cînd pe genunchii ei se va zbate în disperare căpșorul copilului său?

Dar, oare în cel de al zecelea an al vieții poți înțelege stăruința duioasă a mamei, cuvintele ei fără sens, îngrijorarea ei prudentă în fața soartei?

Și Nikita plîngea. Nikita se jura, făgăduia lucruri care nu se pot împlini, lucruri care te făceau să rîzi, care te supărau, amenința, își învinuia mama că e nemiloasă, o implora, o implora să-l cruțe.

Izbuti să obțină unele ușurări: maică-sa a consimțit să-i scrie lui Vasili Leontici, rugîndu-l să-i îngăduie lui Nikita să renunțe la muzică și, din propria sa inițiativă, îndulci cazna copilului, reducîndu-i exercițiile la o oră pe zi.

Scrisoarea l-a căutat pe Vasili Leontici timp îndelungat, trecînd din genți în buzunare, din coșuri în cutii și din nou în buzunare, pînă cînd în cele din urmă îl ajunse pe Karev undeva între avanpost și Ciagan. Citi scrisoarea fără să se dea jos din brișcă, și tot de pe brișcă scrise răspunsul. Din pricina asta, probabil, răspunsul fu scurt și tăios și se mărginea la două zicători care biciuiesc pe cei ce nu isprăvesc un lucru început.

Hotărîrea lui Karev a ajuns la fiu-său în ziua în care i se vesti, cu bucurie, că i-a mai sosit pe lume un frățior.

Nikita primi amîndouă știrile fără să mărturisească nici un fel de curiozitate. Cazna de două ore reîncepea, și odată cu înapoierea sa la oraș el nu mai credea în nimic și nu mai iubea pe nimeni.

Ultimele lacrimi le vărsase pe genunchii mamei pe cînd se afla încă în sat și, împreună cu lacrimile, i s-a mistuit și copilăria.

Fu copleşit de disperare şi disperarea era atît de mare, încît chiar în ea Nikita găsea un fel de plăcere.

— Ştii ce scrie tata? — l-a întrebat mamă-sa cînd copilul fu adus lîngă patul ei: — Trebuie să înveţi.

— Ştiu, — răspunse Nikita.

— Dar de ce nu spui nimic? De ce nu spui dacă te bucuri de noul tău frăţior?

— Mă bucur! — răspunse Nikita.

Apoi luă telegrama de pe masă şi citi:

„Felicitări pentru fericitul eveniment numeşte-l Rostislav...

Tata"

— Care eveniment? — întrebă Nikita.

— E vorba de fratele tău, — spuse mama. — Îţi place numele de Rostislav?

— Îmi place, — răspunse Nikita.

Privi spre mamă şi ea nu-l recunoscu: ochii îi erau plini de o tristă resemnare.

CAPITOLUL III

Străduţa se chema Smurski[1]) şi într-adevăr îşi merita denumirea: era cafeniu-fumurie, cenuşie, înceţoşată. In colţul străzii Staroostrojnaia, în centrul pieţişoarei, stătea cuşca pompei de apă spre care, de dimineaţă pînă seara, zdrăngănind din căldări, îşi tîrşeau paşii babele. De aici drumul cobora în pantă spre strada Nijniaia, apoi o lua spre rîpele care în oraş se numeau barăci. Mai încolo urcau munţii.

În barăci, pe partea stîngă, trăiau cărbunarii, iar pe partea dreaptă — curelarii. Din cînd în cînd, din pricina plictiselii de moarte în care trăiau, cărbunarii şi curelarii se apucau să se păruiască. Bătrînii apucaseră să vadă şi luptele cu pumnii între rînduri strînse de oameni aşezaţi cot la cot, însă lumea a mai slăbit, şi pe vremea cînd Nikita s-a stabilit în stradelă, încăierările nu depăşeau aproape niciodată urmările obişnuite: o coastă, două, rupte.

---

[1]) *Smurîi* — cenuşiu. (N. trad.)

În zilele de lucru cărbunarii şi curelarii se foloseau de trotuare şi nu se legau de trecători, sîmbăta se opăreau în baia de aburi — aceea de la întretăierea străzii Smurski cu Ţîganskaia, — iar în zilele de sărbătoare ascultau slujba din biserica sf. Petru şi Pavel, apoi, ca toţi oamenii de treabă, mîncau seminţe prăjite de floarea soarelui şi de dovleac.

În zilele de lucru, dis-de-dimineaţă şi spre seară, strada Smurski era asurzită de strigătele cărbunarilor care plecau în oraş sau se întorceau acasă pe teleguţele lor strîmte, căptuşite cu rogojini.

— Cărbuni, cărbuni! — strigau ei pe tot felul de voci, lucind sinistru din albul ochilor înnegriţi şi din pătrăţelele dinţilor tociţi.

Lumea îi poreclise pe cărbunari procleţi, dar ei nu se arătau a fi prea amărîţi din pricina asta, şi dacă ţinem seama că curelarii, prin natura ocupaţiei lor, strigau pe străzi numai după beţii, şi nu se mîniau nici ei de porecla lor (pe ei îi numea lumea japii)[1]), apoi trebuie să recunoaştem că viaţa era foarte liniştită acolo şi obiceiurile cu desăvîrşire paşnice.

Dar a venit şi vremea aceea cînd procleţii şi japii şi-au dat arama pe faţă şi stradela Smurski s-a convins pe propria ei piele cît de amăgitoare e firea omului.

Pe atunci Nikita se înălţase şi cei de pe Smurski îi vedeau în fiecare zi trupul deşirat şi stîngaci, iar atitudinea de indulgentă superioritate a procleţilor şi a japiilor faţă de figura stranie şi puţin cam plăpîndă a muzicianului, se mărea odată cu creşterea lui rapidă.

Se vede cît de colo că el nu-i de-ai noştri, tuciuriu ca noi, că viaţa lui nu se mistuie în ronţăitul seminţelor de dovleac, în cercetarea, în zilele de sărbători, a bisericii sf. Petru şi Pavel. Numai domnul dumnezeu ştie ce tîlc are viaţa lui neînţeleasă, viaţă de călugăr al cutiei de vioară şi al mapelor cu note. Şi e îndoielnic dacă-i păsa cuiva din toată stradela

[1]) *Japiu* — pătură ce se pune sub şaua calului. (N. trad.)

sau de pe străzile Nijniaia, Țîganskaia, Staroostrojnaia, de prin barăci sau de pe coline, cum trăiește violonistul — acest adolescent stîngaci. Și poate că e chiar mai bine că nu cunosc nimic nici cărbunarii, nici curelarii, nici băștinașii străzii, flăcăii sau țîngăii, despre această viață. La ce să tulburi suflete nevinovate?

Cu încăpățînare, dar fără tragere de inimă, învingea Nikita toate greutățile care îl copleșeau. Și aceste greutăți creșteau odată cu anii, se înmulțeau și se complicau. Nikita se lupta cu ele izbutind să-și ajungă scopul, dar nici un succes obținut nu-l bucura. El știa că dincolo de fiecare greutate învinsă se află alta și că treptele realizărilor merg la nesfîrșit. Și cunoștea Nikita asta nu numai din propria-i viață. Experiența profesorului său, a celor de-o vîrstă cu el, exemplele din zeci de cărți despre muzică și muzicieni pe care le citise — toate acestea erau aspre și amare ca pîinea unui salahor.

Cînd Nikita ajunse să cînte cîte patru ore pe zi, Iakov Moiseevici cînta cîte cinci, dar a venit timpul cînd exercițiile elevului au crescut pînă la cinci ore, și atunci profesorul lucra cîte șase.

— De ce faceți asta? — îl întrebă Nikita.

— Ca să nu mă întreci! — rîse Iakov Moiseevici.

— Niciodată n-am să vă întrec. N-am să fiu muzician, — răspunse Nikita cu încăpățînare.

— Crezi că Iakov Goldmann s-ar fi chinuit cu dumneata șapte ani dacă n-ar fi fost sigur de dumneata? Iakov Goldmann? Oho!

Dar elevul nu credea în sine însuși. Nu credea nici în laudele profesorului, nici în invidia colegilor, precum nici în entuziasmul naiv al unor persoane străine, care-l auziseră întîmplător cîntînd. Pusese stăpînire pe dînsul convingerea de nezdruncinat că e sortit să facă în viață o treabă inutilă, cu totul străină năzuințelor firii sale. Și cîteodată i se părea că îndeletnicirea asta o să-l piardă.

In pofida stării sale sufletești, Nikita mergea spre această pierzanie perfecționîndu-se neobosit și, dacă

Charles de Bériot ar fi înviat şi ar fi nimerit în stradela Smurski, s-ar fi convins că nu degeaba manualul său e rînduit tocmai jos, la temelia teancului greu de note al elevului.

În cele din urmă, numai o catastrofă ar fi putut pune capăt acestei neînţelegeri cu sine însuşi. Şi el o aştepta cu o chinuitoare încordare fizică, făcîndu-l să simtă dureri puternice, ascuţite, în întreaga-i făptură...

Toamna, Nikita se pregăti pentru un concert public. Trebuia să cînte într-un quartet de Mendelsohn. La vioara întîia era Iakov Moiseevici, partiturile alto şi ale violoncelului erau executate de profesorii şcolii de muzică. Lui Nikita i se încredinţase vioara a doua. Cei mai buni muzicieni din oraş l-au recunoscut drept un partener de valoare.

Nikita muncea. Oboseala nu-l mai slăbea, ci se preschimba în istovire şi tristeţe. Se mişca de parcă ar fi fost un lunatic, se mişca uşor, aproape neauzit, şi nu era în stare să scape de simţămîntul greu de delir care îl copleşea şi-i pricinuia presimţiri tulburi, înspăimîntătoare. Şi astfel, într-o zi însorită dar răcoroasă, după o plimbare pe malurile Volgăi, fu cuprins de presimţirea tulburătoare a ceva ireparabil de crud şi de dureros.

Trecînd drumul plin de praf, privi fără să vrea într-o parte. Drept în faţă i se aşternea strada lungă, vecină drumurilor dinspre rîu, pe jumătate ocupată de gardul înalt de cherestea care împrejmuia construcţiile noi.

Erau patru case, fiecare cu cîte un etaj şi construite toate după acelaşi plan. Se lucra zorit la terminarea lor. Pe acoperişul caselor se tîrau şi alergau şindrilarii, dulgherii desfăceau schelele şi, pe ici-pe colo, suiţi pe scări, mai terminau cîte ceva la ziduri.

Prin poarta curţii, larg deschisă, se zăreau femei în zdrenţe culegînd, încovoiate, surcele şi cioturi ; se mai vedeau cărăuşii risipind praful roz al cărămizii şi încărcînd cu sîrg pietrişul în căruţe. Era acolo o agitaţie care trăda graba oamenilor de a mîntui treaba pînă nu se pornesc ploile de toamnă. Şi mîna grea, mîna

de fier a antreprenorului, zorea necontenit pe oameni să grăbească lucrul.

Casele se înălţau netede, galbene din pricina răşinei, semănînd cu chihlimbarul care înmugurise proaspăt peste buşteni, iar soarele înveselea clădirile semeţe, semănînd între ele ca nişte surori.

Nikita îşi zvîrli ochii de-a lungul străzii cenuşii, şi deodată, în chip năpraznic, îi apăru o imagine care era gata-gata să-l orbească : văzu cele patru case noi, în flăcări. Se mistuiau toate dintr-odată, ca patru ruguri dogoritoare, acoperite de o uşoară căciulă de fum.

Nikita închise ochii. Cerculeţele purpurii se destrămară în ceaţă. Privi din nou, cu teamă, clădirile, şi o porni la drum, dar auzi desluşit într-însul o voce rostind fără pic de îndoială :

— Vor arde !

După ce făcu mai mult de jumătate de cale, izbuti să se descotorosească de imaginea sîcîitoare a caselor în flăcări. Dar ajungînd în piaţă, auzi dangătul grăbit al clopotului vestind alarmă, şi se opri.

Din curtea secţiei de poliţie, porniră în grabă căruţele de pompieri, strălucind din toate zorzoanele hamurilor şi uneltelor. Greoaie, cotiră după colţ şi o porniră în goană la vale pe stradă, în partea dincotro venea Nikita.

I se opri răsuflarea şi pentru o clipă rămase înmărmurit. Apoi îşi reveni şi, mînat de geamătul neliniştit al clopotului de alarmă, o porni la fugă. Sări în tramvai de unde privi prin fereastră în urma pompierilor care zburau *într-acolo.*

Nikita se apropie de cîteva ori de uşa vagonului. Tramvaiul i se părea că se tîrăşte aidoma melcului. La primul colţ, înainte de locul *acela,* Nikita sări din vagon şi o luă la goană. Nimeni nu-l băgă în seamă, în jurul său era zarvă mai mare decît de obicei.

Pe locul *acela,* dar chiar pe locul *acela,* de unde Nikita privise înainte cu o jumătate de oră la construcţiile noi, se îngrămădise lume. Nikita se vîrî printre oameni şi privi.

Văzu patru case în flăcări. Ele ardeau în acelaşi timp, ca patru ruguri, acoperite de o căciulă uşoară, galbenă de fum.

Nikita nu se îndoia că ardeau casele cele noi. Ceva îl atrăgea, îl îndemna să se convingă, simţea nevoia să vadă dacă ard într-adevăr, aşa cum le zărise în închipuirea sa.

Ieşi anevoie din înghesuială, însoţit de ghionturile şi suduielile unor gură-cască, stingheriţi de la priveliştea incendiului pe care o gustau liniştiţi.

Fu cuprins de un simţămînt apăsător, de parcă totul din juru-i era cuprins de flăcări, iar el era vinovat de toate acestea, de parcă el dăduse foc acestor patru case noi, încă neterminate. Picioarele i se înmuiaseră şi nici nu-şi aducea bine aminte cum a izbutit să aştepte tramvaiul şi cum a ajuns apoi acasă. Se simţea atît de istovit, încît nu putea să lucreze: era bolnav.

A doua zi, ai săi îl siliră să meargă la medic. Acesta îi controlă inima, îi ceru să se lase de cîteva ori pe vine şi să se ridice, apoi îi controlă din nou inima, îl aşeză pe un scaun, îl lovi peste genunchi, îl întrebă cîţi ani are, cu ce se ocupă şi, după un răstimp de gîndire, declară :

— Eşti sănătos. Puţin surmenaj, oboseală, va trece. Ţi-ar face bine din cînd în cînd să te ocupi cu vreo muncă fizică : dulgheria sau spartul lemnelor.

Se mai gîndi o clipă, scrise o reţetă şi repetă :

— N-ai nimic...

Dar neliniştea lui Nikita creştea odată cu convingerea că presimţirea nu-l înşeală, că în curînd ceva foarte rău şi de neînlăturat avea să se întîmple.

Şi, lucru curios, se şi întîmplă !

Catastrofa izbucni tocmai unde nu se aştepta, unde nu se putea aştepta, pentru că legăturile sale cu tot ceea ce se afla dincolo de vioară erau ca şi inexistente. Reflecta adesea la lucrurile care se găseau dincolo de mica sa lume, dar gîndurile sale erau veşnic umbrite de credinţa că i s-a făcut o mare nedreptate. Işi dădea seama că vioara, care-i umpluse toată viaţa, era doar un firicel neînsemnat în această lume, în stradela

Smurski pe care trecea odată pe zi, în această lume cenuşie de japii şi procleţi. Nikita nu era vinovat de faptul că s-a născut, precum nici de faptul că trăieşte în această vastă lume atît de încîlcită. Dar în clipa cînd începuse să analizeze această lume, i s-a dat în mînă un firicel de praf şi i s-a poruncit să reducă totul la atît : la acel firicel de praf. Oare era drept asta ? Toată existenţa sa se învîrtea într-un firicel de praf. Se obişnuise cu ideea asta atît de mult, încît catastrofa pe care o aştepta nu şi-o închipuia decît izbucnind în cuprinsul firicelului de praf. Şi dacă s-ar fi putut rupe de lume ca să privească de pe o culme măcar spre stradela Smurski, ar fi înţeles că presimţirile îi sînt legate tot de acest firicel de praf, de micuţa lui lume, şi nicidecum de întreaga lume. Dar fără a se îndoi de nimic, legă presimţirea de ceea ce se deschise pe neaşteptate în faţa lui.

Erau nopţi cînd oraşul nu dormea, cînd oamenii umblau prin camere încotoşmănaţi în şube, în şaluri şi în mantale. Şi, fără să-şi scoată hainele greoaie, fierbeau mîncare pe lămpi de gaz, mîncau în picioare, în grabă. Nu se ştie de ce, nicăieri nu se punea samovarul, nu se făcea focul în sobe. Se părea că oraşul o pornise la drum. Străzile erau pustii, nimeni nu ieşea nicăieri. Porţile, obloanele, portiţele, uşile, toate erau ferecate.

Şi numai ce se lăsa întunericul de toamnă, că oraşul şi începea să geamă.

Gemea îndelung, ca o haită de lupi în martie, cînd începe dezgheţul ; geamătul învăluia casele, se rostogolea peste acoperişuri, răzbătea pretutindeni : în subsoluri, în poduri şi în beciuri, în camere cu pereţii groşi fără geamuri, în cămări şi în magazioare. Geamătul se auzea prin sobe, făcînd să se cutremure ferestrele, geamătul se înscăunase pretutindeni.

Haitele de lupi dădeau tîrcoale prin pieţele amorţite, prin fundături, dădeau tîrcoale dealurilor şi bărăcilor, căutînd pradă uşoară, împrăştiind în văzduh urlete sălbatice care se preschimbau în gemete. Şi, tăcute, vîlvătăi de incendii tremurau deasupra oraşului.

S-a început cu sinagoga. A ars o zi şi o noapte. Toată noaptea, stînd în bucătărie cu lampa stinsă şi perdelele trase la ferestre, Nikita asculta cum pe stradă păşeau greoi oameni, tîrînd la vale spre barăci obiecte grele, pe care abia le puteau căra. Din cînd în cînd se opreau sub geam ca să se odihnească. Vorbeau în şoaptă, se strigau pe nume, apoi opintindu-se, ridicau sarcina şi plecau. Peste puţin timp treceau înapoi în fugă fără nici o sarcină, strigîndu-se vesel pe nume şi lovind cu bîtele peste gardul ogrăzii.

Nikita ieşi în tindă. In curte se cernea o lumină trandafirie: incendiul era pe aproape. Beciul, uscătoria, casele din curte se mlădiau în lumina asta tremurătoare.

Nikita nu dormise toată noaptea. Ca toţi ceilalţi din oraş, rămăsese treaz, nu-şi scosese paltonul, îi fusese frig, nu se putuse încălzi, nu mîncase nimic, dar nici nu-i era foame.

Aşa întîmpina dimineaţa.

Ea fusese cuprinsă de zorile tîrzii, lipsite de vlagă, palide, obosite. Negăsindu-şi astîmpăr, Nikita ieşise în geamlîcul de la etaj, de unde se vedea întretăierea stradelei Smurski cu strada Nijniaia. Era o linişte sfioasă. Din case nu ieşea nici un om, totul era nemişcat, şi dacă vreo vrabie ar fi ţopăit pe bulgării de pe drum, atunci fără doar şi poate ea ar fi atras imediat privirile tuturor.

Această amorţeală a fost întreruptă de zgomotul portiţei de la casa din colţul străzii Nijniaia; deschizîndu-se încet, portiţa îngădui să iasă afară un om vînjos şi mînjit tot de făină. Pe strada Nijniaia, ceva mai departe de stradela Smurski, se afla o făinărie şi Nikita mai întîlnise pe acest om mic de stat, dar vînjos.

Abia trezit din somn, negustorul de făină ieşi în stradă, îşi scoase chipiul, îşi netezi părul negru, îşi duse mîinile la spate şi se sprijini de poarta joasă. Pe cît se vede, se trezise mai devreme decît trebuia, şi pînă la începerea lucrului mai avea timp să stea aşa în stradă, să-i mai treacă de urît.

Deodată îşi întoarse capul, ciuli urechea şi făcu un pas înainte.

În aceeaşi clipă răzbătu pînă la Nikita un vuiet îndepărtat şi repetat, care se tot întărea şi care, încetul cu încetul, se schimba într-un geamăt prelung pe care Nikita îl cunoştea încă din timpul nopţii.

Negustorul de făină privi cu luare-aminte spre capătul îndepărtat al străzii Nijniaia, apoi iute, surprinzător de sprinten pentru trupul său greoi, o zbughi prin portiţă şi o trase după el, închizînd-o.

Geamătul se apropia tot mai mult, de parcă i se alăturau mereu altele, şi dintr-odată întreaga stradelă Smurski vui, umplîndu-se de un urlet ca de fiară.

Pe strada Nijniaia, pînă mai adineauri pustie, apăru un om. Fugea prin mijlocul străzii. Avea paltonul descheiat, era în capul gol şi gesticula agitat. Faţa îi semăna cu un rotocol alb de hîrtie.

Cînd ajunse în dreptul casei din colţ, portiţa se deschise larg şi, deodată, apăru negustorul de făină. Acesta se repezi să taie calea celui fugărit, plecîndu-se spre pămînt ca să poată face paşii cît mai mari, apoi dintr-o săritură şi cu picioarele larg desfăcute, i se aruncă omului sub burtă.

Cu mîinile larg desfăcute, omul căzu cît era de lung, dar se ridică numaidecît şi o porni din nou la fugă.

Negustorul de făină îl ajunse într-o clipă şi, cu amîndouă mîinile deodată, îl îmbrînci din spate.

Omul căzu în genunchi ca un cal care a alunecat, şi, fără să se ridice, se întoarse repede cu faţa spre negustor, tîrîndu-se spre el mereu în aceeaşi poziţie şi întinzîndu-i mîinile împreunate şi tremurătoare.

Negustorul îşi desfăcu larg picioarele, îşi puse mîinile în şolduri şi dădu din cap..

Atunci omul, rămînînd mai departe în genunchi, începu să-şi facă cruce. Făcea la cruci cu o iuţeală grozavă, ca şi cînd de numărul lor atîrna propria-i viaţă. Crucile însă le făcea într-un chip straniu, aruncîndu-şi mîna de pe umărul stîng pe cel drept, făcînd impresia că-i stîngaci.

Toate acestea ţinură un timp foarte scurt, aproape o clipă. Continuînd să-şi facă cruce, omul întindea mîna stîngă spre pieptul negustorului, tîrîndu-se, tot

în genunchi, mai aproape de el. Deodată apăru un vlăjgan cu mîini lungi, se apropie în fugă de omul care se ruga, şi-l izbi în faţă.

Acesta căzu şi nu-i mai dădură răgaz să se ridice.

Unul după altul apărură oameni în caftane, scurteici şi burnuzuri, şi dintr-odată o întreagă mulţime de zdrenţăroşi, de golani, de gură-cască năvăliră din strada Nijniaia, repezindu-se spre locul unde mai înainte se închina în faţa negustorului un om. Şi nimic nu se mai vedea înafară de bîte, pumni, degete răşchirate şi căciuli ferfeniţite.

Stradela Smurski gemea, vuia cît o ţinea gura, şi procleţii, japii, îmbrăcîndu-şi din fugă caftanele şi ridicînd bolovani de pe drum, fugeau de la barăci spre Nijniaia, ca să ajungă la vreme să-şi ia partea.

Uitînd de tot şi de toate, Nikita coborî în goană scara, ieşi în curte şi se repezi spre portiţă. Dar fu oprit.

Lîngă portiţa închisă cu zăvorul se înghesuiau vecinii. In mijlocul lor se afla un lăcătuş, locatarul căsuţei din curte, care îşi încrucişase mîinile strîngînd ceva cu putere la piept. Agăţată de coatele lui, se zbătea nevastă-sa, o femeiuşcă mică, bălaie. Toţi cei din jur trăgeau de lăcătuş, căutînd să-l convingă să rămînă pe loc şi, împreună cu nevastă-sa, încercau să-i desfacă mîinile.

Pe Nikita îl miră, în primul rînd, nevasta lăcătuşului. Era deprins s-o vadă prin curte, vioaie şi îndărătnică, ţinîndu-l pe bărbatu-său sub papuc, iar el, mătăhălos, peste măsură de voinic, supunîndu-i-se întotdeauna, din care pricină vecinii îl cam zeflemiseau.

Iar acum se petrecea ceva cu totul neaşteptat: femeia, înecîndu-se în lacrimi, se zbătea ca o pasăre în laţ şi, cu voce străină, repeta încet în neştire:

— Petea, Petenka! Pentru dumnezeu, pentru dumnezeu!

Soţul stătea ca de piatră, cu faţa întunecată, şi numai fălcile i se mişcau de parcă ar fi mestecat o coajă de pîine uscată.

— Petenka, Petea! Pentru dumnezeu!

În cele din urmă el se smuci din mîinile femeii şi păşi spre portiţă, dar un grup de locatari îi tăiară calea şi, înspăimîntaţi, cu vocile sugrumate şi răguşite, îl preveniră :

— Petra, lasă ! Au să te ardă, au să te omoare ! Ai înnebunit, Petra ? Doamne, dumnezeule !

— Petenka, Petea !

Şi oamenii îl îndepărtară de portiţă. Atunci zări Nikita ce anume strîngea la piept lăcătuşul. Piotr îşi desfăcu mîinile şi vîrî în buzunar un revolver mare, negru, mat. Apoi îşi strînse capul între pumni şi, clătinîndu-se aidoma unui om beat, mişcînd cu greu picioarele vîrîte în pîslari, o luă prin ogradă, spre casă.

Nevastă-sa se lăsă pe trepte şi, întinzîndu-şi lacrimile peste faţă cu cosiţele blonde, începu să rîdă încetişor. Cineva îi aduse o ulcică de apă. Bău o înghiţitură, apoi lunecă stîngaci de pe trepte, căzînd în genunchi şi începînd să se închine în faţa vecinilor. O duseră în casă.

Nu te puteai apropia de portiţă : zăvorul era păzit, aşa încît nici nu te puteai gîndi să ieşi în stradă.

Nikita o luă la fugă în sus spre coridor.

Geamătul din stradă se întrerupse şi Nikita văzu cum caftanele, scurteicile şi burnuzele se împrăştiau în fugă, pe furiş, luînd-o pe stradela Smurski şi pe Nijniaia, încît într-o clipită nu mai rămase nimeni în colţ ; porţile şi portiţele se închiseră, totul deveni pustiu şi acoperit de linişte.

Numai peste drum de căsuţa din colţ, alături de un stîlp care indica graniţa între caldarîm şi trotuar, pe aşternutul sur al colbului, stătea nemişcat un buştean negru, pătat, de la care porneau o mulţime de pete întunecate, întinzîndu-se în toate părţile şi transformîndu-se apoi în urme pestriţe de picioare omeneşti.

Cît timp o fi trecut oare din clipa în care Nikita desluşise pe drum acest buştean nemişcat ? Îl privea cu răsuflarea tăiată şi i se părea că buşteanul se mişcă. Atunci Nikita închidea uşor ochii, ca apoi să privească din nou. Dar buşteanul nu se mişca, iar peste tot, ca şi înainte, era linişte şi pustiu.

Iată însă că se deschide portița pe după care se ascunsese negustorul de făină şi din curte ieşi o bătrînă. Împleticindu-se, ea se apropie de buştean, se aplecă deasupra lui şi clătină din cap. Apoi, fără să se grăbească, se înapoie şi intră în curte, lăsînd portița deschisă. Era singura portiță larg deschisă de-a lungul a trei încrucişări de străzi, cîte le cuprindea cu ochii Nikita.

Peste un minut, femeia apăru din nou. Ducea o căldare de apă, ca babele: aplecată într-o parte şi clătinîndu-şi mîna ridicată în care n-avea nimic.

Ajungînd la buştean, începu să-l stropească încet cu apă. Negreala se lua de pe buştean, el începea să lucească şi, încet, încet, să capete culoarea roşie a chinovarului curat. Mai mult, într-un chip cu totul straniu, buşteanul începu să-şi schimbe forma, luînd contururile unui om lungit acolo cu fața în jos: apărură mîinile întinse de-a lungul corpului, apoi i se zăriră tălpile, i se rotunji ceafa.

Şi dintr-odată, toată această masă roşie ca chinovarul încetul cu încetul se mişcă şi porni să se ridice.

Era un om.

În timpul încăierării avuseseră timp să-l descalțe şi să-l dezbrace. Rufăria îi era toată pătată de sînge, se lipise de trup. Sîngele subțiat de apă deveni apoi de un roşu aprins, şi omul, udat din cap pînă-n picioare, se clătina acum pe picioarele-i subțiri, tremurătoare, chibzuind parcă dacă trebuie să cadă din nou sau s-o pornească.

Şi o porni. Bătrîna îi oferi umărul şi el îl cuprinse. O fi fost chiar mama negustorului de făină?

Omul acesta de culoarea roşie a chinovarului mergea prin mijlocul stradelei Smurski în sus, spre Staroostrojnaia, spre gheretă, spre apă, mergea cu paşi mărunți, îndoindu-se în chip straniu, de parcă ar fi fost un sac îndesat cu cîrpe. În pragul străzii, în urma sa, rămîneau urme negre.

Oamenii care se ascunseseră pe după colțuri în timpul bătăii, dădură buzna pe stradă...

După ce l-au stropit cu apă lîngă gheretă şi l-au internat la spital, iată ce s-a aflat despre omul bătut măr.

Se afla într-o trăsură· Lîngă piaţă l-a înconjurat o mulţime de oameni. Trebuia să se fi oprit, dar el s-a speriat şi a poruncit birjarului să dea bici calului. Mulţimea porni în fugă după el. Speriindu-se şi mai mult, omul trase un foc de revolver în aer. Atunci birjarul îi dădu brînci din trăsură de-a dreptul în stradă. Omul îşi croi drum prin mulţime cu revolverul şi o rupse la fugă. Reuşi să treacă şase colţuri de stradă, golindu-şi toată încărcătura.

Restul îl ştia Nikita. Dar el nu ştia că omul ciomăgit este polonez şi de aceea se închina în alt chip decît ar fi vrut negustorul de făină.

Oare acest lucru are vreo importanţă ?

S-a lăsat şi a trecut o nouă noapte în gemetele prelungi ale oraşului, în pîlpîitul flăcărilor de incendii.

Cîteodată, somnolenţa învingea spaima şi neliniştea. Preţ de o clipită, Nikita cădea într-o uitare adîncă. Dar imediat tresărea şi trăgea cu urechea la vuietul zgomotelor de dincolo de fereastră, se încotoşmăna mai strîns în palton şi o striga pe mătuşă-sa.

— Nu, nu, nu dorm, — răspundea mătuşa, şi în semiîntunericul din odaie desluşea cum, tresărind, ea îşi potrivea înfrigurată şalul negru pe umeri.

Dispăruse orice graniţă între vis şi realitate şi parcă vedea aevea cum un om îşi făcea cruce cu o grabă fără margini şi se tîra în genunchi. Iar în vis, el, Nikita, mergea prin mijlocul străzii, roşu ca focul, clătinîndu-se şi lăsînd după sine dîre negre.

— Dormi ?

— Nu, nu, nu dorm...

Dimineaţa Nikita fu chemat jos, în bucătărie·

Cînd trecu spre tindă, de undeva de după cuptor (în colţul cel mai întunecos al bucătăriei unde nu pătrundea lumina nici în amiaza zilei de vară), auzi o chemare stinsă :

— Nikita !

Nikita se opri. Inima i se strînse pînă la durere, apoi începu să-i bată repede şi puternic în piept.

— Cine e ? — întrebă el în şoaptă.

— Eu.

— Cine-i ? Nu te văd.

— Eu, Nikita, eu !

— Iakov Moiseevici ? — exclamă Nikita.

Apoi păşi spre colţul întunecos şi-l scoase încetişor pe profesor la lumină.

— Cum vă aflaţi aici ? — întrebă Nikita şoptit, de parcă se speriase de strigătul său instinctiv de adineauri.

— Uite aşa, — răspunse încet Iakov Moiseevici şi făcu cu mîna un gest de sus în jos ca şi cum îl poftea să se uite cum arată.

Era încălţat cu nişte cizme înalte cu care se umblă prin mlaştini, avea o scurteică lată în umeri, tare ca pîsla, şi o căciulă de oaie, cu urechi, iar pe cocoaşa nasului tremurau ca întotdeauna ochelarii.

— Au să vă recunoască, — spuse Nikita, pipăind postavul aspru al scurteicii.

— Nu m-a văzut nimeni. Mă ascunsesem pe aproape. Dar era periculos.

— La noi e mai bine, — spuse Nikita încurajîndu-se pe el însuşi.

Apoi tăcu cîtva timp, privi cu atenţie în jur şi-şi frecă mîinile. I se făcu frig ca în timpul nopţii.

— Nu mai cînt de loc... zilele astea, — bîlbîi el fîstîcit.

Iakov Moiseevici nu răspunse.

— Aici... desigur.. nu-i rău, — reluă Nikita şoptind repede şi făcînd cu capul spre cuptor.

Apoi adăugă :

— Mătuşica o să tacă.

Apoi se lipi de urechea lui Iakov Moiseevici şi întrebă :

— Dar bucătăreasa v-a văzut ?

— Nu, nu m-a văzut.

Prin faţa geamului din fund al bucătăriei, lunecă o siluetă vioaie. Nikita îl trase pe profesor în umbră şi

fugi spre uşă. Uşa tremura zgîlţîită şi zăngănea din zăvor.

Nikita o deschise.

Nevasta lăcătuşului, fără să apuce să spună ceva, se repezi din faţa uşii şi, întorcîndu-şi din fugă căpuşorul fără basma, aruncă spre Nikita cuvinte fără rost:

— Scoateţi icoanele! Vin încoace! Afară din curte! Hai cu toţii... În geamuri puneţi icoane, în geamuri!... Cînd or veni, o să fie prea tîrziu!

Ajunsă la căsuţa ei, femeia mai întoarse odată capul şi, dînd caraghios din mîini, strigă prin toată curtea:

— Şi să nu fie perdele la ferestre, daţi-le la o parte. Vin!...

Vuind peste acoperişuri cînd mai aprins, cînd mai stins, se apropia, se rostogolea, urletul haitei de lupi.

Nikita dădu buzna în bucătărie. Mătuşă-sa, urcată pe un taburet, dădea jos chivotul din cui.

— Mai repede, mai repede! — strigă Nikita. — Du-te sus, ad-o pe cea de acolo; pe cea de aici am s-o dau eu jos!

Nkita se căţără pe un alt taburet, desfăcu chivotul şi scoase de acolo o icoană îmbrăcată în foiţe subţiri de argint strălucitor.

Icoane mici de hîrtie aurită, prinse acolo de bucătăreasă, se împrăştiară pe jos.

Mişcările lui Nikita erau precise, calculate şi repezi.

Dînd perdeaua la o parte, el sprijini icoana de geam cu faţa spre stradă.

Sub scara care ducea în camerele de la etaj, se găsea o cămară mică unde se păstrau alimentele. Nikita deschise uşiţa joasă a cămării, pipăi cu mîna, mută în grabă funiile de ceapă, borcanele, săculeţele, şi se repezi spre cuptor.

— Iakov Moiseevici, — şopti Nikita, — haidem!

Îl apucă pe profesor de pulpana scurteicii, îl trecu repede de-a lungul dîrei înguste de lumină care cădea prin geam şi, aplecîndu-i cu forţa capul acoperit cu căciula de oaie, îl împinse în cămară. Apoi îl acoperi cu funiile foşnitoare de ceapă.

— Aici e mai bine... Am să vă spun... cînd...

Apoi închise ușița cu răsucitoarea de lemn.

Mătușă-sa desprinsese de sus două icoane. Nikita luă una. Atunci mătușă-sa îl blagoslovi cu cealaltă și-i apropie de buze icoana rece. El sărută în grabă aureola înțepătoare și ieși.

Lîngă poartă, pe stradă, într-un grup compact, se înghesuiau vecinii din curte. În ordine, ca într-o procesiune religioasă, cu icoanele sărăcăcioase și afumate în mîini, oamenii ciuleau urechile la vuietele care veneau de după colț.

Strada Nijniaia răsuna de urlete. Vuia. Trosnete puternice spintecau aerul. Prin văzduh se răspîndise miros de păr pîrlit.

— Oare pe cine l-o fi...? Unde? — întrebă Nikita.

I se explica, i se repeta același lucru, dar el nu înțelegea nimic și întreba din nou: a cui casă, cine o locuiește? I-au dat foc sau încă nu?

Simțea nevoia să vorbească.

De pe strada Nijniaia se năpusti o bandă de flăcăi descurcăreți, cu șepcile date pe ceafă, cu bîte și cu `ghioage țintuite. Priveau prin geamurile caselor cu aere de proprietari, îmbrînceau pe oamenii care purtau icoanele și intrau prin curți. După ce cercetau căsuțele de prin curți, porneau mai departe, prin ulicioară, spre Staroostrojnaia.

Unul dintre flăcăi rămase mai în urmă; mergea clătinîndu-se leneș și învîrtind în aer un bici de curele cu vîrful plumbuit. Poate că flăcăul se săturase tot căutînd și, de plictiseală, se lipi de fereastra bucătăriei casei lui Nikita. Stătu așa mult fără să se miște, privind ca nerodul prin geam, chiar prin geamul a cărui lumină cădea ca o fîșie îngustă, între cuptorul rusesc și cămară.

Sprijinindu-se de poartă și strîngînd între degete icoana, Nikita aștepta: acu', uite acu' trebuie să înceapă.

Și într-adevăr așa a fost.

Urlînd, amenințînd cu bîtele, cei care mergeau în cercetare o luară la fugă înapoi, în jos, pe ulicioară. Atunci flăcăiandrul se desprinse și el de fereastră și o porni la fugă să-și ajungă fărtații.

Urletele și pocniturile s-au frînt după colț, parcă ar fi căzut la pămînt. Sute de voci cumplit de răgușite s-au preschimbat apoi într-un urlet înfiorător și sălbatic, iar în stradelă pătrunse un geamăt înăbușit.

Gloata bandiților apăru de după colț și o porni în goană spre Staroostrojnaia, copleșind trotuarele, drumul, răsturnînd la pămînt oamenii cu icoanele.

Pe lîngă Nikita lunecară zeci de fețe. I se păru că le cunoaște, că le-a văzut nu odată. Recunoscu chiar de-a binelea spatele adus și alb al vînjosului negustor de făină și auzi chiar un cuvînt josnic, menit să-l jignească, zvîrlit de pe niște buze roșii și cărnoase.

— Lăutarul, — rîse careva.

Se părea că prin această poreclă era vizat Nikita.

In conștiința sa nu ajungea nimic. Nu mai avea nici o îndoială că avalanșa de bandiți se rostogolește spre geamul bucătăriei, spre acea fîșie de lumină care cade pe podea între cuptor și ușița joasă, închisă cu o răsucitoare, se rostogolește spre această ușiță, spre funiile foșnitoare de ceapă.

Cu mii de labe, parcă beți, scoțînd urlete de lupi, cu chipurile schimonosite, acești japii și procleți cu chip de om de pe strada Smurski, cenușii, murdari, se năpusteau spre cămara de sub scară ca să-și ia fiecare partea lui de la muzicianul, de la violonistul, de la profesorul Iakov Goldmann.

Muzicianul, violonistul, profesorul Iakov Goldmann se va tîrî în genunchi în fața vînjosului negustor de făină, își va împreuna mîinile a rugăciune, pierzîndu-și ochelarii și privind miop la oameni. În acest timp, negustorul de făină va sta în fața lui Iakov Goldmann cu mîinile proptite în șolduri și-i va cere să-și facă cruce.

— Să nu cutezați ! — strigă Nikita și scăpă icoana.

Dar deodată se făcu liniște și avalanșa se zăpăci, tresări, făcu în chip neașteptat cale întoarsă și se ros-

togoli în jos pe ulicioară. Banditii fugeau în tăcere alegîndu-şi drumul cu un aer preocupat, şi urmărind sub picioare bulgării cenuşii de noroi îngheţat şi urmele lăsate de roţi. Goana asta, pe atît de tăcută pe cît de neaşteptată, era neînţeles de înfricoşătoare.

Nikita reuşi să observe ceva: flăcăii care cercetau casele şi care erau în faţă atunci cînd mulţimea pornise în sus, se aflau şi acuma tot în primele rînduri, cînd mulţimea fugea înapoi spre barăci.

Spaima îi gonea cu atîta forţă, încît într-o clipă ulicioara deveni pustie.

Dar aceeaşi spaimă cuprinse dintr-odată în ghiarele ei şi pe oamenii rămaşi lîngă porţi cu icoanele în mînă, şi-i repezi ca pe nişte turme înghesuite în curte.

Există oare pe lume ceva mai înspăimîntător decît mulţimea întunecată, turbată, care aleargă urlînd, cu bîte, cu bice în vîrful cărora atîrnă rotocoale de plumb şi cu făclii muiate în petrol?

Era o linişte ca în dimineaţa aceea cînd Nikita se afla în coridor şi, tot aşa ca atunci, erau zăvorite porţile şi portiţele. Ce putea oare să prevestească această linişte?

Intrînd în bucătărie şi crăpînd uşa, Nikita privi spre fîşia de lumină: dincolo de geam nu se afla nimeni. Se furişă spre uşiţa cămării şi, fără să-şi desprindă ochii de la fereastră, pipăi răsucitoarea. Era bine închisă. Nikita oftă repede, întretăiat, şi îşi auzi din nou bătăile inimii.

În aceeaşi clipă, pe stradă apăru fără zgomot un pumn de oameni. Nikita sări ca fript din faţa cămării şi se aşeză pe podele lîngă pervaz. Apoi cu băgare de seamă, numai cu un ochi, aruncă o privire în stradă, uitîndu-se de după pervaz.

Erau doar cîţiva oameni, vreo opt, dar cu totul necunoscuţi în ulicioara Smurski. Aproape toţi îmbrăcaţi la fel, monoton de parcă fuseseră echipaţi de vreo intendenţă săracă — în scurteici negre sau în paltoane lungi, de croială dreaptă, iar în picioare aveau cizme cu carîmbi scurţi. Unul dintre ei purta un chipiu cu banderolă albă ca a marinarilor.

Mişcările le erau foarte socotite, prevăzătoare şi domoale. S-au resfirat de-a curmezişul drumului într-un lanţ deşirat, cu faţa spre barăci. Pe trotuar, doar pe jumătate întors spre geam şi acoperindu-i lumina, se opri un om înalt, roşcovan. Roşcovanul ţinea în mînă un revolver, îi învîrti butoiaşul şi-l umplu de cartuşe. După ce termină de încărcat arma şi-şi vîrî în buzunar restul de cartuşe, spuse cu voce tare şi rar:

— Trage direct! — şi ridică mîna.

Atunci pervazurile ferestrelor, lampa de pe perete, chivotul deschis din colţul din faţă, cleştele de sub cuptor, toate zăngăniră răsunător şi, ţăcănituri scurte, rupte, loviră răzleţ peste acoperişuri şi tavane.

Oamenii trăgeau de-a lungul stradelei Smurski spre barăci, trăgeau în japii şi procleţi.

Inima lui Nikita fu cuprinsă de bucurie. Sări şi se îndreptă din şale. Doar geamul îl despărţea de omul roşcovan, cel cu revolverul şi gloanţele.

Nikita deschise încet şi grijuliu fereastra, de parcă se temea să nu-l stingherească pe acest om din îndeletnicirea sa atît de însemnată.

Dincolo de gard, primul din lanţ, se zărea chipiul cu banderola albă. Şi stătea chipiul de parcă era turnat pe capul acela rotund şi mare. Privind ţintă obrazul acela, Nikita tresări şi, scoţîndu-şi capul prin ferestruică, strigă plin de bucurie:

— Rodka, Rodion!

Roşcovanul se întoarse repede, lunecă o privire bănuitoare asupra lui Nikita, zvîrlită din ochii săi albaştri, şi strigă fără prea multă poftă:

— Rodion, pe tine te strigă?

Da, da, acesta era Rodion, băiatul cîrmaciului, Rodka, flăcăiaşul cu care Nikita se împrietenise în sat, cu care se dăduse de-a şuiul pe prundiş, de sus în jos spre viroagă, tot cu el îl uita dumnezeu pe poron[1]) şi prin bărci, da, era acelaşi Rodka. Cu vreo doi ani în urmă, se întîlnise cu el pe bulevard şi amîndoi au stat pe o bancă sub un tei, neştiind ce să-şi spună. Rodion lucra la transporturi ca matroz. „Elev marinar?“ îl

[1]) Bac, pod plutitor. (N. trad.)

întrebă Nikita. „Ce o mai fi şi asta ? La noi nu există aşa ceva !“ răspunse Rodion şi Nikita simţi o stingherealǎ de moarte şi totodată o invidie faţă de prietenul său. In doi ani de zile Rodion se făcuse voinic, lat în spate, cam grosolan; doar faţa îi rămăsese ca înainte, cu colţurile gurii adîncite, ceea ce îi dădea o înfăţişare de obidă.

Rodion se apropie legănat de geam şi privi înăuntru.

— Bună ziua, Rodion, — spuse Nikita cu răsuflarea întretăiată.

— A, dumneata erai ? — îi răspunse Rodion înfundîndu-şi mîna mai adînc pe după reverul hainei.

Nikita nu reţinu acest neaşteptat „dumneata“; el înţelegea că-şi stinghereşte prietenul de la treabă, dar era cu neputinţă să-şi frîneze bucuria.

— Bine le mai faceţi, — încuviinţă Nikita şi dădu scurt din cap în direcţia barăcilor. Aşa cum se afla, pe ferestruică, se simţea foarte strîmtorat ; aproape că atîrna în coate.

Rodion tăcu cu demnitate.

— Dar dumneata ce faci pe aici ? — întrebă el bănuitor.

— Locuiesc aici cu mătuşa mea. Dumneata, dacă vrei, intră la mine.

Nikita se fîstîci oarecum, ca şi cum noul „dumneata“ care-i ţîşnise din gură urma să arunce o umbră asupra întregii discuţii.

— Acolo este unul, — spuse apoi grăbit Nikita, — unul mic de stat, negustor de făină, alb din cap pînă în picioare. Ieri a omorît un polonez, ştii ? E cu ei. Bine ar fi să-l...

Rodion dădu afirmativ din cap, privind aspru în depărtare. Măsurînd din ochi, ca de pe un vapor, distanţa care-l despărţea de baracă, spuse:

— O să le...

Dar nu-şi termină vorba.

O voce stridentă de femeie spintecă pe neaşteptate liniştea. Era un urlet disperat, sfîşietor.

Nikita îşi retrase capul din gemuleţ şi alergă spre altă fereastră.

Lăcătușul Piotr tîra după dînsul pe trotuar pe nevastă-sa, mică și cu capul gol, care i se agăța de pulpanele scurteicii. Ea căuta să se lase în genunchi, împiedicîndu-se în poala ferfenițită a fustei, apucîndu-se de picioarele bărbatului cu o mînă ce se încleșta febril. Degetele celeilalte mîini se înfipseseră parcă pentru totdeauna în pulpana scurteicii. Printre șuvițele bălaie de păr, se zăreau holbîndu-se, ochii sticloși și incolori. Țipătul ei era sfîșietor.

Lăcătușul pășea greoi, mișcîndu-și anevoie picioarele, plecîndu-și tot trupul înainte. Pe față îi era întipărită o încăpățînare de nezdruncinat, de parcă s-ar fi hotărît să care neapărat greutatea pe care o tîra; și parcă greutatea asta n-ar fi fost decît un buștean fără viață, rigid.

Omul cu părul roșcat se apropie de lăcătuș.

Piotr se opri o clipă și rosti cu greu cîteva cuvinte. Roșcatul chibzui puțin, apoi dădu repede din cap în semn de încuviințare.

Atunci Piotr se întoarse dintr-odată spre nevastă și, cu o smucitură răutăcioasă și scurtă, îi smulse din mîini pulpana hainei și, apucînd-o de subsuori, ca pe un copil, o ridică în picioare.

— Să taci... muiere! — o repezi el. Apoi o sprijini de gard și o lăsă așa, clătinîndu-se ca și cînd ar fi fost amețită, iar el ieși în drum.

Femeia încetă să mai țipe. Fără glas, privea în urma bărbatului printre șuvițele de păr căzut; își zvîrli părul de pe față pe spate, își trecu cosițele pe după urechi după obiceiul femeiesc și, aplecîndu-se, trase pe corp capătul sfîșiat al fustei, care-i atîrna sub genunchi.

Grupul de oameni îmbrăcați la fel s-au îngrămădit tăcuți în mijlocul drumului. Roșcovanul vorbea agitîndu-și mîna convingător pe deasupra chipiurilor și șepcilor. Oamenii își îndreptau spatele, apoi grupul se împrăștie. Toți o porniră înainte după cum le-a fost înțelegerea, de parcă s-ar fi deschis la prînz porțile vreunei oloinițe sau ale unei fabrici de mahorcă și muncitorii se grăbeau spre casă.

Rodion nu mai privi în urmă. Lăcătuşul Piotr, cu un cap mai înalt decît toţi, dar semănînd în chip ciudat cu ceilalţi, îşi mişcă stîngaci umerii colţuroşi şi plecă împreună cu oamenii aceia atît de neobişnuiţi în ulicioara Smurski.

Deasupra străzilor se aşternu din nou liniştea şi nu se mai vedea ţipenie de om. Un stol de vrăbii se lăsă de pe acoperiş în grădiniţa de flori din faţa casei; păsările se aşezară la rînd pe vîrfurile ascuţite ale gardului de scînduri, ciripiră, ţopăiră, apoi, lăsîndu-se în stradă precum rîndunelele cînd se lasă pe apă, dispărură zglobii din ochii lui Nikita.

Acesta stătea în faţa gemuleţului deschis şi îi plăcea să simtă adierea rece a toamnei. Liniştea binefăcătoare, uşoară, aducătoare de nădejde, trezi în Nikita, pentru prima dată în aceste zile, o oboseală dulce. Căscă, apoi închise alene ferestruica şi mai rămase cîtva timp lîngă geam.

Nu, fără doar şi poate trebuie să existe în lume dreptate! Întotdeauna, pretutindeni, chiar în ultimul ceas, în ultimul minut, ea apare ca să trezească liniştea răscumpărătoare a oboselii. Ea apare pe neaşteptate, aşa cum au apărut acuma aceşti oameni cu mişcări măsurate şi precaute, cum a apărut Rodion, cum va apărea pe undeva Piotr cel încăpăţînat, mătăhălos şi peste măsură de voinic.

Nikita se apropie de cămară şi, fără să mai privească în jur, deschise uşa.

— Iakov Moiseevici!

Ciuli urechea în liniştea din cămară şi strigă şi mai tare:

— Iakov Moiseevici!

Dar din nou îi răspunse doar tăcerea. El azvîrli cît colo funiile uscate şi foşnitoare de ceapă şi pipăi stofa aspră şi ţepoasă a scurteicii.

— Iakov Moiseevici!

Şi printre trosniturile uşoare şi foşnetul foilor uscate de ceapă, Nikita prinse şoapte întretăiate, gîtuite:

— Dar eu... vă răspund... tot timpul.

— Gata! — exclamă Nikita. — Ieşiţi să mergem sus!

Şi Nikita îl scoase pe profesor la lumină.

Iakov Moiseevici, de parcă ar fi venit de afară, din ger, îşi scoase ochelarii de pe nas şi-i şterse cu grijă. Dînd cu ochii de fereastra neacoperită, îl apucă pe Nikita de mînă şi-l trase sus. Acolo, în camera semiîntunecoasă, ale cărei geamuri dădeau spre coridor, Iakov Moiseevici se trînti într-un scaun şi, sprijinindu-se cu coatele de masă, îşi acoperi faţa cu mîinile.

Tăcea.

Mătuşa lui Nikita, apropiindu-se de Iakov Moiseevici, îi atinse cu teamă capul şi-i petrecu mîna dinspre frunte spre ceafă, mîngîindu-l pe păr. Sub palma ei se învălmăşiră inelele mlădioase ale coamei goldmaniene, parcă ciudat de noi, şi totuşi vechi, cînd de un negru albăstrui, cînd albe ca luciul de porcelan.

— Doamne, doamne, — oftă mătuşa.

Iakov Moiseevici îşi descoperi faţa, un zîmbet vinovat îi tremură sfios pe obrajii slabi, şi din nou îşi îngropă capul în palme.

— Doamne, — repetă mătuşa.

Aşa petrecură ziua şi noaptea, aşa trăi un răstimp la dînşii profesorul său, violonistul Iakov Goldmann.

Dar toate acestea nu sînt oare nişte născociri? Nu-s oare, halucinaţii bolnăvicioase toate aceste haite de lupi pătate de sînge, care dau tîrcoale prin oraş, acest geamăt îndelungat şi neomenesc, toate aceste străzi fără ţipenie de om, aducînd a cimitire, sau aceste vîlvătăi tremurînde, trosnetul scîndurilor, al pervazurilor de la ferestre sau al zăvoarelor de la uşi?

E de ajuns să-ţi arunci privirea la oricare încrucişare de străzi mari, ca să vezi cît de orînduită este omenirea de aici, cît de impunătoare sînt mantalele vătuite ale pristavilor, cîtă strălucire cerească împrăştie medaliile gardienilor din post şi cît de bine se păzeşte bunăstarea de către pichetele proslăvitei infanterii, de către patrulele de cazaci şi poziţiile artileriştilor!

Prin pieţe au fost aşezate mitraliere virtuoase, curţile încăpătoare ale instituţiilor de stat adăpostesc cu dragoste pe cazacii descălecaţi din regimentele Ural şi Astrahan; galoanele, banderolele şi lampasurile smeurii s-au însoţit într-un elan de entuziasm cu fireturile, vipuştile şi epoleţii galbeni ca oul, şi toate acestea lucesc, strălucesc, sclipesc, toţi cred smeriţi în statornicia cuminţeniei, toţi aceştia, fără pic de îndoială, nădăjduiesc în ideea înaltă a dreptăţii şi a ordinei divine.

Ce poate să fie mai mişcător decît un astfel de extaz frăţesc, salvator, cînd însuşi domnul guvernator al guberniei, cu tricornul cuvenit demnitarilor de rangul patru, fără să cruţe sănătatea înălţimii sale, parcurge strada în caleaşcă, dintr-un capăt într-altul şi, întîlnind cetăţeni binecrescuţi ai guberniei pe care o administrează, întreabă prietenos :

— Cum găsiţi măsurile luate de cîrmuire pentru apărarea siguranţei cetăţenilor ?

Sau :

— Credeţi că sînt suficiente măsurile luate de cîrmuire pentru păstrarea ordinei ?

Sau chiar aşa :

— N-aţi putea dumneavoastră să propuneţi cîrmuirii măsuri suplimentare pentru asigurarea liniştei cetăţenilor ?

Nu trebuie să ai o inimă deosebit de simţitoare pentru ca să te înduioşezi văzînd o înfrăţire atît de vădită din partea tuturor păturilor populaţiei. Lacrimile îşi fac drum chiar şi din ochii unui înrăit cu inimă de piatră, deoarece se vede clar cît e de drept şi de cinstit omul : a fost făcută de ruşine necredinţa, îngenunchiat desfrîul, şi instaurată în lume bunacuviinţă.

Procurorul guberniei striveşte cu mezinul o lacrimă de cristal, preasfinţia sa episcopul îşi şterge obrajii cu mîna-i puhavă şi aromată, iar un esaul de cazaci, bînd cvas de stafide, plînge în hohote.

Nu se poate să nu plîngi, să nu izbucneşti în hohote : s-a pus capăt nelegiuirii, se instaurează pretutindeni înfrăţirea, domneşte ordinea.

Elevele „Institutului fetelor nobile“ depun o cunună pe statuia Femidei[1]) din sala de festivităţi, presbiterii lămuresc credincioşilor porunca a şasea iar oraşul respiră slobod, din adîncul pieptului. Cazacii din regimentele Ural şi Astrahan, pichetele, patrulele, poliţiştii de la posturi, precum şi detaşamentele, îşi îndeplinesc cu bucurie datoria lor strălucitoare, sclipitoare, orbitoare. Populaţia respectă îndatoririle ei cetăţeneşti — toată, fără deosebire de credinţă — fără cea mai mică deosebire de credinţă. Toţi cei trecuţi în cartea de imobil fac o muncă corespunzătoare profesiunii indicate în buletinul de populaţie. Legătorul poate să se ocupe de cotoarele cărţilor şi să netezească forzaţurile încheiate, tînărul copoi poate îngheţa liniştit în vreo fundătură suspectă de pe lîngă oloiniţe sau fabricile de mahorcă, muzicantului, violonistului Iakov Goldmann nimic nu-i va sta în cale ca, strîngîndu-şi subsuoară cutia roasă a viorii, să fugă prin întreg oraşul la repetiţia quartetului de Mendelsohn.

În oraş domneşte ordinea...

Străzile şi ulicioarele Staroostrojnaia, Nijniaia, Smurski, barăcile, colinele, golănimea! Nu cumva v-aţi înfuriat în vis uitînd de seminţele de dovleac şi de biserica sf. Petru şi Pavel? Nu cumva, beţi fiind, vi s-a năzărit că nu există cîrmuire, lege, nici judecată, nici un fel de mijloace, nimic care să vă înspăimînte? Unde au dispărut bîtele, bastoanele şi bicele cu vîrful plumbuit? Nu cumva toate astea nu sînt decît clevetiri răutăcioase la adresa voastră?

Poate nu spinările voastre erau acelea care se gîrboveau ducînd avutul celor pe care i-aţi jefuit, poate nu tălpile voastre călcau pe drum sîngele lipicios, şi nu mîinile voastre, îmbrăţişînd pari, scoteau din ţîţîni porţi şi uşi?

Altfel de ce s-ar fi trudit pînă în ulicioara Smurski, dacă nu chiar însuşi şeful guberniei, măcar domnul şef al poliţiei, şi cu vorbă dulce să vi se adreseze vouă japiilor, procleţilor, enoriaşilor bisericii

[1]) Femida — Themis — zeiţa justiţiei la grecii antici. (N. trad.)

sf. Petru şi Pavel, să vi se adreseze cu vorbă dulce din partea excelenţei sale:

— Excelenţa sa mi-a poruncit să aduc personal la cunoştinţa cetăţenilor că din partea cîrmuirii s-au luat toate măsurile pentru menţinerea ordinei. Trebuie să păstraţi cea mai desăvîrşită linişte...

Dar în oraşul cel ordonat şi civilizat tot mai miroase a ars, spre cer se mai înalţă cu încăpăţînare limbi de foc, din ferestrele sparte spînzură încă paturi şi dulapuri înţepenite între pervazuri, iar sub picioare scîrţîie mereu sticla prefăcută în nisip.

Şi oare cui era să-i dai crezare — fireturilor strălucitoare, galoanelor, banderolelor, vorbelor smerite despre porunca a şasea, sau tăciunilor, sticlelor sparte, mirosului de fum, ţăruşilor de pe marginea drumului împroşcaţi cu creieri omeneşti?

Catastrofa s-a produs. Ea trebuia să culmineze tot aşa cum a culminat furia beată a mulţimii de lîngă casa lui Nikita: prin răzbunare. Răzbunarea, iată justificarea, scopul şi tîlcul catastrofei.

Dar degeaba aştepta Nikita răzbunarea.

S-a lăsat o linişte falsă care s-a furişat tiptil pretutindeni. Viaţa liniştită devenea apăsătoare, ea te strivea mai abitir decît stafiile criminalilor, decît gemetele apăsătoare ale viselor. Oamenii respectau liniştea cu teamă şi supunere, ca nişte bolnavi în spitale, iar soţia lăcătuşului Piotr, care nu s-a înapoiat acasă, a devenit o pildă de smerenie şi ascultare.

Din lumea lui mică şi strîmtă, o forţă neînduplecată, crudă, l-a aruncat pe Nikita într-o lume largă, iar lipsa de aer din acest spaţiu l-a copleşit cu o nemiloasă amărăciune. Şi aici, ca şi în lăuntrul firicelului de praf, aici, în această încîlcită lume largă, se învălmăşeau verigele sterpe ale drumului lui Nikita, şi aici continua pentru dînsul drumul plin de renunţări prin infern.

Atunci, cu inima chircită, se întoarse în lumea sa...

Pentru un violonist tehnica mîinii drepte are o însemnătate hotărîtoare. Poţi să realizezi o foarte mare

rapiditate și elasticitate a degetelor mîinii stîngi, poți să faci un tot unitar între gîtul viorii și degete, să le altoiești, cum s-ar spune, pe gîtul viorii, așa cum se altoiește o specie bună de măr pe unul sălbatic, poți să ajungi chiar să simți gîtul instrumentului fără să-l ții în mînă, așa cum simte un olog durerea în laba tăiată a piciorului — toate acestea sînt cu putință. Artiștii excepționali, marii virtuoși cunosc această senzație a viorii. Dar numai această senzație nu e suficientă pentru a deveni un violonist. Un muzician, un virtuos, un maestru, devine violonist numai atunci cînd stăpînește arcușul. Fiindcă arcușul nu este o măiestrie, o virtuozitate. Arcușul e însăși muzica.

Tehnica arcușului, de ar fi să vorbim despre ea, este peste măsură de plictisitoare. E teorie. Dar aplicată, ea devine înfricoșătoare. Ea poate să fie învinsă, pe ea o înving mii, zeci de mii de violoniști din lume. Dar prin asta ei nu devin muzicieni.

O baghetă ușor arcuită, prinsă de fîșia dreaptă a firelor de păr de aceeași lungime, un vîrf terminat în formă de unghi, a cărui infimă greutate este concentrată în partea de jos, această invenție nepretențioasă a strămoșilor tăinuiește în ea o forță supranaturală. Arcușul fragil, de o greutate aproape imponderabilă, poate să devină greu și anevoios. Nesfîrșit, el poate să se împartă în fragmente nebănuit de mici, precum scurt fiind, mărginit de lungimea părului, el poate să devină infinit. Violonistul își însușește sute de procedee de amănunt, iar teoria pentru tehnica mîinii drepte îți indică zeci de amănunte.

Dar toate procedeele de amănunt își arată rodul numai atunci cînd violonistul, punînd mîna pe arcuș, se atinge de *muzică*.

Și cu cît se avînta mai sus măiestria de violonist a lui Nikita, cu atît mai amară devenea munca sa.

Trăgea ceasuri întregi cu arcușul și sunetul creștea mereu, iar trecerea de la mișcarea de jos spre mișcarea de sus era aproape nesimțită; el destrăma mișcarea în părți nebănuit de mici și ea se supunea

ascultătoare într-un stacato măsurat, căzînd ca niște picături grăbite de primăvară. Arunca arcușul peste strune și atunci, un joc vesel, plin de nerv, se isca prin cameră.

Și Nikita cădea pe pat și rămînea trîntit acolo, privind în gol, istovit, strivit de disperare.

Cu toate acestea, concertul trebuia să aibă loc, chiar dacă ar fi fost numai pentru faptul că era muzică de Mendelsohn și că lua parte Iakov Goldmann. Și dacă muzica lui Mendelsohn ar fi fost oprită sau Iakov Goldmann s-ar fi abținut să cînte, faptul acesta n-ar fi produs oare panică privind eficacitatea măsurilor luate de cîrmuire pentru siguranța cetățenilor ?

Concertul a avut loc și, pentru prima oară în decursul amarnicei sale ucenicii muzicale, i-a produs lui Nikita o fericire nebănuită, tulburătoare. El i-a deslușit problema amărăciunii adunate de-a lungul anilor cu privire la munca adevărată, problema adevăratei bucurii a muncii.

Patru pupitre, spate în spate, patru partituri, apoi portative, toate la fel de clare, presărate de virgule, de ochelari fără ochi și codițe, rînduri drepte de chei nepăsătoare, opturi burduhănoase și năstrușnice. Patru oameni la pupitre în pustietatea rece a sălii mari, patru tălmăciri diferite și dușmănoase ale aceleeași idei.

Și iată muncă : Iakov Moiseevici, mereu avîntat, mereu neastîmpărat, un virtuos posedat de muzică, cum e talmudistul de legile lui Iehova ; un violoncelist liniștit, măsurat, un pedagog bun la suflet, care nu face niciodată nici mai bine și nici mai mult decît se cere unui profesor de muzică ; un bracist pitoresc ca un cerșetor italian, pentru care instrumentul său greoi și răgușit e același lucru ca și flașneta hodorogită pentru un flașnetar vagabond, adică o bucată de pîine și nimic altceva decît o bucată de pîine (fiindcă ce fel de muzică e aceea — viola ?) ; un adolescent timid, nesigur de sine, elev, școlar care a reușit să ajungă la o rapiditate a degetelor și la o

unduioasă mlădiere a mîinilor, care nu vede nimic dincolo de această rapiditate, de această mlădiere. Iată muncă: să uneşti în acelaşi tot apă şi untdelemn, piatră şi lemn, să distrugi natura materiei, să izbuteşti o compoziţie care în mod smerit ar umple urna cu cenuşa lui Mendelsohn-Bartholdy, Ehrendoktor, capelmaistru, Generalmusikdirektor.

Patru oameni, trăgîndu-şi pletele, agitînd arcuşurile, răsucind cheile ascultătoare din lemn de măr ale instrumentului, mereu întrerupînd firul cîntecului pentru ca să ţipe sau să treacă de la pupitru la pupitru şi să împungă cu degetele şi arcuşurile în note, patru oameni căutau cu migală să dezlege gîndurile unuia singur.

Şi cînd, puţin cîte puţin, fărîmă cu fărîmă, a început să se nască înţelegerea, cînd în sala pustie şi rece s-a născut armonia, şi din frînturi şi sunete rupte a apărut dintr-odată un *tot,* atunci ai încercat simţămîntul că parcă s-a deschis uşa principală, şi în sala goală şi-a făcut drum însuşi Mendelsohn-Bartholdy, aşa cum fusese adus la Weimar, la consilierul intim Goethe.

— Aşa, aşa, domnilor, — rostea cu glas subţire Mendelsohn, păşind grăbit printre rîndurile de scaune goale şi frecîndu-şi mîinile micuţe ca să şi le încălzească, — e aproape întocmai aşa cum mi-am închipuit!

Un fior trecu prin spatele lui Nikita; încă nu credea că aude ceva măreţ şi impunător. Fiinţa sa însă, cu o neobişnuită uşurinţă, se desprinse de vioară, păşi dincolo de greutatea învinsă a instrumentului şi se destrămă într-un alt început.

În acest fel se apropie de muzică Nikita Karev. Tot astfel, de s-ar putea însufleţi natura fără viaţă, atunci picătura de apă încălzită de soare ar trebui să simtă cum se evaporă.

Nikita încetă de a mai simţi că există, încetă să-şi mai vadă partenerii şi se strădui din toate puterile să se supună voinţei care a unit patru oameni dife-

riţi. În această subordonare, el încercă o adevărată voluptate. Se dăruia voinţei acesteia trup şi suflet...

De două ori încercase această stare sufletească: la penultima repetiţie cînd quartetul a fost executat pentru prima oară fără întreruperi şi fără discuţii, şi la concert.

El nu-şi aducea aminte cum a ieşit împreună cu profesorii la chemările sălii, cum Iakov Moiseevici i-a strîns mîna în faţa publicului, şi n-a înţeles acea zăpăceală comică iscată după concert în cabina artiştilor: au apărut feţe străine, au strălucit fireturile comisarului de poliţie, cineva a gesticulat cu aprindere şi a strigat.

Nikita ieşi fugind în stradă. Gonea cu vîntul în faţă prin întunericul toamnei în care nu se arăta ţipenie de om, înfierbîntat şi în acelaşi timp uşor, strîngînd puternic subsuoară cutia viorii. În urma sa se auzi o voce grijulie:

— Nikita, Nikita! Domnu' Nikita!

In cele din urmă cineva îl apucă de palton. Nikita se opri fără să se fi speriat, numai nemulţumit că a fost stingherit. În faţa sa stătea legătorul de cărţi, tatăl lui Iakov Moiseevici.

— Ce s-a întîmplat? Arde undeva? — întrebă bătrînelul abia respirînd. — Uf! Ce-nseamnă tinereţea! Minunat concert! Am vrut să te felicit!

Şi bătrînul, potolindu-şi suflarea grea, atinse uşor gulerul paltonului lui Nikita.

— Dar dumneata ştii ce se petrece? Nu? N-ai observat nimic? Cum? Ei, după ce aţi ieşit pentru a doua oară să mulţumiţi publicului şi Iakov a strîns mîinile tuturor, lumea a început să vă aclame şi mai tare: atunci domnul comisar al poliţiei s-a dus acolo între culise şi i-a spus lui Iakov să nu mai iasă să se încline.

— De ce? — exclamă Nikita.

— Fiindcă, spunea domnul şef al poliţiei, el nu poate admite ovaţii care au şi depăşit orice limite şi că asta ar fi o adevărată demonstraţie pentru Men-

delsohn și pentru Goldmann. Și în astfel de timpuri! Uf!

Nikita bătu din picior.

— Ce mîrșăvie!

— Mîrșăvie? — îl îngînă Goldmann și cîteva clipe tăcu. — Dumneata ar trebui să cunoști talmudul, — spuse bătrînul cu un zîmbet abia înflorit. — Acolo este un pasaj care sună așa: cade un pietroi peste un ulcior și atunci e vai de ulcior; cade ulciorul peste piatră și tot vai de ulcior e. Și într-un fel și într-altul, tot vai de ulcior e!

Bătrînul rîse lung și pe înfundate, apoi își apropie de Nikita fața încadrată de o barbă neagră, privi repede împrejur (oamenii plecau în grupuri de la concert) și murmură:

— Demult tot vreau să-ți mulțumesc, Nikita, pentru Iakov, pentru că dumneata l-ai salvat. Nu, nu! Nu-mi spune nimic, știu eu! Dumneata ești salvatorul lui. Și Iakov mi-a spus atunci: un om cu o astfel de inimă ca domnul Nikita trebuie să fie muzician. Eu și soția mea și Iakov, întreaga noastră mică familie, îți mulțumim.

Bătrînul lunecă neîndemînatic cu mîna peste gîtul tînărului, îi înclină capul și-l sărută. Barba rece și aspră îi atinse fața. Paltonul legătorului de cărți se desfăcu lăsînd să i se vadă haina nouă și plastronul. Continua însă să răspîndească în juru-i cunoscutul miros de clei.

Bătrînul îi strînse de cîteva ori mîna, vru să mai spună ceva, dar dădu numai din cap și se îndepărtă grăbit.

Nikita rămase cîteva clipe nemișcat, privind în urma legătorului de cărți care fugise. Și i se păru că vîntul purta la dînsul un miros acrișor de clei. Atunci el aspiră mai adînc aerul.

Nikita îl iubea pe acest om mititel și vioi. Îl iubea pe fiul său, pe profesorul, pe violonistul Iakov Goldmann. Înțelegea acum că viața merită să fie trăită.

PE DRUMURILE CE URCĂ

CAPITOLUL I

Seara, Rodion a fost schimbat şi învoit să iasă în oraş. Era frig, iar pe rîu pluteau bucăţele de gheaţă, foşnind şi zgîriind marginea vaselor. De la o zi la alta se putea opri navigaţia, transportul pînă una alta mai continua, însă alături de vapoare se înălţa sumbru spărgătorul de gheaţă. Pe spărgător, serviciul se făcea potrivit programului de iarnă.

Rodion merse repede de-a lungul malului, descurcîndu-se uşor prin întuneric, obişnuit cu el, trecînd peste podeţe şi peste platformele depozitelor de marfă, unde nu se afla ţipenie de om, şi ieşi în drumul ce urca la deal. Caldarîmul udat de ploaie era acoperit de un polei subţire şi era greu de mers pe lunecuş, dar Rodion nu-şi încetini pasul şi curînd ajunse la o încrucişare de străzi. Se apropie de geamuleţul unei ceasornicării prin care se cernea o lumină palidă şi rămase acolo frămîntat de gînduri. Prin geam îl vedea pe meşterul încovoiat deasupra mesei de lucru: monta un ceasornic de buzunar, apucînd cu îndemînare piesele micuţe, cu ajutorul unei pensete.

Rodion apăsă grijuliu cu genunchiul în uşă şi intră. Ţăcănitul încurcat al pendulelor care înseamnă — fiecare în legea sa şi foarte grăbit — părţi infime

de timp, adîncea liniştea într-un chip neobişnuit şi, fără să vrea, Rodion coborî vocea.

— Vă rog, fiţi bun, — vorbi el, — şi spuneţi-mi cît e ora exactă ?

— Vrei să-ţi controlezi ceasul ? — întrebă ceasornicarul fără să-şi desprindă ochii de la lucru.

Pentru că meşterul nu-l privise i se păru că în atelier se aşternu o şi mai adîncă linişte, un fior rece i se strecură sub cămaşă pe piept, şi dintr-o dată spuse tare :

— Nu să controlez, ci să aflu cît e ora !

Ceasornicarul îşi înălţă capul, îl privi cu mirare şi strigă şi el :

— Dar la voi, pe chei, nu există ceasornice ? N-ai altă treabă şi încurci lumea.

— Iertaţi-mă, — spuse Rodion neobişnuit de blînd, de parcă s-ar fi speriat. — Eu n-am fost pe chei, merg într-acolo ! Vă rog, spuneţi-mi cît e ora ?

Ceasornicarul arătă cu degetul mare peste umăr :

— Ăla e exact, — şi se plecă din nou peste masa de lucru.

— Vă foarte mulţumesc, — spuse Rodion cuviincios, adăugînd în şoaptă : — Şase şi un sfert.

Da, într-adevăr ceasul arăta şase şi un sfert. Nici nu putea fi mai mult. Rodion fusese schimbat fix la şase, vreo cinci minute fusese reţinut pe chei şi alte zece minute a mers de-a lungul malului şi l-a urcat. Dacă ar fi fost de gardă sau ar fi lucrat la încărcare, ar fi fost liniştit şi ar fi auzit cu precizie mersul timpului. Dar el fugea de-a lungul străzii întunecate şi lungi, inima-i bătea încîlcit, închipuind nişte pendule într-o ceasornicărie, şi i se părea că niciodată n-o să izbutească să ţină pasul minutelor. Apoi, dintr-odată, îşi schimbă fuga în pas domol. Nu trecu mult însă, şi din nou picioarele, cu de la sine putere, începură să păşească mai repede, mai repede, şi se trezi fugind din nou de la un colţ la altul, dintr-o stradă într-alta.

Trebuia să ajungă la locul fixat, la şapte jumătate. Dar Rodion pierduse noţiunea timpului şi cînd

ajunse în colțul cunoscut, se opri. În aceeași clipă se simți cutremurat de un fior fierbinte: nu putea sta acolo. Atunci dintr-odată fu luminat de o amintire plăcută, ca o întîlnire cu un prieten drag. Se afla în partea de sus a ulicioarei Smurski și numai un minut îl despărțea de casa lui Nikita.

Rodion n-avea nevoie de Nikita, dar ar fi putut afla de la dînsul cît e ceasul, ar fi putut aștepta și potrivi întoarcerea exact la șapte jumătate. Principalul era să nu stea nici o secundă pe loc și să ajungă la ora fixată.

Inainte de a i se da drumul în casă, îl cercetară multă vreme la ușă. Povesti cu răbdare despre el, arătă de unde-l știe pe Nikita. Fu condus sus prin bucătărie, pe o scară îngustă. Primele cuvinte pe care le spuse în clipa în care îl văzu pe Nikita, fură :

— Cît e ceasul, dar exact?

S-a putut astfel dovedi că într-o jumătate de oră Rodion parcursese în fugă aproape întregul oraș. Asta îl bucură, dar numai pentru o clipă: gîndul că trebuia să stea de vorbă cu Nikita trei sferturi de oră încheiate, îl înspăimîntă.

În cameră se găsea o bibliotecă, iar pe pat erau împrăștiate note, alături de cutia viorii deschisă. O lampă cu petrol proiecta asupra mesii o lumină odihnitoare, gălbuie. O căldură pe care o întîlnești numai în case spațioase de lemn unduia lin pe lîngă sobă și se răspîndea plăcut prin cameră.

— Ei, cum merge treaba? — întrebă Rodion după primele cuvinte fără rost. Se apropie de pat și arătă cu capul spre cutia viorii.

— Știi, acum merge bine, — răspunse Nikita încrezător. — Adică bine, fiindcă a devenit mai interesant. Nu demult am cîntat la un concert, într-un quartet.

După ce-l privi puțin pe oaspe, Nikita lămuri.

— În patru, la patru instrumente.

Rodion zîmbi și bolborosi :

— Ști-u... Vra să zică, dumneata ai hotărît să devii muzicant?

— De ce-mi spui „dumneata“, — întrebă Nikita înfierbîntat. — Doar nu ne vedem pentru prima oară şi cei ce se cunosc din copilărie, aceia întotdeauna...

Nikita nu-şi sfîrşi vorba, aşteptînd răspunsul.

Rodion îl cercetă închizînd puţin ochii, din care pricină privirea-i deveni mai binevoitoare şi mai blîndă, ca şi cum cutele feţei care obişnuit dau omului un aer de viclenie şi neîncredere, la Rodion exprimau simplitate sufletească.

— Te rog, nu te supăra, — se rugă el, — n-am spus-o într-adins! Măcar că am copilărit împreună în sat, dar de atunci multă apă a curs la vale.

Şi, dintr-odată, cum pomeni de „apă“, îşi îndreptă trupul şi privi atent în juru-i.

— Se întîmplă ca prietenia să ţină toată viaţa, — spuse Nikita cu obidă.

— Da, într-adevăr, se întîmplă!

— Atunci ce ne împiedică pe noi?

— Cum să-ţi spun, — bolmoji Rodion.

Vorbea pe tonul acela care îi era cunoscut şi pe care şi-l însuşesc băieţandrii de la ţară, imitîndu-i pe părinţi şi pe bunici. Acest ton îl scutea foarte bine de o sinceritate inutilă şi în acelaşi timp susţinea discuţia.

— Prea puţin ne potrivim, — constată Rodion privind din nou în juru-i cu atenţie. — Eu sînt ori la birou, ori pe vapor, pe cînd dumneata acasă...

— Caraghios mai eşti, — rîse Nikita, — păi aşa-i întotdeauna: fiecare la el.

— Ai dreptate, n-am destul timp.

— Pentru prietenie?

Rodion zîmbi:

— Chiar asta am vrut să-ţi spun, că pentru prietenie nu-mi rămîne nici un ceas. Dar cît o fi ceasul? — se întrebă îngrijorat Rodion.

— Ai s-ajungi la timp, — spuse Nikita.

— Nu, te rog, — şopti Rodion sfios şi neliniştit.

— Ei, fie, uită-te singur, — se lăsă convins Nikita şi împinse ceasul de buzunar spre marginea mesei.

Rodion privi cadranul apoi se întoarse spre bibliotecă.

— Se poate ?

— Cum să nu.

Deschise uşile dulapului şi începu să cerceteze cotoarele cărţilor. Din cînd în cînd scotea cîte o carte, o deschidea, citea amănunţit titlul, dar imediat o punea la loc şi, cu cît timpul trecea, cu atît mai distrat îşi plimba ochii peste rafturi. În cele din urmă oftă şi spuse :

— Care o fi mai interesantă...

— Sînt multe interesante, — spuse Nikita din nou cu obidă, dar dintr-odată îşi reveni şi, apropiindu-se de Rodion, îl întrebă încet :

— Ai vrea ceva despre revoluţie ?

Rodion se trase înapoi şi tăcu preţ de un minut.

— Despre ce ? — întrebă el, neînţelegînd.

Nikita îl prinse de braţ.

— Lasă, nu te mai preface ! — şopti Nikita. — Doar ştiu eu. Aici nu-i nimeni, mătuşa e dincolo.

Şi arătă spre uşă. Faţa i se îmbujoră, ochii îi clipeau des, parcă se înălţase şi mai mult şi devenise mai caraghios.

— Faci parte din drujină ?

— Din drujină ? Ce fel ? — întrebă din nou Rodion mereu nedumerit.

Capul său rotund, cu fruntea înaltă, parcă se vîrîse şi mai mult între umeri ; se trase puţin dinaintea prietenului pentru ca să-l urmărească mai bine.

— Din drujina muncitorească de luptă. Nu ? Hai, povesteşte. Nu-ţi aduci aminte... pe stradă... lîngă casă ? — şopti Nikita.

— A fost pe atunci... mă aprinsesem, — bombăni Rodion. — Ce-mi pasă mie...

— Hai povesteşte, — nu se lăsă Nikita. — Dar Piotr unde a dispărut ? Nu ştii ? Un bărbat înalt, din curtea noastră, lăcătuşul. A plecat atunci cu voi. Nu ştii ?

— Eu n-am cunoscut acolo pe nimeni. Toţi au venit aşa, din întîmplare.

— Vezi să nu te cred! — răspunse repezit Nikita dînd din cap, și se îndepărtă nemulțumit. Își dădea seama că nu va putea scoate de la Rodion nici un singur cuvînt.

Tăceau. Rodion privi din nou ceasul, cărțile, și repetă:

— Ce zici, îmi dai o cărticică?

Atunci Nikita răspunse cu năduf:

— Ceea ce cauți tu nu am...

— Eu nu caut nimic, — spuse Rodion cu o ușoară grosolănie în voce.

Apoi îl privi atent pe Nikita; privirea-i fu îmblînzită de un zîmbet și rosti încet:

— Degeaba te superi. Singur vorbeai de prietenie...

— Iar tu nu vrei! — îi întoarse vorba Nikita, cu vocea ridicată. — Îmi ascunzi ceva despre tine!

— N-am ce ascunde, — răspunse Rodion distrat. Părea că face o sforțare pentru a-și aminti ceva și că-i venea greu să vorbească, fiindcă gîndurile îl duceau departe. Dar deodată se reculese și spuse:

— Trebuie să plec. La revedere.

— Eh, Rodion! — exclamă Nikita cu dojană și cu amărăciune.

Dar Rodion parcă n-a simțit nici dojana, nici amărăciunea, nici faptul că Nikita fusese profund jignit de această vizită stîngace și fără rost.

Rodion își luă rămas bun și ieși în curte. Odată afară, pișcat de ger, uită de Nikita cu aceeași repeziciune cu care își adusese aminte de dînsul cu cîteva minute înainte.

Rodion porni în sus pe ulicioară, căutînd să pătrundă cu teamă întunericul. În felul cum ținea mîinile, cum i se gheboșase și rotunjise spinarea, era atîta concentrare, încît dacă Nikita l-ar fi văzut în clipa aceea, ar fi înțeles ce anume îi desparte: față de Rodion care era de aceeași vîrstă cu el, tovarășul său de joacă, Nikita, era încă un copil.

Ajunse la colț. Două trepte duceau spre o ușă de sticlă, ale cărei obloane erau larg deschise și pe care de ambele părți atîrnau niște reclame atrăgătoare.

Firmele băcăniilor, care se repetă de cînd lumea, erau slab luminate prin sticlă: „Ceai, zahăr, cafea". „Tutun, ţigări, ţigări de foi".

O bătrînă, încovoiată s-atingă pămîntul, intră în prăvălie. Clopoţelul de deasupra uşii se agită sunînd strident şi alarmant. Rodion o lăsă pe bătrînă să treacă înainte şi păşi în urma ei.

După cîteva clipe apăru din nou în stradă cu o bucată mare de pîine înfăşurată într-un ziar. Strînse cît mai bine pachetul, iar mîna liberă o vîrî mai adînc în buzunar şi porni de-a lungul şirului de case oarbe şi negre.

Curînd desluşi că cineva caută să-l ajungă din urmă. Tresări, vru să-şi întoarcă privirea, dar se stăpîni şi, făcînd o mişcare bruscă, se hotărî să treacă de cealaltă parte a drumului. În aceiaşi clipă, pe caldarîm se auziră paşi zoriţi. Cel ce mergea grăbit făcea paşi prevăzători, însă în întuneric era greu să alergi fără zgomot, picioarele lunecau pe pietroaiele neregulate şi tocmai zgomotul tălpii, care luneca pe piatră, ajungea foarte clar pînă la Rodion. Acesta se opri o clipă pentru ca să prindă şi mai bine zgomotul paşilor de pe trotuar care-l ajungeau şi ca să aprecieze după auz distanţa ce-l despărţea de urmăritorii săi.

Rodion nu se mai îndoia o singură clipă că e urmărit. Paşii din urmă se auzeau foarte aproape. Atunci o luă la fugă în întuneric. Îşi ridica pe cît putea de sus picioarele pentru ca să nu se poticnească. Şi tot atît de făţiş, fără să-şi ascundă prezenţa, tropăind greoi cu cizmele grele, se repeziră după el şi urmăritorii.

Fuga nu dură mult. Cineva îi apucă mîna cu putere şi îl făcu să scape pachetul. Rodion îşi smulse mîna şi se plecă să ridice pîinea. Dar omul care alerga pe drum se năpusti asupra lui din altă parte şi-l doborî la pămînt.

Lupta se purta în tăcere, nici unul nu scotea un cuvînt şi poate de aceea auzul i se ascuţise pînă la durere şi, căzînd, ridicîndu-se, împingîndu-i pe oame-

nii care-l apucau de mîini, Rodion desluşi fuga unui al treilea care alerga pe drum, îi desluşi călcătura greoaie a cizmelor cu zăngănitul subţire, ca de sticlă, al pintenilor.

Peste piept şi peste faţă i se prăvăli ceva mare de postav, şi el apucă doar să distingă venind de undeva un miros de poştă, de oficiu poştal, şi dintr-odată mîinile îi fură răsucite la spate şi legate cu o frînghie subţire care îi pătrundea în carne, în timp ce pe caldarîm se auzi hodorogind o trăsură.

Fu ridicat în picioare şi o voce liniştită şi catifelată de bas, pronunţă :

— Hai, am plecat !

Rodion cunoştea foarte bine oraşul, dar nu se putea dumiri încotro îl porneau. Drumul spre închisoare ducea drept, poliţia se găsea în partea de sus a oraşului, pe un deal, pe cînd birjarul se învîrtea pe străzi, părînd că o face fără nici un sens şi fără să întrebe încotro să meargă.

„Sînt toţi de ai lor“, îşi zise Rodion.

În cele din urmă, birja se opri în faţa unei case mari cu o intrare slab luminată. Rodion fu introdus într-un coridor îngust şi întunecos, şi aici simţi din nou mirosul acela de birou de poştă, un miros care aducea a amestec de ceară roşie stătută, arsă, şi de tuş de stampilă. Jandarmul care venise cu dînsul în trăsură, îl aşeză pe o bancă, bătu respectuos într-o uşă murdară, o întredeschise şi dispăru.

Rodion privi în grabă spre celălalt capăt al coridorului. De acolo îl fixa o privire fără viaţă, galbenă, de culoarea sticlei, privirea unui om mătăhălos şi nemişcat, cu un chipiu albastru pe cap. Cînd intrase Rodion, nu băgase de seamă straja.

O fiinţă mică de statură, semănînd cu un negustor de la o gheretă din piaţă, ducînd ceva sub pulpana descheiată a caftanului, lunecă pe lîngă Rodion şi, la fel ca jandarmul, după ce bătu în uşa murdară, dispăru neauzit înăuntrul odăii.

După vreun minut uşa se deschise şi jandarmul îl chemă pe Rodion.

Intră într-o încăpere mică în care la mijloc se afla o masă împodobită cu o lampă înaltă şi cu un abajur roşu, foarte bogat. Un ofiţer cu mustaţă şi barbişon de culoare închisă, plecîndu-se sub abajur, citea. De-a lungul pereţilor se aflau dulapuri înguste, vopsite într-o culoare galbenă murdară, iar alte cîteva uşi, de aceeaşi culoare şi mărime ca şi dulapurile, păreau desenate pe pereţi. Omul acela mic, care aducea a negustor de gheretă, lipsea.

Ofiţerul se opri din citit şi-l privi cercetător.

— Cum vă cheamă ? — întrebă ofiţerul.

Rodion vru să spună ceva, dar tuşi, se înecă şi amuţi. Parcă înţepenise şi rămase cu privirea aţintită spre masă.

Acolo, pe o margine, în ceaţa roză răspîndită de abajur, pe un ziar boţit şi murdar, se afla bucata de pîine albă şi alături de ea un teanc de foi cam cît o optime dintr-o coală, gros de o palmă şi legat cu o sforicică, odată în lungime şi de două ori în lăţime. Teancul de hîrtii era şi el murdar, iar colţurile foiţelor erau desfăcute în evantai. Lîngă teancul de hîrtii era o bucăţică de pîine turtită — de bunăseamă că în timpul luptei, cineva o călcase.

Ofiţerul aşteptă cîtva timp răspunsul, apoi întoarse privirea spre jandarmul care stătea la uşă şi-i arătă din ochi mîinile arestatului. Jandarmul dezlegă cu îndemînare frînghia şi se îndepărtă din nou spre uşă.

— Cum te cheamă ? — îl întrebă ofiţerul mai apăsat.

Rodion tăcea.

Ofiţerul căscă, îşi potrivi mustăcioara şi spuse încet:

— Percheziţionează-l, Petrov !

Jandarmul îl trase de mînică şi ieşiră amîndoi.

Ofiţerul ridică pachetul de pe masă, luă foarfecele mare şi strălucitor, tăie sfoara, apoi o învîrti între degete. Probabil că i se păru că nu e bună la nimic şi o zvîrli în coşul de sub masă.

Scoţînd o foaie din mijlocul pachetului, o puse în faţă cu textul în sus, partea cealaltă fiind curată. Începu să citească, dar în curînd căscă din nou, se

ridică, se apropie de dulap şi-l deschise. De sus pînă jos se aflau sertare închise cu reţele de sîrmă. Pe fiecare sertăraş se afla cîte un număr şi o literă.

Ofiţerul se legăna în faţa sertarelor, studiind numerele şi fluierînd uşor. Semăna cu un pierde-vară care, neavînd ce face, priveşte dinaintea unor gratii, nişte cobai sau nişte iepuri de casă nou născuţi.

În cele din urmă deschise un grătar de sîrmă şi scoase de acolo un dosar. Întorcîndu-se la masă îl cercetă şi găsi o foiţă la fel cu cele despachetate. Începu să le confrunte.

Cu un gest obişnuit, mîna i se întinse spre butonul soneriei de sub lampă.

De parcă ar fi răsărit din dulap, în cameră apăru jandarmul şi rămase pironit lîngă uşă.

— Paşcenko? — întrebă ofiţerul fără să-şi ridice ochii.

— Chiar el, să trăiţi.

— Sigilează-le, — spuse ofiţerul arătînd cu mîna spre pachetul desfăcut.

Jandarmul se apropie, luă pachetul, lovi foile cu muchea de masă ca să le potrivească, îndreptă colţurile, privi o hîrtie în lumină şi dădu din cap cu o mină care voia să arate că a priceput totul dintr-o singură privire.

Ofiţerul fluiera.

Jandarmul privea în jur de parcă ar fi căutat ceva.

— Sfoara? — întrebă ofiţerul. — Ia-o! — spuse el împingînd coşul de sub masă.

Jandarmul se aplecă şi se uită sub masă, dar ofiţerul probabil că împinsese prea puţin coşul, aşa încît era destul de departe şi jandarmul fusese nevoit să se lase în patru labe. Paşcenko, în mantaua lungă care i se desfăcuse în evantai la spate pe cînd se tîra neîndemînatic sub masă, semăna cu o babă.

Scoase coşul, apucă sforicica pe care ofiţerul o aruncase mai înainte, măsură dacă ajunge, şi, cu o prudenţă respectuoasă, luă de pe călimara ofiţerului, bucăţica de ceară roşie.

Ofiţerul continuă să fluiere.

Paşcenko scoase căpăcelul spirtierei de sticlă, ciupi de cîteva ori fitilul cu degetele, apoi scăpără un chibrit. După ce legă teancul în cruce, apropie ceara roşie de foc.

— Îmi daţi voie să spun ceva, înălţimea voastră? — întrebă Paşcenko.

— Dă-i drumul, — îngădui ofiţerul.

— Înălţimea voastră fluieră foarte frumos.

— Dar tu ştii ce cînt? — întrebă ofiţerul continuînd să confrunte foile tipărite.

— Ştiu, să trăiţi, e „Marsilieza".

Ofiţerul scoase din sertar sigiliul şi, punîndu-l pe masă, îl împinse cu mîna. Sigiliul se rostogoli cu un zgomot sec spre jandarm. Acesta îl prinse şi se apucă să sigileze cu ceară roşie, fierbinte, capetele sforii cu care era legat pachetul.

— „Marsilieza" franceză, Paşcenko, franceză, — spuse ofiţerul. — Asta nu-i ca a noastră: a-a, apoi o-o şi cu asta basta!

— Ordonaţi să sigilez şi pîinea? — întrebă Paşcenko, lăsîndu-se cu burta peste mînerul sigiliului.

Ofiţerul se gîndi o clipă, se uită la pîine, la jandarm, apoi căscă din nou.

— Pîinea, cum vrei!

Paşcenko se gîndi şi el şi spuse:

— E murdară.

— Ştiu eu, atunci sigilează-o, — hotărî ofiţerul şi, întorcîndu-se puţin spre uşa de la intrare, strigă:

— Petrov! Se poate intra! Adă-l...

Cu Rodion se petrecuse o schimbare neobişnuită, care te izbea de la prima vedere. Roşu la faţă, privea în jos la picioare, şi parcă încetase să mai respire: aşa arată un om cînd se opinteşte peste puteri, ca să ridice o greutate mare. Intrînd, nu făcu nici o mişcare, iar mîinile îndoite din coate şi capul nu se clintiră cît de cît.

Ofiţerul îşi pipăi mustăcioara şi, cu o vădită satisfacţie, îşi opri privirea veselă asupra arestatului.

Jandarmul, sunînd abia auzit din pinteni, se apro-

pie de masă și așeză grijuliu un pumn de mărunțișuri găsite prin buzunarele lui Rodion.

— Asta-i tot ? — întrebă ofițerul, mișcînd din sprîncene, mustăcioară și barbișon.

— Asta e tot, să trăiți, — raportă basul pe un ton catifelat, — nu s-a descoperit nimic mai mult la percheziție.

— Hm-m, — făcu ofițerul.

Pe masă se găseau chibrituri, un briceag mare, un pachet de țigări „Sireni[1]" început, o bucată de sfoară, o batistă albastră ceva mai mică decît o basma, două ațe de undiță împletite din păr, dintre care una era înfășurată pe o bucățică de lemn iar alta pe o cutie goală de chibrituri, și o scrisoare fără plic, roasă de cît o tot purtase prin buzunare și pătată de grăsime, primită de la mamă-sa demult, prin cineva care venise din sat.

Ofițerul nu se atinse de aceste obiecte, nici măcar nu le cercetă mai amănunțit, ci doar aruncă peste scrisoare o privire fugară, cu ochii ușor întredeschiși.

— Cum te cheamă ? — întrebă ofițerul pe același ton ca și înainte de percheziție.

Rodion, împietrit, continuă să tacă.

Atunci ofițerul luă de pe masă ața de pescuit, pachetul de țigări, scrisoarea, briceagul, se apropie în grabă de arestat și, oprindu-se drept în fața lui, îi vîrî brusc în buzunarul hainei tot mărunțișul acesta.

— Te cheamă Rodion Ciorbov, — spuse ofițerul silabisind cuvintele ca un inspector școlar supărat. — Ai înțeles ? Și ești matroz pe un vas de transport de pe Volga.

Ofițerul tot mai ținea mîna în buzunarul lui Rodion și, cu fiecare silabă răspicată, îi îndesa mai adînc în haină cutia de chibrituri, țigările, bucățica de lemn, ca și cum acest mărunțiș îi pricinuise supărarea.

— Ai înțeles ? — repetă ofițerul, privind amenințător fața roșie a lui Rodion. — Țărănoiule, bădăranule, ai înțeles ?

Și ofițerul împinse cu putere pumnul în buzunarul

---

[1]) *Sireni* — liliac. (N. trad.)

hainei arestatului, încît cutia de chibrituri trosni. Îşi trase apoi afară mîna şi-şi scutură palma cu scîrbă.

Rodion se dădu înlături şi îşi ridică privirea. Dincolo de valul de ceaţă al lacrimilor, în ochii săi licări o clipă bănuiala, hotărîrea şi teama. Ceea ce îl sperie mai mult decît orice era gîndul ca nu cumva ofiţerul să-i tălmăcească lacrimile care-i inundaseră fără voie ochii, drept teamă.

Dar ofiţerul prinse gîndurile arestatului şi, cu condescendenţă şi cu o nuanţă de dispreţ, exclamă:

— Păi cum credeai tu? Desigur că ei te-au trădat. Noi ştiam foarte bine că tu în seara asta te vei duce la prăvălie după manifeste şi ştiam şi unde aveai să le duci. Ei ne-au povestit totul!

Gura lui Rodion tresări, sîngele din obraji îi dispăru brusc, parcă se revărsase undeva în adînc, ridică mîna spre piept, se clătină şi înmărmuri din nou, fără să scoată vreun cuvînt.

Ofiţerul îl apucă pe neaşteptate de gulerul hainei descheiate.

— Cine ţi-a dat parola, ca să poţi lua din prăvălie manifestele? Cine, spune, cine?...

Rodion tăcea.

— Tîmpitule, — articulă ofiţerul liniştit şi, după o scurtă aşteptare, îşi desfăcu degetele. — Ei toţi n-o să păţească nimic iar pe tine, dacă o să taci, o să te ducă unde şi-a dus mutul iapa, ai să vezi!

Ofiţerul se îndreptă spre masă şi-şi mîngîie din nou mustăcioara.

— Ei, Rodion Ciorbov, nu sînteţi dispus să răspundeţi?

Ofiţerul îl privi chiorîş şi iscoditor, apoi se aşeză la masă şi, ca şi cînd ar fi luat o hotărîre, începu să scrie.

Nu scrise mult.

— Petrov, — strigă ofiţerul, întinzînd în aer o fîşie îngustă de hîrtie, — luaţi-l pe arestat.

Apoi ofiţerul privi fără interes la teancul de foi sigilat, la ceara roşie întinsă pe coaja bucăţii de pîine albă, şi căscă cu poftă, îndelung şi plictisit.

În urma lui Rodion lacătul țăcăni dureros. Avea senzația că i s-au desprins încet de trup mîna sau piciorul.

După cîteva clipe, își reveni și se așeză pe pat.

In fața sa, pe alt pat, stătea lungit un individ mătăhălos, acoperit cu o mulțime de zdrențe. Cînd intrase Rodion, vecinul său se ridicase, dar imediat se lungise la loc, parcă temîndu-se să nu piardă căldura din zdrențe; în scurt timp adormi.

Era liniște și încetul cu încetul respirația lui Rodion se împleti cu sforăiturile regulate ale omului care dormea.

Atunci, pentru prima dată, Rodion căzu pe gînduri.

Unde, cînd anume, la care pas se poticnise? Toate capetele erau netede, curate, fără nici un nod. Ceasornicarul? Nu se poate! Rodion intrase la el doar pentru o jumătate de minut și-l întrebase cît e ora. Nici un cuvînt mai mult. Cel cu prăvălia? Dar cel cu prăvălia e de-al nostru (și în aceeași clipă îi trecu prin minte: al cui? Ce înseamnă de-al nostru? Și ei doar au oameni cărora le spun de-ai noștri!) Nikita?

Dracu' să-l ia pe lăutaru' ăsta! Ce tot voia el cu detașamentul de luptă? Și pentru ce dracu' îi trebuia lui prietenia cu Rodion? Cu cîți n-a fost Rodion prieten în copilărie și, acum nimeni nu i se agăța de gît ca să-i fie prieten? Și apoi copilăria e departe, n-o poți întoarce, ea a plecat cu vaporul pe care îl visezi, mai alb decît zăpada, mai liniștit decît apa lină a unui rîu, cu un fumuleț siniliu, cu steaguri azurii de culoarea cerului. Așa de lin plutea doar remorcherul pe care a navigat tată-său, cîrmaciul Ciorbov.

Se întîmpla ca pe înserat, Rodka să observe în zare un fumuleț și atunci rămînea pe loc timp îndelungat, privind în depărtare și deodată distingea corpul remorcherului, îl recunoștea și fugea acasă, strigînd:

— Mămucă, vine tătuca din jos!

Şi iată-l pe poron cu vreun prieten: rînduieşte furcile pentru vîsle, împinge barca de la mal, se aşază împreună la vîsle şi des, dar scurt, pleoscăie peste apă cu lopeţile grele. O ţin pe firul apei, în întîmpinarea remorcherului aproape nemişcat, ascultă scîrţîitul mînerelor groase în furculiţa vîslelor, precum şi ecoul pădurii de stejari de pe malul abrupt — i se pare că acolo tuşeşte un uriaş. Rodka e numai urechi şi dintr-odată inima i se opreşte, cade, se rostogoleşte ca un pietroi într-o prăpastie. E tată-său, cîrmaciul Ciorbov, care apropiindu-se de casă şi zărind barca plutind spre remorcher, dă un semnal de bucurie care spune multe, satului său natal, nevestei sale, fiului său, semnalul că a sosit cîrmaciul Ciorbov!

Crîngurile şi malul rîpos repetă pe tot felul de voci şuieratul vaporului, şi Rodion se lasă cu toate puterile peste vîslă.

Apoi tată-său coboară de pe vapor şi plutesc împreună înapoi acasă. Remorcherul rămîne curînd în urma lor, îngreunat de şlepurile-cisterne adîncite mult în apă, joase ca nişte plute, pe care le trage.

Pe înserat ajung în sat, le vin neamuri în casă ca să dea ochi cu stăpînul care s-a oprit pentru un scurt popas. Rodion, cu gura căscată, prinde cuvintele lui taică-său, pentru ca apoi să viseze vapoare, maşini, un oraş zgomotos, plin de debarcadere, gălăgios, vuind de sirene, şi deodată să strige prin somn:

— Dă-i drumul la cîr-mă-ă-ă!

Dis-de-dimineaţă tatăl pleacă cu căruţa la oraş să ajungă remorcherul. Rodion şi cu mama îl petrec pînă în satul vecin; acolo, despărţindu-se, cîrmaciul Ciorbov le spune sec, parcă în treacăt, peste cît de multe săptămîni va pluti înapoi în jos cu şlepurile... goale...

Copilăria! Parcă o poţi întoarce? E un vapor plecat pentru totdeauna, cu fumul siniliu şi cu steguleţele sale azurii de culoarea cerului!

La ce să-şi aducă aminte de copilărie?

Au trecut ani mulţi de cînd cîrmaciul Ciorbov, după un scurt popas acasă, şi-a dus fiul la oraş...

Rodion se sprijini de perete şi-l cuprinse o toropeală

neobişnuită. Incercă să se reîntoarcă cu gîndul de unde a pornit, dar şi mintea şi-o simţea învăluită într-un văl neobişnuit, de parcă altcineva chibzuia în locu-i.

Se gîndea că urcuşurile spre deal sînt abrupte şi grele şi, cînd se desprimăvărează, şuvoaiele de apă năvălesc furtunos spre rîu pe drumul de urcuş. Atunci omul întinereşte, îi vin toate mai uşor, mai fără griji. Soarele nu se poate lua după pendulele orologiilor, atunci cînd apa gălbuie vuieşte şi se rostogoleşte învolburată peste pietroaie.

Şi împreună cu apa care spală oraşul, se scurge spre rîu, nu se ştie de unde, lumea muncitoare, iar în urma ei murdăria, gunoiul şi zgura... Abia nimerise Rodka în oraş, că în suflet parcă îi tresărise ceva. Cîte erau pe aici!

Se pomenise pe malul pe care se aflau îngrămădiţi munţi de tot felul de lucruri, nimerise în învălmăşeala cărăuşilor, a hamalilor, a şefilor de echipaj, nimerise în zarvă, gîlceavă, vîltoare.

Dacă pe lumea asta există vreun loc unde nu poţi să mori de urît, apoi acesta e cheiul fluviului. Şi dacă va veni cîndva sfîrşitul lumii, apoi locul cel mai vesel pentru a muri va fi tot pe drumurile care urcă de la rîu. Şi asta nu carecumva din pricină că aici moartea merge în pas cu munca şi că n-o vezi decît cînd a sosit — precum vezi rodul muncii numai cînd o mîntui?

Aici toţi se află într-un veşnic du-te-vino, iar lucrurile, ca şi oamenii, apar pentru ca să dispară; aici trosnetul şi scrîşnetul accidentelor este înăbuşit de dangătul reparaţiilor, iar dangătul este înăbuşit la rîndu-i de plînsul în hohote al catastrofelor, iar hohotul de plîns este înecat în vuietul şantierelor.

Şi introduse în această forfotă a pieirii şi salvării, vasele se rotesc pe apă încet şi grijuliu.

Cîte mai erau pe aici!

Rodka suspină ca după plîns. Nu mai avea curaj să privească mai mult la această măreţie tulbure, care-l înconjura. Şedea pe un buştean gros care unea

debarcaderul cu malul. Buşteanul era ferecat în cercuri de fier, iar sub ele erau bătute pene, şi pe acestea, trepte. Pe trepte, sărind grăbiţi, mergeau hamalii şi, din pricina alergăturii lor, buşteanul se mişca ritmic, săltîndu-l uşor pe Rodka.

— Nici o teamă, — spuse Rodka cu glas tare.

Asta trebuia să însemne că pe Rodka nu-l poţi speria cu nimic şi că lucrul cel mai de seamă este să te obişnuieşti încet-încet cu tot ce te înconjoară şi atunci totul va deveni la fel de simplu ca la ţară.

Rodka privea în jos sub scări. Lîngă mal, intrînd în apă pînă la genunchi, băieţii prindeau chitici cu ajutorul cămăşii pe care o legaseră de mînici şi guler. Tot aşa prindeau copiii chitici şi la ţară şi Rodka nu găsea nimic deosebit aici. Apa însă de pe lîngă mal era deosebită. Era de un vînăt plumburiu, cu nuanţe verzui, ca pieptul porumbeilor. Rodka scuipa în apă, învelişul vînăt plumburiu se destrăma şi o pornea în şuviţe subţiri, apoi şuviţele se uneau într-un cerc care dispărea înghiţit de o pecingine colorată, largă cît o basma adusă de apă.

„M-oi deprinde“, hotărî Rodka şi în aceeaşi clipă tresări, auzind prin gălăgie vocea subţire a tatălui său.

— Iată-l, — spuse acesta, împingîndu-l către un om înalt cu o cămaşă albă cu gulerul încheiat într-o parte.

— Asta e stăpînul şi şeful tău, — vorbi el adresîndu-se apoi lui Rodka, — domnul agent de vapoare, iar tu-i vei sluji!

— Vra să zică ne-am înţeles: pentru mîncare, — se adresă agentul către tata.

— Chiar aşa — pentru mîncare.

Tatăl apucă mîna lui Rodka, i-o ţinu cîtva timp într-a sa şi spuse încet:

— Uite, colo în colţ e bocceaua ta.

Apoi adăugă cu voce mai ridicată ca să audă agentul:

— Ei, bagă de seamă, să fii ascultător...

Şi după un răstimp, spuse iarăşi mai încet:

— Din Nijni o să sosesc pe la mijlocul verii, nu mai devreme.

Se înclină în fața agentului :

— Atunci, vă rog...

— Bine, — răspunse agentul și tatăl plecă.

Rodka voi să-i spună ceva, dar nu izbuti ; îl privi doar din spate, apoi își suflă nasul, apucîndu-l între degete.

— Asta să n-o mai faci, — zîmbi agentul.

— Ce să nu mai fac ? — întrebă Rodka.

— In birou nu-i voie să-ți sufli nasul pe podele.

— Chiar așa ; nu-i voie, — se învoi Rodion, căutînd să vorbească asemenea tatei, în timp ce privea în podele.

Așa nimeri Rodion în oraș.

„Nu-i nimic, hotărî băiatul, m-oi deprinde..."

Dar primul lucru pe care îl văzu pe mal îl zgudui prin absurditatea sa.

Intîmplarea se petrecu după amiază, cînd se potolește huruitul necontenit al urcușului și oamenii, lăsînd lucrul, ți se înfățișează în timpul lor liber.

Și iată, ei i s-au înfățișat într-un întreg șir de zdrențe, petice, vechituri, obiecte ponosite, rupturi. Erau toate culorile născocite de natură, dar nici una dintre ele nu era curată ; în schimb însă, fiecare bucățică, fiecare pată, cît de mică, de pe aceste zdrențe, se îneca într-o masă tulbure, murdară, care se mișca. Erau ca un fel de văpăi care lingeau leneș cu limbile lor murdare, cu zdrențele jalnice și mărețe, piepturile și spinările, coatele, genunchii și burțile goale. Corpurile omenești — omenești pentru că ei, aidoma tuturor oamenilor, umblau în două picioare și trupurile erau împodobite de capete — ardeau în flacăra tulbure a zdrențelor, și fripte, aproape carbonificate, cu desenele vinete și albăstrii ale vînătăilor, loviturilor, bubelor și umflăturilor, își purtau cu demnitate calicia în fața ochilor lumii întregi.

Marea împărăție a celor fără căpătîi, suflete mutilate de genii, tristețe lucidă omenească ! In ochii voștri, ultima treaptă a mizeriei este bogăție orbitoare,

şi poruncile care făgăduiesc fericirea nu înseamnă mai mult decît o groapă cu lături!

Scuturîndu-şi zdrenţele, călcînd cu măreţie pe pămînt, mulţimea de vagabonzi se mişca de-a lungul malului spre Rodka. El începu s-o privească atent şi înţelese ce anume o uneşte.

In faţa mulţimii mărşăluiau două fiinţe împopoţonate într-o mulţime de cîrpe colorate. Predomina mai ales roşul, iar albastrul şi verdele se îmbina cu galbenul, ca nişte pene de papagal.

Acestea erau două zălude ale oraşului, surorile Katerina şi Lizaveta Ivanovna, nu făcătoare de minuni din harul domnului, de acestea mai cunoştea şi altele oraşul, ci nebune din născare, femei ciudate, dar a căror soartă nu era de invidiat. Judecata lor fusese arsă de focul bogăţiei (gurile rele spuneau că toantele erau progeniturile unui mare şi renumit concesionar din partea de jos a fluviului), întregul oraş le numea pe surori după numele lor şi al tatălui lor şi nu altfel, iar ele luau de bune şi cu toată seriozitatea, stima ce li se arăta în bătaie de joc.

Cea mai de seamă era Katerina Ivanovna. Lizaveta Ivanovna o imita în toate pe sora sa mai mare, o urmărea ca o umbră şi tot ca o umbră făcea reverenţe, în chip de răspuns la salutul mucaliţilor şi al celor care îşi băteau joc de ele.

Toată viaţa ele şi-au petrecut-o pe drumurile ce urcă de la fluviu, sub punţile magaziilor de pe mal, în gangurile azilurilor şi în faţa gheretelor cu pateuri şi mîncări calde din piaţă. Dar nu, mă înşel, ele au trăit în lumea fastului, în vestminte de mătase, în mărgele şi podoabe, înconjurate de şoapte de linguşire, de invidie, de perfidie şi de adorare, aşa cum trăieşte pătura suspusă, de oameni peste măsură de fericiţi şi peste măsură de bogaţi.

Nici pentru o clipă, nici pentru o singură clipă nenorocirea nu le-a atins conştiinţa: ea era sub lumina strălucitoare a fericirii. Erau bătrîne; şuviţe de păr cărunt atîrnau de sub pălăriile lor, dar nici o zbîrci-

tură nu li se vedea pe faţă, atît de buhăită, umflată, îmbibată de spirt le era pielea. Înjurau ca nişte haimanale, dar în acelaşi timp un zîmbet binevoitor stăruia mereu pe buzele lor, cînd gura băloasă scuipa cuvinte neruşinate, într-atîta erau ele subjugate de vise. Oricare uşuratică era mai virtuoasă decît aceste două sărmane creaturi, şi oricare beţiv ar fi căzut sub masă, dacă şi-ar fi pus în gînd să întreacă la beţie pe Katerina Ivanovna şi pe sora sa. Şi, totuşi, dacă puterea din ceruri ar fi dată în mîinile vreunui judecător pămîntean, el ar încununa pe aceste zălude ale oraşului cu cununa serafimilor.

Femeile se îndreptau direct spre Rodka. El se adăpostise sub o barcă răsturnată. Se săltase chiar de surprindere văzînd două mogîldeţe de petice pestriţe, avînd în vîrf nişte pălării de paie înzorzonate cu panglici. Le vedea pentru prima dată pe Katerina Ivanovna şi pe soră-sa, şi un timp mai îndelungat nu se putu dumeri, nerecunoscînd în ele nişte femei.

Cu zîmbetul blajin de idioate, ele păşeau ţinîndu-se la braţ, aveau pielea înnegrită de soare, erau diforme şi deslînate în zdrenţele lor multicolore.

Înconjurîndu-le în semicerc ca un amfiteatru viu, hohotind, în urma lor înainta încet, într-o pălălaie înfricoşătoare de rupturi şi zdrenţe murdare, mulţimea — beată şi lipsită de orice simţ al măsurii — a celor goi-puşcă de pe rîu. Din cînd în cînd, cîte o haimana se desprindea din amfiteatru, fugea înaintea femeilor, le făcea o plecăciune cît mai ceremonioasă spunîndu-le ceva, iar mulţimea golanilor, care între timp făcea linişte ca să audă, izbucnea într-un hohot de rîs isteric, acoperind pentru o clipă pufăitul vapoarelor.

Katerina Ivanovna îi răspundea haimanalei printr-o reverenţă fandosită, iar Lizaveta Ivanovna o imita întocmai, făcînd aceeaşi reverenţă, apoi porneau mai departe, iar după ele, ca după urs, se ţinea amfiteatrul viu al golănimii.

— Katerina Ivanovna, — strigă de răsună tot malul un zdrenţăros pletos, ajungîndu-le pe nebune şi pri-

vindu-le fața zîmbitoare, — permiteți-mi să aflu cît ați plătit pentru acest farafastîc?

Și o tot smucea de poala soioasă strigîndu-i din ce în ce mai tare cuvinte nerușinate și fără sens, în timp ce mulțimea vuia de plăcere.

Procesiunea ajunse în dreptul lui Rodka. Zăludele împopoțonate începură să urce dealul, pentru ca să ocolească grămezile de încărcături care le stăteau în cale. Cîțiva zdrențăroși se repeziră după ele, apucîndu-le și trăgîndu-le de poale.

Atunci, ajungînd sus, rămînînd chiar în vîrful dealului, la nivelul capetelor mulțimii și cu spatele spre ea, Katerina Ivanovna se dezgoli în mod nerușinat. Ca o umbră, Lizaveta Ivanovna repetă liniștit mișcarea surorii, și astfel stătură cîtva timp sub tunetul hohotelor de desfătare ale mulțimii.

Dar deodată veni în fugă pînă în vîrful dealului zdrențărosul pletos, care juca rolul de conducător și, din fugă, lovi cu piciorul, pe Katerina Ivanovna. Ea scoase un țipăt și lunecă la vale, încercînd să se ridice. Dar zdrențărosul împinse peste dînsa pe Lizaveta Ivanovna, și amîndouă bătrînele, neîndemînatice și respingătoare, trîntite la pămînt, se încurcară în maldărul lor de petice, rostogolindu-se neputincioase pe panta dealului, în timp ce pletosul le făcea mereu vînt cu piciorul său enorm, încălțat în niște resturi de ghete.

In clipa asta Rodka sări de sub barcă, se repezi prin mulțimea haimanalelor în sus pe deal și, mînios nevoie mare, îmbrînci cu amîndouă mîinile pe pletos. Acesta se clătină, era cît p-aci să cadă, dar avu timp să-l apuce pe Rodka de mînă și să-l tragă după el în jos. Mulțimea îi înconjură. Rodka se zbătea ca un dihor prins. Pletosul îi răsuci mîinile la spate și, săltînd puțin un genunchi, îl culcă pe Rodka pe piciorul său.

— Dați-mi o curea! — strigă pletosul, întorcîndu-se spre mulțime.

Atunci Rodka își înfipse dinții în genunchiul dezgolit al vagabondului, și strînse fălcile cît putu de

tare. Zdrenţărosul scoase un urlet şi-i repezi un pumn după ceafă, zvîrlindu-l la pămînt.

Şezînd pe jos, înconjurat de mulţimea zdrenţăroşilor beţi, Rodka, cu scîrbă şi spaimă, de parcă i-ar fi nimerit în gură vreo mortăciune, scuipa sînge cleios şi îngroşat.

Katerina Ivanovna, revenindu-şi şi potrivindu-şi zdrenţele mototolite, întinse cochet lui Rodka o bucată de cîrpă murdară, oferindu-i-o ca să-şi şteargă gura însîngerată. Dar Rodka refuză şi începu să scuipe furios cu sînge în golănimea din jurul său care hohotea...

Să-i baţi, să-i baţi, să loveşti toată această mîrşavă drojdie omenească, s-o împuşti fără milă, aşa cum trăgea Rodion în mulţimea înnebunită de bandiţi în ulicioara Smurski!

Oare poţi să uiţi durerea pe care ai simţit-o în încăierarea josnică cu conducătorul pletos al zdrenţăroşilor? Şi oare nu aceiaşi zdrenţăroşi, îmbrăcaţi în caftane, cizme şi căciuli, după ce s-au rugat în biserica sf. Petru şi Pavel, au pornit-o prin oraş cu ghioage, iar apoi au luat-o la goană prin ulicioara Smurski, căutînd să-şi scape burţile de gloanţele revolverului?

Ulicioara Smurski?...

Gîndurile lui Rodion îmbracă din nou haina lor obişnuită şi din nou îi apare în faţa ochilor Nikita.

Cu capul scos pe geam spre stradă şi privind cu ochii speriaţi şi neliniştiţi, îl strigă pe nume:

— Acolo e unul mititel, — rosteşte Nikita grăbit, — un vînzător de făină, n-ar strica să-l...

Ascultîndu-l atunci, Rodion se gîndise mirat: de ce s-o fi aprinzînd aşa? Mai bine s-ar duce singur şi i-ar da o chelfăneală negustorului de făină. Stă acasă, se ascunde şi, în acelaşi timp, se bagă!...

Iar acum, în frigul nopţii întunecoase, purtarea lui Nikita îi apărea şi mai de neînţeles şi chipul său îl nedumeri şi mai mult, devenindu-i cu totul străin, duşmănos.

Rodion îşi mai adusese odată aminte de Nikita şi asta se întîmplase după întîlnirea din faţa ferestrei, nu demult, cînd se ducea de-a rostogolul prin ponoare spre barăci căutînd să-şi scape pielea de berdancele [1]) căzăceşti.

...Mulţimea se adunase la marginea oraşului. O piaţă mare şi tristă, înconjurată din două părţi de căsuţe de lemn, presărată de grupuri pestriţe de oameni, ca o pădure demult tăiată, năpădită de tufişuri. Şi, la fel ca tufişurile într-o zi vîntoasă, se legănau şi fluturau oamenii fugind de la un grup la altul. Totul era vioi, pestriţ şi fără pricină vesel, cînd deodată, de-a lungul căsuţelor, se întinse un lanţ subţire de călăreţi. Descălecară, caii mărunţi se culcară în drum acoperind cu corpurile lor rotunde şi grăsuţe pe stăpîni, aşa încît de după şei se zăreau doar banderolele smeurii ale chipiurilor cazacilor din Urali. Grupurile de oameni din piaţă se strînseră alcătuind o masă nemişcată, compactă, şi drept spre mijlocul ei, acolo unde era mai deasă, banderolele smeurii, care se ascundeau după cai, deschiseră focul spre aluatul pestriţ, omenesc.

Şi aşa cum o turmă de oi se risipeşte din pricina unei bubuituri de tunet, aşa se împrăştie mulţimea. Rodion, pitulîndu-se la pămînt, fugi spre vîlcea şi-şi dădu drumul jos. Zbura, rostogolindu-se, dînd peste grămezi de gunoi: barăcile serveau oraşului drept groapă de murdărie. Şi pentru că în urma lui Rodion se rostogoleau bucăţi de bălegar, murdărie şi gunoi, iar alături de el se rostogoleau oameni ca şi dînsul, îşi aduse aminte de malul abrupt din satul copilăriei, cu pădurea de stejar şi pantele cu prundiş albăstrui. Işi aduse aminte cum se dădea de-a şuiul pe aceste drumuri albăstrii, împreună cu prietenii săi, şi cum în urma lor se rostogoleau pietrele trezite de căderea trupurilor şi cît de caraghios striga de bucurie Nikita,

---

[1]) *Berdance* — după numele inventatorului *Berdan*, arme cu o singură încărcătură, folosite între 1868—1891. (N. trad.)

un coconaş ciudat, venit de la oraş în sat, pentru ca ore întregi să stea în casă şi să scîrţîie din vioară.

Această amintire ţinuse atunci doar o clipită, atît cît a durat şi rostogolirea lui Rodion spre fundul rîpei. El se pomeni lîngă un pîrîiaş leneş, cu o apă tulbure şi palidă, care împrăştia o putoare greţoasă prin toată rîpa. Se ridică, dar în aceeaşi clipă, deasupra capului său, pe pămînt, răbufni o nouă salvă. Işi pipăi în buzunar revolverul de care nu se despărţise de cînd îl căpătase de la prietenul său, matrozul — revolverul era în stare bună. Un om mărunt de stat, cu căciulă de astrahan pe cap şi cu o piele veştedă pe obrajii scofîlciţi, care se rostogolise în viroagă împreună cu dînsul, îl apucă de braţ şi-i spuse stăruitor ca şi cum i-ar fi înţeles gestul:

— Lasă. Să mergem.

O porniră în jos, în direcţia în care curgea pîrîul puturos (era scursura unei băi publice, dar cu toate acestea susura neobişnuit de plăcut şi limpede!) şi timp îndelungat merseră neliniştiţi, în mijlocul şirului de oameni care fugiseră din piaţă, refugiindu-se prin viroagă.

In ziua aceea, da, chiar în ziua aceea cînd Rodion îşi aminti de Nikita pentru prima dată, el primi de la omul cu căciula de astrahan o invitaţie la o adunare secretă şi totul începu de-atunci.

De Nikita nu-şi mai aminti. Nu şi-a mai amintit pînă în seara asta, cînd a avut nevoie să afle ora exactă, pentru ca să nu sosească înainte de vreme la băcănie.

Şi, desigur, nu era vorba de băcan, nu era vorba nici de ceasornicar şi nici de altcineva. Nikita, Nikita era cel care stătea de-a curmezişul drumului lui Rodion.

Acest flăcău deşirat, stîngaci, împreună cu vioara lui, îi trezea din ce în ce mai stăruitor un sentiment sîcîitor de neplăcere. Dincolo de curiozitatea pe care Nikita i-o manifesta, dincolo de discuţia despre prietenie, copilărie, despre drujina de luptă, Rodion simţea adiind un vînt rece şi lînced, ceva atît de străin şi

fără suflet încît îi venea să urle de obidă. Unde, unde mai trăise asemenea clipe de obidă?

In vara trecută întîlnise o ființă care îl turburase nespus de dureros.

Intr-o zi înăbușitoare de vară, se apropia cu vaporașul de cheiul unui oraș. Ca întotdeauna, stătea la proră, ținînd în mîini odgonul făcut numai inele. Ba scădea, ba adăuga în mîna dreaptă două, trei rotocoale de odgon, ca să-i vie mai la îndemînă și mai ușor să arunce capătul pe mal.

Auzi cum secundul dădu ordin prin telefon: Stop! Era foarte liniștit, apa care-i întîmpina domolea puternic plutirea, iar vîntul care suflase mai înainte se potolise, și un nor cenușiu de musculițe i se legăna în față. Nelăsînd din mînă odgonul, începu să se apere de musculițe, dar acestea îl asaltau în valuri dese din toate părțile, orbindu-l. Rodion începu să dea din cap ca un cal pe care-l răzbiseră muștele, și în clipa aceea auzi deasupra sa un rîs vesel, potolit.

Inălță capul. Pe puntea superioară, sprijinindu-se de balustradă, stătea o fetișcană într-o rochie albă ca vestonul căpitanului. Ea privea în jos. Faptul că băiatul o auzise și ridicase capul spre dînsa, parcă o înveseli și mai mult și începu să rîdă mai tare. Rîsul era plăcut — catifelat și neobișnuit de adînc pentru o astfel de fetișcană — era aproape un rîs femeiesc. Rodion avu răgaz să-i vadă culoarea strălucitoare și închisă a ochilor și a sprîncenelor, precum și șiragul dinților ei ascuțiți strălucind în soare. Apoi îl năpădi din nou un nor de musculițe și el făcu iute un pas înlături; trebuia să arunce odgonul pentru ancorare.

Toate acestea au durat mai puțin de un minut.

Cu un gest obișnuit, Rodion începu să-și facă vînt cu mîna dreaptă și zvîrli capătul odgonului. Da, îl zvîrli, dar era tîrziu.

In clipa în care dădu drumul odgonului desfăcînd degetele, de sus se auzi ștrengărește, o voce adîncă, ironică:

— Iacă n-ai să ajungi!

Şi numai din felul cum se desfăceau în aer inelele odgonului care zbura spre mal, Rodion înţelese că mîna îi tremurase. Capătul odgonului, neajungînd pînă la mal, se lovi de bordura de lemn a debarcaderului şi căzu cu un plescăit în apă.

Pe punte se rostogolea provocator un hohot de rîs vesel.

Rodion apucă odgonul de rezervă şi-l repezi furios spre chei cu atîta putere, încît capătul funiei trecu peste acoperişul de pe debarcader, zdrăngănind pe tablă.

Apoi legă al doilea capăt de amară, o zvîrli peste bord şi începu să scoată din apă celălalt odgon. Nu mai dărui nici o privire punţii.

Dar abia dispărură pasagerii de pe debarcader, că şi fusese chemat jos la schelele de debarcare. Acolo văzu un ins cu barbă, uscăţiv, cu o şapcă de vară; avea un obraz acru, părînd desprins dintr-o icoană. Ceva mai departe, foarte reverenţios, stătea agentul debarcaderului, iar în juru-i foiau nişte şefi de echipaj. Omul cu faţa desprinsă dintr-o icoană privea tăcut într-o parte.

— Ridică, du! — comandau şefii de echipaj, împărţind matrozilor geamandane, coşuri, boccele.

Era mult bagaj; vreo şase matrozi îl cărară pe mal.

Reîntorcîndu-se, Rodion dădu cu ochii de fata de pe punte care-şi rîsese de dînsul. Mergea alături de omul cu barbă, aducînd a icoană. Rodion privi în altă parte. Dar împreună cu alţi matrozi se opri la debarcader, urmărind cu ochii plecarea trăsurilor doldora de bagaje. In ultima se urcă omul-icoană, iar alături fata.

Cînd birjarul porni, fata întoarse capul, îl descoperi repede între ceilalţi matrozi, şi-l salută vesel. In acea clipă, Rodion observă din nou cum îi străluciră dinţii: laolaltă cu matrozii îi trimise vreo două-trei cuvinte de drum bun.

Mai tîrziu află de la şefii de echipaj că bărbosul desprins dintr-o icoană e un negustor din Ural, şi

anume Mihailo Şerstobitov, şi reţinu acest nume fiindcă i se păru hazliu.

Nu putea însă uita că fata şi-a rîs de el, nu-i putea uita nici vocea blîndă, adîncă, aproape femeiască, precum nu putea uita nici şiragul dinţilor ei ascuţiţi. Şi Rodion credea că durerea tulburătoare, răscolitoare, pe care i-o trezise în inimă, nu e altceva decît o amară obidă. Cum a cutezat fetişcana asta străină să rîdă de el în timp ce el n-avea nici măcar dreptul să privească la domnii pasageri de clasa întîi? Cum de a îndrăznit?

...Rodion tresări şi se scutură de toropeala apăsătoare.

În juru-i se petrecuse ceva. Intunericul se subţia cu lumina sură a răsăritului. Zorile lunecau pe podea trecînd prin gemuleţul mic, mai mult lat decît înalt, ca şi cum rama ar fi fost pusă de-a latul.

Fără să se scoale, Rodion privi îndelung lumina: inelele subţiri ale gratiilor aflate dincolo de geam se vedeau acum foarte desluşit.

Omul care pîn-atunci dormea pe patul aflat în faţa sa, începu să-şi mişte mădularele, zvîrli de pe dînsul cele cîteva boarfe pe care le purta, şi se sculă. Îndreptîndu-şi umerii şi desfăcîndu-şi mîinile, ocupă mult loc, de mătăhălos şi deşirat ce era.

Cîteva minute îl cercetă pe Rodion în tăcere. Apoi se apropie cu un pas de dînsul şi-i spuse cu convingere:

— Măi flăcăule, eu te cunosc!

După care zîmbi şi dădu din cap.

— De ce taci? Te cunosc foarte bine, din drujina muncitorească.

Rodion tresări.

Era Piotr, lăcătuşul Piotr, despre care mai adineauri îl întrebase Nikita! (Mereu, mereu i se înghesuie în minte Nikita!) Lăcătuşul Piotr stătea în faţa lui Rodion.

— Parcă n-ai dormit? — întrebă Piotr. — Mă recunoşti? Ţi-aduci aminte?

— Ascultă, — şopti Rodion, — ascultă, tu! Vrasăzică totul s-a sfîrşit?

Şi cu ambele mîini îi apucă cotul greu, ascuţit; rămase aşa, privindu-l fără a clipi.

Acestea au fost primele cuvinte pe care Rodion le-a rostit din clipa în care, cu pîinea subsuoară, părăsise prăvălia.

— S-a sfîrşit? — îl îngînă Piotr şi zîmbi. — Ehe, mă, flăcăule, pentru tine abia începe!

Apoi tăcu, luă loc pe pat şi, aşezîndu-l pe Rodion alături, spuse cu hotărîre:

— D-acu' ai să începi să te plimbi prin închisori!

CAPITOLUL III

Varia, Varenka, Varvaruşka, cu mînecuţele suflecate pînă la coate, Variuşenka, Varecika, în rochiţă de mătase şi pieptar căptuşit cu blană de vulpe!

Se uită încîntat la tine tot neamul negustoresc, caută să-ţi intre în voie cei ce trăiesc de pe urma Şerstobitovilor, te priveşte şi nu se mai satură servitorimea! Iar maică-ta nu-şi mai încape în piele de bucurie. După fiecare cuvînt adaugă „odorul meu" şi după fiecare oftat, iubito, frumuseţeo, lumina sufletului meu, Varvaruşca, Varia, Varenika, Variuşecika!...

Toamna, de ziua crucii, familia Şerstobitov cumpără bucate pentru iarnă şi, cu mult înainte de sărbătoare, stăpîna casei le spune leliţelor şi bunicuţelor de toată mîna:

— Apoi să nu uiţi, draga mea, să vii la varză, de ziua crucii. Să iei şi tăietoarea, să nu uiţi tăietoarea, că n-o să ne ajungă. Să nu uiţi!

Cum să uiţi! Nu s-a sfîrşit bine nici utrenia, că spre casa Şerstobitovilor se îndreaptă cohorte întregi de babe: tot felul de Nastenke şi Saşenke, Ivanovne, Seliverstovne, strîmbe, crăcănate, cocoşate, cu hernii, în scurteici de culoare închisă, cu fuste în picăţele, cu basmale în dunguliţe, fiecare obraz — rît nu alta — unul mai dihai decît altul, de parcă ar fi tunat şi le-a adunat.

Porţile Şerstobitovilor sînt larg deschise. Nu e zi de tîrg, numai la tarabele din piaţă-i zarvă mare. Pe poartă intră căruţă după căruţă, plină, îndesată fiecare, doldora de bunătăţi.

Şi totul în jur se umple, trosneşte şi scîrţîie, gata să plesnească, butoaie, butoiaşe, garniţe, coveţi, pivniţe şi cămări. În curte e o învălmăşeală pestriţă, boită în roşu, în liliachiu, în verde. Se înghesuie şi se încurcă în roţi căruţele şi carele cu morcov, sfeclă, pătrunjel, iar în mîini trosnesc, aidoma cizmelor prin zăpadă, cocenii de varză.

Ziua crucii e cu soare bogat, e ultima zi din vara babelor, e sărbătoarea verzei!

Şi cît de îndemînatic zboară verzele din căruţe în şorţurile babelor, uite cum cresc, cum sporesc lîngă coveţi grămezile verzi ale foilor de varză, cum scîrţîie, cum se jeluiesc cuţitoaiele puternice trecînd peste căpăţînele albe, curăţite, şi cum se rostogolesc pe pămînt, ca nişte lemne din mîna unui tăietor iscusit, cocenii netezi.

S-au descurcat, s-au golit căruţele, s-a terminat cu morcovul şi cu sfecla, totul a fost pus în grămezi, în legături, în grămăjoare, porţile au fost încuiate cu toate lacătele şi zăvoarele, după care s-au închinat şi au purces la munca verzii.

Toate Saşencele şi Seliverstovnele s-au aşezat în rînd pe lîngă coveţi, şi-au răsucit mînecile şi şi-au pus şorţurile. Şi au început să scîrţîie cuţitoaiele peste foile proaspete de varză, au început să bată toba în fundurile de lemn ale coveţilor, s-a pornit în trap toaca tăietoarei, înălţîndu-se spre cerul frecat cu sineală.

E dulceag mirosul frunzelor de vişin, e tare mirosul amar al stejarului, îţi usturǎ nările usturoiul tînăr, iar capul ţi-e învăluit ca într-o ceaţă din pricina mirosului pătrunzător de mărar. Întreaga curte se scaldă în toropeala tomnatică a grădinilor, livezilor, pădurilor: aromele toamnei se pregătesc de iernat în butoaie.

Iar despre varză, despre căpățîna dulce ca zahărul, despre coceanul verde, cîte nu vor trăncăni limbile babelor!

„Stă un popă măruntel, cu sute de odăjdii pe el."
„Petic peste petic, nimica nu-i cusut."
„Iar pe strat, peticită toată, baba cu obrazu' slut".

...Varia, Varenka, Varvaruşka, cu mînecuțele suflecate pînă la coate, stă lîngă covata cu varză, cu pieptarul pe umeri, cu cozile pe spate, cu tăietoarea în mînă! Iar mîna ei e albă ca un cocean curățat şi pare că, de i-o vei strînge, pielița netedă, întinsă, din palmă, va trosni puternic, precum coceanul. Poartă Varenka o rochiță de toamnă, galbenă de parc-ar fi o frunză de arțar, iar scurteica, fără mîneci, e şi ea ca toamna, din piele roşie, căptuşită cu blană aurie de vulpe.

Rîde Varenka, îi place să mărunțească verzele aromate în covata de o sută de vedre, îi place să asculte cum se împrăştie şi fuge spre cer toaca veselă a cuțitoaielor. E plăcut să muşti coceni tari ca zahărul şi e o adevărată petrecere să priveşti babele şi lelițele.

Fiecare babă, fiecare leliță care trăieşte din mila Şerstobitovilor, e o pețitoare: se uită chiorîş saşiele, chioarele, la odrasla negustorului; ce mai frumusețe, ce minune de fată — pînă la moarte s-ar asigura de un trai ca lumea pețitoarea norocoasă! Dar Varenka rîde de silințele pețitoarelor, le ia peste picior pe babe şi lelițe, îi alungă de pe lîngă casă pe miri.

Cui o fi semănînd fata Şerstobitovilor, nu poți pricepe. Şi nu c-ar fi năzuroasă sau ar avea un caracter nesuferit, că şi-ar da aere de stăpînă sau ar fi îngîmfată, nu! Numai că de mai demult s-a ivit într-însa o trăsătură de caracter neînsemnată, dar pe care o resimte întreaga casă: iată, voi trăiți în felul vostru — parcă spunea Varenka — după cum vă place, după obiceiul vechi, şi eu n-am nimic îm-

potrivă, ba chiar şi eu am să plec din cînd în cînd cu tata la Derkul, la mînăstirea de călugări, sau am să stau în prăvălie la casă, numai, vă rog daţi-mi şi mie posibilitatea să trăiesc cum are să-mi dorească sufleţelul!

Chiar de ţi s-ar scurge tot sîngele din trup, n-ai izbuti s-o îndupleci, s-o convingi că nu se cuvine să colinde pe la baluri — coşcogea domnişoară — şi să se plimbe cu cavalerii sau — cine a mai pomenit-o şi p-asta? — să asculte slujba de utrenie cu pălărioara în cap sau să se plimbe în trăsură cu ofiţerii din căzăcime!

Numai ce-o vedeai că izbucneşte în rîs şi-ţi spune:

— Nu trebuia să mă daţi la liceu, poate că rămănînd acasă, aş fi purtat ca mama o basma împletită şi aş fi stat de dimineaţă pînă noaptea pe cuptor, laolaltă cu mătuşele.

Şi-ţi spune asta fără răutate şi fără mînie, şi pufneşte în rîs! Ce să mai zic, toată ziua ai să-i ţii minte gura, ai vrea s-o priveşti şi să nu-ţi mai iei ochii de la dînsa.

Sau va aduna Varenka pe frunte o cută, va tăcea puţin, se va gîndi la ceva, apoi îţi va spune cu o voce adîncă şi răsunătoare:

— Doar mi-e urî-ît!

Şi acest „urî-ît" iese dintr-însa în aşa fel, că-ţi vine să dai din mînă: într-adevăr, ce fel de distracţie mai e şi asta?...

Iată că se iveşte în curte Mihail Gavrilovici Şerstobitov şi dintr-odată totul în jur se posomorăşte, chiar cuţitoaiele s-au potolit, iar de-alde Saşenka şi Seliverstovna şi-au muşcat limba.

Mihail Gavrilovici nu e un om aspru, nici rău, ci liniştit. Nimănui n-o să-i spună un cuvînt, nici n-o să te privească măcar odată mai lung, nici n-o să facă vreo mişcare de prisos. Toată ziua tace, vinde în prăvălie şi face treaba asta tot în tăcere. Rar de tot, cu un glas subţirel de falseto, scoate ceva neînsemnat din gură şi în aceeaşi clipă tuşeşte cu un bas neaşteptat de profund, de parcă în chipul

acesta ar închide cu un zăvor gîtul care şi-a vădit existenţa. După cum se înfăţişa, niciodată nu-ţi puteai da seama dacă e nemulţumit de ceva sau nedumerit, dacă e bine dispus sau poate-i supărat. Pe nimeni nu lăuda, dar nici nu ocăra, nu ierta pe nimeni, dar nici nu-l pedepsea. Umbla doar prin curte, zvîrlea cîte o privire prin magazii — mari încăperi de piatră pentru depozitarea cerealelor şi a făinii, pline de marfă — se uita prin grajdurile de cai, prin pivniţe, cobora în subsoluri, intra prin staulele vitelor, se ivea prin bucătărie tocmai cînd era graba mai mare cu pregătirile vreunei sărbători.

Şi, foarte curios, de Mihail Gavrilovici nu că se temeau cu toţii, dar parcă în prezenţa lui îşi pierdeau cumpătul. Vînzătorii săi erau hoţi foarte iscusiţi, şi nu era cu putinţă ca el să nu-i ştie, dar niciodată nu s-a întîmplat să dea afară pe vreun pungaş. Observa furtişagul, îl descoperea pe vinovat, sta cîtva timp în faţa lui tăcînd, cîteodată tuşind, şi cu asta basta. Asupra hoţilor tineri comportarea asta avea o înrîurire puternică. Adesea ei se căiau şi furau mai cu grijă. Cei mai învechiţi, după ce-şi strîngeau după ani de slujbă un bănuţ, îi mulţumeau lui Mihail Gavrilovici pentru bunătate şi învăţătură, şi-şi deschideau prăvălioare proprii.

În tăcerea şi în indiferenţa cu care Mihail Gavrilovici privea faptele omeneşti, părea că se ascunde o imputare neliniştitoare şi neplăcută, şi rar putea cineva să rămîie în preajmă-i fără să-şi strice dispoziţia. Ceva asemănător încearcă superstiţioşii la vederea unor icoane foarte vechi şi adesea foarte prost pictate, care le obsedează imaginaţia prin neliniştea lor rece. Şi aşa cum aceste icoane trebuiesc scoase afară din cameră pentru ca omul să poată respira în voie, aşa trebuia să aştepţi plecarea lui Mihail Gavrilovici pentru ca să te simţi din nou la largul tău.

Dintre oamenii ce-i erau apropiaţi — rude, ajutoare, vînzători, tot felul de dădace şi băbuţe — se părea că numai două erau făpturile pe care prezenţa sa nu le stingherea: fiica şi soţia — buna şi blînda

Evdokia Petrovna. De fapt acest lucru numai despre fiică se poate spune cu toată certitudinea. În ceea ce priveşte pe Evdokia Petrovna, probabil că nu odată i s-a întîmplat să-şi simtă inima strînsă, întîlnind tăcerea rece a soţului ei, atunci cînd şi cel mai închis om ar fi mărturisit ce are pe suflet...

Mihail Gavrilovici trecu prin toată curtea cu un pas mărunt şi zgîrcit, cercetă grămezile de zarzavat care se aflau pretutindeni şi se uită chiorîş la covata cu varză.

— Ei, ia mai taie şi mata, tăiculiţă, — strigă tare Varenka, întinzîndu-i tăietoarea pe care se lipise varză mărunţită.

Mihail Gavrilovici îşi privi fata cu ochii săi mici şi umezi, ceva parcă se mişcă pe faţa lui acră, dar imediat se depărtă spre uşile larg deschise ale beciului. Gînditor, aproape buimăcit, luă în palmă o frunză de stejar şi o frecă între degete. (Frunzele de stejar se pun în saramura de castraveţi pentru ca aceştia să rămînă tari, iar frunza de vişin, ca să le dea aromă).

În mare încurcătură trebuie că se afla Mihail Gavrilovici, dacă, fără să se adreseze cuiva, rosti pe neaşteptate cu glas de falseto :

— Cam uscată !

Dădu drumul frunzei din mînă, tuşi cu înţeles, şi cu un pas grăbit, parcă cu totul intimidat, se îndreptă spre grajdul de cai.

Eh, şi Varenka asta ! Intotdeauna spune, uite aşa, cîte ceva care se potriveşte ca nuca-n perete !

Peste un minut fu înhămat la trăsură un cal cu crupe puternice, şi băieţii de prăvălie începură să încarce lăzi, saci, pungi cu caise uscate, zahăr şi stafide. Şerstobitov pleca la Ciagan, la Derkul, ca să ducă daruri sfinţilor părinţi...

Peste alt minut apare în curte Evdokia Petrovna, rotundă la faţă, rotundă în şolduri, rotundă la piept, o caută din ochii săi albaştri şi calzi pe fiica-sa de care nu se mai satură privind-o, şi porneşte spre dînsa parcă într-un rostogol moale şi neauzit.

— Variuşa, vino iubito să mănînci ceva, ţi-am pregătit colo.

— Nu vreau nimic, măicuţă, mulţumesc!

— Cum vine asta, că nu vrei nimic? Ba du-te, sufleţelule, şi ia o bucăţică de batog, străluceşte batogul ca chihlimbarul, de proaspăt ce e!

— De loc nu vreau, măicuţă! M-am săturat pînă în gît cu coceni, — spune Varenka, mînuind cu repeziciune tăietoarea în covată, în aşa fel încît varza sare în toate părţile ca un evantai.

— Atunci, nişte icre sărate, Variuşecika!

— Nu vreau!

— Dar opreşte-te din tăiat, încăpăţînato! Hai, du-te şi gustă puţină frişcă, acu' am adus-o de la gheaţă, din beci.

— Nu vreau, nu vreau, nu vreau! — strigă Varenka tărăgănat, bocănind din toate puterile cu tăietoarea şi închizînd ochii din pricina grindinei iscate de bucăţelele de varză măruntă.

Atunci ochii Evdokiei Petrovna pălesc şi dînsa, toată se posomorăşte, devine şi mai mică, şi mai rotundă, şi se omoară cu firea jelindu-se:

— Doamne iartă-mă, cum se poate asta Variuşenka? De dis-de-dimineaţă n-ai luat în gură nimic afară de coceni, iar acum, uite cît e ceasul...

Varenka zvîrle cît colo tăietoarea, îşi scutură mîinile, îşi bate puternic palmele şi, bocănind din pantofi, o îmbrăţişează pe maică-sa şi, rîzînd, îi cîntă la ureche, în basma:

— Ei bine, bine, măicuţă. Va merge fiica matale, Varenka, să mănînce din batogul ca chihlimbarul, din icrele sărate, din frişculiţa rece, ca să-ţi liniştească sufleţelul matale bun!

Varenka o sărută pe maică-sa ţocăind puternic din buze, rîsul ei zboară în triluri răsunătoare în sus, căutînd să întreacă toaca tăietoarelor şi, iată, îţi trece prin faţa ochilor pieptarul ei roşu, iată se aprinde în soare fusta ei galbenă şi dispare rîsul, dispare din curte Varvaruşka, nu-i Varenka, Variusecika...

Poate oare să ţină mult o asemenea distracţie cum e ronţăitul cocenilor reci şi dulci, multă vreme poţi da din mînă deasupra coveţii, să asculţi meliţatul babelor şi poveştile lor despre miri bogaţi?

Cum să scapi de plictiseală în oraşul ăsta?

Să zicem c-ai ieşit ca să priveşti la forfota pieţii. Printre căruţe stau cămile tunse, cărora n-a apucat să le crească părul, înălţîndu-şi cu îngîmfare capetele lor cenuşii şi rumegînd leneş. Ele privesc cu silă la kirghizii care se îmbulzesc în jur, din cînd în cînd răspund cu compătimire la plînsetele jalnice şi scîrţîitoare ale puilor de cămilă, şi cînd li se aude strigătul, ţi se pare că o căruţă uriaşă şi uscată a pornit-o deodată din locul pe care stătea de cînd lumea. Cazacii, în şalvari de pînză subţire semănînd a fuste, se tîrguiesc fără grabă pentru grămezile de lînă de cămilă, apoi îşi desfac cu demnitate curelele, lasă în jos şalvarii şi scot din pantalonii de dedesubt pungile cu bani. În depărtare, vîntul iscă un vîrtej de praf transparent, care cuprinde piaţa din ce în ce mai mult în pîlnia sa, se roteşte tot mai sus şi mai sus spre cer, se înteţeşte, se întăreşte iar, apoi ca un taifun întunecat, trece deasupra capetelor, şuierînd şi vuind. Atunci oamenii, caii, cămilele, închid ochii şi aşteaptă pînă cînd va trece, va dispare vîrtejul.

Şi din nou, deschizînd ochii, ştergîndu-şi de pe obraji firicelele înţepătoare şi albe de praf, Varenka îi vede pe aceeaşi kirghizi, privind din halatele lor vătuite ca din nişte saltele, vede pe aceiaşi cazaci care îşi strîng sau dau drumul curelelor cu care sînt încinşi, vede aceleaşi capete cenuşii de cămile care, ca şi mai înainte, privesc dispreţuitor de sus în jos, şi singura deosebire este că totul din jur a devenit mai alburiu din pricina prafului de calcar.

Dar dintr-odată faţa Varenkăi se aprinde, iar culoarea ei vie devine atît de strălucitoare, încît cazacul care trece p-acolo cască buimăcit gura şi murmură, scărpinîndu-se:

— Phii, bat-o pustia, cît îi de îmbujorată...

Varenka, cu răsuflarea întretăiată, priveşte de-a lungul şirului mărunt de prăvălii. Vînzarea se face numai la căruţele venite cu marfă, poporul se înghesuie în mijloc, prăvăliile sînt închise şi în umbra lor oacheşă păşeşte repede şi drept un om, ţinîndu-şi capul în piept şi mîinile la spate. Desprinzîndu-şi ochii din pămînt el o vede pe Varenka, parcă se împleticeşte la mers, dar imediat duce mîna la pălărie. Atunci Varenka se îndreaptă către dînsul şi-i spune tare, întinzîndu-i de departe mîna:

— Bună ziua... Nikita... Karev!

Ea desparte cuvintele, dîndu-i fiecăruia o însemnătate deosebită, iar zîmbetul ei zboară atît de plăcut întru întîmpinarea lui Nikita, încît şi el se aprinde şi-i strînge Varenkăi, aproape cu bucurie, mîna îngustă care-l ţine puternic.

— Bună ziua, Varvara... Mihailovna.

Nikita se poticneşte la numele de Mihailovna şi, poate fiindcă vrea să-şi ascundă stinghereala, se înroşeşte şi mai tare.

Stinghereala lui o înveseleşte, ea zîmbeşte fără încetare şi-l cercetează pe Karev cu interes — îi examinează haina cenuşie şi scurtă, puţin cam caraghioasă, pălăria şi cămaşa de batist, cu guler răsfrînt, moale.

— Te-am prins, — spune Varvara cu ironie.

— M-ai prins? — întreabă mirat Nikita.

— Desigur, te-am prins! Dacă n-aş fi ieşit în stradă, apoi ai fi plecat fără să ne vedem. De ce n-ai mai venit pe la noi? Doar mi-ai făgăduit, ţi-aduci aminte?

— Ţin minte foarte bine şi aş fi venit neapărat.

— Nu te cred, Nikita, — spune dintr-odată încet Varenka, şi zîmbetul lui Karev devine chinuit parcă din pricina privirii ei, şi răspunde fără convingere:

— Zău, am tot vrut să viu. Dar îţi spuneam că trebuie să lucrez foarte mult.

— Întotdeauna trebuie să lucrezi. Unde mai pleci?

— Peste hotare.

— Peste hotare?... Pe mult timp? Dar Moscova, dar Petersburgul?

— Nu mai am ce face acolo.

— Le-ai depăşit ?— întreabă Varenka cu şiretenie.

— Nu, — spune Nikita zîmbind din nou, — dar acum am nevoie de altceva.

— Armonie şi contrapunct ? — îl ironizează Varenka cu răutate.

— Nu, nu armonia... — începe Karev serios, dar Varenka îl ia de mînă şi, stăruitor, aproape solemn, îi spune :

— Ţine minte, Nikita, cu armonia dumitale prostească ai să pierzi totul în viaţă !

Nikita o priveşte pieziş. Tace preţ de o clipă şi pare că verifică în minte impresia produsă asupra lui de către cuvintele poruncitoare şi ameninţătoare ale Varenkăi.

Dînd din cap, Varenka spune :

— Ce, nu cumva te-ai speriat ? !... Of, cît de mult urăsc vioara dumitale ! — exclamă ea supărată, bătînd din picior. — Aş sparge-o în bucăţele mărunte.

— Dar eu demult m-am lăsat de vioară ! — spune Nikita zîmbind.

— N-are a face ! Aş sparge şi armonia, şi contrapunctul, şi tot ce mai există !

— Şi fuga, şi orchestraţia, — continuă Nikita imitîndu-i tonul.

— Ce cuvinte prosteşti — fuga, — rosti Varenka nedesluşit şi mereu supărată.

Şi dintr-odată întreabă cu severitate :

— Dar de ce-ai abandonat vioara ?

Imediat însă, fără să aştepte vreun răspuns, izbucneşte într-un rîs vesel, cald, şi fredonează cu obrăznicia cu care şcolarii se tachinează unii pe alţii :

— Eu ştiu despre vioară o poveste... o astfel de poveste... o astfel...

Şi din nou, neaşteptînd s-audă ce răspunde Nikita, întrerupîndu-se pe ea însăşi, spune dintr-odată :

— Dar de ce stăm aici ? Să intrăm la noi, fiindcă altfel n-o să te mai hotărăşti niciodată. Azi se pune la noi varză la murat, auzi tocătoarele ?

Il apucă de mînă şi deschide portiţa.

Saşencele, Nastencele şi Seliverstovnele s-au liniştit, au devenit tăcute şi se uită chiorîş, cu priviri mioape, la fata stăpînului. Unde s-a mai pomenit aşa ceva? A adus un cavaler din stradă, a dat cu el o raită prin ogradă, a muşcat o bucăţică de morcov şi au şters-o. Atît i-au văzut! Şi măcar de-ar fi intrat cu oaspetele în casă, dar dînsa s-a ascuns cu el în magazie. Poftim, du-te de vezi ce fac ei acolo, pe întuneric.

Intr-adevăr, Varenka îl duse pe Nikita în magazie.

— Să stăm niţel jos, — spuse ea, răsturnînd cu fundul în sus o lădiţă, — aici e bine!

Nikita privi în juru-i. O despărţitură mare, înaltă, aproape pînă la tavan, ocupa mai mult de jumătate din hambar. Jos se aflau gropi mari, pline de seminţe de floarea soarelui. Prin colţurile magaziei se găseau zvîrlite ici şi colo lăzi rupte şi, ca nişte stive de scînduri, aşezaţi sacii goi. Prin uşă se filtra o lumină palidă, aerul era răcoros şi totodată greu din pricina mirosului de ulei.

— Nu-i aşa că-i plăcut să respiri aici? — întrebă Varenka.

S-ar fi zis că-i face plăcere faptul că aici oaspetelui îi părea totul nou.

— Ai început să-mi spui ceva despre vioară? — o întrebă Nikita, — ce întîmplare ştii despre ea?

— A-a, te-ai simţit atins, — observă cu glasul tărăgănat şi cu plăcere Varenka. — Ştiu cum ai abandonat vioara.

— Cum am abandonat-o?

— Nu, mai bine zis ştiu cînd ai abandonat-o, în ce împrejurări.

— Asta nu s-a întîmplat aşa, dintr-odată. Şi acum încă, din cînd în cînd, mai pun mîna pe vioară.

— Nu-i vorba de asta! Ştiu cînd a început războiul dumitale cu vioara!

— Încă din copilărie n-o puteam suferi!

— Ei, lasă, nu te mai preface! Doar înţelegi bine...

Ea se opri, tăcu puţin, apoi spuse încet:

— Mi-a povestit sora dumitale și știu exact cum s-au petrecut lucrurile... Îți aduci aminte, într-o vară?

Varenka îl privi foarte atent, de parc-ar fi așteptat din parte-i ceva hotărîtor. Dar el întoarse capul. Atunci, de teamă că poate Nikita se plictisește, începu să vorbească grăbit :

— Îți place aici ? Acolo pînă-n vîrf sînt semințe, — și Varenka făcu semn cu capul spre despărțitură. — Odată a căzut acolo un băiat. S-a urcat sus pe despărțitură, chiar sus de tot, și a alunecat. Tocmai atunci se aduceau semințele. Vreo două vagoane încap acolo. Ei, atîta timp cît băiețelul a stat culcat într-o rînă, nu s-a întîmplat nimic, dar cum s-a sculat și a încercat să pășească, a și început să se scufunde. Noroc că...

Nikita n-o asculta. Ce anume putea să-i fi spus soră-sa ? Niște fleacuri, fără doar și poate. Dar vara de care i-a pomenit Varenka și ceasurile acelea... de cîteori nu le-a retrăit — cînd într-o goană impetuoasă, cînd plutind ca în niște vise nesfîrșite și triste.

Asta s-a întîmplat după primele sale mari speranțe, cînd cu o stăruitoare bucurie își frîngea, își întindea, își îndoia degetele, fericit că poate să învingă greutăți la care altădată nici nu visase. Era sigur de sine, beat la gîndul că a luat contact cu adevărata muncă, vesel că simțea muzica pretutindeni, prin calea cotită, deasupra Ciaganului stătut, mort, în pieptul său, în pieptul lui Nikita Karev, om tînăr și puternic. În vara aceea, creșterea sa în înălțime, fără noimă și caraghioasă, s-a curmat ; mușchii i s-au împlinit ca un măr dat în pîrg, iar umerii, spatele și picioarele au devenit mai puternice. Sîngele-i cînta împreună cu lunca, împreună cu Ciaganul, împreună cu merii ale căror crengi se frîngeau sub povara roadelor. Nikita devenea amețitor de repede bărbat, iar un sentiment neliniștitor de duioșie îi cuprindea făptura.

Odată, pornind de la iaz, se îndrepta spre livadă. După ce trecuse Ciaganul, intră în prăvălioara de la marginea drumului, o dugheană singuratică, așezată

lîngă pod. Îi plăcea să se odihnească acolo după hoinăreala prin stepa fierbinte. Negustorul, cazac, scotea din gheţăria durată sub podele, o sticlă de suc de fructe şi Nikita sorbea încet băutura rece care îţi înţepa ochii ca nişte ace.

Abia ajunse pînă la gheretă, că prin uşa deschisă, sărind jos de pe trepte, ieşi în fugă o fată. Ea îl observă din prima clipă, se opri şi-l cercetă din cap pînă în picioare.

— Da' unde ai fost? — întrebă ea pe neaşteptate, încruntîndu-şi sprîncenele şi privindu-l în ochi cu un aer autoritar.

Nikita se fîstîci atît de tare, încît, fără să vrea, ca şi cum s-ar fi simţit vinovat, bombăni:

— Am fost la iaz... să pescuiesc...

— Să pescuieşti?... — îl întrebă sever fata şi deodată, zîmbind a stranie dojană, dădu ştrengăreşte din cap.

— Şi peştele — uite-l! continuă fata, desfăcîndu-şi mîinile şi înclinîndu-se uşor, ca şi cum l-ar invita s-o privească mai atent.

Nikita nu se clinti. Era, de bunăseamă, tare caraghios, cum sta acolo cu undiţele lungi într-o mînă şi cu căldăruşa şi chipiul în alta.

Timp de un minut fata rămase aşa, cu capul plecat într-o parte şi cu mîinile desfăcute, apoi izbucni într-un rîs nestăpînit şi, întorcîndu-i spatele, o porni spre livezi pe drumul prăfuit, galben. Avea un mers lin, cu toate că era puţin cam greoi, femeiesc, iar umerii îi tremurau uşor din pricina rîsului.

Nikita o urmări cu privirea pînă cînd desluşi, în spatele său, un hohot înăbuşit de rîs. Se întoarse: în uşa prăvăliei stătea negustorul.

De la el află atunci că fata se numea Varenka, era a negustorului Şerstobitov care arendase livada vecină cu a Karevilor şi că nu odată venise la dînsul în prăvălie şi se interesa de violonist.

Nikita refuză limonada pe care i-o oferise cu stăruinţă negustorul şi o porni grăbit spre casă.

Ţinea foarte bine minte că Varenka purta o rochie albă, dar de ce i se păruse viu colorată? S-ar fi cuvenit să moară de ruşine din pricina sfiiciunii sale caraghioase, dar de ce oare întîlnirea aceea nu i-a lăsat în suflet nimic înafară de simţămîntul de admiraţie faţă de fetişcană?

Nikita se grăbea spre casă trăgînd pe gura-i uscată aerul încins al stepei, în timp ce o voce adîncă nu înceta să-l întărîte cu o imputare batjocoritoare.

— Şi peştele — uite-l!

Nici o umbră de obidă nu putea găsi Nikita în rîsul ştrengăresc al Varenkăi, iar apariţia ei stîrnise într-însul ceva chinuitor şi totuşi aducînd a bucurie.

Nikita puse mîna pe vioară, începu să-şi aleagă bucăţile, le aruncă, aruncă şi pupitrul şi începu să cînte ceva, fără să ştie ce anume.

Muzica trebuia să-l ajute, doar nu degeaba credea într-însa, nu degeaba aproape un an întreg purtase cu grijă în suflet ecourile entuziasmului pe care-l trăise la concertul de Mendelsohn.

Dar asta era o sărmană cutie jalnică de lemn, vioara! Vioara ţipa şi schelălăia, ca un căţeluş bătut, plîngea ca un orfan, ca un cerşetor orb. Şi la ceasul ăsta, pămîntul ofta greoi împreună cu rîul, cu livezile, cu stepa, şi în fiecare fibră, în fiecare vinişoară a lui Nikita, se sfărîmau şi bubuiau cîntecele ca într-o furtună.

Vioara! Un instrumentaş de scîndură! Oare asta e muzica?

Aruncă vioara dintr-o azvîrlitură. Instrumentul căzu pe pat, lovindu-se de perete. El auzi pocnind quinta ruptă şi, într-un geamăt jalnic, plesni sec scîndura viorii.

În clipa aceea intră cineva în odaie. După cîte îşi aducea aminte, una dintre surori.

— Ce-i cu tine? — întrebă soră-sa.

Dar el urlă:

— Pleacă de aici, pleacă! Şi ieşi în goană afară, în larg...

În cele mai mici amănunte și într-o singură clipă își aduse aminte de această primă întîlnire cu Varenka și, dintr-odată, își puse o întrebare la care nu găsea răspuns: ce-a fost atunci și ce s-a petrecut pe urmă în timpul rarelor lor întîlniri, la cîțiva ani odată?

— La ce te gîndești? — auzi el o voce nemulțumită, surdă.

— Ascult, — spuse Nikita tresărind... Băiatul... era gata-gata să se înece... Noroc...

— Noroc că Vitka nu era departe, l-a auzit cum țipa și l-a scos de acolo...

Varenka privi cu luare-aminte chipul lui Nikita. Vocea i se stinse și mai mult:

— La ce te gîndești totdeauna? Te stingherește ceva?

Nikita privi repede spre ușă și tresări.

— Cineva ne spionează, — spuse el sec.

— Vorbești de lup și lupu-i la ușă. Cine altul decît Vitka!

Varenka se sculă, se apropie de ușă și strigă în curte:

— Ei, du-te de aici. Du-te! Măi, că tare-i prost! — spuse ea apoi, întorcîndu-se către Nikita.

— E tare nesuferit!

— Vitka?

— Da.

— Ascultă, Nikita!

Varenka se așeză lîngă dînsul foarte aproape, așa încît îi simți atingerea mîinii.

— Oare nu ți-e rușine să-l bagi în seamă pe Vitka? El nu poate suferi să audă vorbindu-se despre dumneata... fiindcă... e gelos de moarte pe dumneata din cauza mea. Iar dumneata?...

— Nu înțeleg cum poți să fii prietenă cu el.

— Îți vine ușor să vorbești așa, — spuse Varenka cu obidă. — Dar încearcă, te rog, și trăiește aici fără să pleci nicăieri și atunci Vitka o să-ți pară o comoară. Cel puțin, ai de cine rîde.

— Prea puțin îl cunoști...

Varenka rîse.

— Dumneata poate că nu ştii despre el tocmai ceea ce-i mai urît, — continuă Nikita stăruitor. — Eu am văzut...

— Ei, ce-ai văzut?

— Îţi aduci aminte, anul trecut, am mers în livadă. Eu te aşteptam în curte, lîngă poartă. Curtea era plină de căruţe, de oameni. Am văzut cum pornea spre poartă o şarabană încărcată. Cînd şarabana trecu prin faţa bucătăriei, a ieşit acest Vitka al dumitale, a privit în jur, apoi — n-am văzut prea bine cum — a pus mîna pe o ladă mare cam cît asta şi a urcat-o în şarabană. Căruţaşul a acoperit lada cu o pocladă şi a plecat.

Varenka rîse cu şi mai mare veselie:

— Păi dumneata crezi că eu nu ştiu că Vitka e hoţ?

Nikita continuă cu repulsie:

— Ce m-a scîrbit pe mine e faptul că, băgînd de seamă că eu am văzut tot ce s-a petrecut cu lada, nu s-a fîstîcit de loc. M-a privit impertinentul, probabil crezînd că n-am să spun nimănui nimic, şi un zîmbet ticălos îi juca pe mutră!

Nikita lovi cu pumnul în ladă şi tăcu. Varenka îl privea plină de curiozitate.

— Am vrut să-ţi spun asta chiar atunci, dar era prea neplăcut.

— El a avut dreptate, — spuse Varenka cu seriozitate.

— Adică... stai... cum vine asta?

— A avut dreptate cînd şi-a dat seama că n-ai să-l spui. Îi cunoaşte foarte bine pe oameni. Pungaşii, în general, îi cunosc pe oameni. Însă dumneata trebuia să-i faci în ciudă şi să-l spui.

Varenka stătu pe gînduri cîtva timp, apoi adăugă cu convingere:

— Desigur, şi dacă-l spuneai, tot nu s-ar fi schimbat nimic. Trece ca gîsca prin apă. Întotdeauna cade în picioare. Şi apoi, toţi ştiu că e un hoţ.

— Ei, și totuși dumneata! — exclamă Nikita, sărind de pe ladă. — De ce nu-l alungi dumneata pe acest netrebnic?

— Oare nu ți-e tot una? — întrebă repede Varenka, privindu-l cu ochii întredeschiși.

Nikita nu răspunse.

Atunci Varenka se ridică, îi puse mîinile pe piept și rosti abia auzit, cu o voce tremurătoare, surdă:

— Dragul meu, dac-ai înțelege... dac-ai înțelege...

În semiîntunericul încăperii fața ei părea mai palidă ca de obicei (poate într-adevăr pălise), ochii îi străluceau puternic, iar arcuirea sprîncenelor deveni încruntată și întunecată. În răcoarea umedă, mirosind a ulei de floarea soarelui, se așternu liniște încordată, așa încît se auzeau trosnind semințele care se uscau în despărțitură, iar țăcănitul tocătoarelor din curte ajungea la ureche, ca uruitul îndepărtat al căruțelor cînd trec peste un pod.

Nikita se afla cu fața în bătaia luminii și Varenka îi putea ușor desluși trăsăturile. Ceva tulbure i se oglindea în ochi, un amestec de ciudă, de repulsie, de rușine și de extaz; căuta parcă să afle cum trebuie să acționeze, era gata la orice, deși ar fi preferat să nu acționeze în nici un fel. Oscila între dorință și voință.

Atunci, pentru ca să-l clintească de pe acest hotar al șovăielii, Varenka se apropie și mai mult de el, îi atinse pieptul cu pieptul ei și-și ridică mîinile pînă la umerii lui.

— Dacă... — îi mai șopti odată Varenka drept în față.

Dar Nikita făcu un pas înapoi și Varenka, retrăgîndu-și brusc mîinile de pe umerii lui, exclamă disperată:

— Dacă ai înțelege ce plictiseală e aici!...

Și din nou, parcă speriată la gîndul că uite-acuși, nemulțumit de ieșirea ei, Nikita va pleca numaidecît, fata zîmbi și spuse tărăgănat:

— Plictiseală fără sfîrșit, fără margini!

Nikita îi întinse în grabă mîinile.

— Dragul meu, — repetă Varenka emoționată, strîngîndu-i palmele.

— Ce-i cu dumneata? — întrebă el cu interes. — Întotdeauna ești atît de plină de viață...

Varenka îl împinse ușor.

— Oh, încetează! Ce vezi la mine deosebit? Fiecare cu ale sale. Dumneata cu muzica. Și n-ai decît să te preocupi de ea... chiar te-ai prostit. Eu... Doar ai să pleci din nou pentru o sută de ani...

— Pe vreun an și jumătate.

Varenka îl privi țintă în ochi și, dintr-odată, întorcîndu-se spre ușă, își petrecu una peste alta marginile scurteicii și-și încrucișă brațele.

— La urma-urmei, poți să nu mai vii niciodată, nu-i nevoie. Pleacă, — spuse Varenka încet.

Nikita tăcea.

— Pleacă, îți spun.

— Ciudat om mai ești, — observă Nikita cu voce surdă.

— Îți spun doar: pleacă!

— Fie, rămîi cu bine!

— Hai, pleacă odată! — strigă Varenka, întorcîndu-se în așa fel încît să nu vadă ușa.

Nikita ieși. Varenka nici nu se clinti din loc, dar cînd în curte se curmă dintr-odată țăcănitul tocătoarelor (Sașencele, Seliverstovnele căscau probabil gura, privind cum își ia tălpășița cavalerul nepoftit), Varenka se repezi în cel mai întunecat colț al încăperii și din toate puterile bătu cu călcîile în podeaua de lut.

CAPITOLUL IV

După înfățișare, orașul nu seamănă a mînăstire. Atîta doar că zeci, sute de mii de chilii se ascund în pîntecu-i umflat, și o mulțime de vieți se transformă și mor în veșnicul canon orășenesc. Și la fel ca monahii care odinioară se apărau cu foc și sabie împotriva năvălirilor vrăjmașe, la fel orașul toarnă apă și smoală clocotită de pe pereții săi nevăzuți, peste

capetele protivnicilor. Simplă și îngrozitoare e legea mînăstirească: ajunge-ți scopul. Așa se întîmplă și la oraș: supune-ți sufletul preceptelor în care crezi, și voința ta așișderea, și inima ta să bată nici mai tare nici mai încet decît se cuvine. Iată greutatea pe care trebuie s-o urnești din loc; iată drumul pe care trebuie să-l urci. Du-o, du-o, urcă, să-ți ajungi țelul! Dacă ai căzut sub povara prea grea, atunci ești neghină, ești murdărie și o să te rostogolești înapoi, pe pantă, în rîu, și ai să te îneci în valurile apei mari. Dacă, însă, în disperare, vei duce pe cei asemenea ție împotriva zidului nevăzut al orașului, atunci sortite îți vor fi apa și smoala clocotită. Ridică-te, să-ți ajungi țelul. O cămăruță la al șaptelea etaj e chilioara ta, soborul tău e piața brăzdată de șine și de lumini, iar munca ta e canonul ascetic. Nu da înapoi, încăpățînează-te și mergi înainte, mergi!

...La Dresda, Nikita locuia într-un apartament pe care îl închiriaseră patru studenți ai conservatorului. Făcea parte dintre ei. Locuința lor era fabrică de gălăgie, o fabrică de sunete de iarmaroc destrăbălate, un război de poziție al instrumentelor muzicale împotriva nervilor și sufletelor vecinilor. În locuință se găseau doar două piane, o vioară și un violoncel. Totuși vecinii erau convinși că domnii studenți au dat azil unei întregi fanfare de muzicanți ai tuturor regimentelor saxone și pe deasupra, cel puțin și orchestrei de la Opera imperială. La drept vorbind, fabrica se deosebea nu atît prin forța sunetelor ei, cît prin faptul că erau îndelungate și necruțător de metodice. Dar picătura de apă prin căderea ei repetată sparge piatra. Era, însă, de ajuns ca studenții să schimbe numai un minut programul de lucru convenit cu proprietarul casei și să exerseze înafară de timpul prevăzut, pentru ca din trei părți deodată să se audă, în pereți și în podea, ciocănitul chiriașilor. Nenorocitul care locuia la un etaj mai jos avea pregătită pentru astfel de prilejuri o toacă specială, confecționată dintr-o coadă de mătură veche al cărei

capăt îl înfăşurase cu o cîrpă pentru ca să nu-şi strice zugrăveala de pe tavan.

Vecinul de cameră al lui Nikita era violonistul Wert, jumătate german, jumătate ceh. El trebuia ca german să audă bine muzica, şi ca slav s-o execute tot atît de bine. Şi avea încredere în amestecul sîngelui său, aşa cum căldura este sigură că încălzeşte.

Wert era un om foarte voinic şi tare păros. Dimineaţa se spăla zgomotos, împrăştiind în juru-i apă; ştergea apoi cu grijă podeaua cu cîrpe şi cu peria. Înainte de a se apuca de vioară, îşi răsucea mînecile mai sus de coate, îşi dezgolea pieptul şi se aşeza la geam. Fereastra se deschidea spre cer. Wert privea în albastrul cerului de dimineaţă, expunîndu-şi la soare corpul şi mîinile. Părea că sub cămaşă Wert purta o flanelă pufoasă, atît de abundent îi era părul de pe corp, iar soarele, împreună cu aerul proaspăt, îl făceau tot mai sănătos şi mai vînjos.

El se apropia de vioară asemenea dulgherului de masa sa de lucru, şi, luînd-o în mînă uşor ca pe un fulg, începea munca. Şi într-adevăr muncea — cu mîinile goale, cu pieptul dezgolit, cu ochii plini de candoare, muncea cu o stăruinţă, evlavioasă, concentrată. Spre amiază se făcea cald în cameră, sudoarea-i curgea şiroaie pe faţă şi pe piept, iar perniţa de catifea pe care o punea sub vioară i se lipea de clavicula goală.

Wert realiza în fiecare zi un succes, şi o bucurie liniştită, ca a unui prunc, i se răspîndea în trup, alături de sîngele său ceho-german.

După ce termina lucrul pe care şi-l propunea, Wert se apuca de un alt ritual: îşi punea în ordine viaţa. Asta cuprindea punerea la punct, fără grabă şi cu multă migală, a scrisorilor, a programelor de concert, a tot felul de socoteli şi bileţele, a chitanţelor de la poştă şi a invitaţiilor. Bucăţelele de hîrtie, rupturile, banderolele erau lipite cu multă atenţie: prinse în albume, în caiete, în registre. Wert compunea catalogul notelor sale, al titlurilor cărţilor — după alfabet, orarul lecţiilor şi al plimbărilor, lista concer-

telor şi a operelor pe care le ascultase. Un jurnal amănunţit încununa în chip monumental viaţa lui paragrafată şi catalogată, şi era straniu că toată această măreaţă nerozie nu-i putea întuneca minunata claritate a spiritului.

Era luat peste picior şi atunci răspundea cu convingere şi bunătate, ridicîndu-şi copilăreşte sprîncenele stufoase.

— În toate e necesar un anumit sistem. Muzica, la fel ca şi matematica, e o ştiinţă exactă. Tot ce-l înconjoară pe muzician trebuie să vibreze în aceeaşi tonalitate.

Şi el numerota, parafa şi introducea în registre propria-i viaţă, iar tonalitatea în care vibra îi părea probabil minunată.

Într-o zi însă, Wert a apărut în camera lui Nikita, la o oră neobişnuită, şi numai după felul cum privea, acesta şi-a dat seama că s-a produs ceva ireparabil.

— Karev, — spuse Wert, — te rog să-mi dăruieşti zece minute. Să mergem la mine în cameră!

Wert nu era de loc schimbat. Ca şi înainte, sub albăstriul obrajilor săi raşi se zărea aceeaşi culoare sănătoasă, aceiaşi muşchi proeminenţi îi rotunjeau umerii şi aceeaşi flanelă de păr i se zărea de sub gulerul cămăşii. Numai ochilor le dispăruse candoarea, ei îşi pierduseră strălucirea, deveniseră incolori ca geamurile unui felinar stins.

— Azi n-ai cîntat? — întrebă Karev, aşezîndu-se pe canapea alături de Wert şi împingînd spre perete cutia goală a viorii.

— Nu, n-am cîntat, — răspunse Wert. — Şi nici nu ştiu... adică vezi, Karev...

Şi Wert rămase cu privirea aţintită în gol. Apoi, cu o precauţiune plină de teamă, spuse:

— Ieri după lecţie, Hubner mi-a propus să trec la violă.

— Cum? — exclamă Nikita.

Hubner era profesorul clasei de vioară şi, în acelaşi timp, de mai mulţi ani, profesorul lui Wert.

— Da, da, — continuă Wert cu indiferență. — El mi-a propus să trec la violă. Mi-a spus așa: „Din dumneata, fără doar și poate, va ieși un bun violonist, un foarte bun violonist. Dar, dragul meu Wert, dragul meu Wert... violoniști buni sînt destui. Și astăzi violonistului îi e atît de greu să lucreze, vreau să spun... să cîștige. Să capeți un loc bun este imposibil, aproape imposibil. Pe cînd braciști se caută foarte mult și braciști buni nu prea sînt. Din dumneata, dragul meu Wert, trebuie să iasă un bracist excepțional, minunat, un bracist rar. Cu talentul dumitale, a spus el, cu simțul muzical pe care-l ai și cu degetele dumitale, privește ce degete ai, ele sînt create pentru violă... Desigur, a spus el, dumneata poți să-ți continui exercițiile la vioară, eu n-am nimic de zis, faci progrese reale. Dar sfatul meu este să treci la violă". Și n-a mai adăugat nimic... Asta e tot ce am vrut să-ți spun, Karev.

Wert zîmbi stingherit.

— Asta e tot, — repetă Wert. — Și, te rog, Karev, deocamdată nu vorbi nimănui despre asta! Te-am ales pe dumneata, fiindcă vei privi lucrurile serios.

— Dar Hubner al dumitale a înnebunit! — exclamă Nikita.

Wert se sculă tăcut și se apropie de masă. Luînd vioara, o răsuci în mîini, cercetînd mirat — atît fața cît și spatele instrumentului — ca și cum niciodată pînă acum nu mai văzuse aceste suprafețe mlădios bombate.

— E un instrument perfid, — spuse Wert.

— Tragic, — constată Nikita, neliniștit.

— Perfid și tragic, — repetă Wert și, dintr-odată, se întoarse spre Nikita.

— Cunoști șahul, Karev?

— Nu.

— Vrei să-l cunoști? Am să te învăț!

Și în chipul ăsta, împlinirea ritualului sacru al exercițiilor la vioară, ca și orînduirea hîrtioarelor, au fost înlocuite cu prelungite șederi la masa de șah.

Wert chibzuia greu fiecare mişcare; cu teamă punea mîna pe figuri, le ţinea mult între degetele-i mari şi turtite, şi atunci lui Nikita i se părea că aceste degete într-adevăr nu sînt potrivite pentru gîtul viorii şi că mîna lui Wert, înfăşurată într-un puf de păr ca într-o mănuşă, este mîna unui osîndit la eşec. Cu fiecare partidă, Wert obţinea mai anevoie victoria, neatenţia creştea în el cu o forţă destructivă. Se aşeza la tabla de şah ca să se concentreze asupra unei idei, dar această idee îi scăpa şi el o căuta fără succes, în aşezarea încurcată a figurilor. După o săptămînă cedă lui Karev prima partidă.

— Dumneata faci progrese, — spuse Wert, — foarte mari progrese. Nu mai mici decît cele pe care mi le prezice Hubner, dacă voi trece la violă.

Faţa lui Wert tresări într-un zîmbet neputincios, de parcă şi-ar fi cerut iertare că a pomenit de lucruri asupra cărora mai bine ar fi tăcut.

Ceilalţi au început să se poarte cu dînsul cu multă grijă, deoarece omul inspira o nelinişte apăsătoare, deprimantă; sistemul său de viaţă, atît de ferm, se prăbuşise dintr-odată, se destrămase, prefăcîndu-se în praf, şi dintr-o viaţă cam neroadă, ajunsese sinistră.

Acum Wert nu se mai spăla atît de gălăgios, cheltuia apa cu multă zgîrcenie, albăstreala obrajilor săi bărbieriţi se schimbase în nişte zale negre şi ţepoase, era limpede că barba începea să-i crească de la umerii obrajilor şi se continua, unindu-se după urechi, cu părul de pe ceafă. El începea să fie năpădit de păr ca o curte părăsită de ţară, copleşită de mătrăgună şi de urzici. Sub sprîncenele-i stufoase şi ridicate ca la copii, privirea i-a devenit nespus de blîndă, de parcă mulţumea în tăcere pentru că prietenii îl înţeleg.

Pînă la urmă, în liniştea desăvîrşită a nopţii, pe Nikita Karev îl trezi vecinul său, violoncelistul. Îl auzi murmurînd foarte turburat:

— Acolo a căzut ceva... a căzut ceva greu...

— Unde? Ce a căzut? — întrebă Nikita sărind în picioare.

— Acolo, — repetă colegul lui abia auzit, arătînd spre camera vecină. — Nu ştiu ce...

— De ce nu te-ai dus într-acolo?

— Nu ştiu. Am vrut să-ţi spun şi dumitale şi să mergem împreună...

— Dumneata crezi... Vreo nenorocire? — şopti Nikita.

— Nu, nu ştiu. Numai că... nu pot singur... să mergem împreună...

Nikita sări din pat şi, fără să se îmbrace, fugi spre camera lui Wert.

Deschiseră uşa. Îi izbi un aer rece. Pe Nikita îl trecu un fior. Întrebă:

— De ce-o fi atît de frig?

Mai apoi îşi amintea limpede că în acea clipă explicaţia îi venise în chip ironic: era desculţ şi-i era frig pentru că stătea pe o podea rece. Nikita privi spre tovarăşul rămas în urmă.

— Nu pot înţelege, — spuse violoncelistul, căutînd să-şi învingă un tremur la fel cu cel al lui Nikita, — de unde vine acest frig.

La Wert ardea o lampă de gaz; din cauza sobei însă, care se afla în dreptul uşii, Nikita nu putea să vadă întreaga cameră.

— Asta... s-a întîmplat demult... căzătura?

— Imediat ce am auzit, am venit la dumneata!

Nikita păşi înainte. În cameră era dezordine: pe podea o valiză deschisă şi un portpled, din sertarele mesei atîrnau foi de hîrtie şi caiete. Uşa spre verandă era puţin crăpată, dar acolo era tot atît de întuneric ca afară.

Nikita se repezi într-acolo.

În clipa aceea simţi clar cum fiinţa i se despică în două. O parte (aceea care se găsea undeva, în urmă, la spate şi la ceafă) a înţeles şi a perceput dintr-odată cele petrecute. Cealaltă s-a îngrămădit spre faţă, în acel ceva care alcătuieşte obrazul omului, cutremurată de disperarea animalică a refuzului

de a crede ceea ce vedea. Capul, pieptul, mîinile lui Nikita, toată ființa sa adunată în obraz, năzuia înainte, ca să se convingă cît se poate de repede că nu s-a întîmplat nimic, că nu se putea întîmpla nimic, că viața a rămas viață, că nu-i prilej de nici o spaimă, căci atunci de ce această neliniște a mîinilor și zvîcnirea vinelor de la tîmple, și respirația înghețată ? Ființa din față se zbătea spre a se convinge de existența vieții, pe cînd cea din urmă, care se afla undeva în spate, la ceafă, păzea cu asprime conștiința, gîndirea, voința, toate acele părticele ale sufletului din care se formează bărbăția. Și această parte a ființei a recunoscut cu o neplăcută certitudine, care semăna cu o satisfacție răutăcioasă : da, probabil că totul s-a sfîrșit, dar nu pentru tine, ci pentru altcineva, tu trăiești și trebuie să te preocupi de tine, ca și mai înainte — de tine. Această parte a ființei sale — rece, plină de bărbăție — a avut timp să-i aducă aminte că atunci cînd, împreună cu cei trei colegi, închiriaseră apartamentul și cercetaseră veranda, Wert zărise sus în tavan un cîrlig de lampă și a glumit prostește :

„O mulțime de avantagii ! Există și un cîrlig, dacă vrei să te spînzuri !"

Aceste două voci ale unei ființe despicate în două le auzi Nikita într-o frîntură de secundă, atît cît i-a trebuit să facă cei cinci, șase pași, străbătînd în fugă camera.

Wert era lungit pe podea, de-a lungul peretelui, cu capul spre ușă. Era întins ca un soldat în front. Nici nu puteai să-ți dai seama cum s-a petrecut întîmplarea.

Atunci tot ceea ce compunea partea din față, esența animalică a lui Nikita, se dădu înapoi : „Nu se poate, nu se poate", clocotea în el indignarea. „Nu se poate? îl întrebă repede cealaltă parte a ființei sale. Atunci, de ce te-ai ferit ca un cal care a fost adus să îndepărteze din drum o mortăciune ? Mai bine recunoaște că e așa și vezi de păzește-te, păzește-te !" Dar to-

tul se cutremura în Nikita din pricina acelui revoltat „nu se poate!"

— Să-l luăm, se adresă el colegului său, impunîndu-și voința de a se apleca asupra lui Wert.

Îi strecură mîinile sub ceafă, îi cuprinse gîtul, și-l ridică. Violoncelistul îl apucă de picioare, sub genunchi.

Și primul gînd care trecu prin mintea lui Nikita, deîndată ce începu să-și facă drum cu spatele prin ușă, fu următorul: trupul lui Wert este nespus de greu. Și apoi alte două: cît de rece îi este gîtul, ca sticla! Cît de întinse îi sînt mîinile căzute în jos!

Și în disperare furibundă, alt gînd: minciună! Înșelătorie! o prefăcătorie dezgustătoare! Acest nenorocit se preface!

Și Wert nu este așezat, ci pur și simplu lăsat să cadă, zvîrlit pe podea, lîngă pat. Nikita, desfăcîndu-și mîinile furios, ceafa lui Wert se lovi sec de podeaua netedă. Și cînd Nikita se îndreptă din șale iar un curent ușor de aer se ridică de pe podea spre față, el prinse în acest curent un miros abia perceptibil, puțin dulceag, de mortăciune!

Atunci dispăru acea dualitate a ființei sale și, cu iuțeala fulgerului, fu cuprins de groază din tălpi pînă în vîrful părului.

Wert zîmbea reținut, strîngîndu-și buzele subțiri, liliachii, abia-abia ițindu-și limba trandafirie și ridicînd în sus, copilărește, sprîncenele-i stufoase, în timp ce de sub bărbie îi ieșea ca o codiță galbenă, bucata de curea ruptă.

Nikita întinse mîna să desfacă lațul curelei. (Era cureaua de la portpled și lațul stătea ca și pe portpled, însă mult mai strîns: capătul curelei era vîrît în cataramă). Abia simți răceala ca de sticlă a bărbiei lui Wert, că și retrase mîna.

— Nu-i voie să-l atingi, — rosti cu o voce inexpresivă violoncelistul, — tabloul trebuie lăsat așa cum e, pentru cercetări.

— Tabloul, tabloul! — exclamă Nikita.

Vocea îl mai îmbărbătă; vru să mai strige ceva, dar Wert stătea culcat atît de nemişcat şi nemişcarea lui avea atîta gravitate, încît vocea lui Nikita i se pierdu în adîncul gîtului şi se cutremură din nou la un gînd dezgustător: oare Wert se preface?

— Un doctor, — hotărî dintr-odată cineva pentru Nikita şi el se agăţă de acest cuvînt, simţind cum odată cu rostirea lui îi trece prin vine o căldură eliberatoare.

— Imediat după doctor! Am fugit după doctor!... Alerga prin întunericul străzilor, sforţîndu-se să-şi aducă aminte de unde are pipa (fuma cîteodată, dar ţigări) şi căuta să şi-o potrivească mai bine, apucînd cu dinţii coada-i aspră. Îi era cald, scutura adesea din omoplaţi pentru ca să-şi poată dezlipi cămaşa din spate:

— Nenorocire! — rosti el sufocîndu-se, cînd dădu buzna în circumscripţia de poliţie. — S-a întîmplat o nenorocire! Unde e medicul de serviciu?

Încheindu-şi nasturii de argint ai tunicii, poliţistul ieşi de după paravan şi, căscînd, îl ascultă liniştit.

— Spui că s-a spînzurat, — pronunţă el rar şi domol, — înseamnă că a murit! Iar dacă a murit, la ce vă trebuie medic? Du-te acasă, am să pun totul la punct.

Despre ce punere la punct putea fi vorba? Trebuia să se grăbească, să alerge, trecînd de la starea de frig la cea de căldură, aprinzînd pipa cu zeci de chibrituri care se sting, muşcînd cu dinţii de coada ei aspră şi rece, pentru ca s-o apuci cît mai comod şi s-o ţii cît mai tare.

Ce poziţie ţeapănă! Să stea aşa, drept, cu corpul acesta minunat conformat, întins perfect, cu pieptul bombat, ca în faţa unei inspecţii hotărîtoare, cu mîinile lipite de şolduri şi zîmbind reţinut — oare mereu, veşnic va zîmbi, pînă la putrefacţie, cu aceste buze subţiri, liliachii? — ţeapăn, absolut ţeapăn! Şi ce gînd urît şi laş: s-a prefăcut!

Nikita rămase în camera sa într-o stare de încremenire pînă auzi soneria.

Sosi secretarul poliţiei, un omuleţ mititel, negricios şi nemulţumit că a fost sculat din pat. Fără să se aplece, îl cercetă neglijent pe Wert, apoi ieşi pe verandă şi privi capătul rupt al curelei, atîrnat sub tavan. Apropiindu-se de masă, luă cu două degete, o bucăţică de hîrtie tăiată cu grijă şi care era pusă într-un loc vizibil.

E straniu cum pînă atunci nimeni nu observase această bucăţică de hîrtie.

Nikita privi peste umărul poliţistului.

Pe bucăţica de hîrtie era scris foarte îngrijit:

„Rămîi cu bine, Karev, îţi mulţumesc pentru şah. Dumneata înţelegi că nu e vorba de violă, ci de vioară.

Wert"

Se părea că un clopot înăbuşitor se lăsă peste capul lui Nikita. Ar fi căzut, dar în spatele său, lîngă pat, zăcea nemişcat Wert.

Poliţistul se întoarse şi întrebă:

— *Wer ist Kareff?* [1])

— Eu, — răspunse Nikita.

— *Wie war's?* [2]) — întrebă printre dinţi poliţistul, aruncînd hîrtia pe masă.

Violoncelistul i-a povestit ceea ce era mai important. El ascultă fără să întrerupă, plimbîndu-şi privirea pe pereţi. La Wert nici nu se mai uita.

— *Es ist klar* [3]), — conchise poliţistul cînd povestirea se sfîrşi. — Dar profesorul a avut dreptate: braciştii cîştigă mai bine decît violoniştii...

Şi poliţistul zdrăngăni şovăielnic cu degetul mic strunele viorii care se găsea chiar acolo pe masă, şi întrebă:

---

[1]) Cine este Karev (în limba germană). (N. trad.)

[2]) Cum s-a întîmplat (în limba germană). (N. trad.)

[3]) Este limpede (în limba germană). (N. trad.)

— E a lui?... A slăbit quinta, — adăugă, ca şi cum aştepta un compliment.

Nimeni nu-i răspunse.

— Am să trimit oameni, — spuse poliţistul plecînd.

Peste o oră, cînd mijeau zorile, au venit oamenii. Aceştia erau nişte comisionari cu chipiuri roşii, fiinţe nenorocite care adesea îşi sug ore întregi pipele, stînd în preajma gărilor şi a cafenelelor. Au introdus în cameră o ladă lungă, dreptunghiulară, cu mînere de fier. L-au ridicat pe Wert şi au încercat să-l culce în ladă. Dar Wert crescuse după altă măsură. Atunci comisionarii i-au îndoit picioarele. I-au introdus în îndoitura genunchilor capacul lăzii pus pe muche şi unul dintre ei s-a lăsat cu toată greutatea peste laba picioarelor lui Wert. Picioarele i se îndoiau încet şi greu. Wert încăpu în fine în ladă şi comisionarii cu chipiuri roşii îl scoaseră pe scară, căutînd să nu facă zgomot, pentru a nu trezi locatarii.

Cînd oamenii închideau capacul lăzii, în camera lui Wert mai ardea o lampă mică, de gaz. Dar lumina de dimineaţă era mai puternică şi învingea lumina lămpii. Această luptă a două izvoare de lumină s-a răsfrînt pe faţa lui Wert printr-o nuanţă palidă, liliachie; umbra capacului împrumută feţei sale o culoare pămîntie şi întunericul lăzii îl înghiţi fără urmă.

CAPITOLUL V

O, de ar fi fost fără urmă! Imaginaţia este înzestrată cu ochi din care ceea ce ai văzut într-o bună zi, dispare odată numai cu moartea sau cu pierderea minţilor. Poţi să fugi de acasă dis-de-dimineaţă, poţi să treci de multe ori la rînd pe Pragerstrasse să cumperi şi să citeşti în cafenea ziarul, să treci pe la gară, să schimbi o jumătate de duzină de bănci în desişurile umbroase ale Bürgerwiesului şi totul va fi în zadar, în zadar şi fără rost! Vei privi cu ochii în gol fără să vezi rochiile albe şi uşoare ale femeilor care

inundă cu dantele, pene şi pliuri, strada lustruită. Vei privi cu o privire oarbă, parcă dezghiocată, în urma trenului care se îndepărtează în goană. Şi, de asemenea, fără să simţi, vei sorbi cu aceeaşi privire oarbă, verdeaţa gazonului scăldată în soare, şi liniştea galbenă a frunzelor, totul, totul va trece pe lîngă tine fără să te atingă, fără să-ţi schimbe starea încordată a simţurilor. Dar cu cîtă durere ascuţită se vor înfige ochii în chipiurile roşii de lîngă gară, uite acelea, nu, uite celelalte. Oameni necăjiţi, cu capete roşii, ei sînt cei care i-au îndoit picioarele lui Wert, aşezîndu-i sub genunchi capacul lăzii, pe muchie, ei l-au coborît pe scară, căutînd să calce mai încet ca să nu-i stingherească pe locatari ! Cît de repede găsesc ochii în marea vitrină a magazinului universal, ceea ce trebuie să găsească, ceea ce nu se poate să nu găsească : un portpled pentru drum, cu curele puţin cam grosolane şi din piele galbenă. Şi, iată, găsesc şi mai repede şi văd şi mai clar : un om cu buzele învineţite, strînse. Zîmbeşte, surîde, atît de reţinut, atît de nemişcat ! Şi din nou : statuia fîntînei arteziene, pe ea se vede reflectîndu-se o lumină palidă, liliachie, rece, care se schimbă apoi într-o lumină sură, pămîntie. Poate că e umbra unui copac care s-a mişcat, sau poate e... umbra capacului lăzii ce se lasă ? Sau poate totul din jur este colorat într-o culoare liliachie? Priveşte-ţi unghiile. Le-ai văzut oare cîndva violete, aproape cenuşii ? Oare altădată nu pulsa sub ele sîngele, răzbătînd prin culoarea lor sănătoasă, trandafirie, prin învelişul alb, de corn ? Dar asta ţi s-a întîmplat din pricina vremii răcoroase, pentru că ai stat toată ziua în aer liber, din pricina unei nopţi albe şi, în sfîrşit, din cauza foamei ! Dracu' să ia toate aceste coşmaruri copilăreşti. Nu de ele e vorba !

Ce anume îl preocupa pe Nikita pe cînd rătăcea prin oraşul trist şi curat ? Portpledul, nasturii de argint ai poliţiştilor, chipiurile comisionarilor, buzele strînse şi subţiri ale vreunui trecător, nuanţele liliachii, culoarea liliachie care se schimba într-o culoare pămîntie a tu-

turor celor înconjurătoare, — iarbă, tramvaie, frunze galbene, monumente de bronz, fustele albe ale femeilor. Moartea e moarte şi nimic mai mult. Şi nu în ea — o, nu! nu în ea se găseşte neliniştea acestor ore! „Nu e vorba de violă, ci de vioară". Nu e vorba de ceea ce vei începe să faci, ci de ceea ce părăseşti.

De ceea ce părăseşti? Oare nu e timpul să o părăsească chiar acum, fără să mai aştepte ca vreun oarecare Hübner să-i spuie că, desigur, dragul meu Karev, din dumneata o să iasă un foarte bun muzician, dar, dragul meu Karev, în lume sînt mulţi muzicieni buni. Să lase, să plece, să fugă acum cînd nu e încă prea tîrziu, cînd are încă unde să fugă!

Dar încotro, încotro? Înţepenirea singurătăţii îl cuprinde acum, aşa cum noaptea îl cuprinsese înţepenirea groazei. Întregul drum care l-a condus spre banca netedă din Bürgerwiese, întregul drum al muzicianului Nikita Karev, care s-a împotmolit neputincios în acest parc al plimbărilor pline de îngîmfare şi făţărnicie, nu i-a definit oare prin el însuşi un sfîrşit nerodnic şi singuratic?

Şi iată ultimul semn, ultimul avertisment: Wert!...

După fiecare obstacol care-i apărea în faţă, Nikita simţea un asemenea avertisment. Dar el se încăpăţîna şi nu ceda. Cîte şi cîte prilejuri a scăpat ca să plece, să fugă, să lase totul! Ce prost mai e! El mărea miza în loc să fugă de masa de joc. Nikita îşi dădu seama că nu va deveni niciodată violonist şi hotărî să devină dirijor. Înţelese că a deschide sufletele altora e o mare artă şi se hotărî să-şi deschidă propriu-i suflet! Şi — o nimicnicie, deşertăciune necugetată — iată-i sufletul deschis şi nimic înafară de haos, de învălmăşeală, nu găseşti în el!

Cu ani în urmă, la Moscova, fusese cuprins de disperare decum ajunsese în stradelele care întretăiau Nikitskaia cu conservatorul ei monumental şi incomod. În cămăruţele căsuţelor vechi, mîncate de carii, în mansardele construcţiilor absurde cu multe etaje, în atelierele meşterilor de instrumente, în coridoarele

și vestibulele sălilor de concert, în marea înghesuială a Moscovei, (o da, Moscova vibrează în tonalitatea sa, ar fi spus Wert) Nikita simțise pentru prima dată un anumit fel de trai în lumea muzicii. Cultură, se spunea aici, cultură nu este cunoașterea muzicii, ci cunoștințele despre ea. Aici cuvîntul „muzică" pătrundea în tine așa cum seva din pămînt pătrunde în brad, neîntrerupt, în decurs de decenii. Și oamenii vorbeau aici despre ei: eu sînt muzician, așa cum pinul din pădure ar fi putut spune despre el — eu sînt pin.

O, era o suprasaturație de cunoștințe, asemănătoare suprasaturației pădurii de brazi cu mirosul de rășină. Și în această pădure a nimerit Nikita, fiul lui Karev, al lui Vasili Leontici, cazac din Ural, administratorul marilor întinderi de stepă, al livezilor de meri din Ciagan, al turmelor de oi de dincolo de Ural!

Cu cîtă îndîrjire ridicolă s-a apucat Nikita de pian! I se părea c-a înțeles și și-a ales bine calea. Aici se spunea — să stăpînești instrumentul, pentru ca să știi să te exprimi corect; să studiezi lucrările clasice pentru ca să ții bine minte ce s-a creat în decursul timpului și ce nu se poate repeta. O, dar să ții minte livezile de meri, să ții minte cum se rup crengile merilor, toamna, sub povara roadelor, cînd recolta dă în pîrg; să ții minte cum plutesc norii alburii de praf deasupra cirezilor de vite mînate pe drum; să ții minte cît de înfricoșătoare e stepa cînd tace! Să ții minte toate acestea, să le păstrezi în adîncul tainic al inimii și — da, desigur, să studiezi, să studiezi lucrările clasice — pe Bach și Haydn, Mozart, Liszt, Rossini, chiar și Debussy, și Saint-Saens, de ce să nu-l studiezi pe Saint-Saens, doar trebuie să știi ce s-a creat și ce nu se poate repeta!

Nikita ținea minte cu cîtă frenezie a trecut de la disperare la mînie, cum în cel de-al patrulea an de studii a părăsit Moscova, amorțind dintr-odată, pierzînd într-un mod straniu simțul aerului și al spațiului și uitînd dintr-odată totul. „Tratatul fundamental

despre contrapunct" i s-a părut o lectură nouă şi, cu dicţionarul în mînă, lungit sub un măr, el studia cartea încins din nou de torentul arzător al stepei. Păstra, pe atunci, mînia sa ; o aţîţa ca pe un tăciune purtînd cu drag în sine ura faţă de tot ce e străin. În timpul verii a reuşit să ardă cu acest cărbune şi ceea ce-i mai rămăsese din interesul faţă de ceea ce a fost făcut de altcineva, nu de el, şi a ajuns la Petersburg tot atît de sălbatic precum l-a văzut odinioară *Moscova*.

Era convins că n-are nevoie să-şi însuşească zeci de ani cultura muzicală, întocmai ca bradul care îşi trage seva din pămînt, că el şi-a însuşit cunoştinţele despre muzică şi le-a zvîrlit apoi cît colo, eliberîndu-şi personalitatea ; era convins că a pătruns în lumea muzicii şi că, învingînd-o, a găsit şi şi-a întărit personalitatea.

Uşurinţă ! I-a fost hărăzit să afle că însăşi esenţa muzicii este supusă studiului, la fel ca şi conţinutul, departe de esenţă, aşa cum e departe ştiinţa psihologiei de psihicul omului. El rămînea mereu elev, şi primejdia de a rămîne pentru totdeauna elev crescu şi mai mult atunci cînd se gîndi să compună muzică. S-a silit să devină un elev sîrguincios, aşa cum a fost din totdeauna şi, ca un şcolar care rezolvă probleme de matematică, armoniza melodiile altora care i se dădeau spre studiere la conservator.

Şi Nikita a izbutit să urce pînă la culmea care i se părea că e cea dorită. A întins mîinile şi ele au atins muzica, ele s-au atins de ceea ce el auzea cu un simţ lăuntric, de ceea ce în mod real nimeni nu auzise, de ceea ce răsună în mod desăvîrşit numai în muzician, şi ceea ce muzicianul a denumit cu o formulă nu prea potrivită : muzica absolută. Da, Nikita a atins-o, el a ştiut să creeze orchestre, să aleagă în mod cu totul liber (de ar fi fost cu totul liber !) instrumentele, el putea, cu dreptul său de creator, să distrugă ceea ce se făurise mai înainte.

A ajuns pe culmi, a întins mîinile şi ele s-au atins de ceea ce dorise nespus de mult. Ridică ochii şi văzu

că se atinge de talpa unui nou munte, al cărui vîrf se pierdea undeva în înălţimi. Era din nou elev!

De data asta năzuinţele l-au dus la Dresda şi compunerea unei piese pentru orgă a devenit ţelul său...

Cînd Nikita îşi aduse aminte despre acest lucru, culorile, liniile, formele care umpleau percepţia sa, cedară locul sunetelor; seara, la lumina felinarelor ce se aprindeau, freamătul oraşului se auzea mai desluşit şi mai din plin.

Karev se ridică de pe bancă şi plecă grăbit. Dar cu cît se apropia de casă, cu atît paşii săi deveneau mai neliniştiţi şi mai şovăielnici.

• Dintr-odată străbătu pînă la conştiinţa sa un gînd neaşteptat: trebuia să se privească pe sine însuşi şi să redea ceea ce va vedea, căci însăşi calea sa, calea muzicianului Nikita Karev, alcătuia o temă închegată.

Paşii i-au devenit mai siguri, degetele mîinilor căzute de-a lungul trupului au tresărit şi s-au desfăcut, ca şi cum s-ar fi pregătit să se ridice de pe claviatură, dar în aceeaşi clipă simţi apropierea casei. Nikita înălţă capul şi văzu ferestrele verandei. Ele reflectau lumina tulbure a felinarelor din stradă, iar în împletitura măruntă a pervazurilor stăruia, tăinuit, întunericul nemişcat. Toate ferestrele locuinţei erau ferecate în această nemişcare.

Nikita îşi desprinse cu greu picioarele de pe caldarîm şi trecu înadins repede peste drum, urcă scara în fugă şi răsuflă numai cînd ajunse la uşa apartamentului. Trebui să-şi scotocească toate buzunarele ca să găsească cheia. Cheia se găsea acolo unde o punea întotdeauna Nikita, în buzunarul drept al paltonului.

Şi iată, uşa se deschide larg, cu zgomot. Bocănind cu ghetele şi tuşind tare, Nikita intră în vestibul şi trage de lănţişorul lămpii de gaz. O lumină lăptoasă se revarsă într-un val lin peste paltonul cenuşiu, singuratic şi nemişcat de pe cuier. Sus, pe policioară, chiar deasupra paltonului, se află pălăria de fetru cu borurile largi. Asta înseamnă că nu e nimeni acasă, deoarece paltonul şi pălăria sînt ale lui Wert.

Dezbrăcîndu-se, încetează pentru o secundă de a face zgomot. Atunci liniştea, cu o adiere rece, lunecă de sub uşa camerei lui Wert şi-l obligă pe Nikita să-şi tîrşască piciorul, să tuşească şi să fredoneze pe nas o melodie oarecare.

Nikita îşi atîrnă paltonul tocmai în celălalt capăt al cuierului, dar imediat îl mută mai aproape de al lui Wert, atingînd în treacăt cu mîna stofa hainei străine. Paltonul se leagănă cu acel legănat obişnuit al ştofei atîrnate. La pipăit, haina este cu totul obişnuită, puţin cam rece şi aspră.

Nikita lasă lampa să ardă în vestibul şi, închizînd bine uşa în urma sa, rămîne în întuneric în mijlocul camerei, ascultînd tăcerea. Apoi, cu gestul obişnuit găseşte lampa deasupra mesei şi lumina cade în primul rînd pe peticul de hîrtie tăiat cu multă grijă.

„Rămîi cu bine, Karev. Iţi mulţumesc pentru şah. Dumneata înţelegi că nu e vorba de violă, ci de vioară.

Wert"

Nikita se întoarse brusc spre uşă. Unde se află? In camera lui, oare? Da, e camera lui, camera lui Karev. Dar cum a ajuns această scrisorică la el pe masă? A pus-o vreunul dintre colegii săi, probabil că violoncelistul. De ce, oare? In scrisorică Wert i se adresează lui, lui Karev, dar de ce lui, de ce tocmai lui? Oare Wert simţea nevoie să-l facă răspunzător de moartea sa? O, el ar fi trebuit să-i adreseze scrisoarea lui Hübner: „Rămîi cu bine, Hübner, îţi mulţumesc pentru violă" — trebuia să fi scris Wert. Să fi primit Hübner biletul scris de sinucigaş înainte de moarte!... Dar bileţelul îi aparţine totuşi lui Nikita. Să ţină minte că înainte de a smulge cureaua din portpled, sinucigaşul s-a gîndit la el, la Nikita.

Se întoarce spre masă, ia bileţelul şi deodată îl rupe în bucăţele mărunte. Apoi pune bucăţelele într-o scrumieră, îşi aprinde o ţigară şi dă foc hîrtioarelor. Bucăţelele egale ard cu o flacără galben-albăstruie,

foşnesc uşor, scot fum şi se înroşesc, apoi se înnegresc, se micşorează, lăsîndu-se în jos şi se preschimbă în scrum. Nikita duce precaut scrumiera spre sobă, deschide uşiţa şi aruncă scrumul înăuntru. Atunci ceva geme îndelung la spatele său. Nikita îşi ciuleşte urechea, întoarce capul şi observă portpledul pe dulap. E portpledul său, al lui Karev, însă curelele lui nu se deosebesc de ale portpledului lui Wert, de acea curea din care o bucată rămăsese prinsă de gîtul lui Wert. Oare au să i-o scoată de pe gît? Probabil că da, atunci cînd vor face autopsia cadavrului. Dar cealaltă bucată de curea o fi fost scoasă de pe cîrligul din verandă?

Nikita se apropie de dulap şi împinse portpledul cu pumnul în aşa fel, încît să nu se mai vadă. După care, pentru o clipă se face linişte, dar apoi, dintr-odată, ceva cade cu scîrţîit şi fîşîit. Nikita tresare şi odată cu valul de căldură care-i cuprinse trupul, un gînd limpede, triumfător, îl readuce la realitate: port-pledul a căzut după dulap.

— Destul, — strigă Nikita şi se duse aproape rîzînd spre pian. — Destul!

Ascultă cu atenţie cum sunetele unduiesc liniştea şi îşi concentrează toate forţele asupra legăturilor posibile ale combinaţiilor care sînt gata să se nască din acordul încercat.

Atunci, în sunetele pianului care abia s-au stins şi s-au destrămat, în tonul notei de sus a acordului, continuîndu-l, pătrunde foarte clar un sunet de vioară. El se aude atît de încet, încît nu poate să vină decît dintr-o cameră îndepărtată, din camera lui Wert. Nikita loveşte din nou cu putere peste claviatură şi rupe acordul cu pedala. În ce tonalitate a început să cînte? În fa major. Da, da! Şi iată de acolo, din camera lui Wert, se aude un si bemol; si bemol de sus! Dar quinta de pe vioara lui Wert a slăbit. Acest lucru l-a observat chiar şi poliţistul.

— Destul! — strigă Nikita sărind de pe scaun şi repezindu-se spre camera din faţă.

Se opreşte sub lampă şi ascultă atent ecoul paşi-

lor săi. Şi bemolul răsună deasupra capului său uniform şi puternic, cu toate că claritatea sunetului de vioară este mai desăvîrşită decît acest ţipăt răguşit şi neclar. Nikita priveşte în sus. O parte din sita lămpii de gaz s-a ars, a căzut, şi o fîşie egală de gaz şuieră prin ştirbitură, într-un clar si bemol de sus.

Aşa, aşa, asta e chiar o victorie! Curajul îi revine, el îşi îndreaptă umerii şi se apropie hotărît de camera lui Wert, apasă dintr-odată pe clanţa uşii şi o deschide. Ca şi în noaptea trecută, din cameră vine frig: uşa spre verandă n-a fost închisă. Noaptea de toamnă este răcoroasă şi aerul se răceşte repede.

Nikita intră în cameră. Aprinde lampa. Dezordinea e aceeaşi; din sertarele întredeschise ale mesei atîrnă foi de hîrtie, pe podea e împrăştiată valiza deschisă şi portpledul. O sforţare, încă o sforţare, şi Nikita se întoarce cu faţa spre pat. Aici, pe podea, cu picioarele spre uşa închisă a verandei zăcuse Wert. Acum nu mai e nimeni acolo. Podeaua e goală. Colţul plapumei e puţin tras în jos. Probabil că a fost agăţat pe cînd îl aşezau pe Wert în ladă.

Încă o sforţare, încă o ultimă sforţare! Nikita se îndreaptă spre verandă. Cîteva secunde el trebuie să învingă cu privirea întunericul. Începe să desluşească forma pervazurilor. Simte nevoia să se uite în sus, spre tavan. Dar privirea lui se opreşte asupra unui scaun răsturnat. Cum a ajuns scaunul aici? Probabil că au încercat să scoată cureaua de pe cîrlig. Ca să te convingi că nu mai există cureaua, e nevoie doar să-ţi ridici privirea. Dar ochii nu se pot ridica şi o amintire neaşteptat de clară, care într-o clipită se preschimbă în senzaţie tactilă (genunchiul se loveşte puternic de piciorul scaunului), îl aruncă pe Nikita înapoi de la uşă. Cum a putut uita acest lucru? Atunci cînd începuse să meargă spre uşă de-a-ndaratelea, după ce-l ridicase pe Wert de pe podea, genunchiul i s-a lovit de piciorul scaunului şi atunci, o da, chiar atunci, s-a gîndit că acest scaun şi l-a aruncat de sub picioare Wert în momentul cînd abia-şi pusese

lațul de gît. Și acu' să ducă acest scaun în cameră? Nu, nu!

Nikita închide ușa, răsucește brusc, de două ori, cheia în broască, și încearcă să rețină senzația metalului rece între degetele cu care adineauri ținuse cheia: da, într-adevăr, a încuiat ușa verandei.

De ce a venit în această cameră? Trebuie să facă ceva, trebuie să se apropie de masă și să pună ordine în sertare. Cineva doar trebuie să controleze tot ce a rămas de pe urma lui Wert. Dar Nikita nu ia decît o singură carte, un manual al jocului de șah. Da, se pare că de asta a și venit încoace, pentru ca să ia această carte.

Nikita stinge lampa și, căutînd să pășească mai rar și mai drept, îngînînd un cîntec, iese în coridor. Ușa însă o închide repede, printr-o mișcare hotărîtă și puternică, de parcă ar căuta să scape de cineva și, la fel ca în ușa verandei, răsucește cheia de două ori.

Ajuns în camera sa se apropie de pian, dar imediat își dă seama că nu poate să cînte, fiindcă dincolo de muzică nu se aude nimic. Or, de auzit trebuie să auzi totul — cele mai mici foșnete, orice trosnitură, orice scîrțîit — doamne, dumnezeule, cu cîtă putere de distrugere este umplută fiecare clipă, cu cîtă continuitate de motor ce lucrează neîncetat, se furișează spre toate moartea, și de cîtă disperare sînt pătrunse toate aceste bocete, gemete și tînguiri ale ei!

Nikita caută în carte o problemă de șah, ia tabla și așază figurile. Și în felul acesta, ascunzîndu-se, prinzînd cele mai mici mișcări ale aerului, el își concentrează voința și gîndurile asupra unei singure ținte: mat din trei mișcări.

Incetul cu încetul, figurile întunecate de lemn capătă sens, pătrățelele tablei șlefuite se umplu de importanță. Cu tura poți să dai șah: unul, doi, trei — trei mișcări. Dar, stai o clipă. De ce nu mișcarea a treia? Atunci regele se apără... Nu. Nu se poate apăra. Se retrage... Unu, doi... încoace. Desigur, mișcarea treia.

Tura parcă s-ar muta singură. Ea s-a mişcat în sus şi lateral, de parcă ar fi fost ridicată de o mînă nevăzută. Nevăzută? Mîna o vede perfect: degetele plate şi turtite la vîrf, părul care creşte abundent, acoperind pielea ca o mînuşă pufoasă lucind de săpun şi apă.

— E rîndul dumitale, Karev, — spune încet Wert.

— A-a-a! — strigă Nikita, lovind tabla de şah de jos în sus. Zgomotul figurilor ce se răstoarnă, al tabblei şi al scaunului, îl readuc la realitate. Dar Nikita stă lipit de perete şi priveşte rătăcit prin cameră, cu ochii arzînd şi larg holbaţi, iar pe faţă i se preling grăbit şiroaie de sudoare ca nişte şerpişori.

Scaunul stă răsturnat pe podea la fel cu celălalt de pe verandă. Nikita face un pas mare, se apropie de scaun, îl apucă şi, cu o furie nebună, îl pune pe picioare.

Apoi se face linişte.

Şi într-o linişte de mormînt, cînd părea că viaţa s-a oprit în loc pentru totdeauna, Nikita desluşi cum, cu mare băgare de seamă şi fără grabă, în camera din faţă se răsuceşte cheia în broasca uşii. S-a răsucit odată, s-a oprit puţin, parcă nu merge... ba, a mers şi iată, încăodată, o răsucitură completă.

Atunci, înnebunit, arzînd şi tremurînd, pradă unui acces de friguri, Nikita se repede spre uşă.

Colegii săi intrau în vestibul.

Nikita se sprijini de uşă şi, istovit, ruşinat, e gata să-şi recunoască frica şi să rîdă de sine însuşi. Dar în acelaşi timp se simte eliberat de frică şi îndrugă:

— Fir-ar al dracului să fie! Fir-ar al dracului să fie! Am aţipit şi dintr-odată... mi s-a părut... dracu'...

Aşa a venit şi a trecut noaptea...

Şi, odată cu dimineaţa care a reînnoit forma şi sensul obiectelor, s-a aprins într-însul hotărîrea de a se împotrivi de a se împotrivi din toate puterile, la ceea ce-i prezicea întunericul dispărut.

— Credeţi ce vreţi, — spuse el colegilor săi. — Slab de înger, fără voinţă, mi-e tot una. Nu pot să mai rămîn aici. Nu pot să mai rămîn aici. Nu pot să lucrez, nu mai pot să respir. Asta nu e teamă, ci...

— Dar nimeni nu spune, Karev, că asta e teamă, — răspunse pe un ton nespus de moale violoncelistul. — Şi noi ne-am gîndit... Şi violoncelistul îşi privi vecinul.

Atunci Nikita fu cutremurat din nou de un acces de frică. De unde s-a ivit la aceşti oameni atîta grijă faţă de dînsul ? Nu trebuiau ei mai degrabă să-şi rîdă de dînsul ? Oare într-adevăr să le inspire milă ? Oare asta nu înseamnă că pe faţa lui se poate citi acelaşi destin ca al lui Wert ?

Nikita era convins că totul se va schimba în clipa în care va fugi din cuprinsul acestor pereţi nenorociţi. Fuga lui era fără privire înapoi şi, cu cît se grăbea mai febril, cu atît mai puţin îl stingherea ruşinea retragerii.

Dimineaţa îşi găsi o locuinţă, iar la amiază îşi rîndui prin cameră ultimele mărunţişuri din bagajul său de pustnic; plecă apoi afară din oraş; spre seară se reîntoarse înviorat şi cu conştiinţa liniştită la gîndul că va intra într-o cameră nouă şi, poate, într-o viaţă nouă.

Dar obsesiile lui abia începeau.

Urcînd scara, Nikita simţi un curios miros de spital, ceva rece şi greţos, semănînd a formol sau creolină. Sună şi aşteptă mult timp la uşă. Nimeni nu-i răspunse, nici la al doilea, nici la al treilea sunet prelung. Aşteptarea fără rezultat în faţa acestei uşi puţin cunoscute, în liniştea pătrunsă de acest miros apăsător de spital, care părea că-l emană chiar această uşă, precum căldura din sobă, deveni neliniştitor de neplăcută. Nikita sună la apartamentul vecin. Îi deschise o femeie tînără, foarte amabilă, şi văzîndu-l, spuse repede:

— Dumneavoastră sînteţi noul locatar ? Vi s-a lăsat cheia ! Proprietăreasa dumneavoastră s-a îmbolnăvit şi a fost dusă de aici. Mi se pare că are ceva cu stomacul...

— De unde e mirosul ăsta ?

— S-a dezinfectat casa — au fost sanitarii. Vă aduc îndată cheia.

— Iertaţi-mă, dar unde e servitoarea ?

— Servitoarea? N-a vrut să rămînă singură în apartament şi a plecat. Dar, domnul muzician nu se va speria desigur de singurătate, — spuse femeia zîmbind. — Vă aduc îndată cheia.

Reîntorcîndu-se, femeia se apropie de uşă şi-i arătă cum să deschidă.

— Noapte bună, domnule muzician, — spuse femeia cu amabilitate. — Dacă doriţi, pot să vă pregătesc dimineaţa cafeaua.

— Vă mulţumesc.

In apartament mirosul de spital era pătrunzător şi înăbuşitor. El pătrunsese în camera lui Nikita şi plutea aici ca o ceaţă nevăzută, în straturi, de parcă fotoliile şi patul ar fi fost inundate de un lichid înecăcios, care se evapora anevoie, umplînd aerul.

Nikita deschise ferestrele care dădeau spre o piaţetă pavată cu îngrijire şi care sclipea ici-colo la lumina cîtorva felinare. Aceasta era partea liniştită, veche şi demodată a oraşului, iar noaptea se lăsa aici dintr-odată, ca şi cum casele obosite se adînceau dulce în somn, de cum se întuneca.

Liniştea piaţetei îngroşa şi mai mult liniştea camerei, iar timpul ţi se părea că-şi înceta aici cursul său, ca un rîu care se varsă într-un iaz.

Singurătatea era desăvîrşită. Neştiind ce se găseşte dincolo de camera sa, ce fel de pereţi tac înconjurîndu-l, în ce formă se exprimă în casă viaţa străină care s-a oprit, această neştiinţă împinse imaginaţia lui Nikita pe drumul vechi, amar şi cunoscut, şi camera lui Wert, veranda, scaunul răsturnat, cureaua ruptă şi culorile, nuanţele, reflexele, tonurile, coloritul liliachiu, pămîntiu, i-au pătruns din nou în suflet.

Nikita vru să treacă în camerele vecine, necunoscute, să cerceteze cotloanele locuinţei străine, dorind să alunge printr-o impresie neaşteptată, puternica apăsare a nopţilor trecute, pentru ca prin această impresie să devină rodnic solul, în vederea naşterii unor noi imagini, fie ele chiar mai chinuitoare, însă noi.

O, el şi-ar fi închipuit cu multă plăcere şi în cele mai mici amănunte moartea stăpînii apartamentului;

în spital, pe un pat îngust, îmbîcsit de acest miros amestecat și grețos de creolină și formol, în acest minut liniștit, dureros, cînd nu se aude nici cel mai ușor sunet, cînd scaunele, scrinurile, policioarele și divanele stau tăcute prin toate colțișoarele. Nikita era gata să se chinuiască o întreagă săptămînă, privind la acest tablou cu totul neașteptat al unei morți străine (și el nu se îndoia că în acest ceas moartea își îndeplinește misiunea, într-un chip sumbru și fără răutate), numai de-ar putea alunga cu orice preț din imaginație, apăsătoarea amintire a lui Wert.

Destinul său se contopea cu destinul lui Wert. Wert venea către dînsul din nemișcare, tot atît de nemișcat ca în noaptea aceea. Și cu fiecare clipă, lungă și istovitoare, distanța între el, cel viu, și Wert, cel mort, se micșora și Nikita încremenea în așteptarea sfîrșitului.

Din întreaga noapte, reținea doar o singură imagine vie: paznicul din piațetă zvîrli cu bastonul într-un cîine vagabond și bățul se rostogoli, răsunînd peste pavajul neted de piatră. În clipa aceea, Nikita simți dorința să dea fuga în stradă și să aibă un schimb de priviri cu paznicul sau cu cîinele — oare nu e tot una? — numai să fie privirea unei ființe vii. Dar se simțea prea sleit...

Dis-de-dimineață auzi soneria.

Se sculă și se duse să deschidă ușa.

În fața sa, agitată și pierdută, stătea femeia care în ajun îi dăduse drumul în casă. Apăsîndu-și mîna pe piept, ea începu să spună grăbit:

— Astă-noapte, domnule muzician...

Dar Nikita nu-i dete răgaz să termine.

— Știu, — spuse el liniștit. — Astă-noapte a murit proprietăreasa!

Femeia se dădu înapoi și șopti înspăimîntată:

— Dar... de ce rîdeți?

— Rîd? — întrebă Nikita mirat. — Iertați-mă... dar...

Restul zilei a petrecut-o rătăcind tăcut pe străzi. Spre seară, istovit, se lăsă pe treapta de la intrarea

unei case, într-un cartier necunoscut, undeva departe, dincolo de gara veche.

Şedea cu capul plecat, freca obosit între degete nişte frunze de pe o crenguţă ruptă, umerii ascuţiţi îi ieşeau înafară, se gîrbovi, şi privirea sa, de obicei leneşă, acum îngheţase cu totul. Pătrunzîndu-l frigul, vru să se ridice sprijinindu-se cu coatele de genunchi, dar în clipa aceea, chiar din casa pe ale cărei trepte şedea, se auzi o lovitură puternică şi scurtă, semănînd a pocnet de armă.

Nikita sări în sus şi o luă la fugă. Dar după cîţiva paşi se opri şi făcu cale-ntoarsă. Trecînd pe lîngă casă şi privind atent tăbliţa cu numărul de la intrare, zîmbi cu un zîmbet rătăcit, care-i apărea din ce în ce mai des pe faţă.

Acum îşi dădea perfect de bine seama care anume simţ îi revenise. Incendiile, acea presimţire a incendiilor, care încercată odinioară îi distrusese pentru prima oară stăpînirea de sine, simţ care a reapărut mai tîrziu odată cu îndoielile, cu necredinţa şi cu disperarea.

Primul lucru pe care l-a făcut dimineaţa, a fost să deschidă ziarul. La rubrica „întîmplări" citi:

„Ieri, după şapte seara, pe Uhlandstrasse 26..."

Nikita mototoli foaia. Oare merita să citeşti mai departe? Era vorba de casa cu numărul 26 de pe Uhlandstrasse, nu degeaba memorase acest număr! Şi are oare importanţă ceea ce s-a întîmplat acolo, ce anume s-a petrecut acolo? A fost omorît cineva sau cineva s-a sinucis?

— Innebunesc, — îşi spuse Nikita.

Apoi privi în jur neputincios şi rosti cu voce tare:

— Una din două!

E îndoielnic dacă îşi dădea seama ce putea fi acest „una din două".

Şi-şi frecă fruntea cu o mînă înfierbîntată. Ii veni în minte Grese, tot atît de întîmplător cum putea să-i vină în minte figura unui alt cunoscut. Şi grăbit, o luă spre Grese.

Aşa a întîlnit-o Nikita pe Anna.

Aşa, de bunăseamă, i se întîmplă călătorului din tundră, rătăcit de tovarăşii săi de drum şi care, după multe încercări neizbutite de a ieşi spre un loc populat, trezindu-se din uitare, se regăseşte înconjurat de oameni. Sentimente asemănătoare le trăieşte bolnavul care s-a pregătit de moarte şi care simte dintr-odată că sănătatea i se reîntoarce şi că e în stare să coboare din pat şi să umble.

Grese era dintre oamenii pe care niciodată nu-i poţi cunoaşte perfect, pe care nici nu prea vrei să-i cunoşti, dar cu care oricum nu te plictiseşti, te simţi bine. El îşi înjghebase atelierul în prăvălia părăsită a unui fotograf, situată undeva, în spatele unor locuinţe omeneşti sau poate într-un loc viran. Sugea mucurile puturoase ale ţigărilor de foi, împrăştiind odată cu fumul un măreţ calm filozofic. Într-o vreme, ca să-şi cîştige bucata de pîine, Grese fusese dansator prin cabarete, dar, rupîndu-şi un picior, a rămas şchiop şi atunci s-a reîntors la ocupaţia lui de bază: era pictor. Ar fi trebuit să trăiască la München sau, şi mai bine, la Paris. Nu era de acord cu nimic, dar satisfacţia sa era nemărginită faţă de absolut tot ce întîlnea în natură. El spunea:

— Ce porcărie!

Şi satisfacţia îl învăluia într-o ceaţă îmbătătoare, asemenea fumului ţigărilor de foi.

Fuma ţigara pînă la capăt şi părea că ţine între buze chiar jarul portocaliu aprins al foilor arzînde de tutun.

— Asta depăşeşte orice limită, chiar şi pentru noi, nemţii, această Dresda! Oraşul e atît de curat că, în clipa în care soarele îl încălzeşte, ai dorinţa să te întinzi pe caldarîm. Or pămîntul este dat omului pentru ca să poată zvîrli pe el mucuri de ţigară. De n-ar fi această curăţenie fără gust, n-aş fuma mai mult de jumătate de ţigară.

Şi Grese aproape că înghiţea jarul mucului de ţigară. Arta lui era stranie: ea nu mergea nici pe dru-

mul inovaţiei, nu repeta nici lucrurile demult cunoscute, dar nu urma nici calea de mijloc. Grese nu semăna cu nimeni. Era mai curînd nebun. De cînd îşi rupsese piciorul, nu găsise decît un singur cumpărător pentru lucrările sale.

— Cît doriţi pentru tablou? — îl întrebase acela pe Grese.

— O sută de mii!

Acest dialog, peste măsură de scurt, a ajuns cunoscut în întreaga Dresdă şi Grese era mîndru de popularitatea sa:

— În curînd lumea va afla că posed o pînză în valoare de o sută de mii şi va porni către mine pelerinajul americanilor.

Americanii nu se grăbeau, iar atelierul, semănînd cu o magazie, se umplea de indivizi ciudaţi, de pierde-vară, precum şi de oameni foarte cumsecade, dar aproape întotdeauna nenorociţi.

— Da, — spuse Grese cu înţeles, cînd Nikita îi povesti prin ce clipe a trecut în ultimele trei zile.

— Da! Te înţeleg, cu toate că încercările prin care ai trecut se învecinează cu ceva transcedental. Da. Ceva serafic, sau... cum îi spune? De pildă, am citit despre Swedenborg... Asta se întîmplă cu oamenii care au o viaţă psihică intensă. Dealtfel, n-are importanţă! Primul lucru pe care trebuie să-l faci, e s-o iei pe alt drum. S-o iei hotărît în altă direcţie.

Grese ridică piciorul şchiop descriind prin aer o mişcare de rotaţie nedefinită. Faţa sa era serioasă.

— Un fel de *fouété* [1]) — explică el cu ton povăţuitor. — Noaptea asta o vei petrece la mine, cu prieteni care văd lucrurile într-un chip cu totul realist. Chiar stărui, stimate domn. Uite, îndată, — se impacientă Grese subit şi o porni şchiopătînd spre ieşire...

Erau ultimele zile liniştite de toamnă, cînd în amiază soarele încălzeşte blînd, iar noaptea totul în jur se răceşte, înţepenind în răceală. Ziua se putea umbla încă într-o îmbrăcăminte uşoară, ca în timpul verii, şi iată,

---

[1]) Figură de balet care se execută printr-o răsucire bruscă a corpului. (N. trad.)

această rochie în dungi albastre, ceva mai scurtă decît se purta pe atunci, această rochie o văzuse Nikita în primul rînd. Şi această rochie parcă mai păstra încă într-însa resturi de lumină pe care le absorbise în stradă — era strălucitoare, largă, şi urmele unei abia perceptibile neglijenţe, cu care poartă îmbrăcămintea celor bogaţi, o împodobeau într-un mod straniu. In prima clipă, Nikita văzu numai această rochie în dungi albastre, iar vorbele Annei, repezi, întrerupte de respiraţia scurtă şi deasă, i s-au părut că răsună de undeva, de după un perete.

— Porţelanuri şi pahare au să fie, am făcut rost. Dar cuţite şi furculiţe n-avem, — spuse Anna cu respiraţia întretăiată, scoţîndu-şi pălăria.

Era foarte zveltă, însă mişcările ei, chiar trupul şi mai ales mîinile ei, erau izbitor de stîngace.

— Minunat, — spuse Grese, — vom mînca cu mîinile. N-ai mai cumpărat nimic ? Nu ? Uite, ai un ajutor. E deprimat şi trebuie să-l distrăm. Trimite-l niţel după cumpărături. Faceţi cunoştinţă.

— Eşti pictor ? — întrebă Anna, întinzîndu-i repede mîna lui Nikita şi aşezîndu-se alături de el.

— Nu.

— Dar cu ce te ocupi ?

— Compun...

— Scriitor ?

— Nu, compun muzică, — răspunse Nikita, intimidîndu-se pe neaşteptate şi, pentru ca să-şi învingă stinghereala, o privi pe fată drept în ochi.

In bărbia şi în buzele ei era ceva copilăresc, moale şi rotund, avea privirea deschisă şi dreaptă, iar respiraţia îi răvăşea întreaga faţă. Mult mai tîrziu Nikita a aflat că impulsivitatea, respiraţia agitată, constituiau însuşirile ei, alături de priceperea cu care printr-o singură atingere neglijentă era-n stare să devalorizeze un lucru. Toate calităţile ei nu puteau fi separate de întreaga-i făptură şi păreau că nici nu se pot repeta în nimeni.

— Muzician ? Am să vin la dumneata să-ţi ascult

muzica. Bine ? — spuse Anna convinsă că hotărîrea ei este obligatorie şi trebuia să-i facă plăcere lui Nikita.

Apoi se întoarse spre gazdă :

— Am să rog pe prietenul dumitale să cumpere banane. Am hotărît ca felul principal să fie bananele.

— Desigur. În loc de cartofi, — spuse Gresc, — sînt şi săţioase şi ieftine.

— Numai să nu cumperi prea galbene, răscoapte, — se adresă din nou lui Nikita. — Te pricepi la banane ? Şi apoi, uite, mai e ceva...

Anna desfăcu în faţa lui un bileţel şi Nikita îi văzu scrisul citeţ grăbit, semănînd cu al unui bărbat. O asculta, căutînd să ţină minte ce-i cerea să cumpere, simţind respiraţia scurtă a cuvintelor ei grăbite. Nikita observă cum Anna, simplu şi indiferent, îşi luă pălăria de pe divan, şi cum gestul ei făcu din pălărie un obiect neînsemnat, de secundară importanţă. Acest lucru îl uimi întocmai ca şi atrăgătoarea neglijenţă a rochiei ce-o purta. Anna nu era neglijentă, însă obiectele în prezenţa ei deveneau neînsemnate, o deserveau, o completau ca şi cum ea n-ar fi avut nevoie de ele.

— Hai, du-te !

Nikita ieşi.

Strada i se păru copleşită de o agitaţie care îl zorea şi pe dînsul. Nikita mergea uşor şi repede. În vocea Annei, care încă îi răsuna în auz, el distinsese ceva bine cunoscut, ceva poate chiar apropiat. Mult timp trecu în revistă toate femeile pe care avusese prilejul să le întîlnească. Îi veni în minte imaginea Varvarei Mihailovna ; intonaţiile ei erau asemănătoare cu acelea pe care le auzise acum, dar dintr-odată rîse şi un sentiment de animozitate şi de neaşteptată superioritate alungă amintirea.

Nikita colinda cu multă stăruinţă şi interes prin prăvăliile cu fructe, căutînd banane apoi, încărcat cu pachete, simţi cu plăcere greutatea lor în mîini. Oboseala nu-l istovea, i se făcu foame şi, aşezîndu-se pe o bancă în mijlocul unei pieţe, se apucă să despoaie cojile moi şi răcoroase ale bananelor.

Aici, în grădină, mestecînd fructele cărnoase şi par-

fumate, Nikita își aduse aminte de Bürgerwiese, de disperarea pustiitoare a nopților trecute. Ridică din umeri, atît de străine îi deveniră frămîntările prin care trecuse, atît de surprinzător era faptul că, ascultînd-o pe Anna și aducîndu-și aminte în stradă de cuvintele ei Nikita uită pur și simplu tot ceea ce nu de mult îl frămîntase.

Reîntorcîndu-se la Grese, n-o mai găsi pe Anna, dar Nikita nu mai voia și nici nu mai putea să plece.

Mozolind între buze jarul țigării de foi și meșterind din lăzi și scînduri o masă, Grese vorbea :

— Taică-său e ofițer. De aceea se spune că familia ei e bună. „E de familie bună". Eu nu sînt de familie bună, fiindcă tata e franzelar. În toate astea e ceva transcedental...

Grese își încercă construcția, așezîndu-se pe scînduri, legănîndu-se, apoi iarăși trăncăni :

— E o sălbăticiune foarte simpatică Anna asta și-i plac oamenii ca noi. După părerea mea e o calitate a ei. Însă părerea mea nu coincide cu părerile familiilor bune. Dumneata, dacă nu mă înșel, obîrșești din cazaci ? Ești din familie proastă, Karev, cazacii nu pot avea o familie bună...

Anna veni de-abia spre seară, cu sufletul la gură, înfierbîntată, însoțită de un comisionar încărcat cu coșuri grele de farfurii și pachete.

Pare-se că Nikita n-a băgat de seamă că pe capul comisionarului ardea cercul roșu al chipiului și că avea înfățișarea amărîtă și indiferentă a unui gropar.

Șchiopul se apucă să-i ajute Annei. Așeză farfuriile și paharele, căutînd să facă aceasta într-un mod solemn și metodic. Dar mișcările sale calculate erau inutile.

— Mă copleșești, Grese, — rîse Anna. — Dumneata faci din petrecerea asta veselă, un mister !

Farfuriile din mîinile ei, bananele pe care le rupea și le așeza grămadă pe tavă, pachetele scoase din coșuri, toate acestea, pe neașteptate, atrăgeau atenția lui Nikita ba asupra unei trăsături de-a ei, ba asupra alteia, și el o privea încercînd un sentiment fericit de

echilibru interior pe care l-a adus fata odată cu propria-i făptură.

Anna nu se pricepea să gospodărească. In felul cum lua şi rînduia o farfurie, se întrezărea aceeaşi neglijenţă cu care îşi luase de dimineaţă pălăria de pe divan şi care-l uimise pe Nikita. Ştergînd vesela cu şerveţelul, ea împinse cu cotul un pahar şi vru să-l prindă din zbor. In clipa în care se consuma această mişcare rapidă, Anna i se păru foarte caraghioasă, neîndemînatică şi chiar mult mai stîngace decît la prima vedere. Paharul se sparse în rîsul general şi Grese, răsfrîngîndu-şi cu importanţă buzele între care stăruia nelipsitul muc de ţigară, spuse răzbunător :

— Neîndemînarea, dragul meu, e cel mai rău viciu !

Şi Nikita, adunînd de pe podea cioburile mărunte de sticlă şi rîzînd, simţi deodată o atracţie tulburătoare faţă de tot ce era caraghios, neîndemînatic şi stîngaci în Anna.

Cînd fata, după ce pregăti masa, îşi spălă mîinile şi anunţă :

— Acum mă duc să mă schimb, — Nikita se apropie de ea şi îi spuse în şoaptă şi repede, ascunzîndu-se parcă de Grese :

— Am o rugăminte. Te rog... nu te schimba. Rămîi în rochia asta.

— Iţi place ? — întrebă Anna simplu, cu voce plină. — Bine, rămîn în rochia asta. Dar trebuie să merg să-mi aduc haina.

...Seara era confuză, absurdă, zgomotoasă. Bărbaţi bărboşi învîrteau, pe rînd, mînerul unei flaşnete antice. De pe fusul ei lipseau o mulţime de ace, cîntecele ieşeau neterminate, iar melodia unui cadril băţos se putea doar ghici din frînturi cînd ţipătoare, cînd pe note de bas. Ritmul dansului îl băteau cu picioarele, cu lingurile, cu bastonul, şi acest zgomot şi tunet îi încînta cu osebire pe toţi şi îi îndemna la dans.

Anna se veselea din toată inima. Nikita nu-şi aducea aminte ca privirea ei să se fi stins sau să se fi

răcit şi, cînd o privea cum dansează cadrilul, tulburarea îi creştea tot mai mult. In timpul dansului, ceea ce era caraghios şi neîndemînatic se relièfa în ea şi mai mult. Nikita se uita la picioarele ei slabe de fată şi se gîndi că subţirimea lor e prea vizibilă şi urîtă, ca la copiii care cresc repede. Dar el nu se simţea în stare să-şi desprindă privirile de la lipsa ei de frumuseţe.

Era entuziasmat de tot ceea ce-l înconjura, de tot ceea ce îi cădea sub priviri. Gazda, făcînd pe originalul şi fiind cam ameţit, împărţi oaspeţilor invitaţii pentru serată, invitaţii care nu fuseseră trimise la timp („Din cauza totalei lipse de mijloace, a sărăciei şi mizeriei", striga Grese). Nikita primi o aquarelă : un text absurd era înconjurat de un desen neînţeles, lucrat în maniera decadenţilor. Nikita privi cu plăcere nuanţele violete şi cenuşii ale desenului, citi de cîteva ori textul, rîse şi puse invitaţia în buzunar. Poate izbutise să vadă că nuanţa violetă a aquarelei bătea mai mult în roz decît în albastru sau roşu ?

In mijlocul gălăgiei, în zarva fără sens a oaspeţilor, luîndu-şi rămas bun, Nikita îi spuse Annei :

— Să nu uiţi, ai promis că ai să vii să-mi asculţi muzica !

— Ţin minte. Cînd pot veni pe la dumneata ?

— Cît mai repede ! — se desprinseră vorbele de pe buzele lui Nikita. — Te rog, cît mai repede !

Anna privi ţintă în ochii lui, respiraţia îi deveni şi mai scurtă şi mai repezită, iar zîmbetul fetei parcă se despărţi de tot ce se afla în jur.

— Şi neapărat în această rochie ?

Cel mai firesc gest pe care-l putea face era s-o îmbrăţişeze în chip de răspuns. Anna se retrase uşor şi lui Nikita îi păru că fata s-a concentrat asupra unui gînd neplăcut şi că el era vinovat de asta ; zăpăcit, răspunse nehotărît :

— In care doreşti.

Anna rîse, îi întinse ambele mîini şi spuse fără a şovăi :

— Vin mîine seară !

...Anna veni şi rămase la el.

Din această zi totul din juru-i se umplu de o însemnătate fără margini. Obiectele din camera sa, pe care altădată nu le băga în seamă — cutia de ţigări, scrumiera, hîrtia pentru note, înnegrită toată cu creionul — toate se însufleţeau într-un mod straniu numai datorită faptului că Anna le atinsese. Dar Nikita simţea că este în stare să şi le supună, să le oblige să-i servească aşa cum îi serveau Annei.

Anna era iniţiată oarecum în muzică şi intră în lumea închisă a lui Nikita tot atît de simplu cum intra în cameră.

Intîmplător şi fără ca să-şi dea seama, Nikita îi vorbi de toate treptele pe care le urcase, începînd cu subsolul lui Iakov Moiseevici, în care stăruia acel fîşîit groaznic al marginilor de hîrtie tăiată care ieşeau de sub cuţitul maşinii de legătorie.

Şi atunci, entuziasmat de puterea de înţelegere a prietenei sale, extaziat de ceea ce în mod neaşteptat i-a reconstituit în faţa ochilor memoria, Nikita căpătă din nou încredere în vocaţia sa.

Anna îl ajuta în muncă. Niciodată n-ar fi putut spune Nikita de unde cunoaşte ea taina prieteniei. Dar ea ştia să-l asculte, ştia să tacă şi prezenţa ei era atît de uşoară, încît el se obişnui să tînjească după dînsa.

Spre seară, Nikita umbla prin cameră, din cînd în cînd se apropia în fugă de pian ca să verifice fraza scrisă. Pe capacul instrumentului se vedeau pestriţe foile cu note, călimara grea semănînd a plăcintă era împînzită de pete de cerneală mărunte şi uscate, după cum hîrtia era presărată cu note, paginile desfăcute şi curate de pe pupitru erau presărate şi ele cu puncte abia vizibile, făcute cu creionul. Toate aceste fleacuri cunoscute — liniile notelor, petele de cerneală, punctele şi liniuţele, dunga dreaptă, neagră-albă a claviaturii — se destrămau încet, în înserare, sensul lor dispărea şi Nikita dintr-odată înceta să audă.

Bătea cu palma peste claviatură ca să-şi înviorezе auzul, ca un om care a stat prea mult în faţa mesei şi deodată sare în picioare şi se întinde ca să se dezmorţească. Închizînd ochii, stătea cîteva minute nemişcat, apoi apăsa pedala dreaptă şi, cu o forţă brusc declanşată, cînta o temă care cu o oră mai înainte i se părea minunată. I se părea! Parafrazarea melodiei căreia i-a dat drumul să zboare prin lume, cine? Poate Saint-Saëns, sau poate... şi din nou Nikita n-auzea nimic şi muzica se destrăma în împestriţarea stinsă a foilor de note, a punctelor fără sens, a virgulelor, a petelor de cerneală, şi numai dunga rece şi albă a claviaturii se vedea clar în amurg.

De obicei, la această oră venea Anna. Putea oare Nikita să ştie cu cîtă încordare a instinctului căuta ea să ghicească în ce stare se află el, cît de tare îi bătea inima cînd, intrînd, arunca prima privire pe faţa lui Nikita?

Pentru Nikita, inima ei bătea ca-ntotdeauna, ritmul grăbit al respiraţiei devenise obişnuit şi el spunea:

— Azi nu pot face nimic, — cu o voce, de parcă altcineva ar fi purtat vina nereuşitei sale. Şi — se înţelege de la sine — Anna trebuia să îndrepte lucrurile.

Şi Anna le îndrepta, preschimbînd într-un mod inexplicabil neîncrederea lui în încredere...

În sfîrşit, munca era terminată.

Profesorul de orgă de la conservator, un bătrînel moale şi domol, cu o privire pătrunzătoare, incoloră, răsfoind ultima oară notele lui Nikita, îi spuse:

— Acum trebuie să auzi toate acestea ca spectator. Vino la ora două la Frauenkirche.

În zile de sărbătoare, după slujba religioasă, aici aveau loc concerte. Iar în zilele de lucru, biserica era goală şi enorma clădire se aerisea prin uşile deschise în cruce. Gălăgia din stradă ajungea aici prin pămînt, podeaua vuia şi, dacă uşile se închideau,

golul bisericii tremura umplîndu-se de un vuiet înfundat, venit din pămînt.

Profesorul de orgă se urcă la cor, pe scară i se auziră paşii care răsunau sus şi cădeau bolovănos din cupolă peste rîndurile goale ale băncilor de stejar.

Nikita alese o bancă îndepărtată de cor.

Auzi cum începură să ofteze foalele orgii, cum deasupra sa organistul tuşi şi scăpă ceva pe jos. Apoi dintr-odată zburară în sus, spre cupolă, sunete melodioase, metalice şi puţin nazale din registrul discanto, şi dintr-odată întregul gol al clădirii de piatră se clătină de parcă s-ar fi cutremurat pămîntul. Cu o repeziciune înspăimîntătoare, sunetele umplură toate colţişoarele bisericei, de parcă piatra şi băncile de lemn începuseră să cînte, balustradele ridicate în două picioare deasupra catedrei se uniră într-un cor atent, iar geamurile ferestrelor răsunară într-un forte crescendo.

Numai pieptul lui Nikita se golise din pricina acestei armonii pe mai multe voci ce se învîrtea în sfera închisă de piatră. Doamne, cît de străină de el era melodia pe care o asculta !

Nikita se sprijini cu coatele de marginea îngustă a băncii pe care credincioşii îşi răsfoiesc cărţile de rugăciuni, şi-şi strînse capul între pumni. El n-a compus niciodată această muzică ! Nu putea regăsi melodia sa în aceste acorduri care se învălmăşeau, veneau unele peste altele ca nişte mari sloiuri plutitoare de gheaţă. Adică nu, prindea, aproape că prindea nişte fraze, combinaţii de fraze. Melodia evada spre el printre sloiurile diforme de gheaţă care se prăvăleau şi scrîşneau. Dar nu credea că el, Karev, să fi încercat a introduce într-o succesiune absurdă de ritmuri, ideea clară a compoziţiei sale. Şi iarăşi — nu ! Nu în ritmuri, nu, nu în ritmuri se găseşte cauza catastrofei, ci în variabilitatea apăsătoare a refrenurilor din basuri, care într-un mod plictisitor şi neputincios repetau leit-motivul !

Să sară în picioare, să se întoarcă cu faţa spre cor şi să strige în golul care geme: ajunge, nu mai e nevoie, pentru dumnezeu, nu mai trebuie! Sau, la adăpostul vuietului furios al orgii, să se furişeze neauzit spre ieşire şi să fugă fără să privească înapoi — să fugă din biserică, din conservator, din oraş, pentru totdeauna!

Nikita îşi ştergea faţa cu palmele tremurînde, sudoarea îi şiroia de pe frunte; ochii îi rătăceau de parcă ar fi căutat un sprijin. I se făcu frig. Se scutură de friguri, se îndreptă, apoi se sculă. O clipă se gîndi că în biserica goală, deasupra rîndurilor drepte de bănci, trebuie să pară mai înalt decît de obicei şi Nikita îşi înălţă şi mai mult trupul.

Ceea ce auzea acum îi era, ca şi înainte, străin. Printr-o sforţare a voinţei, îşi renegă compoziţia. Atunci, în mijlocul sunetelor diferite şi pe mai multe tonalităţi, Nikita deosebi mişcarea liniştită a refrenului. El creştea trecînd de la registru la registru, aşa cum se repede vîntul de pe înălţimea unui copac, pe vîrful altuia. Şi precum foşnetele zgomotoase ale vîrfurilor sînt însoţite de geamătul măsurat şi armonios al trunchiurilor cînd bate vîntul, tot aşa mişcarea crescîndă a refrenului era însoţită de valul măreţ al başilor. O, da, era măreţ în liniştea sa plină de forţă, care reţinea puţin creşterea muzicii. Acest val reţinea, întîrzia tempo-ul şi, pentru a-l înviora, Nikita ridică mîinile şi gestul prin care dirijorul indică orchestrei să-şi înviorează tempo-ul, împotriva voinţei lui, îi exprimă dorinţa.

Atunci s-a întîmplat că organistul, fără să-l vadă (nici nu-l putea vedea, de sus, de la cor de după orgă), învioră tempo-ul şi muzica, rostogolindu-se prin biserica goală coincise pe neaşteptate, se uni, se contopi cu muzica pe care voise s-o scrie Nikita. Din nou îl pătrundea frigul, şi mintea sa, eliberată, îl văzu pe micul Nikita care trăgea în extaz arcuşul pe strunele viorii, într-o sală pustie şi rece, cînd deodată uşa se deschise şi dădu buzna înăuntru însuşi Mendelsohn-Bartholdy.

— Aşa, aşa, — şopti Nikita, — este întocmai aşa cum mi-am închipuit!

Nikita se afla urcat pe bara scaunului, înălţat şi mai mult, parcă mai zvelt, faţa îi era palidă, ochii sub apăsarea sprîncenelor deveniră imobili, iar mîinile tăiau în aer mişcări rupte, scurte: tempo-ul era repede, impetuos, smucit, neobişnuit pentru orgă.

Aşa continuă Nikita să stea, pînă cînd aerul agitat se potoli şi în pustietatea globului de piatră, care vuia înfundat, ca din pămînt, se auzi o voce slabă de om.

Nichita îşi plimbă mirat ochii prin întinderea apăsătoare a bisericii. De după balustrada corului, îi făcea semne capul micuţ şi chel al organistului şi vocea plescăia neputincioasă prin spaţiu:

— Sfîrşitul e bun, sfîrşitul e minunat! Bravo!

Apoi în uşă, la ieşirea din Frauenkirche, bătrînelul, pierzîndu-şi încetineala obişnuită, trăgîndu-l impacientat de reverul hainei, îi spuse:

— La început ai un desen groaznic. Doar nu poţi exprima nimic dacă e atît de neclar. Tema îşi face drum cu o greutate nebănuită, cu o nebănuită greutate, dragul meu! Învinge cu greu, printr-o sforţare uriaşă. Ai simţit, da? Ei vezi? Acolo însă unde desenul este mai clar, mai sever, ţi-aduci aminte, de la începutul lui allegro con motto şi apoi spre sfîrşit, chiar la sfîrşit de tot, acolo...

Nikita simţea că trebuie să-i spună ceva acestui bătrîn profesor, maestru, care-i devenise prieten. Îi strînse degetele uscăţive şi începu:

— Mi se părea imposibil...

Dar bătrînul nu-l lăsă să sfîrşească:

— Permite-mi, dă-mi voie! Încearcă să dovedeşti prin fapte, prin experienţă, că imposibilul e posibil şi va deveni posibil. Căci allegro con motto al dumitale...

Nikita încă mai asculta ca un elev, dar înlăuntrul său totul cînta nestăvilit: ştia foarte bine nu numai ceea ce *poate* să facă în muzică, dar mai ştia şi ceea ce *trebuie* să facă.

Nikita coborî în fugă treptele bisericii, ca un băiețandru, și pămîntul îl purtă ca pe una dintre făpturile sale cele mai iubite — atent, ușor și cu bucurie.

În piața Zwinger îl aștepta Anna. Fără un cuvînt, Nikita o luă la braț și o conduse spre chei.

O luară de-a lungul apei, îndepărtîndu-se tot mai mult de forfota podurilor și a debarcaderelor. Un vînt puternic, egal, le bătea drept în față, erau nevoiți să se plece înainte pentru ca să învingă biciuirea lui neîntreruptă. Vîntul flutura rochia Annei. Ea era îmbrăcată cu paltonul, însă acesta se desfăcea și poala rochiei albastre evada de sub el, înfășurînd strîns genunchiul drept al lui Nikita. Nikita o ținea de braț între cot și palmă, acolo unde mîna este mai feminină și mai netedă decît oriunde. Și sentimentul cu care mergeau tăcînd, împotriva vîntului, precum și rochia albastră care flutura peste genunchiul lui, și mîna-i subțire și rotundă pe care o simțea prin stofă, lipită de coasta lui, această măreață fericire care-i încununa dintr-odată încercările de ani și ani, i se fixară în minte pentru toată viața.

Învăluit de acest sentiment, Nikita trăi pînă la prima călătorie spre locurile sale natale; cu el a rămas în stepa covîrșită de zăpadă, în Uralskul înmormîntat sub zăpadă.

...Cînd Nikita ajunse în oraș, abia începeau viscolele și viscolele goneau spre oraș din sate, de prin avanposturi, de pe toate pozițiile grănicerești — pe toți cazacii care se ocupau cu pescuitul, părinți și copii, cumnați și gineri, nepoți și bunici. Bărbații și feciorii se pregăteau să-și înceapă meșteșugul, vechi de cînd lumea, al renumitei lor îndeletniciri din Iaik — pescuitul de nisetri cu ajutorul căngilor mari.

De-a lungul străzii Bolșaia Mihailovskaia, dintr-un capăt la celălalt, învăluiți de vifornița, zburau, alergau săniile. Copitele cailor zvîrleau de prin gropile drumurilor bucăți de zăpadă, viforul le prindea, le învîrtea deasupra săniilor, deasupra cailor, le înșuruba

în pîlniile albe de nea și le zvîrlea înapoi în animale, în călători, în sănii.

Era un iad alb care fierbea spumos și diavolii sărbătoreau în el o mare sărbătoare drăcească.

Pe capetele cazacilor se învolburau și șerpuiau pletele negre ale căciulilor de oaie, argintate de vifornită, îmbrăcate în promoroacă și țurțuri. Fiecare căciulă e-naltă cît două capete, iar în vîrf are un fund zmeuriu, înfrumusețat cu zorzoane argintii în cruce și cu argintul zăpezii. Sub fiecare căciulă se găsește un cap drăcesc de cazac cu fața roșie, de un roșu cărămiziu, iar mustățile și barba, la fel ca și căciulile de oaie, sînt pline de argintul viforniței și de țurțuri de gheață.

In mîini cazacii țin căngi mari și bahore,[1]) de parcă ar fi niște furci în labele diavolilor de pe tabloul judecății de apoi din Kulugur.

Cazacii sînt îmbrăcați în șalvari de pînză groasă, strînși cu o cingătoare, rotunzi, ca niște fuste, și care par a fi bine înfipți în săniile bătute de vifornită, și...

Ah! Cum se-nvolburează, cum zboară în vijelia de zăpadă neamul drăcesc al cazacilor în căciuli, cu căngi, împresurați de bulgări de zăpadă, printre troiene și hîrtoape, peste cotiturile sclipitoare ale străzii Bolșaia Mihailovskaia, în mijlocul infernului alb, de argint!

Se iau la întrecere avanposturile, staniță cu staniță, tată cu fiu, cumnați cu gineri, care pe care? Cine are un cal mai bun, cine are sania mai ușoară și șanțul de pe tălpoaie făcut mai iscusit și hamurile mai bine strînse? Cine nu-și va pierde răsuflarea în fuga aprinsă a calului, cine nu va fi orbit în mijlocul furtunii celei mari și cui nu-i vor tresări picioarele la o cotitură, pe gheață, cînd săniile vor zbura întocmai ca o bombă gata-gata să se izbească de colțul casei și să se sfărîme, prefăcîndu-se în pulbere împreună cu cal, cu căngile mari și cu căciuli, în scîntei, în praf de zăpadă? Și bagă de seamă să nu

[1]) Cange mică. (N. trad.)

atingi caii altuia, să nu rupi cangea străină sau să betegeşti picioarele unui cal străin, căci atunci vai şi amar va fi de capul tău, nimeni nu te va ierta! Iar dacă ai reuşit să iei cotitura, ai scăpat de lunecuş şi ţi-ai strunit sania, atunci zboară, fugi ca vîntul, goneşte în focul gheenei albe şi îngheţate şi.. Ah! Hi, hi! Dar-ar boala-n tine! Îndeamnă, fluieră, strigă cît poţi tu de tare, cît poate tată-tău, cumnaţii, ginerii, cît poate tot neamul tău şi cît poate întregul avanpost.

Învîrte-te ca vifornița de zăpadă, ziua întreagă pînă-n seară, iar noaptea dezgheaţă-ţi ţurţurii din barbă şi căciulă, bea vin mai mult, mănîncă pe săturate din bucate gustoase, dormi adînc un somn căzăcesc şi visează că ai prins un nisetru pe care nu l-a putut scoate din Ural întreaga oaste căzăcească! Învîrte-te, bea, satură-te de mîncare, dormi mai adînc, pentru ca dimineaţa să treci în rîndurile vînătorilor pe malul abrupt al Uralului, mai sus de oraş, la primul culcuş al nisetrilor, să-ţi îndeşi căciula-n cap, să-ţi strîngi cureaua, într-o mînă cangea mare şi bahorul, în cealaltă securea, iar în jur toţi: fiii, rudele şi cei din artel.

Mai departe, pe malul abrupt se va aşeza judecata celor de veche credinţă şi a celor pravoslavnici din Kulugur — atamanul căzăcesc, toate cinurile şi ordinele, esaulii, toate gradele din armată, iar şi mai la o parte oamenii din alte oraşe, boierii şi toate treptele de tîrgoveţi, iar după ei — precupeţii, vînzătorii de peşte, meşterii în preparatul icrelor şi batogului, şi mai încolo — mulţimea.

Spre negustorimea rînduită acolo se va îndrepta Mihail Gavrilovici Şerstobitov, înfăşurat în şuba lui de castor, cu un imens guler din blană de raton, încălţat în pîslari.

Alături de căzăcimea de vază — după merite — va sta Vasili Leontici Karev, a cărui grăsime e sporită de o scurteică, de un brîu şi de o căciulă de iepure cu urechi.

Şi toată marea ostăşime din Ural (în loc de suliţă-cange mare ascuţită, în loc de sabie — secure, în loc de berdancă — un bahor), gata de atac, cu căciula pe o ureche, stă sus pe malul abrupt, deasupra culcuşului nisetrilor, în vijelie, în infernul alb al viforniţei, aşteptînd lovitura de tun.

Iar cînd bubuie lovitura, atunci să te ţii, cazacule! De unde să mai înţelegi care-i tatăl, care-i fiul, care-i capul tău sau care e al altuia!

De sus, de pe malul povîrnit, te zvîrle aşa cum eşti, cu cangea mare şi securea, în prăpastia de zăpadă a malului, cazi ca piatra fără să-ţi faci cruce, fără să priveşti înapoi.

Fiindcă în urma ta se prăbuşeşte, ca o stîncă peste rîu, întreaga armată în nor alb de zăpadă, în ţipete asurzitoare, şi nu mai recunoşti care-i al tău şi care-i străin în acest infern argintiu, vijelios, viforos — parc-ar fi toţi chiar diavolii de pe icoana din Kulugur!

Iată-i cum se împrăştie pe întinsul de zăpadă sclipitoare al rîului, iată-i cum îşi fac de lucru, răzleţindu-se unul de altul în nămeţii gheboşi, iată-i cum lovesc cu securile în gheaţă şi cum sunetul de fier şi de gheaţă se strecoară printre strigăte, urlete şi ţipete.

Iată, toată stînca, toate stîncile s-au năruit peste rîu, întreaga avalanşă a oastei diavoleşti s-a scurs pe gheaţă, lăsînd în urmă-i panta sură a malului, de pe care au cules cu pîslarii şi cu şalvarii de pînză groasă toată zăpada.

Iată că peste întinsul alb al rîului s-a împrăştiat avalanşa, ca nişte boabe negre de icre. Vînătorii îndepărtaţi nici nu par mai mari decît nişte bobiţe de icre.

Şi pentru o clipă ţi se pare că au îngheţat icrele negre, prinzîndu-se de întinderea acoperită cu zăpadă, şi pîlniile albe ale viforului se învolburează sălbatic deasupra rîului şi numai sunetul fierului, lovind peste gheaţă, spintecă şi cutremură aerul. Şi numai un singur vuiet pluteşte deasupra Uralului

stîrnit de strigătele cu care se îmbie vînătorii unii pe alţii:

— Repede, repede!

— Repede, repede!...

Apoi icrele se pun în mişcare şi cazacii dau grămadă, căutîndu-şi cumnaţii, fiii şi, dacă vei privi cu atenţie spre rîu, vei vedea cum din copcile tăiate în adînc scot cu căngile mari nisetrul.

Atunci vînătorii se prefac din nou în diavolii din Kulugur: cu căciulile şi bărbile pline de promoroacă mînuiesc cîrligele căngilor mari şi bahorelor răfuindu-se, în mijlocul vîrtejului iadului alb, cu păcătoşii înecaţi în grăsime de mai multe puduri — cu nisetri.

Nins de pulberea albă a zăpezii adusă dinspre rîu, Nikita stătea la marginea malului abrupt, acolo de unde mai acu o clipă şi-au dat drumul spre gheaţă cazacii.

Urmărea munca vioaie şi cu spor a celor din arteluri şi se gîndea la fratele său mai mic, Rostislav, care se alăturase unui cazac drept ajutor şi se tocmise să tragă nisetrii prinşi. Împreună cu întreaga avalanşă se repezise pe pantă în jos, spre gheaţă.

Îi plăcea bărbăţia fratelui său, un flăcău de 15 ani. Îşi compara propria viaţă cu aceea a fratelui său. Viaţa, însă, şi toată făptura fratelui, curajul, vioiciunea, impetuozitatea şi veselia sa, i se păreau cît se poate de stranii. Tot aşa cum straniu i se părea şi ceea ce se desfăşura acum în faţa ochilor săi.

— Nikita Vasilici! — auzi el prin şuieratul zăpezii.

Întorcîndu-se, văzu o femeie în pîslari, într-o şubă grea, cu o broboadă pufoasă înnodată gros la gît. Femeia se grăbea neîndemînatic către dînsul, păşind mărunt şi pe neauzite în zăpada bătătorită de cazaci.

— Nu m-ai recunoscut? — strigă femeia, ridicîndu-şi puţin broboada să i se vadă faţa. — E frumoasă maica negustoreasă, nu?

Părea a fi nespus de mulţumită de chipul în care era îmbrăcată, deoarece faţa-i strălucea în ger, plină de încîntare.

— Ei, bună ziua, hoinarule! După cum se vede, în ospeţie e bine, dar acasă e şi mai bine, nu? Te-am văzut ieri pe stradă. Ce fel de mers ai! De unde l-ai luat? M-am gîndit — nu-i de nasul nostru! Aproape că nu atingi pămîntul, ha, ha!

Nikita reuşi să spună doar atît:

— Varvara Mihailovna...

Ea nu-l lăsă să continue. Il examina, îl întorcea în fel şi chip, apucîndu-l de mînă ca pe un lucru nemaivăzut şi vorbea fără întrerupere, de parcă şuvoiul de rîs şi de cuvinte putea să exprime de la sine tot ce ar fi dorit.

— Ei, eşti bucuros, spune? Văd după faţa dumitale că da.

Intr-adevăr, Nikita era bucuros şi o privea vesel în ochi, ascultînd cît de plin şi de adînc tălăzuia vocea ei în vifornița rece.

— Priveşte, priveşte, Karev, — arăta Varvara Mihailovna în jos, prinzîndu-l de mînă şi întorcîndu-l cu faţa spre rîu, — ce frumos e! E tare frumos! Nu?

— Frumos.

— Dar de ce, Karev, cînd e frumos vrei să fugi undeva, mai departe, mai departe? De ce? Intotdeauna se-ntîmplă aşa?

— Da, — spuse Nikita după o scurtă gîndire, — aproape întotdeauna e aşa.

— Şi, dumneata... dumneata pleci curînd?

— Da.

Varvara Mihailovna dădu drumul mîinii lui Nikita şi-l întrebă încet, pe neaşteptate:

— Asta e tot ce ai să-mi spui?

Nikita se întoarse spre ea. Varvara Mihailovna îl privea de sus, cu capul dat puţin pe spate, cu sprîncenele ridicate. Buzele îi tremurau parcă de obidă şi de ură. Deodată îl apucă de umeri, îmbrăţişîndu-l aproape, şi-i strigă cu furie:

— Oare tot nu înţelegi? Te iubesc!

Nikita, tulburat, îi îndepărtă mîinile de pe umeri şi-şi lăsă ochii în jos.

— Înţeleg, — spuse el rar, învingîndu-şi cu greu tulburarea şi controlîndu-se parcă pe el însuşi. — Eu, însă, nu pe dumneata te iubesc...

— Minţi! — strigă scoasă din fire Varvara Mihailovna, întorcîndu-se dintr-odată şi fugind la deal. — Nu-i adevărat, nu-i adevărat!

Nikita privi în urma ei. Ea fugea îndoindu-şi stîngaci pîslarii urîţi cu botul lor lat. Nu-i venea uşor să-şi îndoaie genunchii, pîslarii şi şuba de blană o împiedecau la mers, zăpada bătătorită era lunecoasă, iar fuga ei neîndemînatică îţi stîrnea rîsul. Nu, nimic din ea nu aducea cu Anna!

Nikita se întoarse cu faţa spre rîu şi începu să urmărească pescuitul.

La urma urmei, fiecare urca dealul pe drumul său, şi drumul Varvarei Mihailovna era dragostea.

CARAVANELE

CAPITOLUL I

Cîteodată, Vasili Leontici, în vîltoarea vreunei trebi, întrerupîndu-şi şirul gîndurilor, se lovea cu foc peste şold cu palma-i grăsuţă şi bodogănea :

— Rostislav, of, fir-ai să fii !...

Cînd izbucni războiul, Vasili Leontici era tare îmbătrînit, pielea cafenie i se lăsase pe umerii obrajilor, sub ochi îi atîrnau două pungi, şi faţa încadrată de barbă albă parcă i se întunecase şi mai mult. Dar Vasili Leontici robotea neobosit, trăind fără răgaz. Destule trăsuri s-au dus pe copcă şi destui cai au fost munciţi pînă la istovire, viaţa se tot lărgea însă, şi stepa parcă îşi lăţea şi ea marginile, iar soarele ardea mai fierbinte. În timpul războiului, totul a început să se scumpească : creştea preţul la cai şi oi, fînul aducea bani nebănuiţi, merele uscate sporeau dobînzile la bănci, şi fiecare bob de grîu s-a învelit într-o cămaşă de aur curat. Era plăcut să simţi în mînă stăpînirea statornică a bogăţiei ; era plăcut s-o ţii în hamuri solide aşa cum capii triburilor nomade făceau să fie respectată aspra rînduială a vieţii oamenilor. Totul ar fi fost minunat dacă gîndurile nu ţi le-ar fi întrerupt şi nu ţi s-ar fi ivit în minte Rostislav.

Despre ceilalţi copii, Vasili Leontici încetase să-şi mai aducă aminte. Adică nu, îşi aducea aminte, dar

aşa, la iuţeală, în treacăt, pentru ca să repete aceleaşi cuvinte drepte, hotărîte pentru întotdeauna.

Despre Matvei :

— El acu' o duce straşnic, n-are altceva de făcut decît să prescrie ologilor picături !

Despre Natalia :

— Am ştiut eu, proasta ! O să se ia după frate-său şi o să se facă doctoriţă. Matvei — e altceva — e bărbat, da' ea ce-i ? Raţă sălbatică.

Despre Mastridia :

— Făţarnică a fost, făţarnică a rămas !

Aici, de obicei, Vasili Leontici se aprindea şi exclama :

— Ce-o mai fi şi asta că muierile se vîră azi în treburile războiului ? Fiecare poală lungă se face soră de caritate. Şi toate nărăvesc spre front.

Această obidă dezvăluia punctul de vedere al lui Vasili Leontici şi nicidecum îngrijorarea pentru soarta Mastridiei şi a altor două fete mai mici pe care demult le măritase şi care de asemenea intraseră ca surori de caritate în spitale.

În închipuirea lui Vasili Leontici, Nikita era aşezat undeva în apropierea fiicelor, la rubrica „femei". El continua să studieze la Dresda chiar după începerea operaţiunilor militare. Vasili Leontici aflase că fiul său a rămas la nemţi.

— Cazac ! — bombănea taica Vasili Leontici Karev. — Oare un cazac poate să rămînă la inamic ? De-a buşilea s-ar tîrî pînă la ai săi. Pe cînd ăsta ce-i ? E bun doar să-l facă de rîs pe taică-său, diapazon afurisit !...

Muzicanţii îi erau totuşi dragi lui Vasili Leontici. Uneori se întîmpla să fie invitat la cercul militar. Vara, cercul se muta în parcul oraşului şi acolo, într-un pavilion de lemn, se organizau concerte simfonice. Orchestra, ca dealtfel toate celelalte din oraş, era militară — cazaci adevăraţi, cu epoleţi şi şalvari, îşi purtau arcuşurile uşoare peste strune. Deci, precum se vede, pentru un cazac nu era de loc ruşinos să cînte la un instrument cu coarde şi Vasili Leontici putea fi

liniştit în ceea ce priveşte cinstea numelui său. Cînd Nikita se lăsă de vioară, tatăl său se cam încruntă şi-l dojeni :

— Filozofezi ! M-am gîndit să te fac violonist, iar tu vrei să devii dirijor !

Dar în curînd se împăcă şi cu această stare de lucruri. După părerea sa, Nikita îşi ajunsese demult scopul : cînta minunat la vioară. Cu toate acestea, Vasili Leontici admise că unui violonist îi trebuie o ştiinţă deosebită, ceva asemănător cu o înaltă şcoală de călărie. Dar asta îi era deopotrivă de neînţeles ca şi, pe vremuri, studiile lui Matvei pe care acesta le continua după cele universitare, ca s-ajungă profesor. O astfel de stare de fapt, Vasili Leontici o definea cu înţeles printr-o singură formulă nelămurită : „Mai departe".

— Invaţă mai departe...

Se răcise sufleteşte faţă de Nikita, începuse a se gîndi la el nu mai mult decît la fete şi-l poreclise „diapazon".

Cel care era în stare să-l consoleze pe Vasili Leontici era Rostislav. Numai el putea să mai mişte resturile mîndriei căzăceşti, care moţăia paşnic, şi să facă să pulseze sîngele mai viu în vinele mătăhălosului trup al tatălui. Da, da, el putea să facă asta, şi, din păcate, a făcut-o.

Desigur, l-a bucurat, i-a măgulit orgoliul părintesc. Era cazac, singurul în familia Karevilor, dintre acei cazaci care pot bea din pumn şi mînca în palmă.

Dar — de ce să ne ascundem după degete ? Vasili Leontici însuşi, ce fel de cazac era ? Cazac care nu umbla decît cu trăsura, care cîntărea aproape zece puduri.

Toată gingăşia sa, toată timida căldură părintească, el a păstrat-o pentru Rostislav, ultimul său fiu, ultimul său copil. In acest băieţandru, bogata forţă bărbătească a lui Vasili Leontici care a dat viaţă atîtor urmaşi s-a adunat într-un tot unitar şi apoi a secat. Taica Vasili Karev de acum înainte putea să devină doar bunic, ba chiar şi străbunic, dar acea puternică

dulceață a sentimentului de părinte n-avea s-o mai cunoască niciodată. Însă, cu multă plăcere ar mai fi dat viață Vasili Leontici la încă vreo doi-trei cazaci! Dar nu, nu cazaci. Mai bine niște guri rele, un diapazon în plus, dar nu cazaci!

Desigur, Rostislav e mîndria sa, Rostislav e cinstea Karevilor. Dar el este ultimul rod pe care i l-au dat cele mai bune timpuri de bărbăție, el este încununarea și semnul forței lui Karev. Și iată-l, lovindu-se cu palma-i grăsună peste șold:

— Rostislav, of, fir-ai să fii!...

Și nu putea rosti cu voce tare acest gînd simplu, care îl uimea întotdeauna. Chiar și în discuțiile pe care le avea cu soția — analizînd în concluzie viața alor săi — nu putea spune ce are pe suflet.

— Cei de vîrsta mea nu mai merg la război (Vasili Leontici împlinise la începutul războiului șaizeci și trei de ani) și apoi sînt prea gras, unde să mai mă duc? Matvei ia pulsul oamenilor, dacă și asta mai e treabă! De Nikita ce să mai spun! Numai Rostislav își face datoria pentru toți Karevii — un adevărat cazac!

Dar să recunoască în mod deschis că e neliniștit, că tînjește mereu după acest cazac, după această onoare și mîndrie a Karevilor, să recunoască fățiș că simte o durere întocmai ca o muiere isterică, gîndindu-se la soarta acestui băiețandru care și acum tot mititel — copilaș i se părea — nu i-ar fi venit în minte nici chiar să fi fost beat! Oare nu el era acela care încă din copilărie încuraja în Rostislav tot ce era îndrăzneț și ștrengăresc? Nu el era acela care admira banderolele și lampasurile băiatului și-i aducea în dar cei mai buni cai kirghizi de dincolo de Ural? Și ce-i rămînea oare lui Vasili Leontici, dacă nu să se mîndrească cu fii-su (iată mîngîierea de părinte!) cînd Rostislav, în cel de al șaisprezecelea an al vieții, a părăsit școala militară și a plecat la război?

— Bravo lui, — spuse Vasili Leontici, și pentru prima dată în viață simți cum tresare ceva în el și-l atinge — cum se spune — „la inimă"...

Rostislav era îndemînatic şi bine legat. Mereu gonea nu se ştie încotro, mereu se grăbea şi respira vesel şi cu poftă aerul cu gura lui rotundă şi lipsită de frumuseţe. De rîs, rîdea aproape întotdeauna. Era de ajuns să-l strigi, că el îşi şi întorcea faţa luminată de un zîmbet şi pornea pe dată să-ţi vorbească, plin de încîntare, cîte-n lună şi-n soare. Întotdeauna i se-ntîmpla ceva neobişnuit, ceva uimitor, ceva nemaipomenit şi atît de comic, încît din pricina rîsului îi năvălea sîngele în faţă şi, roşu ca un mac, nu mai pridide nici să răsufle, avîntat în iureşul povestirii.

— Înţelegi ? Stau tolănit, dorm, dintr-odată — buf, drept în nas ! Sar în picioare, mă şterg — sî-î-nge... Mă gîndesc, ce-o fi ? Cînd mă uit — un măr. Înţelegi ? Uite-aşa, cît pumnul, două funturi, din pomul cel negru. Ha, ha ! Eu, frate, m-am culcat chiar sub măr. Poftim, drăcie, ha, ha !

Mîinile i se mişcau fără încetare. Ba le freca, ba le băga în buzunar, ba se apuca de cap, de parcă i-ar fi dat cineva una după ceafă, ba îşi da singur cîte una după ceafă şi în aceeaşi clipă îşi astupa nasul, umflîndu-şi caraghios nările. Numai ochii îi erau şi mai iuţi decît mîinile. El nu privea lumea, ci o sfredelea din toate părţile cu ascuţişul fierbinte al pupilelor înconjurate de un cerculeţ sur ca plumbul. Întotdeauna şi pretutindeni găsea cîte ceva, dezvăluia, descoperea cîte ceva. Şi dacă ceva neobişnuit nu se întîmpla chiar cu dînsul, apoi aşa ceva se-ntîmpla celui cu care s-a-ntîlnit sau celui despre care i-a fost dat să citească, sau întregului şir de eroi ce nu se mai sfîrşea şi care îi cutreierau imaginaţia tumultuoasă.

Lui Rostislav îi plăcea foarte mult geografia. Înghiţea cu o neglijenţă veselă cărţile de călătorii, cumpăra şi aducea în colţişorul său atlasuri, hărţi, manuale. În mezaninul încăpătoarei lor case orăşăneşti, de la capătul străzii Atamanskaia, în doi-trei ani de viaţă de şcolar a lui Rostislav s-au adunat munţi de hîrtie colorată şi Africele, Asiile de toate mărimile, se întindeau de la podele pînă sus la cornişele tavanului.

— Piotr Petrovici, — spunea Rostislav aproape înăbuşindu-se (Piotr Petrovici era profesorul de geografie), — Piotr Petrovici are un glob de o jumătate de metru, zău aşa! Aproape că nu-l poţi cuprinde şi, înţelegi, în relief. Mont Blanc, uite-l, atîta-i, de trei degete. Abia te atingi de el, — că se învîrte, neauzit ca pămîntul. Ce mai drăcie!

Vasili Leontici, faţă de pasiunea lui Rostislav, avea aparent o atitudine zeflemisitoare; în sinea sa însă se gîndea că slăbiciunea băiatului e de bine, fiindcă după ce va creşte, va cunoaşte temeinic părţile Buharei, şi Uralul, şi judeţul Nikolaevski, nu mai puţin decît îl cunoaşte el, că la fel cum pleacă el, şi odrasla-i va pleca în trăsură după oi sau cu mere la Guriev, ori poate şi cu grîne pe Volga!

Dar nenumăratele expediţii ale creioanelor albastre, roşii, verzi, prin Tibet şi Algeria, ca şi ascensiunile mărețe ale acelor cu gămălie pe vîrfurile înzăpezite, precum şi iernarea steguleţelor de carton în nopţile gheţarilor plutitori — toate acestea s-au sfîrşit prin aceea că într-o amiază călduroasă, Rostislav sosi în galop în livadă şi, fără a-şi scoate chipiul, aproape sufocîndu-se, ud leoarcă de sudoare, izbucni ca din puşcă:

— S-a făcut! M-au înrolat! Poimîine! Cercetaş! Amatori — o mulţime! Nici nu poţi ajunge la ataman — popor ca icrele — uite-aşa!

Vasili Leontici stătea la masă şi mărunţea tacticos cu briceagul un măr în farfurioara de ceai.

— Ce te-ai pornit aşa? — îl întrebă Vasili Leontici, suflînd greu. — Ce fel de cercetaş? Cine a fost înrolat?

— Eu am fost înrolat, în regiment, ca cercetaş! Poimîine plecăm. Mă întreba atamanul: cum te cheamă? Eu îi spun. El mă întreabă: care Karev, al lui Vasili Leontici? Vino, îmi spune, mîine la opt, te-am înrolat!

Vasili Leontici scăpă jos mărul, se ridică, împinse cu burta masa şubredă şi se aşeză din nou, gîndindu-se la ceva. Faţa îi păli puţin, ca şi cum treptat-

treptat ar fi pornit să-i dispară culoarea bronzată. Iar Rostislav îi tot dădea zor pe nerăsuflate :

— Am fost la gară, adineauri a plecat cel de al treilea eşalon. E o îmbulzeală, ţipete, muierile bocesc ! Şi să vezi ce s-a întîmplat : un cazac umbla gură-cască, de colo-colo. Caii sînt încărcaţi în vagoane, trenul o ia din loc, încît nu-l putea ajunge din fugă. Eu, însă, eram călare de cealaltă parte. Ii strig — haida ! El o ia peste şine spre mine. Hop ! Înţelegi, sare pe Dumka ! La spatele şeii. O iau pe Dumka în pinteni — o ia la goană. Am ajuns trenul, am luat-o înaintea locomotivei, iar el hop — sare jos. Aleargă pe lîngă tren, iar trenul îşi iuţeşte mersul. Din toate vagoanele i se întind mîini. Rîsete, fluierături ! Iar eu galopez alături. Se apucă el de o uşă, repede piciorul în sus — da' e prea mare înălţimea — înţelegi, e un tren de marfă. N-au reuşit să-l apuce şi, cînd mă uit, buf, a căzut. Ei, mă gîndesc, trebuie din nou să-l urc, n-o să ajungă trenul. Dar el sare în picioare, se scutură şi o ia la goană după ultimul vagon. Mă uit. S-a agăţat de un tampon, îşi aruncă picioarele pe celălalt tampon şi-mi face semn cu chipiul — s-a dus. Ei, asta-i întîmplare, nu glumă, ha, ha !

Vasili Leontici îl privi în tăcere, apoi se întoarse către soţie.

— Blagosloveşte-l, mamă, — spuse Vasili Leontici liniştit.

Apoi, răsturnînd bucăţelele mărunţite de măr din farfurioară în pahar, bombăni ca pentru sine însuşi :

— Desigur, e prea devreme. Dar nu războiul creşte pe măsura copiilor, ci copiii cresc pe măsura războiului.

Deodată strigă aspru la Rostislav :

— Ce stai ? Nu vezi că taică-tău a scăpat un măr ?

Şi lovi cu năduf sub masă cu piciorul...

După aceea, în casa Karevilor începu viaţa obişnuită a unei familii care şi-a trimis la război un om apropiat : aşteptau scrisori, citeau comunicatele militare, duceau la poştă pachetele cusute cu multă sîrguinţă.

Rostislav scria rar. Ajuns în Galiţia, a trecut în marş şesuri şi regiuni deluroase, şi semnul prin care

se marca acest prim itinerariu realizat în viață nu aducea prin nimic cu însemnările-i multicolore de pe atlasuri și hărți. Cazacii care veneau în concediu în regiunea Uralsk vorbeau despre Rostislav cu o ironie abia vizibilă. Toți recunoșteau însă într-un glas că flăcăul se deosebea prin curajul său, că a fost rănit și decorat cu „Crucea Sfîntul Gheorghe". În 1917 nu s-a mai auzit nimic despre el.

Și deodată, toamna, la urechile familiei Karev ajunse, pe diferite căi, vestea că Rostislav s-a declarat bolșevic și că, împreună cu o unitate mixtă de cavaleriști, a părăsit frontul.

De atunci, doar o singură dată, și asta de-abia după un an, cînd Vasili Leontici se afla numai cu soția, între patru ochi, îi scăpă, împotriva voinței :

— Nu cred, nu se poate ! Altul da — Karev, nu ! Nu cred !

— Tot ce se poate, trăncănesc și ei aiurea, — presupuse sfioasă nevastă-sa.

Dar Vasili Leontici își schimbă imediat părerea :

— Ce aiurea ? Întotdeauna am spus — prea devreme ! Prea devreme a văzut sînge și n-a putut rezista.

Cu asta s-a sfîrșit toată discuția.

...În anul acela, la începutul lui septembrie, Evgraf se hotărî să părăsească capitala. Douăzeci de ani a trăit în căsuța lui de piatră și probabil că niciodată nu-i trecuse prin gînd să se despartă de ea. Dar la un anumit ceas omul taie sau rupe parîmele și o pornește potrivit destinului său.

Era același lucrător din livadă, Evgraf, pe picioare scurte dar solide, mic de stat, cu spatele rotund, turtit parcă. Numai cîrlionții bărbii, pieptănați cu grijă și importanță, deveniseră argintii, iar datorită faptului că se învîrtea mereu printre docenți și doctori, dobîndise multă demnitate și încetineală în gesturi.

Era om de serviciu la sala de disecții a Academiei de medicină. În decursul anilor de slujbă, monotonă și neplăcută, s-a deprins cu mirosul supărător al trupu-

rilor în descompunere, cu răceala pereţilor văruiţi, iar faţă de cadavre avea o atitudine de om preocupat şi o atenţie severă, ca un dulgher faţă de scîndurile sale. Cadavrele, la Evgraf, erau bune şi rele, şi nu-i plăceau cînd morţii erau stricaţi „fără rost“ şi bombănea împotriva laboranţilor, chiar şi în timpul cursurilor :

— Ar fi trebuit să spuneţi de la început că aveţi nevoie de tibie. Uite, o ladă întreagă cu picioare, pe alese. Da nu : „Pregăteşte-ne, Evgraf, un cadavru !“ Îl ciopîrţesc pe mort şi, pe urmă, cică să-l zvîrli. Prea vă întindeţi !

Nu-i putea suferi pe studenţii de la ştiinţele naturale, găsind că anatomia nu le foloseşte la nimic, şi cînd, foarte rar, veneau în grup la cursuri şi priveau curioşi în jur, Evgraf se uita la ei chiorîş şi dispreţuitor pe sub sprîncene. Împreună cu alt om de serviciu trăgea de pe poliţă cadavrul cu o îndemînare deosebită : cu degetele îndoite ale mîinii drepte îl prindea pe mort de sub bărbie, iar tovarăşul său îl apuca de călcîie şi astfel îl purtau prin toată camera. Apoi, după ce-i făcea vînt, îl aruncau pe o masă înaltă. Cadavrul se izbea greu de suprafaţa metalică şi rămînea drept, rigid, tare ca un butuc.

Fără grabă, Evgraf scotea din buzunarul jiletcii un tub de aramă, sfredelea cu el o gaură în abdomenul supt al mortului, iar celălalt capăt al tubului îl băga în gură. Sufla îndelung, înroşindu-se, fornăind, oprindu-se şi trăgînd încet aerul în piept şi asta pînă cînd abdomenul cadavrului nu se mai umfla din cauza presiunii dinăuntru. Atunci Evgraf ascundea tubul ca pe un creion în buzunarul jiletcii şi, lovind cu palma peste cadavru, spunea :

— E bun ! Îl păstram numai pentru medici, dar, fie, învăţaţi şi voi !

Şi Evgraf se depărta cu demnitate, puţin cam mîndru că studenţii uimiţi holbează, tăcuţi, ochii la el.

Munca nu era prea anevoioasă, sute de studenţi deveneau medici ; zeci din ei obţineau titluri academice (Evgraf spunea despre cîte unul dintre tinerii docenţi „ăsta-i dintr-ai mei !“). Totul părea clar şi simplu. Cine

ar putea crede că seninătatea asta va avea un sfîrşit jalnic şi înfricoşător ?

Dar cînd în oraşul enorm şi monstruos în luxul lui, unde puteai să găseşti şi lapte de pasăre, nu se mai afla nici pîine de secară, cînd băieţaşul mucos care vindea la gheretă plăcinte făcute pe untdelemn de cînepă ceru nouăzeci de copeici pentru una, Evgraf începu să-şi pregătească lădiţa.

Înainte de plecare îl vizită pe Matvei Vasilici.

— La timpul său mi-aţi găsit un locuşor, Matvei Vasilici, — spuse Evgraf. — Pentru asta vă mulţumesc. Acum vă rog să nu vă supăraţi. Nu caut bogăţie, dar aici nu mai e de trăit !

— Şi unde te-ai pregătit să pleci ?

— La mine în stepă, mai aproape de pîine. Poate tatălui dumneavoastră, lui Vasili Leontici, am să-i fiu de folos, de n-o căuta să-şi aducă aminte de trecut.

Luîndu-şi rămas bun, Evgraf o privi pe Irina, o fetişcană subţirică, cu umerii ascuţiţi, şi întrebă cu acel bas drăgăstos, puţin cam grosolan, cu care speria pe cei mici :

— Să-i dau salutări bunicului ? Ai ?

Şi Evgraf abia atinse cu două degete strîmbe şi aspre, umăraşul ei gol.

— Poate vreodată am să-ţi trimit un colăcel, — spuse Evgraf, dezvelind într-un surîs uşor dinţii săi galbeni ca de stejar.

Apoi, întorcîndu-se spre Matvei Vasilici, dădu din cap :

— Greu o să vă fie. O să vă aduceţi aminte de cuvintele mele, Matvei Vasilici, nu sînt departe vremurile cînd copacul va fi bucuros să crească cu rădăcina în sus, dar nici asta n-o să fie lăsat să facă.

— Tu despre ea vorbeşti ? — întrebă Matvei Vasilici îmbrăţişîndu-şi fiica.

— De ce despre ea ? Ea e sub aripă. Uite despre ce !

Şi Evgraf arătă prin geam spre stradă.

Evgraf plecă mulțumit de sine ca și cum ar fi reușit cu iscusință să păcălească pe cineva, să-l „ducă“, iar acum mușca din fructul zemos al biruinții.

Peste vreo două săptămîni, folosind tot felul de mijloace, Evgraf ajunse pînă la Volga. Cu toate că era obișnuit să privească lumea cu o superioritate tăcută, de astădată și el fu cu desăvîrșire buimăcit: atît de zguduitor, de repede, totul din jur s-a năruit, s-a destrămat, ajungînd să nu mai fie bun de nimic.

Aici mai era destulă pîine, lumea se repezea la ea ca țînțarii spre mlaștină, însă o neliniște stranie tulbura toată mulțimea și în privirile oamenilor licărea focul unei spaime neînvinse, ca în ochii cailor speriați de incendiu. Venind încoace și găsind tot ce-au căutat, oamenii năzuiau mai departe.

Fluviul li se părea înspăimîntător. Pipernicit, presărat de insule nisipoase de un galben palid, adăpostea în brațul său aproape secat, resturile jalnice, sărace, ale flotei. Peste tot apăru nespus de multă rugină; spărturile, ca niște guri negre, se căscau în bordurile cojite și boltite, iar pe mal se tăvăleau, aruncate, lanțurile și ancorele îngălbenite.

Toate se petreceau parcă fără pricină și Evgraf nu putea de loc înțelege de ce oamenii se adunau dintr-odată la debarcader și, cu mari sforțări, croiau drum sacilor lor fără număr, purtîndu-i spre remorcher, iar vasul pleca fără semnal, ieșea la mijlocul brațului, își oprea dintr-odată motoarele și curentul de apă îl ducea spre șlep, îi spărgea bordul, apoi se alătura altui remorcher și dădea drumul la aburi. Atunci omul din echipajul șlepului, însărcinat cu scoaterea apei, striga în megafon că vasul se îneacă și cerea să fie dus în golf, iar de pe remorcher se răspundea că e prea tîrziu, că nu mai e presiune și că e nevoie — nu se știe pentru ce — să se spele cazanele. Oamenii cu sacii în spate fugeau spre locul unde a ancorat remorcherul, iar peste o oră se afla deodată că n-o să se mai spele cazanele și din nou se puneau mașinile sub presiune. În acest timp

şlepul se lăsa pe o parte, omul din echipaj însărcinat cu scoaterea apei, împreună cu familia, se muta intr-o barcă, ducea sacii pe mal, apoi se urca pe remorcher şi bea cu matrozii nardiac-basamac făcut din harbuji.

Unii trebuiau să meargă în sus, alţii în jos, alţii aşteptau să treacă de cealaltă parte. În marea învălmăşeală care se isca, cineva lua de la toţi şi bani şi pîine, îi urca pe vapor, vasul îşi ridica ancora, pentru ca să oprească din nou la debarcaderul vecin. Apoi apăreau oameni înarmaţi, dădeau cu forţa jos poporul de pe vapor, arestau pe cel care luase bani pentru bilet şi pîine, iar oamenilor nu le mai restituia nimic. Oamenii tîrau după dînşii sacii spre alt vapor, care dădea şi el un semnal, dar nu se ştia ce anume indica acesta.

Pe pantă luneca o maşină blindată, cenuşie din cauza prafului, rotind spăimîntător gurile mitralierelor în crenelele oarbe, apoi de pe maşină săreau nişte flăcăi îmbujoraţi, înfăşuraţi cu benzi de mitralieră. Aprindeau cîte o ţigară, apoi, lăsînd maşina, o porneau spre han să bea ceai. Acolo li se alăturau alţi flăcăi, îşi potriveau cartuşierele, pipăiau benzile mitralierei, în timp ce lîngă rîu, aşezîndu-se pe scăriţa maşinei blindate, negustoresele despicau harbujii cu ajutorul unor cuţitaşe.

Soarele de toamnă cobora obosit spre asfinţit, luîndu-şi rămas bun, în timp ce de pe insula pustie venea o chemare disperată, dar căreia nimeni nu-i dădea nici un fel de atenţie!

— Bar-că-ă! Bar-că-ă!

Două zile la rînd, Evgraf a privit cu răbdare toată învălmăşeala asta. A treia zi înţelese că n-a răbdat pe degeaba. În înghesuiala drumurilor de urcuş, el observă banderolele smeurii ale chipielor. Era clar că şi cazacii năzuiesc să ajungă tot acolo, încotro vrea şi el — în luncă, dincolo de Volga, în stepă.

O mulţime pestriţă de infanterişti, amestecaţi cu kirghizi şi cu cazacii din Ural care erau călări, se adunară in această zi la debarcader. Cavaleriştii um-

blau în toate părţile după furaje, infanteriştii după pîine, şi-ţi părea că a început un pogrom. Kirghizii tăiară odgoanele unui vas care, nu se ştie de ce, îi împiedica să se urce pe şlep. Vasul o luă pe după debarcader şi strivi cîteva bărci. Cînd printre crăpăturile dintre borduri, începură să plutească fărămiturile de scînduri şi aşchiile, oamenii îşi amintiră deodată de băieţaşul care stătuse cu undiţa într-una din bărci. Începură să îndepărteze vasul. Atunci, odată cu bucăţile de scînduri, apăru la suprafaţă undiţa băieţaşului, dar din el nu mai era nicio urmă.

Dar în învălmăşeala pretenţiilor, a strigătelor, a ordinelor şi nenorocirilor, pe neaşteptate se întrezări ordinea. Spre seară s-a constatat că e suficient furaj, precum şi alimente, caii au fost încărcaţi în şlepuri, oamenii aveau un fel de permise, s-a aflat că pe aproape se află un remorcher gata de plecare şi că pe puntea lui superioară, pe covoraşe aşternute sub dînşii, se roagă către apusul soarelui tătarii. Şi toate, luate împreună — caii, proviziile, şlepurile şi tătarii de pe covoare — aveau chiar o denumire. Evgraf îşi ciuli urechile.

„Detaşamentul tovarăşului Karev" se numea acest amestec de cavalerie şi infanterie şi în fruntea lui era un cazac din Ural, un ataman roşu, tovarăşul comandant Rostislav Vasilici Karev.

Evgraf avea nevoie, ca să înţeleagă tot, doar de numele Rostislav şi de numele tatălui, Vasilici. El îşi săltă în spate cu mai multă înlesnire lădiţa şi se îndreptă spre vapor.

Remorcherul era al treilea de la debarcader, despărţit de acesta de un pod plutitor pentru pasageri, cam zdrenţuit, şi de o goeletă-cisternă din Marea Caspică. Pe mal se îngrămădeau oameni şi Evgraf, nebăgat în seamă, trecu pe podul plutitor, de acolo pe goeletă. Aceasta era mult mai înaltă decît remorcherul. Vaporul se apropie strîns de ea — podeţul nu se aruncase şi braţele turtite ale macaralelor mici se loveau, măsurat şi scîrţîind, de marginea de fier a goeletei. Evgraf îşi lăsă picioarele peste marginea

vasului şi se pregăti să sară pe remorcher. Dar chiar în clipa aceea cineva îl strigă neprietenos:

— Încotro te bagi, diavole?

Evgraf privi într-o parte. În dreapta lui, ceva mai sus, pe puntea căpitanului remorcherului, stătea un tătar cu o tichiuţă aurită. Zîmbea leneş şi, după cum se părea, îl urmărise demult pe Evgraf.

— La tovarăşul Karev, cu o misiune, — răspunse Evgraf încercînd ca prin asprimea vocii să imprime demnitate poziţiei sale precare.

— Dă-ncoace misiunea, — rîse tătarul.

— Nu e pentru mintea unui busurman [1]), — spuse Evgraf, — du-te şi raportează!

Tătarul rîse şi mai tare. La rîsul său, un cazac se apropie grăbit de balustradă şi întrebă cu vocea ridicată:

— De la cine e misiunea pentru tovarăşul Karev?

— De la fratele său, Matvei Vasilici, din Petersburg.

Cazacul tăcu o secundă, apoi strigă hotărît:

— Vino-ncoa!

Evgraf sări pe puntea remorcherului şi îşi luă lădiţa de pe goeletă. Trecînd de-a lungul coridorului îngust, între sala fierbinte a maşinilor şi cabine, fu nevoit să-şi ducă lădiţa în mîini, mergînd pieziş, dar nici pe scăriţa îngustă şi abruptă care urca spre punte nu se despărţi de stingheritoarea sa povară. Astfel, ţinînd cu greu în faţă lădiţa plină şi ferecată cu tablă colorată, se pomeni faţă-n faţă cu cazacul.

Cazacul era tînăr (după înfăţişare puteai să-i dai vreo douăzeci de ani), grăbit în mişcări, dar mai ales în vorbă. Zîmbi la vederea lădiţii, îl cercetă din cap pînă-n picioare, privi cu ochii micşoraţi la tichiuţa aurie a tătarului, făcînd toate acestea într-o secundă şi în aceeaşi secundă puse repede o întrebare:

— Cine eşti ?

Evgraf, dimpotrivă, întîrzie cu răspunsul, se codi, chibzui puţin, şi toată discuţia se schimbă dintr-o-

---

[1]) Om de altă credinţă (de obicei se spune despre mahomedani). (N. trad.)

dată într-o ciocnire între încetineala unuia cu graba plină de siguranţă şi nerăbdarea celuilalt.

— Anatomist, — spuse Evgraf micşorîndu-şi ochii.

Pe cazac îl pufni rîsul. Se plesni peste genunchi, se apucă de ceafă împingînd chipiul pe frunte şi strigă tare, rîzînd:

— Auzi, drăcie! Cum adică? Cum vine asta, ai?

— Uite aşa... Iar dumneata, după cum se vede, eşti Rostislav Vasilici? Te recunosc după tată, după Vasili Leontici.

— Dar tu cine eşti? De unde? Şi ce ţi-a dat pentru mine fratele Matvei?

— Matvei Vasilici mi-a poruncit să-ţi dau salutări şi să-ţi spun că ei toţi, slava domnului, sînt sănătoşi.

— Stai niţel! De unde putea să ştie că tu ai să mă-ntîlneşti?

— Asta, el nu putea să ştie. Numai că atunci cînd mi-am luat rămas bun, mi-a spus: dacă vezi pe careva dintr-ai noştri, dă-le salutări şi spune-le că, slava domnului... Eu, la Matvei Vasilici, am fost om de încredere, la anatomie...

— Ha-ha, mulţumesc pentru salutări! Dar tu eşti şiret, bătrîne!

— Ce fel de şiret?

— Da de unde-l ştii pe tata?

Evgraf lăsă încetişor lădiţa pe punte şi, pregătindu-se parcă să-şi descarce sufletul, se aşeză.

— Am slujit la tatăl dumitale pînă în anul cînd trebuiai să te naşti dumneata. Iar fratelui dumitale, Nikita Vasilici, i-am fost dădacă. Eu, la Karevi, eram un fel de...

— Stai, — îl întrerupse Rostislav, — tu eşti... Evgraf?

— Exact, — încuviinţă Evgraf cu tărie şi se aşeză pe lădiţă mai în voie.

— Şi ce vrei de la mine?

— Uite ce vreau: fă un bine moşneagului, trece-l pe celălalt mal, iar dacă eşti bun, du-l pînă la Uralsk pe roate.

— Ai vrea, ha, ha! Să ajungi dincolo de Volga nu-i mare lucru, te-oi trece. Ei, dar în Uralsk... Se vede, Evgraf, că nu prea citeşti ziare!

Karev privi în fugă la tătarul care zîmbea tăcut.

— Uite ce. Îl luăm în stepă. Iar de acolo om vedea. Tu doar fugi de foame, nu? — se adresă lui Evgraf. — Hotărăşte-te.

— Dar în Uralsk ce-i? — întrebă Evgraf neîncrezător.

— Într-acolo au plecat bărboşii, părinţii.

— Iar fiii sînt aici?

— După cum vezi.

— Barbă am şi eu.

— Şi mai ce?

— Uite şi o lădiţă, — spuse Evgraf rînjind şi, lovind peste căptuşeala de tablă.

— Nu-i prea mult!

— La ce să am mai mult?

— Ei, ce zici? — spuse Karev grăbit şi nemulţumit.

— Uite aşa, — răspunse Evgraf liniştit. — L-am slujit pe tată-tău, pe frate-tău, a venit timpul să te slujesc şi pe tine.

— Şi ce-ai să faci?

— Ce mi-i porunci, aia oi face.

Dintr-odată Rostislav se lumină, ţugui buzele gurii sale rotunde într-un chip caraghios, şi îşi holbă ochii suri şi rotunzi ca şi gura. Îl apucă de umăr, îl plesni de cîteva ori ca pe un cal şi spuse solemn, înăbuşindu-şi rîsul:

— Perfect! Pentru mine vei fi un ana-to-mist roşu!

CAPITOLUL II

Nisetrii plecau din Marea Caspică pe Ural, pe lîngă Guriev, pe lîngă staniţele rare, pe lîngă sate, pe lîngă avanposturi, de-a lungul stepei pînă la Uralsk. Aici dădeau grămadă peste uciug — îngrăditură din zăbrele de fier puse de-a curmezişul rîului, din mal în mal — şi tot aci drumul lor îşi găsea sfîrşitul. Nise-

trii se opreau, înfigîndu-şi botul în uciug, se uitau prosteşte înainte, dînd din înotătoarele osoase şi menţinîndu-se împotriva apei. Apa îi ducea puţin la vale (apa fluviului Ural este repede şi puternică), nisetrii dădeau din coadă şi din nou se loveau cu botul în uciug. Peste vară se adunau în număr nebănuit de mare şi se lăsa mulţimea asta de nisetri burduhănoşi, în groapă adîncă, în faţa uciugului, în culcuş ca să ierneze.

Şi la o anumită dată, cînd se trecea la pescuitul în cinstea ţarului, cazacii începeau cu primul culcuş de sub uciug, coborau apoi la vale pe Ural, de la culcuş la culcuş, ridicînd peştele adormit cu zgomot şi în zăngănitul cazmalelor, din adînc, la suprafaţă spre gheaţă. Scoteau nisetrii prin copci cu ajutorul căngilor mari şi bahoririlor.

Printre ochiurile uciugului de lîngă Uralsk, peştele mărunt putea să treacă în voie pe apă în sus, în regiunile cazacilor din Ileţk şi Orenburg; nisetrul mare însă, peştele adevărat, pescuitul bogat, rămînea în faţa uciugului, în Uralsk, la banderolele smeurii din Iaik, şi n-ajungea la cele de culoare albastru deschis din Orenburg.

Aşa s-a pomenit de cînd lumea: întîi cazacul din Uralsk, pe urmă ceilalţi cazaci, iar mai apoi cei care nu erau cazaci — mujici şi lume venită de prin alte locuri. Dar în primul rînd vine cazacul din Uralsk şi pe pămîntul căzăcesc totul e pentru el — după sfînta cruce, după drept, după lege, din dorinţa ţarului, potrivit libertăţilor căzăceşti — şi pămîntul, şi apa, şi pasărea din ceruri, şi primul cuvînt de stăpîn.

Iată de unde vine uciugul de lîngă Uralsk, iată de unde podeţul peste Ural, deasupra uciugului, deasupra culcuşului de nisetri, iar pe podeţ, un cazac de strajă, cu berdancă. Cazacul de strajă păzea ca să nu stîrnească cineva peştele înainte de vreme, bogăţia pescuitului pregătit, păzea nisetrul adormit în culcuş, scuipînd de urît de pe podeţ în apă şi privind la ferestraiele negre de os ale ghebelor nisetrului,

Aşa era de cînd lumea şi iată ce s-a întîmplat în 1918, în timpul revoluţiei: revoluţia, pentru cazacul din Uralsk, a devenit un uciug de fier aruncat peste stepă dintr-o parte într-alta, iar locul de iernat a devenit Uralskul. Şi în acest loc se cuibăriseră, întocmai ca nişte nisetri, cazacii bărboşi, moşnegii şi părinţii.

.Nisetrii cunoşteau numai un singur drum, din Marea Caspică pe fluviul Ural, contra curentului apei. Ajungînd pînă la uciug nu făceau cale întoarsă, ci îşi înfigeau boturile ascuţite în reţeaua de fier şi se aşezau pentru iernat ca să aştepte, să hiberneze, şi apoi să facă ceea ce erau obişnuiţi să facă — să pornească cu nasul ascuţit înainte, împotriva cursului apei.

Cazacul cunoştea un singur drum — pentru sfînta cruce, pentru jurămîntul dat ţarului, pentru libertatea căzăcească — şi, proptindu-se în uciugul revoluţiei, s-a culcat în culcuş ca nisetrul, ca să aştepte, să hiberneze, să facă ceea ce e obişnuit să facă.

În acest culcuş conducea Sfatul oastei. Împreună cu bărboşii erau destui feciori, dar şi ei trîndăveau alături de părinţi. Ochiurile uciugului nu erau însă prea mici şi prin ele tinerii cazaci puteau trece cu uşurinţă în sus, pe apă, să se alăture revoluţiei. Astfel uciugul a despărţit pe cazacii din Ural în două: părinţi şi fii.

Împreună cu feciorii, se revărsau spre stepă apele mari dinspre Pokrovsk, Nikolaevsk, Novouzensk, dinspre lunca de dincolo de Volga. În aceste revărsări se învîrteau, ca nişte pîlnii, murdăria şi zgura, dar apa era mare, curentul era puternic şi murdăria se îneca în curent.

Reţeaua de fier a uciugului era din cînd în cînd străpunsă şi atunci, la ruptură, şuvoiul de apă se izbea în bărboşii ieşiţi din bîrlog, îi rostogolea şi ruptura se repara, se cîrpea repede.

La reparaţie lucrau oamenii de toate culorile, de toate limbile — tătarii şi soldaţii velicoruşi în zdrenţe, muncitori veniţi din nord şi ucrainieni din Pokrovsk, cazaci, nemţii-colonişti din Urbach demult

nebărbieriţi, precum şi kirghizi împachetaţi în saltelele halatelor lor. Pe atunci soarta evenimentelor se hotăra nu aici, în stepa Uralskului, la graniţa Asiei, ci sub alt cer, iar jumătate din trupele, batalioanele, statele majore se formau la iuţeală, aşa cum dă buzna mulţimea sub un acoperămînt ca să se ferească de ploaia torenţială.

Detaşamentul lui Rostislav Karev s-a format altfel, fiindcă în fruntea lui se afla un cazac încercat în lupte, şi cazacii încercaţi în lupte îl înconjurară din toate părţile, cum înconjoară albinele matca. Fiecare unitate a detaşamentului era verificată şi încercată. Kirghizii şi tătarii erau primiţi în cavalerie nu în număr mai mare decît ceapa din ciorbă, infanteria o formau soldaţii de pe front, astfel că detaşamentul forma cu uşurinţă o verigă solidă a uciugului de fier aruncat peste stepă, dintr-un capăt la altul...

Spre sfîrşitul toamnei, în nopţile cu lună, se pornea frigul, argintul coliliei şi al pelinului se acoperea de argintul brumei, şi întinsul stepei, tăcut ca şi cerul, strălucea într-o încremenire iernatică. Şi în astfel de nopţi, cel mai bun lucru era să te aciuiezi într-o iurtă kirghiză, lîngă foc, învăluit într-un fum călduţ şi usturător.

În scurt timp Rostislav s-a legat de Evgraf; această cunoştinţă întîmplătoare i-a devenit un fel de aghiotant, căruia cîteodată puteai să-i încredinţezi nu numai un plic sigilat, dar chiar şi ardoarea tînără într-o discuţie de seară, lîngă foc, după luptă.

Luptele se încingeau rar, armatele schimbau leneş poziţiile, strîngîndu-se aproape de apă, ca noii strămutaţi, aşezîndu-se lîngă rîuri, prin văioage, pe lîngă izvoare mici şi mocirloase. Şi poate din pricina sărăciei stepei, temîndu-se să nu piardă apa, temîndu-se de deşert, luptele — dacă se întîmplau să fie — erau foarte sîngeroase. Dar, la drept vorbind, universităţile sîngeroase fuseseră absolvite mult mai înainte, în Galiţia şi în Bucovina.

Aflîndu-se între aceşti oameni, Evgraf se înspăimîntă. El ar fi putut dormi în bună înţelegere, cu un cadavru, pe aceeaşi poliţă. Dar sîngele care

curgea de pe mesele laboranților în timpul cursurilor nu semăna de loc cu petele roșii care colorau în stepă argintul pelinului și al coliliei. Moartea, la fel ca și avuția, îi era indiferentă. Însă moartea care venea dintr-odată, sub ochii săi, trecerea de la viață la moarte, întotdeauna neexplicată și luată în parte, întotdeauna fără sens, îi tulbura indiferența.

Evgraf a devenit superstițios ca un pescar. Urmărea zorile, pentru ca să prevestească izbînzi sau înfrîngeri. Urmărea păsările, asculta oftatul și liniștea stepei.

— S-a lăsat liniștea, vîntul a suflat, a suflat apoi dintr-odată, parcă l-a tăiat cineva, — spunea Evgraf încruntîndu-se. — O să mîncăm bătaie mîine...

Seara, după o luptă pentru un cătun, pe noua poziție, calul lui Rostislav, dezlegîndu-și piedica, se apropie de iurta stăpînului, dădu la o parte cu botul covorul de la intrare și necheză. Evgraf îndepărtă liniștit calul, îi legă picioarele și îi dădu drumul. Dar, întorcîndu-se în iurtă, atinse cu subînțeles umărul lui Karev și-l întrebă, făcînd pauze între silabe:

— Rostislav Vasilici, știi ce-i asta?

— Ce anume?

— Apăi, calul!

— Ce-i cu calul?

— Ți-a nechezat a întîlnire, — spuse Evgraf micșorîndu-și ochii.

— Lasă vrăjile, proorocule! — rîse Rostislav. — Am să-ți povestesc despre o întîlnire, de ai să rămîi cu gura căscată! Tu, în timpul nopții, ți-ai păzit lada, iar noi, frățioare, făcurăm una, să te cutremuri numai aducîndu-ți aminte. Aia zic și eu întîlnire!

Și Rostislav porni să povestească în galopul obișnuit al vorbirii sale, speriindu-se singur de grozăviile pe care le pomenea și rîzînd imediat de propria-i teamă.

— Înțelegi? De cu seară i-am alungat pe albi din cătun, i-am aruncat peste rîu și apoi ne-am rînduit pe poziție, ne-am liniștit. Bun! Dincolo de rîu, nici un foșnet. Ehei, mă gîndesc, diavolilor! Sînteți voi

şireţi, dar eu sînt şi mai şiret decît voi! Ştim noi obiceiul vostru: de cu seară e linişte, iar la miezul nopţii începe dandanaua. Băieţi, le spun eu alor mei, de la cine am învăţat? De la bătrîni? Atunci să le arătăm ştiinţa lor!! Bun! Era linişte de se auzea pînă şi cum dau caii din coadă! Şi pînă să răsară luna, au început ai noştri să se pregătească în mare linişte şi nu şi-au luat decît puştile şi sabia, şi atît. I-am însărcinat pe kirghizi cu paza cailor şi le-am poruncit ca peste un ceas să înceapă puţină zarvă, să aprindă cîte un focuşor, să creadă ceilalţi că ne-am culcat cum se cuvine, înţelegi? Iar noi ne-am tîrît în patru labe spre vad, ai văzut unde e vadul? Mai sus cu o verstă. Întuneric, ca de mormînt. Se tîrăsc şi nu se văd între ei, aud cum le clănţănesc doar dinţii de frig, măi drăcie! Am ajuns, tîrîş-grăpiş, pînă la vad, puştile le-am atîrnat de gît, iar noi ne-am luat de mîini, lanţ, ca să nu cadă vreunul şi am intrat în apă. Dar noaptea, înţelegi, înaintea răsăritului de lună, era şi mai întunecoasă! Ei, şi merg oamenii aşa, ţinîndu-se de mîini şi temîndu-se să plescăiască în apă. Nu puteai zări nici pe dracu' în jur, parcă era numai funingine; numai pe pipăite, uite-aşa, cu mîinile, simţeai că alături e unul de-al tău, ha, ha!

Rostislav îşi acoperi gura cu palma, trase cu un şuierat aerul printre degete şi-şi holbă ochii la Evgraf. În semiîntunericul iurtei, ei străluceau cît nişte monete de argint de cincizeci de copeici.

— Uite-aşa, înţelegi? — întrebă Rostislav desfăcîndu-şi pumnii strînşi şi arătînd cum se ţineau cazacii de mîini, trecînd prin apă. Apoi se chirci ca de frig şi rîse.

— Merg, înţelegi, în această funingine drăcească, apa le ajunge la genunchi, în alte locuri pînă la brîu şi mai sus, uite pînă aici, apoi vedem că urcă şi mai sus, trebuie să ridicăm armele, apa-i pînă la piept, vadul e adînc. Şi-au desfăcut fraţii mîinile, au ridicat armele deasupra capului, merg, înţelegi, prin apă, parcă înoată şi nu se vede nimic. Şi deodată, înţelegi...

Rostislav se plecă, își întinse bărbia înainte, se apropie pe vîrfuri de Evgraf și șuieră :

— Ce s-a întîmplat ? Nu-nțelegem nimic ! Primul rînd dintre ai noștri, cu apa pînă la piept, se lovește de oameni ! Măi, drăcie ! Cine-o fi ? Oamenii rămîn locului, dar cei din spate împing și întreabă pe șoptite de ce s-au oprit ? Cei din față nu se mișcă de loc. S-a pornit o mică zarvă. Din spate vin rînduri, rînduri, cei din față stau și bănuiesc că s-au încurcat, cum și-au dat drumul din mîini o fi pătruns careva înainte și a încurcat drumul. Dar și în fața primului rînd se iscă o mică zarvă. Măi, drăcie ! Și în clipa asta luna, înțelegi, uite-așa !

Rostislav desfăcu larg mîinile, sări în sus și, așezîndu-se apoi aproape pe vine, își împreună mîinile jos, descriind în aer un cerc uriaș.

— Ha, ha ! De după tufe, de-a lungul rîului, se întindeau ca o tavă, banderole smeurii. Și ce întîmplare ! Dinspre celălalt mal, vin spre ai noștri prin vad bătrînii ; bărbile se desfac prin apă, în mîini — deasupra capetelor — săbii, iar ei nici pîs ! Ei, drăcie, ha, ha, ha ! Asta întîlnire ! Cică au fost mai șireți ! Ha-ha-ha !

— Arză-te-ar focul,— spuse încet Evgraf, și cu teamă se dădu înapoi din fața lui Rostislav.

— Și cînd s-au pornit ai noștri să taie ! — continuă Rostislav tărăgănat. — Pînă-n gît în apă, încrucișează săbiile și dă-i cazacule ! Ei, strașnic a mai fost !

Evgraf clătină din cap și spuse cu îndoială :

— Le cam înflorești, Rostislav Vasilici...

— Cum ? — exclamă Rostislav. — Ia te uită, proorocule ! Du-te și întreabă-i pe cazaci ! Altfel cum crezi c-a rămas la noi satul ? Pînă s-a făcut de ziuă i-am tot fugărit, acu' trebuie să fie dracu' știe pe unde, ai înțeles ? Cum i-am scos din apă, s-au și repezit la cai, și atunci...

Atunci covorul greu de la intrare se dădu înlături și în iurtă intră, aplecîndu-se, un cazac tînăr, Rostislav întrerupse povestirea.

— Ce-i ? — întrebă el scurt.

— A fost reţinut un om, Rostislav Vasilici, — spuse cazacul. — Mi se pare că mergea prin stepă spre vrăjmaş.

— Ce fel de om ?

— Cine-l ştie — cu o raniţă şi cu o taşcă. Porunciţi să vi-l aducem, sau ce să facem ?

— Aduceţi-l !

În iurtă era semiîntuneric, un focuşor aprins pe pămînt lumina slab pereţii rotunzi, iar fumul se ridica încet spre conul acoperişului.

Evgraf aprinse lampa a cărei sticlă era plesnită şi o puse pe o măsuţă mititică, singura din iurtă. Cazacii introduseră în iurtă un om înalt, apoi ieşiră imediat. Omul dădu jos de pe umeri o raniţă de piele şi o lăsă la picioare.

— Cine eşti dumneata ? — întrebă Rostislav, cercetînd silueta înaltă şi încovoiată.

— Sînt foarte obosit şi vreau să mănînc, — răspunse omul.

Drumeţul se obişnui cu lumina, desluşi banca pe care şedea Evgraf şi se lăsă pe marginea ei.

— Nu pot înţelege cu ce drept mă întrebaţi cine sînt, — continuă omul vădind un sentiment de repulsie. — De cînd am pornit, sînt pentru a treia oară reţinut. Sînt întrebat încotro şi de ce mă duc, ca şi cum n-aş fi la mine-n patrie sau aş fi furat ceva, apoi fără nici o explicaţie mi se dă drumul, tot aşa cum fără explicaţie sînt mereu oprit.

— Ce să-i faci ? — oftă Evgraf împăciuitor şi se uită chiorîş spre Rostislav.

— Dumneata te găseşti în statul major al unui detaşament roşu care duce o luptă armată cu bandele contrarevoluţionare, — spuse Rostislav cam aspru şi solemn. — Dumneata trebuie să răspunzi cine eşti şi încotro te-ndrepţi.

— Mi s-a vorbit despre un oarecare detaşament al tovarăşului Karev. Nu mi-aţi putea spune despre care Karev e vorba ?

Rostislav se așeză la masă și îndepărtă puțin lampa ca să vadă mai clar.

— Cer să-mi răspundeți întîi la întrebare, — rosti Rostislav aspru privind atent fața necunoscutului.

Atunci omul care era interogat sări dintr-odată de pe scaun și, sprijinindu-se cu pumnii de marginea mesei, se plecă spre Rostislav. În aceeași clipă, Rostislav smulse cu putere din buzunarul scurteicii sale revolverul și-l ridică în dreptul ochilor necunoscutului. Evgraf se repezi înainte, mai aproape de masă.

— Cine ești ? — strigă Rostislav, ținînd cu putere arma în fața țintei palide a feței necunoscute.

Stătură astfel toți trei nemișcați cîteva clipe și, în așteptarea apăsătoare și tăcută, de pe buzele albe ale unuia dintre ei se desprinseră cuvintele stinse și nesigure :

— Rostislav ?... Frate ?

Mai trecu încă o clipă în aceeași încremenire. Mîna lui Rostislav coborî încet și țeava revolverului se lovi de masă. Evgraf se lăsă pe bancă și, cu un oftat, stoarse dintr-însul întrebarea :

— Oare adevărat să fie ?

Rostislav aruncă revolverul, se dădu înapoi, răsturnînd taburetul, și se apucă de cap.

— Frate ! — bolborosi el, suflînd printre dinți aerul de parcă s-ar fi fript. Și, dintr-odată, din pieptul său plin scăpă un țipăt copilăresc și războinic :

— Nikita ! Tu ești !

Se repezi spre fratele său desfăcîndu-și larg mîinile, îl îmbrățișă încrucișîndu-și palmele pe spatele lui, îl bătu pe umăr, și, cu vocea obișnuită care-i și reveni, exclamă :

— Ia te uită ce drăcie, ha-ha ! In stepă ! La o mie de verste ! Cinci ani, de cinci ani nu ne-am mai văzut ! La o mie de verste în pustiu, frate Nikita !

Nikita își trecu mîna prin păr, zîmbi și spuse încet :

— Iar tu, uite cu ce m-ai întîmpinat !

Și arătă cu ochii spre revolver.

— Lasă, ducă-se dracului, ha-ha! — strigă rîzînd Rostislav.

Şi aruncă revolverul jos de pe masă.

— Dă-mi să beau, — îl rugă Nikita, şi se lăsă din nou, istovit, pe bancă.

— Evgraf! Pregăteşte masa! Hai mai repede! — îl grăbea Rostislav.

Nikita se întoarse spre Evgraf tăcînd şi, zîmbind, îi întinse ambele mîini. Evgraf, tot în tăcere, le ţinu în palmele sale aspre şi cu degete scurte.

— Iată-le drumurile şi potecuţele, — spuse încet Nikita.

— Ţi-aduci aminte de mine? — întrebă Evgraf cu bucurie şi, apropiindu-se de Nikita, fără să-i ceară voie, îl sărută pe obraz.

— Dă-mi să beau ceva, — se rugă din nou Nikita, strîngîndu-i uşor mîna.

Evgraf dădu sfătos din cap spre Rostislav:

— Iată ce ţi-a nechezat calul...

Pînă să vie Evgraf cu apa, Rostislav îl culcă pe cerga de pîslă şi, cercetîndu-l, nu mai înceta să se învîrtească prin iurtă, ridicînd şi plesnind din mîini, şi striga doar atît:

— Ei, drace! Poftim, drăcie!

Nikita stătea culcat fără să se mişte. Chiar şi în semiîntunericul lămpii sparte, se vedea cît de murdare îi erau hainele şi cît de tocite şi ponosite cizmele. Faţa-i acoperită cu un strat de praf de calcar era cu totul lipsită de viaţă. Părea că acu-acu o să-şi piardă cunoştinţa.

Dar apa rece îl învioră repede. După ce bău, se spălă. Evgraf îi turnă cu băgare de seamă din cană, apoi îi udă capul şi, rînjind drăgăstos, îi mîngîie părul ud.

— Sînt de cinci zile pe drum şi de aseară n-am băut nimic, — se plînse Nikita. — Abia am ajuns pînă la rîu şi flăcăii tăi m-au şi înhăţat.

— Dar de unde vii, — spune-mi odată? — întrebă din nou Rostislav grăbit. — Cum ai nimerit aici?

— Curînd va fi o lună de cînd am plecat!

— Vii de la nemţi? Măi, comedie! Ha-ha! Dar unde vrei să te duci? Oare...

— Cum unde? — îl întrerupse Nikita. — M-am întors în patrie şi mă duc acasă, la ai mei.

— Stai, stai! Măi, drăcie. Tu, ce, nu-nţelegi nimic? Care ai tăi, unde-s ai tăi? Asta e întrebarea! Ce-ai făcut la nemţi?

Nikita nu-i răspunse dintr-odată, ci, mirat, ridică din umeri şi-l privi drept în ochi.

— Cum, ce-am făcut? — îl întrebă la rîndul său Nikita. — Tu ştii prea bine ce fac eu.

Tăcu din nou şi apoi imediat adăugă parcă supărat:

— Ca şi înainte, mă ocup de muzică, am scris o simfonie!...

— Ai scris o simfonie? — exclamă Rostislav cu simplitate. — În tot timpul războiului? Patru ani? Şi altceva nimic?

— Dacă vrei — altceva nimic, — răspunse Nikita.

Pentru o clipă, în vocea sa răsună o uşoară ciudă, însoţită de insolenţă, dar aproape imediat zîmbi blînd, condescendent:

— Dacă nu pui la socoteală că m-am chinuit atîta timp, că mi-am pierdut speranţa, apoi mi-am recăpătat-o, şi ce-am mai văzut şi auzit.

Rîse, şi în rîsul său se strecură din nou o notă de amară superioritate faţă de fratele său.

Luate izolat, trăsăturile feţei lui Nikita, care demult se precizaseră şi deveniseră bărbăteşti, nu erau nici aspre, nici nu-ţi săreau în ochi. Doar ochii ţi-i puteai aminti uşor: aproape nemişcaţi, somnoroşi, parcă şi leneşi. Dar schimbarea rapidă şi bruscă a sentimentelor se transmitea uşor întregii feţe, făcîndu-se parcă vizibile prin ea.

Nikita repetă cu amărăciune:

— Dacă nu pui la socoteală astea...

Dar dintr-odată, ca şi cînd abia atunci l-ar fi văzut de-a binelea pe Rostislav:

— O, doamne! — exclamă Nikita uşurat şi se aruncă înspre fratele său. — Rostislav, ciudat mai eşti, ai rămas tot aşa cum ai fost şi înainte!

— Ha-ha! Drace! — rîse Rostislav. — Dar şi tu ai rămas la fel!

Il îmbrăţişă şi, bătîndu-l din nou pe umeri, apucîndu-se de cap, începu să respire şi să înghită aerul cu gura sa rotundă, foarte mobilă şi urîtă:

— Gîndeşte-te ce întîmplare: la o mie de verste, în deşert! Ha-ha!

Atunci întrebările şi răspunsurile obişnuite, fără legătură, cu care se întîmpină oamenii unii pe alţii cînd se întîlnesc, se învălmăşiră în iurta strîmtă şi plină de fum.

— Ce fac ai noştri?

— Care? Cu care să-ncep? Natalia a fost pe front, am văzut-o! Acum e la noi, la roşii.

— Matvei?

— E la Piter, ca şi mai înainte. Spunea Evgraf că are o fată mare.

— Celelalte surori?

— Le-am pierdut urma, n-am mai auzit de ele. Mastria cică ar fi la mînăstire, ha, ha!

— Dar cu bătrînii ce-i? Ce mai fac?

— Lor ce le pasă? La drept vorbind, am auzit prea puţine despre ei... în ultimul an. Eu le-am scris, dar în ceea ce priveşte răspunsul... Aici peste tot e front şi apoi... Eu sînt bolşevic. Cred că tatei nu-i prea place, doar îl cunoşti. Ha-ha! Dar tu cum o duci?

Rostislav se opri şi dădu nehotărît din mînă, deasupra capului.

— Cum îţi plac toate acestea, a? Straşnic, nu?

Nikita răspunse ferm:

— Eu n-aş fi mers contra tatei.

Rostislav se apucă de cap şi exclamă vesel:

— Dar contra fratelui? Ce zici? Contra fratelui sau contra fiului te-ai duce?

Nikita dădu din cap.

— Asta e tot una. Nu m-aş duce nici contra fratelui, nici contra fiului, nici contra tatei, — spuse Nikita sever privindu-l drept în ochi.

— Iar ei au pornit-o, au pornit-o, părinţii au pornit-o, iată cum stau lucrurile! — strigă Rostislav şi mai tare şi mai triumfător. — Iar tu, te înţeleg, te înţeleg foarte bine! Tu, dacă eşti acuma cu noi, trebuie să mergi contra tatei, iar dacă eşti cu tata, trebuie să mergi contra fratelui, contra mea! Iar dacă nu vrei nici aici, nici acolo, atunci ai să pluteşti în aer şi n-ai să ai de unde lua nici apă de băut. Iacaşa! Ca astăzi, aha!

— Eşti tînăr, Rostislav, — spuse Nikita sec.

Rostislav încetă să mai zîmbească şi îşi privi fratele bănuitor.

— Desigur că sînt tînăr! — exclamă Rostislav, din nou vesel şi triumfător.

— Aici e toată buba, — zîmbi strîmb Nikita.

— Desigur, aici, ha-ha-ha!

— Nu-nţeleg exaltarea ta. Te cunosc, de aceea sînt sigur că eşti de bună credinţă, însă mi se pare că vrei să mă acuzi de faptul că nu mi-am ales, cum ai făcut-o tu, nici una din tabere? Ei, atunci ascultă, frate. Am venit în patrie şi n-am găsit patria. Dar eu vreau s-o găsesc, fiindcă fără ea nu se poate trăi. Ai înţeles? N-am cu ce-mi umple sufletul, fără patrie. Eu îţi spun, tu faci cum îţi dictează conştiinţa şi slujeşti, după tine, o cauză măreaţă. Tata probabil e şi el convins că slujeşte o cauză măreaţă. Nu vreau să vă judec, nici pe tine, nici pe tata, fiindcă atît timp cît am mers prin stepă, în fiecare zi întîlneam în cale cadavre. Probabil că această cauză măreaţă cere jertfe, cauza măreaţă a ta sau a duşmanilor tăi, tot una e! Hotărîţi singuri soarta cauzei. Eu o slujesc mereu. Pentru că poţi s-o slujeşti numai prin muncă, numai prin ceea ce ştii să faci. În ceea ce mă priveşte, e demult hotărît. Consolidaţi cauza voastră aşa cum ştiţi. Eu o slujesc privind şi ascultînd. Tu, desigur, nu ştii că poate să existe

şi un astfel de mod de a servi, de aceea spun că eşti tînăr, Rostislav.

— Tu n-ai fost la război, — observă Rostislav, parcă scuzîndu-se, — şi tu nu ştii cum s-au învălmăşit toate acestea, înţelegi ? Drăcia dracului !

— Cu acelaşi drept aş putea să-ţi spun că tu nu cunoşti muzica şi că nu cunoşti nimic înafară de război, şi că vrei să rezolvi totul prin război, chiar dacă-i vorba şi de taică-tău.

— Da ! — spuse Rostislav încăpăţînat şi încruntat. — Vreau să rezolv totul prin război. Şi sînt convins că şi tu vei rezolva totul prin război.

Şi Rostislav începu să-şi caute, preocupat, revolverul pe care-l aruncase jos. Acesta se afla la picioarele lui Nikita şi el îl ridică, întinzîndu-l fratelui. Rostislav smulse arma din mîna lui Nikita şi o băgă în buzunar.

În clipa aceea privirile fraţilor se încrucişară asupra lui Evgraf.

El fiersese demult apa pentru ceai şi acum sta la masă suflînd într-o farfurioară ştirbă, din care se ridicau aburi. Înfăţişarea sa era cu totul impasibilă. Privirile fraţilor, căzînd pe Evgraf, se luminară, dar întîlnindu-se din nou se răciră şi se stinseră. Fiecare din ei, atît Nikita cît şi Rostislav, parcă voia să găsească în Evgraf un aliat şi, deîndată ce înţeleseră acest lucru, amîndoi se respinseră cu vrajbă. Evgraf îşi muiă blînd mustăţile-i cîrlionţate în farfurioara cu ceai.

— Am treabă, — spuse Rostislav, — trebuie să plec. Nikita, tu culcă-te şi te odihneşte. Noapte bună.

Şi Rostislav ieşi, fără să-i arunce vreo privire.

Evgraf îi turnă ceai, împinse pe masă nişte covrigi uscaţi şi o bucată de zahăr, închisă la culoare, tocită, care se plimbase mult timp prin buzunare. Vreo cinci minute băură ceaiul pe tăcute.

Apoi Evgraf spuse cu glas scăzut :

— Te ţin minte foarte bine, Nikita Vasilici. Îi cam jeleai pe ţistari ! Cînd îl pocneam pe cîte unul cu bîta peste scăfîrlie, tu strigai : vai !

Şi Evgraf dădu din cap a imputare.

— Şi? — întrebă Nikita.

— Ce mă zoreşti?

Evgraf tăcu apoi un timp, sorbi zgomotos ceaiul din farfurioară şi spuse zîmbind:

— Spuneam că strigai caraghios: vai!

— Ai îmbătrînit, Evgraf! — constată Nikita.

— Aşa-i, unu-i tînăr, altu-i bătrîn. Pretenţios mai eşti!

Nu spuse nimic mai mult şi-şi ascunse nemulţumit în mustăţi, buza de jos, incoloră.

Nikita se culcă pe cergă şi dintr-odată se cufundă în somn, ca o piatră în apă...

Rostislav se întoarse noaptea tîrziu, înainte de răsăritul zorilor. Dădu la o parte covorul şi se opri în prag. Focul se stinsese, se prefăcuse în cenuşă, dar lampa mai licărea cu ultimile pîlpîiri ale fitilului. Evgraf dormea alături de Nikita.

Rostislav se plecă deasupra fratelui său.

Nikita dormea întins şi cu faţa-n sus. Gura sa puţin întredeschisă părea neputincioasă, feminină, buzele îi tresărcau uşor şi moale. Dar în pleoapele închise şi în sprîncenele drepte, se concentra o atenţie dîrză, ca şi cum Nikita ar fi căutat să desluşească un vis limpede şi foarte important. Rostislav privi atent faţa fratelui, aplecîndu-se mult asupra-i, căutînd să-i pătrundă sensul trăsăturilor obîrşind din acelaş neam, şi totuşi neînţeles de străine.

Deodată Nikita oftă adînc şi deschise ochii. Apăsător de tăcut, privi preţ de un minut în ochii fratelui său care ardeau deasupră-i. Spaima şi chinul îi schimonosiră faţa. Nu-l recunoscu pe Rostislav şi nu-i venea să creadă că s-a trezit din somn. Apoi se săltă brusc într-un cot şi întrebă în şoaptă:

— Ce-i cu tine?

— Mă scol, — minţi Rostislav în chip neaşteptat şi pentru el şi, imediat, sărind în picioare, se apropie de masă şi stinse lampa.

— Mai e mult pînă la ziuă? — întrebă Nikita.

Rostislav dădu la o parte covorul de la intrare. În iurtă nu se făcu mai multă lumină, însă în depărtare, pe cer, se colorase dunga galbenă, palidă a zorilor.

— Am vrut să te întreb, — spuse repede Rostislav, — ai hotărît definitiv să te duci la albi?

— Mă duc acasă, — răspunse Nikita. — Dacă acolo te-ai fi aflat tu cu statul tău major, tot acolo m-aş fi dus. Trebuie să lucrez.

— Of, ce tot spui! — se desprinse cu durere exclamaţia lui Rostislav.

Nikita se ridică de pe cergă, păşind nesigur prin întuneric, se apropie de fratele său, îi căută cu mîna umărul şi-l alătură de-al său.

— Dragul meu Rostislav, degeaba tu... ei, cum să-ţi spun? Zău, nu trebuie să hotărîm nimic. Hai să mergem fiecare pe drumul său. Te asigur că nu vreau şi nu pot să fac nimic înafară de munca mea. Şi nu pot renunţa la ea. Altfel, toată viaţa mea de pînă acum ar deveni o prostie fără sens. În momentul de faţă, însă ea mi se pare plină de însemnătate!

— Cum vrei, — spuse stins Rostislav, şi-şi eliberă umărul din mîna fratelui. — Numai că înţelegi...

— Nu te condamn, nu, nu!

— Nu-i vorba de asta! Oare nu-i tot una care pe care-l condamnă? — exclamă Rostislav.

Se auzea cum, înecîndu-se, trăgea aerul în piept şi-l da afară, ca şi cum se pregătea să spună ceva înflăcărat, dar se răzgîndi repede.

— N-ai să ne pricinuieşti vreun rău? — îl întrebă Rostislav încet, reţinut.

— Nu te-nţeleg...

— Ei, drace, cum să-ţi spun? Vreau... Ei, acolo fiind, la albi, tu...

— Fii pe pace, — spuse Nikita sec, — n-am să vă fiu de folos nici vouă, nici albilor. Poţi fi...

— Bine! — răspunse Rostislav scurt şi cu voce ridicată. — Atunci trebuie să pleci mai repede, pînă se crapă de ziuă.

— Trebuie să dai ordin ca să mi se dea drumul!

— Eu nu te rețin, — îi tăie Rostislav vorba și ieși din iurtă, cu pași mari, apăsați.

Peste cîteva minute reintră împreună cu un cazac căruia îi ordonă să aștepte.

Rostislav se căzni mult timp cu fitilul lămpii, căutînd să-l aprindă.

— Să-ți luminez ? — întrebă Nikita.

— Te rog !

La lumina chibritelor care se aprindeau des și tot așa de des se stingeau, Rostislav scoase dintr-o geantă de piele o foaie de hîrtie, așternu pe ea cîteva cuvinte cu creionul și puse stampila.

— Iată permisul, — spuse Rostislav, întinzînd cazacului hîrtia. Numai... ai înțeles ? Nici o vorbă !

— O indulgență ? — ironiză Nikita.

— Ce e aia ?

— Popii catolici dădeau astfel de certificate, prin care te iertau de păcate.

— Tu n-ai făcut nici un păcat, — spuse scurt Rostislav.

Nikita puse mîna pe bagaj. Nu era mare : de ranița germană de tip militar era atîrnat sacul de merinde cu pîinea, pesmeții și ceainicul. Nikita își trecu curelele peste umăr, controlă dacă ranița stă bine și-i întinse mîna lui Rostislav.

— Îți mulțumesc, Rostislav. Rămîi cu bine !

— Cu bine, — răspunse acesta și-i strînse, la rîndu-i, mîna.

Ieșiră pe tăcute din iurtă. În urma lor, imediat, ieși și Evgraf. Se ridicase de pe cergă atît de încet, încît era clar că a auzit toată discuția fraților, dar s-a prefăcut că doarme.

Cazacul îl conduse pe Nikita de-a lungul rîului, spre vad. În lumina zorilor care se făceau tot mai simțite, siluetele oamenilor care se depărtau repede se distingeau clar.

Deodată Evgraf fu cuprins de neliniște. Îl privi dezorientat pe Rostislav, apoi privi în urma lui Nikita și, cu o voce răgușită, aproape stinsă, strigă :

— Nikita Vasilici, stai puțin ! Așteaptă o clipă !

Se desprinse anevoie din loc, dar neajungînd pînă la Nikita, se opri, se uită la Rostislav, de parcă ar fi șovăit dacă să se întoarcă sau să-l ajungă pe cel plecat.

— Sacul de merinde e legat cam slab, trebuie să-l mai strîngă, — strigă el poate lui Rostislav sau poate cazacului care-l însoțea pe Nikita.

Apoi se desprinse iar din loc, dădu — nu se știe de ce — din mînă și fugi după Nikita.

Ajungîndu-l, strînse șîrguincios sacul de merinde legîndu-l de raniță, pipăi curelele și, atingînd umărul lui Nikita, spuse cu o blîndă seriozitate:

— Acum e bine, du-te cu dumnezeu!

Nikita voi să-l îmbrățișeze, dar Evgraf se feri și, cu chipul sever, plin de demnitate, păși înapoi spre iurtă.

Atunci, zărindu-l pe Rostislav care tot se mai afla în fața iurtii, Nikita strigă:

— Pe ai noștri să-i salut, ce zici?

Rostislav se întoarse brusc și lunecă în iurtă, dar aproape în aceeași clipă ieși din nou și, ridicînd mîna deasupra capului, fluturînd-o în ritmul cuvintelor, răspunse răspicat și tare:

— Ei, ce fel de vorbă-i aia! Desigur, salută-l pe tata, pe mama, și pe toți care mai sînt dintre ai noștri!

Și din nou Rostislav dispăru după covor.

Evgraf se întoarse, se opri și-și scoase șapca.

— Din partea mea, închinăciune lui Vasili Leontici, — spuse el cu gravitate.

Ochii săi se luminară ascuțit, bătrînește, își suflă nasul și începu să privească nemișcat în urma lui Nikita care se îndepărta.

CAPITOLUL III

Odinioară, de plictiseală, Varvara Mihailovna își comandase o mașină de scris „Remington", învăță puțin să bată la ea, apoi se lăsă păgubașă. Mașina

de scris stătea pe tejghea în apropierea casei, în acel colţişor îngust şi incomod, de unde o uşă de fier ducea spre aripa locuită a casei Şerstobitovilor. In acest colţişor de lîngă casă îi plăcea lui Vitka să se învîrte şi să-şi arate îndemînarea.

Cîteodată, dimineaţa sau spre seară, în orele cînd era lume puţină şi tîrguiala mergea slab, Vitka se apropia de maşina de scris, introducea pe sul o foaie de hîrtie de împachetat şi, preocupat, bătea cu degetul arătător: „Viktor Ivanovici Ciuprîkov. Vitea. Vitka. Vitka Ciuprîkov. ? § '%..." „%... Varenka. Variuşa Şerstobitova... V. Ciuprîkov: % % ? ? § §" „... V. Ciuprîkov. Varenka. V. Ciuprîkova", şi aşa de vreo sută de ori la rînd.

Nimeni nu-l stingherea, în magazin se auzeau sunetele obişnuite ale greutăţilor de cîntar lovindu-se de talere, Vitka se adîncea în visare ciupindu-se cu degetele de vîrful nasului şi de nările subţiri, puternic conturate. Ochişorii lui galbeni, parcă vrăjiţi, se înfigeau în ultimele cuvinte bătute pe hîrtie: „Varenka. V. Ciuprîkova", ochii i se împăienjeneau de lacrimi, suspina ca în vis şi bătea la maşină şi mai preocupat: „V. şi V. Ciuprîkov".

Dacă se întîmpla să fie p-acolo Varvara Mihailovna, se apropia încetişor de Vitka, privea peste umărul lui pe hîrtie şi, izbucnind în hohote de rîs de răsuna tot magazinul, exclama:

— Of, ce prost eşti! Tare prost!

In rîsul ei, cu toate că vorba „prost" era foarte expresivă, se desluşea destulă bunăvoinţă şi Vitka se prefăcea numai că-i supărat, ca s-o înveselească şi mai mult pe fata stăpînului.

El trăia de mai mulţi ani cu credinţa nestrămutată că principalul în raporturile sale cu Varvara Mihailovna era veselia. De copil, nu ştia ce năzbîtii, pozne glumeţe şi ghiduşii să mai facă, pentru ca să întărească, să lege mai puternic, neobişnuita sa alianţă cu Varenka.

Plictiseala, o plictiseală fără margini, fără sfîrşit, disperarea ghiduşiei, pasiunea luată în rîs, o spe-

ranță absurdă, sentimentală, și un calcul ascuns, păstrat cu sfințenie, toate s-au încîlcit în această alianță.

Ea fu încheiată într-un chip solemn, o da, aproape solemn și asta demult de tot, de pe cînd abia începuseră călătoriile la Ciagan și Ural, petrecerile cîmpenești cu ofițerii, pețitul fiilor de negustori, petrecerile la clubul negustorilor și la cercul militar, cînd pe Varenka, Variușa, Varia, vînzătorii abia au început s-o numească cu respect Varvara Mihailovna.

Solemnitatea a avut loc vara, lîngă rîu, printre tufele încîlcite de mure, cînd te cuprinde o dogoritoare moleșeală de amiază. Varenka luase cu ea o sticlă de portwein și o cutie cu prăjiturele. Vitka era gătit într-o haină de pînză, cu un pince-nez prins de buzunarul de sus. Făcuse rost de pince-nez nu cu mult înainte, pretinzînd că-l dor ochii din cauza soarelui. Dar nasul său nu era prea bine ticluit pentru o astfel de podoabă și Vitka își prindea pince-nez-ul de buzunar, cu o agrafă.

La început au cules mure, apoi întinși sub un copac băură vinul. Vinul a fost cald. Varenka turna cu dărnicie în pahar și Vitka se îmbătă repede.

— Vă ador nespus de mult, Variușa, — murmura Vitka în extaz, întinzîndu-și pe față sudoarea lipicioasă și lucioasă, — mult mai mult decît alții. Alții poate se prefac, eu însă simt. Și dumneata observi acest lucru și mă distingi din mulțime, și eu iarăși simt acest lucru, pentru că nu sînt ca toți ceilalți, ci mult mai fin.

— Fin, n-am ce spune, — zîmbi ironic Varenka.

— Eu, Variușa, înțeleg foarte bine că rar v-ar putea intra cineva în voie. Năzuințele matale sînt mari și mereu tinzi spre ele.

— Ha-ha ! Tind ! Hai, bea !

— Eu te înțeleg pe dumneata, fiindcă nu-s ca toți ceilalți, — continua Vitka.

Vitka bău, fața i se acoperi de pete smeurii, iar ochii îi sclipeau pradă emoției.

— De mic copil, Variușa, eram un copil tare isteț

și mintea mea, era deosebită. De exemplu, am să-ți povestesc o întîmplare din viață. Pe la vreo zece ani îmi vine în minte un gînd: ce-i aia nume de familie? Să zicem Petrov, Sidorov? Mult m-am gîndit la asta. E ca un fel de aer, nici nu-l poți pipăi, nici nu-l poți vedea, dar de trăit nu poți trăi fără el, fără nume. La noi în oraș, mi-aduc aminte, m-a uimit foarte mult un nume: Galkin-Vraski. Era un azil al lui Galkin-Vraski. Treceam pe lîngă el, citeam și mă gîndeam. Pe atunci știam bine carte. Și atunci mi-am zis: n-o să-ți meargă! Un Petrov, un Sidorov, facă ce-o vrea, dar eu trebuie să-mi țin numele sus de tot! Ciuprîkov! Și iau atunci o bucată de piele de iuft și însemn pe ea mărunt „Ciu-prî-kov" și apoi o tai cu briceagul. Două zile am tăiat. A ieșit foarte fin, ca o dantelă: Ciuprîkov. Atunci am prins-o pe un șnur și — la gît, alături de cruce! Așa am purtat-o toată viața, și o port și acuma, iar cînd oi muri am s-o las fiului meu ca s-o poarte și el. Pot s-o scot să mă uit — eu sînt: Ciuprîkov, literă cu literă. Aer? — Ba nu! Piele! Nici nu se roade măcar, nu-i buletin de populație pe care oricine poate să-l falsifice. O port la piept, am sfințit-o cu inima, iată...

Vitka își desfăcu gulerul cămășii și scoase din sîn două șnururi. Pe unul atîrna o cruciuliță de argint, pe altul o bucată de piele neagră, slinoasă, de vreo patru centimetri, cu rotocoale și inele mărunte. Vitka se tîrî spre Varenka și-i arătă talismanul. Fata rîse. Vitka, mulțumit și bucuros, o imită, rîzînd la rîndu-i, mărunt și încet.

— Eu nu sînt un om ca toți oamenii, — începu din nou Vitka, — de aceea te înțeleg cum te zbați de urît și cauți o viață fericită. Eu te ador foarte mult pe dumneata, dar nu îndrăznesc întotdeauna să spun ceea ce simte inima mea. Dacă dumneata ai vrea, Variușa, nu numai că ți-aș dărui toată fericirea mea, cu care dumneata mă poți dărui și de care eu însumi, prin forțele mele, dispun de la naștere...

I se-mpleticea limba și de-abia bolborosea cuvintele, dar ochii săi lunecau vioi pe fața Varenkăi și,

pentru ca să-şi exprime mai uşor sentimentele, învîrtea pe degete, cu toată puterea, şnururile de care atîrnau crucea şi talismanul.

Atunci Varenka, privindu-l printre genele întredeschise, îi propuse pe neaşteptate:

— Hai să ne înfrăţim, Vitka!

Vitka nu-nţelese dintr-odată, puse mîna pe pahare şi sticlă şi bolborosi, beat, de-a binelea:

— *Bruderschacht* [1]? Demult năzuiam, adorata mea Variuşa, visam să-ţi spun „tu", dar din adoraţie faţă de ceea ce este frumuseţe şi înfăţişare... înfăţişarea de stăpînă, şi inima mea care vă aparţine...

— Stai, nu mai meliţa, — îl întrerupse Varenka. — Am spus: hai să ne-nfrăţim de-adevăratelea, cum trebuie; schimbăm cruciuliţele şi-mi vei fi frate drept, iar eu sora ta... Vrei?

Varenka se trase puţin înapoi, stînd în genunchi şi sprijinindu-se în pumni la spate. Aşa îi venea la îndemînă să-l examineze pe Vitka şi, cu seriozitatea unei sălbăticiuni, îi urmărea cel mai mic gest. Soarele îi cădea pe faţă şi gura, puţin întredeschisă, strălucea din şiragul drept al dinţilor, sprîncenele-i străluceau într-o culoare închisă, smălţuite parcă.

Vitka păli. Petele smeurii de pe faţă îi dispărură, ochii îi înmărmuriră. Se ridică anevoie în picioare.

— Să schimbăm crucile? — întrebă el cu vocea înăbuşită şi speriată, ţinînd ochii în pămînt. — De-adevăratelea? E o mare răspundere faţă de dumnezeu.

Rostind ultimele cuvinte, Vitka îşi obloni chiar gura cu degetele.

— Ţi-e frică? — îl întrebă sever Varenka, zădărîndu-l.

Vitka îşi desprinse ochii din pămînt, îi ridică spre dînsa şi, dintr-odată, i se aruncă la genunchi.

— M-ai orbit! — exclamă el întinzînd mîinile spre Varenka şi închizînd ochii.

---

[1] Pronunţarea stîlcită a expresiei din limba germană „bruderschaft". (N. trad.)

Varenka zîmbi, şi apoi, cu scîrbă, de parcă ar fi strivit o năpîrcă cu piciorul, spuse:

— Fricosule. Prefăcutule!

Dar Ciuprîkov se trezi de-a binelea şi părea a fi adînc zguduit. Stînd în genunchi, îşi trăgea peste cap şnurul cu crucea, grăbindu-se să-l descurce de talisman, şi bodogănea:

— Pe dumnezeu, m-ai orbit, frumuseţea mea, Varenka! Sînt gata... fericit pînă la moarte... ca un cîine credincios... ca un cîine îţi voi fi credincios, te voi servi, dragostea mea, mai mult decît un frate de sînge, ca un cîine, ia-o, ia-o, ia-o!

El îşi scoase crucea şi i-o întinse Varenkăi, tîrîndu-se spre dînsa mereu în genunchi.

— Ia-o, ia-o, ia-o!

Colţurile buzelor Varenkăi tresăriră. Ea se stăpîni însă şi, fără grabă, începu să-şi scoată crucea legată de un lănţişor lung şi subţire de argint. Lănţişorul i se agăţă de coada strînsă într-un coc mare la ceafă, şi Varenka îl descurcă tot fără grabă, cu coatele ridicate şi fără să-şi desprindă ochii de la Vitka, pe care-l privea printre gene.

El continua să stea în genunchi, ţinîndu-şi în mîna întinsă crucea.

— Scoală-te! — spuse Varenka.

Vitka o ascultă. Ea îi puse la gît crucea şi luă în schimb şnurul scurt şi slinos al lui Vitka.

— Măi, da' murdar mai e! — constată Varenka strîmbîndu-se.

Vitka, acoperindu-şi strîns ochii lăcrimoşi, sărută stăruitor noua sa cruce, o vîrî — împreună cu talismanul — pe după gulerul cămăşii şi privi în jur. Şi parcă dîndu-şi seama ce anume trebuie să facă acum, desprinse din buzunar ochelarii şi-i puse pe nas. Pentru ca să nu-i cadă, trebuia să-şi ţie capul pe spate şi, stînd astfel, rosti rar şi solemn:

— Acum, noi doi, Varea, nu putem fi despărţiţi decît de dumnezeu de-a lungul întregii noastre vieţi fericite, trăite împreună.

Atunci Varenka bătu din palme și se trînti în desișul tufelor de mure, ridicînd așternutul lor mlădios și încîlcit, de-un verde-roșcat, și rîsul ei ascuțit străbătu departe, rîsul ei repetat de luncă se desprinse dintre tufele de mure, zbură în sus și porni să se rostogolească peste Ciagan. Vitka zări doar palmele Varenkăi și faldurile tremurînde ale rochiei sale: căzînd, ea n-avu putere să se descurce din verdeață, rîsul o rostogolea pe pămînt, iar tufele de mure, scăpînd de sub greutatea trupului ei, se îndreptară și o acoperiră aproape cu totul. Ea tot mai rîdea, scuturîndu-se tremurînd, trăgînd aerul cu zgomot și zvîrlindu-l apoi afară, într-un hohot răsunător și puternic.

Vitea se întoarse cu fața spre rîu, făcu o mutră supărată și începu să aștepte.

— Cum s-ar zice, toate astea au fost în derîdere? — întrebă el jignit cînd Varenka, descurcîndu-se din mure, se apropie de el.

— Nu, a fost serios, — răspunse fata. — Numai că tu ești nespus de caraghios, frățioare drag!

Și pornind din nou să hohotească într-un rîs obosit și chinuitor, spuse într-un geamăt:

— Of, fii atît de bun, du-te încolo după tufe, hai! Vreau să mă scald.

Leneșe, ca un om sleit din pricina căldurii, Varenka își scoase rochia și se duse spre apă. Malul era în pantă și țărmul întins, de lut, care se formase la cotitură înainta lin în apă. Varenka, mergînd mult timp pe fundul moale, părea că rămîne deasupra apei, în toată înălțimea ei. Se scăldă fără grabă, lăsîndu-se încet în apa adîncă, apoi arătîndu-se din nou deasupra și, tot atît de încet, după ce sfîrși baia, ieși la mal.

Punîndu-și rochia, auzi în spate un foșnet străbătînd din tufe, întoarse capul liniștit și îl văzu pe Vitka ieșind din ascunzătoare și venind spre ea. Varenka nu se îndoia de faptul că Ciuprîkov o urmărise, însă înfățișarea lui o uimi.

Vitka se înroșise din nou de parcă vinul îl amețise iarăși, petele smeurii ardeau pe obrajii și pe fruntea

sa, ochii îi jucau neastîmpăraţi, iar gura îi era întinsă într-un zîmbet nemişcat. Se apropia de Varenka, şchiopătînd straniu, într-un fel de dans săltăreţ şi stăruitor şi se vedea cum, în gura întredeschisă, îi sălta neauzit limba.

— Ce-i cu tine? — îl întrebă Varenka.

Dar Vitka clipi doar din ochii-i galbeni şi continuă să se mişte ca mai înainte. Ajungînd lîngă Varenka îi întinse mîinile, şi ea văzu cum degetele îi tresăreau nervos, de parcă erau curentate.

Ea îl lovi peste mîini, apoi, după o clipă de aşteptare, îl lovi şi peste faţă. Lovitura a fost puternică, de loc feminină, dată cu sete, şi răsunetul palmei îl repetă peste o clipă ecoul, plesnind undeva în luncă. Varenka se întoarse fără grabă cu spatele spre Vitka, îşi potrivi rochia şi se depărtă spre potecă. Apoi, după cîţiva paşi se întoarse şi spuse:

— Ne-am înfrăţit numai, Vitka, pricepi? Nu ne-am căsătorit!

Apoi, rîzînd potolit, dispăru pe după copaci.

Vitka dădu doar din mînă, se aşeză jos şi-şi acoperi faţa...

Înfrăţirea care s-a terminat atît de trist ar fi trebuit să-l dezamăgească puternic, să-i potolească înflăcărarea, să-i schimbe planurile în ceea ce priveşte fata stăpînului. Dar el continua să suspine cu pasiune şi să privească la Varenka supus şi plin de melancolie. Rîsul ei îl însufleţea. Dacă rîde, asta înseamnă că nu se plictiseşte, ca atunci cînd e cu peţitorii străini, cu curtezanii şi filfizonii cazaci. Rîde răutăcios, îşi bate joc? E şi mai bine: ciuda îl leagă pe om, iar să suporţi bătaia de joc — ce poate fi mai simplu? Principalul e să nu se plictisească atunci cînd e cu el, cu Vitka, şi să-i fie mai urît fără el.

Dar dinspre partea asta, el putea să fie aproape cu totul liniştit: plictiseala aici era eternă, fundamentală şi trainică.

Viaţa se rostogolea ca un bulgăre greoi de zăpadă, prin comerţ, în jurul comerţului, devenind mai mare, mai voluminoasă în cursul comerţului, intrînd cu

totul în comerţ. Bulgărele devenea ca o minge, se umfla, apoi se topea ţinînd seama — nu de ierni şi primăveri — ci de iarmaroace, de tîrg, după cum erau goale sau pline prăvăliile, dacă era cerere de floarea soarelui sau de băbuşte, dacă s-au dus după marfă la Samarkand sau la Nijni, sau încotro au transportat mărfurile : la Lbişcensk sau la Guriev.

La Samarkand sau la Nijni pleca însuşi Mihail Gavrilovici. (O luase de vreo trei ori şi pe Varenka, dar apoi renunţă : n-avea timp să se ţină după ea !), aducea de-acolo sabza, stafide, caise uscate, pistil, poame — cu vagoanele, cu carele, cu miile de puduri ; din Nijni aducea zahăr rafinat şi zahăr tos, melasă, ulei, săpun şi parfum — pe apă, prin stepă, cu trenurile şi cu carele — mii şi iarăşi mii de puduri.

La Guriev, la iarmaroc, plecau vînzătorii — prin stepă, prin deşert, săptămîni întregi, cu zeci de căruţe, cu caravane de cămile, duceau, tîrau, transportau melasă, zahăr rafinat, parfumerie, coloniale, vindeau, îşi îndesau buzunarele, se îngrăşau, se acopereau de un strat de praf, cîştigau, rostogoleau bulgărele greoi al vieţii lor şi al vieţii celorlalţi, în jurul negoţului, al mărfurilor, al banilor stăpînului.

Cîteodată, în Uralsk apăreau în trecere vînzători pe care lumea îi numea voiajeri, nepronunţînd „jor", ci „jer" asemenea Evdokiei Petrovna care nu pronunţa „ger", ci „jer" — voiajori de la Brokar şi Siu, de la Jorj Borman şi Katîk, tot felul de Zaiciki, Solomoni, Tiutikovi şi Kogani grăbiţi şi amabili. Disde-dimineaţă îşi lăsau prin magazine cărţile lor de vizită din carton Bristol :

LEOPOLD SIGHISMUNDOVICI ŞAVER
REPREZENTANTUL FABRICII DE PARFUMURI RALLE

adăugînd cu creion chimic:

Va veni la ora 12 şi doreşte să vorbească personal cu Mihail Gavrilovici.

Cu stimă *Şaver*

Spre amiază, magazinul era plin de cumpărători. Kirghizii cu aerul meditativ luau de pe tejghea pachețele cu ceai pe care le miroseau; cazaca dintr-un avanpost se gîndea cam cît ar costa turta dulce cu mentă şi privea cam cu frică la „omul ei" care slăbea brîul, ca să scoată punga cu bani din buzunar.

— Stăpîne, -- începea cazaca timid, — nişte dulciuri pentru copii...

— Şi ce-ai mai vrea? — mîrîia cazacul. — Aşa-i dac-o iai pe muiere cu tine, acuşi holbează ochii la dulciuri! Nu trebuie! Ia cîntăreşte nişte sabza.

Şi iată, aidoma unui meteor gălăgios, trece în zbor prin magazin voiajorul Leopold Sighismundovici Şaver, despicînd mulțimea de kirghizi şi căzăcioaice, îndreptîndu-se pe lîngă turte dulci, caise uscate, sabza, după tejghea, spre Mihail Gavrilovici, scrie comanda, oferă Varvarei Mihailovna un flacon din cel mai bun parfum și se evaporă apoi, lăsînd în urmă-i dîră de miros de pomadă sau de săpun parfumat care se mistuia repede.

Iar plictiseala, ca şi mai înainte, stătea la colțul vieții Şerstobitovilor şi viața se rostogolea ca un bulgăre în jurul negoțului, a mărfurilor şi banilor.

Dar — trebuia să se întîmple astfel! — cu toată trăinicia plictiselii, nețintînd seama de insuccesele mulțimii de miri pe care îi avusese Varenka, pe Vitka îl frămînta demult o nelinişte nepotolită. Cîteodată, țăcănind la „Remington", el se destrăma tot într-un zîmbet galeş, imaginîndu-şi clar cum Varenka, săturîndu-se să tot stea fată bătrînă, din ştrengărie sau din capriciu o să-l ia de bărbat, cum o să devină omul de încredere al lui Mihail Gavrilovici, cum, mai tîrziu, o să revopsească firma magazinului, acoperind „Şerstobitov" şi scriind cu aur pe fond negru: „Ciuprî-kov". Şi în această clipă tainică, stînd în fața „Remington"-ului, parcă-l împungea ceva drept în inimă: Karev!

Iată dincotro simțea primejdia, iată ce ştergea complet, într-o clipă, inscripția de aur de pe firma neagră.

Greu i-ar fi fost lui Vitka, lui, care o ştia pe Varenka pînă în vîrful părului, pînă în vîrful unghiilor, greu i-ar fi fost să nu vadă cum o schimbau întîlnirile întîmplătoare şi rare cu Karev, greu i-ar fi fost să nu simtă ce tulburare se petrecea într-însa cînd apărea acest muzicant nefast.

Ea nu-i permitea lui Vitka să vorbească despre Karev, ca şi cum Ciuprîkov, numai prin simplul fapt că l-ar fi pomenit, ar fi putut să întineze acest nume care nu spunea nimic. Despre el nimeni nu îndrăznea să vorbească. Varenka păstra acest nume numai pentru dînsa, nu-l pomenea niciodată, îl trecea sub tăcere ca pe o taină, deşi toate babele strîmbe îşi tociseră limbile în oraş, şopotind despre această taină.

Despre Karev se temea să pomenească chiar şi Evdokia Petrovna; despre el nu vorbea nici unul dintre servitori, iar el hotăra soarta fiinţei nepreţuite spre care tindeau şi năzuiau atîtea vieţi diferite şi de invidiat.

„Uite cum se lasă omul stăpînit de asemenea gărgăuni, gîndea Vitka despre Varenka, răsucindu-se pe saltea. Nu-i ajunge cîrdul de ofiţeri, tot felul de funcţionari şi negustoraşi care alergau după ea pe Mihailovskaia ? Vezi, doamne, îi trebuie filfizonul ăsta — duce-s-ar pe pustii — de care s-a lipit ca musca de lapte“.

Odată s-a ivit prilejul să vorbească cu Varenka despre muzician, dar Vitka n-a prea avut de ce să se bucure.

La ultimul pescuit de nisetri, înainte de război, Ciuprîkov parcă a observat o ceartă definitivă între Varvara Mihailovna şi Karev. Vitka era la rîu şi a văzut-o pe fată cum a rupt-o la fugă din faţa lui Nikita — şi mai ştia că, după asta, Varenka s-a încuiat în cameră şi n-a vorbit cu nimeni pînă seara.

Atunci, prinzînd o clipă, prielnică, în tinda întunecoasă, el s-a hotărît să-şi verse tot năduful.

— Degeaba te chinuieşti, Variuşa, — spuse Vitka tremurînd de frig, de spaimă şi de nerăbdare. — Şi zadarnică-i slăbiciunea ta pentru acest om. Le văd

eu demult pe toate şi le-nţeleg. Ciuprîkov are minte! Trebuie să-ţi spun că tu nu-l iubeşti, ci-l invidiezi. Iată-l, îţi spui tu, nu-i ca toţi ceilalţi. El umblă prin diferite oraşe şi în străinătate, e învăţat şi deştept. Iată de unde ţi se trage slăbiciunea, din invidie. Şi apoi, şi de obidă. Nu te poţi învinge, nu-ţi poţi învinge ciuda, pentru că toţi ţi se întind la picioare, el însă s-a întors, şi pe-aci ţi-e drumul, iar tu rămîi mîhnită. Ascultă-mă pe mine, îţi sînt prieten şi-ţi ţin loc de frate, îmi pare rău de tine. Lasă-l, nu mai alerga după el. E un filfizon, toţi banii lui taică-său i-a scîrţîit la vioară, ştiu eu asta, şi toţi cazacii rîd de el. Chiar tatăl lui l-a poreclit „diapazon", nici nu-l socoteşte om. Iţi trebuie unul ca ăsta? Dacă ai să vrei, ai să-ţi găseşti unul...

Vitka se înecă şi tăcu: în faţa sa, prin întuneric, sclipeau nişte ochi mari şi nemişcaţi.

— Ai terminat? — îl întrebă Varvara Mihailovna.

Vitka tăcea.

— Ei, atunci cară-te! — spuse Varenka cu o voce hotărîtă şi reţinută. — Şi să ţii minte, odată pentru totdeauna: dacă Nikita Vasilici va rosti un singur cuvînt, am să fac tot ce-mi cere. Cizma lui găurită este mai preţioasă decît întreaga ta căpăţînă! Cară-te!

De atunci, Vitka n-a mai adus vorba despre Karev niciodată şi Varenka nu i-a amintit frăţiorului său de revolta lui disperată contra filfizonului.

Aproape cinci ani de zile lucrurile merseră ca şi înainte, aşa că Evdokia Petrovna vărsa rîuri de lacrimi, frămîntîndu-se din cauza fiicei sale care alunga din casă toţi mirii.

Varenka părea c-a uitat să se mai gîndească la Nikita Vasilici şi prietenia ei cu Vitka se strînse şi mai mult. Acesta, încetul cu încetul, cîştigînd încrederea lui Mihail Gavrilovici, umbla ca un stăpîn plin de gravitate şi da porunci, îmbătîndu-se de bunăstare şi speranţe.

Dar e foarte adevărat că omul îşi clădeşte soarta pe nisip.

Cînd cazacii se pitulară în Uralsk, ca nişte nisetri, răspîndind în jur siguranţa somnoroasă a peştilor, spunînd că totul e bine, că niciodată în regiunea Iaik nu va fi revoltă, că revoluţia e o treabă a pripăşiţilor, a mujicilor, şi nici de cum căzăcească, şi că dacă se va atinge careva de burţile lor, or şti ei să se apere şi că trebuie doar să aştepte, să stea liniştiţi, atunci Varvara Mihailovna fu cuprinsă de o mare bucurie. Toată fiinţa ei jubila, cînta de veselie, strălucea, înflorea ca primăvara. Cu cît strîngeau mai tare oraşul asediat în reţeaua uciugului, cu cît gerul fereca mai puternic casele tăcute, cu atît mai entuziasmată devenea Varvara Mihailovna, de parcă furtuna ce se apropia îi încînta sufletul.

Numai Vitka a ghicit de unde bate vîntul şi dintr-odată deveni tăcut, începu să tînjească, se descurajă : în oraş apăruse Nikita Vasilici Karev. Vitka, dealtfel, nu ştia ce speranţe lega Varvara Mihailovna de şederea lui Karev în Uralsk, şi nu putea să-şi dea seama dacă fata l-a văzut, a vorbit cu el sau a aflat despre venirea sa prin altcineva.

Varvara Mihailovna reuşi să-l întîlnească pe Nikita, şi această întîlnire, ca întotdeauna, s-a produs întîmplător, în treacăt.

Era straniu faptul că întîlnindu-l pe Nikita după ani de zile şi trăind o viaţă deosebită de a lui, despărţită prin şapte zăplazuri, Varvara Mihailovna îl întîmpina de parcă s-ar fi despărţit de curînd şi ar fi continuat o discuţie întreruptă. Probabil că într-adevăr nu se despărţise de el niciodată, purtîndu-l mereu cu dînsa, în tăcerea ei încăpăţînată.

De data aceasta el o strigase primul şi poate de aceea Varvara Mihailovna nu-şi putu stăpîni emoţia, strada începu să plutească, iar Nikita îi apăru strălucitor, mare şi fericit.

— Pentru mult timp ? — întrebă Varvara Mihailovna aproape înăbuşindu-se.

Nikita se depărta, plutind în faţa ei împreună cu strada, strălucind într-un zîmbet neînţeles şi, pentru ca să-l reţină, să nu-i dea drumul, pentru ca să reu-

şească să-i audă vocea, Varvara Mihailovna întinse spre el mîinile.

Dar Nikita nu se grăbea să plece. Stătea înaintea ei, faţă-n faţă, zîmbind enigmatic şi ridicîndu-i alene mîinile spre buze. Ii sărută mîinile pe rînd, întîi una, apoi cealaltă, apăsîndu-le puternic de buze şi privind duios în ochii Varvarei Mihailovna. Totul era fără sens şi înceţoşat ca în vis, şi tot ca în vis strada plutea fără încetare, iar Nikita — ba se depărta odată cu strada, ba îi apărea înaintea ochilor, dureros de clar, aproape, foarte aproape de faţa ei. Ea desluşi nişte cuvinte despre lucru, despre un pian care stă undeva bine, despre Ciagan şi luncă, toate acestea se îngrămădeau una peste alta — pianul, Ciaganul, lunca — şi în conştiinţă, ca un fulger, îi trecu doar un singur gînd: pentru mult timp, pentru mult timp!

Varvara Mihailovna se apropie de Nikita şi, fără să ştie de ce, în ce scop, neînţelegînd probabil nici sensul ce-l dădea cuvintelor, întrebă şoptind stăruitor şi repede:

— Dacă vor veni roşii, rămîi?

— Rămîn, acuma rămîn, — răspunse Nikita.

— La revedere! — strigă Varvara Mihailovna, parcă şi-ar fi pierdut minţile...

Intîlnirea a avut loc în frigul toamnei; vîntul era răutăcios, stepa sufla peste oraş prevestind iarna, dar Varvarei Mihailovna frigul îi părea un suflu cald care topeşte zăpada, ziua i se lumină de soare, şi din stepă adia parcă un vînt de martie. Şi toate au mers aşa: noiembrie i se păru aprilie, decembrie — mai, zăpada ca o iarbă fragedă, vifornițele ca nişte ploi de primăvară, iar troznetul gerului — mai dulce decît cîntecul păsărilor...

In timpul nopţilor se auzea canonada, tunurile răsunau în ger lovind fierul de gheaţă; nisetrii se plimbau prin culcuş, se ridicau la auzul zgomotului; gheaţa era fărîmată, zgomotul creştea; nisetri loveau cu coada; gheaţa se fărîma, fierul răsuna în crăpături; nisetrii se îngrămădeau în cîrduri mari, cu fierăstraiele spinărilor zgîriau gheaţa; atunci în crăpături, în

copci, în bulboane se introduceau căngi mari şi bahore care spintecau burţile nisetrilor.

Se începea ultimul mare pescuit cu căngile mari, din regiunea Iaik: fiii vînau în tovărăşie în culcuşul Iaikului, pe propriii lor taţi. Iar în acest timp, pentru Varvara Mihailovna venea primăvara: şi într-adevăr se sfărîma gheaţa! Pe Ural, deasupra culcuşului, gheaţa se spărgea nestăvilită, cu zgomot, cu scrîşnete.

Şi iată, la început a trecut un zvon că se pregătesc să predea oraşul, apoi oraşul a început să se umple de sotnii şi de regimente căzăceşti, de convoaie; oraşul creştea cum creşte un cozonac în cuptor, apoi începu să se golească, să rămînă pustiu, pînă a sosit ceasul din urmă.

În acest ceas, la Şerstobitovi, munca clocotea.

În nici o zi de tîrg nu se isca în curte atîta vălmăşeală de sănii, brecuri, cămile şi tot felul de cai; în nici o zi de iarmaroc nu se scoteau astfel de munţi de marfă; niciodată, nici de ziua crucii, nici de sărbătoarea verzii sau a castraveţilor, nu se scoteau atîtea butoaie, poloboace, putine şi putinele. Răsuceau, legau, băteau în cuie, pompau cu pompe, turnau grăunţele, mutau dintr-un loc în altul, scuturau, îndesau, legau, coseau; trăzneau, tîrîiau, rostogoleau putini, putinele, saci, rogojini, lăzi, baloturi, bagaje; îngrămădeau, încărcau carele, încărcau marfa peste cocoaşele păroase ale cămilelor; aşezau pe sănii lungi, una lîngă alta, încuiate cu lacăte, lădiţe, lăzi, lădoaie...

Dincolo de poartă carele erau aşezate într-un convoi lung; de asemenea, şi cămilele într-un lanţ drept şi trist de caravană.

Magaziile erau deschise, uşile bucătăriei, ale prăvăliei, ale aripei locuite din casă se deschideau şi se închideau, scîrţîiau, se loveau din minut în minut.

Mihail Gavrilovici privea tăcut la toată zarva; mărfurile, miile sale de puduri de marfă se supuneau, ca de obicei, tăcerii sale, impasibilităţii sale mute. Din cînd în cînd tuşea şi atunci vînzătorii se repezeau de la o haraba la alta, iar Mihail Gavrilovici se întorcea

într-altă parte, parcă stingherit de faptul că oamenii îi înțelegeau porunca fără cuvinte.

In jurul Evdokiei Petrovna rămîneau tot mai puține și mai puține doici, mătuși și dădace. Sașencele, Nastencele, Silverstovnele fugeau ca potîrnichiile, se ascundeau prin vizuini și crăpături, de spaimă, de păcat, de răspundere, după ce își adunară, își furară din prăvălii și magazii, pînză, basmale, mătasă și cîrpe, să fie, să fie pentru zile negre, bătrînești. Numai vreo două, trei proaste, strîmbe și sașii, se tot înghesuiau pe lîngă lăzi bocind, scoțînd icoanele din chivot și învelindu-le în fețe de mese, în șervete și ștergare.

Evdokia Petrovna privea cu ochii ei albaștri și blînzi, privea printre lacrimi, cu jale, la odăile pustiite; istovită de grasă și obosită ce era, se așeza în cîte un jilț, dar imediat se ridica și în grabă vîra prin lăzi cuțite, linguri, perne, plăpumioare, lucruri scumpe deopotrivă cu fleacuri, toate împreună, numai să încapă mai mult, să ia cît mai mult cu sine.

In sfîrșit, nu se mai putea pierde nici un minut. Nu se mai putea întîrzia (nici nu se putea duce totul); convoaie întregi, caravane de marfă și de tot felul de lucruri porniră la drum — prin zăpezi, prin pustiu, dincolo de Urali.

La scară a tras o trăsură încăpătoare, dumnezeu știe de unde scoasă, semănînd cu o caretă de nuntă de pe vremea Elisabetei, cu portițe, cu poclit de piele deasupra caprei înalte, cu scăriță în spate, pe tălpoaie. Deasupra trăsurii fuseseră puse icoane legate în fețe de mese. Se uitară apoi în jur, intrară prin odăi, se așezară fiecare pe ce se nimerea, tăcură un timp, se ridicară, și Evdochia Petrovna, legănîndu-se din cauza respirației anevoioase, rosti cu greu:

— Ei, îmbracă-te, Variușenka, îmbrobodește-te mai bine, și să te păzească maica domnului! Vino, să te binecuvîntez!

Varvara Mihailovna ridică mîinile spre piept, le încrucișă și întrebă:

— Totul e gata? V-ați pregătit?

Deodată se făcu palidă, se repezi spre maică-sa ca

şi cînd era gata să cadă şi spuse repede, cu voce sugrumată :

— Blagosloveşte-mă, măicuţă, şi drum bun! Iar eu... eu rămîn aici.

Evdokia Petrovna sări în sus, se lovi, începu să-şi agite mîinile deasupra capului, ca şi cînd îngrozită n-ar fi voit să audă ce-i spune fata şi, aşa cum era, cu ochii deschişi în care înotau lacrimi, fără să scoată vreun ţipăt, căzu în nesimţire, cu faţa în sus.

Vitea, care se învîrtea mereu pe lîngă lăzi în timp ce se împachetau lucrurile, se repezi primul în ajutorul stăpînei ; după el se repeziră ţipînd babele. O ridicară cu chiu cu vai pe Evdokia Petrovna, o culcară în patul în care se mai afla doar salteaua. Vitea strigă :

— Oglindă, oglindă ! — şi-o zbughi afară.

Babele se apucară să-i desfacă Evdokiei Petrovna gulerul. Cineva fugi după apă.

Numai două fiinţe nu făceau nici o mişcare : Mihail Gavrilovici şi fiică-sa. Ea stătea înmărmurită, dreaptă, tot cu mîinile încrucişate pe piept. Mihail Gavrilovici o privea în tăcere, clipind din ochii săi înlăcrimaţi şi roşii. Aşa se scurse vremea preţ de un minut.

Babele care descîntau deasupra Evdokiei Petrovna scoaseră un urlet şi se aruncară pe podele, prinzîndu-se de marginile saltelei.

Pe Mihail Gavrilovici îl trecu un fior, se apropie de pat şi se aplecă deasupra soţiei.

In această clipă intră vizitiul şi, pocnindu-şi călcîiele, întrebă :

— Ei, ce facem, n-ar fi timpul să pornim ?

Atunci Mihail Gavrilovici se desprinse de pat, tuşi gros, greoi, ridică pumnul şi strigă cu o voce stridentă de tenor :

— Tăcere !...

Păşind în mijlocul camerii, îşi îndreptă pumnul ameninţător întîi spre locul în care se găsea trupul masiv al soţiei, apoi spre geamuri, spre fiică, spre vizitiu şi, cu acelaşi ţipăt, porni să sfredelească linîştea încremenită :

— Luaţi-o ! Luaţi-o ! Nimic să nu rămînă cîinilor !

În cearşaf! Legaţi-o în cearşaf! Luaţi totul în stepă, duceţi totul în stepă! În cearşaf! Tăceţi! Nimic să nu lăsăm cîinilor!

Vitea, care fugise după oglindă, venise cu mîinile goale, dar — după ce se mai învîrti vădind o mare spaimă — făcu rost, la iuţeală, nu se ştie de unde, de un cearşaf.

— Infăşuraţi-o! Infăşuraţi-o cu cap cu tot! — striga Mihail Gavrilovici învîrtindu-şi degetul arătător prin aer şi săltînd din cap. — Legaţi-o! S-o duceţi în trăsură! S-o puneţi în trăsură! Infăşuraţi-o! In stepă! Cu cap cu tot!

Strigătele acestui om care aproape întreaga viaţă a tăcut erau atît de neaşteptate şi de înspăimîntătoare, încît cei din juru-i s-au supus şi-i executau în grabă poruncile nebune.

Au înfăşurat-o pe Evdokia Petrovna în cearşaf, au scos-o şi au dus-o în trăsură. Mihail Gavrilovici dădea o mînă de ajutor învelindu-şi soţia cu şuba şi îndesîndu-i sub picioare un covoraş, ca şi cum femeia ar fi putut degera pe drum.

— Luaţi! Luaţi tot! Nimic cîinilor! — ţipa Mihail Gavrilovici privind în jur înceţoşat, cu privirea însîngerată.

Vitea fugi în casă.

Varvara Mihailovna stătea tot acolo ca şi mai înainte, ca o stană de piatră.

— Eşti în toate minţile? — spuse Vitea pe nerăsuflate, strîngîndu-i braţul.

Varvara Mihailovna tresări, îşi plimbă privirea asupra lui Vitea şi zîmbi trist.

— Ei, — spuse el dînd din mînă, — fiica e din acelaşi aluat ca taică-său!

Zbură spre geam şi privi în curte.

Pe poartă ieşea trăsura, luînd-o în urma caravanelor, iar pe scăriţă, ţinîndu-se de uşiţa deschisă, stătea Mihail Gavrilovici Şerstobitov, strigînd ceva furios şi scuturîndu-şi barba.

Da, ziua era urîtă: vîntul rece, desprinzînd cu asprime resturile frunzelor uscate de pe copaci, bătea dinspre stepă prevestind iarna; grădinile şi luncile se goliseră.

Dar Nikita colinda cu o caldă şi concentrată atenţie prin proprietăţile Karevilor, de la malul Ciaganului pînă la pepiniera de răsaduri, inspectînd cu dragoste şi multă grijă potecile cunoscute, zîmbind amintirilor şi aproape simţindu-le prin pipăit ţesătura lor tristă şi imaterială. Era singur pe o distanţă de multe verste, grădinile erau demult părăsite de oameni, totul părea sălbatic, pustiu.

Nikita se apropie de casă. Uşile erau bătute în cuie, iar peste ferestre se încrucişau şipci înguste. Privi prin geam în casă.

Iată, acolo, pe masa aceea, Vasili Leontici deschisese cîndva, ceremonios, cutia neagră a viorii şi Nikita văzuse cu spaimă o vioară mare, şlefuită, o vioară adevărată. De aici, din acest loc, a început drumul său, ucenicia sa de muzician. In această încăpere, dincolo de geamul acela, Nikita, cuprins de tulburare copilărească, a încercat pentru prima dată să se exprime în muzică, să redea cîntecul merilor ce se frîngeau în juru-i, sub povara roadelor, să arate cum totul cîntă într-însul de la prima lui întîlnire cu femeia. El a aruncat, a zvîrlit atunci vioara, instrument fără suflet, nesupus, netrebnic, a izbit-o de perete.

Rîse, amintindu-şi-l pe micul Nikita sguduit de înfăţişarea neaşteptată a viorii la care trebuia să înveţi să cînţi de-adevăratelea. Flăcăiandrul de atunci, deşirat, înfuriat pe instrumentul care se îndărătnicea să nu cînte ca merii, ca inima omenească, îl făcu pe Nikita cel de-acum să rîdă cu şi mai multă poftă.

Cîtă cale a trebuit să parcurgă, cît de des şi de adînc să dispere, pentru ca astăzi, cu inima uşoară, fără durere şi cu bunătate, să rîdă de nenorocirea sa? De i-ar pune însă cineva astăzi întrebarea dacă vrea să reia viaţa de la capăt, o viaţă fără disperări,

fără dureri, fără obidă şi emoţii, el ar răspunde: nu! Nikita preţuia nenorocirile sale şi ştia că va veni neapărat timpul cînd cea mai mare durere se va preschimba într-un zîmbet blînd, alinător, înţelegător.

O luă de-a lungul aleii spre capătul livezii. Căsuţa în care odinioară trăia Evgraf s-a lăsat la pămînt pe o rînă, pridvorul a putrezit şi din crăpături se scutura un praf cafeniu. Nikita îşi aduse aminte cum fusese pridvorul pe vremea lui Evgraf, cînd unchiaşul număra ţistarii scoşi de prin găuri, sau cum, şezînd, povestea despre obiceiurile vreunui animal. Scîndurile groase şi tari putreziseră de-a lungul a două decenii şi aceşti ani Nikita i-a simţit pe propria-i piele, măsurîndu-i cu un neîntrerupt efort. Cîte prăbuşiri trebuiau să se fi adunat şi să se fi maturizat întrînsul în acest răstimp!

Nikita îşi aminti de ultima discuţie avută cu Evgraf în stepă, de întîlnirea cu Rostislav şi de despărţirea lor, şi în aceeaşi clipă gîndul sări la taică-său...

Vasili Leontici, îmbufnat, mişcîndu-şi nemulţumit picioarele scurte, fornăind şi dregîndu-şi glasul mai des ca de obicei, ascultase ce i se spunea despre Rostislav.

— Bine, — vorbi el hotărît. — După cum se vede, e adevărat.

Se gîndi, îl privi pe Nikita scrutător şi sever şi adăugă:

— Şi eu care nu credeam! Aşa, de ochii lumii, mă făceam că cred, dar în sinea mea nu credeam. Tu trebuia să lupţi, nu el!

Apoi iarăşi chibzui.

— Dar ce fel de luptător eşti tu? Matvei da, el e cazac!

Ieşind din cameră şi respirînd greu, Vasili Leontici încheie:

— Despre Rostislav să nu mai aud în casă nici un cuvînt. Ţine minte. Dar despre care Evgraf ai pomenit? Ăla pe care l-am alungat? Un mujic ambiţios. Rob viclean!

Şi Vasili Leontici trînti uşa cu năduf în urma sa...

Ce putea să fie ambiţios în Evgraf? Nikita îşi aminti de buclele sale bălţate, de lumina privirii sale de moşneag. Privirea-i rămăsese atît de blîndă ca acum douăzeci de ani, cînd Evgraf îl sălta pe cal, uite aici, lîngă treptele acestea care acum s-au năruit.

O porni pe potecuţa pe care se plimbase cîndva, întîiaşi dată, călărind mîrţoaga roşcovană căzăcească. Nikita grăbea pasul, simţind că inima-i bate neliniştit, des, aproape dureros.

Îşi aminti cum, pe aleea de mesteceni, care despărţea pepiniera de livada bătrînă, trăsese, cuprins de spaimă şi de entuziasm, căpăstrul de frînghie şi cum calul trecuse la galop. Uite, colo, pe drum, de-a curmezişul aleii, trebuie să se întindă şanţul. Da, da, şanţul tăia şi acuma, dintr-odată, calea. Nikita-i vedea de departe adîncul întunecat. Nerăbdarea îl împingea înainte. Ajunse repede pînă la şanţ. Aici calul se oprise pe neaşteptate şi micul Nikita lunecase de pe spinarea animalului de-a dreptul la pămînt.

Se opri. Şanţul i se păru foarte îngust. Poate că fusese năpădit de buruieni şi se astupase cu pămîntul care lunecase, sau poate că pe atunci lui Nikita, băieţelul de opt ani, totul i se părea mai mare, mai adînc decît era în realitate. Îl înăbuşea emoţia. Zîmbi din nou, gîndindu-se cum amintirile copilăreşti, deşarte, sînt în stare să-l tulbure într-un chip atît de caraghios pe un bărbat în toată firea.

Nikita, fără a-şi face vînt de pe locul unde se afla, sări peste şanţ. Se afla în luncă, în desişul de nepătruns şi uscat de hamei, care atîrna de pe cioturile dezgolite, se afla în desişul aspru de mure, care te zgîria.

Acum desluşi într-însul un nou simţămînt care îl stăpînea, care îi umplea inima de o forţă chinuitoare şi crescîndă, împletindu-se în mod straniu cu amintirea goanei micului Nikita prin desişul luncii.

Pe atunci, în urechi îi şuiera puternic aerul despicat de mişcare, peste faţă îl plesneau crengile de ulm şi de răchită, iar mustăţile lungi şi inelate de hamei

i se încolăceau în jurul picioarelor și gîtului. Simțea în tot trupu-i necălit, plăpînd, o durere ascuțită. În același timp, o bucurie orbitoare îl mîna înainte, întru întîmpinarea ramurilor luncii, care îl loveau dureros.

Acum, pășind repede pe poteca îngustă, Nikita auzi geamătul copacilor care se legănau, șuieratul vîntului ce se încurca printre cioturile dezgolite, scîrțîitul și zgomotul trunchiurilor pe jumătate prăvălite, care se frecau unul de altul. Neliniștea îi strîngea inima și bătăile ei furtunoase stîrniră într-însul o tulburare care creștea năvalnic. Dintr-un grăunte neînsemnat, îi creștea în piept dorința de a supune toate impresiile neclare unui singur simțămînt: durerea și neliniștea inimii, clocotul nestăvilit al sîngelui, amintirile care-l înduioșau într-un chip caraghios. Nikita începu să caute în el însuși sentimentul care ar putea să niveleze tot acest amestec de emoții.

Atunci grăuntele din pieptul său, grăunte pe care-l creștea dorința acordului, a echilibrului, a armoniei, se dezvălui pe neașteptate, bogat și în toată plenitudinea. În el doar trebuia să trăiască conștiința omului de acum, atît de deosebit de băiețandrul de altădată, care călărea pentru întîia oară!

O, el nu dorea numai să găsească chipul în care să-și exprime sentimentele! Era plin de forțe ca s-o și facă!

Simțindu-se cuprins de acest prisos de energie, precum și de bucuria că o stăpînește, Nikita se văzu împins înainte cu un entuziasm proaspăt.

Din chiar clipa în care a pășit în livadă, sunetele au început să-l urmărească, fără să-l părăsească o clipă. Se apropia de sunete, ele îl îmbrățișau tot mai puternic, tot mai strîns, și acum se găsea în centrul atenției lor: lunca urla, vuia plină de furie deasupra capului său.

Cel mai puternic val de sunete se rostogolea la nivelul unui stat de om. Valul definea prin el însuși ritmul mișcării tumultuoase. Trunchiurile vuiau, slă-

bind şi intensificînd alternativ sunetele clare şi minunat legate între ele. Undeva, în vîrfurile copacilor, în împletirea celor mai subţiri crengi, se cuibăriră orchestre întregi de coarde, reluînd în chip armonios motivul încheiat şi apoi repetîndu-l pe diferite tonalităţi şi într-o nesfîrşită varietate de timbru. Şi mai sus încă, spre înălţimile aspre, reci, ale cerului plumburiu, deasupra copacilor, deasupra luncii, plutea o melodie clară care te cuprindea şi te învăluia cu totul. Nikita auzi această muzică din înălţimi numai atunci cînd înţelese că în juru-i se frămînta, nu zgomotul pădurii, ci o armonie unică, desăvîrşită, dezmembrată în mii de instrumente. Şi această muzică, iscată din înălţimi, care acoperea întregul cor, această muzică abia perceptibilă, această limpezime cristalină exprima întocmai ideea celei mai mărețe melodii pe care şi-o putea închipui Nikita.

El văzu întregul edificiu înălţat deasupra pămîntului de vîntul toamnei. Era desăvîrşit. Zeci, sute de orchestre îl formau, creînd o simfonie unitară şi unică, iar finalul, apogeul simfoniei, se năştea, se făurea chiar în faţa lui Nikita.

O luă la fugă. Întocmai ca în copilărie, îl croiau, îl plesneau, îl ardeau cioturile ascuţite, bicele lungi ale hameiului. Nikita ar fi vrut ca durerea să fie de nesuportat, iar frigul care-i biciuia faţa să-i străpungă pieptul. Îşi descheie haina, ridică mîinile şi-nchise ochii. Prin pleoape vedea cercuri roşii de foc, care se agitau, îngrămădindu-se.

Deodată se văzu în faţa unui pupitru înalt. Desfăcu mîinile şi mai larg, le avîntă ca pe nişte aripi. Muzica i se supuse ascultătoare, urcîndu-se pe înălţimi nebănuite, cuprinzînd şi dominînd un spaţiu din ce în ce mai vast. Coloanele sălii se legănau în faţa sa, într-un ritm tot mai viu. Ritmul creşte năvalnic, preschimbîndu-se într-un dans, într-o învolburare de limbi de foc.

Nikita dirija în sala coloanelor. Sala coloanelor era cutremurată de orchestra nevăzută. Dirijorul bătea

nebunește din aripi, aripile îl purtau. Deodată se întoarse spre auditoriu și strigă din toate puterile:

— Foc! Foc!

Atunci mii de oameni dau iureș spre ieșiri, coloanele încep să se clatine înconjurate de cercuri roșii, de foc, iar dirijorul își desface aripile deasupra strigătelor omenești, deasupra flăcărilor incendiului. Și atunci strigătele, vîlvătaia, instrumentele care se chirceau în foc, se contopiră, ascultătoare, cu măreața claritate a orchestrei nevăzute, și dirijorul fugea nebunește tot mai departe, și mai departe, prin tufărișurile luncii care vuia și se frămînta.

Pe neașteptate ceva îl lovi peste mîinile-i ridicate. Deschise ochii: un ciot enorm se întindea deasupra capului său, de-a curmezișul drumului.

Nikita se prinse de el, se ridică în mîini cu toată greutatea trupului și, cu toată greutatea trupului strivit de ciotul care se rupse, se prăbuși la pămînt.

Muzica izbucnea și se învolbura în înălțimi.

Și atunci, ca un sălbatic, ca un băiețandru, Nikita slobozi un strigăt prelung, neînțeles.

Stătea trîntit pe spate, apăsat de ciotul greu și scorburos, mîinile-i sfîrîiau de durere și zîmbetul obosit, ce-i stăruia încremenit pe față, era un zîmbet fericit, ca al unui nebun.

Respirația îi devenea mai regulată, bătăile inimii se apropiau încetul cu încetul de bătăile normale, neauzite și nesimțite, dar durerea din mîini stăruia, și în ea s-a adunat toată muzica, strînsă într-un grăunte, ca niște enorme volume de aer, condensate într-o picătură de lichid.

Și Nikita păstră acest grăunte cu evlavie, de parcă în el s-ar fi aflat apa vie. Părea că scopul întregii sale vieți era să-l păstreze. Pustietatea tristă a stepei, pe care o constată ieșind din livezi, i se păru o prezicere fericită: el mergea pe drumul său, închis în propria-i singurătate și plin de forțe. Era gata să meargă astfel pînă la capăt, la moarte sau către o nouă înviere — nu e tot una? Era în stare să îmbrățișeze întreaga lume, atîta forță era cuprinsă în

grăuntele de muzică pe care îl poseda. Era gata să îmbrățișeze pe primul întîlnit, pentru a-l ferici prin simpla sa atingere.

Așa o întîlni și o strigă pe Varvara Mihailovna. Și într-adevăr, ei i-a fost de ajuns să-i audă vocea, pentru ca — întocmai ca și pe Nikita — s-o cuprindă tulburarea. Îi zîmbi cu un zîmbet străin, prin care se întrezărea încă nebunia, și apoi cu gingășie și înfocare îi sărută mîinile. O, era darnic! Era sigur că farmecul forței sale se răspîndea pretutindeni fără să întîmpine vreun obstacol.

Ce putea să-i spună Varvarei Mihailovna?

— Rămîn, acu' rămîn!

Poate, fiindcă o întîlnise?

Nu, el nu se pregătea să plece nicăieri, n-avea unde să plece, el găsise, în sfîrșit, posibilitatea de a-și înfăptui năzuințele și, cu o înfrigurată nerăbdare, se grăbea să se apuce de lucru.

Nu s-a înșelat: izvorul care-i alimenta imaginația gîlgîia nesecat în patrie, acolo unde a văzut pentru prima oară lumea, acolo unde se nășteau și se pierdeau în uitare primele contraziceri ale dragostei și ale cruzimei. Și Nikita simțea chinuitoarea nevoie să răsplătească aceste pietre, acești copaci, casele, întreg acest petic de pămînt drag și sărman, să le răsplătească tuturor printr-o creație demnă de generozitatea lor. El dăruia oazei tăcute și jalnice a stepei — voință și mărinimie; el se simțea dator față de livezile de meri, față de Ciaganul liniștit și nemișcat, față de treptele putrede ale casei lui Evgraf și față de tufărișurile încîlcite ale luncii.

Nikita se gîndea la locul unde se născuse, la forța lui poruncitoare, se gîndea că fiecare creație a omului e făurită mulțumită celor dinaintea sa și că, dacă fiul are urechi, el trebuie să audă glasul pietrei așezate de tată-său. Asta e patria — glasul pietrei așezate de tată, și ferice de cel care o aude.

Pe atunci Nikita visa la viitorul locurilor sale de baștină, la acel petic mic de pămînt, marcat cu un semn cît o gămălie de ac pe harta patriei sale mari,

mărețe. Peticuțul de pămînt va fi însuflețit prin amintirile unui mare număr de oameni, prin atingerea gîndurilor lor, așa cum sînt însuflețite mii de alte peticuțe de pămînt, tot atît de neînsemnate și de mărețe. Da, da, așa se nasc civilizațiile.

Tocmai aici, pe malul Uralului, în apropierea livezilor, simțindu-le freamătul ramurilor, Nikita încercă dorința de a-și termina lucrarea. În închipuire, el și vedea ultima filă din partitura simfoniei sale, purtînd la sfîrșit data și o însemnare — Nijni-Uralsk. Pe o hartă mare și colorată a Asiei (Nikita se instală în casa lor orășănească, în camera în care locuise înainte Rostislav, și pereții încăperii erau, ca și mai înainte, împodobiți cu hărțile de diferite dimensiuni ale Africei și Asiei), la cotitura liniei lungi și unduioase a Uralului, Nikita găsea ușor un cerculeț singuratic și privea îndelung la inscripția zveltă: Nijni-Uralsk. O astfel de inscripție va figura și pe ultima filă a partiturii, cînd simfonia executată la multe concerte va fi tipărită. Nikita zîmbea acestui gînd naiv, dar continua să viseze la lucrarea sa, cu un entuziasm copilăresc.

Important era să păstreze în sine forța acestor clipe scurte și rare, care apăreau în chip atît de neașteptat, pentru ca, inevitabil, să se preschimbe apoi în depresiune. Într-o reținere rece și calculată, asculta impresiile adunate de memorie, verifica valoarea lor, le arunca de o parte și le relua — iată în ce consta munca.

Multe pagini pe care le-a scris Nikita odinioară s-au dovedit acum a fi proaste, și el le-a zvîrlit cît colo, cu un sentiment de ușurare, ca pe niște vechituri păstrate numai din obișnuință. Alte pagini le cînta de cîte zece ori, aruncîndu-și uneori numai din întîmplare privirea asupra acelor gata lucrate ale simfoniei, și cu bucurie le citea una după alta, pînă la sfîrșit.

Pianul de concert se sprijinea cu ascuțișul aripei într-o fereastră mare. Nikita vedea orașul și spațiile nemișcate de stepă, care se contopeau cu cerul în de-

părtarea nesfîrşită. La parterul casei Karevilor, viaţa parcă îşi urma cursul obişnuit şi nimic nu se amesteca în lumea singuratică a lui Nikita, iar această lume înflorea, se cizela precum cristalul, ale cărui faţete meşterul le scoate încet la lumină.

Dar transparenţa clară a stepei care se întindea dincolo de geamul camerei se tulbura încetul cu încetul. Viforniţele se stîrneau în nenumărate vîrtejuri de zăpadă, acoperind totul. Stepa dispărea pe după un zid alb care se apropia de geam, spaţiile se îngustau şi rămînea doar camera mică, înconjurată de nesfîrşitul zăpezii. Geamurile ferecau oraşul şi, odată cu el, se strîngea cleştele neînţeles şi nevăzut al neliniştii despre care nimeni nu voia sau nu putea să vorbească.

Nikita a observat neliniştea mai tîrziu decît alţii, poate fiindcă l-a atins altfel decît pe cei din jurul lui. El a început să-şi piardă claritatea şi precizia auzului. Asta i s-a întîmplat exact la fel cum se-ntîmplă şi cu vederea, cînd Nikita privea la un nor de zăpadă care se apropia ; conturul strălucitor şi clar al cerului pălea, se stingea, şi o masă sură îl acoperea, apropiindu-se mereu şi acoperind tot mai mult şi cerul şi stepa. Apoi cerul şi întreaga stepă fură acoperite de un văl gros, de nepătruns ; şi dintr-odată vălul ăsta se lăsă peste oraş şi începu să înghită fără urmă casă după casă, stradă după stradă, pînă cînd ajunse lîngă fereastră şi o întunecă, de parcă s-ar fi tras o perdea deasă. Aşa s-a întîmplat şi cu auzul : limpezimea transparentă a sunetelor care-i umpleau închipuirea, claritatea în care sunetele erau prinse separat sau în orice armonie, dispărea dintr-odată ; în locu-i, se isca zgomotul care creştea mereu, înghiţind ultimele ecouri clare. Sunetele îşi pierdeau orice individualitate, orice nuanţă, învăluindu-se în zgomotul înăbuşit ; părea că dincolo de pereţii camerei se află un gol mut. Şi, în fine, sunetele se închideau în cutia de lemn a pianului şi, dacă Nikita bătea în clapă, lovitura ciocănaşului peste strună

abia se desluşea, era atît de surdă, de parcă ar fi fost înăbuşită de o pernă.

La început Nikita punea pe seama oboselii starea în care se afla. El încetă munca şi încercă să citească. Dar surzenia creştea şi presimţirea unei boli îl chinuia cu fiecare zi tot mai mult şi mai adînc.

Dincolo de ferestre, pe întinsul nesfîrşit al zăpezii unde se stingeau resturile sunetelor cu care era obişnuit, în legănatul diform al zgomotelor, începură dintr-odată a se tîngui vuiete îndepărtate, rostogolitoare. Cu începere din acea zi, în casa lui Nikita se dezvălui brusc întreaga tensiune ascunsă pîn-atunci cu grijă zadarnică, timp de săptămîni la rînd. S-au început pregătirile de plecare, pregătirile de bejenie care cuprinseseră întreg oraşul. Cu cît se apropia mai mult ceasul retragerii, cu atît mai înăbuşită şi mai de neevitat devenea graba oamenilor, şi ţi se părea că însăşi respiraţia lor era otrăvită de veninul groazei: se culcau îmbrăcaţi, mîncau şi beau din fugă, grăbiţi. Războiul se rostogolea peste oraş cu gemete.

Atunci Nikita îşi aduse aminte în amănunţime de gemetele stradelei Smurski, de urletul lugubru de lupi al japiilor şi procleţilor, îşi aduse aminte de omul acela roşu ca de chinovar, care mergea clătinîndu-se pe drumul colbuit, lăsînd în urmă-i semnele negre ale tălpilor. La fel ca şi acum, şi pe atunci nopţile se cutremurau de gemete îndelungate şi neîntrerupte, şi gemetele pătrundeau peste tot; aşa ca şi acum, otrava groazei sugruma respiraţia oamenilor şi aproape întregul oraş porni pe calea sa dinainte sortită înfrîngerii. Ceea ce se petrecea pe atunci dincolo de fereastră, îl smulse din cercul lumii sale obişnuite, dintre graniţele firicelului de praf care devenise pentru el întreaga lume. Lumea din strada Smurski, lumea cenuşie se deschise în faţa lui Nikita şi el văzu vîlvătăile incendiului, grinzile arse ale caselor, ghioagele şi bîtele ridicate deasupra capului omului care-şi făcea repede şi îngrozit cruce.

Gemetele şi urletele de lupi încercau acuma din

nou să-l smulgă din cuprinsul firicelului său de praf, care demult devenise lumea întreagă, nemărginită nici de cer, nici de pămînt. De spaima împărăţiei cenuşii, de vîlvătaia incendiilor, Nikita se retrăsese atunci în firicelul său de praf şi acesta îl salvase, răsplătindu-l cu o fericire neasemuită, fericirea primei atingeri de adevărata muncă, de bucuria muncii. Oare ar putea Nikita să renunţe acum la drumul său, ar putea el să părăsească firicelul de praf care l-a crescut cu dragoste de mamă ?

Furios, încăpăţînat, Nikita se apucă din nou şi din nou de lucru. Dar gemetele-l asurzeau, gemetele inundau camera şi părea că un monstru desprindea oraşul de pămînt.

În cele din urmă, Nikita căzu într-o stare de letargie, într-o uitare apăsătoare, cînd realitatea nu dispare, ci se completează cu vedenii tulburi, care tind să pătrundă greoi şi străin în conştiinţă. Aşa pătrund una într-alta orchestrele regimentelor cînd se întîlnesc pe stradă şi cîntă marşuri în diferite tonalităţi şi ritmuri.

Nikita se văzu copil la o lecţie de muzică în subsolul lui Iakov Moiseevici, în faţa pupitrului coborît anume pentru elev. În faţa ochilor îi jucau notele, el încerca, fără să izbutească, să-şi aducă aminte sensul a trei note legate printr-o singură liniuţă.

— Auzi ? — strigă Iakov Moiseevici, scuturînd inelele buclelor sale şi pince-nez-ul său enorm. — Accent pe prima notă ! Cum se numeşte asta ?

Nikita nu ştia.

— Uite, am să scriu o cifră, — se agită profesorul, — ce cifră-i asta ?

— Trei, cifra trei, — îngăima Nikita cu glas tremurător, privind la trei-ul pe care profesorul îl desenase între portative.

— Acum scriu... uite, citeşte : „O-le-t".

— Olet, — repetă Nikita.

— Cum se va citi împreună ?

Privirea lui Nikita înmărmurea nemişcată deasupra notelor şi se lărgea, se lărgea într-o mare spaimă.

Nikita vedea trei note unite printr-o liniuță. Deasupra aveau semnul legato. Deasupra acestui semn era un 3 și, ca o codiță lipită de el, terminația olet: 3 — olet.

— Citește odată! — strigă Iakov Moiseevici.

— Zolet, [1]) — citi Nikita.

— Nu „zolet". Ai, ve-e! Ce fel de cifră e în față? Cifră nu literă!

— Trei, — spuse Nikita abia auzit.

— Dar mai departe?

— Olet.

— Și împreună?

— Zolet, — bombăni din nou elevul.

— Triolet, triolet, triolet! — urlă Iakov Moiseevici și, dintr-odată, smulgînd vioara din mîna lui Nikita, îl pocni pe elev în cap. Intr-un acces de furie, începu apoi să lovească în dreapta și-n stînga, peste pupitru, peste scaune, peste mașina care tăia armonica foșnitoare a marginilor de hîrtie. Tatăl lui Iakov Moiseevici, tot atît de încîrlionțat ca și fii-su, dar și mai negru, se legăna sinistru în ritmul loviturilor și țipa cu glas sfredelitor:

— O, dar asta e minunat, Iakov! Tram-ta, tarrimta, tarramta-tairamta!

Iakov Moiseevici se avînta într-un nor de resturi de hîrtie, lovea în jurul său cu gîtul viorii rupte și, furios, cutremura aerul strigînd cuvîntul întunecat, tainic și înspăimîntător: triolet, triolet, triolet! Apoi întreg subsolul, cu buclele lui Iakov Moiseevici și cu buclele marginilor de hîrtie tăiată, s-au cufundat într-o prăpastie fără fund.

Nikita, acoperit tot de o sudoare rece, se rostogolea în jos într-un ultim acces de groază, ascultînd cum îl ajunge mașina care revărsa în triolete groaznice lovituri: rram-ta-ta! rram-ta-ta! Vru să strige că demult cunoaște trioletele, că le cunoaște perfect aceste trei note legate printr-o linie și cu accent pe prima notă. Dar mașina îl ajunse în zborul său și —

[1]) In limba rusă litera „z" seamănă cu cifra trei. (N. trad.)

rrram! — zburară cu zgomot cioburi de geamuri, bucăţi de pupitru, de scaune, de maşină.

— Ta-ta! — răsunară undeva ecourile unui bubuit de tun şi, aproape în aceeaşi clipă, din nou răsunară şi vuiră geamurile.

— Rrram!

— Ta-ta!

Nikita îşi reveni. Canonada se auzea clar şi înspăimîntător. Războiul era dincolo de fereastră.

Nikita îşi dădea seama că-i surd de-a binelea, surd cu desăvîrşire, şi gîtlejul şi-l simţea înecat ca într-un acces de lacrimi. Cercetă trist camera. Nu pînă demult dragă inimii sale, acum se săturase într-atît de ea, că se desprinse dintr-însul un geamăt şi-şi acoperi ochii cu mîinile.

In cameră urcă bucătăreasa încotoşmănată într-o scurteică îmblănită; vîrîndu-şi o jumătate de trup prin uşă, îi transmise cu o linişte plină de importanţă:

— Vasili Leontici m-a mînat aici să vă spun că ei sînt gata cu toţii şi vă întreabă ce-o să îmbrăcaţi peste şubă: un cojoc sau o dohă [1]) ?...

Nikita nu răspunse imediat. Privi spre fereastră cu neîncredere şi teamă. Ce şi-au pus în minte acolo, jos? El n-are de gînd să plece nicăieri. Despre ce fel de cojoc îl întreabă? Să fugă? Dar de cine, de ce, încotro? Vra să zică, nimeni nu se îndoia că el va pleca împreună cu familia.

Geamul vui din nou, jalnic, şi din nou, surd, neînsufleţit, răsună un ecou înăbuşit:

— Ta-ta!

Nu, nici un minut nu mai putea rămîne Nikita într-o astfel de pustietate adîncă, fără culoare!

— Cojoc! — spuse repede Nikita. — Cojocul şi... viu îndată!

Se repezi spre pian, spre notele părăsite şi împrăştiate pe capac, şi, înfrigurat, începu să le adune grămadă. Pe perete, lîngă uşă, atîrna o raniţă nemţească — aceea cu care se înapoiase în patrie. O dădu

---

[1]) Cojoc cu blană pe amîndouă părţile. (N. trad.)

jos şi o umplu cu note. Apoi privi în jur: nu, nu mai avea ce să ia. Pianul? Privi spre claviatura care se prăfuise puţin în ultimile zile şi, fără să se atingă de ea, lăsă capacul. Stătu o clipă pe gînduri. Cum să ştie cine se va apropia de azi înainte de pian? Oare n-ar fi bine să-l încuie? Şi Nikita încuie grăbit pianul. Unde să ascundă cheia, pentru ca nimeni, nimeni, să n-o poată găsi? Pe cine vor vedea aceşti pereţi?

Vocea grea şi întretăiată a lui Vasili Leontici răsună pe scară:

— Nikita! Hai mai repede! E timpul!

— Acuşi! — strigă Nikita drept răspuns.

Îşi aruncă raniţa-n spate, dar în aceeaşi clipă o zvîrli jos. Pereţii acoperiţi de Africi şi de Asii de toate dimensiunile îl petreceau cu priviri de diferite culori în care, pe neaşteptate, se aprinse o dojană, aproape omenească.

Nikita veni în fugă spre masă, smulse dintr-un caiet o foaie de hîrtie şi scrise cu mîna tremurîndă:

„Dragă Rostislav! Tata, mama, surorile şi eu, sîntem sănătoşi. Te îmbrăţişez,

Nikita".

Împături hîrtia de cîteva ori şi scrise mare deasupra: „Pentru Rostislav". Apoi, luîndu-şi raniţa, se îndreptă spre uşă, dar în drum se privi în oglindă. Apropiindu-se, înfipse bileţelul cu un capăt sub rama oglinzii, în aşa fel încît fîşia de hîrtie se întinse pe sticla oglinzii, iar numele scris trebuia să sară în ochi oricui ar fi păşit pragul camerei.

Peste cîteva minute, Nikita se afla în curte, unde în sania cu spetează înaltă, căptuşită cu un covor de un roşu închis cu flori galbene, îl aştepta Vasili Leontici.

Cînd ieşiră pe poartă, deasupra oraşului răsunară în triolet noi salve...

Asta s-a petrecut dimineaţa, iar seara, pe strada Atamanskaia se furişa Ciuprîkov, încercînd să se ţină cît mai aproape de garduri. Trăgea cu urechea atent la liniştea din juru-i. La amiază oraşul a fost ocupat de roşii, zgomotul a încetat, dar pretutindeni

circulau patrule și Vitea se ferea să fie văzut de cineva.

Se apropie de casa Karevilor. Ferestrele parterului erau oblonite, iar portița încuiată. Bătu mai întîi încet, apoi mai tare. De stat nu putea sta — îi era frig, iar faptul că nu vedea pe nimeni, tăinuia ceva înfricoșător. Din întuneric, de după fiecare colț, te pîndea primejdia. Vitea se apropie de căsuța vecină și privi prin geam. Peste un minut se auzi vocea cuiva care îl striga încet de după portiță. Vitea întrebă unde e familia Karev și, bucurîndu-se că poate pleca, o porni îndărăt. Voia să fugă dar se reținea — chircit, ridicînd mîna tremurîndă ca să-și frece urechea înghețată, ieșită de sub guler. Pașii răsunau abia auzit. Era în pîslari, dar i se părea că zăpada scîrțîie, răsunînd în toată strada, și el căuta să calce cît mai ușor, pe vîrfuri. Ajuns în fața casei, nu mai răbdă și o luă la fugă.

Cu sufletul la gură, intră în camera Varvarei Mihailovna și se opri în prag.

De douăzeci și patru de ore, Varvara Mihailovna ședea în jilț lîngă geamul dinspre curte. Prin mintea lui Vitea fulgeră gîndul că fata o fi paralizat, atît de încremenite îi stăteau mîinile, cu palmele deschise pe genunchi, atît de nemișcat îi era capul, mult înălțat și puțin întors spre geam. De cîteva ori Ciuprîkov încercase să-i vorbească, dar Varvara Mihailovna tăcea. A doua zi după plecarea lui Șerstobitov în stepă, Vitea o anunță pe Varvara Mihailovna că s-au retras cazacii și orașul e ocupat de roșii. Atunci Varvara Mihailovna se învioră subit și îi porunci să afle imediat dacă Nikita Vasilici a rămas în oraș. Misiunea nu era dintre cele mai plăcute, dar Vitea n-avea putere s-o refuze. Dintr-odată el înțelese totul, și o ciudă plină de nedumerire îl cuprinse, strîngîndu-i dureros inima : de ce a rămas cu Varenka ? Dealtfel curiozitatea îl stimula puternic și dacă Varvara Mihailovna a adus față de el vorba despre Karev, asta însemna că lucrurile au ajuns la deznodămînt și, pentru ca să-l grăbească, Vitea se repezi să-și împlinească misiunea.

Oprindu-se în prag, Ciuprîkov simţi cum groaza care-l urmărise în stradă pas cu pas se preschimbă într-un val cald de plăcere. Îşi înălţă impunător umerii şi privi printre gene spre Varvara Mihailovna.

De-abia deschise uşa, şi Varvara Mihailovna se şi săltă în jilţ, strînse puternic mînerele de piele şi, încordîndu-se, îl întîmpină cu privirea ochilor ei uscaţi şi imobili.

— Ei ? — făcu ea răguşit.

Ciuprîkov răsuflă zgomotos. Trebuia să rostească doar un singur cuvînt, dar nu se grăbea, trăgînd aerul înadins şuierat ca să pară că nu e în stare să vorbească.

— Mai repede ! — şopti Varvara Mihailovna, îndoindu-se cu tot corpul peste braţul jilţului.

— Casa Karevilor...

— Ei ?

— ...e bătută în cuie... Şi complet încuiată... Aşa încît este imposibil...

— Pe cine ai văzut ?

— ...să pătrunzi într-însa... Totuşi presupun că la bătăile mele, destul de stăruitoare, a răspuns bucătăreasa lor... şi mi-a spus...

Vitea tăcu. Privirea îi lunecă plină de curiozitate asupra Varvarei Mihailovna, parcă mirîndu-se că se putea ţine în jilţ numai în mîini. Părea că frăţiorul se pregătea să se răzbune pentru toate pe surioara lui, printr-o singură lovitură.

— Zi mai repede, — gemu Varvara Mihailovna.

— ... mi-a spus că, cică domnii Karev au plecat dis-de-dimineaţă în emigraţie albă...

— Şi Nikita ? — întrebă în şoaptă Varvara Mihailovna.

— Şi Nikita Vasilici a plecat împreună cu ceilalţi, da !

Vitea auzi cum sub unghiile Varvarei Mihailovna pielea de pe mînerele jilţului scîrţîie, şi deodată izbucni un strigăt sălbatic care nu se putea asemui cu nimic :

— Minţi ! Minţi !

Ciuprîkov se lipi de pervazul uşii apucîndu-i mînerul, gata să sară dincolo de prag.

— Ştiu perfect de bine, — spuse el cu teamă, — că pentru o astfel de minciună ai putea chiar să mă omori dacă ai avea la îndemînă vreun obiect sau ştiu eu mai ce, şi d-aia vorbesc ca în instanţă. Tot ce ţi-am spus, ţi-o jur ca-n faţa domnului, e curatul adevăr...

— Pleacă! — rosti Varvara Mihailovna abia auzit şi se ridică în picioare.

Vitea se speriase, nu glumă, şi de aceea o zbughi din cameră foarte repede.

Rămasă singură, Varvara Mihailovna recăzu în jilţ. Umerii i se cutremurară, se ridicară mult în sus şi apoi căzură fără vlagă. Se muie toată într-un chip straniu, ca şi cum ar fi rămas fără oase. Cu faţa lipită de pielea rece a jilţului, tresărea mereu şi cu ultimele forţe se reţinea să nu ţipe, ca şi cum cineva ar fi putut-o auzi. A trecut aşa vreo jumătate de ceas. Apoi îşi şterse ochii cu batista, îşi îndreptă rochia, şi apropiindu-se de lampă, o stinse. Flacăra fitilului, care înainte de a se stinge se avîntă în sus ca o limbă lată, lumină colţurile adînc lăsate ale gurii severe de pe faţa-i palidă, galbenă în lumina lămpii.

Varvara Mihailovna se aşeză din nou lîngă fereastră. Curtea era neagră, informă, noaptea înghiţise contururile clădirilor. Deodată nişte focuri sclipiră în întuneric, din curte străbătea zăngănit de fier şi de voci omeneşti. Fereastra era acoperită de desene învolburate de gheaţă, semănînd cu un muşchi cenuşiu, şi Varvara Mihailovna căută mult timp un peticuţ de geam curat, neîngheţat. Ea zări de-a lungul pereţilor de piatră ai magaziilor, lîngă uşile de fier, pîlcuri de soldaţi cu armele pe umăr. Unii se agitau fără rost, neîndemînatici, pe lîngă zăvoare, rupînd cu cazmaua lacătele, în timp ce alţii făceau lumină, ridicînd deasupra capului nişte făclii din şomoioage de paie. Unele uşi erau demult date de perete şi oamenii pătrundeau grăbiţi în interiorul magaziilor.

Cineva străbătu în fugă toată curtea, agitînd energic felinarul și strigînd ceva scurt. Felinarul lumină o secundă fața celui care striga și Varvara Mihailovna îl recunoscu pe Ciuprîkov. El se repezi spre poartă. Niște căruțe intrau în goană în curte.

Varvara Mihailovna se depărtă de fereastră și, încrucișîndu-și strîns mîinile la spate, se lipi de soba ce se răcise.

Așa a găsit-o Ciuprîkov cînd s-a înapoiat după vreo două ceasuri. La început, nu desluși nimic prin întuneric și călca prin odaie nesigur, pas cu pas.

— Variușa, — strigă el, și în aceeași clipă auzi un rîs potolit și reținut.

— Ce-i... cu tine? — întrebă Vitea speriat.

— Ești un nemernic, Vitea! — spuse Varvara Mihailovna pe un ton de dispreț ucigător și se simțea că pregătise demult aceste cuvinte, de adevărul cărora era adînc convinsă.

— A-ha! — făcu dintr-odată Ciuprîkov, liniștindu-se.

Apoi se apropie de Varvara Mihailovna.

— Să ne ocărîm în clipa de față n-are s-ajute la nimic și nici timp nu e. Trebuie să hotărîm ceva pentru a ne apăra viața.

— Am văzut cum ți-o aperi, — zîmbi cu scîrbă Varvara Mihailovna.

— În curte? Acolo toate au fost rechiziționate. Au căutat crupe și, pe scurt, orice. Dar nu-i vorba de asta.

Ciuprîkov coborî vocea:

— Dacă tu, Variușa, poți gîndi și ți-e mintea... înțelegi? Într-un cuvînt, situația, cum s-ar spune, e așa că trebuie să alegi una din două. Și nu poți sta pe gînduri!

— Nu-mi umbla cu șiretlicuri!

— Nici de umblat cu șiretlicurile nu-i nevoie, fiindcă...

Vitea o apucă de braț și-i șopti convingător:

— Cazacii n-or să lase lucrurile așa și roșii trebuie să se aștepte... înțelegi?

— Şi ce-i cu asta?

— Uite ce e! S-ar prea putea ca, încă în noaptea asta, să... Dar, desigur, nu pentru mult timp, fiindcă roşii...

Vitea se cam codi. Şi dădu drumul mîinilor Varvarei Mihailovna.

— Tu eşti cu ei? — întrebă brusc Varvara Mihailovna.

— Cum să-ţi spun... cu ei e întreaga Rusie şi o să se stîrnească o încurcătură, de n-o să ştii cum să-ţi iei tălpăşiţa mai repede! Dacă ar fi de mers la ai noştri, cred că ar fi cam tîrziu, iar... Deocamdată drumul spre Volga e deschis, ar trebui... cum să-ţi spun...

— Vorbeşte deschis, — se răsti Varvara Mihailovna.

— Ar trebui, pentru ca să-ţi aperi viaţa, să te dai la fund... mai ales cu un astfel de nume, înţelegi...

Şi Vitea mugi ceva de neînţeles. Varvara Mihailovna rîse zgomotos, aşa încît Vitea se trase înapoi, speriat. Se temea ca nu cumva ea să-şi fi ieşit din minţi şi o tot privea cercetător. Dar în rîsul Varvarei Mihailovna el surprinse acea notă binecunoscută, ştrengărească, voluntară, şi tăcea anume, pentru ca să se convingă dacă nu cumva s-a înşelat.

— Bun, bun băiat, — exclamă Varvara Mihailovna, reţinîndu-şi cu greu rîsul. — Vra să zică tu eşti cu roşii?

— Păi, cum nu? — răspunse repede Vitka. — Unde să pleci? Unde să te oploşeşti?

Varvara Mihailovna îşi întrerupse brusc rîsul şi, după o tăcere de o clipă, rosti răspicat:

— Ei, atunci nu-i nimic de făcut! Sînt şi eu cu ei!

Ciuprîkov scoase o exclamaţie de bucurie şi se învîrti în jurul Varvarei Mihailovna, frecîndu-şi mîinile, lovindu-se peste şolduri şi coapse.

— Ei, asta/da! Asta înţeleg şi eu! Asta îmi place! Şi totul e minunat: geamantanele sînt gata, nu degeaba le-am împachetat! Dacă-i ceva — la revedere!

Prinde orbu'-scoate-i ochii! Principalul e ca valizele și toate celelalte să fie gata. Aranjez eu repede! Varenka, sufletelule, doar îți sînt frate! Vitka Ciuprîkov! Îndată! Roșii au toată încrederea în mine, ne încarcă direct în vagon și, mă rog, caută acul în carul cu fîn!

— Te-ai pus la adăpost? — îl întrerupse Varvara Mihailovna și, ca mai înainte, rîse cu scîrbă și cu dezgust.

— Fără asta nu se poate, nu se poate, — spuse el lingușitor. — Principalul — cufărașele! Pentru ca la o adică să fim gata imediat. Chiar de ar fi să fie și acum!

— Ticălosule! — spuse dintr-odată cu oboseală și indiferență Varvara Mihailovna și din nou se lăsă în jilț.

CAPITOLUL V

Orașul a fost cucerit de roșii prin luptă, ziua, în sclipirea de ger a zăpezii. Trupele au cucerit o nouă poziție, statele majore și unitățile administrative au ocupat grăbite și vesele casele orășenești cu mobile, cu sobe și lămpi, cu paturi și saltele. Aceasta era o adevărată victorie și fructul ei era gingaș, dulce: oamenii se avîntau spre căldură, spre viață, spre locuințele omenești, spre sobe, între pereții fierbinți, încălziți. Căsuțele înguste ale avanposturilor, iurtele afumate ale kirghizilor, adăposturile primitive și bordeiele de pămînt ca și gerurile și vifornițele care-ți îngheață sufletul, stăruitoare ca și stepa, toate au rămas în urmă, chiar de ar fi fost numai pentru o noapte, pentru un ceas, pentru un minut, dar sînt în urmă, în urmă. O! Ce mai rotocoale de fum s-au învolburat atunci deasupra acoperișurilor caselor! Ca la poruncă, într-o clipă, s-a aprins focul în toate sobele orașului și orașul răsufla spre cer cu suflul său de fum, iar hornurile, întrecîndu-se vesele, prinseră să dea drumul la șuvițe și la rotocoale, albastre, cenușii, negre, bătînd în siniliu, și roșii-cafenii. Mașina războiului cutremurîndu-se, își continua lucrul în vir-

tutea unei inerţii înfricoşătoare, regimentele se deplasau dintr-un loc în altul, ofiţerii de intendenţă însemnau cheltuielile, numărau şi cîntăreau, statele majore colectau trofee şi adunau în coloane cifrele pierderilor, telefoniştii se căţărau pe pereţi şi pe porţi, doctorii introduceau tampoane în rănile sîngerînde, unităţile de aprovizionare forfoteau prin depozite căutînd alimente şi furaje. Dar hornurile fumegau neîntrerupt, şi sobele încălzite, zăpuşeala greoaie a încăperilor locuite, ceainicele şi gamelele fierbinţi, împrăştiau leneş aburi într-o altă maşină, în maşina păcii, a liniştei, a odihnei, şi inerţia ei creştea cu fiecare oră. Pentru un oraş care abia fusese luat prin luptă şi ocupat de armate, noaptea era prea liniştită, lipsită de acţiune, în letargie.

Şi, cu puţin înainte de revărsatul zorilor, liniştea a fost zguduită de bubuitul tunurilor, şi regimentele de cazaci abia alungate dădură buzna, pe neaşteptate, peste oraşul adormit de căldură. În avalanşe turbate goneau înaintea lor regimentele strivite ale roşilor şi focul îi sfîrteca, îi împrăştia prin întuneric, îi mătura cu limbi de incendiu afară din oraş, în stepă. Numai acolo, în stepă, dincolo de graniţa victoriei de adineauri, totul reveni treptat la normal şi oamenii îşi aduseră aminte unde îşi făceau slujba: la statul major, la intendenţă, dacă erau doctori, ostaşi. La ceasul acesta, Uralskul se afla din nou în mîinile cazacilor.

În gerul care te străpungea cu miriadele de ace ale vifornițelor de stepă, cu regimente compuse din soldaţi pe jumătate goi, pe jumătate desculţi, la o oră de marş depărtare de oraş, hotărîrile se luau repede şi ferm. Mirosul căldurii din locuinţe mai învăluia încă amintirea armatei, fumul hornurilor din oraş se învolbura pe aproape şi groaza atacului tîlhăresc de noapte abia începuse să se transforme în furie, cînd, deschizînd focul de artilerie, roşii porniră la contraatac. După amiază oraşul era din nou în mîinile lor...

Acest scurt schimb de înfrîngeri și de victorii a fost greșit înțeles de cei care se retrăgeau din Uralsk în stepă, și apăru ca o cotitură nebănuită în drumul lui Nikita.

Resturile de fugari care încheiau lanțul ultimei caravane se îngrămădiră pe timpul nopții într-un mic avanpost. Ii ajunse repede vestea că orașul a fost cedat de cazaci și se culcară fără a avea siguranța că vor apuca să prindă zorile tot acolo. Totuși noaptea a trecut liniștită, iar înainte de a porni la drum se împrăștie dintr-odată zvonul că roșii sînt complet distruși, iar cazacii sînt stăpîni pe situație.

Atunci fugarii se stabiliră la avanpost. Căruțele care apucaseră să iasă în stepă se înapoiară în cătun, și ulițele, curțile, magaziile se umplură pînă la refuz de cai și cămile. Părea că toți se convinseseră că toate au luat sfîrșit, că șirul încercărilor s-a terminat și chiar acum, de la o oră la alta, se vor putea întoarce hulubele spre oraș, se va putea sluji o slujbă de mulțumire, se vor putea întinde la loc pilotele, se vor redeschide prăvălioarele și vor trăi în pace.

Dar pe înserate veni o nouă știre, care răsturnă totul cu susul în jos : se spunea că roșii au recucerit orașul și acum îi alungau pe cazaci dincolo de Ural. Speranța era pierdută și mai ușor decît o recîștigaseră. Oamenii se repeziră să se salveze. Avanpostul se cutremura de zgomot ; strigătele omenești, nechezatul cailor și obișnuitele urlete ale cămilelor se amestecară în întunericul care se lăsase. Caravanele s-au încurcat, s-au risipit, și ca niște turme turbate s-au repezit în stepă...

Nikita ajunse cu greu pînă la casa în care petrecuse împreună cu familia prima noapte după fugă. I s-a comunicat că Vasili Leontici plecase de scurt timp și avea să-l aștepte în primul sat de pe drumul mare.

Intr-o căruță care scîrțîia greoi pe drumul desfundat, Nikita înainta prin întunericul compact și geros. In față și în spate, strigătele scurte ale vizitiilor ră-

sunau ca nişte împuşcături. Caii îndemnaţi întreceau caravanele cămilelor, dar cu fiecare verstă, înaintarea devenea mai anevoioasă şi gerul îl strîngea tot mai ascuţit de picioare.

Sări din căruţă şi o porni pe jos, alăturea. Îi era greu să înainteze în cojocul pus sub şubă, dar cu plăcere îşi încorda muşchii şi, în curînd, se încălzi. Mersese pe jos vreo două verste. Un ochi portocaliu străluci într-o parte a drumului. Nikita îşi luă raniţa din căruţă. Ca prin minune, vizitiul zări în întuneric indicatorul strîmb care arăta că pe acolo drumul o întoarce spre sat şi îşi luă rămas bun.

Nikita păşea nehotărît pe zăpada bătătorită de tălpoaiele săniilor. Cîteodată, scufundîndu-se în zăpadă, se întorcea şi mult timp pipăia în jurul său cu picioarele, cercetînd direcţia drumului. Licărirea portocalie creştea în faţa lui şi în curînd auzi lătrat de cîine — satul era pe aproape.

Lîngă gardul troienit, pe Nikita îl întîmpină nemişcarea. Undeva foarte aproape, pe lîngă picioare, doi căţei nevăzuţi şi furioşi lătrau din răsputeri. În cele din urmă, o pereche de ochi de un verde aprins străluciră lacomi ; în spatele lor altă pereche. Nikita îşi strînse mai tare cojocul, deschise portiţa şi o porni spre luminiţa portocalie din fereastră. După ce bătu în geam, se îndreptă spre uşă. Răguşiţi, cu ochii verzi, lipsiţi de contur, cîinii se învîrteau în jurul său ca nişte vedenii de delir. Ograda era pustie ca stepa.

O voce de femeie îl chemă de după uşă.

— La dumneata s-a oprit Karev, Vasili Leonticí, — strigă Nikita, încercînd să acopere cu vocea ridicată lătratul cîinilor. — Îl aşteaptă pe fii-su — eu sînt fiul.

— N-a fost nimeni şi nici un fiu nu-i aşteptat!

— Cum n-a fost? — strigă Nikita.

— Uite-aşa, n-a fost!

— Atunci... înseamnă c-are să vină. Înseamnă că l-am întrecut pe drum.

— Cînd o veni, atunci să pofteşti şi dumneata.

— Pe aici pe aproape mai sînt cătune? — strigă din nou Nikita.

— Nu-s nici un fel de cătune.

— Dar dumneata îl cunoşti pe Vasili Leontici? — întrebă Nikita speriat.

Auzind vocea cunoscută a babei, cîinii ciuliră urechea, apoi se liniştiră, tăcură obosiţi şi mîrîind ameninţător.

— Mde, poate că-l cunosc, — răspunse baba cu glas piţigăiat, înciudată şi fără rost.

— Uite ce, — începu Nikita repede, — n-am unde să mă duc noaptea în stepă. Tata trebuie să vină neapărat — aşa ne-am înţeles. Dă-mi drumul să aştept.

— Toate laiţele mele sînt ocupate de cazaci, n-am unde să-ţi dau drumul. Cine să mai priceapă asta — să dai drumul oricui!

Bătrîna trînti cu putere uşa interioară, cîinii tălmăciră gestul ca un semnal de atac şi se aruncară ca nişte gheme la picioarele lui Nikita.

La început Nikita nu se mişcă din loc, apoi îşi îndreptă raniţa din spate (îi atîrna numai pe umărul drept) şi făcu cale întoarsă. Să rămînă în cătun şi să aştepte pe Vasili Leontici, fără a fi sigur că el va veni aici şi nu în alt cătun, n-avea nici un rost.

Cîinii o zbughiră prin portiţă şi acum fugeau înaintea lui. Era bine de mers în urma lor, fiindcă îi indicau calea. Cînd au rămas însă în urmă, Nikita a pornit-o din nou pe pipăite.

In dreapta, în stînga, sus, se întindea o pustietate neagră. Zăpada scîrţîia trist. Nikita nu ştia dacă drumul pe care mergea era cel bun. Putea s-o ia în orice parte, peste tot pustietatea ar fi înghiţit, indiferentă şi fără sens, făptura sa devenită de prisos. Nikita întoarse capul. În urma sa licărea luminiţa portocalie a cătunului. O porni înainte şi se ciocni de indicatorul strîmb care se frînse cu zgomot. Nikita ieşise pe drumul mare.

Din depărtare ajungea pînă la el un tropăit înfundat de copite. În așteptare, lepădă ranița.

Curînd desluși prin întuneric niște cai acoperiți de promoroacă. Erau înhămați mai multe perechi și trăgeau cu toții o trăsură greoaie cu coviltir. Nikita strigă și făcu semn cu mîna. Vizitiul opri caii.

— Nu mă luați și pe mine pînă la stanița cea mai apropiată? — se rugă Nikita. — Am rămas în urma a lor mei.

— Eremei, mînă, mînă! — auzi Nikita o voce speriată, din trăsură. — Aici stăm claie peste grămadă și vrea să-l mai luăm și pe el! Dă-i drumul!...

Nikita rămase iarăși singur. Își aruncă ranița în spate și o luă înapoi spre avanpost. De mers era din ce în ce mai greu, cojocul îl lovea peste genunchi, ranița îi aluneca mereu de pe umăr și-l apăsa dureros.

Deodată se opri. Un gînd copleșitor îl ului: fusese mințit! Oare se putea ca Vasili Leontici să-l fi lăsat la voia întîmplării? Oare putea tatăl lui, tăicuța Karev, să plece fără Nikita? Cînd și de ce l-au mințit? Pe la cătun Vasili Leontici nu trecuse, curtea era pustie. La avanpost, de unde Nikita o pornise în căutare, nu întîlnise nici un om, nici o sanie din convoiul lor.

— De ce? — se întrebă Nikita cu voce tare, — cine avea interes să rîdă de mine?

Dar deodată îl cuprinse o rece indiferență față de toate.

Din întunericul negru apăru din nou un cal. Un țăran mărunțel mergea pe lîngă hulubele căruței.

— De la avanpost? — întrebă Nikita.

— De acolo.

— Pe Vasili Leontici Karev, îl știi?

— Cum să nu! Chiar am stat de vorbă cu el pe înserat.

— La avanpost? A plecat?

— Cred c-o fi plecat, n-a mai rămas multă lume. Sau poate așteaptă să se facă ziuă.

Țăranul răspundea dezghețat și cu plăcere, dar nu

înceta să tot tragă de hățuri, așa că Nikita era nevoit să iuțească pasul ca să se țină de el

— Eu sînt fiul lui Vasili Leontici. M-au îndrumat greșit spunîndu-mi că a plecat, și m-am rătăcit de el. Poate m-ai lua cu dumneata ?

— Unde, frățioare ? Uite căruța. Și eu singur sînt nevoit să umblu pe jos, n-ai cum să-ți găsești un locșor în ea.

Nikita mai merse cu el o bucată de drum.

— Atunci uite ce, — spuse hotărît Nikita. — Mă întorc la avanpost. De acolo, dimineața o să-mi fie mai ușor să plec. Am să te rog numai să iei cojocul meu. E așa de greu, că nu poți merge mult timp cu el. Să i-l dai vreunuia de-ai noștri, dac-ai să-i întîlnești. Dumneata te îndrepți într-acolo ? Cum te cheamă ?

— Nu te nelinişti, frățioare, — spuse tărăgănat țăranul îndatoritor, oprind calul, — totul are să fie cum e mai bine ! Dă-ncoace cojocul, uite aici în față, e un colțișor liber. Uite-aici, cît despre Vasili Leontici, cine nu-l știe ? Îndeasă-l mai adînc, uite-așa. Toată stepa îl știe pe el, care ne hrănește. Fii pe pace, totul are să fie după voie ! Hi-i-i, haida-a. Drum bun ! Pe Vasile Leontici să nu-l știu ?... Hi-i-i !

Era mult mai la îndemînă să pui ranița deasupra șubei. Strîngînd cureaua, Nikita rămase cîtva timp nehotărît. Sentimentului c-a fost mințit i se alătură și convingerea c-a fost jefuit. Țăranul cu căruța dispăruse în noaptea întunecoasă. Nikita nici nu-l putuse vedea cum arăta la față.

Domol, cu pași măsurați și trăgînd cu urechea la scîrțîitul ritmic al zăpezii, Nikita însuflețea treptat muzica zgîrcită și monotonă a gerului prin indiferența-i rece cu care privea ceea ce se petrecea cu dînsul.

Își imagină că e un om care se privește dinafară. Un om rătăcește noaptea prin stepă, dintr-un capăt la altul, caută ceva, în spate îi atîrnă ranița plină de note, de însemnări pentru o lucrare care cine știe dacă va fi cîndva terminată. Acest om, cu totul pros-

tește, dă posibilitate unui mujic să-l jefuiască. Sufletul îi este plin de îndoieli și nu știe pentru ce trebuie să rătăcească prin stepă, prin întuneric, singuratic, însoțit doar de scîrțîitul trist și zgîrcit al zăpezii.

Nikita își spuse că dacă ar da de tată-său la avanpost, n-ar pleca mai departe cu el. La urma urmei de ce ? Să fugă ? De cine ? Să se salveze ? Dar ce-ar putea să-l amenințe pe un om care n-are ce păstra înafară de un maldăr de note ? Cine poate știi care treabă-i mai prostească : să-ți dai cojocul unui trecător viclean sau să te zvîrli din casă de-a dreptul în pustiul întunericului ?

Vedenia incendiilor îl tulburase, îl speriase și, în războiul care se apropia de fereastră, îi păruse că aude gemetele de lupi ale japiilor și procleților. Gemetele astea l-au asurzit și l-au făcut să pornească în bejenie.

Și iată-l acum în nepăsătoarea putere a singurătății, față în față cu pustietatea, evocînd chipurile alături de care fugise. Cît de orb fusese ! Cum de n-a recunoscut înainte măștile lor sure ?

Japii și procleții treceau pe lîngă dînsul, tîrînd în urma lor grămezi, teancuri și pachete de buclucuri, rînjindu-și dinții, mîrîind, dezgoliți de orice sentiment, aidoma unei turme, gemînd ca fiarele : salvează tot, salvează tot ! Salvează grămezile de lădoaie, mulțimea de cîrpe, puzderia de oale, tot ceea ce e mai de soi, singurul lucru care e prețuit și foarte iubit de procleți în viața asta ! Dar în mijlocul turmei care își salva boarfele de preț, se găsea și tatăl lui Nikita, sînge din sîngele lui, tăicuța Karev ! Da, Vasili Leontici gonea în mulțimea japiilor și procleților, după ce-și încărcase harabalele cu saci și coșuri în care sunau recoltele de argint, de aur și de bronz ale trudei de-o viață ale Karevilor. Dar oare Vasili Leontici n-a nimerit aici tot atît de întîmplător ca și dînsul ? Și oare fiul nu-și căuta tatăl, numai pentru că n-aveai ce să faci altceva în pustietatea sărăcăcioasă și fără margini ?

Scîrţîitul monoton al zăpezii întruchipa goliciunea indiferenţii care copleşea sufletul lui Nikita. Mergea ca un automat, uşor şi drept, şi simţi oboseala numai spre ziuă.

Nu recunoscu avanpostul. Satul era plin pînă la refuz de unităţi căzăceşti. Din caravanele orăşenilor fugari nu rămăsese nici urmă. Străzile forfoteau de cai şi de docare de campanie. Mereu soseau cazaci pătrunzînd în desişul armatei, zbierînd şi înjurînd.

Pe stăpîna casei la care se oprise familia Karevilor, Nikita o întîlni la poartă. Se certa cu cazacul care trăgea după dînsul în curtea ei trei cai înşeuaţi. De pe spinarea cailor se înălţa un abur cald, cenuşiu, iar cazacul, cu un zîmbet ironic pe buze, o tot zădărea pe babă, cu vorbe rostite alene.

— De ce m-ai minţit cu Vasili Leontici ? Nu l-am găsit, — se adresă Nikita femeii.

— Cu ce te-am minţit ? — se răţoi baba. — Puteai să te interesezi mai bine cînd ţi s-a făcut de hoinăreală ! Ce, sînt dădaca lui Vasili Leontici ?

Trebuia să se fi petrecut ceva cu totul neobişnuit dacă oamenii vorbeau în felul acesta despre Vasili Leontici.

— Pot să trag în gazdă la dumneata ? — întrebă Nikita.

— Mi-e totuna. Nu vezi că nu mai sînt stăpînă aici, trăzneşte-i, doamne !...

Nikita intră în casă. Un aer închis şi o duhoare îl izbiră drept în cap. Cercetă timp îndelungat trupurile omeneşti înşirate pe podea.

Erau cazaci din unităţile care în cursul nopţii trecute recuceriseră de la roşii Uralskul, iar ziua fuseseră zvîrliţi din oraş printr-un contraatac. Dormeau îngrămădiţi unii peste alţii. Odaia se cutremura de sforăituri şi suspine şi, în prima clipă, lui Nikita îi plăcu să asculte clocotul agitat al sunetelor din mijlocul unor oameni care dormeau ţepeni ca nişte morţi.

Ochi un colţişor liber lîngă cuptor, se strecură pînă acolo păşind peste spinări, capete şi picioare, îşi puse

pe podea raniţa şi se culcă aşa cum era — cu căciulă şi în şubă. Curînd duhoarea înăbuşitoare îi deveni plăcută (cazacii miroseau a cai, a piei de oi şi a lînă) şi Nikita adormi...

Cînd deschise pleoapele grele, se văzu înconjurat de cazacii care se treziseră. Soldaţii beau ceai. O discuţie cam dezlînată se legase între ei, dar cum băgară de seamă că Nikita se mişcă, şi curmară vorba.

— Cazac? — îl întrebă după o mică pauză un vlăjgan cu ochii negri.

— Da, din neam de cazaci!

— Aşa-a. Mult timp ai slujit în armată?

— N-am o asemenea şcoală!

— Păi ce fel de cazac eşti, fără şcoală?

— Foarte ciudat, — rîse careva, — parcă-i fată.

— E străin, — hotărî altul cu convingere.

Cazacul cu ochi negri continuă interogatoriul:

— Fraţi ai?

— Am.

— În armată?

— Cel mai mare e doctor.

— Iar cel mic e roşu? — întrebă deodată cel care-l interoga şi rînji făcînd şiret cu ochiul.

— Aşa se spune.

— Parcă n-ai şti?

— Cum s-ar spune, l-ai pierdut pe Vasili Leontici? — se auzi o voce răsunătoare de undeva de sus.

Nikita ridică ochii. Pe cuptor şedea un cazac lat în spate, cu capul mic şi tuns chilug, iar cu faţa încadrată de o barbă rotundă şi încîlcită, ici colo încărunţită, de parcă avea pete pleşuve. Figura asta îi aduse aminte de Evgraf, dar numai pentru o clipă.

— Da. Dar dumneata îl cunoşti pe tata?

— Vasili Leontici m-a înşelat vreo cinci ani la rînd la turmele de oi pe care i le aduceam din Buhara. Aşa că nu te teme, l-om cunoaşte!

Cazacii începură să rîdă, iar vlăjganul cu ochii negri clipi iarăşi şi întrebă:

— Şi acum ce-ai să faci, ai?

— Ce i-or da, aia are să facă, — hotărî cu vocea răsunătoare cel cu spete late. — Poate o să peticească pîslarii moşului, că uite, mi-au ieşit călcîiele, iar de văzut, nu prea văd bine.

Şi într-adevăr, moşneagul îşi scoase din picior pîslarul rupt şi sări de pe cuptor. Era foarte înalt, trebuia să-şi încovoaie mult spatele, iar capul nu i se potrivea de loc, părea să fi fost smuls de pe un alt trup mititel şi aşezat pe umerii săi laţi şi uscăţivi.

— Ei, — spuse moşneagul întinzîndu-i pîslarul, şi vocea sa răsunătoare era stranie, de parcă în trupul acela neplăcut de mătăhălos ca al unui luptător de circ se cuibărise un om cu adevărat vesel şi simplu.

Fără să spună vreun cuvînt, Nikita ieşi din odaie.

— Nu-ţi place? — auzi el cînd ajunse în tindă, şi rîsul puternic al cazacilor cutremură casa.

Toată ziua Nikita cutreieră prin avanpost, căutînd o căruţă cu care ar fi putut pleca pe urmele lui Vasili Leontici. Dar în cătun nu mai rămăsese nici un orăşean. În timpul nopţii şi în zori caravanele plecaseră în stepă, iar avanpostul se transformase într-o tabără militară.

Războiul nu se mai desfăşura sub fereastra lui, ci chiar acolo, alături de el, prinzîndu-l şi pe dînsul într-o cingătoare strînsă, şi pentru prima dată îi văzu ochii incolori ieşiţi din orbite şi-i auzi vocea zăngănitoare de oţel. În clipa de faţă, această voce cînta despre prăbuşirea gheţii deasupra culcuşului nisetrilor şi despre căderea vrăjmaşilor neobrăzaţi cu căngi mari şi bahore, cînta vestind c-a sosit timpul ca nisetrii să rîdă la rîndul lor de pescari; că locul de iernare este înconjurat de armata liberă căzăcească şi că a sosit sfîrşitul vînătorilor roşii, care vor fi chinuiţi prin foame şi prin sete pînă vor fi siliţi să se predea. Pe marea armată căzăcească se anunţă asediul Uralskului.

Seara, în odaie, Nikita întîlni numai pe cazacul vînjos cu ochii negri. Cazacul îi făcu repede loc

lîngă masă şi-i turnă o ceaşcă de ceai. Pe podele, soldaţii se pregăteau de culcare.

— Tu, după cum văd, eşti muzicant? — spuse aşa, fără rost, cel cu ochii negri. — Ţi-am controlat mai înainte bagajul, aşa, într-o doară... ca să mă încredinţez... Ai acolo numai de astea... cifre... cîrlige. Am văzut de astea numai pe la oameni de veche credinţă, numai că ale tale parcă-s mai mărunte.

— Da, sînt muzician!

Cazacul scoase de sub masă un sac şi-şi vîrî mîinile într-însul.

— Na, dă-i drumul, — îl îndemnă încetişor şi blînd cazacul cu vocea sa de bas, făcîndu-i plin de foc cu ochiul şi întinzîndu-i o armonică cu un singur rînd de clape.

— Din armonică nu ştiu să cînt!

— Nu ştii? — îl întrebă cazacul.

Dădu din cap cu amărăciune şi atinse cu teamă clapele de discanto ale armonicei, scoţînd cîteva note ascuţite.

— Nici eu nu ştiu, — spuse cazacul oftînd, — iar armonica te îndeamnă să cînţi. Acu două zile am găsit-o pe stradă, în Uralsk, cînd îi alungam pe roşii! Aşa era: în sac! După cum se vede, a prăpădit-o vreun comunist. Iar armonica e cu înflorituri.

Cazacul o atinse din nou cu teamă, apoi o ascunse în sac şi căzu pe gînduri.

— Mi-e milă de tine, — spuse deodată cazacul fără a-l privi, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi.

Il culcă lîngă el, dar n-apucară nici să aţipească, şi în cameră năvăli o droaie de cazaci.

— Strîngeţi-vă! Faceţi loc! V-aţi întins! — strigau cazacii păşind peste cei care dormeau şi înghiontindu-i cu picioarele.

Peste vreun minut, toată casa se cutremură de zarvă şi forfotă. Fiecare îşi apăra dreptul la culcuş prin înjurături, zbierete, pumni.

Deasupra lui Nikita răsări cazacul cu spete late, cu capul mic, parcă de împrumut, şi cu vocea răsunătoare. Cazacul strigă cu o nerăbdare furioasă:

— Tu, ăl cu şuba, ce te-ai întins aici? Scoală!

Şi, aplecîndu-se, îl apucă de umăr. Nikita zări asupră-şi scînteile furioase şi albe ale pupilelor înguste ca de mîţă. Capul mic şi tremurînd era gata-gata să se desprindă de pe umerii largi ai cazacului şi să cadă peste Nikita.

Nu-şi aducea aminte dacă a sărit singur în picioare sau l-a desprins de podea mîna uscăţivă şi lungă a dihaniei. Într-o clipă, a fost împins spre uşă şi imediat după asta umărul lat al cazacului, fulgerînd deasupra capetelor, avîntă de jos mîna îndoită din cot, şi raniţa, rotindu-se în aer, pe sub tavan, îl ajunse din urmă şi-l zvîrli în tindă cu o lovitură grea în spate.

Se afla în curte

Îşi puse raniţa, îşi încheie şuba şi ieşi pe poartă. Gerul era crîncen. Simţea cum respiraţia caldă îi îngheaţă pe faţă, iar buzele şi obrajii neraşi i se strîng ca într-o scoarţă tare.

Nikita rămase nemişcat. Părea că s-a desprins de sine şi în clipa aceea era în stare să suporte orice sentinţă. El văzu în ceea ce i se întîmplase, ceva cu totul lipsit de sens, ceva prostesc. Nu ştia cînd şi unde anume şi-a pierdut stăpînirea de sine. Nu-şi recunoştea faptele. I se părea însă că ele meritau să aibă o asemenea urmare: oameni, care n-aveau dreptul să-i atingă nici un fir de păr, îl zvîrliseră afară. Încetase să mai ţină la el însuşi şi se agăţă de ultima nădejde, nu pentru că voia să se salveze, ci numai datorită esenţei încăpăţînate a nădejdii: o luă la stînga, pe stradă, spre locul de unde drumul mare ducea spre oraş.

Ieşi curînd din sat şi din nou îl înghiţi stepa. Într-un timp îl ajunse din urmă o patrulă de cazaci. Dar în acelaşi timp, întru întîmpinarea cazacilor mărşăluia o coloană de infanterişti. Prin întuneric, soldaţii se ciorovăiră timp îndelungat cu călăreţii, refuzînd să se dea la o parte din drum, fiindcă intrau cu cizmele în zăpada afînată. Între timp, retras în

marginea drumului, Nikita stătea în zăpada care-i venea pîn-la genunchi, învăluit de întuneric. El nu simţea nici frică, nici şovăială. Gerul îl zorea, n-avea timp să se oprească pentru odihnă.

Cînd începură a miji zorile, Nikita intră în păduricea de la marginea apei. Aici, prin tufişuri, stăruia încă multă vreme întunericul şi puteai umbla liniştit la adăpostul beznei. Înainte de răsăritul soarelui, se mai întîlni încăodată cu o patrulă. Nikita se ascunse în tufişuri pînă cînd auzi tropotul copitelor pierzîndu-se în depărtare. La ceasul ăsta, prin desişul păduricii, începea să întrezărească, din cînd în cînd, cotul repede al Uralului cu lunca-i deasă. Dincolo de luncă se întindea oraşul.

Şi iată, sub soarele ce abia răsărea, de un roz înceţoşat, buclat ca o blană de oaie, în fumurile dimineţii, apăru pe suprafaţa zăpezii Uralskul asediat. Oraşul se odihnea paşnic şi somnoros, nimic din înfăţişarea lui nu-ţi vorbea de război şi părea că te cheamă să mergi spre el fără teamă şi cu inima deschisă.

Dar cele douăsprezece ore de umblat fără odihnă îl moleşiră deodată: îl biruia istovirea. Nikita simţi o greaţă grozavă şi vru să se aşeze. Îşi impuse să se strecoare prin lăstăriş şi să iasă cum o putea pe malul descoperit.

Zăpada de pe rîu era călcată de sute de picioare omeneşti, urmele împestriţau locul, se învălmăşeau cu urmele adînci lăsate de tălpoaicle săniilor. Pe aici de-abia trecuse războiul.

De-a curmeziş, peste rîu, la depărtare de o verstă, se vedeau căsuţele turtite ale suburbiei. Mai aproape de Nikita, cam la jumătate de drum de oraş, în mijlocul fluviului îngheţat, stăteau precum ciupercile nişte gherete nu prea înalte, cam de un stat de om. Cea mai apropiată, după cum se vedea, era construită de curînd, deoarece zăpada n-apucase s-o acopere.

Nikita îşi adună ultimele resturi de voinţă şi o porni peste fluviu. Mergînd peste unduirile neregu-

late ale zăpezii, se împleticea tot mai des, picioarele refuzau să-l ajute, era gata să cadă cînd, în cele din urmă, reuşi să ajungă la gheretă.

Aceasta era un bordei de pîndă, mic ca o jucărie, împletit din lozie, cu acoperiş, gemuleţ şi uşă. Cazacii puneau astfel de împletituri pe gheaţă, pentru pescuitul de iarnă, dar Nikita n-avusese pînă atunci prilejul să le vadă de aproape. Zăpada din jurul pîndei era bine bătătorită, iar cărăruia şerpuia pe gheaţă spre mal, spre oraş.

Ajungînd la bordei, Nikita zări pe după colţ un om mărunţel cu o jordie într-o mînă şi cu toporul într-alta. Tresări surprins, fiindcă fusese sigur că pescarii părăsiseră pînda.

Cine putea să se aşeze la pîndă aici, în această gheretă, care era la o azvîrlitură de băţ de oraşul ocupat adineauri de roşii ?

Omul se plecă şi începu să ascută vîrful jordiei. Era acoperit de promoroacă, din creştet pînă-n talpă ; căciula ardea pe el ca un glob sclipitor de zăpadă şi aburul cenuşiu al respiraţiei se învolbura în juru-i ca un nor de musculiţe.

Istovirea îl împinse pe Nikita înainte.

„Fie ce-o fi".

Se apropie mai mult şi spuse abia auzit :

— Noroc !

Omul se întoarse. Nu puteai desluşi dacă e bătrîn sau tînăr. Faţa sa era împodobită de argintul străveziu şi dantelat al brumei. Îl privi pe Nikita cîteva clipe şi-apoi continuă să-şi ascută jordia.

Oare în făptura lui să nu fi fost nimic deosebit ce ar fi putut reţine într-un fel atenţia cuiva ? De ce apariţia sa n-a stîrnit curiozitate ? Nikita se privi. Şuba îi sclipea în steluţe de zăpadă, promoroaca îi acoperise, cu un strat gros, pieptul şi gulerul, şi Nikita îşi simţi buzele şi obrajii mai puternic strînşi sub scoarţa respiraţiei îngheţate.

Fără să se gîndească la ceva, Nikita întrebă :

— Ei, ia spune, albii au fost alungaţi departe ?

Omul cercetă jordia ascuţită şi, după cum părea, era mulţumit de ceea ce făcuse. Întorcîndu-se din nou către Nikita, răspunse :

— Acum, slavă domnului, nu se văd !

În clipa următoare se priveau, unul pe altul, înmărmuriţi. Nuanţa cu care spusese pe neaşteptate „slavă domnului“, îl uimi pe Nikita. Aceste vorbe nu erau un simplu fel de a se exprima, vocea suna convingător. Omul rostise aceste cuvinte cu toată stăruinţa, ca şi cum ar fi vrut ca şi Nikita să fie pătruns de însemnătatea lor. O bunătate neobişnuită, şireată şi oarecum indulgentă, se zărea în privirea omului, şi dintr-odată Nikita îşi aduse aminte de aceşti ochi mici şi cenuşii, umbriţi de sprîncene stufoase şi cît pe ce era să strige. Dar omul se şi apropie de Nikita cu mîna-ntinsă.

— Văd că m-ai recunoscut ! Şi eu te-am recunoscut. Hai înăuntru, în pîndă. N-ai îngheţat ? Să mergem !

Nikita se lăsă condus prin uşiţa joasă şi dintr-odată oboseala îi tăie picioarele.

— Stai, nu te muia. Principalul e să-ţi păstrezi căldura. Tot umblînd, ai adunat multă căldură. Aşează-te, aşază-te mai bine, vîră şi picioarele, vîră-ncoace picioarele, am să le învelesc cu o scurtă, iar spatele ţi-l acopăr cu cojocul. Ei, tu, călătorule ; tot umbli şi umbli ! Bine că n-ai îngheţat. Dă jos raniţa, ce-ai vîrît într-însa, bani, nu ? Grea, de n-o poţi ridica !

— Ei, Evgraf ! — începu Nikita.

— Aia e — Evgraf ! Trebuia să stai locului, ţi-ar fi fost mai bine şi ţie, şi altora. Trebuia să te gîndeşti şi la alţii, fiindcă încotro împunge acul, într-acolo se trage şi aţa. Călătorule ! Tu n-aveai de ce să te asemui cu Vasili Leontici : el avea de salvat capitalul, dar tu — ce ? În raniţă ai, desigur, nişte fleacuri.

— Da' de unde ştii despre tata ?

— Ştiu atîtea, că de ţi le-aş spune...

Şi Evgraf dădu din mînă.

— Pînda-i bună, a rămas moştenire de la cazaci. Am mai peticit-o niţel, şi iată, ca vulpea cu coada, mai trag cîte-un peştişor prin copcă. De cu seară am prins peşte, l-am schimbat pe sare şi pe mei. Uite, ia, mănîncă. Şi mîncarea dă căldură, ca şi focul !

Evgraf desfăcu o cîrpă, scoase de-acolo o bucată de peşte fiert şi i-o întinse lui Nikita.

Încotoşmănat în şube, Nikita şedea pe un pat de lemn care ocupa jumătate din gheretă. În cealaltă jumătate era tăiată o copcă, în care se lăsa plasa. O pojghiţă subţire de gheaţă, ca o pînză de păianjen din fire de sticlă, acoperea apa neagră ca smoala.

— Toate ar fi cum ar fi, — spuse Evgraf, spărgînd pojghiţa de gheaţă cu jordia ascuţită şi împingînd-o spre marginile groase ale găurii. — Numai de un samovar nu ştiu de unde să fac rost. Ce bun ar fi acu' un ceai sau o ciorbă de peşte !

Evgraf era bucuros de oaspele neaşteptat, însă vorbăria lui părea cam forţată, agitată, şi nu-l prea prindea. Parcă încerca să-l împiedice pe Nikita să-i pună o anumită întrebare. Cînd Nikita, după ce termină de mîncat îl întrebă cum de a ajuns pînă la Uralsk şi ce ştie despre Rostislav, Evgraf începu să rostească vorbele foarte rar, de parcă le scotea cu greu din gură.

— Cum de-am ajuns aici ? — repetă el nemulţumit întrebarea lui Nikita. — Apoi, am umblat mai mult decît tine. Din vara trecută. Toată stepa am bătătorit-o.

— Şi ce-ai de gînd să faci ?

— Ce să fac ? Nu prea am ce să fac. Au făcut alţii în locul meu. Iar eu, vezi, prind peşte şi te hrănesc pe tine !

— Ei, dar Rostislav e aici ?

— Rostislav Vasilici ?... Păi unde să fie ?... Da' ce tot întrebi despre mine ? — curmă Evgraf vorba cu năduf. — Spune-mi despre tine. De ce te-ai întors aşa, dintr-odată ? Nu te-ai înţeles cu Vasili Leontici ? Iute-i taică-tu.

— Nu. Am rămas în urma convoiului. Şi apoi n-am ce face acolo!

— E drept că n-ai ce face acolo. Dar la ce bun ai mai plecat?

— Eu te întreb despre Rostislav!

Evgraf îşi mută repede picioarele peste pat spre copcă şi spuse cu vocea mai ridicată:

— Ai apucat una şi bună! N-auzi? Sună clopoţelul, a intrat peştele în plasă.

Evgraf apucă plasa, dar n-o scoase, rămînînd nemişcat, cu spatele spre Nikita.

— Ţi-ai mai revenit, ai? — întrebă el după un răstimp de tăcere. — Că prea ai fost istovit... Mă gîndeam — să-ţi spun oare aşa cum erai...

Vocea lui Evgraf se îngroşă şi deveni surdă. Evgraf nu vorbea, ci parcă bolborosea întretăiat, supărat şi cu zgîrcenie.

— Despre frate-meu e vorba? — îl îmboldi Nikita neliniştit.

— Da' despre cine altul? Despre Rostislav Vasilici, chiar despre el. Rostislav Vasilici mi-a poruncit să trăiesc mult...

— A murit?

— Dacă ar fi murit, n-ar fi fost nimic.

— A fost omorît? — întrebă Nikita pe şoptite, săltîndu-se în mîini şi uitîndu-se drept în faţa lui Evgraf.

— Pentru asta e război.

— Cînd, unde, Evgraf?

— Nu ţipa! Cu ţipete nu poţi schimba lucrurile... Odihneşte-te puţin, am să-ţi povestesc pe-ndelete!

— Cînd a fost omorît?

— În zori, tu şi cu Vasili Leontici aţi plecat, după amiază am intrat noi, iar noaptea am fost niţeluş deranjaţi. Cazacii, adică, înţelegi?

— Asta înseamnă că aici, în oraş?

Nikita îşi acoperi faţa cu mîinile.

— Ascultă... Intrăm noi în oraş, intrăm ca de obicei, dintr-o stradă în alta, oameni puţini împrejur — trebuie să-ţi spun drept, lumea nu ne întîmpina. Ros-

tislav Vasilici călare, iar calul lui, ehei, ţi-era drag să-l priveşti! Eu, bineînţeles, pe aproape de dînsul. De fapt, în timp ce ai noştri mărşăluiau pe străzile oraşului, eu mă aflam în trenul regimentar, de-abia mai pe urmă, în piaţă, unde s-a adunat detaşamentul, m-am apropiat de Rostislav Vasilici şi i-am raportat milităreşte că oraşul Uralsk e ocupat de Armata Roşie. El a rîs, cu rîsul lui obişnuit. „Mulţumesc, îmi spune, pentru raport şi te felicit, în sfîrşit ai ajuns pînă la Uralskul tău". Eu i-am răspuns, atunci, că e drept că am mers destul şi că şi pe loc am stat destul, dar acum vreau să mă odihnesc dat fiind că războiul pentru mine e foarte obositor, şi îl rog să-mi dea permisie. „Iar pentru dumneata, îi spun, Rostislav Vasilici, a venit de asemenea timpul să te odihneşti", şi îl poftesc să vină cu mine drept în casa părintească, adică la Vasili Leontici, că acolo o să ne şi încartiruim. Atunci el îmi dete drumul şi îmi spuse: „Du-te, spune el, Evgraf, la ai noştri şi linişteşte-i, să nu fie îngrijoraţi, iar eu, îmi spune el, cum mîntui treaba, viu". Ei! Eu ştiu ce-nseamnă treburile militare, e nevoie de locuinţe, ocupă-te de aprovizionare, de desceplină. „Bine, îi spun, termină-ţi treaba, iar eu m-oi duce". Vin eu acasă şi dau de bucătăreasă, nu era de loc neliniştită, aşa că n-am avut pe cine să liniştesc şi aflu că aţi fugit cu toţii. Iacă, mă gîndesc, a venit timpul să fugă unii de alţii. Ei, şi îi spun eu bucătăresei că ocup locuinţa şi că trebuie să-mi arate supunere totală. Închid poarta, mă culc, şi — venit din viaţa de campanie — adorm ca un urs. Noaptea mă zgîlţîie bucătăreasa, îmi frec eu ochii, pe femeie o apucase tremuriciul, nu poate scoate un cuvînt. Trag eu cu urechea şi îi explic, milităreşte: asta, îi spun, înseamnă că trag cazacii cu tunurile să-i scoată pe ai noştri din oraş şi s-ar putea să-i scoată, aşa încît să tacă despre mine cine sînt şi, de-o fi întrebată, să spună doar atît — că-s portar. Adică, portarul Evgraf. Deodată auzim că bate cineva în poartă. M-am dus şi aud că e Rostislav Vasilici. A coborît de pe

cal, l-a legat de zăvorul portiţei şi mi-a spus: „Vezi cum ne-au întîmpinat cazacii, nimic bun n-au lăsat, în tot oraşul numai răsărită şi băbuşte stricate". Eu îi răspund că la aşa sac, aşa petic. El rîde şi apoi mă întreabă ce-i cu ai noştri — cu dumneavoastră adică? Eu îi explic că toţi au plecat. „Dar Nikita?" mă întreabă. „Şi Nikita Vasilici, îi spun, a plecat cu ceilalţi". „Of, îmi spune, prostul!" Şi s-a lovit chiar peste coapse...

Evgraf se opri puţin din povestit şi-l privi pe Nikita. Dar el şedea nemişcat, ca şi mai înainte, cu faţa-ngropată în mîini şi mîinile vîrîte în mănuşi de lînă, miţoase. Evgraf oftă adînc şi rar şi apoi repetă:

— „Of, îmi spune, prostul!" Asta despre tine... Ei, atunci eu îi spun: „Rostislav Vasilici, dumneata eşti militar, auzi cum ţăcăne armele pe străzi, nu cumva să vă prindă pe aici cineva". Iar el îmi răspunde: „De aceea am şi venit, vreau să-mi arunc o privire la casă, poate mult timp n-am s-o mai văd. Acuşi, zice, numai să mă urc fuga pînă sus şi apoi mă întorc, iar pe tine, îmi spune, te sfătuiesc să rămîi în oraş, fiindcă roşii n-o să lase din mînă ce-i al lor". Eu îi explic că nu mai am unde pleca, am ajuns la locurile mele. Am descuiat casa şi aud eu cum Rostislav Vasilici tropăie în sus pe scară. Numai că în aceeaşi clipă chiar, se opresc la poartă nişte călăreţi şi-i aud cum împresoară casa. Mă uit şi văd cum cazacii intră pe portiţă. „Al cui e calul de la poartă?" „De unde să ştiu, le spun, stă calul în stradă, poate-i din altă parte a oraşului, nu pot răspunde de ce se întîmplă în stradă. Eu sînt portar". Au început să cotrobăiască prin curte, apoi au intrat în bucătărie. Eu atunci — ţuşti în casă. Prin întuneric am pipăit uşa, am deschis-o şi dau de scară, acolo văd o luminiţă, joacă de parcă ar pîlpîi o lumînare. Îl strig încet pe scară: „Rostislav Vasilici, ascunde-te repede unde poţi! Cazacii!" Iar el de sus: „Acuşi" răspunde cu glas tare. Iar eu mă străduiesc să nu strig şi-i spun răguşit: „Stinge lumina, au să

te vadă". El iar îmi răspunde: „Acuşi, aşteaptă". Da de ce să aştept?! Apoi veni de-a rostogolul pe scară, începu să şchiopăteze — mi-a spus că s-a lovit în şold — iar eu îi spun: „Rostislav Vasilici, în curte sînt cazacii, caută peste tot!" „Dracu' să-i ia, îmi răspunse el, rămîi cu bine!" Şi apoi iese în curte şi fuga spre portiţă, adică spre cal. Desface frîul şi, în timpul ăsta, cazacii ies din bucătărie şi aud cum tropăie calul. Atunci se reped spre portiţă, numai că Rostislav Vasilici şi încălecase şi dădea pinteni calului. Se iau după el şi aud odată, de două ori, împuşcături, apoi un trosnet, de parcă ar fi plesnit o păstaie de mazăre, numai că ceva mai tare. Asta e Rostislav Vasilici, m-am gîndit eu, revolverul lui trage tare bine. Ei, mi-am zis, atunci o fi scăpat, e un călăreţ cum altul nu găseşti. Se întîmpla să-mi aduc aminte că te-am tot învăţat, Nikita Vasilici, să călăreşti, dar de învăţat cu temei a învăţat Rostislav Vasilici.

Evgraf s-a oprit şi l-a privit din nou pe Nikita.

— Da... atunci l-am văzut pentru ultima oară pe Rostislav Vasilici. Viu... M-am culcat eu în fîn şi am stat acolo pînă dimineaţa. Iar dimineaţa au venit iar ai noştri. Atunci aflu că Rostislav Vasilici zace nu departe de casă, mort. Fuga-ntr-acolo, lume multă, printre care şi oameni din detaşamentul nostru. Întreabă — cum s-a întîmplat? Eu, desigur, ce-am ştiut, le-am povestit aşa cum ţi-am povestit şi ţie. Iar eu, tot cu ochii la Rostislav Vasilici. Nu mai semăna cu el însuşi, doar pe buze îi flutura zîmbetul, zîmbetul lui obişnuit. L-au ciopîrţit. I-au spart capul, din partea de sus, cam ca la noi la anatomie, cînd caută prin creier, iar acum în locul creierului în ţeastă era zăpadă. Dinadins i-au umplut capul cu zăpadă, în bătaie de joc. Mi-am luat rămas bun de la mort, l-am sărutat şi i-am spus: „Ai trăit ca un vînător, mereu ai căutat victorii, ardeai în foc pentru noi toţi şi din cîte şi cîte bătălii ai scăpat neatins, iată, chiar la casa părintească, sub acoperişul tău, te-ai sfîrşit. Drept se spune, zic eu, Rostislav Vasilici: „Înain-

tează detașamentul — cîntă pînă și fluierul de lut; nu merge detașamentul — nici trompeta de aramă nu-i bună la nimic..." Atunci unii din detașament începură să-și ia rămas bun de la Rostislav Vasilici chiar acolo, în plin ger. Apoi l-au dus. Iar ieri l-au înmormîntat cu muzică...

Evgraf apucă jordia cu aerul unui om preocupat, împunse cu ea în copcă și tăcu. Apoi, strîngînd un ochi, privi pe furiș spre Nikita și adăugă dojenitor:

— Iacă ce a fost și cu Rostislav Vasilici...

Nikita își dădu jos de pe picioare scurta, se ridică și deschise ușa.

— Departe mergi? — întrebă Evgraf, avînd de gînd să-l urmeze.

— Trebuie... să merg într-acolo, — spuse rar Nikita.

— Încotro, într-acolo?

— În cameră, acasă. A fost pe sus, spui?

— Stai, stai! — strigă Evgraf, apucîndu-l de șubă. — Ce-ți trece prin minte?

Evgraf acoperi cu trupul său ieșirea și, lăsîndu-se peste Nikita, îl împinse spre pat, bolborosind speriat:

— Ce-ți trece prin minte? Sau nu ți-e bine? Cauți moartea? Nu te las, fă ce vrei, dar nu te las!

— Pleacă! — spuse Nikita înfuriat, cu chipul schimonosit de dezgust.

— Or să te omoare, îți spun, or să te omoare! — strigă Evgraf. — Nu te las. Unde te duci? Or să te omoare într-un chip și mai groaznic decît pe el. Nu te las!

— Dă-mi drumul!

Nikita îl împinse pe pat și ieși în fugă afară. Timp de un minut Evgraf rămase nemișcat, bombănind sub nas cu năduf niște cuvinte neînțelese. Apoi sări de pe pat.

— Nikita Vasilici, ascultă-l pe bătrîn! — strigă el tare. — Or să te omoare!

Evgraf așteptă să vadă dacă nu cumva s-o-ntoarce și strigă și mai tare:

— Vino-napoi în pîndă, aici e mai sigur!...

Dar Nikita era departe.

Sfîrşeala care nu demult îi muia picioarele dispăruse fără urmă. Toate simţurile îi reveniseră şi parcă un sînge nou îi clocotea în vine. Nikita străbătu întreg oraşul cu pasul repede şi apăsat.

Curtea Karevilor era ocupată de un convoi de artilerie, casa însă era încuiată. Bucătăreasa, speriată, descuie şi îi dădu drumul.

Nikita urcă în fugă şi privi spre oglindă. Bileţelul său nu mai era. Atunci Nikita se repezi spre masă. Acolo era o foaie ruptă din caiet, iar alături de ea un creion. Din pricina gerului îi lăcrimau ochii. Îşi smulse mănuşa din mînă, îşi şterse faţa, apucă hîrtia şi citi:

„Natalia e pe front, ca medic. Mi-a scris că Matvei e ca şi mai înainte în Piter. Mai mult nu ştiu despre nimeni. Iar eu — ce-mi pasă! Nici în foc nu ard, nici în apă nu mă-nec!

Rostislav"

Ultimile cuvinte erau scrise cu litere mai mari şi mai lăbărţate ca primele. Iscălitura se putea descifra numai după primele litere. Pe cealaltă parte a hîrtiei, Nikita îşi recunoscu scrisul.

Vîrî scrisorica în buzunar şi, fără să privească încăperea, nemaizărind nimic în faţă, fugi spre ieşire.

De-abia în stradă, pe aproape de casă, îşi reveni. Cu degetele reci şi neascultătoare desfăcu hîrtia şi citi încăodată puţinele cuvinte împrăştiate pe ea.

De ce în aceste ultime cuvinte ale lui Rostislav nu se afla măcar unul destinat lui Nikita, numai lui? Dealtfel, ştia oare Rostislav că-şi scrie testamentul?

Nikita îşi desprinse ochii de pe scrisorică. Ochii măriţi peste măsură, cu genele îngreunate de promoroacă, rătăceau cu privirea fără ţel. Deodată, pe neaşteptate, se opri.

Nikita stătea în faţa gardului care cotea de pe stradă într-o înfundătură scurtă şi pustie (copiii au poreclit-o Vahramei, fiindcă în colţ vindea odinioară îngheţată un oarecare Vahramei). Pe scîndurile monotone ale gardului cenuşiu-verzui atîrna acum, ca

un petic de culoare vie, o bucată de tablă vopsită pe care figura numele străzii. Dar vechea denumire nu se mai zărea. Mai bine zis se întrezărea prin culoarea subţire, roşcată, care nu se putuse usca, ci îngheţase doar. Prin transparenţa acestei vopsele proaspete, se putea citi: „Strada Atamanskaia". Dar această inscripţie era întretăiată şi mărunţită de litere negre, stîngace şi noi, date cu vopsea de ulei strălucitoare:

STRADA TOVARĂŞULUI KAREV

Şi cînd aceste litere deveniră în conştiinţa lui Nikita cuvinte şi el pătrunse însemnătatea lor ce nu era de loc greu de înţeles, atunci un flux chinuitor de sînge proaspăt şi parcă străin îl arse din nou din cap pînă-n picioare. Simţi ca o reînviere apăsătoare a trupului, ca şi cum s-ar fi trezit după un somn îndelungat, provocat de narcotice. Nikita începu să simtă aromele îngheţate ale aerului, văzu transparenţa zilei însorite, simţi forţa care-i umplea muşchii şi, dintr-odată, lîngă urechile sale se surpă un perete greu şi de nepătruns: îi reveni auzul.

Nikita auzea toată amărăciunea disperării de care era plină lumea din juru-i, amărăciunea pierderii pe care o cuprindea inima lui — inima lui Nikita — şi un entuziasm tainic şi plin de teamă îl cutremură adînc.

Mergea pe strada pe care pierise fratele său, mergea cu mersul său dinainte, abia atingînd pămîntul, purtînd într-însul prima amărăciune deznădăjduită a pierderii şi prima bucurie sfioasă — bucuria însuşirii acestei pierderi.

CAPITOLUL VI

Cînd Şering, comandantul flotilei fluviale, trimis din Moscova, îl numi pe Rodion Ciorbov comisar al vasului-pavilion, nimeni nu se miră: Rodion era cîrmaci, era bolşevic, era un flăcău cumsecade, de ce dar să nu

devină comisar? Caporalii comandau divizii, factorii poştali conduceau finanţele, strungarii şi croitorii întocmeau legi, iar armata, băncile, justiţia erau neobişnuite — dar nu prea rele — revoluţia era mulţumită de ele şi încetul cu încetul acestea se descotoroseau de toţi cei care le puneau piedici.

Vasul-pavilion era un simplu remorcher care, prin sîrguinţa şantierului Sormovo, s-a preschimbat într-o cetate plutitoare şi posomorîtă, greoaie şi incomodă, cu ţevile tunurilor de un verde spălăcit şi cu privirea nemişcată a ambrazurilor blindate de tragere. Cetatea înainta prin coridorul malurilor îmbulfnate ale Kamei, iar în spatele şi în faţa ei navigau remorchere asemănătoare, pe care, la umbra albiturilor întinse la uscat, se încruntau gurile tunurilor. Frontul se rostogolea spre răsărit şi tot spre răsărit înainta şi flotila lui Şering.

Rodion s-a întîlnit cu Şering în faţa echipajului, la cîrmă, după ce a urcat din barcă pe scări. Era clar că Şering coborîse anume de pe punte ca să-l întîmpine pe noul comisar. Şering se apropie de bord, se plecă peste el, întinse mîna, şi Rodion, urcînd scările, i-o apucă bine şi i-o strînse puternic, apoi sări pe bord. Şering, continuînd să ţină mîna lui Rodion, îl împinse pe acesta uşor într-o parte, îl privi fix şi cald drept în faţă şi-i spuse:

— Ai rămas acelaşi! Bună ziua!

Îl trase spre dînsul, îi trecu mîna pe după umeri şi, astfel îmbrăţişaţi, o porniră spre punte.

Într-adevăr, Rodion nu se schimbase: capul său mare şi rotund, intrat între umeri ca un pop în chei, buzele-i puternice cu colţurile mult adîncite, iar ochii — limpezi sub coama sprîncenelor. Cu toată armonia mişcărilor călite de munca pe vase, se mai întrezărea în el şi stîngăcia timidă a flăcăiandrului dat odinioară la ucenicie unui agent de vapoare. Mergînd pe punte, alături de Şering, Rodion încerca să păşească în chip cît mai îndemînatic, dar nu-şi putea potrivi pasul cu cel sigur al tovarăşului său, şi-l tot împingea zdravăn cu umărul în coastă. Înainte de a intra în cabina că-

pitanului, chiar lîngă uşă, a fost nevoit să-l cuprindă puternic pe Şering pentru ca să-l ajute să-şi menţină echilibrul. În clipa aceea tulburarea îl zgudui cu o putere ciudată şi dintr-odată se văzu clar că pasul şovăitor şi stinghereala tuturor mişcărilor sale se datoresc unei bucurii tinere, sincere, pe care nu o putea ascunde. Parcă ceva l-ar fi împins din loc.

— Ce întîmplare, — spuse Rodion, repede. — Am aşteptat mereu să ne întîlnim. Şi m-aşteptam ca tu să fii şeful, iar eu ajutorul!

Şi în ochi i se aprinse o adîncă şi veselă încîntare. Şering zîmbi blînd, deschise uşa şi avu intenţia să-l împingă uşor în cabină, dar Rodion îi făcu loc şi intră după dînsul...

Două visuri avea mai des Rodion:

În primul se făcea că se căţăra pe nişte stîlpi, scînduri şi scăriţe, ca s-ajungă pe bordul unui vas uriaş. Auzea vuietul crescînd al fierului lovit de fier, de parcă ar fi fost aşezat în interiorul unui cazan cu aburi, iar alături de el un surd ar fi bătut cu barosul într-un nit încăpăţînat. Schelele pe care Rodion era nevoit să se caţere erau foarte incomode. El se agăţa de un balustru subţire, care se rupea, Rodion cădea, dar reuşea să se apuce de ceva şi din nou se căţăra în sus. Deodată schelele dispăreau, el rămînea în aer şi era nevoit să zboare. Dădea din mîini ca o pasăre din aripi, şi zbura uşor în sus, de parcă aproape n-ar fi avut greutate. Atunci sub el apărea corpul unui vas imens, încărcat cu oameni minusculi care aleargă ca nişte furnici în toate părţile. Rodion simte presiunea elastică a aerului pe care-l despică avîntîndu-şi larg mîinile, se bucură şi zborul îi face o deosebită plăcere. De sus vede zeci de docuri şi în fiecare din ele vase. Pe oameni nu-i mai poate desluşi. Apoi dispar şi vasele, dispar şi docurile, aerul devine alb, cineva parcă îl apucă în strînsoarea unor mîini subţiri, mai sus de brîu, din spate, şi Rodion spune mulţumit:

— Revizie generală, — şi aude deasupra urechii o respiraţie străină, îngheţată şi nerăbdătoare.

— Ai să reuşeşti, — spune Şering, — goneşte mai repede.

Dar acesta e al doilea vis, care se contopeşte cu primul şi îl continuă, precum seara continuă înserarea.

Rodion goneşte calul în infinit, pustiul de zăpadă pare de un liliachiu posomorît, Şering îi strînge pieptul pînă simte o durere pătrunzătoare, Rodion nu mai poate să respire, îngheaţă şi o frică puternică de a nu degera înainte de soroc, înainte de a avea nevoie Şering de aşa ceva, îl ţine încremenit în sanie.

— Acum e timpul, rămîi cu bine, — îi spune încet Şering şi-l aruncă pe Rodion din sanie de-a dreptul în zăpadă.

Rodion stă trîntit în pustiul liliachiu şi îngheţat, vrea să zîmbească, dar buzele i s-au învîrtoşat, iar fălcile i s-au strîns ca nişte cleşti. Oameni îl înconjoară, îl privesc cu ură în ochi, strigă înfuriaţi şi speriaţi :

— Unde-i Şering, răspunde ! Unde l-ai dus pe Şering ?

Atunci Rodion rosteşte printre dinţi, rar şi cu zgîrcenie :

— Sînt oare obligat să-l păzesc pe Şering ?

— Sînt oare păzitorul fratelui meu ? — spune un popă cu barba roşie, răsucind între degete crucea de argint de pe piept...

Dar nu, acesta nu e un vis ! Asta într-adevăr s-a întîmplat cu vreo zece ani în urmă, cînd Şering a fugit din ţinutul Minusinsk, peste graniţă, la tatăl său. La interogatoriul care se lua tuturor deportaţilor şi coloniştilor deportaţi, Rodion Ciorbov ridicase din umeri şi întrebase în silă, strivind în sine un val de frig înţepător :

— Sînt oare obligat să-l păzesc pe Şering ?

Şi în acelaşi minut îşi adusese aminte de preotul de la şcoală, popa cu părul roşcat, care povestea din Cartea Vieţii cu vocea sa de tenor, indiferentă şi adormitoare.

— Şi l-a întrebat dumnezeu pe Cain : unde e fratele

tău Abel? Şi i-a răspuns Cain: „Nu ştiu; oare sînt păzitorul fratelui meu?“

Nimic asemănător cu ceea ce făcuse Cain nu putea să aibă fapta lui Rodion. Şi această neaşteptată aducere aminte i se păruse prostească şi el zîmbise abia vizibil, cu un zîmbet strîmb. Poate că acest zîmbet l-a plătit el cu un an de închisoare, timp în care se făceau cercetările cu privire la evadarea din deportare a lui Şering. Dar Rodion niciodată n-a simţit vreun regret că a fost nevoit să schimbe bojdeuca de scînduri a deportatului, cu celula de piatră a unui arestat. Era mîndru că i-a fost mai folositor lui Şering decît alţii, că a ştiut mai mult decît alţii despre fuga lui şi a tăcut în faţa judecătorului de instrucţie, cu o încăpăţînare care se preschimba în plăcere.

A fost o fugă minunată, despre ea vorbeau toţi deportaţii; Şering a arătat încăodată că ştie să acţioneze, nu numai să citească şi să scrie cărţi. Şi în această ultimă acţiune a lui — nebunească şi măreaţă — îl ajutase Rodion. Oare putea el să aştepte vreo altă răsplată? Căci dacă pentru salvarea lui Şering i s-ar fi cerut să îngheţe în pustiul de zăpadă, aşa cum îngheţa în vis, dacă ar fi trebuit prin moartea sa să înlăture sau măcar să întîrzie cu o oră hăituirea fugarului care e gata să scape, oare Rodion Ciorbov nu şi-ar fi dat viaţa cu senzaţia că a găsit în sfîrşit fericirea?

O, da! Pentru Şering — da! Două vieţi, zece vieţi! El era gata să se nască din nou şi din nou, pentru ca iar şi iar să moară, numai să salveze viaţa lui Şering, unică şi de neînlocuit — cum i se părea lui — a lui Şering, participant la răscoala din Presnia, a lui Şering cel care însufleţea activitatea conspirativă, a lui Şering, meşter în acţiuni revoluţionare, învăţatul, agitatorul, neînfricatul, Şering căruia nu i se putea imputa nimic — o, cîte calităţi pilduitoare i se atribuiau acestui nume, acestui om!...

Şi iată, Rodion stătea acum numai cu el în cabina asta mică, după ce trecuseră zece ani din ziua cînd îi strînsese mîna pentru ultima oară.

Şering atingea genunchiul lat, îndoit, al lui Rodion şi fără grabă, chiar foarte zgîrcit, cu grijă, dădea drumul la cuvinte, vorbea despre planul său, potrivit căruia flotila urma să invadeze spatele armatei albe şi să rupă frontul inamic.

Trebuia să-ţi concentrezi toată stăpînirea de sine ca să urmăreşti atent ideea lui Şering, trebuia să te obligi pe tine însuţi să nu-l priveşti, pentru ca să nu fii ispitit să-i admiri faţa — puţin gălbuie, slabă, cu sprîncene mobile, cu cocoaşa subţire a nasului — pentru ca să nu-ţi cauţi în memorie multiplele imagini vechi despre felul cum trebuia să fie întîlnirea cu Şering, da, cu acest Şering a cărui mînă călduţă se găsea pe genunchiul lui Rodion.

Şi Rodion privea în jos oarecum sălbatic, posomorît. Şi fruntea bombată i se umfla şi mai mult, ca şi cum sub piele îi fugeau, dintr-o parte în alta, două nuci.

— Tu mă-nţelegi ? — întrebă Şering după ce-i expuse planul.

— Te-nţeleg, — răspunse Rodion.

— Parcă ai obosit ? Sau poate nu eşti de acord cu mine ?

— Ba sînt de acord. Am căutat să nu scap nimic din ceea ce spuneai.

Apăsînd pe butonul soneriei de pe masă, Şering zîmbi din nou şi atunci Rodion simţi un val de linişte blîndă, care îţi încălzeşte sufletul : îl găsise pe Şering aşa cum dorise să-l găsească, aşa cum îi apărea mereu în amintiri şi în vis.

O femeie intră în cabină. Rochia ei neagră era cu totul neobişnuită. Astfel de rochii nu se mai purtau demult : cu un guler înalt, închis, şi cu mînecile lungi. Dar îi venea minunat şi părea că demodarea era păstrată în mod voit. Femeia aruncă lui Rodion o privire fugară, apoi, aşezîndu-se la masă cu aerul unui om preocupat şi trăgînd spre dînsa „Underwood"-ul, spuse grăbit, cu aceeaşi vădită preocupare :

— Bună ziua, tovarăşe Ciorbov !

„Precum se vede, au şi aflat“, îşi zise Rodion.

— Scrieţi, — spuse Şering încet şi începu să dicteze.

Femeia avea o ţinută dreaptă, faţa îi era concentrată, poate chiar severă, însă munca o făcea uşor, degetele ei puternice găseau fără întîrziere clapele potrivite şi rîndurile ajungeau repede din urmă dictarea monotonă, ritmică.

Deodată, în pauză, ea ridică ochii şi întîlni căutătura lui Rodion. Ea îl privi aşa cum priveşti gînditor, în gol, însă Rodion simţi cu o ascuţime neplăcută că femeia îl vede şi că intenţionat nu-şi ia de la el ochii ei imobili, de culoare închisă. Rodion se încruntă, îşi sprijini capul în mînă şi se hotărî să nu cedeze.

— Mai departe ! — spuse Şering.

Nu, desigur, Rodion s-a înşelat. Femeia îşi desprinse privirea de le el, aşa cum ţi-o desprinzi din gol : pleoapele îi tresăriră, pupilele lunecară într-o parte şi imediat, redevenind conştienţi, ochii se lăsară în jos, adumbriţi de linia albăstruie a genelor.

Atunci Rodion îşi dădu seama în chip clar că atîta timp cît ea ţinea ochii deschişi, ei îi luminează întreaga faţă, şi el desluşi, în concentrarea ei de om preocupat, o frumuseţe neliniştită, provocătoare. Şi se uita mereu la această faţă, fără să-şi desprindă ochii de la ea, ca şi cum lupta dintre privirile lor mai continua.

— Asta-i tot, — spuse Şering, ridicînd puţin vocea. — Dar cum stai cu lucrarea care ţi-am dat-o dimineaţă ? — întrebă apoi, grăbit.

Din uşa cabinei femeia îşi întoarse capul spre Şering, dar ochii i se opriră din nou asupra lui Rodion.

— Rămîne doar s-o controlez, — răspunse ea. — V-o aduc peste o jumătate de oră.

Nu, femeia privea din nou în gol, fără să-l vadă pe Rodion ! Odată cu privirea, faţa-i fusese luminată de dunga dinţilor care-i sclipiră o clipă, şi, plecîndu-şi puţin capul, femeia ieşi pe uşa scundă.

Rodion privi în urma ei cum păşea pragul. Era voinică, avea umerii rotunzi şi spatele mlădios, iar rochia îi contura frumos corpul.

— Am redactat bine? — întrebă Şering întinzîndu-i hîrtia. — Tu trebuie s-o iscăleşti.

Rodion se roşi şi se încruntă. Din pricina unei fuste, pierduse sensul celor dictate de Şering! Bun început!

— Am să mai citesc odată, — bombăni el, şi nemulţumit arătă cu capul spre uşă. — Cine-i asta?

— După cum vezi — dactilografă, secretară, contabil, tot ce vrei!

— E demult la tine?

— De vreo patru luni. E o funcţionară minunată!

Rodion tăcu.

— O cunoşti? — întrebă Şering.

— Dar tu? — întrebă la rîndu-i Rodion, săltîndu-şi cucuiele sprîncenelor grele.

— A lucrat la mine, la Moscova, am adus-o cu mine. Mi se pare că e dintr-o familie de negustori. Varvara Mihailovna Şerstobitova. N-ai auzit de ea?

— În statul major al comandantului flotilei, secretara se trage dintr-o familie de negustori, — constată Rodion închizînd puţin ochii.

Şering nu-i răspunse imediat. Îl cerceta amănunţit, de parcă tocmai acum îşi găsise momentul potrivit să-l compare pe acest Rodion cu acela pe care îl cunoştea cu mulţi ani în urmă.

— Poate că ar trebui să ştii, — zîmbi Şering, — pe vas se află un oarecare Ciuprîkov, un fel de intendent, ai să-l vezi! Cînd i-am propus Şerstobitovei să vină cu mine, ea m-a rugat foarte mult să-l iau şi pe el. Acum mi-am adus aminte. Acest Ciuprîkov e dintre voluntari, a fost în regimentul alcătuit de mine. El a adus-o la statul major pe Şerstobitova. După cum se vede, s-au ajutat reciproc, — rîse Şering. — Nu ştiu ce-i leagă.

Rodion tăcea.

— Dar dacă tu crezi... — spuse Şering, punînd mîna-i caldă pe genunchii lui Rodion, — dacă crezi în privinţa... nu ştiu dacă te-am înţeles bine? Atunci trebuie să ştii că pe apă nu poţi s-o porneşti ca pe jos, aici viaţa e ca-n palmă. Am avut eu asta în vedere

și sînt pe deplin liniștit, iar în ceea ce-o privește pe Varvara Mihailovna, ea este o funcționară necesară.

Șering se ridică de pe pat și se apropie de masă.

— Dar ai să te convingi singur de asta, — adăugă Șering brusc. — Va trebui să lucrezi tot timpul cu dînsa... Hai să trecem mai departe. Uite, citește...

Într-adevăr, Rodion fu nevoit să se convingă că Varvara Mihailovna e o funcționară minunată...

Regulamentul vaselor fluviale nu-i identic cu acela al vaselor maritime. Pe Volga, Oka și Kama, plutesc de fapt niște case de locuit, foarte mari, încăpătoare sau strîmte, după cum e vaporul. Echipajul trăiește pe vase laolaltă cu familia, îndeosebi comandanții superiori — căpitanul, ajutoarele sale, mecanicii, cîrmacii, cîteodată și matrozii — trăiesc acolo cu femeile lor, cu pruncii lor, învăluiți într-o mirositoare atmosferă casnică: se văd scutece, legături și samovare. Acest obicei a trecut pe vapoare, s-a mutat de pe bărcile pentru bușteni, de pe luntrile încăpătoare, de pe vasele cu pînze frumos împodobite, și nimeni nu-l putea distruge: nici expressurile confortabile, nici acționarii chibzuiți ai societăților de navigație. Matrozul s-a obișnuit ca pe vapor să și trăiască, nu numai să plutească, iar fusta de femeie de pe bord a devenit pentru el un fel de semnal al vieții pe deplin mulțumite.

În timpul războiului, remorcherele gălăgioase devenind cuirasate, soțiile, pruncii în scutece și samovarele au fost debarcate pe mal. Dar echipajul n-a uitat încă obiceiurile blagoslovite de veacuri, și pe bordul vasului-pavilion a rămas, ca din întîmplare, vestigiu al trecutului, Varvara Mihailovna ce nu apucase să coboare.

Matrozii de pe vasele de război, adevărați marinari care reprezentau o forță combatantă în flotilele de rîu, în timpul revoluției se obișnuiră ușor cu uscatul și încă mai ușor cu ideea că totul merge nu așa ca altădată, că se petrece în general ceva de-a-ndoaselea și că nu trebuie să te miri de nimic. Un vas fluvial e pentru un marinar un vas comic și, într-adevăr, e firesc să-ți

stîrnească rîsul cînd, de pildă, trecînd peste prund auzi pe cîte un matroz somnoros care, stînd la prora vasului şi vîrînd măsurătoarea în apă, strigă melancolic :

— Şase şi jumăta-te!... Opt şi jumăta-te!... N-a ajuns la fund! A ajuns!...

Pe un astfel de vas într-adevăr numai muierile ar trebui să navigheze! Şi ce poate să fie atît de neobişnuit în faptul că pe vasul-pavilion, la bucătărie, curăţau şi clăteau cazanele femei, iar pe punte se plimba din cînd în cînd dactilografa statului major, Varvara Mihailovna? Cu femeile puteai să mai trăncăneşti seara, iar cu Varvara Mihailovna să mai schimbi o glumă şi s-o priveşti cum îi sclipesc dinţii cînd rîde. Matrozii se purtau bine cu Varvara Mihailovna. Asta băgă de seamă repede Rodion. Ea avea o atitudine simplă şi se deprinsese cu obiceiurile locului.

Dar toate acestea erau fleacuri, fiindcă echipajul se pregătea pentru ceea ce era esenţial — lupta care urma să aibă loc, pe care o aştepta în fiecare oră. Vasul s-a preschimbat într-o maşină, într-o concentrare de voinţă care conducea toată flotila spre răsărit. Treaba cea mai importantă era pregătirea loviturii, a operaţiunii, era funcţionarea fără greş, cu o precizie desăvîrşită, a rotiţelor minuscule ale maşinii.

Şi aici Varvara Mihailovna dădu dovadă de calităţi care o făceau într-adevăr de neînlocuit. Rodion înţelese asta şi aprobă părerea lui Şering. Atunci cînd era de lucru, Varvara Mihailovna lucra neobosită zi şi noapte, cu atîta uşurinţă, de parcă munca ar fi fost pentru dînsa o jucărie. În timpul lucrului păstra o înfăţişare serioasă, chiar severă, sănătatea ei însă, care biruia uşor orice efort, preschimba această seriozitate şi severitate în ceva plăcut şi glumeţ. Transcriind ordinele date pe vas sau diferite situaţii pentru intendenţă, ţăcănind mărunt în claviatura maşinii, ea se distra, nu lucra, iar culoarea feţei îi era proaspătă, împrăştiind veselie de parcă ar fi stat într-un hamac la prora vasului şi vîntul i-ar fi mîngîiat obrajii.

In cele din urmă, afişarea acestei neobosite uşurinţi de a munci începu să-l enerveze pe Rodion. Deveni cu totul limpede că Varvara Mihailovna se preface; că şi ei îi vine foarte greu şi îi e obositor să se scoale la miezul nopţii, să se aşeze la masă şi să bată la maşină după cum îi dicta Şering sau Rodion; că şi ea a ostenit aşteptînd mereu pericolul, aşteptînd lupta, s-a istovit la gîndul că poate flotila e atrasă într-o capcană, că această capcană e aşezată într-un loc cu totul nebănuit şi că în clipa cînd Şering va rosti încet şi obosit: „Punct, rînd nou", în acea clipă totul se va duce dracului! Desigur, Varvara Mihailovna este istovită pînă la extenuare, însă ea îşi biruie cu un anumit scop atît oboseala cît şi spaima, pentru ca să-i arate lui că e mai tare decît dînsul, că e mai tare decît toţi. Asta este cît se poate de evident! Ea căuta cu tot dinadinsul să-l împungă pe Rodion în fel şi chip, să-l oblige să simtă că ea îl întrece în stăruinţă, în stăpînire de sine şi în cultură. Desigur, desigur! In cultură! Această trăsătură de caracter a ei e cea mai neplăcută, e respingătoare, e enervantă. De ce, de pildă, Varvara Mihailovna tace, şezînd impasibilă şi privind în gol cu ochii ei negri, nemişcaţi, cînd Rodion, poticnindu-se în timpul dictării, caută vreun cuvînt care-i este necesar, sau — pur şi simplu — nu ştie cum să înceapă o corespondenţă? Varvara Mihailovna îşi ţine degetele pregătite pe clape, respiră regulat şi aproape imperceptibil, privirea-i este pustie, da, dracu' s-o ia! Pustie! Însă buzele, buzele! Parcă acuşi-acuşi are să sară de pe ele cuvîntul de care are nevoie Rodion. Dar, nu, nu! Nu sare! Şi cum vine cuvîntul ăla, cum dracu'?

— Scrie! — spune Rodion, aspru. — Mai departe! Hm-m...

Varvara Mihailovna este gata să scrie, gata-gata, şi-a săltat chiar coatele, dar cum vine cuvîntul ăla?

Şi de s-ar desprinde măcar o silabă de pe buzele ei de un roşu închis şi puţin tremurătoare! Şi de s-ar plînge, măcar o singură dată, de oboseală!

De unde are atîta stăpînire de sine şi simţămîntul acela de superioritate ? Ce forţă o conduce, cum se explică prezenţa ei aici, pe un vas de luptă, ce caută ea pe front, de această parte a frontului şi nu de cealaltă ? De ce a venit încoace ?

Rodion Ciorbov, comisarul vasului-pavilion, găseşte în cele din urmă un moment prielnic să stea de vorbă cu dactilografa despre probleme înafara serviciului.

— Hm... Hm... Hm... — începe Rodion, — de unde aveţi... acest... de unde v-aţi aprovizionat... cu — cum îi spune ? — cu... eroism ?

Varvara Mihailovna ridică o sprînceană. Ea îşi dă seama că Rodion are de gînd s-o întrerupă de la lucru şi e gata să consimtă, numai că mai are ceva — încă un minut — să termine de citit două-trei rînduri.

— Nu vă gîndiţi, — continuă Rodion, — că vaporaşul nostru, vorba aia... va da peste o mină şi atunci cu toţii... înţelegeţi...

— Da, — răspunde Varvara Mihailovna cu voce tare, scuturînd nepăsătoare din cap şi aţintindu-şi dintr-odată privirea dreaptă în ochii lui Rodion. — Da., tovarăşe Ciorbov. Se prea poate ca vaporaşul nostru să dea peste o mină şi noi, vorba aia...

Varvara Mihailovna face un gest imprecis, arătînd cu degetele desfăcute spre tavanul cabinei, şi în clipa aceea lui Rodion i se pare că pe faţa ei, şi anume în dreptul ochilor ei, s-a proiectat strălucirea unui bec de o sută de lumini.

— M-m, da... — vrea să spună Rodion, — cum se cheamă...

Dar Varvara Mihailovna n-a terminat încă :

— Dacă chiar dumneavoastră, tovarăşe Ciorbov, vă gîndiţi la mina peste care ar da vaporaşul nostru, atunci eu — cu atît mai mult...

— Cum adică, — o întrerupe cam grosolan Rodion, — de ce „chiar eu" ? Ce sînt eu... un fel de... cum se cheamă... ?

Varvara Mihailovna continuă să-l privească, şi becul care îşi răsfrînge strălucirea pe faţa ei îşi sporeşte

brusc intensitatea, pînă la o sută cincizeci, două sute, trei sute de lumini...

— Da ! — parcă își aduce aminte de ceva Rodion. — Trebuie să întocmim o instrucțiune despre... felul cum se fac conturile... la o jumătate de coală. Ba nu, o coală. O coală dublă !...

Cînd rostește mai apăsat „o coală dublă“, vocea-i răsună ca a unui comandant.

Cîteodată Varvara Mihailovna se întîmplă să se înfățișeze într-un fel cu totul deosebit. (De fapt, Rodion încearcă un asemenea sentiment : că s-ar afla pe vasul-pavilion de cînd lumea, că nu s-ar fi despărțit de Șering niciodată și că ar fi izbutit s-o studieze perfect pe Varvara Mihailovna, cu toate șiretlicurile ei). Varvara Mihailovna parcă-și deschide sufletul, arătînd astfel că n-are ce-i tăinui sau de ce să se teamă de el, și că, într-adevăr, ea se distrează muncind.

Rodion își întoarce capul rotund dintr-o parte într-alta, umflăturile de pe frunte îi dispar ca să-i apară iar — el dictează comunicatul evenimentelor din ziua aceea.

— Ridicînd ancora lîngă satul... cum îl... Voskresenskoe...

— Să scriu și „cum îl“ ? — întreabă Varvara Mihailovna imperturbabilă.

Rodion o privește. Ea nu-și ridică ochii de pe mașina de scris.

— Nu-u ! — răspunde Rodion după o pauză amenințătoare și lungind cu înțeles cuvîntul. — Nu-u, dragă tovarășe, „cum îl“ nu trebuie să le scrii.

Și dintr-odată Rodion își schimbă vocea, continuînd să dicteze ceea ce era important :

— Ridicînd ancora lîngă satul Voskresenskoe, asupra vasului-pavilion s-a produs de pe mal un atac al unui grup de inamici..

Varvara Mihailovna se oprește din țăcănit și zîmbește.

— Ce-i cu dumneata ?

— Nu se poate spune așa, tovarășe Zlorbov.

— Cum ?

— Nu se poate spune: ridicînd ancora, asupra vasului-pavilion s-a produs un atac.

— Scrie aşa cum ţi se spune! — strigă Rodion din răsputeri. — Eu ştiu că eşti mai învăţată decît mine! Acum n-am timp să iau lecţii.

Varvara Mihailovna continuă să scrie fără să mai scoată un cuvînt, scrie o zi şi scrie a doua zi, ca o maşină de fabrică, viu colorată, fără să-l mai bage-n seamă pe Rodion, fără să-l mai bage-n seamă de loc, aşa că faptul devine chiar... jignitor.

După asta — drăcia dracului — două zile mai tîrziu, Rodion descoperă că toate hîrtiile dictate de el au corecturi abia sezisabile, cu toate că ele exprimă exact ideile sale. Nu, nu se mai poate răbda, acest fapt a depăşit orice limită, aceasta...

— Ascultă, dumneata, — murmură Rodion printre dinţi, — cum se cheamă... dumneata să te laşi d-astea!

— De ce anume?

— De a face totul numai cum îţi place dumitale!

Varvara Mihailovna are o înfăţişare foarte speriată. Niciodată n-ar fi crezut că ea s-ar putea speria atît de tare!

— Am încurcat ceva?

— Nu. La dumneata iese în altă ordine, cu alte cuvinte... nu aşa cum spun eu...

— Mai bine sau mai prost?

Varvara Mihailovna s-a speriat. Asta îţi sare în ochi şi e neplăcut: doar omul n-a făcut nimic condamnabil, atunci de ce s-o tragi la răspundere? Dar pe Rodion nu-l poţi trage pe sfoară, el a simţit perfect de bine că dincolo de spaimă flutură zîmbetul acela de superioritate care te şi revoltă, te şi respinge.

— Poate că-i mai bine, — recunoaşte Rodion ironic, — dar de ce te oboseşti?

A-ha, a nimerit drept la ţintă! Varvara Mihailovna vede că i-a fost demascată făţărnicia în chip ruşinos şi ea trece atunci la sinceritate. Îşi apropie puţin faţa de Rodion dîndu-i să înţeleagă că, dacă el ar dori,

ar putea deveni prieteni şi rîde deschis, fără ascunzişuri şi vicleşuguri.

— Dragă tovarăşe Ciorbov, pentru mine nu prezintă nici un fel de greutate aceste mici corecturi. Eu le fac, de obicei, în timpul dictării...

Da, ştia el că Varvara Mihailovna nu va scăpa prilejul să se mîndrească în faţa lui cu talentele ei, ca să-l umilească mai dureros, ca să-şi mai sublinieze încăodată superioritatea.

— Ţi-am mai spus să-ţi păstrezi cultura pentru dumneata. Iar dacă nu-ţi dă pace, atunci...

Rodion şi-a ieşit din pepeni. E înfuriat rău de tot. Trebuie, în sfîrşit, să pună la punct această domnişoară, arătîndu-i că nu se poate ascunde nimic comisarului, că el le ştie pe toate! Şi sufocîndu-se, continuă:

— ...atunci ai putea... cum se cheamă... să dai lecţii de gramatică... ajutorului de intendent Ciuprîkov, seara... la cîrmă...

Atunci Varvara Mihailovna îl asurzeşte printr-o explozie de rîs, aşa încît pentru o clipă el rămîne dezorientat: Ce-o fi păţit? O fi-n toate minţile? Poate că-i trece prin minte că nu i-or fi plăcînd comisarului vasului-pavilion, întîlnirile ei prosteşti cu Ciuprîkov? Ia te uită! Straşnic îl interesează Ciuprîkov! Dealtfel, n-ar strica să-l ţină sub observaţie: prea e îndemînatic şi îndatoritor.

Dar unde a mai auzit Rodion acest rîs pornit din adîncul pieptului? Cînd a mai văzut el un şirag de dinţi la fel de strălucitori? Dracu' mai ştie ce fel de prostii i se învîrtesc prin cap, tocmai acum cînd din clipă-n clipă trebuie să se producă evenimente hotărîtoare, uriaşe, uimitoare!

Fără nici o îndoială că Rodion s-ar fi descotorosit cu uşurinţă de toate aceste frămîntări, dacă nu s-ar fi produs întîmplarea de lîngă vasul-cisternă, întîmplare care l-a tulburat şi care a făcut din amintirea aceea sîcîitoare, ceva apropiat şi foarte viu, palpabil.

Vasul-cisternă l-au întîlnit pe neaşteptate. Este curios că el a rămas întreg în drumul pe care s-au

retras armatele albe, că n-a fost ars de bandele verzi[1]) care mişunau pretutindeni. Vasul încremenise singuratic într-o regiune sălbatică, dar ancorele şi frînghiile de amaraj erau normal rînduite, făcînd impresia că oamenii au părăsit vasul pentru o oră şi, dintr-un moment în altul, trebuie să se întoarcă. S-au apropiat cu atenţie de vasul-cisternă — întîi cu bărcile — l-au cercetat, au găsit acolo destul de multă păcură, şi s-au hotărît să-şi completeze rezervele vaporului. Vasul-pavilion îşi lua combustibil — ultimul.

Aparatele şi ţevile de pompare erau avariate, echipajul s-a trudit mult timp cu pompa, oamenii s-au murdărit, şi-au rupt hainele, dar au izbutit. De bucurie, în timp ce ţeava mai sfîrîia şi mai scuipa din cînd în cînd cîte o şuviţă neagră de păcură, matrozii se distrau la prora vasului. Unul dintre ei înveselea echipajul, luîndu-se la trîntă cu el însuşi. Se apuca de gît de-a binelea, ca la circ, se lăsa în patru labe, îşi îndoia şi îşi apăsa umerii sub cap, se răsturna pe spate, sărea în picioare şi din nou se arunca pe sine însuşi pe podea. Termină aruncîndu-se pe odgonul încolăcit, vîrîndu-şi capul în mijlocul colacului de frînghie, scoţîndu-şi picioarele afară, ca dintr-un butoi. Oamenii chicoteau într-un glas.

Rodion, care se afla împreună cu matrozii la proră, observă cum ei îşi aruncau ochii spre punte şi, parcă încurajaţi de cineva, prindeau să rîdă şi mai tare. Rodion privi în sus.

Pe punte, alături de Şering, stătea Varvara Mihailovna, sprijinindu-se de marginea bordurei şi uitîndu-se în jos, la Rodion. Îl văzu pe Şering cum rîde şi se gîndi : ce bine că şi comandantul flotilei se distrează împreună cu matrozii. Dar nu acest rîs îi atrase atenţia, adunîndu-i ca într-un pumn toate forţele.

În lumina caldă a zilei, ochii, şi sprîncenele Varvarei Mihailovna păreau de o culoare şi mai închisă, iar

---

[1]) Detaşamente de ţărani, alcătuite din dezertori (în timpul războiului civil — 1919-1920) care luptau în special împotriva albilor, dar care uneori atacau şi trupele roşii. Se numeau „verzi" pentru că se ascundeau prin păduri. (N. red. rom.)

şiragul dinţilor ascuţiţi, şi mai strălucitor. Rîsul ei adînc şi moale se auzea clar în hohotul răsunător al vocilor bărbăteşti, şi toată înfăţişarea ei, în clipa asta, pe vasul ăsta, sus, deasupra capului său, undeva pe cerul albastru (deasupra ei Rodion vedea numai cerul), toată înfăţişarea Varvarei Mihailovna i se dezvălui atît de depărtată şi ireală, încît dintr-odată îşi reaminti de ea, da, de ea — o fetiţă tînără în rochie albă, ca şi vestonul căpitanului, aplecată peste balustrada punţii, deasupra capului său, întocmai ca acum. Ea era, da! Ea e aceea care a rîs atunci de felul cum Rodion alunga musculiţele sîcîitoare, de felul cum el — mototolul! — nu izbutise s-arunce pînă la debarcader odgonul — ea e, ea!

Iată deci de unde venea acel sentiment de duşmănie care nu-i dădea pace faţă de felul ei încrezut de a se purta, faţă de ţinuta ei, precum şi faţă de vorba ei rece şi dispreţuitoare, prefăcută. Iată deci de unde provine ura lui! N-o putea suferi şi de aici se trăgea şi ura faţă de degetele ei puternice, faţă de privirea ei, faţă de gura ei atît de strălucitoare încît n-o puteai răbda, faţă de spatele ei — nu! Nu te puteai gîndi fără furie la spatele ei cînd, cu omoplaţii puţin strînşi dispărea pe după uşă, a-a-a! Iată de unde se trage acea durere tulburătoare şi nestăvilită care-l lovise pe Rodion încă de pe atunci, cu mulţi ani în urmă. Işi aduse aminte de toată întîlnirea, pînă în cele mai mici amănunte, cînd fata zvăpăiată îi făcuse semn cu capul din trăsură, iar el îi spusese un cuvinţel de drum bun. Păcat să nu-i strigase atunci mai tare pentru ca să-l fi auzit bine şi sudalma să se fi lipit de dînsa ca o pecetie ruşinoasă, pentru că se întreba — cum de îndrăznise ea atunci să-şi rîdă de el şi cum de cutează şi-acum, cum de cutează? El a uitat demult jignirea crudă produsă de întîlnirea de atunci, şi durerea aceea tulburătoare, sîcîitoare, şi, iată din nou, din nou, a-a-a! De-ar sosi mai curînd ceasul pe care-l aştepta Rodion de atîta timp, pentru ca din nou să nu se mai gîndească la nimic, să nu mai do-

rească nimic afară de ceea ce e principal, de ceea ce-i unic, şi care ar rezolva toate pentru totdeauna!

Acest ceas a sosit foarte repede: a sosit în aceeaşi noapte.

Vasul din fruntea flotilei a dat peste o mină şi s-a scufundat. Explozia a fost auzită pe vasul-pavilion. Aşteptînd ordine, flotila s-a oprit.

În zori, o şalupă şi nişte detaşamente care fuseseră debarcate porniră-n cercetare.

Duşmanul ceda poziţiile. El începuse să evite ciocnirile şi singura verigă care îl lega de roşii, erau incendiile. Duşmanul pîrjolea totul în calea sa.

Apa aducea din sus osaturile negre şi carbonizate ale vaselor. Se împotmoleau în bancuri, şi prin scheletele lor de fier vîntul fluiera cîntece nesfîrşite. Pe alocuri, vasele se îngrămădeau cu zecile, iscînd pe apă imaginea sumbră a unui oraş ars — erau vapoare cu trei punţi, debarcadere, remorchere şi vase-cisterne. În timpul nopţilor veneau plutind şlepuri aprinse ca nişte făclii. Ele pătrundeau în oraşul afumat şi mutilat, luminînd coastele de fier ale vapoarelor, împrăştiind în jurul lor tăciuni aprinşi şi vîrtejuri de scîntei însîngerate, apoi se desfăceau în bucăţi şi se stingeau în apă fîsîind şi trosnind.

Iar de sus veneau noi făclii plutitoare, focuri stinse, fumegînde sau schelete carbonizate — caravane întregi de cadavre arse, tăcute şi neauzite în vuietul uniform al pădurilor de pe maluri.

Cîteodată scheletul vreunui vas carbonizat era smuls de pe banc de curentul apei, dar pornind înainte dădea numaidecît peste o mină şi resturile sale erau repede înghiţite de apă. La cotiturile repezi ale rîului, cursul apei era întretăiat de baricade de lemn şi de lanţuri care pescuiau şi adunau numeroase resturi de vase, şi baricadele creşteau din mal în mal, oprind trecerea.

Toate acestea se puneau în mişcare, parcă fără participarea oamenilor — incendiile continuau să ardă şi se stingeau, sfărîmăturile săreau în aer, caravanele de vase carbonizate pluteau şi se deplasau,

baricadele se formau și dispăreau — fluviul își conducea singur gospodăria.

Și-n sfîrșit, fîșia purtătoare de moarte a focului apăru dintr-un afluent și se revărsă peste rîu în toată lățimea sa. Apa purta un acoperămînt de păcură, cuprins de flăcări, de un albastru fumuriu în lumina soarelui și purpuriu noaptea.

Pe flotilă s-a dat ordin de retragere.

Vasul-pavilion lăsă să treacă flotila și plecă ultimul. Vasele erau gata de luptă, dar ele pluteau numai pe apă, nu și prin foc. În împrejurarea de față, sacrificiile ar fi fost inutile, deoarece victoria era dobîndită în orice caz, fluviul în flăcări din spatele flotilei fiind semnalul acestei victorii.

Atunci, dintr-odată, a ieșit la iveală capcana pe care o așteptau tot timpul. Retragerea era tăiată de dușman. Poate că acțiunea care trebuia s-o desfășoare flotila era o simplă întîmplare; poate niște rămășițe din unitățile albe distruse și împinse într-o fundătură, în disperare, au hotărît să-și caute norocul și să tragă asupra vaselor dușmanului, proiectilele rămase întregi. Dar pe vase nimeni nu cunoștea nici forțele atacante, nici planurile dușmanului, toți așteptau lupta, erau convinși că ea se va declanșa și o primiră de la prima împușcătură.

Împușcătura porni de după un deal, la cotitura fluviului, cînd vasele treceau prin fața malurilor descoperite. Dușmanul nu se vedea. De după deal zburau în sus, nu prea des, la intervale egale, rotocoale albăstrui de fum, apărînd din unul și același loc și dispărînd apoi alene. Dușmanul trăgea dintr-un singur tun, încercînd să formeze de-a curmezișul apei o perdea de foc. Proiectilele căzură întîi pe malul drept, apoi pe cel stîng, iar în cele din urmă începură să explodeze în apă. Toate vasele, afară de vasul-pavilion, trecură nevătămate prin foc, iar după ce se aliniară dincolo de cotitură, începură să contraatace.

Șering urmărea lupta de pe puntea de comandă din stînga vasului (socotind după direcția în care înaintau). Pe puntea de comandă din dreapta stătea

comandantul vaporului. Totul era obişnuit ca în timpul unei curse de fiece zi, de după geamul gheretei sale cîrmaciul bărbos se uita printre gene la apă, matrozul de pe botul vasului plescăia în apă cu o prăjină (înaintau încet, cu precauţie), din cabina căpitanului ieşiră pe punte Varvara Mihailovna, care părea un pasager de clasa întîia, şi comisarul vasului, Rodion Ciorbov, care, după ce inspectă plutoanele şi servanţii de la tunuri, se opri în apropierea punţii de comandă.

Şi iată, vaporul se cutremură greoi de parcă ar fi nimerit în plină viteză pe un banc de piatră. Puntea de comandă din stînga se ridică în mod straniu cu o latură în sus şi un trosnet asurzitor şi strident aruncă pe punte creasta unor stropi strălucitori şi spumoşi.

Puntea de comandă era pe jumătate smulsă, pîlnia telefonică, lustruită, spînzura singuratică, balustrada se încovoiase. Şering nu se mai afla pe punte.

O clipă, pe punte domni o linişte de mormînt. Apoi Rodion se desprinse din loc, fugi spre telefon şi trase de sonerie.

— Stop ! —strigă el în pîlnia aparatului, apăsînd puternic buzele de pîlnie, aproape să intre în arama strălucitoare, scoţîndu-şi în acelaşi timp haina.

— Dă înapoi !

— Cît mai încet !

Rodion se desprinse de pîlnia telefonului şi-şi aruncă haina pe podele. Din pîlnia telefonului se auzi răspunsul înăbuşit :

— Inţeles...

Aşa se întîmpla în copilărie, pe Volga, cînd băieţii şi fetele se aruncau de pe plute în apă, cu capul în jos. Ei strigau întotdeauna aceleaşi cuvinte fără sens : — Ves-pes, unde am să ies ? — Apoi repede îşi făceau cruce de mîntuială („cluce“ spuneau ei) şi zburau în jos, despicînd apa cu mîinile împreunate în formă de căuş.

Aşa s-a întîmplat şi aici...

Rodion păşi peste balustrada îndoită a punţii de comandă, se opri pe marginea ei boţind cu picioarele

jgheabul de scurgere a apei, își făcu cruce și zbură în apă, ținînd în fața sa mîinile împreunate și întinse.

Dacă în clipa aceea nu i s-ar fi oprit respirația, ar fi strigat probabil vorbele acelea din copilărie — „ves-pes, unde am să ies?“ — atît de repede și de negîndit se aruncase el în apă și în chip atît de automat își făcuse și cruce.

Varvara Mihailovna se repezi spre marginea punții de comandă. Se prinse de balustradă, își încruntă sprîncenele cercetînd încordată suprafața netedă a apei. Varvara Mihailovna era palidă. Își mușca buzele. Trăgea s-o rupă și frămînta plasa sfîrtecată a balustradei. Privi furioasă pe punte — echipajul de sus nu făcea nimic! Varvara Mihailovna pălea din ce în ce mai mult — unde au dispărut culorile proaspete, orbitoare, ale feței sale? Cu greu se reținu să nu strige.

Capul lui Rodion apăru deasupra apei, se văzu cum respiră adînc de două ori și dispăru din nou.

— O barcă! Coborîți o barcă! — strigă cu voce stridentă Varvara Mihailovna, căutînd din ochi pe comandant.

Dar comandantul se și afla pe puntea de comandă, iar la pupă matrozii trăgeau cu zgomot de scripeți, și barca plescăi greoi în apă. Încet, capul lui Rodion, rotund și lucitor, apăru din nou la suprafață, nu departe de pupă.

Rodion se culcă pe spate, închise ochii și scoase din apă gura-i larg deschisă. Deodată, pe pieptul său apăru fața albă a lui Șering. Rodion îl ținea prinzîndu-i în pumn părul negru și, aproape fără nici o mișcare, stătea culcat sub el în apă.

Cînd Șering fu readus în simțiri, după ce-l ridicară pe vas și se constată că-i nevătămat, Varvara Mihailovna se apropie de Rodion. Rodion părea slăbit, apa curgea șiroaie de pe el, stîngăcia lui deveni și mai vizibilă, caraghioasă.

Fața i se strîmbă urît, ca sub apăsarea unei dureri neașteptate — îi era neplăcută această durere și nici n-o înțelegea. Varvara Mihailovna îl privea mirată

şi temătoare. Observînd ochii ei, tot atît de noi şi de înspăimîntători ca şi grimasa care îi sluţea faţa lui, Rodion se întoarse spre matrozi.

— Ţi-e şi ciudă, — spuse el, — că n-a fost măcar o luptă ca lumea! Ia uite-i cum au amuţit, s-au epuizat!

Rodion arătă cu capul spre locul de unde se trăgea asupra vaselor; acum, acolo, se înstăpînise liniştea...

În aceeaşi zi, ieşind pe punte, Varvara Mihailovna auzi o gălăgie de neînţeles dinspre cabinele echipajului. Coborî iute acolo.

Lîngă magazia de alimente se îngrămădeau matrozii. Cineva se jeluia plîngăreţ, altcineva înjura nedesluşit, oamenii fremătau şi se înghesuiau să vadă ceva la uşa magaziei. Pe Varvara Mihailovna o lăsară să treacă, manifestînd răceală şi ostilitate.

Ea îl zări pe Ciuprîkov. Stătea în genunchi în faţa lui Rodion, în pragul magaziei de alimente, alături de un sac nu prea mare, din care se scurgea pe podea nişte zahăr.

— Jur în faţa domnului! — se tînguia Vitea, înecîndu-se. — N-am avut unde-l pune; magazia de alimente, după cum vedeţi singur, e plină pînă la refuz, n-ai unde vîrî un pacheţel mic, dar mite aşa ceva. Pot eu oare să îndrăznesc, tovarăşe Ciorbov, să pun mîna pe avutul poporului? Să mi se usuce mîna, mai degrabă...

Rodion îl privea drept în ochi, clătinînd din cap, de parcă l-ar fi frămîntat un gînd. În mînă ţinea strîns revolverul.

— Tovarăşe Ciorbov! — îl strigă deodată Varvara Mihailovna. — Te cheamă tovarăşul Şering.

Apoi îşi lăsă ochii în jos şi plecă. I se făcu iar loc să treacă. Auzi în urma sa pasul greoi al lui Rodion. Pe punte, cînd Rodion se apropie de cabina lui Şering, Varvara Mihailovna îi spuse:

— Nu, nu! Vino la mine!

Rodion intră în cabina ei şi privi în jur.

— M-ai mințit? — întrebă el încet.

— Da.

Rodion o privea în tăcere. Întocmai ca în dimineața aceea, la pupă, femeia i se păru iar de nerecunoscut: nu mai avea nimic din revoltătoarea ei superioritate. Era nevoită acum să se roage, să implore, și Rodion zîmbi:

— Ei?

— Vreau să te rog... să nu te atingi de acest... Ciuprîkov... Adică să nu-l pedepsești... prea sever.

— Da' ce ți-e el?

— Nimic, — spuse Varvara Mihailovna zîmbind. — Dar îi sînt obligată...

— Pentru ce? — o zori Rodion.

— Fie măcar pentru că, iată... stau acum alături de dumneata!

Aha! Iar își începe jocul, tot mai e convinsă de farmecul ei...

— Ciuprîkov e un hoț, — spuse Rodion, tăios.

— E de plîns și un prost!

— Nu-i atît de prost!

— Ascultă, dacă l-ai băga la arest... — începu Varvara Mihailovna cu o voce adîncă și foarte înceată, apropiindu-se de Rodion..

Dar el o întrerupse:

— Nu te amesteca în treburile mele!

— Te rog...

— Cum vine asta... cum îi zice... te rog? Dumneata răspunzi pentru el?

Rodion rostește răspicat ultimele cuvinte și-o privește printre gene, provocator.

— Da, răspund, — spuse Varvara Mihailovna, simplu.

— Dar cine o să răspundă pentru dumneata? — întrebă Rodion cu o ironie triumfătoare, rostind cuvintele și mai apăsat.

Desigur, Varvara Mihailovna n-are ce spune! Își dă seama de neputința ei. Îi rămîne doar atît: să întrebuințeze singura ei armă, cea obișnuită, să-i arate lui Rodion cum îi ard ochii negri și cîtă sănă-

tate, prospețime, au obrajii ei, cum îi sclipește gura întredeschisă și cum respirația îi leagănă umerii rotunzi și puternici. Desigur! Iată, Varvara Mihailovna se pleacă spre Rodion pentru ca să-și apropie de el părul și căldura tulburătoare a feții să-i atingă obrazul, și pentru ca în fața buzelor lui să rostească vorbe moi, neașteptate, fără sens:

— Iar pentru mine vei răspunde dumneata!

O, cît de mult o urăște Rodion în clipa asta! Cu cîtă plăcere ar strivi, ar distruge, ar frînge zîmbetul ei, pentru ca niciodată în viață să nu mai vadă această gură, acești ochi, o-o-o!

— Ei, drăcia dracului, — bombănește Rodion.

Mîinile îi tremură șovăitoare, acel rictus care-i apăruse pentru prima dată în cursul dimineții îi strîmbă din nou, dureros și neplăcut, fața, și Rodion uită ce-a vrut să spună.

— Sărăcuțul, — aude din nou vocea catifelată și din nou se sforțează înfuriat să-și recapete graiul.

— Cum să zic... îți spun... odată pentru totdeauna...

— Dragul meu cu fruntea bombată! — îi șoptește cineva la ureche. — Tot timpul vorbim despre altceva decît despre ceea ce am fi vrut și decît ceea ce ar fi trebuit...

— Asta tu, tu vorbești despre ceea ce nu trebuie! — aproape că strigă Rodion, apoi pășește peste ceva, apucă în brațe un corp vînjos și, în sfîrșit, în sfîrșit, dă frîu liber furiei sale nesățioase, urei sale, nebuniei sale de moarte.

CONCERTUL

CAPITOLUL I

Era bine să trăieşti în acest oraş. Uriaş şi auster, foarte diferit cînd îl luai în parte şi nespus de uniform luat în totalitate, el împăca nepăsător contradicţiile dintre diferitele rase de oameni care-l locuiau. Eroi şi tribuni, proprietari de case şi pensionari, muncitori, actori, profesori din Vasilievski Ostrov, erau cu toţii deopotrivă îngăduiţi de măreţia sa indiferentă.

În timpurile de grele încercări, oraşul — pe jumătate lăsat în voia soartei şi îmbătrînit — şi-a întins aripa protectoare a generozităţii, mai ales asupra oamenilor cam ciudaţi, nepotriviţi convieţuirii în comun, oameni caraghioşi şi nepractici. Iar ei nu numai că nu dispăreau, dar parcă se şi înmulţeau, mulţumindu-se, plini de îndărătnicie, cu frigul stăruitor din apartamentele lor şi cu acele fleacuri în numele cărora nu voiau să moară. Aproape nici unul dintre ei nu ţinea minte cînd mîncase ultima dată pe săturate.

Aşa se încăpăţîna să supravieţuiască neamul celor posedaţi de muzică. Împrăştiat pe la periferii, acest neam de oameni se aduna cîteodată într-o sală înaltă şi friguroasă, pentru ca să se aşeze în linişte pe

scaunele roase şi să-l asculte pe Skriabin. Pletoşi, bărboşi, oamenii urmăreau sîrguincioşi cu degetele pe partituri, căutînd să desluşească în învălmăşeala punctelor şi liniilor de pe hîrtie, învălmăşeala sunetelor care pluteau prin sală. Fete cu feţele palide, ridicîndu-şi capetele şi cercetînd lustrele stinse, pătrundeau în behăitul de capre al fagotelor şi ochii lor se dilatau şi se îngustau încet. În timpul pauzelor, în fumoar, femeile şi bărbaţii se serveau cu mahorcă, întocmai ca soldaţii, cufundîndu-se în lacul siniliu al fumului de mahorcă, pentru ca la sunetul clopoţelului să iasă unul cîte unul din lac şi să se reaşeze liniştiţi pe scaune. Şi din nou trompetele şi tromboanele zguduiau văzduhul, tobele îl despicau, instrumentele de coarde îl ferestruiau, şi oamenii ascultau orchestra cu atîta desprindere de întreaga lume, de parcă erau gata în orice minut să moară.

Printre aceşti oameni cărora muzica le înlocuia tot ce au pierdut şi pare-se că şi tot ce ar fi putut agonisi, figura lui Nikita Karev deveni obişnuită.

Cîte unii îşi aduceau aminte de el de la conservator, mulţi însă aflară despre dînsul numai acum, în cămăruţele înguste ale muzicanţilor, la concertele de muzică de cameră şi în sala rece a Clubului. De fapt nu era prea sociabil, despre activitatea lui auziseră puţini, şi despre el se spunea că face parte dintre acei muzicieni pe care nemulţumirea de ei înşişi îi condamnă la sterilitate.

Nikita se simţea chiar el cîteodată condamnat. Toată activitatea pe care o desfăşura o socotea întîmplătoare, ceva de ordin secundar, de parcă se trudea şi nu izbutea să cureţe un drum năpădit de inutilităţi care-l împiedicau în muncă. Nikita aştepta posomorît şi bolnăvicios nişte întîmplări neprevăzute, mărunte şi neînsemnate, dar care să fie capabile să se preschimbe în evenimente de o forţă interioară nemăsurat de mare. Fără stimulentul unor asemenea evenimente el nu ştia să lucreze. Erau caraghioase, rîdea el însuşi de faptul că e-n stare să creadă în

ele, dar ţinea la ele aşa cum ţii la nişte fleacuri pe care le ai ca amintire de la oameni dragi.

Odată, într-o iarnă timpurie, Nikita a fost tulburat de o bucurie nebănuită, dar ea s-a dovedit vremelnică, o bucurie de o clipă.

Pe canalul Ekaterina, Nikita zări podeţul Bankovski. Îl privise altădată de zeci, de sute de ori, dar nu era vorba de asta. El îl văzu acum cu o privire nouă, parcă schimbată. Cu o noapte înainte căzuse zăpadă şi drumul scînteia într-o strălucire albă. Cerul se limpezise şi vălul său albastru se lăsa uşor peste oraş. Şi în această îmbinare strălucitoare, de albastru cu alb, ardea aurul celor patru lei înaripaţi de la capetele podului suspendat. Dihăniile blînde se sprijineau în zăpadă cu aurul labelor lor, iar aurul aripilor îl înălţau spre cer. Soarele iernatic lumina vesel deasupra zăpezii de aur şi peste albăstreala cerului.

Nikita dorea să strige, să se desprindă din loc şi s-o ia la fugă. Aşa se întîmplă cu cîte un căţeluş căruia îi dai drumul din casă şi care, după ce stă o secundă nemişcat adulmecînd, se aruncă lătrînd cu botul în nămeţi, şi apoi mult timp nu e în stare să se oprească, — se învîrte, răscoleşte zăpada pufoasă, schelălăie şi latră pînă răguşeşte.

Şi pradă unei bucurii atît de omeneşti, atît de animalice, Nikita simţi, cu o durere chinuitoare, singurătatea: în toată lumea nu era om căruia să-i fi putut vorbi despre podeţul Bankovski, despre frumuseţea de nedescris a dihăniilor de aur înaripate, în această zi însorită de iarnă.

Nikita îşi aduse aminte de Anna. Cu un an în urmă aflase de moartea ei şi în răstimpul acesta încercase să se obişnuiască cu gîndul că apropierea trăită cîndva nu-i mai era dat să se repete. Numeroase întîlniri îl aşteptau pe Nikita — era sigur de asta — dar niciodată în viaţă, nici o întîlnire nu i-ar fi putut da măcar cît de cît din acea plenitudine pe care Anna i-o dăruia uşor şi pe nesimţite. Fiindcă numai ei i-ar fi putut vorbi Nikita despre podeţul Bankovski, nu-

mai ea singură l-ar fi înţeles şi ar fi împărţit cu el bucuria copilărească, bucuria lui caraghioasă, fără pricină. Şi atunci entuziasmul lui, fecundat de sentimentele ei, s-ar fi preschimbat într-un eveniment, iar Nikita ar fi sorbit din el forţă, cum sorbi apă dintr-un izvor.

Acum era singur şi niciodată n-a înţeles neînduplecarea singurătăţii atît de clar, atît de crud ca în clipa acestei bucurii trecătoare, văzînd acea însoţire veselă de aur, zăpadă şi albastru aerian — inundate de soare. Şi, dacă ar fi recurs acum la muzică, încercarea de a exprima această bucurie ar fi fost nerodnică.

Ultima dată îşi scrisese simfonia într-o primăvară tumultuoasă, cînd fusese străpuns asediul Uralsk-ului. Pînă la Nikita ajungea bubuitul bătăliei care se desfăşura pe Ciaganul liniştit şi nemişcat, unde odinioară, pe maluri, stăteau pescarii cu undiţe, iar acum se hotăra ultima ceartă între părinţi şi copii, iar peste apa golfurilor, în desişul lăstărişului, pluteau pete negre de sînge căzăcesc.

In clocotul luptei se auzea glasul răzbunării şi din nou, ca în copilărie, Nikita simţea calmul oboselii: toată minciuna i se părea c-a fost răscumpărată prin victoria de pe Ciagan — şi Rostislav a fost răzbunat prin victorie şi vina abia simţită, fantomatică, pe care o încerca Nikita faţă de Rostislav, era şi ea ştearsă prin această victorie.

Nikita se putea întoarce în lumea sa, în firicelul său de praf. Moartea Annei i-a distrus liniştea şi el a prins să rătăcească printre oameni întocmai ca în stepă, pînă cînd în singurătatea sa a pătruns, pe neaşteptate şi tumultuos, o nouă primăvară.

...Sala era plină de o mulţime neobişnuită la concerte — o lume pe care o poţi întîlni mai degrabă la circ sau într-un teatru de mahala, şi varietatea pestriţă a oamenilor în mijlocul coloanelor reci, severe, îi dădea lui Nikita o stare de nelinişte. El se strecură în cel mai îndepărtat colţ al sălii, de unde se vedea bine pupitrul dirijorului. Aici, între coloane, ca şi

pretutindeni, pe culoare și în balcoane, se îmbulzeau ascultătorii. Nikita îi cerceta mai îndeaproape. În cursul zilei se obișnuise să vadă în această sală numai muzicieni. Seara, la concerte, aici se aduna ginta celor posedați de muzică, un neam cam ciudat, plin de evlavie, care venea încoace ca la biserică, la rugăciune.

Acum pe Nikita îl înconjura indiferența unor fețe noi, de neînțeles, și înșiși pereții păreau neînțeles de noi în lumina zilei care se cernea rar prin ferestrele de sus. Nikita știa că acest concert este dat pentru uniunile muncitorești, că se vor aduna mulți oameni veniți la întîmplare, dar îl uimi nepăsarea mulțimii față de locul în care se aflau. Domnea o gălăgie puternică, de o nuanță cu totul deosebită, și forfota era dușmănoasă, de stradă, de parcă oamenii veniseră aici să protesteze, să se revolte, să caute dreptate.

Alături de Nikita, înlănțuiți, sprijinindu-se de coloană, doi matrozi discutau prietenește despre niște fleacuri. Mîncau semințe de floarea soarelui, strîngînd grijuliu cojile în pumn. Părul le era zburlit, gulerele descheiate le fluturau de parcă prin sală ar fi bătut vîntul.

Nikita își aminti de Wagner (concertul se deschidea cu uvertura la „Rienzi") și ridică din umeri.

Cînd orchestranții începură să se așeze la pupitre, zarva din sală crescu. Dirijorul, stînd în fața pupitrului, așteptă mult timp, răbdător, să se facă liniște, și împreună cu el aștepta și Nikita, simțind o enervare și animozitate față de mulțimea gălăgioasă.

Apoi muzica l-a prins cu totul și, după cum îi era obiceiul, el începu să disece combinațiile sunetelor, să caute legătura lor cu motivul principal și să pătrundă multiplele combinații ale timbrelor. Muzica era compusă pentru instrumente de suflat, între care predominau cele de alamă — corn englez, trompete și tromboane — alama încetul cu încetul punea stăpînire pe toate nuanțele sunetelor, răsuna și se cutremura, distrugătoare și victorioasă ca războiul. Pe

neobservate îi atrase în vîrtejul ei triumfător, îl smulse din contemplarea rece a problemelor de compoziţie şi-l aruncă în spaţiu: asculta muzica.

Forţa ei creştea, dar era încă insuficientă, trompetele nu puteau să-i dea amploarea necesară, şi Nikita aştepta cu melancolie clipa cînd valul crescînd al sunetelor atingînd culmile va rezolva încordarea. Dirijorul, întors spre pîlniile instrumentelor, cerea să se mărească crescendo-ul, ruga, poruncea, cu degetele încovoiate ca într-un spasm, trăgînd parcă sunetele din alămuri.

Nikita privi neliniştit în jur şi dintr-odată observă pe cei doi matrozi. Ei îşi întindeau înainte capetele zburlite. Feţele lor aspre şi curajoase erau tulburate. Matrozul de lîngă Nikita îl ţinea pe tovarăşul său de braţ, şi Nikita vedea cum mîna, de un roşu arămiu, strînsese ca în cleşte cotul tovarăşului. Amîndoi prietenii se uitau la dirijor fără să-şi desprindă ochii şi, cînd muzica atinse maximum de forţă, după care începu să se potolească, schimbară priviri între ei, oftară adînc şi uşuraţi şi zîmbiră, de parcă ar fi ajuns pe culmea unui munte.

Şi împreună cu ei, Nikita se simţi uşor şi fericit şi după ce se sfîrşi uvertura aplaudă entuziasmat alături de matrozii care strigau cît îi ţinea gura „bravo!" alături de întreaga mulţime care se apropiase de estradă.

Nikita ascultă pînă la sfîrşit concertul cu acest simţămînt de uşurare, aproape emoţionat; demult nu se simţise atît de bine.

Făcîndu-şi cu greu loc spre ieşire, strivit din toate părţile de mulţime, Nikita se lovi de Irina. În întuneric îi apucă mîna, o apropie de dînsul şi i-o strînse.

— Ţi-a plăcut? — întrebă Nikita.

— Minunat! — răspunse Irina.

Fuseseră împinşi în stradă pe uşa îngustă, aproape că zburaseră afară, şi izbucniră în rîs. Fără să-i lase mîna, Nikita o conduse repede peste drum, în parc. Oamenii din jurul lor se împrăştiară în toate părţile, în grupuri gălăgioase, ca nişte vrăbii.

— Nu te puteai aştepta astăzi la un astfel de concert. Şi aceşti oameni, — spuse Nikita, — ascultau atît de atent! Am crezut la început că, din cauza discuţiilor, n-o să se audă orchestra. Nu ştiam că...

O îndepărtă puţin pe Irina, o privi în fugă şi vru să-i spună că s-a maturizat, a crescut, şi sfîrşi mirat:

— ...nu ştiam că vii la concerte.

— Ei bine, dumneata în general nu ştii nimic! Tata spune că, dacă ar muri, ai afla asta din ziare.

— Mereu îmi propun să trec pe la voi, — se scuză Nikita zîmbind.

— Ei hai, promite, promite! — exclamă Irina.

— Promit.

— Curînd?

— Curînd de tot. Zilele astea.

— Foarte bine! Căci altfel tata spune că dumneata ai să te prefaci într-o mumie în palatul dumitale. E adevărat că trăieşti în palat, nu?

— Am o cămăruţă, de-ai vedea-o...

— Cămăruţă în palat?

— Da.

— Înainte se păstrau acolo vechiturile? Da? Ei acum şi dumneata... — şi Irina se opri şi-şi vîrî nasul în gulerul paltonului.

— Eu? Ce-i cu mine? — întrebă Nikita privind-o în ochi.

— Nu, n-am vrut să spun asta! Zău aşa. Dar nu poţi să stai tot timpul în cameră. La dumneata trebuie să fie...

Irinei îi veni să rîdă, dar se reţinu.

— Dumneata deschizi ferestruica?

— H-m-m, — mugi Nikita.

— Hai, nu te supăra! Noi, cu tata, ne aducem foarte des aminte de dumneata. El spune că un artist trebuie să trăiască altfel. Că dumneata n-ar trebui să te... ascunzi aşa.

— Nu mă ascund. Mă străduiesc să lucrez.

— O, ştiu! Ce face simfonia dumitale? — întrebă Irina, întrerupîndu-se parcă singură.

— Aici e toată buba.

— Atunci de ce n-o termini ? Tata spune că de doi ani, de cînd te-ai mutat din Uralsk, s-ar fi putut să... Şi, în general, e timpul, cum de nu înţelegi acest lucru ? Toţi aşteaptă.

— Aşteaptă ? — întrebă Nikita.

O instală pe o bancă, se aşeză alături şi tăcu cîtva timp.

— Nu cred s-o aştepte !

— Dar de unde ştii ? Sînt închipuiri de ale dumitale, — îi spuse Irina, supărată.

— Aici nu e vorba de ceea ce ştii, ci de ceea ce simţi. Iată, astăzi simt că muzica e necesară nu numai muzicienilor.

— Desigur !

— Că muzica o înţeleg toţi, aproape toţi. Cîtă linişte era în sală. Şi apoi dintr-odată — ca un muget! Chiar şi eu am strigat.

— Şi eu, — adăugă Irina cu entuziasm.

— Atunci m-am gîndit că trebuie numaidecît să scriu ca să termin mai repede şi — las s-o asculte ; atunci m-am gîndit că n-am dreptul să tac cînd am ce spune şi sînt obligat să dau tuturor acestor oameni, tot ce posed. Acum vreau atît de mult s-o termin mai repede !

— Da, desigur, desigur ! Dumneata n-ai dreptul să taci şi să te izolezi la dumneata în cameră ! O, eu în locul dumitale mereu aş compune şi aş tot compune...

Aşa, stînd pe bancă, Nikita putea s-o examineze mai de aproape, mai bine, pe Irina. Ea vorbea cu convingere, plină de seriozitate, cu înflăcărare şi grabă. Îi vedea gura copilărească, neformată, rotunjită şi moale, blîndă şi în acelaşi timp încăpăţînată. Îşi aduse aminte de Anna — şi în ea omul matur se lupta cu copilul, cînd căuta să-l convingă de ceva — şi Nikita începu să găsească, repede, în Irina, trăsături comune cu Anna, una după alta, şi era din ce în ce mai mirat de marea asemănare dintre ele

— Dar din păcate nu se poate să compui mereu şi mereu.

— De ce nu se poate? Nu înţeleg. Dumneata doar eşti compozitor. Ce ai de făcut altceva?

— Vezi... Uite, de exemplu: concertul de azi a fost ca un imbold dinafară! Acolo am văzut doi oameni care m-au uimit. La început mîncau seminţe, iar apoi i-au trecut pînă şi sudorile. Sub emoţia muzicii. E uimitor cum muzica e în stare de asemenea realizări şi cum astfel de oameni au înţeles atît de profund totul şi s-au emoţionat cu adevărat. Eu am văzut asta şi am înţeles dintr-odată, mai bine zis am înţeles încăodată, că merită să compui muzică. Iar cîteodată...

— Cum? Oare dumneata ai gîndit într-adevăr că nu merită să compui muzică? — exclamă Irina speriată.

— Cîteodată, — zîmbi Nikita, — mă-ntreb: cine are acum nevoie de aşa ceva?

— Bine, dar dumneata trăieşti acum şi nu altădată! Şi eu, şi toţi, trăim acum!

— Da, dar cîteodată încerc acest sentiment. Şi apoi, mai e ceva. Trebuie să ai încredere în tine!

— Şi dumneata?

Nikita tăcu.

— Eu, desigur, am încredere în mine. Dacă n-aş crede sau dacă cineva mi-ar smulge această credinţă, n-aş mai avea de ce să trăiesc.

— Atunci, ce-ţi lipseşte? — spuse Irina, abia auzit, aproape în şoaptă.

Era nedumerită, privea cu ochii mari la Nikita şi chiar se săltă pe bancă.

— Ce-mi lipseşte? Există izvoare care îngheaţă în timpul iernii, încetează de a mai curge. Undeva, în adînc, apa se adună, dar în aparenţă ea a secat. Vine căldura, izvorul începe să curgă din nou. Credinţa trebuie să constituie un imbold la acţiune, altfel ea devine aidoma unui astfel de izvor.

— Fără... căldură?

— Fără căldură sau — nu ştiu fără ce. Am să-ţi spun cum se petrec lucrurile cu mine. Am avut un prieten apropiat, un prieten adevărat, desăvîrşit. El

m-auzea așa cum auzi noaptea fiecare foșnet, iar cînd spuneam că toate îmi merg anapoda, că nu sînt bun de nimic — pentru că mă-ntrebam: ce fel de muzician sînt eu? — și că în general nu fac multe parale, atunci omul meu simțea tot, absolut tot, cu fiecare fibră a trupului său. Și ce-mi trebuia mai mult? Și nu căuta să mă convingă de contrariul. În asemenea împrejurări nici nu-l poți convinge pe om! El mă schimba însă total, pe nebăgate-n seamă. Nici eu nu înțeleg cum se întîmpla asta! Mă asculta pur și simplu sau nici nu mă asculta, ci doar îl simțeam atent și dintr-odată căpătam poftă de toate, așa cum după un tifos capeți poftă de mîncare. Acum mă gîndesc că se întîmpla chiar și mai simplu: însăși existența lui îmi dădea totul — și credință și forță... Aveam convingerea că n-am de ce mă teme, fiindcă greșelile sau căderile, catastrofele, tot ce vrei, le voi învinge întotdeauna alături de acest om. Era tocmai ceea ce aveam nevoie.

— Și unde este acest om?

— A murit. Adică s-a întîmplat ceva cu totul absurd... adică nu... Într-un cuvînt, cînd m-am despărțit de el, nădăjduiam să-l revăd. Așa au fost împrejurările. A trecut mai mult de un an și totul a fost foarte bine... Adică, făcînd abstracție de ceea ce a fost rău din alt punct de vedere: moartea fratelui, războiul. Toate acestea mi-au îmbogățit mult sufletul, parcă se petrecea ceva deosebit în mine. Chiar am și lucrat mai mult. Dar mereu speram că acest om, atunci cînd îi voi putea da socoteală, va verifica ceea ce am făcut. Adică nu numai în ceea ce privește muzica, ci în toate. Muzica e doar un fruct al întregului și totuși numai o parte. Am tot așteptat să mă întîlnesc cu dînsul, să-l privesc numai, să am un schimb de priviri cu el, și — totul ar fi ieșit bine. Tu ai crezut în mine? Uite cum am trăit eu. Și ce fericire ar fi fost! Dar lucrurile s-au petrecut altfel... Într-un cuvînt, acum vreun an și jumătate am aflat că acest om a murit și nici nu știu măcar bine cum și de ce. Poate că nici n-a murit?

Nikita zîmbi dezorientat. Irina se depărtă de el.

— Era... o femeie? — întrebă Irina. Nikita nu răspunse dintr-odată.

— Da, o femeie!

Irina tăcea. Nikita o examină atent din cap pînă în picioare şi dintr-odată adăugă cu înflăcărare:

— Şi dumneata, Irina, semeni foarte mult cu ea!

Irina îşi întoarse repede capul în altă parte.

— Ei?

— Ai fi putut să nu-mi spui acest lucru! — auzi Nikita. Cuvintele erau rostite cu o voce sugrumată.

— Irina! Ce s-a întîmplat? Dumneata... O, pentru dumnezeu, Irina!

— Te rog, să nu crezi că m-am supărat din cauza comparaţiei dumitale. Să nu-ţi închipui.

Deodată, întorcîndu-se brusc, Irina îl privi fix. In ochii ei străluceau lacrimi, glasul i se frîngea şi făcea sforţări grozave ca să se stăpînească.

— Nu mă supăr de loc. Şi nici n-aş avea de ce. Pur şi simplu mi s-a făcut milă de această... de acest prieten al dumitale. Şi chiar nu de ea... nu de el!... Ci mi-e milă de dumneata, că dumneata... te străduieşti să regreţi... cînd ar trebui să fii tare, tare, tare!

Irina strigă ultimele cuvinte, bătînd cu pumnul în bancă şi din nou îşi întoarse brusc capul în altă parte.

Arcuindu-şi sprîncenele, Nikita o privi timp îndelungat mirat şi parcă bucuros. Apoi îi atinse mîna.

— Eu nu m-am plîns, Irina. Am vrut să-ţi explic. Şi nu trebuie de loc să-ţi fie milă. M-am învăţat demult să preţuiesc viaţa cu toate înfrîngerile ei, doar şi înfrîngerile fac parte din viaţă. Şi eu ştiu că fără ele n-aş fi fost ceeace trebuie să fiu. Le primesc. Inţelegi? Dar...

Nikita se plecă să vadă faţa Irinei, încercă s-o întoarcă spre dînsul, apucînd-o mai strîns de mînă.

— Dar e prea puţin să ai numai înfrîngeri. Trebuie să mai ai ceva. Totuna cum ai să numeşti acest altceva — bucurie, înţelegere, dragoste. Despre asta am şi vorbit. Să ai acel simţămînt, să fii mereu sigur

că eşti necesar şi că ceea ce faci, că munca ta este tot atît de necesară ca şi viaţa ta. Iată...

— Dumneata parcă implori un astfel de simţămînt, — îl întrerupse repede Irina. — Ca să ai un astfel de simţămînt...

Şi din nou se întoarse spre Nikita.

— Dumneata însă trebuie să-l pretinzi! Înţelegi? Să-l pretinzi! — exclamă ea. — Fiindcă dumneata eşti un astfel de om, un astfel... care.... Dumneata singur nu-ţi dai seama cum eşti. Şi dumneata nu ai dreptul să rogi! Dumneata fugi de toţi, şi apoi te plîngi. Însă toţi te iubesc. Nu mă contrazice, te rog, ştiu eu! Dumneata nu vezi nimic şi nici nu înţelegi nimic. Tata te iubeşte foarte mult şi... Şi, în general...

Irina rosti toată această avalanşă de cuvinte dintr-o răsuflare, cu căldură şi gesticulînd grăbit. Respiraţia îi era scurtă, precipitată. Nikita îşi aduse aminte din nou de Anna — Anna, desăvîrşita Anna! Şi rîse.

— Nu-i nimic de rîs, — îl întrerupse Irina. — Dacă dumneata într-adevăr ai căuta... cum să spun? un sprijin sau... în general, lucrul despre care ai vorbit, atunci demult l-ai fi găsit.

— Şi n-ar fi trebuit să-l caut departe? — întrebă Nikita cu glas dezmierdător.

Irina tăcu.

— Haide, să devenim prieteni, — spuse Nikita.

— Nu vreau ca dumneata... Şi dumneata nu trebuie să rîzi, nu trebuie! Eu îţi vorbesc foarte serios şi n-ai dreptul să-ţi baţi joc! Să mergem.

— Irina...

Irina se ridică şi se depărtă pe alee. Nikita privi în urma ei: leită Anna, în faţa lui mergea Anna. Nu se putu reţine să nu repete odată şi încăodată acest nume şi se repezi după Irina. O luă de braţ şi făcură cîţiva paşi în tăcere, înconjurînd parcul, pe aleea circulară, de-a lungul gardului.

O răbufneală de vînt desfăcu paltonul Irinei şi poalele îl loviră peste genunchi. Cu o senzaţie de acuitate fizică îşi aminti de acea îndepărtată şi fericită

stare sufletească, cînd, alături de Anna, se plimba în tăcere pe malul Elbei, împotriva vîntului, simțind în mînă, prin stofă, rotunjimea brațului ei subțire. Nikita strînse mai puternic brațul Irinei.

Ea îl privi și buzele-i tresăriră.

— Atunci, pace ? — întrebă încet Nikita.

— Nici nu m-am gîndit să mă supăr sau să mă simt jignită. Pe dumneata, în general, nu se poate nimeni supăra, fiindcă dumneata... te porți totdeauna așa cum se cuvine, și fiindcă pur și simplu nu mă înțelegi. Și nici pe dumneata nu te-nțelegi !

— Crede-mă că te înțeleg și văd că...

Irina nu-l lăsă să sfîrșească.

— Așteaptă. Am vrut să spun că știu cît îți este de greu și așa e și firesc. Și eu știu asta ! După mine însă, lucrul cel mai plăcut în viață este să realizezi ceva. Ceea ce ți-ai pus în gînd, să și faci ! Și dumneata trebuie s-o faci mai repede.

— Dumneata m-ai putea ajuta ?

— Păi cum crezi ? Sînt tare ! — exclamă Irina cu convingere.

Nikita se opri mirat. Irina vorbea ca un om matur, dar de ce-i părea un copil ? Și de ce copilul din ea îl neliniștea mai mult decît omul matur ?

— Ei, ce este ? — întrebă Irina, neînțelegînd de ce s-a oprit.

— Eu văd că dumneata ești tare, — spuse Nikita rar. — De aceea am și spus...

Dar Irina, plină de înflăcărare, îl întrerupse din nou.

— Și în asta nu-i nimic deosebit. Și în general... nu trebuia să-mi vorbești despre asta... despre toate... Și fără să fi făcut vreo comparație aș fi înțeles ce anume îți lipsește... Nu mă conduce, vreau să merg singură. Nu, nu, nu mă conduce, merg singură !

Irina tăcu cu șiretenie și adăugă tărăgănat :

— Vreau să reflectez asupra dumitale, însă prezența dumitale mă stingherește ! La revedere ! Du-te, nu vreau să te uiți la mine.

Nikita îi strînse mîna şi se întoarse, dar Irina îl opri izbucnind într-un rîs neaşteptat şi puternic:

— Cît de mult semeni cu tata! Ha-ha-ha! Ca două picături de apă. La fel de adus din spate şi la fel de caraghios!

Irina fugi pe cealaltă parte a drumului, continuînd să rîdă, apoi se întoarse şi strigă:

— Nu te supăra! Mi-eşti drag! Să vii mai repede, te aştept.

O clipă, Nikita se simţi jignit şi amărît. Se îndreptă din spate. Oare, într-adevăr, să semene el cu frate-său? Se poate să fi îmbătrînit în aşa hal? Oare nu cumva din pricina asta i se părea că Irina-i un copil?

Dar în clipa următoare fu cuprins de un flux de sănătate, reînnoită, plină de bucuria vieţii, şi sunetele triumfătoare ale alamei, pe care de curînd le auzise în sală, îi răsunară în memorie.

Nikita se întoarse în parc şi se aşeză pe o bancă, descheindu-şi paltonul. Dar nu, nu putea să şadă. Se ridică, făcu repede două ocoluri prin aleea pustie, printre copacii care reînviau în miros de pămînt reavăn, şi se simţi învăluit de această aromă proaspătă şi grasă. Dar nu, nu putea, nu voia să rătăcească fără ţintă. Ieşi din parc, trecu de strada Mihailovskaia şi sări în tramvai. Se gîndi s-o ia înaintea Irinei şi s-o mai privească odată. Ca un elev după prima întîlnire, Nikita voia să se convingă, să se mai convingă odată că într-adevăr s-a văzut cu Irina.

O aşteptă mult timp în colţul bulevardului Liteinîi, dar în zadar.

In mulţimea sărbătorească, dădu cu ochii de capul mare şi rotund al unui matroz, care-i păru cunoscut. Nikita îl privi ţintă. Intîmplător, matrozul îi întîlni căutătura şi, la rîndu-i cu multă atenţie, începu să-l cerceteze, încercînd să-şi aducă aminte de ceva. Mulţimea gălăgioasă îi făcu în scurt timp să se depărteze unul de altul şi Nikita socoti că omul era unul din matrozii care îl uimiseră atît de mult la concert. Dar faţa matrozului îl nelinişti numai pentru o clipă şi îi lunecă de cîteva ori prin memorie, ca un cuvînt de al

cărui sens vrei zadarnic să-ţi aduci aminte. Apoi întîlnirea fugară fu uitată.

Eliberîndu-se din mulţime, o luă pe Fontanka şi se îndreptă spre casă mulţumit, stăpînit de sentimentul de uşurare în care i se mistuia ziua.

Intrînd la el în cameră îşi scoase paltonul, stătu pe gînduri, şi dintr-odată zîmbi. Căută şi găsi un cuţit de masă şi, urcîndu-se pe pervazul ferestrei, începu să dea jos cu sîrguinţă chitul cu care lipise rama geamului în timpul iernii.

CAPITOLUL II

Nu, zău aşa, cîteodată, fără să ştii de ce, eşti cuprins de melancolie. S-ar părea că totul e în ordine. Ziua a trecut obişnuit şi fără emoţie. Nu eşti prea obosit. N-ai treburi prea grabnice, iar acelea pe care le ai, nu-ţi cer nici efort, nici energie. Sînt cîteva săptămîni, sau poate chiar luni, de cînd nu s-a întîmplat nici o nenorocire care să-ţi fi amintit că în curînd îţi vine rîndul să boleşti, să-ţi iei rămas bun de la cei apropiaţi, să pleci. Totul e bine. Şi iată...

Iată doctorul Karev, Matvei Vasilici. Iată, pe înserat, se întoarse de la spital, intră în vestibul şi întrebă :

— Sînt aşteptat ?

Nu, de data aceasta, în sala de aşteptare nu era nici un om. Nimeni nu-l aştepta. Servitoarea îi ajută să se dezbrace, să-şi scoată galoşii (călcîiul l-a scos, dar să scoată şi vîrful fără ajutorul cuiva, nu se poate — galoşul se îndoaie).

— E spart, e ud, — spuse servitoarea, ridicînd galoşul cu talpa în sus, aşa ca să-l vadă şi doctorul.

— Oare ? — se miră doctorul. — Trebuie să cumpăr alţii noi.

Karev îşi şterse mustăţile cu batista, îşi scoase tabachera, aprinse o ţigară şi se îndreptă spre Irina.

Camera fetei era goală. Inserarea se revărsa din stradă într-un şuvoi neauzit. Matvei Vasilici distinge

patul, o carte deschisă pe masă, motanul pufos, alb, siberian, care s-a făcut colac lîngă sobă. Motanul şi-a ascuns botul sub coadă.

„Se pregăteşte de ger“, îşi zice Matvei Vasilici şi, într-adevăr, simte răcoare. Cîteva minute priveşte prin geam cu mîinile vîrîte mai adînc în buzunare, mozolind partea de carton a ţigării. Vede cum pe partea cealaltă a străzii portarul, urcîndu-se pe un soclu de piatră, îşi întinde trupul spre comutatorul electric. Portarului îi vine cu totul peste mînă, soclul e foarte jos; ar fi trebuit să aducă o scăricică, dar n-are de ce se grăbi. Poate — în voie şi fără grabă — să tot ţopăie pe soclu, întinzînd mîna pe perete spre comutator. Pe felinar se aprind cifrele galbene şi un snopişor galben de lumină cade peste portar. Sare de pe soclu, rămîne cîtva timp nemişcat, fără nici un ţel, apoi legănîndu-se intră pe poartă.

Şi Matvei Vasilici, aidoma portarului, se îndepărtează fără grabă de la fereastră. Şi-a fumat ţigara, a mozolit cu totul cartonul şi, trecînd prin sala de aşteptare, aruncă mucul ud pe podea, lîngă cămin.

In sufragerie, Matvei Vasilici se opreşte o clipă lîngă uşa soţiei sale. Din camera ei se aud voci. Doctorul vrea să ghicească cine a venit la dînsa, dar nu reuşeşte şi porneşte mai departe, prin coridoare, spre bucătărie.

In bucătărie miroase a varză călită, deasupra plitei se învîrt spiralele aburului şi ale fumului, iar bucătăreasa scutură cu însufleţire grătarul de tuci.

— Nu ştii încotro a plecat Irina ? — întrebă Matvei Vasilici.

— A fost Nikita Vasilici pe aici şi domnişoara a plecat cu dumnealui, dar n-a spus dacă se duce departe.

— Prînzul e gata ?

Pentru o clipă, deasupra plitei parcă îngheaţă spiralele aburului, bucătăreasa încetează de a mai agita grătarul şi se uită nedumerită la doctor, dar el a şi făcut cale-ntoarsă şi, gîrbovit, se îndreaptă spre coridor, aprinzîndu-şi o nouă ţigară.

„Eu singur l-am chemat să vină mai des“, se gîndește Matvei Vasilici și iarăși se oprește lîngă camera Sofiei Andreevna, iarăși trage cu urechea la vocile dinăuntru, dar nici de data asta nu le recunoaște.

„Tot oameni noi și iar noi“, îi trece prin minte și o pornește și mai încet, fără grabă, spre camera sa.

Pe canapeaua largă de piele, sprijinindu-se de pernă, șade singuratic, mare și tulbure în lumina înserării, cu ochii închiși, cu mîinile înlături, uitînd de țigara care se stinge.

În izolarea doctorului, a profesorului Matvei Karev, în cabinetul său, se ascunde ceva dureros. De ce e singur, cu totul singur, în casa mare a familiei sale, singur, la această oră a înserării? Desigur, el ar fi putut intra la soția sa, la Sofia Andreevna. Ea s-ar fi ridicat de pe scaun și i-ar fi venit în întîmpinare, spunîndu-i zîmbitoare :

— Ai și venit? Avem oaspeți la masă. Fă cunoștință... te rog...

Și Sofia Andreevna i-ar fi prezentat soțului un actor sau un cîntăreț.

Matvei Karev ar fi observat însă în zîmbetul soției sale acea cunoscută stingherealâ și vocea Sofiei Andreevna i s-ar fi părut puțin falsă. Ea ar fi vrut să-i spună altceva, să-i vorbească despre chipul în care acest actor sau cîntăreț i-a lăudat talentul dramatic și cum, de-acord cu dînsa, și-a exprimat părerea de rău că vocația ei a fost în mod nedrept sugrumată. Doar odată, însăși Savina (o, cum poți să uiți așa ceva?) a spus față de martori : „Sofia Andreevna, permite-mi să-ți spun Sonia, dumneata ești o bomboană, Sonia, și ai atîta talent!...“ Dar acest lucru Karev l-a auzit de o sută de ori și Sofia Andreevna, zîmbind, ar fi căutat repede o nouă temă de discuții și, cu o voce aparent drăgăstoasă, l-ar fi întrebat cu naturalețǎ :

— Ei, ce-ți face spitalul?

Nu, mai bine să nu intre la soția sa. Mai bine să aștepte. Să aștepte momentul potrivit, nedureros, cînd în sfîrșit se va putea apropia de Sofia Andreevna fără

martori, să-i prindă simplu mîna ei palidă şi să-i spună :

— Tu, Sonia, degeaba crezi că ţi-ai irosit talentul dramatic, că numele meu de doctor l-ar fi eclipsat, împiedicîndu-l să se dezvolte. Tu, draga mea Sonia, n-ai avut talent. Şi Savina a fost mult prea bună cu tine, fiindcă era pacienta mea. Cu tine, doar toţi pacienţii mei se poartă bine. Noi nu mai sîntem oameni tineri, ar fi timpul să încetăm de a ne mai amăgi. O să ne fie mai uşor dacă ai să încetezi să bănuieşti în mine pe cel care ţi-a distrus cariera sau a fost gelos de succesele tale. Asta e, Sonia...

Dar un astfel de moment prielnic, nedureros, n-a sosit încă şi Matvei Vasilici stă nemişcat în camera sa, pe canapea, într-o totală singurătate. E amărît şi melancolic din cauza singurătăţii, din cauza înserării, din cauza lipsei de-acasă a Irinei şi a faptului că n-are cu cine să schimbe o vorbă.

Se vede părăsit, uitat, muribund. Ar vrea ca în clipa din urmă, Irina să-i atingă obrazul. Dar Irina nu este aici, el e singur, întunericul îi împiedică vederea. De pe urma lui Matvei Vasilici va rămîne numele profesorului Karev. După un timp scurt, numele acesta se va stinge, se va uita şi va putea fi citit doar în cărţi vechi şi pe piatra mormîntului său.

Matvei Vasilici îşi aduse aminte deodată de placa întîlnită pe un mormînt de pe şoseaua Smolensk. Cu greu a descifrat inscripţia înverzită :

Trecătorule, opreşte-te !
Altfel îl înjoseşti pe erou !

Matvei Vasilici oftează cu întreruperi, lacrimile, ca un fir strălucitor, îi înconjoară pleoapele aproape închise, şi el se gîndeşte că acum nu se mai scriu epitafe pe lespezi de morminte şi îl cuprinde şi mai tare obida.

Irina nu-i. El, doctorul Karev, înţelege foarte bine ce se petrece cu fiică-sa. El cunoaşte foarte bine această vîrstă. Irina trebuie, trebuie numaidecît să plece undeva. Se apropie sorocul. Dar cum să se îm-

pace un tată cu acest soroc de neînlăturat? Nu doctorul Karev, ci el, Matvei Vasilici, cum să se împace cu faptul că fata lui pleacă de la dînsul? Nu pleacă vreo fetişcană oarecare de şaptesprezece ani, ci fiica lui, propria lui fiică, Irina. Şi de ce Nikita grăbeşte plecarea ei? Fratele său ar fi trebuit să se gîndească la răspunderea pe care şi-o ia — nu numai faţă de Irina, dar şi faţă de tatăl ei. De ce o duce de-acasă? De ce se grăbeşte să trezească în ea sentimente noi? Va şti el să răspundă acestor sentimente, dacă ele se vor naşte? Nu i-a trecut oare prin minte că nu mai e atît de tînăr, că i se potriveşte Irinei ca tată şi că, în fine, Irina e nepoata lui?...

In vestibul se aude soneria şi Matvei Vasilici tresare, îşi scutură cu hotărîre piroteala şi pufăie din ţigară.

„Dacă e Nikita, se gîndeşte Matvei Vasilici, îndreptîndu-se spre vestibul, am să-i spun totul. Eu sînt fratele lui mai mare, sînt tată. E obligat să mă asculte. Şi în modul cel mai energic..."

Matvei Vasilici deschide uşa şi Irina se repede spre dînsul.

— Ce splendoare e pe stradă, tată! — strigă Irina îmbrăţişîndu-l şi în aceeaşi clipă îşi descheie paltonul, îşi smulge pălăria şi-şi îndreaptă puţin părul ciufulit. — Ce splendoare!

Matvei Vasilici se lasă sărutat, se trage de-a-ndaratelea în salon şi murmură încruntat:

— Ce fel de splendoare? Uite, eu am venit cu galoşii plini de noroi...

Matvei Vasilici se întoarce în cabinet. I se pare că Nikita anume n-a intrat cu Irina în casă. Că fratele îl evită. Că Irina s-a şi obişnuit să-i ascundă anumite taine şi în el se aprinde un sentiment de animozitate faţă de Nikita. Matvei Vasilici svîrle cu putere pe podea ţigara aprinsă şi-i striveşte cu talpa firele de tutun aprinse.

Numai o singură dată, şi pentru o singură clipă, Matvei Vasilici a încercat un sentiment de duioşie mişcătoare faţă de Nikita, eliberîndu-se de senzaţia

apăsătoare a animozității și fiind gata să-i ierte totul, chiar și cele ce se petreceau în legătură cu Irina.

Asta s-a întîmplat la primul concert al lui Nikita, aproape la un an după ce fratele său începuse să se întîlnească cu Irina. Despre simfonia lui Nikita Karev, muzicienii vorbeau multe, avînd păreri diferite. Pînă la Matvei Vasilici ajungeau ecourile laudelor și ale criticilor, și el aștepta cu scepticism concertul. Irina a fost la repetiția generală, s-a întors acasă tulburată, obosită, și n-a putut povesti nimic ca lumea, tot începea și nu termina, sărea de la una la alta.

„O să cadă", hotărî Matvei Vasilici despre Nikita și, nu se știe de ce, gîndul ăsta îi făcu plăcere.

Dar concertul s-a dovedit a fi ceva neașteptat, nu numai pentru Matvei Vasilici.

Să începem cu constatarea că sala era plină. Ardeau patru lustre din șase, și numai acest fapt în sine dovedea că e vorba de ceva excepțional, cum a fost primul magazin deschis după războiul civil: pînă la concertul lui Karev nu se aprindeau mai mult de două lustre — deasupra orchestrei.

Sofia Andreevna, foarte emoționată și solemnă, a găsit în primele rînduri de fotolii cunoștințe dintre cîntăreți, muzicieni, actori, și era încîntată. Nu departe de familia Karev, ședea ca împietrit un bătrîn compozitor, mătăhălos și impasibil ca un Buda.

Matvei Vasilici vedea cu ciudă cum tremură în mîna Irinei programul concertului și căuta să se așeze mai adînc în fotoliu, ca să fie mai puțin vizibil: oricum ar fi, numele Karevilor era supus în seara aceasta unei mari încercări. Dar Sofia Andreevna îi aducea mereu cunoștințe și Matvei Vasilici trebuia mereu să se scoale, să strîngă mîini și să spună, zîmbind:

— Mulțumesc, dar e prea devreme să mă felicitați — dacă va cădea?

Nikita își dirija propria-i compoziție. El păși grăbit pe estradă. Era palid și lui Matvei Vasilici i se păru că e mai zvelt, mai înalt și mai tînăr decît era în realitate, în fracul său nou, neașteptat de straniu.

— Priveşte cum îi vine fracul! — şopti Sofia Andreevna, dar Matvei Vasilici nu-i răspunse.

Dirijorul a fost întîmpinat cu răceală. Balcoanele tăceau, cu toate că din fotolii se vedea că sus era destulă lume, mai ales deasupra estradei. Sala amuţi mai curînd ca de obicei, şi în această linişte prematură Matvei Vasilici simţi o bucurie răutăcioasă, tăinuită. Mai privi odată în fugă la fiică-sa, văzu cum se plecase înainte spre estradă şi îşi înfipsese privirea în spatele lui Nikita, şi din nou hotărî: va cădea!

Orchestra începu frumos, urmînd la început uşor, fără întîrzieri, un tempo complicat. Dar curînd se strecură o divergenţă între orchestră şi intenţiile dirijorului şi, pînă la sfîrşitul primei părţi, Nikita nu izbuti să stăpînească orchestra. In prima pauză, cineva de la balcon porni să aplaude puternic, dar imediat se opri, aşa încît mări şi mai mult stinghereala care se simţea în sală.

— Numai de n-ar ieşi cu scandal, — bombăni Matvei Vasilici, însă Irina îl privi cu atîta spaimă, încît taică-său se hotărî să tacă, orice s-ar întîmpla.

Cînd se execută partea a doua a simfoniei, Matvei Vasilici căzu fără să bage de seamă într-o stare de calmă resemnare. Nikita se comporta mai bine, mai liniştit, mai sigur. Lui Matvei Vasilici muzica i se părea acum cunoscută, caldă şi pe înţeles (el niciodată nu înţelesese muzica). Inchizînd ochii şi căutînd să asculte numai viorile, se gîndea ce bine ar fi dacă ar reuşi concertul, dacă numele fratelui său n-ar ştirbi cu nimic renumele profesorului, al doctorului Karev. Astfel o să înceapă toţi din jur să întrebe: „Aha, e fratele dumneavoastră, cel care... muzicianul“? Şi de fiecare dată va trebui să zîmbească şi să recunoască că nu există pădure fără uscături. Totuşi prăbuşirea nu poate fi prea ruşinoasă. Inainte de a debuta, doar a fost ascultat de muzicieni, de oameni pricepuţi — ei ştiu, prin urmare, ce fac! Şi apoi, nici Nikita nu-i un prost, doar n-o să se vîre, să se facă de rîs în faţa publicului. Uite cît de subţirel cîntă viorile, şi iese aşa de frumos! Se unesc cu toate şi parcă se simte ceva nou,

ceva proaspăt. Dracu-i poate înţelege însă pe muzicieni. Găsesc un clenci, se leagă de el şi apoi umflă treaba — cică l-au auzit la cutare şi la cutare. Las că şi publicul! Nu fiecare înţelege cum înţelegea Matvei Vasilici, că viorile — de pildă — cîntă frumos, bine. O, cît e de plăcut şi liniştit! Ar asculta şi ar tot asculta Matvei Vasilici...

Dar deodată îl zgîlţîie o pocnitură. Deschide ochii şi priveşte orchestra. Dirijorul a lăsat mîinile în jos, viorile se odihnesc pe genunchii violoniştilor, iar orchestranţii întorc filele de pe pupitre. Oare într-adevăr Matvei Vasilici aţipise? O, această veşnică oboseală!

Şi totuşi, cum bubuie balcoanele! Şi nu numai balcoanele, ci şi fotoliile în care se află nelipsiţii de la concerte, muzicienii. Nikita este nevoit să se întoarcă cu faţa spre public, să se încline. Matvei Vasilici abia îşi recunoaşte fratele. „Curat şoim", gîndeşte, şi începe să bată şi el din palme.

Sofia Andreevna, îmbujorată, priveşte în toate părţile. Cîntăreţii şi actorii cunoscuţi îşi schimbă cu vioiciune impresiile, iar bătrînul compozitor mişcă doar din buze, de parc-ar mozoli gînditor o ţigară de foi. Aceste semne tainice Sofia Andreevna le tălmăceşte ca semne de aprobare şi, impacientată, caută cuvinte potrivite cu ajutorul cărora să-şi exprime sentimentele. In minte îi vine exclamaţia unui critic teatral care o uimise cîndva, şi ea pronunţă cuprinsă de extaz:

— S-a spart gheaţa!

Matvei Vasilici dă aprobativ din cap.

— Da, da! Da, da!

Irina şade nemişcată, ţinîndu-se strîns de braţele fotoliului. Matvei Vasilici vrea să-i spună ceva şi-i atinge degetele. Sînt reci ca zăpada. Şi atingerea mîinii calde a tatălui o face să tresară.

„N-o fi cumva bolnavă"? se întreabă Matvei Vasilici şi priveşte cu coada ochiului spre fiică-sa.

Dar sala s-a liniştit, viorile împrăştie din nou o căldură liniştitoare şi totul e atît de plăcut, atît de plăcut, atît de plăcut! Ce nobilă artă e muzica! Şi de ce

oare Matvei Vasilici se duce atît de rar la concerte? Desigur, nu la orice concert vei auzi muzică de valoarea simfoniei lui Nikita! Inălţătoare, nobilă, dar mai ales rusească — adevărată muzică rusească. Şi apoi cum ar fi putut fi altfel? Vorbeşte într-însul sîngele Karevilor! Intocmai precum el, Matvei Karev, e un adevărat doctor rus, aşa şi fratele său Nikita e un adevărat muzician rus. Aici, da, aici sîngele şi-a spus cuvîntul, din acest punct de vedere Nikita este într-adevăr fratele său de sînge!

Matvei Vasilici vrea să tuşească, îl gîdilă, îl supără ceva în gît. Apucînd-o de colţ, scoate batista din buzunarul hainei şi îşi şterge ochii. Peste un minut, simte iar nevoia batistei. Şi Matvei Vasilici n-o mai ascunde în buzunar, ci o ţine strînsă în pumn şi o duce din cînd în cînd la ochi.

Principalul e că-i adevărată muzică rusească!

In partea a patra a simfoniei, Matvei Vasilici desluşeşte o chemare furtunoasă şi puternică şi se vede înconjurat de o mulţime care-şi agită mîinile. El trebuie să conducă undeva pe aceşti oameni şi porneşte înainte voiniceşte, tinereşte, plin de siguranţă. Matvei Vasilici este mişcat de forţa sa, este cel mai fericit moment din viaţa sa. Triumfă, sufletul său este luminos şi nestăvilit şi, niciodată ca acum, n-a avut dorinţa să plîngă.

Şi Matvej Vasilici dă într-adevăr frîu liber stării sale sufleteşti, şi lacrimile-i curg peste obrajii brăzdaţi şi se ascund sfioase în mustăţi.

Lîngă estradă, printre oamenii care s-au ridicat din fotolii, Matvei Vasilici nu numai că nu-şi pierde starea de duioşie şi de entuziasm, dar i se pare că mulţimea pe care o conduce a crescut fără margini şi vioiciunea, o vioiciune tinerească, se revarsă în tot trupul său şi strigă la început împreună cu sala:

— Bravo! Bravo! Bravo, Karev!

Apoi, apropiindu-se mult de pupitrul dirijorului, chiar lîngă picioarele lui, strigă simplu:

— Nikita! Formidabil! Bravo, Nikita!

Alături de el, Sofia Andreevna bătea din palme ner-

vos și puternic. Irina, revenindu-și parcă după o spaimă mare, își apăsa mîinile peste obrajii aprinși, dar Matvei Vasilici nu vedea nimic, doar întindea mîinile spre fratele său, strigînd: „Nikita, Nikita!" Și faldurile lungi ale hainei sale urcau caraghios pe estradă.

Orchestra se ridica, violoniștii loveau cu arcușurile peste pupitre și peste fundul viorilor, Nikita scutura mîna prim-concert maestrului, iar acesta zîmbea respectuos și cu condescendență, în timp ce un om de serviciu purta spre dirijor un buchet de flori nu prea bogat. Mișcată de acest gest, sala își intensifică aplauzele, cu generozitate.

— Da, ăsta e mai mult decît un succes! — exclamă Sofia Andreevna trăgîndu-și soțul după dînsa.

Se strecurară pe după o coloană.

Trecînd printr-un coridor de oameni, Nikita ieși pentru ultima dată pe estradă ca să se încline și se întoarse în cabina artiștilor. Aici, dincolo de cortina grea, îl aștepta bătrînul compozitor.

Acesta își săltă puțin deasupra pîntecului mîna-i ofilită, și, fără nici un cuvînt, i-o întinse lui Nikita să i-o strîngă. Se părea că acest lucru însemna un elogiu categoric, fiindcă imediat după compozitor, spre Nikita se întinseră mai mult de zece mîini și dirijorul începu să treacă dintr-o îmbrățișare într-alta, pînă cînd nimeri în îmbrățișarea cea mai fierbinte, prins de mîinile puternice și stingheritoare ale fratelui său.

— Ei, Nikita, — oftă Matvei Vasilici, sărutîndu-l — Îți mulțumesc! Îți mulțumesc!

Nedîndu-i drumul din brațe, îl privi cîteva clipe drept în ochi, apoi îl sărută încăodată și clătină din cap.

— M-ai răscolit cu totul! — spuse el încet.

Astfel stătură cîteva clipe, îmbujorați și umezi, unul din cauza lacrimilor, celălalt din cauza transpirației care-i șiroia abundent de pe frunte.

— Pur și simplu ne-ai zguduit! — spuse Sofia Andreevna cu o voce emoționată.

Nikita reuși să spună:

— Parcă am asurzit de tot. Spre sfîrşit n-am mai auzit nimic. În ochi îmi jucau portativele, de jos în sus, ca nişte arcuşuri.

Irina se apropie de Nikita. El îi strînse degetele reci şi umede.

— Ei, ce ţi-am spus? — zise Irina cu un zîmbet triumfător.

— Nu m-am aşteptat nici eu, — răspunse Nikita. — Sînt de la dumneata?

Şi Nikita arătă spre flori. Buchetul suferise serios din cauza felicitărilor şi îmbrăţişărilor entuziaste şi fără rost.

— Nu. Chiar sînt tare supărată pe mine că nu mi-a trecut prin minte. Dă-mi-le să le ţin, altfel o să se transforme într-o mătură.

Şi Irina îi luă florile din mînă. In această clipă se simţi aproape împinsă într-o parte de o femeie înaltă, cu umeri puternici, rotunzi, şi Irina auzi o voce plină, adîncă, melodioasă.

— Iată unde-mi eşti, Karev! Bună ziua, dragul meu. Nu te-ai aşteptat? Vin întotdeauna — ca zăpada pe cap. Te felicit, a fost minunat! Astăzi ţi-am iertat şi contra-punctul, şi *fuga,* şi chiar şi faptul că m-ai minţit atît de crunt! Totul, totul!

Irina observă cum pe faţa lui Nikita trecu o umbră de stinghereală şi descumpănire. Işi reveni apoi, dar Irinei i se păru că Nikita, dînd mîna cu femeia — stîngaci şi totodată bucuros — era copleşit de un sentiment deosebit, tainic.

— Te-am minţit? — întrebă Nikita mirat.

— Ai uitat? Oare într-adevăr ai uitat? — exclamă femeia. — O, Karev, cît de puţin te-ai gîndit la mine! În locul meu oricare alta te-ar fi urît.

Femeia rîse tare şi continuă pe un ton vesel:

— Iar eu, ca o proastă, îţi iert toate! Hai, adu-ţi aminte, adu-ţi aminte! Ce mi-ai făgăduit la ultima noastră întîlnire în Uralsk? Ce? Ai vrut să rămîi şi totuşi... Ei, fie! Datorită muzicii dumitale, sînt gata — dumnezeu ştie la ce umilinţe. Ha, ha! Într-adevăr, a fost foarte bine, Karev!

Femeia vorbea fără întrerupere, vocea ei răsuna puternic în camera înaltă, şi toţi din jur tăcură, deveniră mai şterşi, mai palizi. Intr-o clipă Irina cîntări toate trăsăturile acestei femei, — cocul greu şi des al părului ei întunecat, albul strălucitor al gîtului, toată prospeţimea şi sănătatea feţei, privirea ei îndrăzneaţă şi desenul obraznic al sprîncenelor.

— E timpul să mergem, — hotărî scurt Irina, apropiindu-se de tatăl său.

Dar Matvei Vasilici era prea tulburat ca să pornească îndată şi să-şi părăsească fratele înconjurat de entuziasm. Şi însăşi Irina, după ce spuse că e timpul să meargă, parcă aştepta ceva şi, strîngînd nerăbdător între degete buchetul răvăşit, privea cînd la Nikita cînd la femeia necunoscută.

— N-am să te reţin, Karev, — spuse femeia, — sper să ne vedem curînd, nu-i aşa ? Voiam numai...

Femeia se întoarse şi, fără să vadă pe cei din jur, strigă peste umărul lui Matvei Vasilici :

— Rodion !

Rodion se desprinse de perdea şi, păşind greoi, se apropie de Nikita.

— E soţul meu. Iţi aduci aminte de el ?

Nikita zîmbi.

— Parcă te-am văzut pe stradă. Mai demult. Te recunosc după cap. Rodion, chiar Rodion ?

— Da, chiar el, — spuse Rodion cu o voce de bas şi se uită la Nikita printre gene. — Şi eu te-aş fi recunoscut. Dumneata eşti, cum să zic... dar nu găsi cuvîntul şi-şi învîrti mîna în aer, oarecum nehotărît.

— Varvara Mihailovna, demult ? — întrebă Nikita.

— Asta-i altă poveste. Lăsăm pe altă dată. Eşti aşteptat.

Şi Varvara Mihailovna aruncă o privire fugară Irinei.

— Sînt foarte, foarte încîntată, Karev ! La revedere !

Luîndu-l pe Rodion de mînă, ea dispăru tot atît de repede precum apăruse. Rodion o urmă grăbit, abia salutîndu-l din cap pe Nikita.

Matvei Vasilici îşi aduse aminte cu plăcere de so-

monul pe care i-l trimisese un pacient cunoscut, de sticlele care se strînseseră în bufet şi, încă emoţionat, înduioşat, bătu familiar pe spatele fratelui şi spuse vesel :

— Cu un asemenea prilej, e bine să te aduni niţel în societate. Tu, Sonia, ai face bine să inviţi cîteva cunoştinţe. Să mergem.

— Iartă-mă, Matvei, — spuse Nikita, — eu am promis să mă întîlnesc cu cîţiva muzicieni, şi mai bine...

— Adu-i şi pe muzicanţii tăi la mine! — îl întrerupse Matvei Vasilici. — Cred că nu-i vorba de toată orchestra, s-or găsi locuri destule.

— Cum nu poţi înţelege, tată, — se aprinse deodată Irina, — că acum e ocupat şi că e chiar mai bine altă dată. Acum e ocupat, ocupat!

Matvei Vasilici privi la fiică-sa. Ea stătea cu spatele la Nikita, sprîncenele-i erau încruntate, ochii micşoraţi şi, mai mult ca oricînd, semăna cu o mulatră — trăsătura ei personală, nemoştenită.

Matvei Vasilici începu să tuşească şi-şi căută prin buzunar tabachera.

— Poate că într-adevăr are dreptate, n-o să te stingherim astăzi, Nikita, — spuse răguşit Matvei Vasilici, învingîndu-şi cu greu tusea. — Trebuie să organizăm ceva ca lumea. Atunci, pe altă dată. Plecăm ? — o întrebă pe Irina.

Matvei Vasilici îşi îmbrăţişă din nou fratele, dar grăbit, chiar indiferent, abia atingîndu-şi reverele hainei de fracul lui Nikita, şi gîrbovit, obosit, o porni spre ieşire.

Irina o lăsă pe mama ei să-şi ia rămas bun de la Nikita, apoi se apropie şi ea repede de dînsul, îi vîrî în mîini buchetul şi şopti pe nerăsuflate :

— Ţine-ţi nesuferitele astea de flori!

O clipă îl privi în ochi, de parcă s-ar fi pregătit să-i spună ceva copleşitor şi rău, bărbia îi tresări şi începu să-i tremure şi, dintr-odată, desprinzîndu-se din loc, se repezi după Sofia Andreevna, dînd la o parte, din fugă, perdeaua grea de la intrarea în sală.

Nikita, nedumerit, întinse mîinile în urma Irinei, dar

fu înconjurat de colegi şi peste un minut mergea împreună cu ei pe coridoarele înguste şi întunecoase.

Pe scară îi tăiară drumul doi oameni. La lumina becului slab, abia le distinse feţele. Unul dintre ei, un bătrînel mic de stat, purta un palton lung şi semăna cu evreii aceia pe care-i întîlnea în copilărie lîngă sinagoga de pe Staroestrojnaia. Iar celuilalt îi scînteiau nişte ochelari mari, de după lentilele cărora ochii negri ba se măreau, ba se micşorau, devenind ca nişte mărgeluşe mici şi strălucitoare. Inelele argintii ale buclelor se împrăştiau de sub pălăria-i largă, peste guler.

— Goldmann, — pronunţă buclatul.

— Goldmann, Iakov Goldmann, — se grăbi să explice bătrînul, — Iakov Goldmann cu tată-său.

Şi arătă spre pieptu-i cu degetul mare îndoit.

Nikita se dădu un pas înapoi.

— O, doamne, ce zi! — şopti Nikita. — Iakov Moiseevici, oare într-adevăr, dumneata eşti?

Iakov Moiseevici îşi scoase ochelarii şi îşi înălţă faţa spre lumină.

— Ei? — întrebă el, zîmbind larg.

Nikita îl trase spre dînsul. Şi în timp ce Iakov Moiseevici se îmbrăţişa cu Nikita, bătrînul îl trăgea nerăbdător de umeri şi de mîneci. In clipa aceea, un miros de clei abia simţit, vag, îi aminti lui Nikita de noaptea aceea de toamnă, de cuvintele sacadate ale legătorului de cărţi, de barba lui rece şi aspră. Şi prima bucurie clocotitoare, pe care cîndva i-a dat-o muzica, i se revărsă din nou prin toată făptura cu un entuziasm nestăpînit. Acum de-abia îşi reveni după concert.

— Eu am aşteptat cu nerăbdare debutul dumitale, şi anume nu m-am arătat, — spuse Iakov Moiseevici.

— O, Iaşa era atît de emoţionat! — exclamă tatăl său.

— Iakov Moiseevici, dragul meu, dar unde eşti acum?

— Eu? Sînt la un cinema. Maestro într-un cinematograf oarecare...[1]).

[1]) Inainte de apariţia cinematografului sonor, filmele mute erau însoţite de o muzică corespunzătoare, executată chiar în sala de spectacole. (N. trad.)

— O, Iaşa e la un cinematograf splendid! — se grăbi bătrînul. — E pur şi simplu un palat!

— Da parcă de mine-i vorba? — spuse Iakov Moiseevici. — Sînt pe deplin fericit: eu mi-am îndeplinit sarcina.

Şi Iakov Moiseevici îl lovi cu palma peste umăr, strigînd mişcat:

— Iată opera mea!

— Iată opera lui Iakov Goldmann — Nikita Karev! — repetă legătorul de cărţi gestul fiului său. — Asta o spunea întotdeauna Iaşa al meu.

Şi bătrînul Goldmann se uită cu dragoste şi cu mîndrie bătrînească la Iaşa al său şi la Nikita Karev şi, cu o voce scăzută, adăugă triumfător:

— Şi noi, eu cu Iaşa, am hotărît: am să leg partitura simfoniei lui Nikita Karev în marochin adevărat, ca înainte de război. Voi imprima în colţuri o liră de aur şi vă voi oferi această minunată lucrare. O, încă nu sînt complet invalid şi pot să-mi fac foarte bine vechea mea meserie! Noi aşa am hotărît!

Şi iarăşi, ca acum vreo douăzeci de ani, legătorul de cărţi împunse cu barba-i aspră, obrazul lui Nikita. Şi iarăşi, luîndu-şi rămas bun de la el, Nikita simţi cît de mult ţinea la acest omuleţ mic şi vioi, cît de mult ţine la fiul său — profesorul, violonistul Iakov Goldmann — cît de mult îi iubeşte pe toţi oamenii şi întreaga lume, nespus de minunată şi de atrăgătoare.

Trebuia să plece: îl aştepta o mulţime de colegi. Poate n-ar fi plecat cu ei, dacă ar fi ştiut cum o să-şi petreacă seara Irina.

...Ea şedea alături de tatăl ei, cu capul pe genunchii lui. El îi asculta respiraţia, închizîndu-şi din cînd în cînd, cu gravitate, ochii obosiţi.

—Fără motiv, pur şi simplu din vînt, nu se-întîmplă nimic, — spuse Matvei Vasilici. — Şi rău faci că nu-mi mai povesteşti ce te preocupă, că nu-mi împărtăşeşti ceea ce te frămîntă. Rău faci!

Şi Matvei Vasilici oftă cu părere de rău...

— E prea devreme să ai secrete față de mine. Asta n-o să te ducă la nimic bun.

Irina își înălță capul, își îndreptă părul și spuse:

— Vezi cum ești, tată?... N-am nici un fel de secrete. Pur și simplu... mă impresionează întotdeauna... muzica... O să-mi treacă. Trebuie să dorm. Da, într-adevăr!

Irina încercă să rîdă și se plecă spre Matvei Vasilici ca să-l sărute, dar el nu se lăsă mîngîiat.

— Te-a supărat cineva? — întrebă Matvei Vasilici încet și stăruitor. — Poate Nikita?

— Tu nu-nțelegi nimic! — exclamă Irina, smulgîndu-și mîinile din ale tatălui. — Nikita e minunat, minunat! Și n-are nici o legătură cu mine! Numai eu sînt vinovată de faptul că sînt așa... Și nimeni n-are nici o vină! Noapte bună!

Deodată Irina își acoperi fața și ieși din cabinet. lăsînd ușa deschisă.

— Așa, — spuse Matvei Vasilici, — așa!

Rămase nemișcat timp de vreo jumătate de oră, apoi se ridică și începu să se plimbe. Deodată se opri, se lovi cu mîinile peste genunchi și întrebă mirat în pustietatea camerei:

— Cum?

Intr-adevăr, cum s-a întîmplat ca sub imboldul unui acces prostesc de duioșie să se sărute, la concert, cu Nikita? Drăgălășenii de prisos! E timpul, în fine, să se explice cu fratele său și să-i indice locul cuvenit.

— Destul! — spuse cu voce tare Matvei Vasilici și se îndreptă pe vîrfuri spre camera Irinei, să asculte dacă fiică-sa doarme sau nu.

CAPITOLUL III

Cînd Lenka se sătura să tot alerge prin camere, pe tălpițele ei cam strîmbe și neastîmpărate, încremenea undeva într-un colț, lîngă pat, gînditoare și potolită, cu degetul vîrît în gură. Mergea pe cel de al treilea an, avea deci la ce să se gîndească.

Mama era mare, tata de asemenea. Mamei îi plăcea să rîdă, tatei de asemenea, dar tata rîdea mai mult cînd rămînea singur cu Lenka, iar cînd era cu mama, atunci fîrnîia şi bătea podeaua cu cizmele. Era plăcut să te joci cu tata.

Lenka ofta şi spunea încet şi visător :

— Cred că şi eu am să mă fac repede mare.

Dacă se-ntîmpla ca aceste cuvinte să ajungă la urechile mamei, atunci un rîs sonor şi puternic o speria pe Lenka şi imediat se trezea în mîinile ei mari şi fierbinţi. Mîinile o trăgeau, o frămîntau, ea se scufunda toată în rîsul spumos şi rostogolitor al mamei, ca-ntr-o covată cu apă caldă şi săpunită, şi atunci Lenka ştia că e tîmpul prielnic s-o roage pe mama să-i îndeplinească vreo dorinţă.

— Povesteşte-mi ceva.

Mama începea o poveste, Lenka îşi încreţea fruntea ei mare şi bombată ca a lui Rodion, şedea liniştită şi i se părea că e destul să se mişte, pentru ca din ochii negri ai mamei să sară un lup.

Dacă în astfel de împrejurări era acasă şi tata, atunci el intra în cameră şi imediat începea cu mama o discuţie lungă, grăbită şi de neînţeles. Lenka se ducea să se joace de-a reparatorul, să-şi dreagă peticuţele şi hîrtiile din colţişorul ei, unde viaţa era liniştită, fără discuţii, unde se găsea un „bulum" mare cu poze şi erau ascunse borcănaşe cu tot felul de „mazeline".

Iar Rodion, bocănind cu tocurile, se plimba dintr-un colţ într-altul, îşi încrunta şi-şi descrunta sprîncenele, şi spunea surd :

— E timpul să termini cu toate drăcoveniile astea, cu poveştile astea cu tot felul de vrăjitoare şi de necuraţi ! Copilul trebuie să crească într-o atmosferă sănătoasă, înţelegi, reală, sănătoasă... In condiţii adevărate... iar tu...

Zîmbind, Varvara Mihailovna îşi urmărea din ochi bărbatul care umbla din colţ în colţ şi aştepta să se potolească vuietul surd al vocei sale, pentru ca apoi să-l întrebe liniştit :

— Dar ție, în sat, ce ți se povestea? Povești? Sau poate despre munca industrială? Ce ți se povestea atunci cînd îți mai curgea nasul? Ha, ha!

— Asta a fost în sat, — o întrerupea Rodion, înfuriat. — A fost și a trecut ca tot ce a fost. Revoluția nu s-a făcut pentru ca să se spună povești. Eu nu vreau ca fiicei mele...

— Fiicei noastre, Rodion, a noastre.

— Totuna! Fiicei noastre! Nu trebuie încă din scutece să-i îmbuibi capul cu tot felul de prostii. Trebuie să-nțelegi... să o deprinzi, de mic copil... acum...

— Și ce m-ai sfătui să-i povestesc? — întreba Varvara Mihailovna cu o voce supusă. — Eu nu mă îndoiesc de aptitudinile tale de pedagog, învață-mă!

Rodion se oprea în fața soției sale și o privea cu gura căscată.

— Asta... asta... — bombănea Rodion.

— Ei? — zîmbea Varvara Mihailovna.

— O, diavole! — striga Rodion agitîndu-și pumnii. — Nu e vorba de asta, înțelege!

— Dar atunci de ce?

— Înțelege odată! Găsește singură, la ce-ai mai învățat, pentru ce? Ești doar mai învățată ca mine. Ia și găsește! La ce dracu' să zăpăcești copilul de la vîrsta asta?

— Nu pot inventa nimic, — spunea Varvara Mihailovna, în timp ce buzele îi tresăreau abia vizibil, — n-am suficientă fantezie. Și, apoi, mie îmi plac poveștile. Și ție îți plac, numai că tu te prefaci, vrei să pari altfel. Hai, recunoaște Rodion — vrei să pari altfel!

— Tu, tu te prefaci! Tu minți că nu poți! Tu nu vrei și spui că nu poți!

Varvara Mihailovna zîmbea pentru ultima oară. Fața îi devenea severă și spunea cu o voce și mai scăzută.

— Ești un mujic sănătos, Rodion, și nu-ți stă bine să țipi ca un neurastenic. Dacă vrei să țipi, atunci stropșește-te odată la mine, ca la o muiere de la țară, și gata. Numai că tu te-ai stricat cu tot felul

de broşurele. După convingerile tale doar e ruşinos să ţipi la o femeie, nu? Aşa e?

Varvara Mihailovna, ţinîndu-şi capul sus, se uita la Rodion; pleoapele îi tremurau şi se păreau că acu-acu o să izbucnească în hohote de rîs. Dar, după o clipă de aşteptare, ea continua, abia auzit, cu melancolie şi cu un fel de furie ascunsă:

— La mine, însă, trebuie să ţipi. Pe mine trebuie să mă ţii, uite aşa. Eu poate asta am şi căutat cînd te-am luat pe tine. Iar tu...

Ea tăcea un timp, apoi se întindea, ridica deasupra capului mîinile, trosnind din degete.

— Cum mă plictisesc cu tine!

— Demult? — bombănea Rodion.

— Cu cît trece timpul, cu atît mi-e mai lehamite! M-am săturat să ascult cum repeţi cuvinte străine. Toţi scorniţi cîte ceva, toţi căutaţi să păreţi mai grozavi. Iar eu mă uit şi-mi dau seama că-n acest timp n-aţi priceput altceva, decît că rubla e mai scumpă decît copeica. Poftim, ce mai descoperire! Eu ştiu asta de cînd mă ţin minte. Voi însă umblaţi cu asta, ca găina cu oul. Şi tu cloncăneşti împreună cu toţi ceilalţi: pe copii trebuie să-i învăţaţi pe baza proceselor de muncă, poveştile sînt rămăşiţe ale superstiţiilor, religia este opium pentru popor. Volga se varsă în Marea Caspică. Doamne, ce plictiseală! Mai ales că nici nu-ţi stă de loc bine şi-ţi vine chiar foarte greu! Tu doar eşti un mujic sănătos!

— Ce vrei să spui cu asta „mujic"... Cum vine asta... Ce vrei să-nţelegi cu acest cuvînt?... Tu crezi...

— Of, Rodion, am spus ceea ce cred. Mă plictisesc. Ai înţeles? Şi despre astea toate am vorbit demult.

Rodion se întorcea spre uşă şi vuia ameninţător:

— Ai dreptate! Am vorbit! Destul!

Şi Rodion se închidea în camera sa, începînd să gîndească în singurătate. Pielea de pe frunte i se umfla ca nişte cucuie, de la o sprînceană spre alta i se rostogolea o nucă, o grimasă îi deforma faţa: era veche, rămasă de cînd îl scosese din apă pe Şering,

o grimasă dureroasă, care se străduia să învingă ceva.

Trebuia să găsească o ordine, o cauzalitate. Totul în lume era condus de această cauză, legea ei era neîndoielnică şi Rodion nu numai că îşi dădea seama de ea, dar părea că ar putea să şi întrevadă alcătuirea ei, aşa cum examina suprafaţa apei cu ochii micşoraţi, dîndu-şi seama de cotitura firului apei, după culoarea şi relieful valurilor.

Să începem cu obiectele. Ele sînt confecţionate, se uzează, sînt reparate sau aruncate. Treptele sînt drepte, clare, transparente. Ca pe vas — reparaţie mică, medie, mare. Reparaţia mică se face din mers, în drum sau la debarcader. Pentru reparaţie medie vasul este adus într-un golf, la şantier de reparaţii, pentru una mare — în docuri.

Cît de nesdruncinată, de solidă este succesiunea acestor trepte, cîtă armonie desăvîrşită, plină de înţelepciune se află în cea mai înaltă dintre trepte, în „docuri" ! Aici este clară însemnătatea fiecărui stîlp de sprijin care susţine corpul vasului, şi nici o lovitură de ciocan nu poate să dea naştere vreunei nedumeriri.

Nu degeaba visează Rodion docurile, nu degeaba vede schelele ce se-ntind spre ceruri, şi chiar şi în somn îl asurzeşte zgomotul surd al fierului. Şi cînd acest vuiet se aude într-adevăr pe undeva, atunci Rodion simte o astfel de forţă în umeri, încît pare că dacă şi-ar avînta mîinile, atunci, ca în vis, mîinile i-ar ajuta să se ridice în aer. O, omul este adevăratul stăpînitor al lucrurilor, ele i se supun şi el ştie să le oblige să-i slujească.

Dar omul... da, da, iată, aici începea toată această ceaţă. Aici conştiinţa i se învăluia în ceva tulbure ca apa bălţilor şi, ca o duhoare scîrboasă de mlaştină, îi apăreau în minte nebunele oraşului — Katerina şi Lizaveta Ivanovna.

Ele erau înconjurate de golănimea şi de haimanalele de pe mal, împărăţia neogoită a haimanalelor. Păşeau cu un zîmbet sălbatic şi vrăjit pe mutrele lor

umflate, arzînd parcă în zdrenţele lor multicolore, şi mulţimea hohotea în jur, acoperind uruitul harnic al vapoarelor.

Atunci Rodion simţea o durere sîcîitoare în gură, voia să scuipe, aşa cum scuipase odinioară pe malurile Volgăi după încăierarea jalnică şi sumbră cu haimanaua. Aceasta a fost prima lui cunoştinţă cu omul, şi această amintire a devenit tot atît de dezgustătoare pe cît era de scîrbos gustul sărat-amărui al sîngelui care i se prelingea atunci din buzele şi gingiile zdrobite. Dar această luare de contact l-a împins pentru prima dată pe drumul căutării — nici el nu ştie ce anume — şi el căuta mereu concentrat şi atent şi n-a ostenit pînă ce n-a înţeles ceea ce-i trebuie.

Pămîntul minunat cu orînduirea atît de înţeleaptă a lucrurilor supuse omului, cu docurile-i gălăgioase veşnic vuind de reparaţii mari, acest pămînt minunat le purta fără murmur pe Katerina Ivanovna şi surioara ei. Era foarte adevărat, Katerina şi Lizaveta Ivanovna sînt nişte nebune idioate; este adevărat, împărăţia golănimei, care piere pe drumurile de urcuş dinspre rîu, nu e decît o pleavă, zgura omenirii şi, desigur, mîna lui Rodion nu va tremura ca să curețe de aceste lepădături calea spre docuri.

Dar de ce i se pare că vede în toţi oamenii o asemănare cu nebunele oraşului? De ce, oare, toţi oamenii sînt vrăjiţi de o halucinaţie, de ce ţin ei la nişte stafii, sînt gata să creadă în idolii lor şi să se înduioşeze de ei la fel ca şi Katerina Ivanovna de o zdreanţă colorată? De ce nu renunţă oare la rătăcirile lor?

Oare nu sînt clare argumentele pe care le aduce Rodion? Poate greşeşte? Poate nu ştie să gîndească liniştit despre oameni; atunci de ce nu-l ascultă ei măcar pe Şering, pe tovarăşul Şering? Rodion a căutat un om, l-a găsit, l-a găsit printre miile de oameni, şi mintea lui e fără vicii. Acest om e Şering. De ce nu-l ascultă lumea pe Şering, dacă Rodion greşeşte?

De cè soția lui Rodion, Varvara Mihailovna... Ah, da ! Tocmai aici începe Rodion să-și frece fruntea și să-și încrunte mai mult sprîncenele ! Intr-adevăr, de ce chiar el, cu credința pe care o are în Șering, n-a chibzuit mai mult la cuvintele pe care i le-a spus înainte de... da, da... lucrurile s-au petrecut astfel :

Cu trei ani în urmă, pe cînd se aflau pe Kama, pe vasul-pavilion, Rodion a intrat în cabina lui Șering și, după oarecare ezitare, i-a dat drumul :

— Știi... cum să-ți spun... mă-nsor...

Șering a bătut toba cu degetele pe masă, și-a mușcat buza și i-a răspuns :

— De, ce să-i faci... Inseamnă că ești mai norocos decît mine !

— Iartă-mă, — a murmurat nu se știe de ce Rodion, iar Șering, rîzînd, i-a întins repede mîna.

Rodion a continuat :

— Am venit să-ți spun, fiindcă vremurile... Cum să-ți spun...

— M-da, vremurile, — a mugit Șering și și-a întors fața.

— Dar de ce nu mă întrebi — cu cine ?

— Păi, e clar că nu cu coșul vaporului, — i-a răspuns Șering repede, cu un bas care îi suna străin.

— Tu parcă... ai fi nemulțumit, sau ce-i ? — l-a întrebat Rodion, și a încercat să-l privească în față.

Dar Șering stătea drept în fața lui, cu privirea sa sinceră, și spunea fără grabă, încet ca deobicei :

— Cu Varvara Mihailovna ? Te potrivești, oare, cu dînsa ? E o femeie cam zurlie ! Iar căsătoria nu e de loc o problemă simplă. Vin copii. Și cînd vin copiii, frățioare... Uite, eu am unu — un fecior, știu ce va să zică asta ! Da, da, deschide-ți bine ochii. Ai, doar, cap pe umeri !

Dar Rodion n-avea cap. El semăna cu un butoi în care începea să fiarbă vinul nou. Trăise vreo doi ani ca în ceață, amestecîndu-și sentimentele sale noi și nepotolite cu un întreg lanț de treburi urgente, treburi la ordinea zilei (Varvara Mihailovna rîdea de

el: „Chestiuni la ordinea zilei? Ha, ha! Ce ordine lungă, fără sfîrşit!")

Rodion se simţea copleşit de simţămintele pe care le nutrea întîi faţă de soţie, apoi faţă de Lenka; gonea nu se ştie încotro, zbura pînă cînd, în sfîrşit, Şering îl aduse să lucreze la Piter. Aici îşi reveni.

Aici nu erau numai docuri, ci şi cale enorme cu zeci de macarale nemaivăzute, şi întreg oraşul — aidoma unei corăbii — stătea pe apă, întins de-a lungul reţelei drepte a canalelor şi a rîurilor. Aici puteai nu numai să construieşti fără răgaz şi să lansezi vase pe apă, dar părea că totul este pregătit pentru ca să realizezi cea mai mare reparaţie, chiar a omenirii întregi. Şi într-adevăr, o asemenea reparaţie reprezenta principala treabă la ordinea zilei.

Şi dintr-odată... da, dintr-odată! Doar întotdeauna acest lucru se întîmplă dintr-odată. Dintr-odată Rodion descoperi că are soţie, familie... nu, nu aşa! Îşi dădu seama că soţia căuta să-şi apere dreptul la o viaţă deosebită, la o viaţă aşa cum înţelegea dînsa, că — nu se ştie de ce — femeia se plictiseşte, că nu era niciodată de acord cu soţul ei şi că treburile lui la ordinea zilei le considera tot atît de însemnate ca zăpada de-anul trecut. Şi tot aşa — dintr-odată — constată că nu se simte la îndemînă cînd o alinta pe Lenka în faţa nevestii, şi atunci el căuta să-şi resfeţe copilul pe ascuns, între patru ochi.

Pe atunci astfel de momente se iveau tot mai des, Rodion rămînea nemişcat, încruntîndu-şi sprîncenele şi căutînd în minte ordinea şi cauzalitatea lucrurilor. Dar, în loc de cauzalitate, în minte îi apăreau Katerina şi Lizaveta Ivanovna. Şi în zîmbetul ironic al soţiei sale, i se părea că se reflectă zîmbetul plin de infatuare şi de încîntare al nebunelor oraşului.

Ultima oară cînd se certase cu nevastă-sa şi se retrăsese în camera lui, simţise dintr-odată că-şi pierde stăpînirea de sine

— Cine dracu' m-a legat cu o frînghiuţă de bleste-

matul ăsta de muzicant? — urlă Rodion bătînd cu pumnii în masă.

Îşi aduse aminte cum Varvara Mihailovna se luminase toată la concert cînd se apropiase de Nikita, cum apoi în drum spre casă, încerca să meargă înaintea lui Rodion fără să scoată vreun cuvînt. Veşnic nesuferitul Nikita care a apărut iar, nu se ştie de unde, în calea lui!

— Cine dracu'? Plictiseală, plictiseală, — bombănea Rodion. — Dar pînă acum nu se plictisea? De cînd cu concertul, nu-şi mai poate găsi astîmpăr. Nebunie muierească.

Pe neaşteptate, Rodion deschise larg uşa spre camera soţiei. Avea poftă să strige, dar se stăpîni, oprindu-se brusc în prag.

Varvara Mihailovna îl privea mirată şi pe faţa femeii, odată cu nedumerirea, începea să mijească zîmbetul care-l scotea totdeauna din sărite.

— Va să zică, nu mi-ai spus adevărul despre dînsul? — rosti rar Rodion.

— Despre cine?

— Despre lăutar... despre acest...

Varvara Mihailovna rîse încet.

— Eşti gelos?

— Lasă prostiile, — strigă Rodion, şi sîngele îi năvăli în obraji. — Nu vreau să mă minţi! Atîta tot.

Varvara Mihailovna îşi strînse picioarele pe divan, se aşeză mai în largul ei îndreptîndu-şi fără grabă şalul pestriţ peste umeri, apoi întrebă încet:

— Oare gelozia este demnă de om?

— Eu nu glumesc!

— Religia e opium pentru popor?

— Taci odată! — strigă răguşit Rodion, gata să se înăbuşe de furie.

Incepu să umble agitat prin cameră, frecîndu-şi puternic palmele, de parcă s-ar fi hotărît să lichideze pentru totdeauna cu ceva care-l stingherise pîn-atunci.

— Te mănîncă palmele? — îl întrebă Varvara Mihailovna zădărîndu-l.

— Ascultă, tu, — strigă din nou Rodion, oprin-

du-se lîngă divan. — Spuneai că acest muzicant e un vechi prieten de-al tău... cum îi zice?... iar tu...

— Ce?

— Înţeleg totul, nu sînt orb, eu...

— Ei?

Varvara Mihailovna coborî brusc de pe divan şi se opri dreaptă lîngă Rodion.

— Eu ţi-am spus că e prietenul meu. Ţi-am spus acest lucru pentru că şi tu eşti prietenul lui.

— Nu-i adevărat! Ce, adică puţini băieţi am întîlnit în viaţa mea?

— Stai puţin. Nu-ţi ajunge atîta? Nu? Atunci, ascultă!

Varvara Mihailovna îşi înfăşură strîns şalul pe umeri, se apropie şi mai mult de Rodion şi şopti cu o voce stăruitoare:

— Il iubesc pe Karev. Ai înţeles?... Ai înţeles?... Ai înţeles?...

Şi Varvara Mihailovna dăltuia în Rodion acest cuvînt. Şoaptele ei se auzeau anevoie.

— De trăit, am trăit numai cu tine. Ai înţeles? Dar de iubit îl iubesc numai pe el. Ai înţeles? Atunci despre care înşelătorie vorbeşti tu?

Şi ca şi cînd de-abia atunci l-ar fi văzut bine, zîmbi şi spuse dînd din cap:

— Ciudat mai eşti!

Rodion era palid, faţa sa mereu mobilă se împietri ca lipsită de viaţă. Se întoarse stîngaci şi plecă în camera sa. Dar auzul îi rămăsese dincolo de uşă, la soţie, de parcă acolo, la dînsa în cameră, trebuia să se producă neapărat o cotitură în propriul lui destin.

După paşii Varvarei Mihailovna, Rodion îşi dete seama că se pregăteşte să plece. Şi într-însul se aprinse imediat o dorinţă de neînvins, răutăcioasă, de a-şi urmări soţia, de a o prinde, de a o demasca. Cu răsuflarea scăzută, fără a se mişca, trăgea cu urechea la cele mai mici foşnete de dincolo. De-abia se trînti uşa din vestibul, că el se şi repezi să se îmbrace.

Pe stradă se întuneca, cernea o ploaie rară şi caldă, dar trotuarele erau însufleţite; oamenii se îm-

bulzeau pe la răscruci, sub umbrarele de fier ale intrărilor, pe la porţi. Lui Rodion nu-i venea greu să se furişeze în ceaţa sigură a înserării, întrecîndu-i pe oameni cu îndemînare, neobservat şi ascunzîndu-se, hoţeşte, pe după spinările lor. Era cu atenţia îndreptată tot înainte, iar obstacolele de-abia îi ascuţeau privirea şi vedea doar atît: că în faţa sa, la vreo douăzeci de paşi distanţă, mergea Varvara Mihailovna.

Femeia nu se grăbea, avea un mers firesc şi de vreo două ori atenţia ei fu atrasă de vitrinele luminate. Dar Rodion nu se îndoia de faptul că Varvara Mihailovna se apropie de ţinta dinainte cunoscută.

La un colţ, femeia se opri. Asta s-a întîmplat pe neaşteptate şi Rodion se pomeni foarte aproape de ea.

El se furişă după un chioşc din marginea drumului. Aproape în aceeaşi clipă îl zări pe Nikita Karev, şi exclamaţia veselă şi surprinsă a soţiei ajunse pînă la el.

„Totul era dinainte aranjat“, trecu prin mintea lui Rodion.

Se ţinu de colţul chioşcului ca să nu se repeadă înainte de vreme la soţie sau la Nikita. In clipa aceea, Rodion nu ştia pe care din doi îl duşmănea mai mult.

Varvara Mihailovna îl luă pe Nikita de braţ. Rodion o porni şi el. Mergea pe urmele lor fără a se feri, ba chiar anume tîrşindu-şi zgomotos tălpile pe asfalt. Işi vîrî mîinile adînc în buzunare, şapca şi-o lăsă pe ceafă — părea un om beat.

Varvara Mihailovna rîdea.

— Glorie, glorie! — spunea ea rîzînd şi privindu-l pe Nikita. — Eşti ca un tenor de operă, Karev! Ha, ha, ha! Femeile te urmăresc, iar şcolăriţele se îndrăgostesc de dumneata. Serios! Cine era fetiţa care mă privea la concert ca o mică sălbăticiune?

— Fetiţă?

— Da, desigur. O mică fiară sălbatică. Credeam că o să-mi scoată ochii în timp ce vorbeam cu dumneata!

— Cred că era Irina, — spuse Nikita.

— A, dumneata îi ştii şi numele?

— E fiica fratelui meu.

— Aşa ! Nepoată ? Şi cu toate acestea !

Varvara Mihailovna se lipi mai mult de umărul lui Nikita.

— Probabil că întotdeauna îi e frig. Nu ? Această Irină ! Are întotdeauna mîinile reci, nu ? De ce te încrunţi ? Eşti îndrăgostit de ea ? Ha-ha ! Doamne, ce proastă sînt ! Dar îţi spun drept, Karev, e caraghios. E o fetiţă, ca Lenka mea. Ştii că am o fetiţă ? Minunată ! Ce ar fi ca noi doi... Ei, ce e ? De ce te tot încrunţi, Karev ? Mă sperii. Intr-adevăr, eşti îndrăgostit ?

— Ai vrut să-mi povesteşti despre dumneata. Cîţi ani are fiica dumitale ? — întrebă Nikita...

— Va să zică, i-adevărat, — spuse Varvara Mihailovna cu vocea scăzută. — De, ce să-i faci ? Asta-i soarta mea. Sper mereu că va veni odată timpul cînd ai să-nţelegi că numai eu, numai eu îi sînt necesară lui Nikita Karev. Eu nu dispcr. Aştept, Karev. Ha-ha ! Sînt încăpăţînată !

— Dar dumneata trebuie să fii fericită ! — exclamă Nikita. — Ai un copil. Ai un soţ. Mi-a plăcut foarte mult şi-l cunosc demult. Şi dumneata ai nevoie tocmai de un om ca Rodion.

— Adică de ce fel de om ?

— Puternic, sănătos aşa cum eşti dumneata !

— Dumneata vrei să mă convingi că e timpul să mă potolesc ? De bine nu pleacă omul, nu-i aşa ? E timpul să te las în pace ? Te-am plictisit prea mult ? Am ghicit, nu-i aşa ? Spune-mi, am ghicit ? Ştii ceva ?

Varvara Mihailovna făcu o pauză, de parcă se pregătea să-l lovească pe Nikita cu un singur cuvînt.

— Ştii că Rodion nu te poate suferi ?

— Pe mine ?

— Pe dumneata, şi cred că mai mult chiar decît pe mine.

— Dar din ce cauză ?

— Probabil că ştie cît de mult te...

Şi Varvara Mihailovna se întinse spre Nikita, înălţîndu-se şi înclinînd capul spre umărul lui, ca să-i

spuie poate — mai încet și mai răspicat — ceva, dar o forță neașteptată o smulse de lîngă Karev.

Intre ei stătea Rodion.

Ii privi pe rînd cu niște ochi tulburi, încețoșați. Nikita se trase înapoi. Varvara Mihailovna își duse mîinile la față, poate ca să se apere sau poate ca să-l îndepărteze pe Rodion.

Rămînînd în mijlocul trotuarului, ei împiedicau circulația. Unii trecători îi ocoleau, alții se opreau să caște gura.

— Ai înebunit? — exclamă Varvara Mihailovna.

In vocea ei nu era nici umbră de teamă. Își privea soțul cu o curiozitate neobișnuită, iar pe fața ei, mai mult ca oricînd, se reflectau culori vii.

Ii aruncă o privire lui Karev. Presimțirea unei încîntări o lumină pentru o clipă, dar tot în aceeași clipă întrebă cu disperare și melancolie:

. — Karev, Nikita! Ce-i cu dumneata?

Karev stătea nemișcat — înstrăinat și mut — privindu-l leneș și indiferent pe Rodion. Părea că nu putea să învingă accesul chinuitor de plictiseală care îl cuprinsese.

Rodion își trase sufletul și păși spre Nikita. Gura i se strîmbă de parcă îi era foarte greu să-și descleșteze fălcile.

—Bo-ie-raș-u-le! — rosti încet Rodion.

Apoi dintr-odată se întoarse repede, își vîrî din nou mîinile în buzunare și își făcu loc cu umerii prin mulțime.

Rodion mergea cu capul plecat, brăzdînd drumul cu o privire îndobitocită, lovindu-se de trecători. Nu observă cum trecu de casă și își reveni abia cînd ajunse într-o stradă necunoscută.

Peste o jumătate de oră era acasă. Se adunaseră între timp o mulțime de hîrtii — servieta moale și roasă se umflase, semănînd cu o căldare, în trei cărți erau puse semne — demult trebuia să facă ordine pe masă: bilețele, hîrtii murdărite de rotator se adunaseră, maldăre, pretutindeni.

Rodion se așeză la lucru. Părea că niciodată în

viață treaba nu mersese atît de bine și cu atîta spor. Nu făcea nici o mișcare de prisos cu mîna, n-avea nici o ezitare, nici o nehotărîre: hîrtia era citită, creionul făcea pe ea însemnarea cuvenită, apoi se așeza ascultătoare la o parte — în locul ei apărea alta. Mapa este golită pînă în adîncurile ei cele mai tainice, din căldare se preface în cîrpă, apoi, umplută cu hîrtiile triate, ia înfățișarea unei adevărate serviete de afaceri, cu totul cuviincioasă, ca a unui om care mănîncă potrivit. Hîrtioarele de prisos — circularele, ordinele, procesele-verbale, extrasele de rezoluții — zboară în colț, în spatele mesei, maldărele de hîrtii se topesc, și apoi, ca după topirea zăpezii, printre petele răzlețe, albe ca neaua, apar petele verzi ale postavului, apoi ele se unesc treptat, formînd un cîmp verde. Masa a devenit curată.

Rodion se apucă să citească o carte. O pagină, încă o pagină. Ce idee limpede, clară, și cu cîtă ascuțime distinge Rodion dezvoltarea ideii, cît de simple și de exacte sînt cuvintele folosite de autor!

Rodion o aude pe Varvara Mihailovna înapoindu-se și trecînd în camera ei.

Pagină după pagină, pagină după pagină!

Varvara Mihailovna bea ceai, lingurița se lovește de cană, capacul zaharniței a pocnit brusc și scurt ca închizătorul unei arme, cuțitul, lunecînd de pe pîine, scîrțîie strident pe farfurie.

Pagină după pagină! A ajuns aproape la concluzii, cartea te conduce spre ele, fără teamă, ca un cîrmaci care conduce un vas în golf.

Varvara Mihailovna se pregătește de culcare. Și-a împins scaunul spre pat. Și-a desfăcut șireturile de la ghete: vîrfurile de metal ale șireturilor au ciocănit podeaua, asemenea unui tic-tac de pendul. Varvara Mihailovna s-a culcat.

In liniște, atenția se concentrează, gîndul e ca sticla: există, însă prin transparența lui se distinge clar depărtarea. Încă un capitol, încă unul. Pagină după pagină, pagină după pagină!

Noaptea e liniștită, netulburată de zgomote. E tim-

pul să se culce şi el. Poate fi mulţumit de ziua care s-a scurs, poate fi mulţumit de el însuşi.

Fiecare mişcare pe care o face e fermă. E sub plapumă, a închis ochii, trebuie să adoarmă.

Minut după minut.

E un om puternic şi sănătos. Se conduce uşor. Pentru el totul e clar. Raporturile lui cu Varvara Mihailovna... Dar de ce să se gîndească la asemenea lucruri? Nu e mai bine, oare, să se întoarcă la cele citite? Gîndurile sale repetă calea pe care a străbătut-o de curînd.

Minut după minut, un minut, încă un minut.

Deodată Rodion tresare. Despre ce anume a citit în această carte groasă? Cuvintele i se destramă în memorie ca un putregai care se preface în pulbere şi-i zboară din cap întocmai ca praful. Ce fel de carte a citit? Pe colţul mesii stau, unul peste altul, trei volume legate şi în fiecare din ele este introdus un semn de hîrtie. Dar Rodion nu e în stare să-şi aducă aminte ce pagini a răsfoit cu atîta sîrguinţă, numai cu o jumătate de oră înainte.

Se ridică în grabă, aprinde lumina şi se repede spre masă. Deschizînd cartea aflată deasupra celorlalte, citeşte la întîmplare cîteva rînduri. Dar nu — a citit despre altceva. O ia pe cea de o doua, apoi a treia. De peste tot îl privesc aceleaşi rînduri, parcă recunoaşte în ele cele citite; ca şi mai înainte însă, cuvintele se destramă într-un praf de putregai.

— E clar, — spuse Rodion.

E clar că a obosit şi trebuie să doarmă.

Din nou stă culcat, cu pleoapele strîns închise, din nou trec minute liniştite, şi dintr-odată, cu o grabă stîngace, sare din pat.

Cu plapuma aruncată pe umeri, Rodion caută neliniştit în colţul din spatele mesei, în maldărul hîrtiilor aruncate. Cum de a putut să uite însărcinarea primită de la tovarăşul Şering? Chiar azi, la amiază, Şering i-a dat o hîrtie spunîndu-i:

— Vezi, ţine de specialitatea ta. Mi se pare că ar trebui rezolvată.

Rodion era în clipa aceea pe deplin convins că „trebuie rezolvată", dar n-avea nici o idee despre problemă, şi hîrtia... Unde a putut arunca această hîrtie ?

Şi posac, răscoleşte procesele-verbale, circularele, reface scrisorile rupte în bucăţele, cîmpul verde al mesei se acoperă din nou de nămeţi, servieta se dezumflă, însă hîrtia lui Şering — nicăieri.

Peste un ceas, stînd culcat, scrutează în minte cu sîrguinţă fiecare hîrtiuţă pe care a avut-o în mînă în ziua aceea, şi toate i se par aidoma hîrtiei pe care i-a dat-o la amiază Şering.

— Trebuie rezolvată, — spuse Rodion ca în delir, adormind greu. — De rezolvat...

Dimineaţa l-au trezit nişte zgomote, aducînd a ciocănituri.

Îmbrăcîndu-se, trăgea cu urechea la ceea ce se petrecea în camera vecină. Lenka a şi pornit să tropăie prin cameră, vorbind cu ea însăşi. Varvara Mihailovna îşi încălţase ghetele şi nu, ca de obicei, dimineaţa pantofii. Paşii ei erau ceva mai grăbiţi decît altădată.

Rodion se duse să se spele. În vestibul se întîlni cu nevastă-sa : Varvara Mihailovna îşi scotea din cameră un geamantan, nu prea mare.

— Bine că te-ai sculat, am vrut să te văd !

Şi Varvara Mihailovna îşi îndreptă pălăria, îşi încheie nasturele de la gulerul paltonului, mare cît o monedă de cinci copeici.

— Plec de la tine, Rodion, — îi spuse, aşa cum îi spunea altădată „bună dimineaţa". — Deocamdată Lenka va rămîne aici. Camera unde voi locui nu e de fel potrivită pentru ea. Mi-au promis o dădacă bună, am s-o trimit astăzi...

Şi Varvara Mihailovna îi întinse mîna.

— Rămîi cu bine... Ei ?...

Zîmbi.

— Eşti un om inteligent, Rodion. Pentru ce toată această comedie ? Să ne luăm rămas bun !

— La muzicant ? — întrebă Rodion abia auzit.

— Nu. Deocamdată n-are nevoie de mine. Am hotărît, pur şi simplu, să mă odihnesc.

Varvara Mihailovna se încruntă.

— Vrei să mă sileşti să mă dezvinovăţesc? Găsesc că nu e demn de mine... Azi poate să aibă grijă de Lenka, proprietăreasa. M-am înţeles cu ea. Ei? Rămîi cu bine!

Rodion tăcea.

Varvara Mihailovna zîmbi din nou. Faţa ei era de nepătruns, frumoasă, iar vocea joasă — calmă şi adîncă.

— Cum vrei!

Ridică uşor valiza, deschise cu mîna stîngă zăvorul, împinse uşa cu genunchiul şi ieşi fără a privi înapoi.

CAPITOLUL IV

Vasilievski-Ostrov a devenit după războiul civil foarte liniştit, mai ales în punctele îndepărtate, dincolo de Linia treisprezecea şi chiar şi mai departe. Cu casele pe jumătate ruinate, cu caldarîmul acoperit de iarba tîrîtoare de un verde aprins care se numeşte troscot, bulevardele care şi-au pierdut eleganţa au devenit naive, rămînînd încă impunătoare. Dacă i-ar fi trecut cuiva prin minte să înlăture acoperişurile caselor, atunci multe dinăuntrul lor s-ar fi înfăţişat neatinse: aşa putea să fie, aşa a fost şi cu o jumătate de secol în urmă — cabinete, dulapuri, săliţe şi coridoare întunecoase şi încăpătoare, cu vechituri şi tot felul de boarfe care demult nu mai erau folosite. Oamenii care populează Vasilievski-Ostrov sînt neschimbaţi şi parcă totuşi s-au schimbat, au devenit tot atît de mişcători, de măreţi şi de naivi, ca şi bulevardele.

Şi poate că expresia cea mai convingătoare a acestei schimbări stranii petrecute cu Vasilievski-Ostrov în timpul revoluţiei o întrupa savantul biolog şi publicist, Arsenie Arsenievici Bach.

Articolele sale din ziare nu mai erau în pas cu vremea. El şi-a dat seama de acest lucru şi a încetat

să mai scrie. Concepţiile sale au rămas aceleaşi, el n-a şovăit în nimic, dar cu un zîmbet protector şi plin de demnitate a recunoscut că e posibil ca ele să se fi învechit. Arsenie Arsenievici avea însă, ca rezervă, cunoştinţele în domeniul biologiei, putea să ţină lecţii elevilor, miliţienilor, metalurgiştilor, cui voia, şi era gata să admită că încă nu e pierdut totul în lume dacă se încurajează cunoaşterea darwinismului.

Trăia de unul singur şi ocupa la primul etaj al clădirii trei camere. An după an, venea în fiecare zi acasă cu două, trei cărţi, pe care le dezgropa din subsolurile de pe bulevardul Liteinîi. S-au adunat atîtea, că demult nu-i mai ajungeau dulapurile şi poliţele din apartament, şi cărţile, ca nişte stalactite, să înălţau spre tavan, apăreau de după uşi ca nişte maldăre gîrbovite, prăfuite, cenuşii, pline de pînze de păianjen.

In timpul revoluţiei, Arseni Arsenievici şi-a strîns în magazie scînduri pentru rafturi, şi după ani de pregătire se apucă de treabă. Un bătrînel — vecin, căruia îi mersese vestea că ştie să mînuiască ferestrăul întocmai ca un dulgher — i-a tăiat scîndurile, le-a dat la rîndea şi i-a ajutat să le care sus. Erau nişte scînduri orizontale scurte, destinate cărţilor; cele verticale, din care trebuia să întocmească laturile etajerei, s-au dovedit a fi prea lungi ca să încapă pe scăriţa îngustă şi abruptă care ducea la etaj. Atunci s-a hotărît ca părţile laterale să fie ridicate la etaj din stradă, prin fereastră.

Şi iată, într-o dimineaţă, vreo zece trecători s-au oprit izbiţi de o privelişte neaşteptată. De o sfoară subţire, care cobora prin geamul deschis, se legăna, prinsă de capătul de sus, o scîndură grea, înaltă, aproape cît un întreg etaj. Omul smochinit, zburlit, care se pleca prin geam, se sprijinea într-o mînă, cu toată puterea, de pervazul ferestrei, iar cu cealaltă trăgea în sus sforicica. Din cînd în cînd privea speriat în jur şi-i prevenea pe cetăţeni :

— Treceţi prin mijlocul străzii! Feriţi-vă!

Scîndura urca foarte greu. Probabil că acela care întruchipa forța principală în această acțiune și care nu se vedea prin geam îl întrecea prea puțin în putere pe omul smochinit și uscățiv, care ajuta la ridicatul scîndurii.

— Feriți-vă ! Feriți-vă ! — striga omul.

Sforicica se întindea ca o coardă, scîndura se învîrtea încet, urcînd spre geam în salturi scurte și deodată se propti cu un colț în ieșitura cornișei și rămase pe loc.

Omul smochinit smuci îngrijorat de sforicică. Scîndura nu se mișcă. El se agită și mai mult și strigă ceva în spatele său, spre cameră. Frînghiuța slăbi și scîndura coborî puțin, apoi săltă din nou, și din nou cornișa nu-i îngădui să treacă mai departe.

Atunci un matroz vînjos, care stătea într-un grup de gură-cască de cealaltă parte a străzii, trecu fuga peste drum, apucă scîndura de capătul de jos, o răsuci așezînd-o de-a latul pe peretele fațadei și o ridică deasupra capului. Capătul de sus al scîndurii intră pe geam, tras de niște mîini nevăzute pînă în clipa aceea, iar capătul de jos se desprinse greoi de perete, începînd să descrie un mare semicerc. Fără îndoială însă că forțele puse în mișcare erau insuficiente, iar pîrghia prea mare, astfel că scîndura se înțepeni imediat în aer.

In cadrul ferestrei se ivi omul cu fața smochinită. Agitîndu-și degetul, strigă către matroz :

— Fiți atît de bun ! Aici, prin poartă, la stînga, apartamentul șase, intrarea de serviciu !

Matrozul, fără a sta pe gînduri, o luă la fugă. Ușa apartamentului șase fiind deschisă, el intră în cameră.

De capătul scurt al scîndurii aflate pe geam, spînzura un bătrînel. Avea mînecile suflecate pîn-la coate. Gîfîia, greutatea îl copleșea și te așteptai să-l vezi, acu-acu, zburînd prin văzduh.

Matrozul înșfăcă scîndura, o săltă spre tavan și, cu toată greutatea trupului, se lăsă peste capătul

ei. In felul acesta, după un minut, scîndura fu introdusă în odaie.

Omul privi în juru-i. Din pricina efortului era îmbujorat şi încruntat şi semăna cu un personaj scos din sărite, gata să se ia la harţă cu primul întîlnit.

Dar primul întîlnit fu omul cu faţa smochinită, care îl uimise probabil prin aspectul său neobişnuit. Bătrînelul era în flanelă şi jiletcă, iar pieptul îngust îl avea acoperit de pavăza strălucitoare a plastronului scrobit, neted, demodat. Pantalonii largi îi alunecaseră uşor de pe talie şi îi cădeau peste ghete, în falduri bogate. Cu toate acestea, ţinuta acestui omuleţ, puţin cam caraghios, avea ceva măreţ şi sigur într-însa, era — poate — plină de mîndrie, iar obrajii lui brăzdaţi de-a lungul şi de-a latul de nenumărate cute vădeau o demnitate calmă. Işi expuse profilul expresiv şi, întinzînd matrozului mîna-i uscăţivă, se prezentă :

— Arseni Arsenievici Bach.

Matrozul tăcu cîtva timp descumpănit, apoi zîmbi sfios.

— Rodion Ciorbov, — spuse el atingînd cu grijă mîna lui Arseni Arsenievici.

— Cum ? — îl mai întrebă odată Andrei Arsenievici.

Asta semăna cu un interogatoriu, totuşi i se păru că i-ar fi cu neputinţă să protesteze, şi repetă :

— Rodion Ciorbov. Dar îndeobşte mi se spune, pur şi simplu, Rodion, tovarăşul Rodion.

— Rodion ? Asta e bine. Rodion !

Arseni Arsenievici luă aminte la numele noului cunoscut şi, dînd din cap a încuviinţare, spuse :

— Poate ai să fii atît de amabil să ne ajuţi să urcăm încă o scîndură ?

Intrebarea a fost pusă foarte politicos, chiar căutat, dar gestul şi întreaga atitudine a lui Arseni Arsenievici dădeau să se înţeleagă că prin această rugăminte îi face o cinste deosebită lui Rodion.

— Dar pentru ce vă trebuie scînduri ? — se miră Rodion cu simplitate.

— Vreau să întocmesc rafturi pentru aceste cărţi, — spuse Arseni Arsenievici, arătînd solemn spre uşa deschisă a camerei vecine.

Rodion îşi băgă capul pe uşă şi tăcu.

— Da-a, — rosti el apoi cu voce groasă. Căzuse parcă pe gînduri. — Ei, fie! Unde e scîndura dumneavoastră? Ar trebui un capăt mai gros de... cum îi spune... frînghie. Aveţi?

Aşa a făcut cunoştinţă Rodion cu Arseni Arsenievici Bach şi de aci s-a legat o simpatie reciprocă între aceşti doi oameni cu totul diferiţi.

După ce şi a doua scîndură fu urcată în cameră, Arseni Arsenievici îi întinse din nou mîna:

— Nu ştiu cum aş putea, în modul cel mai potrivit, să vă mulţumesc pentru ajutorul dat!

— Fleacuri, — spuse Rodion. — Poate ştiţi pe undeva o cameră de închiriat. Mi s-a dat o adresă pe aici, dar nu e potrivită, alerg fără rost, nu pot găsi nimic.

— Da, — încuviinţă Arseni Arsenievici, problema locuinţelor...

Şi aceste cuvinte le rosti cu atîta importanţă, de parcă s-ar fi aflat la o şedinţă de savanţi şi ar fi spus: da, ştiţi, teoria selecţiunii.

Deodată romburile şi trapezurile ridurilor de pe obraz oglindiră o mişcare înviorată, şi el daclară:

— Dar, permiteţi-mi! Cînd o să-mi rînduiesc cărţile în rafturi, una dintre camerele mele va fi liberă. Dumneata eşti singur?

— Am o fetiţă de doi ani.

— Dar soţia?

— N-am.

— Dar trebuie să ai vreo femeie care să vadă de copil?

— O s-o găsesc.

— Atunci, cum vezi dumneata propunerea pe care ţi-am făcut-o de a lua camera după ce o voi goli de cărţi?

Hotărît că Arseni Arsenievici discuta cu impor-

tanţa cu care ar fi dezbătut probleme de stat! Rodion se destinse într-un zîmbet...

Totul s-a terminat aşa: peste o săptămînă, dincolo de peretele camerei lui Arseni Arsenievici Bach, Lenka se juca cu cîrpuşoarele ei, iar Rodion îşi vizita din cînd în cînd gazda, trecînd în cabinetul totdeauna cufundat în aroma răcoroasă şi tainică a cărţilor umede.

La lumina unei lămpi chioare, aici se purtau unele discuţii stranii, puţin cam încurcate. Şi divergenţele de păreri care se stîrneau îl apropiau pe Rodion într-un chip neînţeles de persoana lui Arseni Arsenievici Bach.

Dimineţile şi zile-ntregi dispărea cu treburi (treburi la ordinea zilei, probleme la ordinea zilei), dar spre seară, cîteodată mult după ce adormea Lenka, înapoindu-se acasă, Rodion simţea deodată nevoia să-şi caute o treabă. Trebuia să facă ceva, n-avea însă ce sau erau mult prea multe treburi, dar nici una dintre ele nu putea să-i alunge din piept acea greutate surdă şi să-i umple golul rece al mîinilor. Rodion se apropia de patul Lenkăi, adormită, îndrepta plapuma, îi atingea mînuţa — toate acestea i se păreau grele şi deşarte. Dacă Lenka n-ar fi dormit, ar fi putut să se joace cu ea, s-o gîdile, să-i asculte rîsul strident, în hohote, de parcă ar fi fost gata-gata să se înece.

— Ia să vedem unde-i buricelul Lenkăi? — spunea Rodion ameninţător cu vocea groasă de bas, abia atingînd şoldurile fetiţei cu degetele sale vîrtoase, apropiindu-le încet spre burtică.

— Au-au! — ţipa Lenka, apoi închidea ochişorii, se strîngea toată, pufnea şi, răsturnîndu-se pe podea, rîdea în hohote pînă la sughiţ.

Dar să-şi privească în tăcere fetiţa, în timpul somnului şi, împotriva dorinţei, să alunge cu forţa din cap un gînd stăruitor şi-sîcîitor despre unul şi acelaşi lucru — nu, Rodion nu voia să suporte asta... Cînd surprindea vreun foşnet dincolo de uşă, ieşea în vestibul şi, dacă se întîmpla să dea de Arseni

Arsenievici, aştepta să fie invitat şi atunci mergea bucuros în camera savantului.

Căutînd să-l înţeleagă, Rodion găsea o mîngîiere în discursurile-i cam ciudate, în împletirea credinţei cu necredinţa, a entuziasmului cu ironia — mîngîiere care pentru o oră înăbuşea totul dintr-însul. Simţea atunci din nou, în mîini, o forţă care i se opunea şi el voia s-o învingă.

El se grăbea în mod voit să introducă în discuţie vreun cuvînt tulburător, ca să-l aţîţe pe Arseni Arsenievici şi să-i afle o nouă contradicţie sau să înregistreze un nou aforism.

— Idealism, toate acestea sînt idealism, — bombănea nemulţumit Rodion şi atunci Arseni Arsenievici, înălţîndu-şi profilul şi ridicînd mult sprîncenele, îşi avînta mîna cu degetele-i răschirate ca Pilat de pe tabloul lui Ghe[1]) „Ce e adevărul?"

— Foarte bine, dacă pe Rembrandt îl ponegreşte un om care vede. Ce s-ar întîmpla cînd la fel ar face un orb din naştere? Te-ai ostenit oare dumneata, tînărul meu prieten, să faci cunoştinţă cu concepţia idealistă despre lume, despre istorie?

— Dacă nu m-am ostenit eu, atunci s-a ostenit altul. Punctele noastre de vedere sînt controlate. Şi confirmate. Şi coordonate, — răspundea Rodion răspicat, — coordonate cu datele ştiinţifice. Şi ştiinţa dumneavoastră, ea însăşi ne-a dat concluziile. Noi ne sprijinim pe ele şi... cum să spun... construim!

— Ştiinţa! — exclama Arseni Arsenievici. — Ştiinţa! Experienţa de veacuri a omenirii, prezentată pe tavă unui sălbatic! Cine va alege? Cum? În faţa dumitale se află o bibliotecă imensă. Însufleţiţi pentru o secundă ideile emise de înţelepţi şi predicile prin care odinioară filozofii fericiră lumea. Închipuiţi-vă că marile umbre s-au reîntruchipat şi încercaţi în liniştea bibliotecii, la miezul nopţii, să-i puneţi faţă în faţă. Doamne! Ce minunată vărsare de sînge! O luptă care face să ţi se întunece raţiunea

[1]) *Nikolai Nikolaevici Ghe* (1831—1894) — mare pictor rus. (N. trad.)

și să ți se cutremure inima. Toți acești Hume și Lavoisieri, Darwini și Schopenhaueri, iată-i cum se devorează unul pe altul, Proudhon o ia la sănătoasa cînd îi apare-n față Marx, iar Spencer îi roade beregata lui Feuerbach, în timp ce Bakunin agită nebunește capul lui Hegel. Iar în urma lor se înalță de-alde Avvacuumi și Hussi, Bismarcki, Campanella, Tolstoi. Și toate aceste idei sînt distruse, nimicite reciproc, și în fața dumneavoastră se găsește numai cenușa unor pasiuni neînsemnate, și dulapurile strălucitoarei biblioteci sînt pustii. Știința ! Un nesfîrșit lanț de contradicții, o autodevorare efemeră a gîndirii.

— Ei, dar concluzia, concluzia ? — striga Rodion iritat.

Arseni Arsenievici se întrerupea dintr-odată, se apropia mai mult de Rodion, îl privea în ochi și spunea mai încet și mai simplu :

— Întotdeauna te grăbești, Rodion. Eu nu voi obosi spunîndu-ți : cel mai mare pericol pentru gîndire este obiceiul de a-ți baza raționamentele pe concluzii găsite de-a gata. Trebuie să tinzi să cunoști gîndirea în procesul ei, în...

— Bine, bine — îl întrerupea Rodion. — Cum s-ar spune, dumneata te găsești într-un loc pustiu ?

Întrebarea îl uluia pe Arseni Arsenievici prin prozaismul ei concret și neașteptat, și pentru o clipă, nici n-o pătrundea.

— Ei, în biblioteca dumitale, acolo... cum s-ar spune s-au înghițit toți singuri și... cum, cu ce ați rămas ?

Și Rodion aștepta răspunsul cu un zîmbet iscoditor. Dar Arseni Arsenievici nu șovăia mult timp. Datorită unei răsuciri repezi și stingheritoare, plastronul îi ieșea de sub jiletcă. Încerca să-l vîre în grabă înapoi, dar el ieșea și mai mult, și astfel Arseni Arsenievici rămînea cu capul dat pe spate, cu o mînă ridicată și cu cealaltă la spate, cu plastronul alb scrobit, care se ivea ca o lopată rotundă de sub mărul lui Adam.

Arseni Arsenievici raționa.

— După măcelul de care am vorbit adineauri, fără doar şi poate că va rămîne ceva întreg. Acest ceva, în primul rînd, va fi platitudinea. In timp ce minţile înalte se distrug în mod reciproc în contradicţii, aşa cum se distrug electricităţile de sens contrar, nişte idei mizere vor rămîne pitite prin colţurile rafturilor din bibliotecă. Dar eu nădăjduiesc că va rămîne întreg şi un firicel de judecată sănătoasă şi poate chiar şi de înţelepciune. Potrivit acestei ecuaţii algebrice, într-un caz fericit, noi am putea obţine un anumit extras al gîndirii, care cu probabilitate poate fi considerat de noi ca ceva indestructibil. Asta sîntem noi, Rodion, noi care tindem să studiem istoria vieţii. Dar lumea ? O, lumea nu adună, nici nu scade, ea nu sistematizează cunoştinţele, ci caută să vadă ce este mai comod şi mai avantajos pentru dînsa în momentul respectiv. Iar dumneata îi oferi întreaga experienţă a omenirii: ştiinţă — spui dumneata — ştiinţă! Dar ea este sfîşiată de învrăjbirea de neîmpăcat a diferitelor puncte de vedere!

— Noi facem o selecţie! — exclamă Rodion.

— Vi se pare c-o faceţi. In realitate creaţi o nouă religie, creaţi fetişismul. Voi căutaţi ca la auzul cuvîntului de „ştiinţă“, oamenii să-şi descopere capul.

— Asta nu e de loc adevărat, asta-i dracu' ştie... — se înfierbînta Rodion.

— Dă-mi voie, dă-mi voie, — ataca Arseni Arsenievici. — Te rog să asculţi o întîmplare care mi-a permis să descopăr însemnătatea a tot ceea ce se petrece în jurul nostru. Nu demult, pe cînd m-aflam la Academie, sînt chemat la telefon. „Dumneavoastră sînteţi, Arseni Arsenievici ? Vi se vorbeşte de la sediul cercului în care aţi ţinut deunăzi o conferinţă. Ce bine că v-am prins!“

Arseni Arsenievici zîmbi cu condescendenţă şi spuse :

— Chiar aşa s-a exprimat acest căutător al adevărului, din cercul muncitoresc: „v-am prins“ — eu caut să-ţi redau totul cu exactitate. „Bine că v-am prins. Băieţii din cerc m-au însărcinat să aflu ceva,

fiindcă între noi s-a născut o discuţie. Despre dumnezeu, din conferinţa dumneavoastră, ne-am însuşit totul. Sîntem de acord asupra modului în care a apărut ideea de dumnezeu şi că el nu există. Dar se găsesc la noi în cerc oameni care spun că există suflet. Atunci eu le-am promis băieţilor să aflu de la dumneavoastră, cum vedeţi lucrurile din punct de vedere ştiinţific? Allo, allo! Mă auziţi? strigă el. Există suflet sau nu?" „Nu, îi spun eu la telefon, liniştiţi-vă, nu există nici un fel de suflet". „Atunci, aşa să le transmit băieţilor?" „Aşa să le transmiţi", îi spun eu. „Atunci, vă mulţumesc, îmi spune el, acum e mult mai clar şi mai uşor. Iertaţi-mă că v-am întrerupt din activitatea dumneavoastră ştiinţifică. La revedere". Şi atîrnă receptorul.

— Foarte bine, — spuse Rodion serios.

— Foarte prost că dumneavoastră credeţi aşa! Ştiinţa începe să înlocuiască în sînul maselor religia. Vreţi în mod conştient să contribuiţi la o astfel de înlocuire?

— E foarte just!

— Vreţi ca masele de oameni să dea tot aşa crezare, fără murmur, docentului sau să simuleze că cred în el, aşa cum credeau înainte în protopop? Rodion, Rodion!

Vocea lui Arseni Arsenievici tremura a imputare şi a compătimire. Ridurile feţei începeau să i se agite.

— Sarcina voastră e mult mai nobilă şi mai măreaţă. Trebuie să treziţi în om dragostea pentru cunoaştere (Arseni Arsenievici îşi mişca degetele de parcă pipăia ceva în spaţiu), să-i obligi pe oameni să caute (Arseni Arsenievici făcea cu mîinile o mişcare de parcă se pregătea să treacă un rîu înot), să îmboldeşti mintea lor adormită în căutarea adevărului (şi el îmboldea cu pumnişorul său uscăţiv şi galben pe un om nevăzut, inactiv şi somnoros). Neliniştea, să sădeşti în om neliniştea, acesta e sentimentul căruia noi îi datorăm totul, tot ce cunoaştem: focul,

tiparul, telegraful. Omul caută, fiindcă se îndoieşte. Indoiala nu-ţi dă linişte.

— Credinţa în el însuşi trebuie să... cum se cheamă... s-o sădim; convingerea, nu îndoiala, — îl întrerupse Rodion.

— Stai puţin. Credinţa? Eu cred în răsăritul soarelui. Asta e tot una cu cunoaşterea. Eu ştiu că mîine va răsări soarele. Dar... raiul pămîntesc, instituit prin unanima hotărîre a privat-docenţilor... să nu mai vorbim de asta!

Arseni Arsenievici se apropia fără zgomot de Rodion, îşi holba ochii strîngîndu-şi pumnii mici şi-i şoptea:

— Crede-mă, dragul meu, că tot ceea ce gîndeşti dumneata îmi este cunoscut. Crede-mă, eu ştiu mult mai mult decît dumneata şi cunoştinţele mele sînt temeinice ca un templu al cărui fundament se împlîntă adînc în pămînt. Cele de care sînt convinşi acum în fel şi chip căutătorii de adevăr din cercurile de muncitori, toate aceste amibe şi aceşti pantofiori, perioadele paleozoice şi maimuţele, toate sînt orînduite în capul meu în cea mai perfectă şi mai complicată armonie, care-i totuşi atît de simplă, încît cu mîna pe inimă pot să răspund la telefon elevilor mei: liniştiţi-vă, nu există nimic... Dar (Arseni Arsenievici îşi vătuia şoapta, pînă devenea o suflare abia auzită, insinuantă)... crede-mă, Rodion. In unele momente tainice, cînd claritatea gîndurilor mele ajunge la o puritate extremă, mă retrag în colţişorul bibliotecii mele (Arseni Arsenievici venea fuga spre dulap şi lipea urechea de geam, de parcă deacolo, de dincolo de sticlă, trebuia să audă ceva tainic), îmi fac o cruce creştinească, demult luată în derîdere, şi spun:

— Nu înţeleg nimic, nu înţeleg nimic!

Arseni Arsenievici îşi agita des mîna dreaptă deasupra feţii, unghiile-i aspre loveau plastronul scrobit, profilul se ascuţea, un zîmbet de mucenic — plin de încîntare şi în acelaşi timp jalnic — îi rătăcea în

rețeaua încurcată a ridurilor, și Arseni Arsenievici își făcea cruce tot mai speriat și mai grăbit.

Atunci Rodion începea să hohotească. Colțurile buzelor sale intrau mult în gură, capul îi devenea parcă mai rotund, mai vîrtos, și se legăna pe umerii mari ca un glob masiv și roșu.

La început, hohotul lui îl uimea pe Arseni Arsenievici. Savantul biolog rămînea complet dezorientat și chiar romburile și pătratele feței sale de pergament se netezeau ca obrazul unui mort. Nehotărît, dus pe gînduri, el se reîntorcea la viață și, stîngaci, își îndrepta plastronul.

Printre hohote de rîs, Rodion făcea să se cutremure camera, strigînd frînturi de cuvinte :

— Smin... sminteală ! Curată sminteală ! Neroadele.. orașului... smintite... Același lucru, ha-ha-ha ! Tot una... nebune ! Katerina Ivanovna... La Academia de Știință... ha-ha-ha !

— Care nebune ? — întreba Arseni Arsenievici, recăpătîndu-și încetul cu încetul demnitatea și privind la Rodion ca la un nebun.

— Asta, numai așa, pentru mine, — spunea Rodion rîzînd încă.

Apoi se scula cu zgomot de pe scaun, se apropia de Arseni Arsenievici și, neașteptat de sever, concentrîndu-și toată forța privirii asupra ochilor lui bulbucați, spunea :

— E înjositor, Arseni Arsenievici, pentru un om. Mă înțelegi ?

— Ce ?

— Lipsa dumitale de voință e înjositoare. Zminteala e înjositoare.

Arseni Arsenievici apuca gulerul vestonului lui Rodion, pregătindu-se ca printr-un singur cuvînt pătrunzător să-i transmită interlocutorului toată măreția ideii sale. Dar Rodion înlătura cu băgare de seamă de pe pieptul său mîna uscățivă a lui Arseni Arsenievici și spunea :

— Cum, dumneavoastră, cu cunoștințele pe care

le posedaţi, cu această bogăţie... ei, cum puteţi să ajungeţi să spuneţi lucruri atît de caraghioase? Eu, în locul dumneavoastră, m-aş simţi în toate suveran. Suveran!

Şi Rodion îşi întindea înlături braţele şi, încet dar cu o putere de făcea să trosnească încheieturile degetelor, îşi strîngea pumnii.

— Iată, dumneata rîzi, — răspundea Arseni Arsenievici solemn şi ocrotitor, — şi rîsul dumitale îl înţeleg. Dar oare înţelegi dumneata sensul celor ce ţi-am împărtăşit şi care te-au înveselit atît de mult? Voi v-aţi apucat să transformaţi omenirea, dar v-a scăpat o mare forţă care lucrează mereu contra voastră: slăbiciunea omenească. Prin cele ce ţi-am spus am vrut să-ţi atrag atenţia asupra fenomenului pe care nu l-aţi observat, dar care este teribil, ca orice forţă ascunsă. Da, sînt slab, spun eu. Dar întreaga omenire este bolnavă de această măreaţă slăbiciune.

— Ne-a scăpat? — vuia Rodion parcă ameninţător. — Nu, nu ne-a scăpat. Şi dacă vreţi, aflaţi că această slăbiciune am luat-o drept ţintă! Da! Şi, poate, întreaga noastră sarcină este să ducem lupta contra slăbiciunii. Simţiţi? Da? Atunci asta e! Şi cu asta, basta.

Şi Rodion pleca hotărît, săltîndu-şi umerii mari între care-i sta înfipt, puternic şi adînc, capul. Din uşă, încheia:

— Dumneavoastră, Arseni Arsenievici, vreţi să ne faceţi să ne înduioşăm? Nu se prinde! Procedeu vechi! Cu mila nu reuşeşti nimic, doar numai aşa, bateţi cîmpii. Iar noi construim viaţa, da!

— Problema, Rodion, constă tocmai în asta, — încerca să spună Arseni Arsenievici. — Cum să construieşti viaţa, cum?

— Ei, aşa cum ştim noi, — observa Rodion potolindu-i avîntul. — Nu vă supăraţi.

Şi Rodion închidea uşa în urma sa cu grijă, ca să nu facă zgomot, tot aşa cum cu grijă şi cu respect se atingea de Arseni Arsenievici, ca să nu aducă vreo ştirbire corpului pirpiriu al savantului, şi se întorcea

de la el, plin de dorința de a se apuca de ceva și din nou să învingă și să înlăture piedicile.

În astfel de clipe, Rodion și Arseni Arsenievici, fiecare șezînd la masă în camera sa, se gîndeau unul la celălalt cu ciudă și cu regret („Cum să mă înțeleagă un astfel de om?" gîndea Bach; „De ce nu vrea un om ca ăsta să mă înțeleagă?" se întreba Rodion), însă prietenia dintre amîndoi creștea.

Odată Arseni Arsenievici trecu el pe la locatar.

De două-trei ori pe an, biologul avea prilejul să meargă în vizită la vechile sale cunoștințe, în mijlocul cărora își petrecuse întreaga-i viață. De cele mai multe ori se ducea la familia Karev. El rîdea cu o ușoară ironie de naivitatea exaltată a Sofiei Andreevna, dar îl măgulea stima de care era înconjurat la masa Karevilor. Acolo bea cîte un păhărel de votcă, cîteodată ținea un discurs abstract și se înapoia acasă cu pulsul ridicat, pătruns de blîndețe din pricina unor reverii mișcătoare, răscolit de jarul lor tineresc. I se părea că-i fericit și voia să-i fericească și pe alții.

— Cît de mult admir astfel de oameni, Rodion, — oameni ca dumneata. Atîta dîrzenie, atîta sinceritate!

Arseni Arsenievici îl bătu aprobativ pe umăr și pe mînă.

— Ce forță!

Arseni Arsenievici își aduse aminte de discursul rostit în casa Karevilor, îi făcu plăcere că a ieșit atît de pompos și i-a uimit pe toți, și acum se pregătea să-și prelungească triumful.

— O, am deplină convingere că astfel de oameni sînt chemați să creeze ceva nemaivăzut și uriaș (Arseni Arsenievici îl bătu din nou pe umăr). Și eu, cu o rîvnă nețărmurită, aș dori cîteodată să mă reîncarnez pentru ca să simt în mine credința dumitale fizică. Da, oare credința nu e împrăștiată în toată făptura dumitale?

Rodion îl asculta curios și i se părea că toată seva mușchilor acestui omuleț firav este absorbită de capul său, mereu întors în profil.

— Dar acum, seara, — continua Arseni Arsenie-

vici, îndulcindu-şi vocea, cu o nuanţă insinuantă, — trecînd peste Neva, am simţit din nou că lumea care este osîndită să plece din viaţă, această lume, faţă de omul nou, nu e întru nimic mai puţin demnă să i te închini. Noi nu cunoaştem frumuseţea pe care o veţi crea voi. Nu ştim cum veţi simţi voi noua voastră frumuseţe. Dar niciodată nu se vor mai repeta simţămintele noastre, pentru că niciodată nu se va mai repeta omul epocei noastre. Noi am ştiut însă să simţim, Rodion! Noi am ştiut să creăm frumosul şi să ne lăsăm ademeniţi de el! Şi eu sînt amărît, Rodion, că noua omenire ne zvîrle din viaţă fără milă. Mă simt amărît fiindcă dispariţia fără urmă a tipului de oameni de felul nostru va aduce viitorului o pierdere asemănătoare cu aceea pe care ştiinţa o resimte în urma dispariţiei speciilor zoologice. Sîntem purtătorii unor sentimente împotriva cărora v-aţi ridicat, nu fiindcă ele sînt dăunătoare, ci fiindcă voi nu le posedaţi şi nu vreţi să vedeţi însemnătatea lor. Noi păstrăm cu grijă sentimentul trecutului. Voi însă ucideţi în voi înşivă embrionul acestui sentiment. Eu mă opresc lîngă casa construită de Rinaldi şi-mi simt inima bătînd. Voi însă visaţi numai la pieţe pătrate şi la clădiri sferice cu o destinaţie necunoscută. Pe noi ne însufleţea întotdeauna dorinţa de a arunca o punte spre viitor şi, în acest scop, căutam să stăm cît mai solid în trecut. O, Rodion (Arseni Arsenievici găsi definitiv forma patetică a peroraţiei sale: îşi zvîrli un picior înainte şi-şi ridică braţul deasupra capului). O, pentru noi nu există timp! Noi sîntem contemporanii tuturor epocilor şi sîntem într-adevăr nemuritori! La Roma şi Calcutta, în răsărit şi apus, de aici de pe uliţele murdare ale Vasilievski-Ostrovului, noi întindem braţele pe distanţe de milenii înainte şi înapoi şi sîntem întîmpinaţi întotdeauna de strîngeri de mînă înţelegătoare, ba ale oaselor reci ca moartea, ba ale palmelor umede şi fierbinţi.

Arseni Arsenievici s-a oprit, întrebîndu-se dacă va găsi pentru final ceva mai de efect, mai impunător decît comprehensibilele strîngeri de mînă ale oaselor

şi mîinilor, dar Rodion profitînd de pauză întrebă încet :

— Dumneavoastră aţi spus, Arseni Arsenievici, că sînteţi nemuritori ? Atunci de ce vă plîngeţi că oamenii noi vă aruncă la coş ?

Arseni Arsenievici schimbă atunci stilul poetic pe care-l utilizase, cu cel prozaic, pentru ca să-şi explice mai clar ideea.

— Mă refer la modul în care s-ar putea transmite generaţiei de mîine autenticul colorit al experienţelor noastre de viaţă. Mă gîndesc ce-ar trebui să facem pentru ca ele să fie păstrate ? Să piardă, oare, pentru totdeauna, pentru totdeauna, omenirea cea nouă, icoana a ceea ce a fost lumea noastră ? Ei, Rodion, cată să mă-nţelegi ; uite, aici (se lovi în piept), aici, oare să nu se găsească nimic frumos ? Se poate, oare, ca asta să treacă pe lîngă voi pentru vecie, şi urmaşii voştri... Nu ! Avem dreptul să păstrăm şi să vă transmitem marile emoţii ale sufletului nostru. Din fericire, încercările în direcţia asta sporesc. Nu numai gîndirea ştiinţifică, dar şi arta vine în ajutorul nostru. De exemplu, muzica. Ai auzit, oare, simfonia lui Nikita Karev ? Trebuie s-o asculţi neapărat, Rodion. In curînd concertul lui va fi executat a doua oară. Karev împleteşte eroismul înălţător al zilelor noastre, cu acel pătrunzător...

Arseni Arsenievici se întrerupse brusc şi întrebă speriat :

— Ce-i cu dumneata ?... Ce-i cu dumneata, Rodion?

Rodion se ridică încet de pe scaun şi, apucîndu-l dintr-odată de spetează de parcă s-ar fi pregătit să-l arunce în aer cu o forţă dezlănţuită, îl izbi de podea.

— Afurisitul ăla de concert !

Arseni Arsenievici se dădu înapoi spre uşă, dar Rodion, după ce tăcu o clipă, rosti stăpînit :

— Din păcate, trebuie să vă întrerup, Arseni Arsenievici. Am foarte multe lucrări urgente.

Obrajii îi tremurau şi pe buze îi apăru un zîmbet strîmb.

— Iar în ceea ce priveşte pe acest Karev... adică muzica... Apoi asta nu e muzica noastră. Proastă muzică. Proastă muzică, — repetă Rodion, accentuînd fiecare cuvînt.

Arseni Arsenievici ridică din umeri.

După părerea sa, concertul lui Nikita Karev a fost pur şi simplu minunat.

...Şi, într-adevăr, concertul fusese minunat.

Nicicînd n-a simţit Nikita în juru-i atîta puritate senină, ca în zilele care au urmat.

A nimerit la Irina de-abia a treia zi după concert, încărcat de povara uşoară şi veselă a comentariilor, a laudelor şi felicitărilor. Întinerit şi plin de voiciune, trecea în revistă toate întîlnirile cu muzicienii, ca să le povestească mai amănunţit şi mai colorat Irinei. Pînă şi absurda ciocnire avută cu Rodion, în stradă, nu-l indispusese mai mult de-o clipă. Puţine ciocniri stupide şi ciudate în esenţa lor se întîmplă oare în lume, aşa fără nici un temei ?

Nikita urcă în fugă scara şi trase nerăbdător de clopoţel. Scoţîndu-şi haina, întrebă repede slujnica :

— Irina Matveevna e acasă ?

Dacă i s-ar fi răspuns că nu-i, probabil că tot ar fi alergat în camera ei.

Dar o văzu pe Irina mai repede decît s-ar fi aşteptat : trecea prin sala de aşteptare.

Nikita se repezi în întîmpinarea ei cu mîinile întinse.

— Irina, bună ziua ! — strigă Nikita.

Fără să-şi încetinească aproape de loc pasul, ea îi dădu mîna, pentru ca să şi-o retragă imediat.

— Treci în camera mea, mă întorc îndată, — spuse ea.

Nikita se opri în mijlocul încăperii goale. N-a nimerit aici oare pentru prima dată ? Ramele aurite ale tablourilor străluceau sever pe pereţi, pianul reflecta în corpul său negru spetezele strîmbe ale scaunelor dispuse în ordine de-a lungul ferestrelor. Era o linişte desăvîrşită şi liniştea asta era subliniată de soare, care lumina fereastra slab, parcă fără chef.

Nikita se îndreptă încet spre camera Irinei. Peste un minut ea se întoarse.

— Mă simt atît de fericit că, în fine, sînt cu dumneata, — spuse Nikita.

Irina nu-i răspunse imediat. Intrînd, ea nu-l privi şi se opri întoarsă pe jumătate spre fereastră. Soarele îi cădea pe faţă şi Nikita zărea mişcările de-abia perceptibile ale genelor ei drepte, lăsate mult peste ochi, şi ale nărilor ei subţiri de un roz transparent.

— Se vede că eşti fericit, — spuse Irina, mişcîndu-şi cu zgîrcenie buzele.

— Eram fericit cînd veneam spre dumneata şi numai acum... Dar ce s-a întîmplat, Irina? De ce...

— Nu s-a întîmplat nimic, totul e în perfectă ordine. Te grăbeai atît de mult să vii la mine, încît am fericirea să te văd exact după o săptămînă de la concert.

— Irina, sînt numai trei zile...

— Tot una — trei zile. Şi tata spune că e foarte drăguţ din partea dumitale.

— Ascultă, Irina. Am avut în timpul ăsta atîtea întîlniri, încît pur şi simplu m-am simţit copleşit. Am vrut să le adun şi să-ţi transmit absolut...

— Ce fel de întîlniri? — îl întrerupse brusc Irina. — Despre ce fel de întîlniri vrei să-mi vorbeşti?

Irina se întoarse spre oaspe şi-l privi în ochi provocator şi aspru.

— Ce s-a petrecut cu dumneata? — întrebă Nikita, căutînd să-i desluşească pe faţă vreo umbră de ironie sau glumă.

— Fii bun şi spune despre ce fel de întîlniri ai intenţia să-mi vorbeşti? Ei, hai, răspunde, vorbeşte!

— Am vrut să-ţi povestesc despre toate, care... Dar nici nu mă laşi să deschid gura!

— Poftim! Vrei poate să-mi povesteşti despre acea femeie care ţi-a oferit flori? Nu mă interesează! Nu te osteni! Nu sînt dispusă să ascult toate aceste poveşti.

— Irina!

— Desigur, dumneata toată săptămîna ai fost înconjurat... de toate aceste...

— Irina, dar ce-nsemnează asta? — o întrerupse Nikita înfierbîntat.

Irina făcu un pas spre dînsul frămîntîndu-şi degetele, arămiul feţei îi dispăru parcă, toată statura ei plecată puţin înainte şi firavă exprima o aşteptare nerăbdătoare.

— Spune-mi drept, — întrebă grăbit Irina, — te-ai văzut cu ea după aceea?

— M-am întîlnit cu ea pe stradă, întîmplător.

— Am ştiut eu! — exclamă Irina. — Şi, fireşte, întîmplător.

Irina plecă grăbită într-un colţ îndepărtat al camerei, întorcîndu-se cu spatele spre Nikita.

El n-ar fi putut spune ce anume îl tulbura mai mult în clipa asta — mirarea sau bucuria? Nikita voia să se arunce spre Irina, ca s-o cuprindă, să-i întoarcă faţa, dar deodată ajunse pînă la el o voce sugrumată, slabă, înecată în plîns.

— De ce m-ai minţit?

— Te-am minţit? — răsună puternic vocea lui Nikita şi el îşi înălţă capul, întorcîndu-se într-o parte de parcă ar fi tras cu urechea la un sunet necunoscut, care îl speria.

— De ce mi-ai spus... atunci, cu un an în urmă, în parc, că ea a murit?

Umerii Irinei se cutremurau ca ai unui copil care plînge stîngaci şi inegal, iar coatele i se ascuţiră parcă şi mai mult.

— Ţi-am spus curatul adevăr! — exclamă Nikita. — Anna într-adevăr a murit!

— Inseamnă că asta e alta? — întrebă repede Irina întorcîndu-se.

Se uită din nou ţintă la Nikita. Spaima şi obida îi schimbaseră faţa într-atît, că era de nerecunoscut, şi lacrimile-i sclipeau sticlos în ochi, ca nişte lentile de ochelari în bătaia soarelui.

— Alta? — repetă ea în şoaptă.

— Desigur, alta! — spuse Nikita cu vocea intenționat brutală. — Dar ascultă-mă odată, Irina. Totul este foarte simplu. Și prostesc. Dumneata singură vei rîde după ce vei afla.

Nikita se apropie de Irina, întinse mîinile, dar cu teamă, parcă să n-o sperie prin atingerea sa.

— E o veche, o foarte veche cunoștință de a mea. O întîlneam odată la trei-patru ani. Matvei trebuie s-o știe, cel puțin trebuie să fi auzit de numele ei. Dar asta n-are importanță. Într-un cuvînt, în copilărie, aproape în copilărie, într-adevăr... Mi-a plăcut pe atunci, înțelegi ? Dar pe urmă... Mi-e cu totul străină și chiar... Cu toate că pe noi ne leagă desigur faptul că atunci, în tinerețe, ne-am întîlnit. Pe atunci m-a uimit foarte mult. Și acum mă uimește... Dar nu în sensul acela, nu! Ba chiar într-un fel mă respinge. Urmărirea ei...

— Ea te urmărește ?

— Poate nu mă exprim așa cum trebuie. Ea are o idee stranie și foarte stăruitoare, anume că e creată pentru mine, că-mi este sortită mie, înțelegi ? De aceea, de cîte ori mă-ntîlnesc cu ea, mi se pare că mă urmărește.

— Sărmanul, — spuse Irina.

— În asta nu găsesc nimic demn de compătimit. Adesea vreau să-mi explic singur cum s-a întîmplat că dînsa de cîte ori ne întîlnim vorbește de unul și același lucru. N-o înțeleg. Mă miră. Pentru mine ea e o făptură străină, dar uite că poate să provoace o astfel de impresie ca a dumitale, cum că... E simplu... nu știu...

— Oare e atît de simplu ? — întrebă Irina. — Și dumneata nu i-ai dat niciodată prilejul ?

— Ce fel de prilej ?

— Ei... dînsa nu are motive să se poarte astfel cu dumneata ?

— Irina !

Nikita prinse în sfîrșit mîinile ei.

— De ce mi-ai vorbit atunci de singurătatea dumitale ? — întrebă Irina, ascunzîndu-și bărbia în umăr.—

Am crezut că ai avut nevoie de sprijinul meu, iar dumneata...

— Stai, Irina, stai! Oare anul acesta nu ți-a dovedit... Adică ce spun! Eu îți datorez tot succesul meu, toată munca mea, bucuria lucrărilor...

Irina își smulse mîinile dintre ale lui Nikita.

— Am început să mă simt obosită lîngă dumneata. Mereu același lucru: muncă, muncă, muncă! Dar, spune-mi: eu, ce sînt eu? Oare dumneata nu vezi că a fi numai un mijloc... că eu... ei, nu știu cum să-ți spun!... Încep să simt că am fost necesară pentru simfoniile dumitale, iar după ce le-ai scris, au venit altele și eu...

— Irina, draga mea! — exclamă Nikita cu glas rugător.

Se repezi spre fată, dar ea, tresărind și tulburîndu-se se uită spre ușă. Nikita se întoarse și el.

În prag stătea Matvei Vasilici.

Era în paltonul care îl gîrbovea, îl îngreuna și parcă îl îmbătrînea mai mult decît altă haină.

— V-am stingherit? — întrebă Matvei Vasilici, oftînd rar și șuierat.

— Nu, — spuse Irina grăbit. — Vorbeam despre concert.

— Văd eu despre ce fel de concert vorbeați, — rosti cu greu Matvei Vasilici.

— Intră, — îl invită Irina, dar imediat rectifică, — sau venim noi mai tîrziu la tine. Vrei?

— Nu, — spuse Matvei Vasilici, — de ce? Treceam pe aici și m-am gîndit să văd ce mai faci. Atît!

Și iarăși oftă, apoi își privi fratele cu o căutătură tulbure și obosită și, fără să mai adauge vreun cuvînt, se întoarse greoi, și plecă, gîrbovit și mătăhălos.

PIERDERILE

CAPITOLUL I

Aşadar, Şering a murit.

De ce nu alţi zece oameni pe care i-ai putea uşor înlocui?

Intrebare deşartă. Omul este neputincios în faţa morţii. El îşi cucereşte de la ea, pas cu pas (exact aşa, exact aşa îşi exprimă gîndurile Rodion — cucereşte pas după pas), dar moartea e încă atotputernică faţă de om. Va veni timpul — omul îi va cumpăni poftele şi chiar i le va conduce.

— E clar, — spuse Rodion tare, — i le va conduce. Dar pînă atunci, asemenea cazuri sînt ele de neînlăturat? Desigur!

Atunci, de ce moartea lui Şering provoacă atîta durere, de ce nu te poţi împăca oare cu ea?

Fiindcă e neaşteptată, fiindcă e fără sens, fiindcă dracu' ştie...

Stop, stop, Rodion! Despre ce fel de sens poate fi vorba? Moartea lui Şering e neaşteptată? Da. Asta înseamnă că e un accident?

— E clar.

Aşa e? Doar în orice nenorocire se caută şi aproape întotdeauna se găsesc vinovaţi. Să zicem că unui muncitor i-a fost smulsă o mînă. Poate că el singur

este vinovat de accident, fiindcă n-a fost atent cu mașina, sau poate este vinovată administrația, care...

— Da, da, administrația, — bombăne Rodion răscolindu-și chica zburlită de pe ceafă, — ce fel de administrație, dracu' s-o ia ! Ce nerozie !

Totuși a existat un om de care depindea, mai mult decît de alții, viața lui Șering ?

— Aha !

De zece ori s-a gîndit Rodion la toate acestea, și degeaba — fără rezultat.

— Victimă, — hotărî Rodion, — Șering e o victimă de neevitat într-o cauză mare. Doar și în război au murit oameni.

Nu se poate să te porți cu omul ca la război. Datoria ne cere o deosebită atenție, iar nouă parcă ne e lene să găsim pe cel care este vinovat de o pierdere atît de mare cum e moartea lui Șering.

Dar cine, cine ?

Oare să nu verifice încăodată împrejurările morții ? Degeaba ! Le ține minte atît de bine și sînt atît de obișnuite și atît de... inexplicabile.

De ce, de pildă, Șering care era de felul lui atît de hotărît și atît de neînfricat a arătat, în ultima clipă, o groază atît de mare ? De ce s-a speriat ? Oare altădată n-a mai avut prilejul să privească moartea în față ? Ce a vrut să spună fiului său ? De ce l-a chemat ? Poate aici trebuie căutată dezlegarea ?

Rodion își aduse aminte foarte bine, cum odată, certîndu-se cu fiul său, Șering se întorsese și rostise parcă pentru el :

— Tatăl a fost un revoluționar, iar fiul va fi un prost.

Șering îl privise pe Rodion și rîsese, dar Rodion se simțise stînjenit, fiindcă rîsul lui Șering era fals și parcă vinovat.

De ce oare a avut nevoie, înainte de moarte, de acest prost ?

Rodion închise ochii și-și rechemă în minte capul moțat al unui băiețandru de optsprezece ani și din

nou văzu cum acesta îşi ţuguia buzele şi, căutînd să vorbească cu o voce de bas, se înfierbîntă :

— Tovarăşe, dumneata ai îmbătrînit ! — îl ataca el pe tată-său. — Dumneata nici un fapt din viaţă nu-l poţi rezolva fără sentimentalism : etica revoluţionară, în tradiţiile vechii gărzi, şi altele ! Noi sîntem oamenii unui secol nou, practic, iar dumneata devii o piesă de muzeu. Noi am primit de la dumneavoastră testamentul şi ne apucăm de lucru. Permiteţi-ne să ştim mai bine cum să construim viaţa descrisă în cărţile dumneavoastră. Noi în primul rînd vrem să ştim să lucrăm, adică să fim specialişti ! Din dumneavoastră însă n-o să iasă nimic bun, nu ştiţi nimic. Oare n-am dreptate, n-am dreptate ?

Se zburlea şi mai mult, îşi mînca unghiile, se roşea şi îi da zor mai departe :

— Dacă te trimite la bancă, te duci la bancă. Dacă te trimite la închisoare, te duci la închisoare. Apoi — la o instituţie, apoi — nu mai ştiu încotro. Dumneata crezi că cu ajutorul politicii poţi face orice ? Stîngismul, boala copilăriei !

Atunci, prinzîndu-l pe acest băieţandru într-un colţ, Rodion îi spusese povăţuitor :

— Spui multe cuvinte înţelepte. Au trebuit să treacă mulţi ani ca să-nvăţăm astfel de cuvinte şi totuşi rar le întrebuinţăm, pe cînd tu le risipeşti degeaba. Aşa n-o să te creadă nimeni.

— Dumneata mi se pare că profiţi de prietenia cu tatăl meu, pentru ca să-mi spui grosolănii ! — i-a răspuns flăcăiandrul înfoindu-se.

Rodion a renunţat să-i mai răspundă.

Tot aşa renunţă şi acum, plin de deznădejde, aproape în panică, neştiind să se descurce cu amintirile care se împrăştiau în toate părţile, dezorientat de încîlceala sentimentelor care l-au zăpăcit în această noapte blestemată.

— Şi eu sînt reuşit ! — bombăni el şi bătu nerăbdător toba peste rama ferestrei, frecînd cu palma sticla aburită şi rece ; apoi îşi apăsă palma umedă pe fruntea-i lată.

Dacă de moartea lui Şering este vinovat fiul său, atunci sînt vinovaţi toţi care-i erau apropiaţi lui Şering, este vinovat prin urmare şi Rodion. El era obligat să se gîndească la chipul în care era organizată viaţa personală a lui Şering (despre viaţa sa, Rodion găseşte timp să gîndească, şi chiar se gîndeşte prea mult!), era obligat să observe cum moartea se furişează spre Şering. Iar el nu făcea decît să ia de la Şering tot ce putea, fără să-i dea în schimb nimic, nimic.

— Dar ce-aş fi putut să fac eu, cînd însuşi Karev...

Şi pentru a suta oară, în faţa lui Rodion apăru profesorul Karev, cu mişcările sale încete, greoaie, sigure, într-o haină lungă şi largă, profesorul Karev care trebuia să-l salveze pe Şering şi care nu l-a salvat...

— Cum a nimerit ea la Karev? El o aştepta acolo, Nikita o aştepta, — şopteşte Rodion plimbîndu-se prin cameră. — Dacă n-ar fi aşteptat-o, nu s-ar fi fîstîcit cînd m-a văzut. Totul a fost aranjat. Şi Varvara a minţit, întotdeauna a minţit...

Rodion îşi întrerupse brusc paşii săi avîntaţi, de parcă şi-ar fi adus aminte de ceva important.

— La ce se gîndeşte? Parcă — la Karev, asupra căruia apasă răspunderea morţii lui Şering. Da, la Karev. La Nikita Karev, la muzicant. El e răspunzător? Da, toată răspunderea cade asupra lui!

— Ce dracu'!

Rodion se apropie de pat, trage un prosop din cuier şi îşi şterge faţa de parcă s-ar fi spălat.

Apoi aude o bătaie uşoară, parcă şovăitoare, în uşa de afară. Rodion n-are poftă să iasă din cameră, se aşază şi priveşte la fiică-sa.

Lenka măsoară încetişor, alăturîndu-le una de alta, două pîinişoare de lemn colorat. Pînă acum îl tot întreba pe taică-său:

— Ce tot spui?

Dar el nu-i răspundea şi Lenka a hotărît că aşa o fi trebuind — să umbli prin cameră şi să vorbeşti

mîrîit cu tine însuţi — şi se apucă de joacă cu pîini-şoarele.

Ciocănitul în uşă se auzi mai tare, mai stăruitor. Rodion se sculă fără poftă şi se duse să deschidă.

Aprinse lumina în vestibul şi, cînd deschise uşa, un unghi de lumină deasă şi galbenă căzu pe treapta scării întunecate. În această lumină, Rodion văzu o fată.

N-apucă s-o întrebe ce vrea că, zărindu-l, fata se trase chiar la marginea treptei.

— Cum... dumneata eşti... aici ? — spuse ea, speriată.

Rodion n-o înţelese. I se păru că fata voia să se repeadă în jos pe scară, dar apucîndu-se de balustradă, se reţinu cu greu.

— Oare... nu aici stă Arseni Arsenievici Bach ? — întrebă ea cu aceeaşi teamă de neînţeles.

— Dumneata îl cauţi pe Arseni Arsenievici ?

— Da... Nu... adică da ! Am vrut să-l văd pe el... dar văd că locuiţi împreună cu el.

Fata se deslipi de balustradă cu o smucitură atît de disperată, încît părea că pentru împlinirea acestei mişcări era nevoie de o voinţă deosebită.

— Eu îl căutam pe Arseni Arsenievici, pentru ca să aflu despre dumneata. Am nevoie de dumneata.

— De mine ?

— Eu nu vă cunosc, nici dumneavoastră pe mine, — se grăbi fata — şi, desigur, este straniu că am venit. Cu toate că ştiu cum vă cheamă. Rodion... Iertaţi-mă mai mult nu ştiu.

— Şi ce vreţi de la mine ?

— Am nevoie să stau de vorbă cu dumneata. Ceva foarte important. Te-am văzut acum patru zile. Dumneata ai fost la noi noaptea, ţi-aduci aminte ?

— Acum patru zile ? — întrebă Rodion încruntîndu-se.

— Da, îţi aduci aminte? Sînt fiica profesorului Karev.

Rodion îşi săltă capul.

— Aha, — mugi el, cercetînd-o de sus pe Irina.

Şi cît pe ce era să spună : te simţi cu musca pe căciulă ! — şi zîmbi.

— Dumneata ai putea... ai putea acum să stai de vorbă cu mine, puţin ? Drept să-ţi spun, am neapărată nevoie !

Irina vorbea din nou, nehotărît.

— Să intrăm.

La început, odată ajunşi în cameră, tăcură amîndoi. Rodion aştepta iscoditor să vadă ce va spune Irina, iar ea, fără să clipească, o privea fix pe Lenka.

— E fiica dumitale ? — întrebă ea, încet.

— Da.

— De la soţia dumitale ?

Rodion rîse. Irina îşi trecu privirea de la Lenka la Rodion, îşi dădu imediat seama de naivitatea întrebării şi spuse grăbită :

— Am vrut... spuneam... mama acestei fetiţe, este femeia... care a venit atunci noaptea... şi s-a întîlnit cu dumneata la noi ?...

Irina se zăpăcise de tot, se îmbujoră toată şi tăcu.

— Eu am crezut că dumneata ai să-mi vorbeşti despre tatăl dumitale, — spuse Rodion înnourat.

— Despre tata ? De ce ?

— Ştiu eu, poate, despre Şering.

— De ce... despre Şering ? — se miră şi mai mult Irina.

— Atunci poate ai venit să-mi vorbeşti despre soţia mea ? — întrebă ironic Rodion.

Irina respiră zgomotos, faţa i se lungi, tresări de parcă ar fi fost jignită şi răspunse tăios :

— Da.

— Cu-um ?... — întrebă Rodion tărăgănat.

— Despre soţia dumitale.

Rodion se smulse din loc şi porni să se plimbe din colţ în colţ. Irina trase un scaun şi se aşeză. Rodion se opri în faţa ei şi ridică din umeri : nu putea înţelege unde vrea să ajungă această fetiţă slăbuţă şi încăpăţînată.

— Eu, ştiţi, consider că e o problemă pur personală — soţia, — spuse grosolan Rodion.

— Înţeleg că nu e potrivit... ceea ce spun. Dar vă rog să înţelegeţi că şi eu vreau să vorbesc tot despre ceva care mă priveşte numai pe mine !

Rodion simţi în aceste cuvinte o implorare ; deveni atent pentru o clipă, dar imediat întrebă, bănuitor şi insinuant :

— Vra să zică, acest muzicant, Nikita Karev, e unchiul dumitale ?

— De ce întrebaţi... despre el ?

— Ce vrea de la mine ?

— El... de la dumneata ?

— Da, desigur. Doar el te-a trimis la mine cu o misiune !

Rodion o privea posac, cu sprîncenele încruntate, din care cauză fruntea-i părea şi mai rotundă, mai bombată, iar privirea fixă îi era închisă şi aspră.

— Nimeni nu m-a trimis cu nimic. Doar îţi spun că dumneata îmi eşti necesar într-o chestiune pur personală.

— Atunci, poate o să-ncepeţi ?

Irina se săltă din scaun, apoi se aşeză din nou, mozoli un colţ al muşamalei de pe masă, îşi întoarse capul în altă parte.

— Eu, probabil, n-am să-ncep aşa... adică n-aş vrea ca să vă doară, sau... dar nu pot ! Pe scurt, trebuie să ştiu în primul rînd : soţia dumitale... a plecat de la dumneata ?

— Cum se poate ca soţia mea să devină — hodoronc tronc — chestiunea dumitale personală ?

— Ea te-a părăsit ? — continuă stăruitor Irina. — Da ? Altfel, de ce ai numit-o... atunci astfel... la noi ? Eu n-am nici un drept să te întreb, ştiu, dar te rog...

Irina aproape că se sufoca. Săltîndu-se din nou de pe scaun şi apucîndu-se cu toată puterea de marginea mesei, repeta :

— Te rog, te rog, răspunde-mi ! Va să zică, este adevărat, dumneata ai numit-o astfel, fiindcă dînsa...

Rodion o întrerupse :

— De ce te interesează asta ?

Dar dîndu-şi imediat seama se fîstîci, şi această fîstîceală fu atît de neaşteptată, chiar pentru el, că în vocea sa apăru o precauţiune străină, plină de teamă :

— Atunci, dacă mă descoşi, permite-mi ca la fel...

Rodion şovăi stingherit.

— Dumneata, pe acest muzicant, unchiul dumitale... probabil, că şi pe dumneata te-a minţit cumva?

— Va să zică e adevărat ? — întrebă Irina, făcînd un pas grăbit spre Rodion.

— Ce ?

— De ce ai spus — şi pe dumneata ?

— Nu, nu, — zîmbi Rodion. — Nu, desigur. El nu m-a minţit, n-am avut de-a face cu el şi nici n-o să am.

— Dar despre soţia dumitale, ce ştii ?

— Ce să ştiu despre ea, — rosti dintr-odată simplu şi plin de încredere Rodion. — Ştiu că, după cum vezi, nu e aici !

Şi, zicînd acestea, îşi roti ochii prin odaie şi, parcă scuzîndu-se, zîmbi :

— Asta e treaba ei. N-a vrut să mai trăiască cu mine, a plecat ! Se pune însă problema — de ce...

Apoi, cu scîrbă şi asprime, grăbindu-se să articuleze cuvintele, adăugă :

— De ce a fost nevoie să mintă ca nu ştiu cine ? Oare aş fi terorizat-o dacă spunea adevărul ?

— Ea te-a minţit, — spuse Irina cu convingere, dînd din cap.

— Ea spune că nu !

— Dar dumneata ?

— Doar nu sînt orb ! Eu, cum l-am văzut pe muzicantul dumitale, dintr-odată am priceput !

— Da, desigur, — spuse Irina cu căldură şi parcă bucurîndu-se. — Şi eu am văzut totul dintr-odată ! Eu m-am gîndit bine la toate acestea şi acuma înţeleg totul. Atunci cînd ai intrat dumneata, el s-a speriat foarte tare, nu l-am văzut niciodată în halul acela ! Şi apoi, cînd a năvălit dînsa, soţia dumitale,

el nu mai știa pur și simplu ce să facă, asta fiindcă dumneata și eu, chiar eu, eram alături!

— Ha! Dar cum de-a ajuns ea la dumneavoastră? Spunea că mă căuta pe mine și a nimerit la muzicant!

— Nu, să se fi înțeles n-a fost cu putință! E imposibil. El n-ar fi îndrăznit, pur și simplu!

— O-ho! Și încă e atît de posibil! Dar dumneata de unde știai că ei...

— Eu nu știu nimic! — îl întrerupse Irina. — Abia acum m-am convins definitiv. De asta am și venit. Și el mi-a spus, încă de mult, după concert, că nu-i adevărat. Spunea că ei sînt prieteni. Atunci l-am crezut, mă gîndeam... Dar astă-noapte...

Irina gonea nestăpînită înainte. Ea se convingea că nu s-a înșelat, că toate presupunerile ei cu privire la Nikita s-au adeverit, că ele sînt juste și că demult de tot a simțit asta! Furia ei ardea ca o vîlvătaie și Rodion nu făcea decît să arunce vreascuri uscate în flăcări.

Doi oameni, care cu o jumătate de oră înainte nu știau unul de existența celuilalt, s-au pomenit dintr-odată aliați și, înfuriați, au pornit să demaște perfidia dușmanului lor.

Ei aveau dreptate și s-au convins definitiv că o au. Acum sosise clipa cînd trebuiau să se privească cu ochi noi, cu priviri sigure.

Atunci el văzu o fată foarte tînără, firavă, înfuriată, care nu se mai îndoia de înțelegerea pe care, cu toată fermitatea, o pretindea din parte-i. O asemenea atitudine i se păru în primul moment insolentă, dar nu-i displăcu. Se simți însă din nou fîstîcit. Îi fu aproape rușine de sinceritatea lipsită de sens a discuției și, dintr-odată, cu totul fără rost și direct, întrebă:

— După cum se vede, strașnic îl mai iubești pe muzicantul dumitale?

— De loc, — răspunse Irina cu hotărîre și calm, ca și cînd abia așteptase această întrebare, pentru care își pregătise și răspunsul.

— Nici un pi-cu-şor, — adăuga ea silabisind. — Noi am fost pur şi simplu prieteni, şi el, mai mult decît mine, avea nevoie de această prietenie.

Trebuia să înăbuşe stinghereala care creştea din ce în ce. Rodion căută atunci în grabă să descopere în Irina ceva caraghios (ea frămînta şi trăgea mereu de colţul muşamalei de pe masă) şi spuse zîmbind:

— Atunci, poate, şi cu soţia mea el n-a fost decît prieten?

— Dar dumneata singur spui că nu! — exclamă speriată Irina. — Şi eu nu admit ca el să aibă prieteni! Adică printre femei! Adică nu vreau ca să mi le ascundă, dacă ele există... El n-are dreptul să mă mintă! Doar dumneata singur ai spus... Şi, în general, dumneata nu m-ai înţeles aşa cum trebuie. Acum îmi dau seama de asta!

Irina întoarse capul şi, sprijinindu-se cu cotul de masă, îşi acoperi faţa cu mîna.

Rodion începu să umble din colţ în colţ. Se opri apoi lîngă fereastră şi, întocmai ca înainte, începu să-şi frece degetele de sticlă.

— Ceea ce e mai dezgustător, — spuse el, — e faptul că s-au împotmolit cu totul în minciună. Au minţit, şi nu ştiu pentru ce...

Irina putea fi satisfăcută: acest om a recunoscut — cu toată seriozitatea şi în chip definitiv — dreptatea ei. Oftă uşurată şi-l privi pe Rodion.

El stătea cu spatele. Capul său mare, adînc înfipt între umeri, tresălta nemulţumit. Rodion era construit dintr-un material simplu, cam grosolan, dar în toată înfăţişarea sa, Irina găsi ceva timid şi blînd, atrăgător şi distractiv, ca într-un urs-jucărie. La concert, cînd îl văzuse pentru prima dată şi, mai ales, în noaptea aceea, cînd prin apariţia sa pusese capăt petrecerii din casa lor, i se păruse groaznic.

Ambii tăceau, nemişcaţi, aşteptînd unul de la altul o hotărîre. Şi tăcerea îi lega şi mai mult decît vorbele sincer rostite, de parcă ea năştea dreptul Irinei de a se găsi în această casă şi de a vorbi cu un străin despre ceea ce nu vorbise cu nimeni.

Atunci fetița, care se plictisise în colțișorul ei, se apropie de Rodion și-l trase de mînecă.

— Tăticule, — spuse Lenka, — hai să ne jucăm puțin!

Rodion puse mîna pe căpușorul ei zburlit.

— Cum să ne jucăm? — zîmbi tatăl. — Așteaptă puțin!

— Hai să ne jucăm împreună de-a trenul, — spuse Lenka tărăgănat. — Tu ai să fii pasager, iar eu pasageriță.

Irina rîse și, venind fuga spre Lenka, începu s-o zgîlțîie de umeri, așa cum numai femeile știu să-i zgîlțîie pe copii.

— Cum ai spus? Cum? Pasageriță? Vrei să mă joc eu cu tine? Vrei? Hai, arată-mi jucăriile tale. Să mergem.

Irina se îndreptă cu fetița spre jucării, se lăsă jos lîngă copil, dar imediat se întoarse către Rodion.

— Poate dumitale nu-ți face plăcere... că mă joc cu ea? — întrebă Irina.

El o privi pe sub sprîncene.

— Nu, de ce, dacă vrei! — bombăni Rodion.

Irina se ridică.

— Plec.

— De ce? Dacă îți face plăcere, poftim, — spuse Rodion arătînd spre fetiță.

— Nu, plec, — repetă Irina.

Sosise clipa cînd trebuia să plătească pentru tot ceea ce nu spusese și pentru tot ceea ce spusese în această seară.

Irina îi întinse mîna. El i-o luă cu grijă. Cu nici un chip nu putea să găsească măcar un singur cuvînt potrivit pentru oaspe, și cu fiecare clipă, își pierdea tot mai mult sensul ei adevărat.

— Iertați-mă că v-am stingherit.

— Dar nu m-ați stingherit de loc. Mai bine să uităm asta!

— Da, într-adevăr. Și-apoi, toate astea sînt atît de prostești, — se aprinse Irina. — Din partea mea...

— Da, cum să spun... vă înțeleg.

Rodion își frecă mîinile. Vizita se terminase.

Ajungînd în vestibul și deschizînd ușa, Rodion întrebă :

— Și atunci, să-l salut pe Arseni Arsenievici ?

— Nu, de ce ? Sau, știu eu, poate !

— Doar îi datorăm cunoștința noastră, — zîmbi Rodion.

— Dumneata ești prieten cu el ?

— E un bătrînel cumsecade.

— Foarte !

În mod neașteptat găsise o temă potrivită de discuție și, ușurat, grăbit, Rodion adăugă :

— Stați puțin, s-aprind un chibrit, aici e întuneric. Sau, o clipă numai, am să vă conduc.

— Dar cum rămîne fetița ? Singură ?

— Nu-i nimic, mă întorc îndată.

Rodion se înapoie în cameră, apoi ieși în fugă, punîndu-și haina pe umeri. Scăpără un chibrit și o porni înainte.

Și iată discuția care a durat doar cîteva minute, întreruptă de pauze lungi :

— Încet, e o treaptă.

— Văd.

. . . .

— La revedere.

— Am să vă conduc pînă la tramvai, fiindcă s-ar putea să vă fie frică.

— Nu mi-e frică.

. . . .

— Unde ați luat-o atît de repede ? Nu mă pot ține după dumneavoastră ; faceți niște pași !

— Din obișnuință, înțelegeți ?

. . . .

— Acum mergem prea încet.

— Greu să-ți intru în voie.

— De ce-a trebuit să te oferi să mă conduci ?

. . . .

—Dumneata te vezi adesea cu Arseni Arsenievici?

— Se întîmplă.

— Și despre ce vorbiți ?

— Ne certăm.
— Dumneata cu el?
— Da, desigur.

. . . .

— Dar care dintre dumneavoastră învinge?
— Desigur, eu.
— O, cîtă încredere în sine!

. . . .

— Eşti bolşevic?
— Da.

. . . .

— Uite şi tramvaiul meu. Mulţumesc.
— La revedere... Dar ştiţi, tare sînt supărat pe tatăl dumneavoastră.
— De ce?
— Vedeţi, întîmplarea cu Şering!
— Dar ce vină are tatăl meu? Dumneata doar nu eşti medic. Cum poţi să-l judeci? Iar tatăl meu este un medic minunat şi probabil că ştii asta! La revedere.
— Încet...

Tramvaiul gonea pe liniile drepte, întunecate, vîntul îi bătea în faţă; era frig şi te simţeai înviorat. Faptul că Rodion o condusese şi că ei nu vorbiseră tocmai despre ceea ce era mai important o umplu de linişte. Totul era clar şi hotărîrea luată — era luată cu conştiinţa împăcată, odată pentru totdeauna.

Irinei i-a fost dat să ducă la îndeplinire această hotărîre, mai devreme decît se aştepta.

Aproape de casă, îl zări pe Nikita.

În urma lui abia se închisese uşa. El privea în jur şi porni în direcţia Irinei. Ea se opri fără să vrea, dar imediat se sili să meargă mai departe cu pas hotărît, drept şi foarte sever.

Cînd Nikita o recunoscu, se abătu puţin din drum, îndreptîndu-se direct spre dînsa şi baricadîndu-i calea.

— Ce bine, — spuse Nikita, — am stat la dumneata mai bine de o jumătate de oră.

Nikita se opri în faţa Irinei şi-şi scoase mîinile din buzunare.

Irina îl ocoli așa cum ocolești un obstacol întîmplător — un stîlp, un cărucior lăsat în mijlocul drumului de un comisionar, sau niște copii care se joacă — fără să-și ridice ochii, fără să-și schimbe pasul, parcă n-ar fi băgat de seamă ce anume a trebuit să ocolească: un stîlp, un cărucior sau niște copii.

Cu aceeași nepăsare, cu același mers, Irina a făcut cîțiva pași pînă la ușă. Dar cînd o deschise și se pomeni în lumina becului, Irina respiră cu putere aerul și-și duse mîinile la piept: nu trebuia numai să facă cei cîțiva pași de la Nikita pînă la casă cu același mers hotărît și sever dar trebuia să și respire ca întotdeauna. Or pentru asta, nu-i mai ajungea voința. Și Irina se simți îmboldită să privească în stradă, să vadă cum stă acolo nemișcat (o, da! neapărat așa — nemișcat) Nikita, și pentru o clipă i se puse un nod în gît, așa cum ți se întîmplă cînd faci ceva rău și nu vrei să recunoști că l-ai făcut.

Și Irina nu privi în stradă, ci fugi pe scară, șoptind din mers:

— Și, în sfîrșit, am dreptul să mă port urît, nu sînt obligată să mă port bine... dacă nu vreau, nu vreau, nu vreau!

Și trase de clopoțel.

Ar fi vrut să înpărtășească cuiva emoția plină de bucurie pe care o încerca din cauza acestui sentiment necunoscut pînă acum și care-i strîngea inima. Și cînd se gîndi cui i-ar putea vorbi despre felul cum a fost pedepsit Nikita (acum el este pedepsit pentru toate, pentru toate), îi veni în minte un singur nume: Rodion.

CAPITOLUL II

Vitka Ciuprîkov învîrtea în mîinile-i cu degete scurte chipiul boțit, își plimba ochii pe pereți, se chircea și spunea:

— Ce vreme, dracu' s-o ia! Ba a nins, ba parcă-i vară, iar acu' e un frig de te pătrunde pînă la oase!

Şi Vitka Ciuprîkov îşi vîrî chipiul subsuoară, făcu mîinile căuş şi suflă în ele.

— Vă-leu! Am îngheţat... De ce mă primeşti atît de prost? Nu ţi-a fost dor de mine?

Varvara Mihailovna arătă spre scaun.

— Aşază-te. Tare mi-a fost dor.

— Rîzi? E uşor să rîzi de mine, sînt lipsit de apărare.

Vitka oftă şi privi din nou, cu vioiciune, prin cameră.

— Cam sărăcăcios trăieşti. Şi asta după atîta belşug! Ce mai belşug, ce mai belşug! Poate-ţi mai aduci aminte? Se năruiau magaziile de atîtea bunătăţi!

— Da' tu, de ce ai decăzut? Bei, poate?

— Cînd mi se oferă, nu refuz, — iar cînd cîştig, găsesc şi singur. Doar şi tu, faţă de timpurile trecute, ai cedat.

Ciuprîkov privi atent la Varvara Mihailovna şi dădu din cap.

— Sau nu, am minţit: tu încă mai eşti mîndră. Eh, Variuşa!

Vitka îşi acoperi visător ochii şi rămase cîtva timp tăcut.

— Cum de te ţine atît de sărăcăcios comisarul tău? Sau poate v-aţi jucat şi gata? Da? Am ştiut eu. Toţi sînt nişte ticăloşi... Îmi pare rău. Drept să-ţi spun, m-am gîndit că, adică tu ai o inimă bună şi m-oi pomeni cu vreun sprijin. Totuşi împreună ne-am vărsat sîngele pentru cauza comună, cum s-ar spune — sfîntă!

Şi Vitka făcu cu ochiul spre Varvara Mihailovna.

— Unde ţi-ai vărsat sîngele? În magazia de alimente? — îl ironiză Varvara Mihailovna. — Pe cînd cîntăreai zahăr?

— Dacă i-am cerceta şi pe alţi eroi — multe s-ar descoperi. Îi cunosc eu pe de-alde ăştia. Umblă cu nasul pe sus — nici nu te poţi apropia de ei. Eu, totuşi, cum-necum, am fost rănit. Invalid din gloriosul război civil.

— Adică, trăgeai nădejde la Rodion?

Vitka spuse plin de importanţă :

— De tras nădejde, am tras mai mult la tine, Variuşa ! Tu niciodată nu l-ai lăsat pe Vitka Ciuprîkov, din respect pentru timpurile trecute. Iar prin tine, desigur şi fără doar şi poate, îl aveam în vedere pe comisarul tău. Dar, după cum înţeleg... — Vitka privi din nou prin cameră, de data aceasta însă cu dispreţ... — tu singură eşti strîmtorată... ce-aş putea lua de la tine ? Spălătorul ţi-e ruginit, patul — aşa şi aşa, iar din lucrurile de odinioară ţi-a rămas numai o valijoară...

Vitka fluieră şi întrebă tărăgănat :

— Sau, poate, ascunzi ? Poate ai mai păstrat cîte ceva din lucrurile de odinioară ? Nu te ascunde de mine, Variuşa. Pot să-ţi fiu de mare folos. Vitka e om de încredere.

Ochii săi se ascunseră în săculeţele umflate ale pleoapelor liliachii. Se sili să zîmbească enigmatic.

— Tu mai păstrezi vechile sentimente ?

— Nu-ţi băga nasul unde nu-ţi fierbe oala, — răspunse cu asprime Varvara Mihailovna.

— Ei, zic şi eu aşa, — vorbi indiferent Vitka.

Şi Vitka rămase tăcut, cu înfăţişarea omului care încerca să găsească vreun nou subiect de discuţie ; îşi scoase apoi chibriturile din buzunar, rupse o aşchie din cutie şi începu să-şi cureţe stăruitor unghiile.

— Am văzut un cunoscut de-al nostru, — spuse el cu un aer nevinovat.

Varvara Mihailovna nu-i răspunse.

— A devenit un om cunoscut, pot zice chiar o celebritate. Se lipesc afişe pe garduri, cu litere de o şchioapă.

Varvara Mihailovna tăcea.

— Le merge unora, dracu' ştie cum ! — oftă sincer Vitka.

Aşchia se rupse sub unghie şi căzu. Vitka se plecă s-o ridice, şi între timp întrebă :

— Ai văzut reprezentaţia lui ? Se numeşte Simfonie. Nu ? Ar fi interesant de ştiut dacă e numai muzică sau are şi vreo acţiune ? N-ai auzit ?

Varvara Mihailovna își încrucișă mîinile și se sprijini de perete.

— Nu pot înțelege, Vitka, unde vrei să ajungi?

— Dar de ce? Nu vreau s-ajung nicăieri. Așa, ca să mai vorbim.

— Nu, mai bine spune de-a dreptul — lasă-te de vicleșuguri!

Vitka își desfăcu larg mîinile.

— Nici eu nu te pot înțelege, Variușa. Sînt chiar uimit. Nu te recunosc, nu cred că se poate așa ceva!

— Ei, spune! — se răsti Varvara Mihailovna.

Vitka se lovi peste coapse, se săltă pe scaun și chicoti cu un șuierat, printre dinți, trăgînd aer în piept.

— Am nimerit, am nimerit drept la țintă! Ești tot cu interesul vechi! Am ghicit! Totul e pe loc, așa cum a fost. Păstrezi sentimentele vechi, sentimentele vechi, Variușenka!

— Față de cine?

— O, cît de subtil spui asta, — o admiră Vitka. — Față de cine! Între mine și tine, Variușa, n-a fost nimic. Cu altcineva ai avut ce-ai avut. Și, după cum m-am așteptat, sentimentul tău, desigur și fără doar și poate, s-a păstrat în întregime.

— De ce spui toate astea? — îl întrerupse brusc Varvara Mihailovna.

Ciuprîkov amuți dintr-odată. O examina atent și stăruitor, cu ochii micșorați, ageri, mușcîndu-și buzele și învîrtind între degete așchioara mărunțită a cutiei de chibrituri.

— Ei? — îl îmboldi Varvara Mihailovna.

Vitka întrebă încet, cu o voce cam răgușită:

— Dar el, față de tine, păstrează vechile sentimente? Tot așa de grozavi sîntem? Nu-i ajungi nici cu prăjina la nas. Celebritate, ha?

Varvara Mihailovna nu-i răspunse.

— A-ha! — exclamă Vitka, lovindu-se cu pumnul peste genunchi. — Va să zică și aici am ghicit! Eh, Vitka, ești băiat șmecher, dar șmecheria ți se irosește

zadarnic! U-u-u, — vui furios Vitka. — Îl urăsc de moarte!

Şi din nou săculeţele liliachii ale pleoapelor clipiră des, privind stăruitor faţa Varvarei Mihailovna.

Dar faţa ei era concentrată, nemişcată.

Atunci Vitka sări de pe scaun şi veni fuga spre dînsa.

— Vrei, — spuse el răguşit, împingîndu-şi bărbia înainte şi încercînd să privească mai adînc în ochii Varvarei Mihailovna, — vrei să mă răfuiesc eu pentru tine, cu Nikita Vasilici? Vrei? Taci? Vrei?

Umbra fugară, imperceptibilă, a unui zîmbet lunecă peste buzele Varvarei Mihailovna. Il privea pe Vitka drept în ochi, fără să clipească. El se învîrtea în faţa ei, ba în dreapta, ba în stînga, scrutîndu-i fiecare trăsătură a feţei.

— Hai, spune-mi: fă, Vitka, din el cutare şi cutare! Sînt gata! Născoceşte ce vrei, am să fac totul! N-am ce pierde, pentru tine fac orice! Numai spune, spune-mi un cuvînt!

Varvara Mihailovna nici nu se clinti.

Vitka îşi împreună mîinile, rugător.

— Primeşte! Niciodată nu vei găsi un astfel de om ca Vitka. Crezi că mă laud? Vrei, îţi dau adresa lui Nikita Vasilici? O ştii sau nu? Vrei? Bine, fie!

El îi indică repede adresa lui Karev şi, făcînd un pas înlături, aşteptă să vadă ce impresie a produs destăinuirea asta asupra Varvarei Mihailovna. Ea parcă zîmbi, dar tot nemişcată rămase, cu mîinile încrucişate, sprijinindu-se de perete.

— Ei, ce zici, vrei, — întrebă Vitka, înecîndu-se într-un fel de disperare, — vrei, uite, chiar acum, imediat, va veni fuga încoace. Vrei? Eu pot să-l fac să se tîrîie la picioarele tale! Eu am să-l silesc să-ţi ceară iertare pentru toate jignirile, Variuşenika! Pentru toate, pînă la cea din urmă. Uite unde îl am eu! Numai să vreau, şi scutur de pe el toată mîndria, ca praful de pe pălărie. E de ajuns să spun despre el un singur cuvinţel undeva şi pulbere se alege din el, cu toate afişele sale! Singur o să vină în fugă,

n-o să fie nevoie să-l chemi. Hai, învoieşte-te, Variuşa, porunceşte-i lui Vitka, şi Nikita Vasilici o să fie lîngă tine şi lîngă Ciuprîcov, pînă la mormînt...

Vitka se dădu brusc la o parte din faţa Varvarei Mihailovna, şi o luă de-a-ndaratelea spre uşă, astupîndu-şi gura cu amîndouă mîinile.

Varvara Mihailovna îşi scutură fără grabă mîinile.

— Te-am înţeles oare cum trebuie ? — întrebă dînsa cu glasul liniştit.

Vitka o privea chiorîş, înfuriat, dar cu teamă, şi îşi pipăi încet, cu un deget, buza de sus.

— Ai rămas cu vechiul obicei, — bombăni el. — Una, două, treci imediat la... după obiceiul negustoresc. Voinică mai eşti !

— Voinică, — îl îngînă Varvara Mihailovna. — Eu te-am salvat, dar bagă de seamă ! Dacă va trebui — nu te voi cruţa !

Vitka tăcu. Ochii săi gălbui jucau în toate părţile şi se gîndea dacă e bine să le întoarcă toate glumeţ, încercîndu-şi altfel norocul — sau să se retragă ? Deodată se strîmbă tot şi, ţuguindu-şi buza umflată, şuieră :

— Nu vrei să te ai bine cu Ciuprîkov ? Nu vrei ? Ei, atunci să ştii că o să-ţi pară rău. N-ai să-l vezi...

Vitka ridică sus braţul ca pentru jurămînt, dar, în aceeaşi clipă, o şterse neaşteptat de repede din cameră. Îşi vîrî apoi capul prin uşa întredeschisă şi, ferindu-se de primejdie, termină :

— N-ai să-l mai vezi pe Nikita al tău !

Şi trînti uşa.

Varvara Mihailovna ascultă cum bocăneau prin coridor cizmele lui Vitka şi izbucni în rîs.

Rîsul ei era puternic, vesel, şi umplu camera atît de tare, încît Varvarei Mihailovna i se păru că pereţii s-au mişcat, s-au depărtat. Pentru prima dată de cînd venise încoace, răsuna aici un asemenea rîs şi, pentru prima dată, între aceşti pereţi, s-a simţit copleşită de un val de fericită şi tulburătoare forţă.

Varvara Mihailovna rîse din nou ; o energie caldă, neliniştită şi în acelaşi timp mîngîietoare, îi umplea

tot mai mult şi mai adînc făptura şi, dintr-odată, o sili să închidă ochii.

În cămăruţa asta sărăcăcioasă și neînsemnată care i-a urîţit viaţa, se născu într-însa dorinţa de a săvîrşi imediat şi cu toate amănuntele cel mai gingaş şi mai mişcător ritual pe care-l putea îndeplini. Pentru ce? Pentru nimic. Pentru ce anume se pregătea Varvara Mihailovna? Pentru nimic. La ce se putea gîndi ea în această oră de triumf şi de uitare? La nimic.

Ea era atît de fericită, că nici nu-i venea măcar în minte întrebarea veselă şi firească în astfel de clipe: sînt oare fericită? Fiecare mişcare de a ei îi înzecea fericirea, fiecare răsucire a trupului o umplea de un surplus de forţă creatoare.

Şi tot ceea ce făcea era cu atît mai dulce şi mai preţios cu cît, în juru-i, sărea în ochi sărăcia lucie — zmalţul de pe ligheanul de sub spălător era sărit, o căldare simplă de tablă şi o cană ştirbă, spetezele scorojite şi coşcovite ale patului şi o măsuţă de toaletă îngustă şi joasă. Şi cu cît erau mai fără sens procedeele ritualului straniu, încîntător şi deşert, cu cît se potriveau mai puţin toate acestea cu urîţenia jalnică a odăii, cu atît mai plăcut era să le săvîrşeşti.

Chiar nepotrivirea între lucrurile utilizate şi această acţiune îi făcea o deosebită plăcere; incomodităţile îi procurau satisfacţie şi apa se vărsa din căldarea grosolană în cana grosolană cu acelaşi tremur, tremurul presimţirii a ceva plăcut, cu care deschizi robinetul duşului cald şi puternic.

O mare fericire se fărămiţa în mîinile Varvarei Mihailovna, în părticele mărunte, şi părea nesfîrşită.

Apa era suficientă, o căldare întreagă, şi ligheanul o cuprindea toată. Buretele de cauciuc îşi păstrase toată elasticitatea poroasă. Ştergarul pluşat era larg şi moale, iar flacoanele mari cu apă de toaletă nu erau încă cu totul golite.

Şi ce mare nenorocire e dacă patu-i îngust şi gîrbovit? Nu e nevoie de loc mult ca să împrăştii lucrurile scoase din geamantan — netede ca nişte foiţe de ţigară, bine aşezate — să alegi şi să îmbraci fără grabă

ceea ce ţi se va părea mai bun. Apoi să-ţi răsuceşti părul într-un fuior strîns, să-l înfăşori pe degetele mînei stîngi şi cocul să ţi-l îndeşi pe ceafă. Şi iată, să-ţi fixezi — timp îndelungat, una după alta — spelcile reci şi lunecoase, luate de pe farfurioara de porţelan de lîngă oglindă; vîrfurile spelcilor (terminate cu o gămălie, ca să nu înţepe) să le înfigi puternic în cocul de păr, simţind atingerea lor rece pe ceafă, să cercetezi cu atenţie fiecare părticică a obrazului în parte şi să te convingi că-ţi mai stau înainte încă multe, multe părticele de fericire.

Varvara Mihailovna începu să fredoneze, melodia se potrivi singură cu mişcările pe care le făcea şi ba era gata să se întrerupă, ba pornea în galop, plină de veselie.

O perie aspră îi lipi strîns părul pe creştet. Firele se întinseră şi străluciră ca o fîşie dreaptă şi netedă de lac. O bucăţică de vată, umezită cu lichidul unui flacon, începu să se mişte repede pe obraji, pe frunte şi pe bărbie, dînd repede pielii o deosebită strălucire.

Această strălucire trebuia îndulcită şi Varvara Mihailovna, cu un puf alb şi lăţos, aşterne pe faţă pudra, care se împrăştie în jur ca un praf siniliu şi se aşază pe suprafaţa verzuie a oglinzii.

Varvara Mihailovna îşi spală pleoapele cu apă de trandafiri, priveşte în întunericul adîncit al ochilor săi, apoi ia o periuţă şi îşi piaptănă genele.

Totul este aproape terminat, dar fericirea e încă mare şi Varvara Mihailovna nu vrea să renunţe curînd la ea.

Atunci, ea controlează toate verigile lanţului vrăjit şi calea deşartă, dar plăcută, pe care a străbătut-o, este refăcută prin ultima atingere fugară a fiecărui smoc de vată, flaconaş, pieptene, a fiecărei părticele mîngîiate de pe faţă şi a luciului egal al părului. Rămîne doar să-şi îmbrace rochia, să-i îndrepte cutele şi, aplecîndu-se încăodată spre oglindă, să lunece cu periuţa peste sprîncene.

Apoi începe actul final al ritualului. E atît de minuţios şi liniştit, încît melodia Varvarei Mihailovna

se stinge treptat și ea își privește în tăcere, îndelung, unghiile, fiecare în parte, apoi perechi, perechi și toate împreună. Și cînd ovalurile de un roz tare al unghiilor sînt aduse la aceeași formă și strălucire cu ajutorul foarfecelor, al pilelor de unghii și al pielii de căprioară, atunci...

Atunci, în cameră, apare toată sărăcia urîtă, atunci n-ai unde să-ți ascunzi privirea de la ligheanul plin cu apă murdară, care stă sub spălător, de la podeaua roasă, de la scaunul strîmb și de la patul gîrbov.

Oare pentru aceste boarfe jalnice a băut Varvara Mihailovna cîte o înghițitură din bucuria neliniștitoare, chinuitoare și veselă? Oare sănătatea și forța au umplut-o pentru ca să dispară acum, sufocîndu-se în duhoarea cenușie și surdă dintre pereții aceștia sărăcăcioși? Nu! Varvara Mihailovna a căzut doar o clipă pe gînduri; n-a uitat oare ceva din fleacurile cele mai necesare și cele mai deșarte? Mai zvîrle o singură privire peste mărunțișurile rînduite în fața oglinzii — și gata.

Poate să îmbrace paltonul, să pună la ușă lacătul mic de aramă, să treacă prin coridorul întunecos și să se avînte spre libertate, afară.

Și aici, fiecare pas este o nouă părticică din fericirea care continuă; aici, frigul îți încălzește trupul și vîntul ce suflă de după colț așteaptă să-i vii în întîmpinare; aici, asfaltul înghețat este răsunător ca sticla, și orașul de piatră nu poate să ascundă sub asprimea lui faptul că el — moșneagul — este mulțumit că-l calcă oameni atît de frumoși și atît de plini de viață.

Să mergi fără țintă, auzind doar cum se adună, crește și se întărește forța, să mergi pe lîngă lumini învălmășite, cu nuanțe albăstrii ca laptele, portocalii și roșii, să mergi pe galeriile nesfîrșite ale bulevardelor, fără să-ți micșorezi pasul! Nu-i oare totuna unde te vor duce bulevardele? Trebuie oare să știi cum se numește această stradă sau acest pod sau cheiul abrupt, care duce în jos, sau casa care se ascunde în fund, dincolo de rețeaua deasă a grilajului de tuci?

Oare nu-i totuna unde o să mergi? Prin poarta grea, pe jumătate întredeschisă, în curtea care este înconjurată de dependinţele joase şi coşcovite ale palatului, spre dreapta sau stînga, pe sub bolţi grele, într-un parc întunecos şi mai departe — pe cărăruia presărată cu frunze îngheţate şi foşnitoare, iar apoi, de-a curmezişul, printr-o intrare, pe o scară lină de lemn, de modă veche, care duce — oare nu e indiferent încotro?

— Ha-ha!

In clipa asta, Varvara Mihailovna îşi aduce aminte de o mutră umflată, de săculeţele liliachii care se mişcau sub ochi şi de trăncăneala grăbită a unui saltimbanc ori a unei maimuţe.

— Prostul! — spune Varvara Mihailovna şi dă frîu liber rîsului care o podideşte.

Ea cercetează cu curiozitate şi mirare uşa mare, caută soneria şi, apăsînd pe buton continuă să rîdă, continuă să se mire cum de s-a pomenit dînsa — Varvara Mihailovna — în faţa acestei uşi şi cum e posibil oare ca tocmai dincolo de această uşă (atît de groasă, atît de colosală ca a administraţiei financiare) să stea Nikita Karev...

Era tîrziu — aproape unsprezece. Zgomotul străzii ajungea pînă aici numai vara, cînd ferestrele erau deschise. Seara, se lăsa aici o linişte deosebită şi pereţii masivi o păstrau cu gelozie şi cu multă grijă.

Nikita căutase vreme îndelungată o locuinţă. Ţinea foarte mult la casă, căci era parcă anume pregătită pentru dînsul — închisă şi ascunsă privirilor străine. Puteai în orice clipă să pleci din oraş şi totuşi să rămîi, ca şi mai înainte, la doi paşi de răscrucile lui cele mai animate şi populate.

Dar în această seară îl apăsa singurătatea trează a casei. Liniştea se îngroşa parcă şi era gata, gata să depăşească o anumită limită, preschimbîndu-se într-o tăcere plicticoasă, a cărei greutate o simţise demult Nikita.

Se trînti pe divan, pufăi des şi stîngaci din ţigară, scuturîndu-i mereu scrumul. De vreo două ori se

apropie de notele împrăştiate pe pian, apoi de masă, mestecă ceaiul rece din pahar, dar uită să-l bea şi, din nou, se duse spre divan.

În cursul întregii săptămîni, notele se mutau dintr-un capăt într-altul al pianului. În ultimele două zile, Nikita încetă chiar să se atingă de ele şi numai din cînd în cînd privea leneş la portativele mîzgălite.

Faptul că nu se putea apuca de nimic, că cele ce făcea i se păreau inutile şi plictisitoare, iar el însuşi — un om fără talent şi prost — aproape că nu-l neliniştea. Experienţa îl învăţase că adevărata credinţă, asemenea femelei unui animal fecund, înghite tot atît de uşor îndoielile şi neîncrederea, pe cît de uşor le dă viaţă. Şi dacă, într-un acces de disperare, Nikita n-ar fi găsit în el nici o rămăşiţă de credinţă chiar şi atunci el n-ar fi putut să se lepede de meseria sa sau de arta sa — nu e oare indiferent cum ar fi denumită boala de care suferă?

Putea să privească ore întregi la pian, fără spaimă, fără grijă de soarta sa, de *această* soartă a sa şi, în acelaşi timp, o altă soartă îl umplea de melancolie.

Această altă soartă trebuia s-o făurească la fel ca pe cea dintîi. Şi aici, ca şi în muzică, trebuia să învingi piedicile, să străbaţi o cale grea de ucenicie; şi aici, fiecare grăunte de mulţumire se răscumpăra prin acelaşi zbucium plin de renunţare, prin iad.

Dreptul atît de neînsemnat, pare-se, atît de firesc, de a avea aici, alături de tine, pe acest divan, un om — acest drept trebuia să-l cucereşti, să ţi-l cîştigi printr-o încăierare încăpăţînată şi poate chiar înjositoare.

Şi iarăşi, mereu şi mereu, se deschidea înaintea lui vastitatea încîlcită a pămîntului care, odinioară, l-a uimit prin multiplele lui faţete. Şi printre nenumăratele feţe, printre oamenii duşmănoşi şi chinuitori trebuia să găseşti o faţă asupra căreia, întotdeauna, toată viaţa şi în fiecare clipă ai vrea să-ţi opreşti privirea.

Dacă însă, pentru aranjarea simplelor treburi omenești, trebuia să treci printr-o nouă încercare, atunci de unde să mai iei noi forțe? Căci toate forțele, fără excepție, erau epuizate întru făurirea operei mai de seamă, operei unice, care dădea un sens existenței lui Nikita.

Era zadarnic să cauți împăcare în cercul monoton al sentimentelor care se distrugeau reciproc. Dar Nikita, împotriva voinței, se întorcea la amintiri; noaptea, de curînd trecută, îl absorbea în vîrtejul zăpezii umede ce se topea din zbor; și Anna se contopea în învălmășeala petelor albe cu Irina și niște ochi negri, arzători, străpungeau cu lăcomie și ironie pînza viforului.

Atunci îi venea în minte gîndul că tot dorul după Anna trăiește în el, numai pentru că apropierea prietenului plecat a fost obținută ușor și pentru că nu trebuia să facă nici o sforțare pentru a menține în memorie această apropiere. Oare nu de aceea înrudea Nikita, în imaginație, cu atîta nădejde, două chipuri într-unul singur: pe Anna și pe Irina? El dorea ca Irina să-i continue destinul fericit și nestingherit cu Anna cea depărtată. El voia să aibă de la Irina tot ce s-a păstrat în închipuirea sa despre Anna și nădăjduia că acest lucru e tot atît de simplu cum ar fi, de pildă, primirea unei moșteniri. Și, într-adevăr, el a descoperit în Irina aceeași respirație deasă și grăbită, aceleași mișcări colțuroase atrăgătoare, puțin copilărești (nu putea să uite cum stătea Irina rezemată de scaun, cum rochia îi înfășura strîns trupul, cînd, împreună cu oaspeții lui Karev, bătea din palme). Desigur, era Anna, mereu tînără și pentru totdeauna apropiată. Și ce-ar fi putut stingheri simpla continuare a legăturii obișnuite și mereu dorite dintre Nikita și Anna — acea Anna care, numai întîmplător, a început să poarte alt nume?

Atunci Nikita o vedea din nou pe Irina cum trece pe lîngă dînsul, ocolind puțin trotuarul, fără a-și schimba pasul sau expresia feței și nici răsucirea încordată a capului.

Nu l-a mirat faptul că Irina a trecut pe lîngă dînsul ca pe lîngă un stîlp. El n-a găsit destulă voință ca să pornească după ea, ca s-o convingă că greșește și, în fine, să-i spună că n-are dreptul de a se purta cu el atît de aspru. În loc de aceasta, Nikita își surprinse un gînd care-l uimi pînă la durere: cîți ani avea Irina, atunci cînd el a întîlnit-o pe Anna?

Și, gîrbovindu-se, semănînd în clipa aceea straniu cu Matvei, o porni pe drumul său.

Desigur, n-ar fi fost greu s-o convingă că nu s-a făcut vinovat în fața ei cu nimic și niciodată. (O, el avea dreptate, era neprihănit și putea într-adevăr să-și arate întreaga-i viață ca în palmă), dar putea oare să tăinuiască și mai departe faptul că se furișau într-însul noi simțăminte, că-l încerca o nouă neliniște, că oftările obosite ale lui Matvei nu-i erau mai puțin apropiate decît rîsul copilăresc al Irinei?

Ea era o fetiță! Și ce mare nenorocire îi apărea acum faptul acesta!

El înțelegea că poate să desfacă nodurile strînse prin deșarta împletire a întîmplării. Dar dorința de a face acest lucru pălea tot mai mult și se frîngea ca rogozul uscat. Și ca să nu-și recunoască slăbiciunea, se încredință că are în toate dreptate și că ar fi înjositor să se apuce să explice, să dovedească, să solicite ceva. Ar fi trebuit să înceapă cu fratele, care se înstrăinase de dînsul, care îl acuza, fără cuvinte, de anumite vini, și care nu voia sau nu putea să-l înțeleagă, întocmai cum Nikita n-a putut să-l înțeleagă odinioară pe Rostislav. Și Rostislav ar fi putut, oare, obține din parte-i înțelegere? Atunci de ce să caute explicații cu Matvei care, fără nici o îndoială, ar fi fost rușinoase?

Și oare numai cu Matvei ar trebui să vorbească Nikita?

Irina! Ea se învolburează din nou în vîrtejul fulgilor de zăpadă, Nikita vrea să-i prindă privirea, ea îl ocolește, trecînd pe alături, el strigă în urma ei, ea nu întoarce capul, i se pare și mai tînără și mai

frumoasă și mai atrăgătoare decît Anna; el o strigă, dar vocea-i cade în ceață și ceața o înghite pe Irina.

Atunci, prin ceață, Nikita simte aproape ca o atingere trupească prezența unor ochi ironici și lacomi și nu mai e în stare să se elibereze de ei și vede cum, încetul cu încetul, lăcomia lor se schimbă într-o implorare, iar ironia în mîngîiere. El vede, pe lîngă întunecimea fierbinte și atrăgătoare a acestor ochi, și un zîmbet, trăsăturile feței strălucitoare și deschise-sincere i se par îndulcite de o durere încercată și supusă; lui Nikita îi pare rău că a prilejuit această durere și poate sentimentul de compătimire face ca imaginea care i-a copleșit închipuirea să-i fie apropiată, palpabilă.

El deslușește în chip foarte clar cum, pe obrazul cunoscut, cuta subțire dintre sprîncene se netezește, cum îi tresar buzele în atingerea lor domoală una de alta, făcînd să apară două șiraguri drepte de dinți. El distinge vocea cu sonorități profunde, e în stare să-i măsoare înălțimea și aude o coardă a pianului dînd replica timbrului ei. Ar fi în stare să deosebească această voce unică din mii de voci și e straniu că sunetul ei, ca și cînd ar fi viu, se legăna prin cameră, covîrșind-o din ce în ce mai mult cu melodia sa lină; și, deodată — deodată străpunge sonor liniștea:

— E voie?

Nikita sări de pe divan și se sprijini de pian.

—E voie! — răspunse intenționat cu voce tare, pentru ca să se convingă că nu doarme.

Și probabil că nu dormea: Varvara Mihailovna se ivi în ușa camerei sale.

Nu, nu! În ușa camerei sale nu se ivi Varvara Mihailovna!

Așa cum i-a apărut, se înfățișa poate numai în ceasurile ei cele mai fericite, cele mai sărbătorești. Scuturînd parcă de pe dînsa vreo zece ani — și odată cu ei și amintirea lor — ea revenea în chip de Varia, Varenka, Varvarușka, și-l privea pe Nikita dintr-o lume fastuoasă, orbitoare. Într-însa nu se zărea nici umbră din lăcomia sau din ironia cu care o în-

zestrase imaginaţia lui cu un minut înainte. Şi toată strălucirea, tot ce era gingaş şi femenin într-însa, căpătă o forţă provocătoare.

— Nu te-ai speriat? Mă tot tem să nu te sperii! — spuse Varvara Mihailovna, sclipind toată în lumina zîmbetului ei.

Lui Nikita îi era mai uşor să-şi revină din somnolenţă decît din beţia luminii orbitoare pe care o adusese cu dînsa Varvara Mihailovna.

In cele din urmă, Nikita se apropie de ea, îi luă mîna şi o ridică spre buze.

Varvara Mihailovna, cu capul puţin dat spre spate, scruta atent faţa lui Nikita.

— E pentru a doua oară că-mi săruţi mîna! — rosti dînsa cu voce scăzută. — Prima dată, după ce mi-ai sărutat mîna, m-ai trădat.

— Te-am trădat? — exclamă Nikita.

— Te rog, te rog! Nu te aprinde şi nici nu trebuie să mai vorbim despre lucruri atît de serioase.

— Doar ţi-am povestit despre starea mea de atunci!

— Ţi-am dat dreptate, dragul meu, — spuse Varvara Mihailovna blînd. — Pur şi simplu, mi-a fost puţină teamă că şi acum... Nu, nu, nu mai spun, nu mai spun! ...Va să zică, nu te-ai speriat? — întrebă ea, după cîteva clipe de tăcere, privind în jur.

— Te-am aşteptat...

— M-ai aşteptat?...

— Doar mi-ai spus că vei veni. Atunci, la club.

— Numai de asta? Altfel, nu m-ai fi aşteptat?

Varvara Mihailovna îl privi iscoditor, după care începu să se plimbe cu pas rar prin cameră, să atingă lucrurile şi să vorbească tărăgănat, cu o glumeaţă uimire:

— Iată, va să zică, asta-i masa la care Nikita Karev bea ceai rece. Vai, ce rece! E de azi dimineaţă, da?... Iar acestea sînt note. Doamne, ce învălmăşeală de virguliţe şi de codiţe! Asta ce-i — o partitură? Nu? Dar ce-i? Cum de nu te-ncurci, Karev, în aceas-

tă chinezărie? Iar acestea sînt cărți... Așa-așa... Iar acesta e divanul pe care Nikita Karev se plictisește. E adevărat?

Varvara Mihailovna se lăsă repede pe divan, mîngîie tapițeria din juru-i și spuse:

— Vino-ncoace, Karev! E adevărat că dumneata tînjești aici?

— Am tînjit înainte de venirea dumitale, — răspunse Nikita, așezîndu-se alături de Varvara Mihailovna.

— După cine?

— Știi bine.

— Atunci de ce nu te-ai dus la ea?

Nikita zîmbi și vru să spună ceva, dar Varvara Mihailovna, cu aerul unui complotist, adăugă repede și insinuant:

— Nu te-ai putut duce la ea, nu-i așa? V-ați certat după noaptea aceea, așa-i?

Nikita o privi și se trase puțin într-o parte.

Pe fața ei lunecă un zîmbet triumfător sau sălbatic, dar imediat dispăru, ca și cînd ar fi fost strivit.

— De ce mă privești așa? — rîse cu simplitate Varvara Mihailovna. — Ai tresărit chiar, Karev. Probabil că n-am știut să-mi ascund bucuria răutăcioasă? Iartă-mi slăbiciunea!

Nu. Desigur că Nikita își închipuise ceva absurd. Zîmbetul Varvarei Mihailovna era, ca și mai înainte, duios, sincer, iar fața-i se scălda într-un colorit strălucitor.

— Și, totuși, ai vrea să te duci la dînsa? — întrebă cu șiretenie Varvara Mihailovna.

— Crezi că se cuvine? — răspunse Nikita, molipsindu-se de prefăcătoria ei.

— Atunci de ce te chinuiești degeaba, Karev? — rîse Varvara Mihailovna. — Ia privește cum arăți! Și toate astea din cauza ei.

— De unde ai mai scos-o și p-asta? — rosti Nikita, aproape supărat.

Varvara Mihailovna se lăsă peste speteaza divanului și rîse și mai tare:

— Karev! Doar nu din cauza mea ai lăsat să-ngheţe ceaiul în pahar şi ţi-ai zburlit părul! Uită-te numai cum arăţi!

— De unde ştii? Poate şi din cauza dumitale! M-am gîndit şi la dumneata, — spuse el zîmbind, netezindu-şi părul.

— Şi la mine? Bravo, Karev! Vai ce drăguţ eşti!... Lasă! Şi aşa e bine! — spuse Varvara Mihailovna şi-i îndepărtă mîinile de pe cap.

In această atingere era ceva care te subjuga şi te mişca. Nikita reţinu mîna femeii în mîinile sale.

— In toate aceste zile mi-am adus aminte de dumneata, — spuse Nikita. — De obicei, cînd nu eşti, atunci...

— Ochii care nu se văd se uită! — îi şopti ea serios.

— Nu înţeleg de ce se întîmplă asta! — constată Nikita, tulburîndu-se uşor. Dar deodată, strîngîndu-i repede mîna, spuse emoţionat: — Intotdeauna mi se întîmplă ca acum: e destul să te văd, pentru ca dumneata... pentru ca totul din jur să mi se pară altfel. Şi, după întîlnirile cu dumneata, înţeleg totul în alt chip. Mă mir cum nu mi-am dat seama niciodată de asta. Acum, totul mi-e foarte limpede. Totul!

Varvara Mihailovna îl asculta cu bustul uşor aplecat înainte. Nici un deget nu-i tresărea, de parcă se temea că cea mai mică mişcare poate să-i frîngă şirul cuvintelor şi el îi va lăsa mîna.

— Mă gîndesc acum că ai dreptate, cînd vorbeşti, în locul meu, despre adevăratele mele sentimente.

Nikita încercă să zîmbească, dar tulburarea-i frînse zîmbetul şi imediat, fără să se gîndească, căutînd cu disperare să îndrepte ceea ce nu se poate îndrepta, spuse dintr-o suflare:

— Mă refer la sentimentele mele faţă de dumneata.

Amîndoi tăcură, de parcă nu se recunoşteau, striviţi de creşterea unei senzaţii imperceptibile şi stăruitoare.

Apoi, Varvara Mihailovna se plecă, îşi lipi obrazul de mîinile lui Nikita şi spuse, abia auzit:

— Dacă măcar ţi-ai fi tradus cîndva în viaţă sentimentele!

Nikita nu răspunse imediat.

— Nu ştiu. Poate muzica m-a făcut aşa! — zîmbi el. — E doar o artă feminină.

— Karev! — exclamă Varvara Mihailovna, dezlipindu-şi obrazul de mîinile lui. — Cum de nu ţi-e ruşine, Karev! Numeşte-mi măcar o singură femeie compozitoare! Ei?

Şi, într-adevăr, Nikita începu să-i treacă în revistă pe muzicieni, dar Varvara Mihailovna rîse din nou şi-l stîrni, veselă:

— Vezi că nu ştii?

Şi o revăzu în chip de fetişcană, aşa cum a întîlnit-o întîia dată şi cînd, cu o uşoară înclinare, invitîndu-l parcă s-o cerceteze mai atent, rostise ştrengăreşte:

— Iar peştele — uite-l!

Şi, ca atunci, el fu copleşit de cîntecele care răsunară deodată în fiecare vinişoară, în fiecare celulă a trupului eliberat de supunere. El mai izbuti să murmure:

— Muzica iese din comun, din convenţional şi, în esenţă, înseamnă că iese din sfera supunerii, a lipsei de voinţă.

Dar acesta a fost ultimul său prinos dat raţiunii, iar ultimele cuvinte care au ajuns pînă la conştiinţa sa au fost ale Varvarei Mihailovna:

— Ai să renunţi oare, vreodată, la muzica dumitale? Eşti un posedat!

Nikita se simţi cuprins de o durere triumfătoare. Spuse ceva, nu pricepu răspunsul, iarăşi îşi auzi vocea şi cuvinte fără sens, învechite şi totodată noi, care au încîntat, au chinuit şi mai încîntă şi chinuie milioane de oameni, începură să se agite prin cameră.

Nikita strînse puternic mîna Varvarei Mihailovna.

Atunci, toată duioşia şi toată încîntarea pe care, cu o oră înainte, femeia o întrebuinţase în vrăjirea

veselă şi solemnă a făpturii sale, începu să se reverse asupra lui Nikita. Şi toate ghemotoacele neînsemnate de vată, toate flacoanele, bureţii şi periuţele zvîrlite pe măsuţa îngustă de toaletă, îşi dezvăluiră dintr-odată întreaga lor forţă tainică în strălucita prospeţime a chipului Varvarei, în luciul întunecat al părului ei şi în căldura moale a pielii.

— Karev! — rosti Varvara Mihailovna, punîndu-i pe umeri mîinile ei grele şi frumoase. — Niciodată n-ai fost astfel, niciodată, niciodată!

El îi depărtă braţele, se lăsă într-un genunchi, îi luă faţa-n mîini şi, aplecîndu-se asupra femeii, simţi dintr-odată, cu întreaga sa făptură, umezeala caldă a gurii.

CAPITOLUL III

SIMFONIA LUI NIKITA KAREV

Articolul compozitorului I. A. Şaporin

Primele manifestări de autor ale lui N. Karev au fost întîmpinate cu rezervă de către critici. Cei din Moscova nu vedeau în tînărul compozitor o individualitate creatoare, care să se afirme destul de strălucit, şi-l învinuiau că e sărac în năzuinţe inovatoare, iar Petersburgul îl considera cam sec, din cauză că abunda în contrapuncte, adesea defavorabile armoniei, atît de preţuită în anii aceia.

Primele experienţe ale creaţiei au coincis cu anii săi de conservator, la Moscova, unde N. Karev venise pentru a studia pianul.

S. I. Taneev, luînd cunoştinţă de primele lucrări ale lui Karev, îl sfătui să se ocupe serios de compoziţie. Şi Karev studie cu Taneev contrapunctul şi fuga.

Terminînd Conservatorul din Moscova, la clasa de pian, Karev a plecat la Petersburg, unde şi-a continuat studiile de compoziţie, urmînd clasa formelor de compoziţie la A. K. Liadov şi orchestraţia la M. O. Steinberg. În acelaşi timp studiază, fără a termina,

şcoala de dirijori, de sub conducerea lui N. I. Cerepnin.

Întărit din punct de vedere tehnic, Karev nu s-a mulţumit, totuşi, cu înclinaţiile şi cerinţele unilaterale ale lumii muzicale a Petersburgului şi a plecat, în anul 1912, în Germania, stîrnind o mulţime de comentarii printre prietenii săi muzicieni, care, de pe atunci, îl considerau un artist format.

Karev simţea totuşi nevoia să se controleze pe sine şi să-şi controleze munca în lumina unei alte culturi muzicale. El se stabileşte la Dresda, unde-i pasionat de studiul orgei şi a muzicii de orgă, în urma căreia apar o serie de compoziţii pentru acest instrument. Concomitent cu această activitate, Karev se ocupa cu studiul dirigenţei, luînd lecţii de la renumitul Schuch. În timpul războiului a rămas la Dresda, ocupîndu-se cu compunerea unei simfonii şi trăind acolo pînă la începutul revoluţiei, cînd s-a întors în patrie.

Ajuns în patrie, continuă cu sîrguinţă să lucreze la simfonia sa şi la alte compoziţii. Condiţiile generale grele din acele timpuri erau adîncite prin totala sa izolare, nu numai de lumea muzicală vest europeană, dar, în general, de viaţa muzicală. Mulţi prieteni de-ai lui Karev, timp îndelungat (aproape doi ani), nici nu aflaseră de reîntoarcerea lui.

Primul contact al lui Karev cu cercurile largi muzicale s-a realizat prin simfonia sa, executată la un concert organizat de Filarmonica.

Totul a fost neobişnuit la acest concert. Pentru prima dată după revoluţie, un compozitor rus contemporan a demonstrat arta sa cu o totală plenitudine, pentru prima dată, cercurile muzicale din Petersburg au făcut cunoştinţă cu personalitatea creatoare, nouă şi necunoscută pentru ei, a lui Karev, şi, în fine, pentru prima dată, Karev a apărut pe marea estradă simfonică în calitate de dirijor. E de la sine înţeles că acest concert a fost precedat de discuţii bogate, cu caracterul cel mai contradictoriu, care au creat, în clipa apariţiei compozitorului pe estradă, o atmos-

feră extrem de încordată, iar sala a întîmpinat pe dirijor cu o tăcere lipsită de încredere.

Trebuie să spunem că însuşi programul concertului a fost alcătuit într-un mod cu totul neobişnuit: el consta dintr-o singură simfonie, acum foarte cunoscută — Mi minor, op. 17.

De la primele acorduri, s-a simţit legătura strînsă a muzicii cu anii grei de prefaceri sociale şi personale. Ciocnirea dramatică, de care e străbătută integral prima parte a simfoniei, a atins culmile unui adevărat tragism în dezvoltarea ei.

O melodie amplă, primăvăratică, transmisă de la un instrument la altul, crea un stil original, polifonic, care pornea, poate, de la pasiunea lui Karev pentru orgă şi, în legătură cu asta, de la pasiunea muzicii în contrapunct. Lipsită de trăsături locale, melodia lui Karev — în fondul ei — era adînc naţională. Şcoala europeană a contribuit doar la dezvăluirea creaţiei de cîntece slave, sădite în natura compozitorului, dînd lucrărilor lui Karev claritate şi economie în folosirea materialului. În orchestraţie, cu toate că a urmat şcoala lui Rimski-Korsakov, se simte apropierea de coloritul lui Ceaikovski, eliberat de reţete şablon. Acest lucru se simte, mai ales, în folosirea grupului de instrumente de coarde, şi aici, fără doar şi poate, şi-au spus cuvîntul cunoştinţele de violonist ale lui Karev, însuşite la primii săi paşi în studiul muzicii.

Partea doua a simfoniei schimbă dintr-odată atmosfera din sală, închizînd cercul mai restrîns al simţămintelor personale ale autorului. Pe fondul desenului idilic al flautelor, se înălţa tema melodioasă a violoncelelor, care, din cînd în cînd, îşi căpăta nuanţele de la început şi, după un scurt episod (reminiscenţe din partea întîia), se revărsa într-o mişcare tumultoasă — scherzo (partea a treia).

Scrisă după procedeele formei toccato, scherzo-ul prezintă mari dificultăţi în executarea fiecărei partituri. Extrem de importante erau partiturile flautelor şi ale trompetelor, pline de un desen repetat (dublu

limbaj). Cu toată greutatea excepţională a acestei părţi, orchestra a reuşit s-o execute minunat, fapt care se datora, în mare măsură, dirijării pline de expresivitate şi bine organizate a autorului.

Finalul grandios al simfoniei ocupă complet ultima ei parte. Fuga politonală dublă, în cinci voci, cu care începe finalul, duce, în sfîrşit, într-un tempo lent, spre o statornicire tonală, în care se repetă succesiv — în formă de rondo — ecourile părţilor anterioare ale simfoniei. In mod nemijlocit, înainte de coda, o cadenţă falsă duce muzica în domeniul unor suprapuneri politonale, bazate pe temele fugii, în timp ce accelerarea tempo-urilor lente de la începutul părţii dă muzicii un caracter insuportabil, de nerezolvat, şi numai procesiunea finală, care pătrunde prin explozia fanfarelor, stabileşte echilibrul ritmic, tonal (Mi major) şi arhitectonic al simfoniei.

Neajunsul principal şi, poate, singurul al simfoniei stă în nepotrivirea dintre concepţia compozitorului şi posibilităţile reale de execuţie ale concertului. Simfonia, dacă scădem scurtele pauze dintre părţi, durează o oră şi patruzeci de minute. A o prezenta fără pauză este greu, mai ales dacă se ţine seamă de deosebita plenitudine de sentimente a compoziţiei. A face o pauză, aşa cum s-a procedat la cel de al doilea concert, între primele trei părţi şi final, înseamnă a nesocoti în mare măsură unitatea concepţiei.

Dacă am trece peste acest mare neajuns, atunci putem şi trebuie să vorbim numai de părţile pozitive ale acestei creaţii grandioase şi, din foarte multe puncte de vedere, excepţionale. Incepută în Germania, în epoca prerevoluţionară, lucrarea s-a desăvîrşit paralel cu evenimentele tumultoase al căror martor a fost Karev, în Rusia. Nu se poate să nu se sublinieze fermitatea autorului, care a compus şi a întărit creaţia sa în condiţii de privaţiuni fizice. In condiţii care aproape excludeau posibilitatea de a studia la pian, Karev a creat această „simfonie-roman“, în care s-a imprimat toată măreţia adusă de revoluţie. Trebuie să ai stăpînirea de sine a unui adevărat artist pentru ca,

renunţînd la plăcerile egoiste ale vieţii, să pătrunzi, în astfel de condiţii, sensul înalt al evenimentelor ce se înfăptuiesc şi să le reflectezi în mod creator.

Există lucrări care, cu toată complicaţia limbii, impresionează dintr-odată auditoriul prin fondul lor şi asta, poate, fiindcă la baza lor se află claritatea şi o sinceritate convingătoare.

Printre asemenea creaţii trebuie considerată şi simfonia lui N. Karev. Ei îi este proprie acea simplitate superioară, simplitate datorată nu sărăciei, ci dărniciei ideii, pînă la care, după cuvintele lui Gogol, trebuie să te înalţi.

In rîndul compozitorilor contemporani, Karev ocupă un loc deosebit.

In ciuda afirmaţiilor criticii, care susţinea în ultimii ani că drumurile muzicii naţionale ruse au fost secătuite pînă la capăt prin creaţiile reprezentanţilor „grupului celor cinci", iar, în continuare, sînt sortite unui epigonism de neînlăturat, Karev a dovedit contrariul. Renăscînd în creaţia sa stihia cîntecului rus, pe baza unui studiu adînc şi multilateral al stilului polifoniştilor apuseni, Karev parcă a realizat pronosticul lui S. I. Taneev, care întotdeauna, a susţinut că numai pe o astfel de cale poate să pornească dezvoltarea muzicii ruse. Tocmai prin această trăsătură se deosebeşte Karev mult de marii săi contemporani, dintre care unii au rezolvat mai ales problemele formale, iar alţii, rupţi în creaţia lor de glia pe care s-au născut, au început să grăiască într-o limbă străină nouă.

Vorbind despre influenţele suferite de creaţia lui Karev, s-ar putea sublinia înrudirea lui cu Hindemith, dar, desigur, numai din punct de vedere pur formal (structura contrapunctică a gîndirii). In ce priveşte pe contemporanii noştri ruşi, Karev este cel mai apropiat de V. Şcerbacev, maestru al creaţiei de cîntece polifonice. Asupra orchestraţiei lui Karev, nu se putea să nu aibă înrîurire descoperirile şi cuceririle uriaşe pe care le-a făcut în acest domeniu muzica noastră nouă.

Simfonia lui N. Karev, cu tot specificul facturii sale, nu poate, totuşi, să-i epuizeze complet personalitatea creatoare. Pentru a clarifica personalitatea sa, ar fi trebuit să ne oprim amănunţit şi asupra altor lucrări mari ale compozitorului, ele fiind— din punct de vedere al perioadei în care au fost create — în parte premergătoare simfoniei, în parte coincizînd cu ea. Aici vom pomeni doar de un concert pentru pian, compus de Karev în 1920, concert care poartă pecetea unei desăvîrşite maturităţi şi a unei mari măestrii. Concertul este scris în forme excepţional de laconice şi economice. Principalul merit al concertului constă în îndepărtarea sa de la acele canoane obişnuite ale marelui stil pentru pian, care au devenit obligatorii încă de pe vremea lui Liszt.

Largul şi viul interes care s-a născut prin apariţia, oarecum neaşteptată în muzica contemporană, a marei creaţii simfonice a lui N. Karev, va servi, fără doar şi poate, ca imbold pentru un studiu atent al întregii creaţii a acestui strălucit compozitor.

CAPITOLUL IV

In viaţa personală, familială, a lui Vasili Leontici se produseră multe pierderi. Pierise, în primul rînd, soţia, aşa încît n-avea cu cine să facă socoteala pagubelor şi trebuia să poarte singur el toată amărăciunea lor. Pieriseră din fete, din nepoţi, şi nădejdea tainică, niciodată exprimată, în reîntoarcerea lui Rostislav, a trebuit pentru totdeauna să fie dată uitării.

Undeva, dincolo de Kuban, pe întinderi nesfîrşite, care-i aduceau aminte de locurile de baştină, în anul acela groaznic, Vasili Leontici întîlni pe domnul şi stăpînul său din Petersburg, se mai urcă odată în trăsurică şi mai semănă odată deseatine fără număr cu aurul bobului de grîu. Dar pîinea a cules-o altcineva în locul lui Vasili Leontici.

A venit timpul să-şi caute un adăpost şi numai singur Matvei — adevărat cazac! — putea să i-l ofere.

Prin caravane sau prin vagoanele trenurilor, pe tot felul de căi și răscruci, Vasili Leontici își pierdu osînză de multe puduri. Inainte, ca să-și vadă vîrful cizmei, trebuia să se aplece mult; acum însă, și hainele păstrate a fost nevoie să le strîmteze. Slăbind atît, Vasili Leontici deveni un bătrînel mărunt și firav, capul îi crescu parcă, și bronzul soarelui, strîns ani de-a rîndul, fu acum înlocuit de o piele pungită și incoloră. Dar Vasili Leontici tot mai credea, tot mai făurea în sinea lui, ca și înainte, planuri mărețe și-i rămăsese vechiul obicei de a vorbi cu sufletul la gură.

Evgraf, revenind la Vasili Leontici și văzîndu-l pentru prima dată după cearta avută din cauza lui Nikita, dădu îndelung din cap, îngîndurat.

— Tare te-ai uscat, Vasili Leontici! — constată Evgraf, parcă a încuviințare. — O să fie ușor cînd te-or duce în sicriu.

— De unde te-a adus necuratul, rob bătrîn? — răspunse Karev supărat.

— Nu pot să fiu supărat pe tine, Vasili Leontici. Tu ești un om al trecutului. Ai vreo șaptezeci de ani, sau, poate, mai mult?

— Dar tu cîți ani ai, bătrîn flecar? Sau, poate, te-am tocmit să-mi numeri anii?

— Și eu am destui, cu toate că mai puțini decît tine, — zîmbi Evgraf și se așeză pe un scăunel.

Din ziua aceea au început veșnicele întîlniri ale celor doi bătrîni, cu veșnicele lor certuri și bombăneli, enervări și obide. Dar cu cît trecea timpul, cu atît se legau mai puternic unul de altul și cînd pe Vasili Leontici îl ajunse ultimul beteșug, el nu se mai putea lipsi de Evgraf.

— Stai culcat? Taci? Te tot gîndești? — îl întreba Evgraf, scoțîndu-și paltonul și așezîndu-l cu grijă într-un ungher. — Te gîndești? — Și Evgraf se așeza pe marginea patului. — La toate, tot n-ai să te poți gîndi. Gîndurile sînt ca niște raci fierbinți: cu cît mănînci mai mult, cu atît mai mulți rămîn în farfurie.

Și Evgraf băga mîna-n sîn, scotea de-acolo o legăturică și o întindea bolnavului.

— Ţi-am adus nişte bomboane pentru ceai, îs bune cu ceai. Unde le-ai pus? De ce le pui în văzul tuturor? Ascunde-le sub pernă. Cu cît le ascunzi mai departe, cu atît mai aproape o să-ţi fie să le iei.

— Zgîrcit mai eşti, Evgraf! — spunea încet Vasili Leontici. — Aşa, pari un om bun, dar la suflet eşti zgîrcit. Aduci zaharicale, dar îţi pare rău.

— Dar ţie nu-ţi pare rău? Ei, atunci, dă-mi înapoi bomboanele! Ei? De ce nu le dai? Ei, hapsînule! Poate că-i fi avînd aur ascuns în saltea, nu? Ia, dă să pipăi.

Şi Evgraf vîra mîna sub plapumă.

— Nu te atinge, nu te atinge, păcătosule! — ţipa Vasili Leontici, dînd uşor din picioare şi săltîndu-şi trupul.

— Aia e! Iaca, se vede care din noi doi e lacom. Vezi, te înăbuşi! Bine, n-am să mă ating. Vino-ţi în fire, stai culcat!

Cîtva timp tăceau şi se auzea doar respiraţia grea a lui Vasili Leontici şi vuietul înăbuşit al arcurilor saltelei.

Apoi, Evgraf începea din nou:

— La ce te tot gîndeşti? A venit vremea să mori, iar tu te tot gîndeşti.

Vasili Leontici, făcînd pauze între cuvinte şi scoţînd suspine scurte, nu prea adînci, spunea:

— Azi pe toţi îi mănîncă graba. Şi tu, diavole, vrei s-ajungi şi tu la timp, şontîc-şontîc! Încotro alergi, titirezule? Am cunoscut în Kuban un bătrîn. De treabă om. Şi a vrut mujicul, îmi spunea el, s-o ia de-a dreptul peste cîmp — se săturase de drum. Se suceşte el încoace şi încolo, dă din groapă-n groapă. O apucă peste ţelină — cică ajunge mai repede. Cînd se uită, vinele de la gîtul calului s-au umflat, picioarele tropăie pe loc şi acuşi-acuşi are să se oprească. Vrea mujicul s-o ia înapoi, dar drumul, eh-hei, uite-l colo, n-ajungi la el dintr-o săritură.

— Aşa-i, — îl aprobă Evgraf.

— Iaca-aşa. Cum s-ar spune, drumu-i rău, rău, dar e mai de nădejde.

— Azi, poporul o ia mai mult de-a dreptul peste cîmp, — observă Evgraf cu aerul omului nevinovat.

— Şi tu tot într-acolo o iei?

— Doar nu m-oi dezlipi de popor!

— Văd! Ce-ai de pierdut? Ce-i în ladă şi pe tine. Nici familie n-ai. Ce să iee de la tine? Inainte, familia cine o ţinea? Cît era tatăl în viaţă, o ţinea tatăl. Murea el, o ţinea fratele mai mare. Fratele mai mare era totul. Iar astăzi? Ai auzit ce a făcut Arişka lui Matvei? Familie!

— O ţii tot una şi bună — familie, familie, — spunea Evgraf supărat. — Trei tăciuni ard, e un rug — iar de-i unul, nimica nu iese!

Şi îi da cu tifla lui Vasili Leontici.

Atunci şi Vasili Leontici, fără a rosti un singur cuvînt, îi răspundea cu acelaşi gest şi se întorcea cu faţa spre perete.

— Iacă-ţi şi familia ta! — adăugă Evgraf după un răstimp de gîndire şi apoi, în camera lui Vasili Leontici, se înstăpînea din nou tăcerea.

Acesta stătea pe jumătate sprijinit în pernele înalte, fără a se mişca, cuprins parcă de uitare şi cu picioarele depărtate de Evgraf, ca să nu-l atingă. Dar era de-ajuns ca Evgraf să se mişte, pentru ca Vasili Leontici să deschidă ochii, tuşind sau bombănind ceva pe sub mustăţi. Cîteodată, melancolia şi durerea îl aduceau într-o stare de nelinişte şi atunci începea să-şi rostogolească pe pernă, dintr-un colţ într-altul, capul său cu păr cărunt, puţin îngălbenit.

— Prea e linişte, — gemea el. — Parcă a murit toată lumea, ai? Tu auzi cîte ceva, Evgraf, sau şi pentru tine e linişte?

— Pe alocuri e linişte, pe alocuri, poate, e furtună. Gîndeşte-te mai mult!

Şi, din nou, se făcea linişte. Vasili Leontici trăgea cu urechea, căuta dincolo de limitele liniştei zgomotul şi răsuflarea vieţii, dar tăcerea se lărgea, cuprindea întinderile nemăsurate ale cîmpurilor din Samara şi de pe malul Uralului, părţile Buharei de dincolo de fluviu, livezile şi casele Karevilor, totul,

totul din jur, din toată lumea, era cuprins de somnul de moarte al liniştii.

Atunci, Vasili Leontici căuta să-i aducă aminte de ceva înfricoşător, plin de vuiet şi de bubuit. Dar, în minte, îi apărea, nu se ştie de ce, imaginea nepoatei Arişa şi a lui Matvei, gîrbovit, liniştit, aproape că nici nu mai semăna a fii-su, aproape tot atît de bătrîn ca şi dînsul. Matvei se plîngea că l-a părăsit Irina, îşi ştergea faţa cu palma-i mare, trecînd-o de pe frunte în jos, iar fii-sa apărea şi dispărea undeva, pe după geam, străvezie şi parcă imaterială.

Dacă Vasili Leontici ar fi văzut-o pe Irina în aceste clipe, aşa cum era în realitate, atunci probabil că ar fi iertat-o, fiindu-i recunoscător că a adus cu ea acea zarvă după care alerga imaginaţia lui, copleşită de linişte.

Pe Irina, în aceste clipe, o înconjura viforul învolburat al iernii şi vifor i se păreau ultimile luni ale vieţii, din ziua cînd a venit pentru prima dată la Rodion. Parcă a uitat de tată şi de casă, de Nikita, de tot ce, nu demult, o umplea de o aşteptare temătoare. Acum, nu mai avea ce să aştepte, acum, fiecare clipă era mai bună decît cea care a trecut şi decît cea care avea să vină. Şi niciodată, desigur, niciodată n-a gîndit Irina că cea mai înaltă fericire şi cea mai simplă fericire omenească este, uite-aşa : să stai alături de acest om puternic şi puţin cam stîngaci, cuprinzîndu-i tare spatele, simţindu-i mîna grea pe umeri, să stai aşa, în urletul învolburat şi spumos al apei, cînd uraganul este gata să înghită corabia, cînd uraganul nu este primejdios, întocmai ca pe un tablou din muzeu, cînd, în jurul tău, nu e nici un firicel care să nu răsune, care să nu se cutremure de vuietul de moarte al distrugerii şi cînd eşti tot atît de uşor ca într-o dimineaţă liniştită în grădina plină de rouă. Fiindcă, uite-l alături — liniştit, mare, iată-i pieptul, iată-i mîinile, iată cum a întors capul, a zîmbit şi zîmbetul său spune că nu există nici o primejdie şi că se pot stîrni furtuni şi mai puternice.

Vaporul mergea spre portul Poti, unde fusese mutat Rodion. Malurile nu se vedeau. Spuma se rostogolea pe crestele valurilor gheboşate, împreunîndu-se în depărtare cu norii destrămaţi, aruncînd pe punte reţeaua-i zdrenţuită, albă, care se topea repede. Legănarea era schimbătoare, încurcată, vaporul, ba se lăsa spre borduri, ba îşi sălta prora în sus, înfundîndu-şi adînc pupa. O clipă doar vasul îşi găsea echilibrul, pentru ca, îndată, să-şi înalţe pupa încet şi cît mai sus. Atunci, elicea se desprindea din apă, cu un şuier, împrăştiind în urma vaporului un evantai bogat de stropi, ca o coadă de păun, iar furtuna arunca stropii pe punte într-o ploaie măruntă şi rece ca gheaţa. În clipa asta se auzea, sub picioare, accelerîndu-se zgomotul maşinii, iar apoi fuga ei devenea treptat mai lentă, frînată de elicea care se adîncea din nou în apă, biruind din nou rezistenţa.

La intrarea în port, lîngă digul lung, din pietre care semănau cu nişte lăzi de mărfuri aruncate de pe vas, se întîlniră cu un vapor uriaş. El pornea pe mare, greoi şi încruntat, ca un vas de război. Alături de el plutea grăbită o şalupă micuţă, a vămii, dispărînd şi apărînd din apă pe sub pupa-i turtită şi neagră o inscripţie în litere de aur.

Rodion se strădui timp îndelungat să descifreze inscripţia.

— Citeşte, — o rugă el pe Irina.

Irina citi :

— „*Fredericus Rex*".

Rodion dădu din cap şi spuse :

— Neamţ !

Şi privi ţintă la osatura şi la tachelajul vaporului care se depărta. Mai dădu o dată din cap privind în urma vaporului şi adăugă cu satisfacţie :

— Facem niţel negoţ !

Faţa sa era presărată de stropi strălucitori şi proaspeţi, privirea îi păru Irinei obraznică şi şireată. Atunci ea îl cuprinse şi mai tare, îl privi fericită şi ar fi dorit să fie strînsă în braţe, pînă la durere.

Desigur, Rodion nu l-a înţeles pe acest Rex. Desigur, nici ruseşte nu vorbea întotdeauna corect şi mai scăpa cîteodată cîte un „tîlnit" în loc de „întîlnit". Desigur, în general era puţin cam necipolit, cam grosolan.

Dar de ce o atrăgea atît de mult urîţenia lui, de ce cuvintele lui stîlcite puneau mereu stăpînire pe ea şi de ce îi era atît de nespus de drag, şi numai alături de el nu-i era frică să meargă veselă prin frigul furtunii, în şuierul şi urletul apei răscolite de uragan? Îi era plăcut, simplu, uşor. Şi ce zgomot împrejur, ce zgomot clocotitor şi nesfîrşit, care a stîrnit întreaga lume!...

O, dacă un ecou cît de slab al vocii lui ar fi pătruns, măcar pentru o clipă, ca de rămas bun, în liniştea care-l chinuia pe Vasili Leontici!

Dar tăcerea creştea în jurul lui Vasili Leontici cu o repeziciune stăruitoare.

Cînd el, încăpăţînat, nevrînd să cedeze nimic, se îmbolnăvi pe neaşteptate, Matvei veni să-l consulte.

— Hai, ciocăneşte-mă, doftorule! Înainte, cale de o poştă nu-i lăsam să se apropie de mine pe de-alde tine. Nici vracii nu-mi plăceau, — spuse Vasili Leontici.

— Cîţi ani ai tu, tată? — întrebă fiul.

— Da' de ce? — întrebă deodată bănuitor tatăl, privindu-l chiorîş. — Sau, crezi... că e timpul?

— Ştii? — spuse Matvei Vasilici după un răstimp de gîndire. — Mai bine îţi aduc un alt doctor. Mie, personal, nu mi-e la îndemînă.

— Înţeleg. Cum s-ar spune, s-a sfîrşit!

— Nu, de ce? Eu spun...

— Nu te ascunde după deget! S-a sfîrşit, apoi aşa şi spune: s-a sfîrşit. Doar îs cazac; nu m-oi speria.

— Dar nici nu te-am examinat încă!

— Atunci, consultă-mă! Cică nu-i vine la îndemînă! Adică, atunci cînd e vorba de tatăl tău, nu ţi-e

la îndemînă ? Afară de tine, nu mă las pe mîna nimănui...

Matvei Vasilici se supuse și începu să-l îngrijească pe tată-său dar simți pe neașteptate cum își pierde stăpînirea de sine și, odată cu ea, pierde și obișnuita autoritate asupra bolnavului. Matvei Vasilici vedea încotro și cu cîtă grabă înaintează boala. El știa că, în locul lui, un alt medic ar fi prelungit sfîrșitul cu două-trei zile și că el însuși ar fi făcut același lucru, dacă ar fi îngrijit alt bolnav. Matvei Vasilici nu se simțea în apele lui. Se învinui chiar de asprime, fiindcă toată ființa-i era plină de dragoste față de un singur om și acest om nu era alături de el.

Dar cînd, ultima oară, aproape de miezul nopții, Matvei Vasilici veni la tatăl său și-i aruncă o privire fugară, atunci, pentru o clipă, redeveni Matvei Karev de altădată, profesorul, doctorul, adevăratul cazac, fiul mai mare al lui Vasili Leontici.

— Tu de ce taci ? — se răsti el la Evgraf, care ședea indiferent alături de bolnav.

— Și de ce, mă rog, să nu tac ? Eu și Vasili Leontici nu mai sîntem oameni tineri. Am vorbit destul.

Evgraf își pipăi cîrlionții din barbă și oftă.

— De ce nu m-ai chemat ? — spuse Matvei Vasilici, cotrobăind prin medicamentele de pe masă și pipăindu-și buzunarele. — Demult se simte așa ?

— De ce să te fi chemat ? Doctorul nu poate face nimic cînd ți-e dat să mori.

Evgraf privea atent la ceea ce făcea Matvei Vasilici și întrebă grav, dîndu-și importanță :

— Vrei să-i vîri ceva sub piele ?

— Demult, te-ntreb, se simte așa ?

— Ia, să tot fi trecut vreo jumătate de ceas !

Preț de un minut, Matvei Vasilici nu făcu nimic. In acest timp, intră în cameră Nikita.

Nikita începu să-și scoată șuba, dar imediat auzi un fel de sughiț puternic și prelung al lui Vasili Leontici. Aceste sunete fierăstruiau straniu liniștea în suspine egale și răsunau surd, undeva, în arcurile de sub saltea.

Nikita împietri. Şuba-i lunecă încet de pe umeri şi căzu. Evgraf o ridică, o scutură cu grijă şi o atîrnă în cui.

— Inima, inimei îi dădu veste. Ai venit să-ţi iei rămas bun ? — spuse Evgraf.

— Matvei ! Oare nu se poate face nimic ? — întrebă Nikita speriat.

Se aruncă spre pat şi se plecă asupra tatălui.

Vasili Leontici, cu gura înnegrită şi larg deschisă, trăgea aer în piept, tresărea, îşi prindea repede mustăţile cu buza, le lingea şi, din nou, deschidea gura.

— Matvei ! — strigă Nikita cu voce scăzută. — Ce stai aşa ? Dă-i o mînă de ajutor, Matvei !

— Dă-i, dacă ştii ! — răspunse Matvei, printre dinţi.

Nikita îşi privi fratele.

Matvei se uita la Nikita cu ochii imobili şi injectaţi. Aruncă pe masă o sticluţă, zîmbi strîmb şi, ca şi mai înainte, fără să-şi descleşteze dinţii, spuse :

— Asta nu-i atît de simplu, cum ar fi, de pildă... să suceşti capul unei fetişcane, ca de-alde Irina.

— Ce-i cu tine ? — spuse Nikita în şoaptă. — Am auzit despre Irina... dar...

Matvei îl întrerupse ameninţător :

— Ar fi trebuit să n-auzi ! Bineînţeles că ai auzit !

— Eu înţeleg, Matvei, înţeleg : nenorocirea ta e şi a mea, a noastră, însă nu e locul să vorbeşti acum, aici. Priveşte numai !

— Atunci, cum crezi, ar fi trebuit să te caut anume ca să-ţi spun ceea ce meriţi ?

— Eu ? De ce eu ? Ce merit ?

Matvei Vasilici păşi greoi spre Nikita şi, cu vocea răguşită, strigă întretăiat :

— Încă te mai şi prefaci ? Vrei să-ţi găseşti vreo scuză ? Unde-i Irina ? Răspunde ! Nu eşti vinovat ? Nu ? Tu nu eşti vinovat ? Atunci cine e ? Cine, răspunde !

— Matvei ! — exclamă Nikita.

Dar Matvei Vasilici înainta spre Nikita cu pumnii ridicaţi, tremurînd şi strigînd din ce în ce mai tare :

— Nu eşti vinovat ? Atunci, spune, cine e vinovat ?

Matvei se opri la doi paşi de Nikita şi, deodată, cu mîinile ridicate în sus — greoi şi mătăhălos — revărsîndu-şi toată furia într-un singur cuvînt, spuse răguşit :

— Ticălosule !

Nikita se dădu înapoi. Dar, deodată, simţi cum degetele-i sînt strînse de ceva tremurător şi fierbinte. Îl privi pe taică-său.

Vasili Leontici stătea întins, liniştit, ochii îi erau închişi, cu pleoapele strînse, şi un zîmbet de mulţumire îi mişca argintul încîlcit al mustăţilor. El rosti foarte clar, încet şi cu duioşie în glas :

— Rostislav... Slavuşka... Ai sosit ?

Evgraf îşi strînse ochii, îşi scutură cîrlionţii şi spuse cu mîhnire :

— A uitat...

Se apropie de Vasili Leontici şi, serios, întocmai ca un doctor, îi pipăi pulsul mîinii drepte şi se uită la Matvei.

Vasili Leontici deschise din nou gura, mîna stîngă nu dădea drumul degetelor lui Nikita, dar zîmbetul şi liniştea îi dispărură de pe faţă. Apoi începu să tragă aerul în piept timp îndelungat şi asta cu atît zgomot, că arcurile de sub saltea porniră să răsune ca nişte coarde de pian — întîi încet, apoi cînd respiraţia se întrerupea, mai tare. Vasili Leontici îşi deschise pleoapele pe jumătate.

În cameră se aşternu o linişte neobişnuită, de parcă întreaga tăcere care îl chinuia pe Vasili Leontici şi care era împrăştiată prin lume se adunase aici, între cei patru pereţi.

— S-a sfîrşit ! — spuse Evgraf.

Nikita desfăcu degetele tatălui său. Ele cedară uşor.

Matvei continua să stea de o parte, cu mîinile ascunse la spate. Faţa-i deveni cenuşie, pielea-i atîrna, obrajii i se umeziră de lacrimi. Numai privirea-i era înceţoşată de ură.

— Matvei ! — spuse Nikita cu o sforţare. — Sînt gata... Vreau să te iert.. Înţeleg rătăcirea ta, frate, şi, haide, acum... aici...

Şi Nikita arătă spre tatăl lor.

— Tu nu-mi eşti frate! — bolborosi Matvei abia auzit şi peltic.

Mereu cu mîinile la spate, se legăna, de parcă cineva îl împingea înainte, iar el se silea să rămînă pe loc.

Evgraf se agită şi tuşi sfios, apoi trecînd între Matvei Vasilici şi Nikita, spuse împăciuitor :

— Cînd om muri, toţi om deveni fraţi ! Toţi, aşa cum sîntem !

Matvei spuse mai tare :

— Pleacă de aici, Nikita !

Apoi, după un răgaz de o clipă, adăugă, sforţîndu-se, cu un geamăt :

— Sau plec eu !

Lacrimile şiruiră şi mai abundent pe obrajii săi, iar ochii i se întunecară şi mai mult, din pricina sîngelui care-i copleşea.

Evgraf îl împinse pe Nikita spre patul tatălui său şi, aplecîndu-l deasupra capului lui Vasili Leontici, şopti :

— Ia-ţi rămas bun, ia-ţi rămas bun ! Şi-apoi, pleacă ! Fugi de păcat !

Nikita sărută fruntea tatei. Vasili Leontici mai era cald. Nikita îi cuprinse faţa în palme.

Îi îmbrăţişa trupul, dar nu simţea nici teamă, nici scîrbă. Îşi aduse aminte de Wert şi i se păru de neexplicat spaima demult uitată, care nu-i mai făcea rău. Atingînd capul tatei, simţea chiar ceva ca o uşurare, ceva gingaş, ca o mîngîiere. Nikita îl mîngîie pe Vasili Leontici pe obraji.

Evgraf îi ţinea şuba. Îi ajută s-o îmbrace şi-l conduse dincolo de uşă. Nikita ieşi, fără a-şi privi fratele.

Evgraf se înapoie la cel săvîrşit din viaţă. Fără a sta pe gînduri, preocupat, îi închise maxilarul inferior care spînzura pînă atunci, iar cu degetul arătător trase pleoapele peste ochii mortului. Rămase aşa, aplecat puţin peste capul lui Vasili Leontici. La picioarele mortului se înălţa, nemişcată, silueta profesorului, a doctorului Matvei Karev — gîrbovit, cărunt, cu faţa umedă

şi cu mîinile mari, vînjoase, spînzurînd de-a lungul trupului...

Pe străzi era linişte. Zăpada acoperea proaspăt drumurile. Crengile copacilor împungeau aerul ca nişte degete în mănuşi albe.

Nikita privi în jur. Încotro să meargă? Dealtfel, n-avea decît o singură cale sigură, şi o porni pe această cale, ca un om care merge spre casă. Varvara Mihailovna i-a deschis uşa, înfofolită într-un palton şi într-un şal şi, înapoindu-se în goană în odaia ei, i-a strigat:

— Să închizi uşa!

O găsi în pat zgribulindu-se de frig, învelindu-şi picioarele în plapumă şi ascunzîndu-şi pe jumătate faţa în gulerul paltonului.

— De ce aşa tîrziu? — întrebă Varvara Mihailovna.

— Adormisem.

Nikita începu să-şi descheie şuba.

— Nu te dezbrăca! — spuse Varvara Mihailovna. — Ai să îngheţi. S-a întîmplat ceva?

— Vin de la tata, — spuse rar Nikita.

— Şi?

— A murit în faţa mea.

— Da? — spuse Varvara Mihailovna scurt, fără tulburare, de parcă ar fi auzit o noutate din ziar, nu prea interesantă.

Nikita tresări şi făcu un pas nehotărît, şovăielnic, spre pat.

— Ce-i cu tine? — se miră uşor Varvara Mihailovna. — Trebuia doar să te aştepţi la moartea lui. Singur spuneai....

— Totuşi... — bombăni Nikita, privind atent faţa Varvarei Mihailovna.

Faţa ei i se păru mai palidă, deşi numai un pic, şi el întrebă:

— Nu te simţi bine?

— Nu. N-am nimic, — spuse Varvara Mihailovna, cu acea vioiciune indiferentă, ca şi cînd, din obişnuinţă, s-ar fi pregătit să adauge: mulţumesc!

Nikita se aşeză şi, cu capul lăsat în piept, tăcu mult timp.

— Groaznică a fost întîlnirea de azi cu fratele! — rosti el în cele din urmă. — Noi, e drept, niciodată n-am prea fost legaţi. Însă — tata era în agonie, iar el... groaznic!

— Dar ce s-a întîmplat?

— S-a terminat totul între mine şi Matvei! — spuse el cu glas înăbuşit.

Dar, în aceeaşi clipă, îi ajunse la ureche un rîs nervos şi reţinut, şi Nikita se lăsă brusc pe speteaza scaunului.

Învelită toată în palton, de i se vedeau numai ochii, Varvara Mihailovna îl privea cu nişte ochi plini de curiozitate ştrengărească.

— Se răzbună pe tine pentru fiică-sa? — bolborosi ea în gulerul paltonului, printre hohote de rîs.

— Ai înnebunit?...

— Nu. De ce? Oare nu-i adevărat?

— Dar ce găseşti aici de rîs? — exclamă Nikita.

— Stai puţin! Tu plăteşti pentru Rodion!

Şi Varvara Mihailovna rîse înveselită, îşi eliberă capul din palton şi se aşeză mai comod în pat. Paloarea îi dispăru, sîngele îi năvăli în obraji şi faţa-i deveni mai strălucitoare, mai luminoasă ca de obicei.

— Tu... nu înţelegi că rîsul nu e de loc potrivit acum? Sau... o faci anume? — întrebă Nikita, preocupat. — Ce-i cu tine?

— De, ce să-i faci, dacă-mi vine să rîd?

Şi, într-adevăr, toate trăsăturile feţei sale tresăltau şi tremurau într-o agitaţie pe care nu şi-o putea stăpîni. Varvara Mihailovna îşi trăgea tot mai des paltonul peste umeri, dar haina luneca pe pat, descoperindu-i, neascultător, gîtul şi mîinile.

— Iartă-mă că te-am stingherit! — spuse Nikita posomorît. — Cred că e mai bine să plec.

Şi Nikita puse mîna pe căciulă.

— Stai puţin! — îl opri Varvara Mihailovna.

Vocea ei scăzu dintr-odată, din veselia ei nu rămăsese nici urmă. Gura i se strînse de amărăciune sau de furie, iar privirea-i deveni duşmănoasă.

— Nu ştiu ce e mai bine: să te las să pleci cu această supărare din pricina rîsului meu sau... care dintre cele două rele e mai puţin grav? Văd că-ncep să umblu cu şiretlicuri faţă de tine, — spuse Varvara Mihailovna, căzută parcă pe gînduri, şi îşi îndepărtă privirea de la Nikita.

Aşezîndu-se grăbit pe pat, Nikita o întrebă speriat:

— Ce-i cu tine?

— Of! — i se smulse cu durere strigătul din pieptul ei. — Nu e pentru prima oară!

Mereu cu ochii în altă parte, reţinîndu-şi respiraţia, de parcă ar fi vrut să strige în timp ce se cuvenea să vorbească încet, Varvara Mihailovna spuse:

— Îţi aduci aminte de cuvintele tale despre trecut? Nu e multă vreme: sînt de-atunci vreo trei luni. Îţi aduci aminte? Spuneai că fiecare pas al nostru lasă o urmă a trecutului şi nu marchează numai ceea ce se întîmplă. Uite, acum...

— Şi?

— N-ai uitat? Atunci, uite: cînd ai intrat şi mi-ai spus că ţi-a murit tata, ei... dar e totuna! — se întrerupse Varvara Mihailovna.

Îi aruncă o privire, dar se depărtă de el, cu tot corpul învelit în palton.

— Atunci, am vrut, deodată, să-ţi spun despre... ceea ce niciodată n-am spus nimănui. Şi principalul e...

Şi Varvara Mihailovna respiră în voie:

— Oare, într-adevăr, nu înţelegi? Ai venit la mine cu siguranţa, cu convingerea, că sînt obligată să te compătimesc? Tu, probabil, nici nu te-ai gîndit la asta. Acest lucru ţi-a intrat în sînge într-un timp atît de scurt! Ai venit să te compătimesc? Da? Se înţelege de la sine că tu trebuie să obţii compătimire, trebuie!

Varvara Mihailovna se apropie brusc de Nikita şi, aproape în şoaptă, cu nerăbdare, spuse:

— Vreau să-ţi aduc aminte de trecut, dar nu în glumă, ci foarte serios. Tu ştii cum a murit mama ? Tu ştii cine e vinovat de moartea ei ?

Şi Varvara Mihailovna se îndepărtă din nou de Nikita şi-l privi într-o aşteptare prevestitoare a rău. Apoi adăugă încet şi cu cruzime :

— Tu !

Nikita sări de pe pat :

— Aiurezi ?

Varvara Mihailovna tăcea, privindu-l ca şi înainte, cu o bucurie răutăcioasă, căutînd să nu-i scape nici o mişcare a feţei lui.

— Nu te speria ! Sînt în toate minţile, — spuse Varvara Mihailovna răspicat şi cu stăruinţă. — Eu spun purul adevăr. Mama a murit, fiindcă eu am rămas în Uralsk. Ori eu am rămas... tu ştii din pricina cui ! Atunci, de la cine puteam aştepta eu compătimirea ? Şi cine trebuia să mi-o dea ?

Nikita se lăsă pe scaun şi-şi îngropă ochii-n palme. Stătea înmărmurit, umerii îi atîrnau, iar o mînă-i rămăsese fără vlagă pe genunchi.

— Atunci, te răzbuni ? — întrebă Nikita abia auzit.

Pe neaşteptate, faţa Varvarei Mihailovna se strîmbă de durere ; ea se întinse cu tot trupul spre Nikita şi, cu o încordare chinuitoare, grăbindu-se, spuse cu întreruperi :

— Nu, Nikita, nu ! Eu nu te pot învinui de acest lucru. Nu mă căiesc, fiindcă nici eu nu sînt vinovată. Tu, doar, înţelegi ! Întîmplarea cu mama mea, este adevărat, mi-a venit în minte, în momentul în care tu mi-ai spus să ţi-a murit tatăl. Dar nu despre asta-i vorba, ci *cum* ai venit, *cum* ai spus... gîndindu-te numai la tine... numai la tine.. aici e totul ! Ţie ţi se pare firesc ca viaţa ta şi tot ce te priveşte să constituie pentru mine principalul, că tu, pentru mine, eşti începutul şi sfîrşitul, că-ţi vine greu, şi eu trebuie să ştiu acest lucru. Ţie îţi este rău — eu sînt datoare să te compătimesc. Nikita, dragul meu, tu nu eşti în stare să-ţi dai seama de acest lucru. În timpul scurt de cînd sîntem împreună s-a născut în tine această convingere

insuportabilă că omul cel mai apropiat n-are alt rost pe lume decît să fie sprijinul tău, comoditatea ta în viaţă şi nimic mai mult şi că, în mod firesc, e obligat să te slujească — nu-i aşa ? Dar oare tu...

Varvara Mihailovna se opri, tăcu un timp, şi, cu o mişcare hotărîtă, îşi îndreptă paltonul care lunecase. Se încotoşmăni iarăşi mai bine şi, din nou, buzele ei se destinseră într-un zîmbet ironic şi înciudat :

— Niciodată nu te-ai gîndit că, pentru mine, e jignitor acest... rol secundar în viaţa ta.

Nikita îşi înălţă capul. Privirea sa era obosită, îngreunată de gîndul apăsător care, parcă se tîra forţat în urma cuvintelor Varvarei Mihailovna.

— Nu te înţeleg ! — pronunţă Nikita cu voce schimbată.

— Aşa ! — zîmbi Varvara Mihailovna. — E atît de greu ? Doar tu nu negi că, întotdeauna, ai trăit numai prin muzică, că aşa trăieşti şi în clipa de faţă şi că, în viitor, gîndeşti să trăieşti la fel. Ce e aici de neînţeles ? Acest lucru a devenit la tine o obsesie şi toate sentimentele tale, pînă şi cel mai mărunt, sînt covîrşite de ea... iar pentru viaţa ta sau, să zicem, măcar pentru viaţa ta cu mine, nu ţi-a mai rămas nimic.

— Tu... intentezi un proces muzicii ? — întrebă Nikita nedumerit. — Dar... de ce tocmai astăzi ? Ca să-mi faci durerea mai grea ? Da ? Oare o faci din cruzime ?

— Te doare ? — întrebă Varvara Mihailovna, aproape veselă, cu plăcere, dar, imediat, în ochii ei, lunecă o ironie crudă, şi adăugă grăbit :

— Da' te-ai gîndit tu măcar odată cît de mult mă durea pe mine ?

Cu ochii micşoraţi, Varvara Mihailovna aşteptă un răspuns ; apoi, cu un calm desăvîrşit, continuă :

— Tu eşti uimit de pretenţiile mele faţă de muzică, nu ? O astfel de gelozie n-ar fi atît de uimitoare, pe cît ar fi de caraghioasă. Nu, nu e vorba numai de muzică. În fond, ţie ţi-e tot una cine trăieşte alături de tine. Pe tine te interesează doar ca cineva să

trăiască, pentru ca această a doua viață să-ți ușureze prima — viața de căpetenie... cum să spun? Pentru ca aici să te încarce ca pe o armă, iar dincolo tu să tragi. Eu însă n-am nici o primă, nici o a doua viață. Eu am una singură. Am viața asta pe care o trăiesc și simt că, pentru tine, încep să îndeplinesc un rol de subaltern.

— Varia!

— Ce-i? — se grăbi Varvara Mihailovna. — Oare nu-i așa? Crezi că eu nu înțeleg că ai venit la mine numai fiindcă nu aveai unde să te duci? Nu, nu, stai puțin! Nu mă refer la faptul că ai venit acum...

— Atunci la ce, la ce te referi? — exclamă Nikita istovit. — De ce-mi spui toate acestea?

Varvara Mihailovna lunecă de pe pat și, încercînd să-și acopere picioarele cu plapuma, se așeză mai aproape de Nikita. Aplecîndu-se spre el, uitîndu-i-se în ochi, șopti cu căldură:

— Nu voi uita niciodată că tu ai devenit al meu numai pentru că te-a respins Irina! Tu, pentru mine, ești ca o danie din mîinile acestei fetișcane.

Varvara Mihailovna zîmbi abia simțit și adăugă:

— Dar eu nu sînt atît de săracă...

— Ce-i cu tine azi, Varia? Ce fel de proces e acesta?

Varvara Mihailovna se așeză în poziția de mai înainte și-și acoperi picioarele cu grijă, apoi își potrivi paltonul îndărătnic pe umeri. Cînd simți că-i e bine și cald, își ascunse din nou jumătatea feții în guler și zîmbi:

— Ei, cred că am spus tot ce am vrut să-ți spun. Dealtfel... Știi, Nikita, mi se pare că mi s-a întîmplat și mie ceea ce se întîmplă oamenilor foarte încăpățînați. Se zbat, se zbat, iar cînd și-au ajuns ținta, ea se dovedește a nu mai fi chiar atît de necesară. Cînd mi-am ajuns scopul...

— Ți l-ai ajuns? — o întrerupse Nikita.

— Cînd te-am obținut pe tine, cînd am obținut să am un copil cu tine, — continuă Varvara Mihailovna, ca și cînd și-ar fi vorbit ei înșiși — am început să fiu cuprinsă de sentimentul că înainte, cînd erai

Nikita Karev la care nu se putea ajunge, totul era nespus de plăcut şi ademenitor, totul...

— Ce-ai spus despre copil? — o întrerupse din nou Nikita.

— Că o să am un copil, — spuse Varvara Mihailovna simplu, aproape în treacăt.

— Ştii bine asta?

— Desigur că ştiu.

— De ce nu mi-ai spus? — spuse Nikita abia auzit.

— Parcă tu vrei să ai un copil? — se miră Varvara Mihailovna, săltîndu-şi puţin sprîncenele şi scoţîndu-şi bărbia din gulerul paltonului.

Atunci Nikita prinse cu putere speteaza patului de fier şi strigă:

— Dar tu parcă m-ai întrebat vreodată dacă vreau sau nu?...

— Ssst! Mai încet, să nu trezeşti vecinii!— zîmbi Varvara Mihailovna. — Tu te superi. Nu m-aşteptam din partea ta!

— Incetează cu glumele!

— Eu nu glumesc. Intr-adevăr, nu m-aşteptam că ai putea să te superi.

— Varia! — gemu deodată Nikita, biruit.

Şi, molipsindu-se parcă de melancolia lui Nikita, Varvara Mihailovna spuse dezamăgită, cu vocea frîntă:

— Uite, te-ai şi răcit! Dragul meu, dacă măcar te-ai fi mîniat, te-ai fi revoltat! Dar pentru asta, eşti şi prea inteligent şi prea bun...

Nikita se îndepărtă puţin şi rămase tăcut cu spatele la Varvara Mihailovna. Ea îşi aruncă paltonul de pe umeri, se lungi şi se acoperi cu plapoma. Apoi, peste un minut, îl strigă:

— Nikita!

El nu răspunse.

— Nikita, — rosti Varvara Mihailovna cu o voce împăciuitoare şi moale, — ai putea oare să-ţi legi viaţa de a mea pentru un timp îndelungat?

— Eu văd că nu te interesează dorinţele mele, — spuse Nikita.

— Dar ai tu, oare, vreo dorință ?

Nikita tăcu un timp, apoi se întoarse și întrebă :

— Ce-ai de gînd cu copilul ?

— Ce să am de gînd ? Deocamdată, am să-l aștept. Iar pe urmă...

Varvara Mihailovna se săltă repede într-un cot și rîse așa, de parcă toată discuția lor de pînă acum a fost o flecăreală glumeață și ușoară.

— Știi, Nikita, am trecut de curînd pe lîngă Smolnîi și am întîlnit o femeie minunată : sub brațul drept purta o geantă, iar sub cel stîng un copil. Zău ! Peste umăr avea un șal, trecut ca o curea, iar în șal un prunc. Și eu aș putea la fel, zău, ha-ha ! Mi se pare că în ultimii ani am devenit pasionată pentru ceea ce e neobișnuit și mă plictisește atît de mult orice virtute, încît mă înspăimînt de mine însămi.

— Aș putea considera asta ca o sentință ? — întrebă Nikita cu voce surdă.

— La ce-s bune asemenea vorbe, Karev ? — exclamă Varvara Mihailovna, și zîmbetul îi străluci mai departe pe față. — Mi se pare, pur și simplu, îndoielnic ca legătura noastră să fie de lungă durată... Stai! Unde te duci ? Unde ? Unde te duci, Nikita ?... Nikita !...

Dar Nikita nu-i mai auzea chemarea.

El nu mai auzea nimic. Liniștea îl cuprindea ca o masă de nestrăbătut și el mergea prin această masă fără să simtă vreo piedică, fără să simtă nici greutatea pașilor săi, nici propria-i respirație. Ea îl învăluia în rotocoale mici, cenușii, de aburi, care dispăreau ușor, care i se aninau de guler, și, curînd, îi presărară cu argint suprafața neagră a blănii, acoperind-o cu o albeață de zăpadă. Deasupra orașului se mistuia ceasul nopții fără viață. Intunericul și ceața nivelau străzile, iar clădirile se retrăgeau undeva, în adînc, pierzîndu-și chipul.

Peste pămînt se întindea nu un oraș, ci un pustiu, și Nikita mergea prin pustiul care-l primește pe om peste tot, în același fel.

Toată fața lui se acoperi de bobițe de promoroacă; firicele de zăpadă se așternură peste firele cele mai

mărunte ale şubei, iar umerii i se acoperiră cu un şal alb, pufos.

Nikita mergea fără să ştie unde, fără să ştie de timp, fără să aibă un ţel, cuprins de acea putere, plină de indiferenţă, a singurătăţii în care se înapoiase odinioară din stepă, după ce se rătăcise de tatăl său; se înapoiase acasă, pentru ca să continue viaţa de care fugise.

De-abia spre ziuă îşi reveni. Privi în jur. Un pod era aruncat spre insula mică, ascunsă sub împletitura albă a copacilor. Malurile se întindeau piezis într-o parte şi-ntr-alta. Intinsul de zăpadă al rîului se odihnea paşnic. Nici o fiinţă nu se vedea jur împrejur.

Nikita trecu peste pod. Pe insulă se întindeau grilajurile şi gardurile curţilor. Trotuarele erau curăţate, nămeţii se întindeau în grămezi înalte şi drepte şi o linişte de moarte se aşternea deasupra somnului rece al pămîntului.

Dar deodată, în această linişte, urechea lui Nikita fu izbită de nişte suspine egale. Ele se apropiau lin, crescînd, intensificîndu-şi amploarea lor grea.

Nikita se opri. O pasăre trecu în zbor chiar deasupra capului său, cu o încetineală somnoroasă, de dimineaţă.

Zîmbi. Oftatul măsurat al zborului îi aduse aminte de prima sperietură din copilărie, cînd, în stepa tot atît de liniştită şi tăcută ca şi această insulă, micul Nikita se atinsese de imensa şi neînţeles de aspra lume.

Nikita îşi aduse aminte de ultima sa vară fericită, care trecuse plutind deasupra sa ca un norişor verde, şi frigul îi înţepeni pe faţă un zîmbet amar şi obosit.

Aşa, cu zîmbetul acesta pe faţă, răscoli în memorie toate pierderile pe care le suferise în timpul nopţii. Şi tot aşa, ca şi pe această insulă tristă, nu zări în juru-i nici un suflet viu.

Nikita se întoarse, ca să meargă undeva, mai departe, dar privirea sa căzu pe nişte litere mari şi negre :

NIKITA KAREV

Se opri din nou. Pe un panou singuratic şi strîmt era lipit un afiş proaspăt:

Pentru a treia oară
SIMFONIA op. 17
de
NIKITA KAREV
Dirijează compozitorul.

— Opusuri, încăodată opusuri! — bombăni Nikita, smulgîndu-se din faţa vitrinei.

Da, poate că numai opusurile îi vor fi sortite pentru tot restul vieţii.

Lumea îl renega pe Nikita Karev, pentru ca să-l primească. Îi îmbogăţea una din vieţi cu experienţa norocirilor şi pierderilor suferite în cealaltă.

Nimic nu se va repeta.

Dar auzul i se reîntoarce din nou şi totul parcă redevine aşa cum a fost înainte: copacii sînt iar învăluiţi de promoroacă, zăpada scîrţîie şi sîngele încă îi mai umple inima.

Fie şi aşa!

Octombrie 1926 — martie 1928

NOTA

Romanul „Frații" a fost scris între anii 1926—1928.

A fost publicat pentru prima dată în revista „Zvezda" din Leningrad, nr. 3—9, 11—12 din 1927, și nr. 2—3 din 1928. Unele capitole și fragmente din roman au apărut și în diferite publicații periodice.

Prima ediție din „Frații" a fost tipărită în editura „Priboi", Leningrad, în 1928. Pînă în anul 1937, romanul a apărut în 10 ediții, care s-au tipărit fără nici o modificare.

În 1934, „Editura de stat pentru literatură beletristică" publică în seria „Biblioteca cititorului începător", o parte din roman, sub titlul „Copilăria muzicianului".

În anii de după război, romanul a fost editat de două ori: în seria „Biblioteca lucrărilor alese din literatura sovietică 1917—1947" (editura „Sovietski pisateli[1]", 1948) și în volumul „Opere alese" de Konst. Fedin (Editura de stat pentru literatura beletristică, 1947). În textul acestor ediții s-au introdus modificări care s-au păstrat și în ediția de față.

Romanul „Frații" a fost tradus în limbile: spaniolă, italiană, germană, sîrbă, slovacă și cehă.

---

[1]) Scriitorul sovietic. (N. trad.)

ERATĂ

Pag. 272 rîndul 13 de sus, în loc de: *geamurile* se va citi *gerurile*.

K. Fedin — Frații

CUPRINS

Redactor de carte : P. Florea
Tehnoredactor : V. Iliescu
Corector : E. Ghircoiaş

Dat la cules 20.XI.954. Bun de tipar 19.I.955. Tiraj 7100 ex. Hîrtie velină mată de 80 gr./m.p. Ft. 84×108/32. Coli ed. 22,62. Coli de tipar 28,50. Preţul unui exemplar 12,90 lei. Comanda 187 A. nr. 05050. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S—O

Tiparul executat sub com. nr. 846 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN"
Bucureşti — R.P.R.